

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

זמנה משהאיר היום עד שקיעת החמה - אך חשוב להניחן מיד בבוקר

היום, על לבבך. וּשְׁנַנְתָּם לְבָבְךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְכְךָ וּבְקוֹמְךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. וְהָיָה אִם שָׁמַעַתְּ תִּשְׁמָעוּ אֶל מְצוֹתַי, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוָּה אֲתָם הַיּוֹם, לֹאֲהַבְתָּ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיכֶם וּלְעַבְדּוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטָּר אֲרָצְכֶם בַּעֲתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקוֹשׁ, וְאֶסַּפְתִּי דִּגְגָךְ וְתִירְשְׁךָ וְיִצְהָרְךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשֹׁדְךָ לְבַהֲמֹתֶיךָ, וְאָכַלְתָּ וּשְׂבַעְתָּ. הִשְׁמַרְוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וְעַבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטָּר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֶבַדְתֶּם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַפְּסָכָה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וּלְמַדְתֶּם אֹתָם אֶת גְּבוּיָם לְדָבָר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְכְךָ וּבְקוֹמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי גְבוּיָם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאַבְתִּיכֶם לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמְרָתָם אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל בְּגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתַנוּ עַל צִיצֵת הַכֶּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מְצוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתְּנוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֲתֶם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מְצוֹתַי, וְהָיִיתֶם קֹדְשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֲתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקְבֵּל עָלֵי מְצוֹת עֲשֵׂה שָׁל וְאַהֲבָת לְרַעַךְ כְּמוֹךָ מְצוּה לְהַתְפַּלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תַּפִּילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוֹר תַּהֲלִים כְּפִי שִׁמְחָלֵק לִימֵי הַחוּדֶשׁ.
יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׂיִבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פְּנֶיךָ.

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחִמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.
בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר פֶּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמֹר לָהֶם:
יִבְרַךְ יְהוָה וְיִשְׁמְרֵךְ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחַדְךָ: יִשְׂאֵל יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שָׁלוֹם:
וְשָׁמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מְצוֹת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:
בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
וְאַהֲבָת אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קמני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיתבנו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשיתיות "לה'") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קי

בו יסופר היאך ששאלו לאליעזר עבד אברהם ויספר היאך הרג אברהם מלכים גדולים וחילותם, עיין בפנים ותמצא שכל המזמור הולך על אברהם בשביל שהכיר את בוראו בלדותו לכך זכה לשם:

א לְדוֹד מְזֻמּוֹר נָאִם יְהוָה | לְאֶדְנִי שֶׁב לִימִינִי עַד־אֲשִׁית אִיכָיִךְ הַדָּם לְרִגְלֶיךָ: ב מִטָּה עֲזָרְךָ יִשְׁלַח יְהוָה מִצִּיּוֹן רִדָּה בְּקֶרֶב אִיכָיִךְ: ג עִמָּךְ נִדְבַת בְּיוֹם חֵילְךָ בַּהֲדַר־יְקֹדֶשׁ מִרְחֹם מִשְׁחָר לָךְ טַל יִלְדְּתֶךָ: ד נִשְׁבַּע יְהוָה | וְלֹא יִנָּחֵם אֶת־הַכֹּהֵן לְעוֹלָם עַל־דְּבָרְתִי מִלְּפִי־צֶדֶק: ה אֶדְנִי עַל־יְמִינְךָ מָחָז בְּיוֹם־אָפּוּ מְלָכִים: ו יְדִין בַּגּוֹיִם מָלֵא גִּוְיוֹת מָחָז רֹאשׁ עַל־אֶרֶץ רַבָּה: ז מִנַּחַל בְּדִרְךָ יִשְׁתָּה עַל־פָּנֵי יְרִים רֹאשׁ:

ביאורים מתוך פירוש רש"י למזמור קי נדפס בעמ' 50

קיא

זה המזמור נאמר בא"ב ובכל פסוק שני אותיות ובב' פסוקים אחרונים ג' אותיות, והמזמור קצר ונכבד ידבר במעשה הקדוש ברוך הוא וגדולים מעשי ה':

א הַלְלוּיָהּ | אֹדָה יְהוָה בְּכָל־לֵבב בְּסוֹד יִשְׂרָאֵל וְעַדָּה: ב גְּדֹלִים מַעֲשֵׂי יְהוָה דְּרוֹשִׁים לְכָל־חַפְצֵיהֶם: ג הוֹדִיָּהֲרָר פָּעֵלוֹ וְצִדְקָתוֹ עֲמַדַּת לָעַד: ד זָכַר עָשָׂה לְנִפְלְאוֹתָיו חֲנוּן וְרַחוּם יְהוָה: ה טָרַף נָתַן לִירֵאָיו יִזְכָּר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ: ו כָּח מַעֲשָׂיו הַגִּיד לְעַמּוֹ לָתֵת לָהֶם נַחֲלַת גּוֹיִם: ז מַעֲשֵׂי יָדָיו אֲמַת וּמִשְׁפַּט נְאֻמָּנִים כָּל־פְּקוּדָיו: ח סְמוּכִים לָעַד לְעוֹלָם עֲשׂוּיִם בְּאֲמַת וַיִּשָּׂר: ט פְּדוּת | שָׁלַח לְעַמּוֹ צוּה לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ קְדוֹשׁ וְנוֹרָא שְׁמוֹ: י רֹאשִׁית חֲכָמָה | יִרְאֵת יְהוָה שֶׁכֵּל טוֹב לְכָל־עֲשִׂיהֶם תְּהַלְתּוֹ עֲמַדַּת לָעַד:

ביאורים מתוך פירוש רש"י למזמור קיא נדפס בעמ' 51

ב"ה, ראש חדש שבט, ה'תשי"א

ברוקלין, נ. י.

אל אניש, תלמידי התנאים, אל המקושרים או
השייכים אל כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע
הכ"מ, ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

במענה על שאלת רבים אודות סדר מפורט ביום העשירי בשבט הבע"ל, הוא יום היארצייט של כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, הנני בזה להציע:

בשבת קדש שלפני היארצייט ישתדלו לעלות לתורה.

אם אין מספר העלויות מספיק - יקראו בתורה בחדרים שונים, אבל לא להוסיף על מספר הקרואים.

ישתדלו שמפטיר יהי הגדול שבחבורה - בריצוי רוב המנין - או על פי הגורל.

...

"דבר מלכות"

מודפס בדפוס ידיעות תקשורת (2000) בע"מ בכ 47,000 עותקים

מתוכם הודפסו

6,000 עותקים על ידי - אחים דויטש תעשיות טקסטיל בע"מ

כל המעוניין להשתתף בהדפסת ה"דבר מלכות" מכמות של 5000 חוברות ומעלה יכול לכתוב
לפאקס: 03-9606108 או למייל: Israel@DvarMalchus.Org או USA @DvarMalchus.Org

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין	ב	יט) מסכת ערכין עם ביאורים	יט
ב) מזמורי תהלים קי"י קי"א	ג	מדף ט עד דף טו	קכב
ג) מאמר ד"ה באתי לגני אחותי כלה		מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:	
ה"ד שבט תשי"ב	ה	כ) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציורים	
ד) משיחות ש"פ בא, ד' שבט ה'תשמ"ח	כב	אדמו"ר הזקן	קנג
ה) לקוטי שיחות – פרשת בא		כא) שולחן ערוך הלכות שבת	
(בלה"ק) כרך טז	כו	אדמו"ר הזקן	קנג
ו) ליקוטים מתורת לוי יצחק לכ"ק הרה"ג הרה"ח		כב) תורה אור	
המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	לג	אדמו"ר הזקן	קנד
ז) זכרונות אם המלכות הרבנית הצדקנית מרת		כג) שערי אורה	
חנה ע"ה ז"ל שניאורסאהן חוברת ד	לד	אדמו"ר האמצעי	קנה
ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת בא	לה	כד) מאמרי הצ"צ – תרי"ד-תרט"ו	
ט) שיעור יומי חומש לשבוע פרשת בא	לו	אדמו"ר ה"צמח צדק"	קנו
י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת בא	סג	כה) תורת שמואל תרל"ב	
יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)		אדמו"ר מוהר"ש	קנו
לשבוע פרשת בא	סד	כו) שיעורים בהמשך המאמרים תער"ב	
יב) לוח "היום יום" לשבוע פרשת בא	עה	אדמו"ר מוהרש"ב	קנו
יג) הלכה יומית לעיון ברמב"ם	עז	כז) ספר המאמרים ה'תרפ"ו	
שיעורי רמב"ם – מהדורת וגשל:		אדמו"ר מוהריי"צ	קנז
יד) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת בא	פ	כח) לקוטי דיבורים	
טו) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת בא	קיב	אדמו"ר מוהריי"צ	קנח
טז) – ספר המצוות לשבוע פרשת בא	קטז	כט) רשימת תרנ"ב	
יז) נביאים וכתובים		אדמו"ר מוהריי"צ	קנח
שמואל-ב פרק יט, תהלים פרק מ	קיט	ל) אגרות קודש	
יח) עין יעקב מסכת יומא	קכא	אדמו"ר מוהריי"צ	קנט
		לא) חומש לקריאה בציבור	קס
		לב) לוח זמנים לשבוע פרשת בא	קסו
		לג) סדר הדלקת נרות לערב שבת קודש	קסז

הקדוש-ברוך-הוא אומר לבני ישראל:

1 **בָּאתִי לִגְנוֹא^א אֲחוֹתִי כְלָה¹. וְאֵיתָא וּמוֹבָא בְּמִדְרָשׁ רַבָּה**
 2 **(בְּמִקְוָמוֹ² על פסוק זה ב'שיר השירים') לִגְנִי לִגְנוּנִי, לְמָקוֹם שֶׁהָיָה**
 3 **עָקְרִי בְּתַחֲלָה שְׁבַתִּי אֶל הַגֶּן שְׁלִי, שֶׁם הָיָה עֵינִי מְקוּמִי, הֵינְנוּ לְהִיכֵן**

שהייתה עיקר השראת השכינה

מלכתחילה דַּעֲקָר שְׁכִינָה

בתחילת בריאת העולם

בְּתַחֲתוֹנִים בעולם הזה

התחתון הֵיטָה, וְעַל-יְדֵי

הַחֲטָאִים שבני אדם חטאו

בעולם הזה הֵנָּה עַל-יְדֵי

חֲטָא עַץ הַדַּעַת נִסְתַּלְקָה

הַשְּׁכִינָה מֵאֶרֶץ מִהֶעוֹלָם

הזה ועלתה לְרָקִיעַ הָא' ⁶הראשון הסמוך לארץ, וְעַל- ⁷יְדֵי שְׂאֵר חֲטָאִים ⁸

נִסְתַּלְקָה ועלתה השכינה

מֵרָקִיעַ לְרָקִיעַ עַד רָקִיעַ ⁹

הַשְּׁבִיעִי הגבוה ורחוק מאד

מֵהָאָרֶץ הגשמית. וְאַחֲרֵי-כֵן ¹⁰

לאחר החטאים שסילקו והעלו

והרחיקו את השכינה מהארץ ¹¹לְרָקִיעַ השביעי עֲמָדוֹ ¹²צִדִּיקִים דור אחר דור ¹³וְהוֹרִידוּ אֶת הַשְּׁכִינָה ¹⁴מֵרָקִיעַ לְרָקִיעַ, כְּלוּמָר, כֹּל ¹⁵צִדִּיק הוריד את השכינה רָקִיעַ ¹⁶אחר נוסף עַד שְׂבָא ¹⁷הַשְּׁבִיעִי, וְכָל הַשְּׁבִיעִין חֲבִיבִין³, שֶׁהוּא מֹשֶׁה רבנו שהיה שביעי

לאברהם אבינו שהוריד את השכינה מהרִקִיעַ השביעי לשישי (אברהם, יצחק,

יעקב, לוי, קהת, עמרם, משה) וְהוֹרִידָה לְמֹשֶׁה בְּאֶרֶץ כְּפִי שהיתה לפני

החטא הראשון כאשר "עֵינִי שְׁכִינָה בְּתַחֲתוֹנִים הִיטָה". ¹⁸וְזֶהוּ הַפִּירוּשׁ הַפְּנִימִי בַּפְּסוּק צִדִּיקִים יִירָשׁוּ אֶרֶץ וְיִשְׁכְּנוּ לְעַד ¹⁹עָלֶיהָ⁴, דְּצִדִּיקִים יִירָשׁוּ אֶרֶץ שֶׁהוּא גֶן-עֵדֶן בְּאִיזוֹ זְכוּת? לְפִי ²⁰

בס"ד, יו"ד שבט, תשי"ב*

בָּאתִי לִגְנוֹא^א אֲחוֹתִי כְלָה¹. וְאֵיתָא בְּמִדְרָשׁ רַבָּה
(בְּמִקְוָמוֹ²) לִגְנִי לִגְנוּנִי, לְמָקוֹם שֶׁהָיָה עָקְרִי

בְּתַחֲלָה, דַּעֲקָר שְׁכִינָה בְּתַחֲתוֹנִים הֵיטָה, וְעַל-יְדֵי

הַחֲטָאִים הֵנָּה עַל-יְדֵי חֲטָא עַץ הַדַּעַת נִסְתַּלְקָה הַשְּׁכִינָה

מֵאֶרֶץ לְרָקִיעַ הָא', וְעַל-יְדֵי שְׂאֵר חֲטָאִים נִסְתַּלְקָה

מֵרָקִיעַ לְרָקִיעַ עַד רָקִיעַ הַשְּׁבִיעִי. וְאַחֲרֵי-כֵן עֲמָדוֹ

צִדִּיקִים וְהוֹרִידוּ אֶת הַשְּׁכִינָה מֵרָקִיעַ לְרָקִיעַ, עַד שְׂבָא

הַשְּׁבִיעִי, וְכָל הַשְּׁבִיעִין חֲבִיבִין³, שֶׁהוּא מֹשֶׁה, וְהוֹרִידָה

לְמֹשֶׁה בְּאֶרֶץ. וְזֶהוּ צִדִּיקִים יִירָשׁוּ אֶרֶץ וְיִשְׁכְּנוּ לְעַד

עָלֶיהָ⁴, דְּצִדִּיקִים יִירָשׁוּ אֶרֶץ שֶׁהוּא גֶן-עֵדֶן לְפִי שֶׁהֵםמְמַשְׁכִּים וּמְשַׁכְּנִים⁵ אֶת הַשְּׁכִינָה בְּאֶרֶץ הַתַּחֲתוֹנִים,

דְּזֶהוּ תַּכְלִית הַכְּנָה בְּבְרִיאת וְהַתְּהוּוֹת הָעוֹלָמוֹת. וְעָקְר

הַגְּלוּי מֶה שֶׁהִמְשִׁיכוּ אֶת הַשְּׁכִינָה לְמֹשֶׁה, הוּא בְּמִקְדָּשׁ,

כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב⁶ וְעָשׂוֹ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכָם. וְהֵנָּה דִּיקוֹבְּזֶה רַבּוֹתֵינוּ ז"ל⁷, בְּתוֹכּוֹ לֹא נֶאֱמַר אֲלֵא בְּתוֹכָם, בְּתוֹךְ

כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, הֵינְנוּ דִּבְכָּל אֶחָד וְאֶחָד

מִיִּשְׂרָאֵל, עַל-יְדֵי שְׁעוֹבָד בְּעֶצְמוֹ אוֹתָם הָעֲבוֹדוֹת שֶׁהָיוּ

בְּמִקְדָּשׁ, עַל-יְדֵי-זֶה שׁוֹכֵן בּוֹ עָקְר שְׁכִינָה, כְּמוֹ שֶׁהָיָה

אֶף ש"מקדש" הוא לשון יחיד ולכאורה היה צריך להיות כתוב "בתוכי" אֲלֵא

בְּתוֹכָם, כִּי כוונת הכתוב לומר שהשראת השכינה תהיה לא רק במשכן

ובמקדש אלא בְּתוֹךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, הֵינְנוּ דִּבְכָּל אֶחָד

וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, עַל-יְדֵי שְׁעוֹבָד בְּעֶצְמוֹ בעבודת ה' הרוחנית

אוֹתָם הָעֲבוֹדוֹת שֶׁהָיוּ בְּמִקְדָּשׁ בגשמיות, עַל-יְדֵי-זֶה שׁוֹכֵן בּוֹ

בנפשו של היהודי העובד את ה' בעבודות אלו עָקְר שְׁכִינָה, כְּמוֹ שֶׁהָיָה

(* המאמר הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א והואיל להוסיף בו הערות ומראי מקומות. בהוצאה זו ניתוספו ע"י המו"ל מראי מקומות לפסוקים מחז"ל וכו') (בהערות הממוספרות).

חלק מהמאמר נדפס בלקו"ש ח"א ע' 205 ואילך.

(א) מאמר זה מיוסד בעיקרו על הפרק השני מד"ה באתי לגני ה'תש"י - המאמר הניתן, ע"י כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, ללמוד אותו ביום יו"ד שבט ה'תש"י, יום בו נסתלק.

המאמר באתי לגני ה'תש"א - מיוסד בעיקרו על הפרק הראשון מד"ה באתי לגני ה'תש"י.

(1) שה"ש ה, א. (2) שהש"ר עה"פ. (3) ויק"ר פכ"ט, יא. (4) תהלים לו, כט. (5) ראה מ"כ ומהרז"ו לבמדב"ר פי"ג, ב. מהרז"ו לב"ר פי"ט, ז. (6) תרומה כה, ח. (7) כ"ה בשם רז"ל בלקו"ת נשא כ, סע"ב. ובכ"מ. וראה ראשית חכמה שער האהבה פ"ו קרוב לתחילתו (ד"ה ושני פסוקים). אלשיך עה"פ תרומה שם ("שמעתי לומדים"). של"ה סט, א. רא, א. חלק תושב"כ תרומה שכה, ב. שכו, ב.

ביאור בדרך אפשר

1 בתחלת בריאת העולמות שהשראת עיקר השכינה היתה בעולם הזה
2 ולא זו בלבד, אלא - ועוד יותר מכבתחלה קודם חטא עץ הדעת,
3 ונעשה עקר דירה בתחתונים וכך נשלמת כוונת ומטרת הבריאה
4 שהעולם הזה התחתון יהיה דירה ומקום משכן לקדוש-ברוך-הוא⁽²⁾.

והנה⁸ אחת עבודות

6 העקריות⁹ שהיו
7 במקדש, היא עבודת
8 הקרבנות, שהיא עבודה
9 רוחנית. דגם עבודת
10 הקרבנות שהיתה
11 במקדש, שהקריבו
12 בהמה גשמית, הנה גם
13 זו למרות שהקריבו בהמה
14 גשמית היתה בעצם ובפנימיות
15 עבודה רוחנית, וראיה
16 על זה שעבודת הקרבנות לא
17 הייתה רק עבודה גשמית אלא גם
18 עבודה רוחנית מענין
19 השתתפות הכהנים
20 בעבודתם ולוים בשירים
21 וזמרים בעת הבאת
22 הקרבן, שהם ענינים
23 רוחניים, וכמו שכתוב
24 בזהר^(ג) דכהני פחשאי
25 עובדים בשקט, מבלי להשמיע
26 קול וברעותא דלפא רצון
27 הלב - ועניינה של עבודה
28 רוחנית זו היא המשכה של
29 אלקות מלמעלה למטה, ולוים
30 בשירה וזמרה ברעש

31 ובהשמעת קול שהוא ענין העלאה של העולם הזה וקירובו לאלוקות
32 מלמטה למעלה¹⁰. הרי שגם עבודת הקרבנות במקדש למרות
33 שהקריבו את הקרבנות בגשמיות היא בעצם ובפנימיות עבודה רוחנית,

ביאור בדרך אפשר

34 ומכל שכן עבודת הקרבנות כמו שהיא בכל אחד ואחד
35 מישראל, שהיא עבודה נפשית רוחנית, וזהו מה שכתוב בתורה
36 בהתחלת פרשת הקרבנות¹¹, אדם כי יקריב מקם קרבן
37 לה', וידוע⁽⁷⁾ פרוש כ"ק אדמו"ר הנקן בזה, שהיה הפסוק
38 צריך לומר אדם מקם כי

יקריב שהרי המשמעות

39 הפשוטה של הפסוק היא -
40 כאשר אדם אחד מכס, מבני
41 ישראל, ירצה להקריב קרבן,
42 עליו להביא את קרבנו בהתאם
43 לפרטים הכתובים בהמשך, ואם
44 כן היה צריך לומר "אדם מכס כי
45 יקריב" ומהו אומר אדם
46 כי יקריב מקם ולמה הפסוק
47 כתוב בלשון "אדם כי יקריב
48 מכס"? אלא הפרוש לפי
49 פנימיות הברית הוא, אדם
50 כי יקריב, פאשר האדם
51 בא להתקרב לאלקות,
52 דזהו ענין הקרבן,
53 דאמאי⁽⁸⁾ אקרי קרבן
54 שלמה נקרא קרבן? אלא
55 מפני שמקרב את האדם
56 לאלקות, דקרבנות הוא
57 ענין קרוב הפחות
58 והחוששים של האדם
59 לאלקות, הרי מקם קרבן
60 לה', איהר דארפט
61 מקריב זיין פון איין
62 אליון אתם צריכים להקריב

63 מכס [=לקרב את] עצמכם ולכן (לא נאמר בפסוק "אדם מכס כי יקריב", אלא)
64 נאמר בפסוק "אדם כי יקריב מכס" כי ענין הקרבנות הוא התקרבות של האדם
65 עצמו, "מכס", לאלקות.
66

(ב) בכל הנאמר עד כאן - ראה ד"ה באתי לגני ה'תשי"א בארוכה.

(ג) חלק ג' לט, א. וראה ביאורי הזהר ר"פ ויצא [לאדמו"ר האמצעי קלג, א ואילך. ולאדמו"ר הצ"צ ח"א ע' קב]. לקו"ת ואתחנן
ד"ה וידעת (השני) פ"ב [ח, ב]. שם סוכות ד"ה ושאתם (השני) פ"א [פ, א].

(ד) ד"ה ושאתם מים דחגה"ס תש"א פ"ג (קונטרס מג [סה"מ קונטרסים ח"ב תנ, א ואילך]). וראה ג"כ קונטרס לימוד החסידות
פ"ב [אגרות-קודש אדמו"ר מהור"י צ"ח ע' שנד].

(ה) ספר הבהיר סי' מו (קיא). ועייג"כ זח"ג ה, א. של"ה מסכת תענית (ריא, ב). פע"ח שער התפלה פ"ה.

(8) בהבא לקמן - ראה ד"ה באתי לגני ה'תשי"א פ"ב (סה"מ ה'שי"א ס"ע 112 ואילך). (9) ראה ד"ה באתי לגני תשכ"ח פרק ב (סה"מ
מלוקט ח"ב ע' רלט ואילך). ד"ה הנ"ל תשל"ב פרק ד ובהערה 22 שם (סה"מ מלוקט ח"ו ע' צא). (10) ראה גם ד"ה הנ"ל תשל"ב
פרק ה ובהערה 24 שם (סה"מ מלוקט ח"ו ע' צב). (11) ויקרא א, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 והולך ומפרט את משמעות עבודת הקרבנות כנפש האדם כפי שהוא מוכנת
2 מעבודת הקרבנות בגשמיות: והינינו דקמו דענין הקרבנות בגשמיות
3 הוא שלוקחים בהמה חיה ושלמה שהרי הקרבנות צריכים להיות
4 'תמימים', היינו שלמים ללא כל מום ושוחטין אותה, היינו
5 שמוציאין ממנה החיות,

6 ואחר כך הוא הקרבנות
7 האימורים חלקי הבהמה
8 העולים על גבי המזבח,
9 שהחלב שומן הבהמה שהוא
10 חלק מהאימורים נשרף באש
11 שעל גבי המזבח, ועוד
12 יותר מזה בקרבן עולה,
13 התחלת הקרבנות הראשון
14 מבין הקרבנות המנויים בתורה
15 בתחילת חומש ויקרא הוא קרבן
16 עולה, שהוא עולה כליל
17 למזבח והקרבת כולו נשרף,
18 הגהה כמו שהוא בגשמיות
19 בקרבן מן הבהמה כן הוא
20 בעבודת הקרבנות
21 ברוחניות, שהיא עבודת
22 ההתקרבות של האדם לאלוקות
23 שצריך להיות 'בהמה'
24 שלמה, היינו שצריך
25 האדם לבדק עצמו שתהיה
26 הבהמה שבו שלמה,
27 היינו גם הגוף ונפשו
28 הבהמית שכל חלקי הגוף וכל
29 חלקי הנפש הבהמית כולם,
30 בשלימות, יתקברו גם הם
31 לאלוקות, וכפי שיתבאר להלן

32 בהרחבה והבחינה העצמית שאכן הגוף והנפש הבהמית מתקרבים
33 לאלוקות בשלמותם ולא רק בחלקם צריכה להיות אדעתא דנפשיה
34 על דעת עצמו, כלומר בכנות וללא הונאה עצמית, לא בדרך מצות
35 אנשים מלמדה¹² מתוך הרגל, כי באופן זה לא תהיה בדיקה
36 טובה ומספקת כדי לבחון ולדעת האם אכן כל חלקי גופו ונפשו מתקרבים
37 לאלוקות. אבל כאשר יודע שהדבר נוגע לו חשוב לו ואכפת לו
38 בחיי נפשו ממש כמו עצם החיים שלו, הגהה אז הוא בודק עצמו
39 בכל פנות נפשו גם במקומות הנעלמים והנסתרים במעמקי הנפש,
40 במוחין ובמדות ככוחות הנפש שהם (בעיקר) כוחות השכל והרגש

דענין הקרבנות בגשמיות הוא שלוקחים בהמה חיה
ושלמה ושוחטין אותה, היינו שמוציאין ממנה החיות,
ואחר כך הוא הקרבנות האימורים, שהחלב נשרף באש
שעל גבי המזבח, ועוד יותר מזה בקרבן עולה, התחלת
הקרבנות, שהוא עולה כליל למזבח, הגהה כמו כן הוא
בעבודת הקרבנות ברוחניות, שצריך להיות 'בהמה'
שלמה, היינו שצריך לבדק עצמו שתהיה הבהמה שבו
שלמה, היינו גם הגוף ונפשו הבהמית, והבדיקה צריכה
להיות אדעתא דנפשיה, לא בדרך מצות אנשים
מלמדה¹², כי באופן זה לא תהיה בדיקה טובה ומספקת.
אבל כאשר יודע שהדבר נוגע לו בחיי נפשו ממש, הגהה
אז הוא בודק עצמו בכל פנות נפשו, במוחין ובמדות
ובפרט בג' הלבושים מחשבה דבור ומעשה, ואז ידע
כל עניניו הדורשים תקון. ולהיות שהדבר נוגע לו בחיי
נפשו, יעשה ויקים בפעל את התקונים הדורשים שלא
יהיה בו מום¹³. ואחר הבדיקה אז ירצה להיות קרוב,
ששוחטו, היינו שהבשר וכו' נשאר בשלמות אלא
שמוציאים ממנו החיות, שמוציא החיות מענינים
גשמיים, והינו שגוף הדברים הגשמיים נשאר, אבל
משתמש בהם רק בכדי שיהיה לו תוספות כח בעבודת
הו', (כמאמר¹⁴) חמרא וריחא פקחין, דלא¹⁵ אכלי בשרא
דתורא, לא דקדקתי טעמו של דבר. שפך זה הוא

גשמיים, והינו שגוף הדברים הגשמיים נשאר (כשם שלאחר
השחיטה גוף הבהמה ובשרה עדיין קיימים), אבל האדם משתמש בהם
לא מתוך חיות והנאה גופנית גשמית אלא רק בכדי שיהיה לו מהשימוש
בדברים הגשמיים תוספות כח בעבודת הו', (כמאמר¹⁶) חז"ל בגמרא
חמרא יין וריחא (טוב) פקחין פוקחים ופותחים את הדעת ואת
הלב להבין ולהרגיש, ועוד אמרו חכמינו ז"ל שאחד מחכמי הגמרא אמר על
עצמו שהוא משנה את דעתו הקודמת בהלכה וכעת הוא סובר אחרת כי
בתחילה דעתו נאמרה כאשר דלא¹⁷ אכלי בשרא דתורא לא אכלתי
בשר שור, ולכן - לא דקדקתי טעמו של דבר הרי שניתן להשתמש

41 ובפרט ובמיוחד בג' הלבושים של הנפש שבאמצעותם כוחות הנפש
42 והגוף באים לידי ביטוי שהם מחשבה דבור ומעשה, ואז לאחר
43 שיבדוק את המצב הרוחני של כל כוחות הנפש ולבושי הנפש והבדיקה
44 והבחינה תהיה בכנות וברצינות ולעומק ידע ויכיר את כל עניניו הרוחניים
45 הדורשים תקון. ולהיות
46 שהדבר נוגע לו בחיי
47 נפשו, כאמור, יעשה
48 ויקים בפעל את התקונים
49 הדורשים שלא יהיה בו
50 מום, וכשם שקרבן גשמי צריך
51 להיות 'תמים' ללא כל מום
52 בגופו כך האדם שמעוניין
53 להתקרב לאלוקות באופן שגם
54 גופו ונפשו הבהמית יתעלו
55 ויתקברו לאלוקות יעשה את כל
56 הדרוש כדי לתקן כל חסרון
57 'ומום' רוחני שקיים בו¹⁸.
58 ואחר הבדיקה שבעקבותיה
59 יתקן האדם את כל חסרונותיו
60 ויהיה שלם 'תמים' אז ירצה
61 להיות קרוב,
62 הראשונה הנעשית בקרבנות -
63 ששוחטו, היינו שהבשר
64 וכו' וכן כל שאר חלקי הקרבן
65 נשאר בשלמות אלא
66 שמוציאים ממנו החיות
67 על ידי השחיטה, ומשמעותה של
68 הוצאת החיות בעבודה הרוחנית
69 של התקרבות האדם לאלוקות
70 היא שמוציא האדם מעצמו
71 את החיות מענינים

גשמיים, והינו שגוף הדברים הגשמיים נשאר (כשם שלאחר
השחיטה גוף הבהמה ובשרה עדיין קיימים), אבל האדם משתמש בהם
לא מתוך חיות והנאה גופנית גשמית אלא רק בכדי שיהיה לו מהשימוש
בדברים הגשמיים תוספות כח בעבודת הו', (כמאמר¹⁹) חז"ל בגמרא
חמרא יין וריחא (טוב) פקחין פוקחים ופותחים את הדעת ואת
הלב להבין ולהרגיש, ועוד אמרו חכמינו ז"ל שאחד מחכמי הגמרא אמר על
עצמו שהוא משנה את דעתו הקודמת בהלכה וכעת הוא סובר אחרת כי
בתחילה דעתו נאמרה כאשר דלא²⁰ אכלי בשרא דתורא לא אכלתי
בשר שור, ולכן - לא דקדקתי טעמו של דבר הרי שניתן להשתמש

(1) ביאור הענין מובן עפמשנ"ת בתו"א מקץ (לו, ג). הוספות לתו"א (יא, ד). ועוד.

(2) יומא עו, ב. עפ"י הגירסא שהובאה בתניא פ"ז ובכמה מקומות בדא"ח.

(ח) ב"ק עב, א.

(12) ישע"י כט, יג. וראה תניא פל"ט (נג, ב).

ביאור בדרך אפשר

1 בדברים גשמיים (כמו יין, ריח טוב ובשר שור) כדי להוסיף כוח בעבודת ה'
2 ולהבין טוב יותר דברי תורה. **שָׁכַל** זה הוא **בְּעֵינַיִם** כמו שתיית ואכילת
3 בשר וכד' **שָׁהם** מצד עצמם (לולי מטרם כדי להוסיף בעבודת ה') **רְשׁוֹת**
4 ולא חובה, ובפֶּרֶט והדברים אמורים במיוחד **בְּעֵינַיִם** עיסוק בדברים
5 גשמיים שהם **מִצְוָה**, כְּמוֹ
6 **אֲכִילַת שֶׁבֶת וַיּוֹם טוֹב**,
7 או **צִיצִית מִצְוָה גְּשָׁמִי**
8 ותפלין מְקַלָּף גְּשָׁמִי,
9 הֵינִי דְּבָרִים גְּשָׁמִיִּים כמו
10 מזון, צמר וקלף **שְׁעוֹשִׁים**
11 בָּהֶם עֲצָמָם מִצְוָה, ולא
12 רק הַצּוּי שֶׁל כָּכֵל¹³
13 דְּרָכֶיךָ דְּעָהוּט). וְזֶהוּ
14 המשמעות הפנימית של
15 **עֲבוֹדַת הַקְּרָבָנוֹת** בעבודה
16 הרוחנית של האדם, **לְהוֹצִיא**
17 **הַחַיּוֹת מִעֵינַיִם**
18 **הַגְּשָׁמִיִּים** כלומר, שהמגע עם
19 הדברים הגשמיים וההנאה מהם
20 לא יהיו מתוך חיות והתלהבות
21 מהגשמיות והחומריות, אלא
22 **שְׂיִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם רַק**
23 **לְעֲבוֹדַת הַיְיָ**, כמבואר
24 לעיל, דָּאזְ כֹּאשֶׁר הָאָדָם לא
25 שקוע בהנאות גשמיות אלא
26 מתקרב לאלוקות הוא **מִמָּם**
27 **פֶּן אֵינָּה אֵלֵינוּ**
28 **מִכֵּם** בעצמכם. **וּבְאִשֶּׁר**
29 **הָאָדָם מְקָרִיב מִמָּם קֶרְבֵּן**
30 קרבן מעצמו והוא מתקרב
31 לאלוקות, אִזּוֹ הוּא **קֶרְבֵּן**
32 **לַהֲיָיִךְ שְׂמִתְקָרֵב** לאלוקות בקירוב גדול ביותר - **וּמִתְאַחַד עִם הַיְיָ**.
33 **(ב) אָמְנָם כְּאִשֶּׁר יִתְבּוֹנֵן בְּמַעֲמָדוֹ וּמִצְוָה הַרוּחָנִי וְאֲדַעְתָּא**
34 **דְּנִפְשִׁיָּה** וההתבוננות תהיה על דעת עצמו, ברצינות ובכנות מבלי להונות
35 את עצמו **כְּנִל**, הֵנָּה, **לְפָעַמִּים רַבּוֹת**, יִרְאֶה וַיּוֹכַח דָּגָם אֶפְלוֹ
36 **אִם כָּעֵת בְּהוּוֹת אֵינִי בְּעַל עֲבָרָה, מִכָּל־מְקוֹם הֵנָּה וְחִטָּאִיתִי**
37 **נִגְדִי תְּמִיד¹⁴**, וגם כאשר אדם כבר שב בתשובה על כל העבירות שעשה
38 בעבר עליו לזכור את חטאו ולשים אותו כנגד עיניו כדברי דוד המלך "וחטאתי
39 נגדי תמיד" (ובלשון רבנו הזקן באגרת התשובה שבספר התניא פרק יא: "...
40 לבלתי רום לבבו ולהיות שפל רוח בפני כל האדם כשיהיה לזכרון בין עיניו

ביאור בדרך אפשר

41 שחטא נגד ה'...") **דְּחִטָּאִיתִי שְׁעָשָׂה בְּמִשְׁךְ יָמִי חֲלָדִי, וּבָהֶם גָּם**
42 **אֵלֹו שְׁעָשָׂה קָדָם בְּרַ מִצְוָה, כְּמוֹ שְׁכַתְבִּי כ"ק אֲדָמוֹר**
43 **הָאֲמָצְעִי, קִימִים הֵם** ועדיין לא נמחקו מכל וכל, **כִּי לֹא תִקֵּן אוֹתָם**
44 **עַדִּין**. וְרָאִיָּה מוֹכַחַת שְׁלֹא תִקֵּן אוֹתָם במידה כזו שלא נשאר מהם
45 רושם, **כִּי אִם הָיָה עוֹשָׂה**
46 **תְּשׁוּבָה בְּדַבְעִי** על החטאים
47 שחטא בעבר, מימי ילדותו ועד
48 עתה, **הָרִי אִזּוֹ, לֹא זֶה בְּלָבָד**
49 **שְׁלֹא הָיָה אֲצִלּוֹ הֵעֲנִין**
50 **דְּעֲבָרָה גּוֹרֶרֶת עֲבִירָה¹⁵**
51 שהרי אמרו חכמינו ז"ל "שמצוה
52 גוררת מצוה ועבירה גוררת
53 עבירה" ואם כן עצם העובדה
54 שלאחר העבירות הקודמות
55 הוסיף ועבר עוד עבירות מהווה
56 הוכחה שהעבירות הקודמות לא
57 נמחקו לגמרי אלא הרושם שלהן
58 עדיין קיים ואילו היה עושה
59 תשובה כנדרש הרי לא זו בלבד
60 שלא היה מוסיף וחוטא, אֶלָּא,
61 **אֲדַרְבָּה, מִצַּד זֶה שְׁנַעֲשָׂה**
62 **בְּעַל תְּשׁוּבָה, הֵנָּה**
63 **עֲבוֹדָתוֹ מִכָּאן וְלִהְבֵּא** מאז
64 שעשה תשובה ואילך **הֵיטָה**
65 **צְרִיכָה לְהִיּוֹת** ביתר שאת,
66 כלשון הוזהר לגבי מעלת בעלי
67 תשובה על צדיקים שעבודת ה'
68 של בעל התשובה היא **בְּחִילָא**
69 **יְתִירָה¹⁶** בכוח רב יותר **מִכָּפִי**
70 **שְׁהִיָּה עַד עֵתָה** לפני
71 שחטא, דְּזֶה **שְׁהִיָּה מִקְדָּם**
72 **בְּאַרְץ צִיָּה וְצִלְמוֹת** מקום יבש וצחיח מאור אלקי כמו מדבר שאין בו
73 מים¹⁷, הֵינָּה זֶה מְעוֹרָר אֲצִלּוֹ תְּשׁוּבָה וְצִלְמוֹת גְּדוֹל בְּיָתֵר
74 **לְאַלְקוֹת** (ובלשון רבנו הזקן בתניא פרק ז לגבי מעלת התשובה מאהבה
75 שעליה אמרו חכמינו ז"ל כי השב מאהבה וזונו נעשו לו כזכיות: "וצמאה
76 נפשו לה' כארץ עיפה וציה" להיות כי עד הנה היתה נפשו בארץ ציה וצלמות
77 היא הסטרא אחרא ורחוקה מאור פני ה' בתכלית ולזאת צמאה נפשו [של בעל
78 התשובה ששב מאהבה] ביתר עז מצמאון נפשות הצדיקים...). אלו היו פני
79 הדברים אילו היה עושה תשובה כנדרש **אֲבָל בְּהִתְבּוֹנְנוֹתוֹ בְּמַעֲמָדוֹ**
80 **וּמִצְוָה הָאֲמָתִי, מִכָּלִי לְהִקָּל לְעַצְמוֹ** מבלי לתת לעצמו הקלות

(ט) ראה רמב"ם הל' דעות פ"ג. טור ושו"ע או"ח סרל"א.

(י) פוקח עורים פרק כא"כב [מאמרי אדמו"ר האמצעי קונטרסים ע' תפח ואילך]. ועייג"כ שו"ע או"ח סו"ס שמ"ג. סנהדרין נה, ב.

(13) משלי ג, ו. (14) תהלים נא, ה. (15) אבות פ"ד מ"ב. (16) ראה זח"א קכט, ב. (17) ירמי' ב, ו.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 והסברים שמצדיקים את מצבו הרוחני הנחות ומבלי להטעות ולרמות
2 ולהונות את עצמו כלל ועקר אלא ההתבוננות היא כמלוא הכנות ובאמת
3 לאמיתה, הרי הוא מרגיש בנפשו ההפך מזה ממצבו הנעלה של
4 בעל התשובה לגמרי, דלא זו בלבד שמעמדו ומצבו הקודם

5 והעובדה שהיה ב"ארץ ציה

6 וצלמות" ורחוק מאלוקות לא

7 הביאו להאזנה רבה

8 דודונות¹⁸ נעשו לו

9 כזכיות¹⁹ (והוא לא הגיע

10 למצב המתואר בדברי רבנו הזקן

11 בתניא שהובאו לעיל), אלא

12 במקום שהחטא והריחוק יגרמו

13 לו תוספת צימאון והתקרבות

14 לאלוקות, הרי אדרבה, זה

15 החטא גרם לו והביאו

16 לידי זה שהוא בעביות

17 וגסות כיוון שלא הזדכך

18 והתעדן על ידי התשובה, והגסות

19 שלו היא עד כדי כך שהוא

20 דמותו הרוחנית היא בעצור

21 במצב דעברה גוררת

22 עברה.

23 אשר מפל זה ראיה

24 מוכחת מבלי שישאר מקום

25 לספק שאצלו הענין

26 דוחטאתי נגדי תמיד אינו באפן שכבר עשה תשובה נכונה

27 אלא שלפי מעמדו ומצבו עתה אין מספיק תשובה הקודמת

28 וצריך פעת תשובה נעלית ביותר²⁰) נזכר לעיל שהמעוניין להתקרב

29 לאלוקות צריך להתבונן במצבו הרוחני בכנות ולשים לב לכך שהוא במצב

30 של "וחטאתי נגדי תמיד", כלומר שעדיין לא עשה תשובה כנדרש ולכן

31 החטאים הקודמים שלו עדיין קיימים. וכאן מוסיף ומבאר שהמשמעות של

32 "וחטאתי נגדי תמיד" במובן זה פירושה שהוא לא הגיע עדיין למצב בו

33 מושג זה ("וחטאתי נגדי תמיד") מתפרש לגביו במשמעות נעלית בהרבה,

34 היינו שלאחר החטא עשה תשובה כראוי וכנדרש, "תשובה נכונה" ובכל זאת

35 חטאו קיים לנגד עיניו מבחינה זו שלפי מצבו הרוחני בהווה, הנעלה בהרבה

36 ממצבו בעת החטא, לא די בתשובה שעשה באותה שעה וכעת הוא זקוק

37 לתשובה בדרגה גבוהה ונעלית יותר (ובלשון רבנו הזקן בתניא פרק כט: "...

38 ואף שכבר עשה תשובה נכונה, הרי עיקר התשובה בלב והלב יש בו בחינות

39 ומדרגות רבות והכל לפי מה שהוא אדם ולפי הזמן והמקום... בשעה זו שרואה

40 בעצמו דלא סליק ביה נהורא דנשמטא [שלא עולה ומאיר בו אור הנשמה]
41 מכלל [משמע מכך] שהיום [לפי מעמדו ומצבו בהווה] לא נתקבלה תשובתו
42 [אף שבעבר, לפי מעמדו ומצבו אז, כן נתקבלה ועונותיו מבדילים או שרוצים
43 להעלותו לתשובה עילאה [עליונה] יותר מעומקא דליבא יותר ולכן אמר דוד
44 וחטאתי נגדי תמיד"]. ובענינו,

45 לא מדובר על "וחטאתי נגדי

46 תמיד" בדרגה כזו אלא על

47 המשמעות הפשוטה של הדברים

48 כי אם שמלכתחלה לא

49 תגן כלל את עניניו הלא

50 רצויים והחטאים שלו לא נמחקו

51 והם עדיין קיימים, והם מהווים

52 מסף מבדיל וחוצץ בינו

53 לבין אביו שבשמים²¹),

54 העומד בדרכו של האדם

55 להתקרב לאלוקות ומפסיק

56 ומונע מעבודת הו'.²²

57 הגה בשמתבונן בכל זה

58 ועומד על מצבו הרוחני האמיתי

59 ויודע גם כן גדל ענין

60 הקרבות שהוא קרוב

61 הכחות והחושים של האדם

62 לאלוקות, עד שנכלל באש

63 של מעלה וכשם שהקרוב

64 הגשמי היה נשרף ונכלה באש

65 שעל גבי המזבח וחדל להתקיים, כך האדם שמקרב את הכוחות והחושים שלו

66 לאלוקות מבטל את עצמו מכל וכל וחדל מלהיות בעל תחושות של ישות

67 ומציאות עצמית, ורוא דקרבתא עולה עד רוא דאין-סוף ובנוסף

68 לכך הוא מתבונן גם בכך שסוד הקרבן עולה עד סוד האין-סוף וכמו

69 שיתבאר להלן, הגה הוא מקשה לעצמו ותוהה בינו לבין עצמו:

70 מאחר שהמשמעות של הקרבות בעבודה הרוחנית היא כל כך נעלית, איזה

71 שכינות יש לו ולענין הקרבות אין הוא מסוגל להגיע להתקרבות

72 ולהתעלות הזו, ואיך ירצה לקרן להו', והוא אין בו מתם והוא

73 מוסיף ושואל את עצמו: כשם שקרבן גשמי צריך להיות 'תמים' ללא כל מום

74 ורק אז הוא מתקבל לרצון לפני ה', כך כדי להתקרב לאלוקות צריך האדם

75 להגיע לשלמות רוחנית ומאחר שהוא במצב ש"אין בו מתם" והוא חסר

76 שלימות לחלוטין, איך יוכל להתקבל לרצון לפני ה'? ולהסיר הקשיא

77 שאלה זו שהמעוניין להתקרב לאלוקות שואל את עצמו מוסיף כ"ק

78 מורי' וחקמי אדמו"ר¹⁹ (במאמרו דיבור-המתחיל 'באתי לגני' שנמסר על

יא) ראה תניא פ"ז.

יב) ראה תניא פכ"ט. אגרת התשובה ספ"א.

יג) ראה תניא פ"ז.

באתי לגני אחותי כלה

ביאור בדרך אפשר

1 ידו לפרסום ליו"ד שבט תש"י, יום הסתלקותו) על פרוש כ"ק אדמו"ר
 2 הזקן בתבת מכם שהכונה לקרבן, היינו התקרבות, של האדם עצמו,
 3 ואומר פירוש נוסף במילה זו, מכם היינו מכם ובכם הדבר תלוי,
 4 דאס איז אפהיינגיק פון אייף אליין זה תלוי בכם עצמכם, כלומר
 5 שְׁמָבְלִי הֵבֵט עַל מַעֲמָדוֹ
 6 וּמַצְבּוֹ בהווה שטרם תיקן את
 7 חטאיו כנדרש וְעַל כָּל מָה
 8 שְׁעָבַר עָלָיו בעבר עַד
 9 עֵתָה, שְׂיֹדֵעַ נִגְעֵי לִבּוֹ
 10 לאחר שהתבונן במצבו היטב
 11 ובכנות ואם כן הוא עלול לבוא
 12 לידי מסקנה שאיננו מסוגל
 13 להתקרב לאלוקות, מִכָּל־
 14 מְקוֹם למרות המצב הנחות
 15 הוּא בְּכֶם הַדָּבָר תְּלוּי אין
 16 הדבר תלוי אלא בו עצמו ואם
 17 ירצה באמת יוכל להתקרב
 18 לאלוקות, כי לכל אחד ניתן
 19 הכוח הדרוש לשם כך עַד
 20 שְׁכָל אֶחָד וְאֶחָד מִכָּל יוֹצֵא
 21 מן הכלל יִכּוֹל לֹמַר מִתִּי
 22 יִגִּיעוּ מַעֲשֵׂי לְמַעֲשֵׂי
 23 אֲבוֹתִי אֲבִרְהֶם יִצְחָק
 24 וְיַעֲקֹב²⁰ ולשאוף למצב רוחני
 25 נעלה בהרבה ממצבו הנוכחי עד כדי כך שמעשיו יהיו דומים למעשי האבות.
 26 וְזֶהוּ מִכֶּם קָרְבֵּן לַהוֹי', בְּכֶם תְּלוּי הַדָּבָר לֵהִיּוֹת קָרְבֵּן לַהוֹי',
 27 לַהֲתַקְרֹב וּלְהִתְאַחַד עִם הַוִּי'.
 28 וּמוֹסִיף וּמְבָאֵר אֶת דִּיק לִשׁוֹן הַפֶּסֶק "קָרְבֵּן לַהוֹי": דְּקָרְבָּנוֹת
 29 הַגִּשְׁמִיִּים שֶׁבִּבֵּית הַמִּקְדָּשׁ הֵם לַהוֹי' דְּוָקָא, לֹא לְאֱלֹקִים שֶׁהוּא
 30 בְּגִימְטְרִיא הִטְבַּע²¹ מספר הגימטריא של א"ל ה"ם' (86) זהה למספר
 31 הגימטריא של "הטבע" כי שם אלקים קשור באלוקות שמלובשת בדרכי הטבע
 32 המעילים ומסתיר על אור האין סוף. ועבודת הקרבנות היא עבודה כל כך נעלית
 33 שקשורה בשם הוי' שהוא שם האור האלקי האינסופי שלמעלה מהתלבשות
 34 בטבע, והקרבנות אינם לשם אלקים כִּי אִם לַהוֹי' דְּוָקָא, וְכַמְבַּאֵר
 35 בְּזִהְרִי²² עַל פֶּסוּק זֹכֵחַ לְאֱלֹקִים יְחָרֵם, לפי פשוטו הפסוק (בפרשת
 36 משפטים) מרבר באיסור הקרבת קרבנות לעבודה זרה אבל הזוהר מבאר, לפי

ביאור בדרך אפשר

37 פנימיות הדברים, שכונות הפסוק היא שְׁעִנְיָן הַקָּרְבָּנוֹת הוּא לַהוֹי'
 38 דְּוָקָא, כי מעשה הקרבנות 'נוגע' ופועל בשם הוי' שהוא לְמַעַלָּה מִשֵּׁם
 39 אֱלֹקִים ולשון הפסוק "זוכה לאלקים יחרם" רומז על כך). וּבִאֲמַת בעומק
 40 יותר ובפנימיות יותר מעשה הקרבנות מַגִּיעַ עוֹד לְמַעַלָּה יוֹתֵר, לַפְּנֵי
 41 הַוִּי', למעלה משם הוי' דְּרָזָא
 42 דְּקָרְבָּנָא סוד הקרבן עוֹלָה
 43 עַד רָזָא דְּאִין־סוּף²³ סוד
 44 האין סוף, שְׁהוּא - האין סוף
 45 - הוּא לְמַעַלָּה גַם מִהוֹי',
 46 דָּשֵׁם הַוִּי' אֵף שְׁהוּא
 47 לְמַעַלָּה מִשֵּׁם אֱלֹקִים
 48 (הקשור באור האלוקי המלובש
 49 בטבע ושם הוי' הוא למעלה
 50 מזה), מִכָּל־מְקוֹם ד'
 51 אוֹתִיּוֹתֵינוּ של שם הוי' שהם
 52 יו"ד, ה"א, ו"ו, ה"א רומזות
 53 עַל צִמְצוּם הַתַּפְּשׁוּת
 54 הַמְּשֻׁכָּה וְהַתַּפְּשׁוּת²²
 55 כמבואר באגרת התשובה
 56 שכתביא (פרק ד'): "היו"ד שהיא
 57 בחינת נקודה לבד מרמות
 58 לחכמתו ית' שהיא בבחינת
 59 העלם והסתור קודם שבאה
 60 לבחינת התפשטות... ואחר
 61 שבאה לבחינת התפשטות וגילוי ההשגה וההבנה... נכללת ונרמזת באות ה"א
 62 שיש לה בחינת התפשטות לרוחב... וגם לאורך" ומבואר בחסידות (שאין
 63 הכוונה לצמצום שנובע ממידת הדין וכוונתו למנוע השפעה אלא לצמצום
 64 שהוא חלק בלתי נפרד מתהליך ההשפעה כשם שהרב מתמצת לתלמידו
 65 בקצרה רעיון עמוק. ועוד מבואר) שהאותיות יו"ד וה"א רומזות לצמצום
 66 והתפשטות והאותיות ו"ו וה"א רומזות להמשכת וירידת השפע מלמעלה
 67 למטה וגם האות ו"ו שראשה כמו יו"ד והמשכה בקו אורך רומזת על כך
 68 שתחילה יש צמצום ואחר כך ישנה התפשטות והמשכה וגם ה"א האחרונה,
 69 כמו הראשונה, רומזת להתפשטות. ובספר ביאורי הזוהר לאדמו"ר הצמח צדק
 70 (פרשת אחרי) כתוב בעניין זה: "וכל זה הוא עניין כללות וסדרי כללות
 71 ההשתלשלות... כדי שיבא האור והשפע מאין סוף במיעוט אחר מיעוט עד
 72 שיוכל להיות מאצילות בריאה ומכריאה יצירה כו' עד שיתהוו נבראים בעלי

(יד ח"ג ה, א. ח"ב קח, א. משפטים כב, יט. מהנ"ע (בז"ח) בראשית סד"ה אר"י א"ר [ד, א]. - ועפ"ז יומתק דיוק לשון רז"ל (מנחות קי, א): לבעל הדין לחלוק. - ומש"כ (מנחות שם) גם שם א-ל, יעויין זח"ג לא, א. קלב, א. טו) ראה זח"ב רלט, א. זח"ג כו, ב.

(19) בד"ה באתי לגני השי"ת פרק ב (סה"מ השי"ת ע' 113). (20) תרדב"ר רפכ"ה. (21) פרדס שער יב (שער הנתיבות) פ"ב. ר"ח שער התשובה פ"ו ד"ה והמרגיל (קכא, ב). של"ה פט, א. קפט, א. שח, ב. שו"ת חכם צבי סי"ח (הובא בלקו"ת ראה כב, ריש ע"ג). תניא שעהיוה"א רפ"ו. (22) ראה ביאורי הזוהר פ' אחרי לאדמו"ר האמצעי (עו, ג ואילך), ולאדמו"ר הצ"צ (ח"א ע' שסג ואילך). ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 גבול ממש ואם לא שהי' אור אין סוף הולך ומשתלשל על ידי ד' אותיות הוי'
2 באצילות, בריאה, יצירה עשיה לא הי' מתהווה בחינת הנבראים הנפרדים אלא
3 היה הכל בבחינת אלוקות ממש". וואס דאס איז א סדר פון שזהו
4 סדר של השתלשלות, האור האלוקי הורד ונמשך מלמעלה למטה בסדר
5 והדרגה כך שהוא עובר מדרגה
6 לדרגה וכל דרגה ובחינה קשורה
7 בזו שמעליה ובזו שמתחתיה כמו
8 חוליות של שלשלת (שרשרת)
9 נקרא אור של "סדר"
10 השתלשלות". ואופני ההמשכה
11 האמורים לעיל ונרמזים בשם
12 הוי', היינו שתחילה יש באור
13 צמצום ולאחר מכן הוא נמשך
14 ומתפשט, הם צורות ההמשכה
15 והגילוי המאפיינות את "סדר"
16 השתלשלות" ונמצא שאננם שם
17 הוי' קשור באור שלמעלה
18 מהתלבשות בעולם (בשונה ממשם
19 אלוקים) ובכל זאת יש לו שייכות
20 מסוימת ל"סדר השתלשלות",
21 האופן שבו יורד ונמשך האור
22 שכן שייך לעולמות אצל אין-
23 סוף אורו האינסופי של
24 הקדוש-ברוך-הוא
25 למעלה מהוי', ולשם
26 מגיעה עבודת הקרבנות.
27 וזהו שמיסים בפסוקי התורה
28 בתחילת פרשת הקרבנות בחומש
29 ויקרא בענין ההקרבה
30 לרצונו לפני הוי'. דמקדם לזה בתחילת הענין אומר קרבן
31 להוי', ובסיים הענין, אחרי שאומר שהקרבנות הם מן הבהמה
32 מן הבהמה ומן הצאן, אומר לפני הוי', ופרש כ"ק אדמו"ר
33 ה'צמח צדק' (ט), לפני הוי' למעלה מהוי' וכמבאר לעיל שיש
34 כמה דרגות בפעולת הקרבנות – עלייה לשם הוי' ועלייה למעלה משם ה' עד
35 אין סוף" (בדומה למבואר בחסידות על הפסוק האמור ביום הכיפורים "כי
36 ביום הזה יכפר עליכם... לפני ה' תטהרו" שהכפרה נובעת מכן שהאדם
37 מתקשר ומתחבר עם הקדוש-ברוך-הוא בעצמו שלמעלה משם ה' ושם החטא
38 לא פוגם מלכתחילה).
39 וזהו המבואר לעיל שעליית הקרבנות היא "לפני ה'" - למעלה משם ה', עד אין
40 סוף - נרמז בפסוק לאחר שנאמר "מן הבהמה מן הבהמה ומן הצאן" הוא ענין
41 הקרבנות ברוחניות, שהעבודה היא לא רק בנפש אלקית היינו

אין א סדר פון השתלשלות, אכל אין-סוף הוא למעלה
מהוי', ולשם מגיעה עבודת הקרבנות. וזהו שמיסים
בענין ההקרבה לרצונו לפני הוי'. דמקדם לזה אומר
קרבן להוי', ובסיים הענין, אחרי שאומר מן הבהמה
מן הבהמה ומן הצאן, אומר לפני הוי', ופרש כ"ק
אדמו"ר ה'צמח צדק' (ט), לפני הוי' למעלה מהוי'. וזהו
ענין הקרבנות, שהעבודה היא לא רק בנפש אלקית, כי
אם מן הבהמה מן הבהמה ומן הצאן שהוא נפש
הבהמית, ובפרט כמו שהיה במקדש, שהיתה יכולה
להיות עבודת הקרבנות בבהמה גשמית ממש, שעל-
ידי-זה הוא מגיע לפני הוי', רוא דאין-סוף.

(ג) וזהו בקרבנות וכן בקרוב הכחות והחוששים, הרי
הקרבן הגשמי היה נכלל באש שלמעלה,
וכמו כן בעבודת הקרבנות שבכל אחד ואחד מישראל,
מבאר כ"ק מו"ח אדמו"ר במאמר²³, שהקרבנות צריכים
להתפלל באש שלמעלה, והוא רשפי אש שבנפש
האלקית, שהוא האש שלמעלה. וכמו שנגאמר²⁴ רשפיה
רשפי אש שלהבת י-ה. דשרש האהבה שבנפש האלקית
הוא מהאש שלמעלה, שלהבת י-ה, ולכן גם האהבה
שבנפש האלקית בהיותה למטה, נקראת אש שלמעלה.

אדמו"ר במאמר²³, שהקרבנות הרוחניים, של נפש האדם, צריכים
להתפלל באש שלמעלה, היינו שצריך להיות ביטול המציאות של
האדם ברוחניות על ידי התכללות הנשמה באש העליונה (כשם שבגשמיות
כאשר אש קטנה כמו אור הנר נכללת באש גדולה כמו אבוקה, האש הקטנה
מתבטלת ונכללת באש הגדולה) והוא ובענינו האש העליונה היא רשפי
אש שבנפש האלקית עצמה, שהוא האש שלמעלה. וכמו
שנגאמר²⁴ כידוע, יש 'אהבה בתענוגים' שנמשלה למים ויש אהבה של
צימאון ותשוקה שנמשלה לאש ועל אהבת ה' כאש נאמר רשפיה רשפי
אש שלהבת י-ה. כלומר, דשרש האהבה שבנפש האלקית
הוא מהאש שלמעלה האש של הקדוש-ברוך-הוא, כביכול, שעליה
נאמר בפסוק שלהבת י-ה, ולכן כיוון ששורש האהבה כאש שלמטה
הוא באש העליונה גם האהבה שבנפש האלקית בהיותה למטה

42 התקרבות והתחברות של הנשמה באלוקות, כי אם מן הבהמה מן הבהמה
43 ומן הצאן שהוא נפש הבהמית וזהו עיקר החידוש והעילוי של עבודת
44 הקרבנות ברוחניות, שההתעלות וההתקרבות לאלוקות של הנפש האלוקית
45 פועלת גם על הנפש הבהמית שאף היא תתעדן ותתעלה ותתקרב לאלוקות,
46 ובפרט כמו שהיה
47 במקדש, שהיתה יכולה
48 להיות עבודת הקרבנות
49 בבהמה גשמית ממש וכך
50 להעלות ולזכך את גשמיות
51 העולם הזה, שעל-ידי-זה
52 ביורד והתעלות הגשמיות בכלל
53 והנפש הבהמית בפרט הוא
54 מגיע לפני הוי', למעלה
55 משם הוי' שהוא בחינת רוא
56 דאין-סוף סוד האין סוף.
57 (ג) וזהו בקרבנות שבאו
58 בבית המקדש בגשמיות וכן
59 בעבודת הקרבנות ברוחניות
60 שהיא בקרוב הכחות
61 והחוששים של האדם
62 לאלוקות, הרי הקרבן
63 הגשמי היה נשרף ומאבד
64 את מציאותו ומתבטל כי היה
65 נכלל באש שלמעלה,
66 וכמו כן בעבודת
67 הקרבנות שבכל אחד
68 ואחד מישראל שענינה הוא
69 התקרבות האדם לאלוקות,
70 מבאר כ"ק מו"ח
71 אדמו"ר במאמר²³, שהקרבנות הרוחניים, של נפש האדם, צריכים
72 להתפלל באש שלמעלה, היינו שצריך להיות ביטול המציאות של
73 האדם ברוחניות על ידי התכללות הנשמה באש העליונה (כשם שבגשמיות
74 כאשר אש קטנה כמו אור הנר נכללת באש גדולה כמו אבוקה, האש הקטנה
75 מתבטלת ונכללת באש הגדולה) והוא ובענינו האש העליונה היא רשפי
76 אש שבנפש האלקית עצמה, שהוא האש שלמעלה. וכמו
77 שנגאמר²⁴ כידוע, יש 'אהבה בתענוגים' שנמשלה למים ויש אהבה של
78 צימאון ותשוקה שנמשלה לאש ועל אהבת ה' כאש נאמר רשפיה רשפי
79 אש שלהבת י-ה. כלומר, דשרש האהבה שבנפש האלקית
80 הוא מהאש שלמעלה האש של הקדוש-ברוך-הוא, כביכול, שעליה
81 נאמר בפסוק שלהבת י-ה, ולכן כיוון ששורש האהבה כאש שלמטה
82 הוא באש העליונה גם האהבה שבנפש האלקית בהיותה למטה

(23) פרק ב (סה"מ היש"ת ע' 113 ואילך). (24) שה"ש ח, ו. שהש"ר פ"ח, ו (ד).
(טז) לקו"ת ויקרא ד"ה לבאר כו' אדם כי יקריב [ג, ג].

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 כאשר היא מלוכשת בגוף, ולא רק אהבת ה' של הנשמה כפי שהיא נמצאת
2 למעלה בעולמות העליונים, נקראת אש שְלִמְעֵלָה אש עליונה והביטוי
3 "שלהבת י"ה" מתייחס גם לאש הנשמה (על שם השורש שלה באש של
4 הקדוש-ברוך-הוא, כביכול).

ובאור הדברים מה

6 שְקוּרָא הפסוק גם את
7 הָאֱלֹהִים הָעֲלִיּוֹנָה של
8 הקדוש-ברוך-הוא ודִנְפָשׁ
9 הָאֱלֹהִים וגם לאהבת ה'
10 שבנשמה, שְלֵהֶבֶת יְיָ,
11 הִנֵּה אֵיתָא בְּסִפְרָא
12 יְצִירָה²⁵ דְּהַעֲשֶׂר סְפִירוֹת
13 הֵם כְּשִׁלְהֶבֶת קְשׁוּרָה
14 בְּגִחְלָתָא עֶשֶׂר הַסְפִירוֹת
15 העליונות הם עשר כוחות שבהם
16 ועל ידם מאיר הקדוש-ברוך-הוא
17 ופועל והפעולה היא באופן כזה
18 שהספירות הם לא מציאות
19 עצמאית נפרדת מהקדוש-ברוך-
20 הוא בעצמו אלא הן דבוקות
21 ומאחדות בו כמו האש הקשורה
22 בדבוקה ומאחדת עם הגחלת

23 שהיא המקור לאש השלהבת, וּמִפְרֵט כ"ק אֲדָמוּר מִהֶר"ש"
24 שֵׁשׁ בָּזָה בהגדרת הדבקות של הספירות במקורן באלוקות כ"שלהבת
25 קשורה בגחלת" ב' עֲנִינִים, האחד - שְלֵהֶבֶת אש בוערת שְבִתוֹף
26 הַגִּחְלָתָא שאיננה נראית וניכרת כמציאות בפני עצמה אלא בוערת בפנים
27 הגחלת והשני - וְשִׁלְהֶבֶת אש בוערת שנראית וניכרת כי היא שלהבת בוערת
28 שְׁעַל גְּבִי הַגִּחְלָתָא ונראית מחוץ לה. וְהִנֵּה הַשְּלֵהֶבֶת שְׁעַל הַגִּחְלָתָא
29 ולא בתוך הגחלת, היינו שהעובדה שהיא "קשורה" בגחלת איננה נראית
30 וניכרת יְכוּלָה לְהִיּוֹת ולבעור ולהתקיים גַּם בֵּין בִּפְנֵי עֲצָמָה בלי
31 להיות קשורה גם עכשיו בגחלת (ולבעור מכוח חומר הבעירה שקבלה
32 מהגחלת קודם לכן), אֲלָא שְׂאִין בָּהּ מְצִיאוֹת וּמִמְשׁוֹת עצמאית כי
33 למרות שהיא בוערת מבלי שהקשר שלה לגחלת יהיה ניכר לאמיתו של דבר
34 אין בה מציאות ממשית משלה, וְלִכֵּן אֲמָרוּ בְּמִשְׁנָה^(ח) דְּהַמּוֹצִיא
35 שְלֵהֶבֶת מרשות היחיד לרשות הרבים בשבת לא עבר על איסור הוצאה והוא
36 פְטוּר מעונש, דְּמִזְזָה יוֹדְעִים לומדים את ב' הַעֲנִינִים, מצד אחד -
37 שֵׁשׁ שְׁנָה לְשִׁלְהֶבֶת בִּפְנֵי עֲצָמָה ובכוחה להתקיים מבלי שהקשר שלה
38 לגחלת יהיה נראה וְלִכֵּן שֶׁנֶּף לְדוֹן בְּדִין הַמּוֹצִיא שְלֵהֶבֶת ואלמלא
39 דברי המשנה שהמוציא שלהבת פטור היה מקום לחשוב שהשלהבת היא כן

40 מציאות ואסור להוציא אותה מרשות לרשות בשבת כמו כל חפץ אחר, אֲבָל
41 מצד שני - האמת היא כי אֵין לְשִׁלְהֶבֶת מְצִיאוֹת וּמִמְשׁוֹת עצמאית
42 משלה, וְלִכֵּן למעשה הַמּוֹצִיא שְלֵהֶבֶת מרשות לרשות בשבת פְטוּר.
43 וכך גם לגבי ההשוואה בין הדבקות של עשר הספירות בקב"ה ל"שלהבת
44 הקשורה בגחלת" שיש בזה שני

45 ענינים: מצד אחד הדבר מלמד
46 על כך שעשר הספירות נראות
47 ככוחות עצמאיים, אבל מצד שני
48 ולאמתו של דבר, הם כמו
49 שלהבת הקשורה בגחלת ואין
50 לספירות מציאות עצמאית.

51 וְהִנֵּה קִדְּם שְׁנִבְרָא
52 הָעוֹלָם, שְׁכוּלָל בָּזָה גַּם
53 עַד שְׁלֹא נִאֲצַל, נקודת
54 ההכדל בין "נברא" ל"נאצל"
55 היא שהביטוי בריאה מתייחס
56 למציאות ברורה ומוגדרת,
57 כלומר שהאור האלוקי שבמקורו
58 הוא בלי גבול, צומצם והוגבל
59 והתלבש בתוך הבריאה. ואילו
60 האצלה פירושה שאמנם האור
61 האלוקי ירד ממדרגתו כפי שהוא

62 למעלה מכל העולמות, אינוסופי ובלתי מוגבל כלל, אבל עדיין אין זו ירידה
63 עד כדי כך שישנה מציאות ברורה ומוגדרת של נבראים (כמבואר בחסידות
64 שעולם האצילות הוא 'אלוקות ממש' ורק עולם הבריאה שהוא העולם הבא
65 אחרי עולם האצילות הוא עולם עם מציאות של נבראים, אם כי הכוונה
66 לנבראים רוחניים שהרי רק בעולם הזה יש נבראים גשמיים) ולפני שנברא
67 העולם, ולפני שנאצל, הרי כְּדִאיִתָּא בְּסִפְרֵי הַקְּבִלָה²⁷, הִיָּה הוּא
68 וְשִׁמּוֹ בְּלִבְד²⁸, כלומר, אורו של הקדוש-ברוך-הוא האיר גם לפני שנברא
69 העולם בהתאם למהותו של כל מאור ומקור של אור שפרט לעצם מהותו יש
70 את האור המאיר ומתפשט ממנו (ובלשון החסידות - ה"עצם" שלו
71 וההתפשטות" שלו) ואור זה נקרא "שמו" במובן של זיו והארה ממנו (כדי
72 להדגיש שאין הכוונה לו עצמו, כמו ששם האדם אינו חלק ממהותו אלא דבר
73 טפל לעצם האדם) וְאַחֲרַיָּה כֶּף לאחר שעלה ברצונו של הקדוש-ברוך-הוא
74 לברוא עולמות נִאֲצָלוּ הַסְפִירוֹת כי בידידת האור מלמעלה למטה מדרגה
75 לדרגה יש כמה וכמה שלבים כך שבדרגות העליונות באור אין סוף לא קיימת
76 כלל חלוקה לעשר ספירות עם 'ציור' והגדרה מיוחדת לכל אחת מהן, לאחר
77 מכן הספירות נאצלו וזה השלב שבו יש התחלה של עניין הספירות אבל לא
78 יותר מהתחלה, דְּב' עֲנִינִים אֵלּוּ, האחד - עֶשֶׂר סְפִירוֹת הַגִּנּוּזוֹת

(יז) המשך מים רבים - תרל"ו פס"ב ואילך. ועייג"כ ביאור לר"ה ואולם חי אני הנדפס בסו"ס דרך מצותיך להצמצם צדק [נקפב, א ואילך]²⁶].

(יח) ביצה לט, א. הובא ברמב"ם הל' שבת פ"ח ה"ה.

(25) פ"א מ"ז. (26) עבודת הקודש חלק א (חלק היחוד) פרק ב. וראה סה"מ עטר"ת ע' קצח. תרפ"ז ע' קנז. ובכ"מ. (27) פרקי דר"א פ"ג. (28) תקו"ז בהקדמה (ג, ב). תניא אגה"ק ס"כ (קטס, סע"א).

ביאור בדרך אפשר

1 **בְּמֵאֲצִילָן** היינו שהמושג עשר ספירות כבר קיים אבל הן עדיין גנוזות, לא
2 ניכרות ולא מורגשות והשני - **וְהַעֲשֹׂר סְפִירוֹת וְזֵי זֵי יִינַעַן נֶאֱצַל**
3 **גְּעוּאָרָן** כפי שכבר נאצלו ויש להם 'ציור' והגדרה (של חכמה, חסד וכו')
4 וההבדלים בין הספירות ניכרים ונרגשים, **הֵם בְּדִגְמַת ב' הַעֲנִינִים**
5 האמורים **שֶׁבְּשִׁלְהֶבֶת** לגבי
6 היחס שלה לגחלת שממנה היא
7 מקבלת את כוחה לבעור.
8 **דְּשִׁלְהֶבֶת** **שֶׁבְּתוֹךְ**
9 **הַגִּחְלָת, אֵף שֶׁהִיא בְּתֻקָּף**
10 **יִתְרִי** כי הקירבה לגחלת
11 נותנת לה כוח ותוקף להיות
12 שלהבת חזקה ולא ליכבות,
13 **אָבֵל כְּמוֹ שֶׁהִיא בְּתוֹךְ**
14 **הַגִּחְלָת, אֵין שֵׁם מְצִיאוֹת**
15 **שֶׁל שִׁלְהֶבֶת** כמציאות
16 עצמאית כיוון שהיא דבוקה
17 לחלוטין בגחלת והמציאות
18 הניכרת היא מציאות הגחלת ולא
19 מציאות השלהבת, **וְכָל שֶׁכֵּן**
20 **שָׂאִין שֵׁם פְּרִיטִי**
21 **הַשִּׁלְהֶבֶת** והיא חסרת הגדרות
22 ו'ציור' כזה או אחר. **דָּאִין**
23 **נִכְרַ שֵׁם מְצִיאוֹתָהּ** כדבר
24 בפני עצמו **כִּי אִם רַק**
25 **מְצִיאוֹת הַגִּחְלָת. אֲלֹא**
26 שמציאותה של השלהבת ידועה
27 לנו כיוון **שֶׁיִּשְׁנָם רְאִיּוֹת**
28 **וְהוֹכָחוֹת שִׁישְׁנָה שִׁלְהֶבֶת**
29 **גַּם בְּתוֹךְ הַגִּחְלָת** כמובן
30 מאילו שאם יכול להיות
31 שהשלהבת תצא מחוץ לגחלת
32 ("שלהבת שעל גבי הגחלת") בוודאי יש מציאות של להבת גם בתוך הגחלת,
33 **וְאֶדְרִבָּה** בעודה בתוך הגחלת היא **בְּתֻקָּף יִתְרִי** כאמור שבדבוקתה בגחלת
34 נותנת לשלהבת תוספת כוח, **אָבֵל מֶה שֶׁנִּכְרַ** ונראה כלפי חוץ כמציאות
35 **הוּא רַק הַגִּחְלָת** ואילו השלהבת כלל לא נראית כמציאות עצמאית. **וְכֵמוֹ**
36 **כֵּן, כִּשֶׁם שְׁכֵאֶשׁר הַשִּׁלְהֶבֶת נִמְצְאָת בְּתוֹךְ הַגִּחְלָת מְצִיאוֹתָהּ** לא נראית וניכרת
37 כלל ורק המציאות של הגחלת נראית, כך גם, **וְעוֹד יִתְרִי מֶזֶה, הוּא**
38 **בְּכָלִלוֹת עֲנִין עֲשֹׂר סְפִירוֹת הַגְּנוּזוֹת בְּמֵאֲצִילָן** ועדיין לא באו לידי
39 גילוי כעשר ספירות מוגדרות, הרי למרות שכבר נאצלו עשר כוחות-ספירות
40 עדיין אין להם מציאות מוגדרת לעצמן **דְּמֶה שִׁישְׁנָה שֵׁם, הוּא רַק**
41 **הַמֵּאֲצִיל** ואין שום ביטוי למציאות הספירות והן עדיין 'גנוזות' ונעלמות,
42 **אֲלֹא** שבכל זאת מציאותן ידועה לנו כיוון **שֶׁיִּשְׁנָה רְאִיּוֹת מְעִינִן עֲשֹׂר**
43 **סְפִירוֹת הַנֶּאֱצָלוֹת, שִׁישְׁנָה עֲשֹׂר סְפִירוֹת הַגְּנוּזוֹת בְּמֵאֲצִילָן**

ביאור בדרך אפשר

44 ההגיון מחייב שאם בדרגה נמוכה יותר יש התגלות של עשר ספירות שנאצלו,
45 הרי זו הוכחה שבדרגה עליונה יותר יש עשר ספירות גנוזות, אבל כאמור
46 בדרגה זו עדיין אין לכך כל ביטוי. **וְאַחַר כֵּן** לאחר שתחילה היו גנוזות
47 ונעלמות, הרי בדרגה נמוכה יותר **נֶאֱצָלו הַעֲשֹׂר סְפִירוֹת, אָבֵל גַּם**
48 **לְאַחַר אֲצִילוֹתָן** לאחר
49 שמציאות הספירות כבר הוגדרה
50 ובאה לידי ביטוי, עדיין
51 קשורות ומחוברות ודבוקות
52 הן **בְּמִקְוֶן הֵינִי הַעֲשֹׂר**
53 **סְפִירוֹת הַגְּנוּזוֹת, וְכֵמוֹ**
54 **הַשִּׁלְהֶבֶת שֶׁעַל הַגִּחְלָת**
55 **וְכֵכָר יֵשׁ לָהּ בִּיטוּי כְּמִצִּיאוֹת**
56 **עֲצֵמָאִית שֶׁהִיא** עדיין
57 קשורה בשלהבת שבתוך
58 **הַגִּחְלָת. וְזֶהוּ כָּל קִיּוּמָהּ**
59 **וְגַם עֲכָשִׁי לְאַחַר שִׁלְכֹוּרָהּ**
60 **יֵצֵא מִתּוֹךְ הַגִּחְלָת עֲדִיין הַגִּחְלָת**
61 **הִיא כָּל קִיּוּמָהּ, וְנִאֲרֹם אוֹיֵב**
62 **זֵי וְעֵרֶט נִפְרָד מִמִּקְוֶרָהּ,**
63 **כִּי אִם הִיא נִפְרֶדֶת מִמִּקְוֶרָהּ**
64 **וְהַשִּׁלְהֶבֶת לֹא תִהְיֶה קְשׁוּרָה**
65 **בְּגִחְלָת אוֹיֵב תִּהְיֶה אֵין**
66 **וְאַפְסִי, עַם וְעֵרֶט גְּאָרְנִיט**
67 **הִיא תִּהְיֶה לְשׁוֹם דְּבַר, וְתִחַדֵּל**
68 **לְהִתְקַיֵּם. וְכֵן גַּם עֲשֹׂר הַסְפִירוֹת**
69 **שֶׁאֵף לְאַחַר שֶׁנֶּאֱצָלו עֲדִיין הֵן**
70 **קְשׁוּרוֹת בְּמִקְוֶן שֶׁהוּא עֲשֹׂר**
71 **סְפִירוֹת הַגְּנוּזוֹת וְהוּא כָּל קִיּוּמָם.**
72 **וְזֶהוּ זֶה הַמִּשְׁמַעוֹת הַפְּנִימִית שֶׁל**
73 **הַמוֹשֵׁג שִׁלְהֶבֶת יִי-הֵ כִּפִּי**
74 **שֶׁהוּא בְּסְפִירוֹת הַעֲלִיוֹנוֹת,**
75 **דְּכֵמוֹ שִׁלְהֶבֶת אֲשֶׁר יִשְׁנָה** בכמה אופנים מבחינת היחס והדבוקות
76 בגחלת, האחד - **כְּמוֹ שֶׁהִיא בְּגִחְלָת** ולא נראית וניכרת אלא נעלמת
77 בתוך הגחלת, השני - **כְּמוֹ שֶׁהִיא עַל הַגִּחְלָת וְקְשׁוּרָה בָּהּ** שאמנם
78 היא על הגחלת, היינו חוץ ממנה, אבל קשורה בה ודבוקה בה ובטלה אליה,
79 **וְשִׁלְהֶבֶת שֶׁעַל הַגִּחְלָת הִרִי יְכוּלָה לְהִיּוֹת גַּם בֶּן בְּפִנֵּי עֲצָמָה**
80 **בְּפִרּוֹד,** מבלי שהקשר עם הגחלת שהיא מקורה יהיה ניכר וגלוי. ואף
81 ייתכן שבחיצוניות הקשר הזה לא יבוא לידי ביטוי וכפני חוץ ייראה כאילו
82 השלהבת נפרדת מהגחלת, **כְּמוֹ כֵּן הוּא גַּם בְּסִדֵּר הַהִשְׁתַּלְשָׁלוֹת**
83 **שֶׁל הָאוֹר הָאֱלוֹקִי מִלְּמַעַל לְמִטָּה מִדְּרָגָה לְדְרָגָה, דְּעֵשֶׂר סְפִירוֹת**
84 **הַגִּלְיוֹת, כִּפִּי שֶׁהֵן כִּבְר מוֹגֵדֶרֶת כָּל אַחַת בְּצִיּוֹר' הַמִּיּוּחָד לָהּ (הַחֵל מֵעוֹלָם**
85 **הָאֲצִילוֹת וְהַלָּא) אֵף שֶׁהֵם קְשׁוּרוֹת בְּמִקְוֶן** ושורשן באלוקות,
86

ביאור בדרך אפשר

1 ובלשון הזוהר - דְּאִיהוּ וְחִיָּהּ חַד אִיהוּ וְגִרְמוּהִי חַד²⁹ הוא,
2 הקדוש-ברוך-הוא, וענייני החיות הבאים ממנו שהם האורות של הספירות
3 העליונות הם אחד, והוא והגופים הבאים ממנו, הם הכלים של הספירות
4 (שהיחס שלהם לאורות דומה ליחס של הגופים לנשמות, הם אחד (כמבואר

5 בתורת החסידות, הספירות

6 העליונות מתגלות ופועלות על
7 ידי התלבשות האורות בכלים,
8 ומשמעות דברי הזוהר היא שגם
9 האורות וגם הכלים (של עשר
10 הספירות כפי שהם בעולם
11 האצילות) הם דבר אחד עם אור
12 האין סוף, כי גם הם אלוקות) כי
13 הם קשורים ודבוקים במקורם
14 בצורה מוחלטת דגמית
15 השְלֵהֶבֶת שְׁעַל הַגְּחָלֹת
16 שְׁהִיא אמנם נראית וניכרת
17 כמצאות בפני עצמה אבל
18 לאמיתו של דבר היא דָּבָר
19 אֶחָד עִם הַשְּׁלֵהֶבֶת
20 שְׁבִתּוֹף הַגְּחָלֹת, שְׁהִיא
21 חַד אֶחָד עִם הַגְּחָלֹת,
22 ולמרות הדבוקות במקורן
23 באלוקות - מִפְּלִמְקוֹם הִנֵּה
24 מִצַּד רַבּוּי הַהִשְׁתַּלְשָׁלוֹת
25 והייתה מדרגה לדרגה עד
26 לדרגות כאלה שבהם הקשר עם

27 המקור נעלם ולא ניכר אֶפְשָׁר יָכוֹל לְהִיּוֹת, לְבִסּוֹף, נְתִינַת מְקוֹם
28 לְטַעוֹת עַל פְּרוּד, וְכִמְאָמֵר רַבּוּתֵינוּ ז"ל³⁰ כְּתוּב וְהִרּוּצָה
29 לְטַעוֹת יִטְעָה, אמרו במדרש: בשעה שהיה משה כותב את התורה, היה
30 כותב מעשה כל יום יום, כיוון שהגיע לפסוק הזה שנאמר: 'ויאמר אל-הוהים
31 נעשה אדם בצלמנו כדמותנו' אמר לפניו [לפני הקדוש-ברוך-הוא]: ריבון
32 העולם, מה אתה נותן פיתחון פה למינים [הכופרים, שבגלל הביטוי "נעשה"
33 ולא "אעשה" עלולים לחשוב כאילו נאמר שיש מציאות כלשהי מלבד
34 הקדוש-ברוך-הוא האחד והיחיד שברא את העולם], אתמהא? אמר לו
35 [הקדוש-ברוך-הוא למשה]: כְּתוּב וְהִרּוּצָה לטעות יטעה. אַז דְּעַר
36 אוֹיְבֵעַרְשָׁטֶעַר זָאָגְט שהקדוש-ברוך-הוא אומר (את מה שנכון לפניו
37 לומר) וְהִרּוּצָה לְטַעוֹת (על-ידי הַכְּתִיבָה כשיביט רק על הכתוב
38 ויפרש את הדברים פשוטו כמשמעו) יִטְעָה. הֵינּוּ שְׁמַצַּד הַשְּׁלֵהֶבֶת
39 כאשר מביטים בשלהבת עצמה ולא שמים לב לגחלת יְכוֹל לְהִיּוֹת מְקוֹם

ביאור בדרך אפשר

40 לְטַעוֹת שֶׁל פְּרוּד ויטעו לחשוב שהשלהבת היא דבר נפרד מהגחלת
41 בניגוד לאמת. וְשִׁלְהֶבֶת עֲצָמָה שְׁלֵהֶבֶת יָהּ, שְׁהִיּוּ"ד יֵשׁ בּוֹ גַם
42 קוּצוֹ שֶׁל יו"ד³⁰, מבואר בחסידות שארבעת האותיות של שם הוי'
43 רמוזות לעשר הספירות והיו"ד היא בחינת החכמה (הספירה הראשונה) ואילו
44 קוצו של היו"ד הפונה למעלה

45 רומז על אור אין סוף שלמעלה
46 מהחכמה ואם כן היו"ד הֵינּוּ
47 עֶשֶׂר סְפִירוֹת הַגְּלוּיּוֹת
48 (שהראשונה בהן היא ספירת
49 החכמה) ז"ה"קוצו" של יו"ד הוא
50 מה שלמעלה מהספירות הגלויות
51 הֵינּוּ עֶשֶׂר סְפִירוֹת
52 הַגְּנוּזוֹת, שְׁגִיָּהֵן הֵן
53 שְׁלֵהֶבֶת יָהּ, שְׁאִין בָּהֵן
54 פְּרוּד, חֲסִינְשָׁלוֹם אלא
55 הספירות הגלויות דבוקות
56 לחלוטין בספירות הגנוזות
57 ושתיהן כאחד נקראות "שלהבת
58 יָהּ" כי בעצם גם הספירות
59 הגלויות דבוקות במקורן כמו
60 שלהבת שבתוך הגחלת.

61 וְהִתְבָּהֵב שְׁבִנְפֶּשׁ
62 הָאֱלֹקִית נִקְרָאת גַם בֵּן
63 (כאמור לעיל) שְׁלֵהֶבֶת יָהּ,
64 כפי שיבואר להלן דְּהִנֵּה אודות
65 בריאת העולם שעליה כתוב

66 בתורה בְּרֵאשִׁית אמרו חכמינו ז"ל שהכוונה והתכלית של הבריאה היא
67 בְּשִׁבְלֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנִקְרָאִים רֵאשִׁית³¹ (כדברי הנביא "קדש ישראל
68 לה' ראשית תבואתה"), שְׁכָל הַהִשְׁתַּלְשָׁלוֹת של האורות העליונים
69 מלמעלה למטה ובריאת כל העולמות החל מהעולמות העליונים הרוחניים ועד
70 לעולם הזה הוא בְּשִׁבְלֵי יִשְׂרָאֵל, וכיוון שבני ישראל הם המטרה
71 והתכלית של הבריאה מוֹבֵן מִזֶּה שְׁכָל הַעֲנִינִים שְׁבִהִשְׁתַּלְשָׁלוֹת
72 של כל העולמות יֵשׁ דְּגִמָּתָם וּפּוֹעֲלִים בְּיִשְׂרָאֵל. וְכִמּוֹ כֵּן הוּא
73 גַם בְּעֲנֵן שְׁלֵהֶבֶת יָהּ עֵינֵי שְׁקִים בספירות העליונות, כמבואר לעיל,
74 שְׁפּוֹעֲלֵת בְּיִשְׂרָאֵל שְׁהִיָּה בָּהֵם שְׁלֵהֶבֶת יָהּ, הֵינּוּ אֶהְבָּה
75 לְאֱלֹקוֹת באופן הדומה לשלהבת ואש בוערת. דְּהִנֵּה כְּתִיב³² כִּי
76 אֶהְבֶּךָ הוֹי' אֱלֹקֶיךָ, וְאִתָּא הַפְּרוּשׁ בַּחֲסִידוֹת^{32א} שהו' אלוֹקֶיךָ
77 מְמַשֵּׁיךָ ומגלה אורות וכוחות מלמעלה לְהִיּוֹת בְּךָ בכל אחד מבני ישראל
78 אֶהְבָּה אליו, אל הקדוש-ברוך-הוא וְאִתָּא אוֹתָךְ והקדוש-ברוך-הוא

(כ בראשית רבה פ"ח, ח.

כא) ראה לקו"ת תצא ד"ה ולא אבה [לח, ג ואילך]. ד"ה השקיפה (קין ה'ש"ת [סה"מ ה'ש"ת ע' 155 ואילך]).

(29) ראה תניא אגה"ת פ"ד (צד, ב). לקו"ת תצא שבהערה כא. (30) בראשית א, א. פרש"י עה"פ. (31) תצא כג, ו. (32) ראה המשך
מים רבים שם פרק ע ואילך. מאמרי אדה"ז שם ע' קצג ואילך. דרמ"צ שם קפג, א.

ביאור בדרך אפשר

44 לאזט זיך אַראַפּ ומוירד את עצמו אַל העלול, הנה אז נעשה
45 ההפך מזה, בניגוד למצב הקודם בו השכל ניכר והרגש נעלם, כעת המצב
46 הפוך שבעקבך נרגש מציאות המדה, שהיא בהתגלות, אלא
47 שקשורה בהתבוננות שהולידה אותה, כי גם לאחר שמבחינת
48 המודעות הגלויה של האדם כבר
49 היתה התנתקות מהשכל והוא
50 כבר לא שקוע בעומק
51 ההתבוננות השכלית אלא כבר
52 חש בגלוי את רגש הלב, עדיין
53 המידה קשורה בקשר הדוק מאד
54 בהתבוננות שהולידה אותה, שכן
55 כמבואר בחסידות מאחר
56 שמדובר במידות של הנפש
57 האלוקית שעיקרה הוא המוחין,
58 הרי גם לאחר שבעקבות
59 ההתבוננות יש התגלות של
60 מידות, עדיין ניכר במידות שהן
61 'מידות שכליות' היינו שנתהוו
62 כתוצאה מההתבוננות השכלית
63 בפריטיות יותר הקשר של
64 המידות והשכל הוא יותר
65 בהתפעלות השכלית
66 שבהתבוננות היינו אותו חלק
67 בהתבוננות שהוא פחות עיוני
68 ומעמיק אלא שייך יותר
69 להתפעלות ולהתרגשות (ואמנם
70 מדובר בהתפעלות והתרגשות
71 שכלית ולא ברגש הלב אבל
72 חלק זה בשכל שייך יותר
73 למידות, וכידוע יש 'מידות
74 שבשכל' וכן 'שכל שבמידות',
75 וזה העובדה שהמידה קשורה במקורה בשכל נותן חיות ותקף במדה.
76 וכמו במשל השלֵהבת שַעַל גְּבִי הגִחַלֶּת, כמבואר לעיל שגם לאחר
77 שהשלֵהבת יצאה מהגחלת ונראית וניכרת כמציאות בפני עצמה, לאמתו של
78 דבר הקשר שלה עם הגחלת שהיא המקור שלה הוא כמו במצבה הקודם כאשר
79 הייתה בתוך הגחלת שִקְשֹׁרֶה השלֵהבת שיצאה מהגחלת ונמצאת "על גבי"
80 הגחלת קשורה בשלֵהבת שִבְתוֹף הגִחַלֶּת ועל ידי זה בגחלת עצמה
81 דַעֲלִי־יָדִיָּה חודרת לקשר למקורה יֵשׁ קִיּוֹם תְּמִידִי וְחִיּוֹת וְתִקְףָּ
82 בשלֵהבת.
83 כְּמוֹ כֵּן הוּא בְּאֵהָבָה גַם כִּפִּי שֶׁהִיא כִּבְר רִגְשׁ גָּלוּי וְיִכְר בִּלְב, שִׁצְרִיכָה
84 לְחִיּוֹת קְשׁוּרָה עִם הָאֵהָבָה כְּמוֹ שֶׁהִיא כְּלוּלָה בְּעֵלָה בִּשְׁכָל
85 שֶׁהוּא מְקוֹר שִׁמְמָנו הִרְגֵּשׁ מִקְבֵּל אֶת קִיּוֹמוֹ וְאֶת כּוּחוֹ וְאֶת תִּקְפוֹ. וְזֶהוּ
86 הַשְּׁלֵהֶבֶת יִהְיֶה שֶׁבָּה נְכָלִים כָּל הַקְּרִבּוֹת שִׁמְקִרִיכִים המשמעות

ביאור בדרך אפשר

1 אוהב אותך, וְהָא בְּהָא תִּלְיָא אהבת בני ישראל להקדוש-ברוך-הוא
2 ואהבת הקדוש-ברוך-הוא לבני ישראל תלויות זו בזו, וְאֵהָבָה הוּי'
3 אֵלֶיקָךְ קָאִי מתיחס על עצמות אין-סוף ברוך-הוא הקדוש-ברוך-
4 הוא בעצמו, אֲשֶׁר מִצַּד הַשְּׁלֵהֶבֶת יִהְיֶה דְלִמְעָלָה כיוון שלמעלה יש
5 בחינת אש, כביכול נַעֲשֶׂה זֶה
6 אהבה לה' ברשפי אש גַּם
7 בִּישְׂרָאֵל וכמבואר לעיל
8 שהמושג "שלֵהבת יִה" קיים
9 בדרגות ובאופנים שונים הן
10 למעלה באלוקות והן למטה בבני
11 ישראל.
12 וְכֵּן יֵשׁ, בְּכָלִּוֹת, באופן
13 כללי ב' אופני שתי צורות של
14 אֵהָבָה³³. דְכִּמוֹ שְׁלִמְעָלָה
15 יִשְׁנֵן הָעֶשֶׂר סְפִירוֹת בשתי
16 צורות, האחת - כְּמוֹ שֶׁהִם
17 עדיין גנחות בְּמִצְוֵי אֵל וְלֹא בָּאוּ
18 לידי גילוי, וְהַשְׁנִיָּה - כְּמוֹ
19 שֶׁהֵן נִגְלָאוֹת וכבר באו לידי
20 גילוי ו'ציר' והגדרה, כְּמוֹ כֵּן
21 בְּאֵהָבָה יִשְׁנֵם ב' אופנים
22 בְּאֵלּוּ מעין זה, היינו רגשי
23 אהבה בגלוי ואהבה נעלמת,
24 וכפי שהולך ומבאר. דִּהְנֶה
25 הַמִּדּוֹת בָּאוֹת וְנִלְוּדוֹת'
26 ומשכחות
27 דְכִּמְאִשׁר מִתְּבוּנָה בְּעֵינֵינוּ
28 הַמְּבִיאִים לְאֵהָבָתוֹ יִתְבָּרַךְ
29 מוֹלִיד אֵהָבָה הוּי' כמבואר
30 בחסידות בהרחבה, ובלשון רבנו
31 הזקן בתניא פרק ג': "השכל...
32 כשמתבונן ומעמיק מאד בגדולת ה'... יתלהב לבו באהבה עזה... ותשוקה
33 לגדולת אין סוף ברוך הוא" אֲמָנָם בְּאֲשֶׁר הוּא מַעֲמִיק אֶת עֲצָמוֹ
34 מתבונן בעמקות בְּהַשְׁכָּלָה ברעיונות השכליים, כְּדָבָעִי לְמַהּוּי כפי
35 שראוי להיות, אֲוֹן עַר אִיז פֶּאֶרְטִרֹנְקֶעֶן אֲוֹן פֶּאֶרְאִינְצִיקֶט והוא
36 שקוע ומאוחד בְּהַשְׁכָּלָה, הֵנָּה אֲזַי עדיין מְצִיאוֹת נִיכֶרֶת וְנִרְגֶּשֶׁת
37 לְמִדָּה כי בשלב זה רק השכל פועל בגלוי, דִּהְמִדָּה הִיא כְּלוּלָה
38 בְּעֵלְמָה ה'לִידָה' וההתהוות של המידות (הרגש) מהמוחין (השכל) היא בדרך
39 עילה ועלול, היינו סיבה (גורם) ותוצאה כי יש קשר ישיר, קרוב וגלוי בין
40 ההתבוננות (העילה, הגורם) והתעוררות רגש המידות (העלול, התוצאה) אבל
41 בשלב שבו האדם מעמיק להתבונן המידה עדיין כלולה בתוך השכל וְאִינֶה
42 מְצִיאוֹת בְּפָנֵי עֲצָמָה. וְרַק בְּאֲשֶׁר עַר הוּא, האדם טְרַאגֵּט זִיךְ
43 אֶפּ מתנתק ומתרחק מִהָעֵלָה וכבר אינו שקוע בעומק ההתבוננות אֲוֹן

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 הרוחנית הפנימית של שריפת והתכללות הקרבנות הגשמיים באש שעל גבי
2 המזבח היא שכך ניתן ביטוי לחשיבות השייכות והדבקות של הדברים עם
3 מקורם כמו היחס בין השלהבת והגחלת וכמו היחס בין המידות והמוחין.
4 (ד) והנה נתבאר לעיל דקרבנות הם לפני הוי', כמפורש בתורה
5 בכמה פסוקים בפרשת הקרבנות
6 היינו לפי פנימיות הדברים 1
7 למעלה מהוי' שפעולת 2
8 הקרבנות 'נוגעת' ועולה ומגיעה 3
9 לדרגות גבוהות ביותר באלוקות, 4
10 למעלה משם הוי'. ובמילא 5
11 מוכן שגם האש 6
12 שלמעלה שבו נכלל 7
13 הקרבן כמבואר לעיל בהרחבה 8
14 שכאשר הקרבן נשרף באש שעל 9
15 גבי המזבח הוא עולה ונכלל 10
16 באש הרוחנית שלמעלה הנקראת 11
17 "שלהבת יי", הוא למעלה 12
18 מהוי'. ובעבודה הוא 13
19 משמעות הדברים בעבודת ה' 14
20 של האדם היא, שהעבודה 15
21 היא למעלה מן הטעם 16
22 ודעת מתוך מסירות מוחלטת 17
23 לעבודת ה' גם אם נדרש ממנו 18
24 לעשות דברים שלכאורה לא 19
25 מתקבלים על הדעת ואינם 20
26 הגיוניים לפי השכל האנושי. 21
27 דכמו בעבודת הקרבנות 22
28 שהיתה בבית המקדש 23
29 הקריבו בהמה דוקא, 24
30 כמו כן הוא גם עתה לאחר חורבן בית המקדש כאשר אין אפשרות
31 להקריב קרבנות גשמיים, שתפלות כנגד תמידין תקנו³⁴ וממאמר
32 חכמינו ז"ל זה מוכן שעבודת התפילה היא התחליף לעבודת הקרבנות
33 בשמיות, הנה כשם שהקרבנות הגשמיים היו "מן הבהמה" כך גם עבודת
34 נפש האלקית צריכה להיות בנפש הבהמית דוקא³⁵ עבודה
35 של התקרבות לאלוקות שתשפיע גם על הנפש הבהמית שסוף סוף גם היא
36 תתקרב לאלוקות, ולא רק עבודת הנשמה האלוהית מצד עצמה.
37 ודוקא עבודה זו של קירוב גם הנפש הבהמית לקדושה מגיעה
38 למעלה מטעם ודעת, למעלה מסדר ההשתלשלות בהתאם
39 לכלל שכדי לפעול דבר מסויים או להגיע לדרגה מסוימת למעלה באלוקות,
40 עבודת האדם צריכה להיות בהתאם, מוכן שכדי שהעבודה תוכל 'לגעת'

41 באלוקות שלמעלה מ"סדר השתלשלות" (הסדר הרגיל של המשכת האור
42 מלמעלה למטה) העבודה של האדם צריכה לשאת אופי של כלי גבול ולהיות
43 מעבר למה שנדרש ומתחייב על פי טעם ודעת.
44 ואף לכאורה יש מקום לשאול על האמור לעיל: למה באמת צריך להשפיע
45 גם על הנפש הבהמית ולקרב גם
46 אותה לאלקות ולא די בעבודה
47 עם הנפש האלוהית עצמה והרי
48 גם בעבודה עם הנפש האלקית
49 אפשר להשיג את אותה מטרה
50 כיוון שגם עבודת הנשמה
51 מצד עצמה מבלי להשפיע
52 על הנפש הבהמית הוא על-
53 ידי הגוף שהרי העבודה היא
54 באמצעות כוחות הנפש כפי
55 שהם מלוכשים בגוף ובגוף
56 ועם הגוף, שהרי מתן תורה
57 היה דוקא לנשמות
58 בגופים, וקיום המצוות
59 הוא על-ידי הגוף, ואפילו
60 המצוות דחובות הלכות
61 כמו אהבת ה' ויראת ה' שהן
62 פעולות רוחניות בכוחות הנפש
63 כמבאר 64
64 מקומות³⁶, מפל-מקום
65 אפשר ייתכן שלא יהיה
66 שינוי לגוף, ולא יפעל בו.
67 ועל דרך דגמא, כשלומד
68 תורה ומתפלל, הנה בעת
69 שהוא נמצא ושקוע בד'
70 אמות של הלכה וד' אמות של תפלה, שטייט ער אין א'
71 איידעלקייט, הוא נמצא במצב של עדינות אכל כשנעתק ונפרד
72 ומתנתק מזה, כשמיים למודו ותפלתו, כאפט ער זיך הוא תופס
73 את עצמו ושם לב אז ער איז אין די זעלבע גראבקייט שהוא באותה
74 גסות כמו שהיה לפני הלימוד והתפילה, ולפעמים לא זו בלבד שלא
75 נתעדן על ידי הלימוד והתפילה אלא עוד נתוסף ישות וגאווה מפני
76 תחושת שביעת הרצון והסיפוק העצמי שיש לו בעבודתו וכיוון
77 שהעבודה בתורה ותפילה ובמצוות של חובת הלבבות שהם עבודה בנפש
78 האלקית בלבד עלולות להיות באופן שלא מעדן את האדם ולא מרום אותו
79 ואפילו גורמות את ההיפך, לכן חשוב ביותר שהעבודה תהיה באופן שישפיע
80 גם על הנפש הבהמית ורק כך האדם מתעדן, מזדכך ומתעלה.

(כב) יעויין חולין ה, ב: אדם ובהמה תושיע ה' וכו'.

(כג) ראה ד"ה וכל העם תרצ"ז (קונטרס עט - חה"ש ה'שי"ת [סה"מ תש"י ע' 224. תרצ"ז ע' 283]).

(34) ראה תניא אגה"ק ס"כ (קל, ריש ע"ב).

ביאור בדרך אפשר

1 וַיֹּשֶׁבֶת לֵאמֹר שֶׁהוּא עַל-דֶּרֶךְ הַחֲלוּקִים הַמְצֹת בְּדָבָר
2 הַנִּפְרָד הַחֶפֶץ הַגִּשְׁמִי שֶׁאֵינוֹ חֶלֶק מִהוּתִי מֵהָאֵדָם אֲלֵא דָבָר נִפְרָד, לְקִיּוֹם
3 הַמְצֹת בַּגּוֹף בַּגּוֹף בַּמַּצְעוֹת הַגּוֹף. דְּקִיּוֹם הַמְצֹת בְּדָבָר הַגִּשְׁמִי
4 הַנִּפְרָד כְּמוֹ צִיצִית בְּצֶמֶר גִּשְׁמִי וְתַפִּילִין בְּקֶלֶף גִּשְׁמִי הָרִי
5 לֹא נִכְרָד) לְעֵין בֶּשֶׁר
6 הַגִּשְׁמִי שׁוֹם שְׁנוֹי בְּקֶלֶף
7 וּבְצֶמֶר כְּתוּצָה מְקִיּוֹם
8 הַמְצוּה, וְצֶמֶר וְקֶלֶף שֶׁקִּיּוֹם בָּהֶם
9 אֵת הַמְצוּה נִרְאִים כְּלָפִי חוץ
10 בְּדִוּק כְּמוֹ צֶמֶר וְקֶלֶף שֶׁלֹּא קִיּוֹם
11 בָּהֶם אֵת הַמְצוּה, דִּהְשָׁנוּיִים
12 שְׁצָרִיכִים לִהְיוֹת בְּקֶלֶף
13 וּבְצֶמֶר בְּכָדִי שִׁיְהִי
14 מִתְאִימִים וְרִאִיִּים לְקִיּוֹם
15 הַמְצוּה, הֵינּוּ שִׁינוּיִים בְּצֶמֶר
16 וּבְקֶלֶף שְׁבִאמְצָעוֹתָם הֵם נִעְשִׂים
17 צִיצִית וְתַפִּילִין כְּשֶׁרִים לְמַצוּה
18 הֵנָּה שְׁנוּיִים אֵלֹה הֵם עַל-
19 יָדִי מְלֹאכֶת הָאָדָם, אָבֵל
20 הַשְּׁנוּיִים הַנִּעְשִׂים עַל-יָדִי
21 הַהִזְמָנָה הַכֹּת וְהַכֹּשֶׁת
22 הַחֲמוּרִים לְמַצוּה וְקִיּוֹם
23 הַמְצוּה כְּפֹעֵל אֵינֶם נִכְרָים
24 בַּחֲמוּרִים הַגִּשְׁמִיִּים. וְעַל-
25 דֶּרֶךְ-זֶה אֶפְשָׁר יָכוֹל
26 לִהְיוֹת בְּקִיּוֹם הַמְצֹת
27 עַל-יָדִי הַגּוֹף וּבַגּוֹף,
28 שִׁיְהִי מִבְּחִינַת הַהִשְׁפָּעָה שֶׁל
29 קִיּוֹם הַמְצוּת עַל עֵידוֹן הַגּוֹף
30 וְחִיכּוּ כְּמוֹ שְׁמֻקִּים עִם
31 דָּבָר הַגִּשְׁמִי הַנִּפְרָד שֶׁהֵעִידוֹן
32 וְהִזְכּוֹן שֶׁנִּפְעַל בּוֹ עַל יְדֵי קִיּוֹם
33 הַמְצוּה לֹא נִרְאָה וְלֹא נִיכָר
34 לְעֵינַי, דִּהְיָנוּ שֶׁהַגּוֹף יְהִי
35 רַק אֶמְצָעִי שֶׁעַל-יָדוֹ
36 הַנִּשְׁמָה לֹמְדָת תּוֹרָה וּמְקַיֶּמֶת מְצוֹת אֲבָל הַגּוֹף עֲצוּמוֹ לֹא יִתְעַדָּן.
37 וְלֹא זֶהוּ תַּכְלִית הָעֲבוּדָה כִּי אִם הַתַּכְלִית הוּא הָעֲבוּדָה בַּגּוֹף
38 וְנִפְשׁ הַבְּהֵמִית לְהַפְכֶם וּלְפַעֵל בָּהֶם שִׁינוּי קִיצוֹנִי גְדוֹל מֵאֵד מִן
39 הַקָּצָה אֶל הַקָּצָה, שִׁיְהִי נִכְרָ בַּגּוֹף הַגִּשְׁמִי שֶׁהוּא גּוֹף שְׁלֹמֶד
40 תּוֹרָה וּמְקִיּוֹם מְצוֹת, וּמִכָּל שֶׁכֵּן שְׁבִנְפֶשׁ הַבְּהֵמִית שֶׁהִיא רוּחָנִית
41 יְהִי נִכְרָ זֶה וְלִימּוֹד הַתּוֹרָה וְקִיּוֹם הַמְצוּת יִשְׁפִּיעַ עָלֶיהָ וְיַח֌לֵל בָּהּ שִׁינוּי

ביאור בדרך אפשר

42 קִיצוֹנִי עַד כִּדִּי הַפִּיכָה מִחוֹלָט לְטוֹב. אֲשֶׁר אִזְ הָרִי, לֹא זֶה בְּלִבְד
43 שֶׁלֹּא יְהִי שִׁיף הָאֵדָם לְדָבָרִים הָאֲסוּרִים, אֲלֵא גַם מְדַבְּרֵי
44 מוֹתָרוֹת דְּבָרִים שֶׁאֵין בָּהֶם אִסּוּר אֲבָל גַּם אֵין בָּהֶם צוּרָה שֶׁל מִמֶּשׁ וְהֵם
45 מִיּוֹתָרִים יְהִי מְשָׁלָל, שְׁגָם בְּדַבְּרֵי הָרְשׁוֹת שֶׁהָאֵדָם רָשָׁא לְהַשְׁתַּמֵּשׁ
46 בָּהֶם וְלִיהֲנוֹת מֵהֶם וְעוֹט זִיף
47 אִים לִיגָן אוֹן וְעוֹלָן יְהִי
48 מוֹנָח אֲצִלוֹ וְיִהְיֶה לוֹ רִצּוֹן נָאֵר
49 דָּאס וְאָס אִזִּי רַק מֵה שֶׁהוּא
50 מְכָרָה הַכְּרָחִי וְחִינוּי מְצָד
51 בְּרִיאוֹת הַגּוֹף כְּדִי לְעַבֵּד
52 הַשֵּׁם-יִתְבָּרָךְ. אָבֵל אִם
53 עֲבוּדָתוֹ הִיא עֲבוּדָת
54 הַנִּשְׁמָה מְצָד עֲצָמָה וְעִיקָר
55 הַדָּגֵשׁ הוּא עַל הַרוּחָנִיּוּת בְּלִבְד,
56 וְהַגּוֹף הוּא רַק אֶמְצָעִי
57 בְּלִבְד כְּדִי לְבַעַע כְּפֹעֵל אֵת
58 עֲבוּדַת הַנִּשְׁמָה, הֵנָּה לֹא זֶהוּ
59 תַּכְלִית הַכְּבוֹדָה שֶׁבִּשְׁבִּילָהּ
60 הַנִּשְׁמָה יֵרֵד לְמַטָּה וְנִתְלַבֶּשׁ
61 בַּגּוֹף גִּשְׁמִי, וְאֵין זֶה קָרָבָן
62 לְרִצּוֹנוֹ לְפָנֵי הָיָי. וְלִכֵּן
63 מְכָרָתָהּ הָעֲבוּדָה בַּגּוֹף
64 וְנִפְשׁ הַבְּהֵמִית דּוֹקָא, עַר
65 זָאל אַרְבַּעַטָן אוֹן
66 אִיבְעֶרֶאֲרַבְעַטָן אֵת הַגּוֹף
67 וְנִפְשׁ הַבְּהֵמִית שֶׁהָאֵדָם
68 יַעֲבֹד עִם הַנִּפְשׁ הַבְּהֵמִית וְיַעֲבֹד
69 אוֹתָם.
70 וְכְמוֹ שֶׁכְּתִבְתָּהּ) כ"ק
71 אֲדָמוֹר (מְהוֹרֶשׁ"ב)
72 נִשְׁמָתוֹ-עֵדֶן דִּהְנִשְׁמָה
73 הַתְּהוּוֹתָה מְהוֹרֶשׁ, דְּכָלֹת הָאוֹרוֹת הוּא
74 גְלוּיִים, וְהַגּוֹף הַתְּהוּוֹתוֹ
75 מְעַצְמוֹתוֹ יִתְבָּרָךְ הַנִּבְרָאִים
76 וְהַעוֹלָמוֹת הַרוּחָנִיִּים, וּבְכָלֵל זֶה הַנִּשְׁמָה, הַתְּהוּוֹת עַל יְדֵי הַקְדוּשָׁה-בִּירוֹן הוּא
77 מְהוֹרֶשׁ, הֵינּוּ מֵהָאֲלוּקוֹת כְּפִי שֶׁהִיא מְאִירָה בְּכָל עוֹלָם וּבְכָל עֵינִין לְפִי דְרָגָתוֹ
78 וְלְפִי עֵינֵינוּ (לְמַשָּׁל, נִשְׁמוֹת דְּאֲצִילוֹת נִבְרָאוּ מֵהָאוֹרוֹת הָאֲלוּקִיִּים שֶׁמְאִירִים
79 בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת, הַמְלָאכִים שֶׁבְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה נִבְרָאוּ מֵהָאוֹרוֹת הָאֲלוּקִיִּים
80 הַמְאִירִים בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה) וְדוּקָא הַנִּבְרָאִים הַגִּשְׁמִיִּים שֶׁהֵם 'ש' לְעוֹמֶת הָאֵין'
81 שֶׁל הָאוֹר הָאֲלוּקִי, נִתְהוּוֹ וְנִבְרָאוּ מֵעֲצָמוֹת, הֵינּוּ לֹא מֵהָאוֹרוֹת שִׁירָדוּ מִלְּמַעְלָה
82

כד) ראה תניא קו"א ד"ה להבין מ"ש בפע"ח [קנה, א]. ומובן שאין סתירה לזה ממ"ש בתניא פל"ז [מו, ב]. בתו"א ריש מגלת אסתר [צ, ג-ד]. ועוד.

כה) ראה שיחת שמח"ת תרס"ט אות ח (תורת שלום ע' קכו) ואילך בביאור היטב.

ביאור בדרך אפשר

1 למטה ירידה אחר ירידה אלא ממהותו ועצמותו של הקדוש-ברוך-הוא בעצמו,
2 כי כבריאת היש' הגשמי יש חידוש מיוחד ודבר זה הוא רק בכח ויכלתו
3 של הקדוש-ברוך-הוא בעצמו שהוא היש' האמיתי מאחר שהנבראים הגשמיים
4 לא מכירים ומרגישים את הכוח האלקי המהווה ומקיים אותם ונרמה להם שיש
5 להם מציאות עצמאית משלהם.

6 ובריאה כזו, עם כזו תחושת
7 ישות, יכולה להיות רק מה'יש'
8 האמיתי, הקדוש-ברוך-הוא
9 בעצמו שְׁמִצִּיאֻתוֹ³⁵ הוא
10 מְעַצְמוֹתוֹ ולא מכוח משהו
11 אחר חס ושלום, וְאִין שׁוּם
12 עֲלֶה וְסִבָּה קוֹדֶמֶת לוֹ
13 חֲסִין־שְׁלוֹם אלא הוא קדמון
14 וראשון לכל הנבראים ורק מי
15 שהוא עצמו 'יש' אמיתי
16 שמציאותו אמיתית ומציאותו
17 מעצמותו יכול לברוא 'יש'
18 גשמי. ולענייננו – הנשמה שהיא
19 בריאה רוחנית נבראה מהאורות
20 והגוף שהוא 'יש' גשמי נברא
21 מהעצמות. וְהַנְשָׁמָה, שְׁהִיא
22 מְכִירָה אֶת מַעֲלַת הַגּוֹף
23 והיתרון שיש לו לעומת הנשמה
24 בְּזָה, וְיִיל בְּאַקוּמֶעֶן רְצוֹנָה
25 לְקַבֵּל 'עֲצָמִי', וּמִשׁוּם זֶה
26 כדי לקבל וליהנות מעצם
27 האלוקות ולא רק מהאורות הִיא
28 רוֹצֶה לְהִתְחַבֵּר עִם הַגּוֹף
29 וּנְפֶשׁ הַבְּהִמִית אֹן
30 אִיבְעֶרְאֲרָבֶעֶטָן אִיהֶם
31 ולעבד אותו, כלומר לעדן ולזכך
32 אותו, לְכֵן הִנֵּה רְצוֹן וְשִׁקֵּל
33 הַנְשָׁמָה עֲצָמָה מְחִיבָה,

34 מְאֻנָּט תובע ודורש, לְהִתְחַבֵּר עִם הַגּוֹף, לֹא רַק לְעַבֵּד עַל־יְדוֹ
35 ובאמצעותו כְּמוֹ בְּדָבָר הַנִּפְרָד בדומה לקיום המצוות בחומרים גשמיים
36 שהם רק אמצעים לקיום המצוות, כִּי אִם לְהִתְחַבֵּר עִם הַגּוֹף, וְלְעַבֵּד
37 בְּיָחִיד אִתּוֹ, כִּךְ שְׁכֹאשֶׁר הַנִּשְׁמָה מוֹסִיפָה דְּבָקוּת בְּאֻלּוּקוֹת וּמִתְקַרֵּב
38 לְאֻלּוּקוֹת, הַגּוֹף יוֹדֵכֵךְ וִיתְחַבֵּר בִּיחָד אִתּוֹ.

39 אֲמָנָם בְּאֲמַת אֵין זֶה מְסַפִּיק עֲדִין עַל מִנַּת הַתְּקַרֵּב לְאֻלּוּקוֹת כְּרֹאיוֹ,
40 בדומה לעבודת הקרבות לְהִיט לְרְצוֹנוֹ לְפָנֵי הָיוֹי, דְּהִרִי כָּל זֶה
41 כולל גם הפעולה על הגוף ועל הנפש הבהמית הוּא עֲבוּדָה שְׁמִצָּד
42 הַטַּעַם וְדַעַת עִם נִימוּקִים וְהִסְבֵּרִים גִּיּוּנִים, שְׁהַנְשָׁמָה מְכִינָה

ביאור בדרך אפשר

43 הָעֲלוי דְ'עֲצָמִי' ביחס ל'אורות' ו'גילויים' וְלִכֵּן רוֹצֶה 'עֲצָמִי' וְלִכֵּן
44 עוֹבֶדֶת עִם הַגּוֹף מתוך כוונה שכך גם היא תיהנה מהמעלה המיוחדת של
45 ה'עצמי'. וְאִף שְׁהוּא טַעַם וְדַעַת שְׁכַל וְהִיגִיוֹן דְּקִדְשָׁה, מְכַל־מְקוֹם
46 הוּא טַעַם וְדַעַת ואם כן עבודת ההתקרבות לאלוקות איננה בטהרתה
47 ואיננה בתכלית השלימות. אֲכָל

48 תְּכִלִּית הָעֲבוּדָה הִיא, שְׁלֹא תִהְיֶה הָעֲבוּדָה
49 בְּשִׁבִּיל הַטּוֹב וְהָעֲלוי
50 שְׁיִקְבֵּל עַל־יְדָהּ וְלֹא בְּשִׁבִּיל
51 תועלת וריחוק כלשהו, כִּי אִם
52 אִךְ וְרַק בְּכַדִּי לְקַיֵּם רְצוֹן
53 הָעֲלִיּוֹן, וְהַעֲבוּדָה עִם הַגּוֹף
54 כְּדִי לְבַרֵּר וּלְהַעֲלֹת אֶת הַגּוֹף
55 צְרִיכָה לְהִיט לְשֵׁם מִלּוֹי רְצוֹנוֹ
56 שֶׁל הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא (העליון).
57 ואכן זהו רצונו, וְרְצוֹן
58 הָעֲלִיּוֹן הוּא שְׁהִיָּה לוֹ
59 יְתֵבֶרֶךְ דִּירָה מְקוֹם מְשֻׁכָּן
60 רְאוּי לְהַשְׂרָאָה הַשְׂכִּינָה
61 בְּתַתְּחוּנִים³⁶, הִינֵנו
62 בְּעוֹלָם הַזֶּה דְּוָקָא³⁷,
63 וְלִכֵּן הַנְשָׁמָה שֶׁל כָּל יְהוּדִי
64 שְׁהִיא חֵלֶק אֱלֹקָה
65 מְמַעַל³⁸, וְעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
66 נֹאמֵר בְּנִים אֲתֵם³⁹ לַה'
67 אֱלֹקֵיכֶם, מְרַגִּישָׁה, פִּילֻט
68 חֲשֶׁה, אֶת רְצוֹן הָאֵב, וּמִשׁוּם זֶה הִנֵּה עֲבוּדָתָהּ
69 בְּגוֹף דְּוָקָא כִּכֵּן הַרוּצָה לְמַלְא
70 אֶת רְצוֹן אֲבִיו לֹא לְטוֹבַת עַצְמוֹ
71 אֲלֵא מִשׁוּם שְׁזֵהוּ רְצוֹן הָאֵב.
72 וְכִנָּה עֲבוּדָה ה' באופן כזה,
73 כְּדִי לְמַלְא אֶת רְצוֹן ה' יֵשׁ גַּם

74 כֵּן מַעֲלָה יִתְרוֹן אֲפִלּוּ לְגַבִּי עֲבוּדַת ה' באופן של בְּחִינַת עֶבֶד⁴⁰,
75 דְּהִנֵּה הָעֶבֶד אִף שְׁעֲבוּדָתוֹ הִיא גַּם כֵּן לֹא מִצַּד הַטַּעַם
76 וְהַתַּעֲנוּג שִׁישׁ לוֹ בְּזָה כִּךְ שִׁגֵּם עֲבוּדַת ה' בְּבִחִינַת עֶבֶד הִיא לֹא עֲבוּדָה
77 בְּהִתְאָם לְמִתְחַיֵּב עַל פִּי הַהִיגִיוֹן אוֹ בְּשִׁבִּיל תוֹעֵלַת אִישִׁית אֲלֵא כְּדִי לְמַלְא אֶת
78 רְצוֹנוֹ שֶׁל הָאֱדוֹן, מְכַל־מְקוֹם הָרִי הָעֶבֶד הוּא רַק מְקַיֵּם אֶת
79 פְּקוּדַת הָאֱדוֹן כְּפֻעַל, וְהִנֵּנו שְׁהוּא יוֹדֵעַ פְּקוּדַת הָאֱדוֹן וּמִבְּעַד
80 אֶת הַפְּקוּדָה אֲכָל הָעֶבֶד אֵינוֹ מְרַגִּישׁ אֶת רְצוֹנוֹ שֶׁל הָאֱדוֹן וְאֵינוֹ
81 יוֹדֵעַ לְמָה הוּא הָאֱדוֹן רוֹצֶה אֶת זֶה (אלא שִׁבִּיל זֹאת לְמַעֲשֶׂה הוּא
82 מִבְּעַד אֶת הַפְּקוּדוֹת מִתּוֹךְ קְבֻלַּת עוֹל אֲדוֹנוֹ), מַה־שְּׁאִין־כֵּן הַנְשָׁמָה,

(35) תנחומא נשא טז. בחוקותי ג. במדב"ר פ"ג, ו. תניא רפ"ו. ובכ"מ. (36) תניא שם. (37) תניא רפ"ב. (38) פ' ראה יד, א. (39) ראה ספר השיחות תורת שלום ע' 132. וראה תו"ח ויקהל תקפה, ב ואילך. המשך תרס"ו ע' שח ואילך. (40) פ' ראה יד, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 שבגללה נאמר על בני ישראל **בְּנִים אַתֶּם לַהוְי' אֱלֹהֵיכֶם**³⁹, אף
2 **שְׁעִבֹדְתָהּ הִיא גַם כֵּן לֹא מִצַּד הַטַּעַם** והיהודי ממלא את רצונו
3 של הקדוש-ברוך-הוא גם כאשר הטעם לכך לא ידוע לו ולא מובן לו, **כִּי**
4 **אִם לְקִיָּם רָצוֹן הָאֵב** – הקדוש-ברוך-הוא, ומבחינה זו הוא דומה לעבד,
5 **אֲבָל הִיא הַנִּשְׁמָה דְּבוּקָה**

6 בקדוש-ברוך-הוא והיא חלק 1
7 ממנו עד כדי כך שהיא 2
8 **מְרַגֶּשֶׁת אֶת הַרְצוֹן** של 3
9 הקדוש-ברוך-הוא **וְיֹדַעַת**
10 **טַעְמוֹ** של הרצון (אלא שלא 4
11 הטעם הוא הסיבה והעילה לקיום 5
12 הרצון אלא הקיום הוא כדי 6
13 לעשות את רצונו של הקדוש- 7
14 ברוך-הוא). 8

15 **וְזֶהוּ שְׂאֵחַר אוֹמְרוּ מִכֶּם** 9
16 **קִרְבֵּן לַהוְי', מִסִּים** הפסוק 10
17 **מִן הַבְּהֵמָה מִן הַבָּקָר וּמִן** 11
18 **הַצֹּאן, דְּמִכֶּם קִרְבֵּן לַהוְי'** 12
19 **הֵינִי הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית,** 13
20 כמבואר לעיל באריכות ש"מכס" 14
21 היינו התקרבות של האדם עצמו 15
22 לאלוקות **אֲבָל לַהֲיֹת דְּרֹא** 16
23 **דְּקִרְבָּנָא עוֹלָה עַד רֹא** 17
24 **דְּאִין-סוֹף** שסוד הקרבנות 18
25 עולה עד סוד האין סוף, 19
26 **לְמַעַל מִהוְי', כמבואר** 20
27 לעיל **הֵנָּה לְזֹאת צְרִיף** 21
28 **לַהֲיֹת מִן הַבְּהֵמָה -** 22
29 **הַעֲבֹדָה** של הנשמה האלוקית 23
30 **עִם הַנֶּפֶשׁ** ("מכס") 24
31 **הַבְּהֵמִית וְהַגּוֹף** כדי להעלות 25

32 ולזכך אותם, וצריף לַהֲיֹת בְּזֶה עֲבֹדָה פְּרִטִית דְּוָקָא, מִן הַבָּקָר
33 **וּמִן הַצֹּאן, לְהַתְּבוֹנֵן וּלְהַעֲמִיק בְּפִרְטֵי עֲנִינֵי נַפְשׁוֹ וְעֲבֹדָתוֹ**
34 **בַּגּוֹף וְנַפְשׁ הַבְּהֵמִית,** כמבואר לעיל שההתקרבות של הנשמה לאלוקות
35 כוללת חשבון נפש מאד כנה ומאד מפורט ובנוסף לכך הדבר חייב להשפיע
36 גם על הגוף ועל הנפש הבהמית שיש מי שנפשו הבהמית וְאֵז הוּא לְרִצּוֹנוֹ
37 **לְפָנֵי הוְי'.**

38 (ה) וְהֵנָּה הַקְּדָמָת פְּרִשְׁת הַקְּרִבָּנוֹת הוּא וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה,
39 **שֶׁהוּא** העובדה שהציור על הקרבנות נאמר על ידי משה הַנְּתִינָת כַּחֲ

40 **עַל עֲבֹדַת הַקְּרִבָּנוֹת. דָּאף שְׁמִכֶּם קִרְבֵּן לַהוְי',** וכאמור בנוסף
41 לפירוש רבנו הוקן ש"מכס" היינו מהאדם עצמו, מוסיף הרבי הרי"צ בעל
42 ההילולא פירוש נוסף ב"מכס" - **מִכֶּם וּבְכֶם הַדָּבָר תְּלוּי לַהֲיֹת קִרְבֵּן**
43 **לַהוְי',** היינו שאין הדבר תלוי אלא ברצונו של האדם, **אֲבָל לַהֲיֹתוֹ**
44 **בְּשִׁפְלֵי הַמַּצֵּב** כמבואר לעיל

45 בהרחבה שעבודת ההתקרבות
46 לאלוקות כוללת חשבון נפש
47 אמיתי ומפורט וכאשר עורכים
48 חשבון נפש אמיתי באים
49 למסקנה זו **וְכָל מָה**
50 **שְׁמַתְבוֹנֵן יוֹתֵר, רֹאָה**
51 **יוֹתֵר אֶת שְׁפִלוּתוֹ וְרַחוּקוֹ**
52 **וְנוֹפֵל בְּרוּחוֹ,** ולכן עבודה זו
53 דורשת נתינת כוח מיוחדת
54 ועידוד מיוחד להתרומם מגפילות
55 הרוח הֵנָּה לְזֹאת הַפְּתִיחָה
56 לפרשת הקרבנות בתורה הוּא
57 **וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה, שֶׁהוּא**
58 **נְתִינָת יָכֹלֶת וְכַח לְכָל**
59 **אִישׁ וְאִישׁ לַהֲיֹת קִרְבֵּן**
60 **לְהַתְּקִיר לַהוְי', וְאֶפְלוֹ**
61 **לְפָנֵי הוְי' לְמַעַל מִשֶּׁם הוּי.**
62 **וְלִכְן**⁴¹ כיוון שהנתינת כוח
63 נובעת ממקור עליון ביותר
64 ("לפני הוּי") **לֹא נֶאֱמַר מִי**
65 **הוּא הַקּוֹרָא**⁴² ובעוד
66 שבמקומות אחרים בתורה נאמר
67 "וידבר ה' אל משה" כאן הפסוק
68 לא אומר מי הוא הקורא **כִּי**
69 **הוּא מִמְּקוֹם עֲלִיּוֹן וְנוֹרָא**
70 **מֵאֵד אֹר אִין-סוֹף**

71 **הַסּוֹבֵב כָּל עֲלָמִין** האור הנעלה שאיננו מתבלש בתוך העולמות ו"ממלא
72 כל עלמין" אלא אור אין סוף בלתי מוגבל ש"סובב" ו"מקיף" על העולמות,
73 **אֶתָּה קְדוֹשׁ** במובן של נבדל ונעלה **שְׁלִמְעֵלָה מִשְׁמָךְ קְדוֹשׁ** ולכן
74 בעניין זה לא נזכר שמו של הקדוש-ברוך-הוא אלא כתוב "ויקרא" סתם, כי
75 הכוונה להקדוש-ברוך-הוא בעצמו, "אתה", שלמעלה מהשמות, "ושמך".
76 ועל כך אומר הפסוק "ויקרא אל משה": **דְּהֵנָּה מֹשֶׁה הוּא רֹעֵה**
77 **יִשְׂרָאֵל, וְאִיתָא בְּמִדְרָשׁ**⁴³ **שְׁנִסְפּוֹ אוֹתוֹ** האם הוא אכן ראוי להיות
78 **רֹעֵה בְּזֶה שְׁטִפֵּל עִם** גדי צאן קטנים ביותר, דְּמִזֶּה דְּוָקָא רֹאָה

79 **הַסּוֹבֵב כָּל עֲלָמִין** האור הנעלה שאיננו מתבלש בתוך העולמות ו"ממלא
80 כל עלמין" אלא אור אין סוף בלתי מוגבל ש"סובב" ו"מקיף" על העולמות,
81 **אֶתָּה קְדוֹשׁ** במובן של נבדל ונעלה **שְׁלִמְעֵלָה מִשְׁמָךְ קְדוֹשׁ** ולכן
82 בעניין זה לא נזכר שמו של הקדוש-ברוך-הוא אלא כתוב "ויקרא" סתם, כי
83 הכוונה להקדוש-ברוך-הוא בעצמו, "אתה", שלמעלה מהשמות, "ושמך".
84 ועל כך אומר הפסוק "ויקרא אל משה": **דְּהֵנָּה מֹשֶׁה הוּא רֹעֵה**
85 **יִשְׂרָאֵל, וְאִיתָא בְּמִדְרָשׁ**⁴³ **שְׁנִסְפּוֹ אוֹתוֹ** האם הוא אכן ראוי להיות
86 **רֹעֵה בְּזֶה שְׁטִפֵּל עִם** גדי צאן קטנים ביותר, דְּמִזֶּה דְּוָקָא רֹאָה

(כו) ראה לקו"ת ד"ה ויקרא פ"ב [א, ב].

(כז) ראה זח"א קב, ב. לקו"ת ריש פ' ויקרא [א, ד].

(כח) שמות רבה פ"ב, ב.

(41) ראה ד"ה ויקרא תרע"ה (המשך תער"ב ח"ב ס"ע תתק"ח). ד"ה הנ"ל תשל"ב פרק ט (סה"מ מלוקט ח"ד ע' רט). תשמ"ג.

תשמ"ז.

ביאור בדרך אפשר

1 **שְׁהוּא רוּעָה כְּדָבְעִי, וַיִּכְמוּ כֵן הוּא גַם לַגְבִּי רוּעִי יִשְׂרָאֵל בְּכָל דּוֹר**
 2 **וְדוֹר, דְּאֶתְפַּשְׁטוּתָא דְּמִשָּׁה בְּכָל דְּרָא וְדָרָא**⁴² כְּדַבְרֵי הַזֶּה שֶׁכָּל
 3 דוֹר וְדוֹר יֵשׁ 'הַתְּפִשְׁטוּת' שֶׁל בַּחֲנִית מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, **שֶׁהֵם רוּעֵי יִשְׂרָאֵל**
 4 **שֶׁבְּכָל דּוֹר וְדוֹר**⁴³, **הִנֵּה הֵם הַמְּמַשִּׁיכִים כָּח לְכָל אֶחָד וְאֶחָד**
 5 **מֵאִשֵּׁי הַדּוֹר עַל עֲבוּדָת**
 6 **הַקְּרָבָנוֹת, לְהִיּוֹתָם** מֵאֶחָד
 7 **שֶׁהֵם מְמַצְעִיט** ^{(הַמְּחַבֵּר,}
 8 **מְמַצְעַע בֵּין הַיּוֹי'**³
 9 **וּבִינֵיהֶם**⁴⁴ כְּכַתוּב בְּמִשָּׁה רַבֵּנוּ
 10 "אֲנִי עוֹמֵד בֵּין ה' וּבִינֵיהֶם"
 11 לְהַגִּיד לָכֵם אֵת דְּבַר ה' "וּמִשְׁמֵשׁ
 12 מִמּוֹצֵעַ הַמְּחַבֵּר בֵּין הַקְּדוּשָׁה"
 13 בְּרוּךְ-הוּא וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל, וְכֵן גַּם
 14 לַגְבִּי רוּעִי יִשְׂרָאֵל שֶׁכָּל דּוֹר
 15 וְדוֹר (הַ)תְּפִשְׁטוּתָא דְּמִשָּׁה
 16 רַבֵּנוּ שְׁבָאוֹתוֹ (דּוֹר) **שֶׁהוּא**
 17 **מְמַצְעַע הַמְּחַבֵּר,**
 18 **פֶּאֶרְאֵיִנְצִיקָט** מֵאֶחָד,
 19 **עוֹלָמוֹת מִיט עִם אֱלֻקוֹת**
 20 **עַל-יְדֵי נִשְׁמוֹת** כִּי בִכּוּחוֹ
 21 הַנִּשְׁמוֹת עוֹבְדוֹת אֵת עוֹבְדוֹת
 22 הָרוּחָנִית, מֵתַקְרְבוֹת לְאֻלּוֹת
 23 וַיּוֹצִירוֹת חִיבוֹר בֵּין הַקְּדוּשָׁה-בְּרוּךְ
 24 הוּא לְעוֹלָמוֹת. וְזֶהוּ עֲשִׂית
 25 הַדִּירָה לֹא יִתְבָּרַךְ
 26 **בְּתַחְתּוֹנִים,** שֶׁהָאֻלּוֹת
 27 'תְּדוּר' וְתִשְׁכּוֹן בְּעוֹלָם הַזֶּה
 28 הַתַּחְתּוֹן וְזוֹ הַמִּשְׁמָעוֹת הַפְּנִימִית
 29 שֶׁל הַצִּיּוּרִי וְעֵשׂוֹ לִי מִקְדָּשׁ
 30 **וְשִׁכְנִיתִי בְּתוֹכָם בְּתוֹךְ פֶּל**
 31 **אֶחָד וְאֶחָד,** הַיְיִנוּ הַעֲבוּדָה
 32 שֶׁל עֲשִׂית הַדִּירָה לְקְדוּשָׁה-בְּרוּךְ
 33 הוּא לְמַטֵּה הַמִּשְׁטֵל עַל פֶּל
 34 **אֶחָד וְאֶחָד.** וּמֵעֲבוּדוֹת
 35 **הַעֲקָרִיּוֹת בְּזָה** בִּבְתֵּי הַמִּקְדָּשׁ
 36 **הִיא עֲבוּדַת הַקְּרָבָנוֹת, וְכֵן-ל,** שֶׁהַעֲבוּדָה הָרוּחָנִית שֶׁל הַהִתְקַרְבוֹת
 37 לְאֻלּוֹת, קָרִיב מִלִּשׁוֹן קִירֹב, הִיא לְהַתְּבוֹנֵן בְּמַעְמָדוֹ וּמַצְבּוֹ אֲדַעְתָּא
 38 **דְּנִפְשִׁיָּה** כִּפִּי שֶׁהוּא בְּעִצְמוֹ וּלְעִצְמוֹ, הֵינּוּ **נִיט גְּעֵנָאֲרִטְעֵרְהִיט** לֵאל
 39 הַנּוֹנָה עֲצִמִּית אֵלָּא בְּכַנּוּת, וּמִפְּלִ-מְקוֹם לְמִרוֹת שִׁלְכָאוּרָה מְדוּבָר בַּעֲבוּדָה
 40 גְּדוּלָה וְקִשָּׁה לְבִיצֵעַ **אוֹמְרִים לוֹ, מִכֶּם וּבְכֶם הַדְּבָר תְּלוּי** וְלִכֵּל אֶחָד

ביאור בדרך אפשר

1 נִתְּנָה הַיְכּוּלָת לְתַקֵּן אֵת כָּל חֲסִרוֹנוֹתָיו שִׁימָצָא בְּעִצְמוֹ בַּעֲקֻבוֹת הַהִתְבּוֹנוֹת
 2 בְּכַנּוּת וּבְרַצְיֹנוֹת שִׁיְהִיָּה שְׁלֵם בְּלִי מוֹם, וְלִהְיָרִיב מִכֶּם קְרָבָן,
 3 וְקָרָבָן מִן הַבְּהֵמָה. וְהוּא עַל-יְדֵי הַהִתְקַשְׁרוֹת שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד,
 4 **שְׁמוּסִיף בָּהּ וְעוֹלָה** בַּמִּשְׁךְ הַזֶּה, **בְּאֶתְפַּשְׁטוּתָא דְּמִשָּׁה שֶׁבְּכָל**
 5 **דְּרָא וְדָרָא**
 6 **שְׁבָאֲתְפַשְׁטוּתָא זֶה לְמִרוֹת**
 7 **שֶׁהִיא רַק 'הַתְּפִשְׁטוּת' וְאֵין זֶה**
 8 **מֹשֶׁה רַבֵּנוּ בְּעִצְמוֹ, לְאִמִּיתוֹ שֶׁל**
 9 **דְּבַר בְּרוּעִי יִשְׂרָאֵל שֶׁכָּל דּוֹר**
 10 **וְדוֹר נִמְצָא גַם הַעֲצָמִי,**
 11 **וְעַל-יְדֵי-זֶה** עַל יְדֵי
 12 הַהִתְקַשְׁרוֹת לְרוּעֵה יִשְׂרָאֵל
 13 שְׁבָדוֹ הוּא **מֵתַקְשֵׁר עִם**
 14 **הַקְּדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא** שֶׁהוּא זֶה
 15 **שׁוֹיִקְרָא אֶל מֹשֶׁה, דְּלִית**
 16 **מִחְשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיה שְׁאִין**
 17 **מִחְשָׁבָה קוֹלֶטֶת אוֹתוֹ כְּלָל,**
 18 **וְנִמְשָׁף** מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה
 19 **שֶׁלִּהְבֵּת יָהּ, אֵשׁ שֶׁל**
 20 **מַעְלָה, דְּבָזָה נִכְלָל**
 21 **הַקְּרָבָן וְעַל-יְדֵי-זֶה**
 22 **שֶׁהַקְּרָבָן הַגִּשְׁמִי נִכְלָל וְנִשְׂרָף**
 23 **בְּאֵשׁ הָעֲלִיּוֹנָה וְכֵן גַּם עַל יְדֵי**
 24 **עֲבוּדַת הַקְּרָבָנוֹת בְּרוּחָנִית**
 25 **מֵתִקֵּים הַצִּיּוּרִי וְשִׁכְנִיתִי**
 26 **בְּתוֹכָם.**
 27 **וְכֵן גַּם בְּנוֹגֵעַ לְדוֹרֵנוּ,**
 28 **הִנֵּה רוּעִי וְנִשְׂאִי יִשְׂרָאֵל**
 29 **בְּדוֹרֵנוּ שֶׁהוּא הוֹרָה לָנוּ**
 30 **אֵת הַדֶּרֶךְ הַיְשָׁרָה, אֲשֶׁר**
 31 **גִּלְף בְּדִרְכֵּי וְאוֹרְחוֹתָיו,**
 32 **אֵת הַמַּעֲשֵׂה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה**
 33 **וְאֵת הַמַּעֲשֵׂה אֲשֶׁר לֹא**
 34 **יַעֲשֶׂה, הִנֵּה עַל-יְדֵי-זֶה**
 35 **הַהוֹרָאוֹת וְהַהִשְׁפָּעוֹת שֶׁל רוּעִי**
 36 **וְנִשְׂאִי הַדּוֹר נִתֵּן וְהַמִּשְׁפָּח הַכֹּחַ, אֲשֶׁר פֶּל אֶחָד וְאֶחָד בְּכָל מַצָּב**
 37 **וּמַצָּב שֶׁהוּא נִמְצָא בּוֹ, הִנֵּה בְּשַׁעְתָּא חָדָא וּבְרַגְעָא חָדָא**⁴⁵
 38 **בְּשַׁעֲתָא אַחַת וּבְרַגְעָא אַחַת (כִּלְשׁוֹן הַזֶּה לַגְבִּי עֲנִיין הַתְּשׁוּבָה), אֲפֹשֶׁר לְהַכּוֹן**
 39 **לְהַקְרִיב מִכֶּם קְרָבָן לַהֲוִי', אֲשֶׁר הַכּוֹחוֹת וְהַחוּשִׁים שְׁלֹ**
 40 **יִכְלְלוּ בְּאֵשׁ שֶׁל מַעְלָה, וְעוֹד יוֹתֵר שְׁגָם הַגּוֹף וְנִפְשׁ**

(כט) ראה תורת שלום שיחת שמח"ת תער"ג (ע' קנח).

(42) תקו"ז תס"ט (קיב, רע"א. קיד, רע"א). (43) ראה תניא פמ"ב (נט, א). (44) ואתחנן ה, ה. וראה סה"מ תרנ"ט ע' קצ ואילך.
 (45) ראה זח"א קכט, סע"א.

ביאור בדרך אפשר

17 מהתלבשות בכל אחד מהעולמות לפי עניינו המיוחד אלא "סובב" ומקיף על
18 כל העולמות בשווה, ימשך מלמעלה ויתגלה על-ידי העבודה הרוחניות
19 דאֲתַפְּסֵי סְטָרָא אַחְרָא של כפיית הצד האחר, העבודה עם הגוף
20 ונפש הפהמית להתגבר עליהם ולזכך אותם. וכאשר כל אחד
21 ואחד^ל יקיים זה לגבי הגוף
22 ונפש הבהמית הפרטיים שלו,
23 אזי גם כללות החיות של
24 כללות עולם הזה תעלה
25 לקדשה, וימלא כבוד
26 הוי' את כל הארץ⁴⁸,
27 שזהו תכלית ימות
28 המשיח ותחית המתים,
29 שכבוד הוי' יתגלה בכל העולם
30 כולו וזו תכלית ושלמות
31 בריאת העולמות,
32 במהרה בימינו.

ביאור בדרך אפשר

1 הפהמית, מן הבהמה מן הפקר ומן הצאן - יקריב,
2 ועל-ידי זה יהיו לרצון לפני הוי' למעלה מהוי'. וכמו
3 שכתב כ"ק אדמו"ר הרי"צ בעל ההלולא במאמר⁴⁶ דיבור-המתחיל
4 באתי לגני תש"י שמסר להוציאו לאור לקראת יו"ד שבט תש"י, יום
5 הסתלקותו, דכד אתפסיא
6 סטרא אחרא כאשר הצד
7 האחר [=הנגיד] (שאינו צד
8 הקדושה) נכנע וצר הקדושה
9 גובר אזי אסתלק יקרא
10 דקודשא-בריך-הוא
11 בכלהו עלמין⁴⁷ מסתלק
12 ועולה כבודו של הקדוש ברוך
13 הוא בכל העולמות, דסובב
14 כל עלמין שהוא בשוה
15 בכלהו עלמין האור האלוני
16 ה"סובב כל עלמין" ונעלה

(ל) ראה תניא פל"ז. ל"ו.

(46) פרק א (סה"מ ה'ש"ת ע' 111). (47) בתניא פכ"ז (לד, א) ובלקו"ת ר"פ פקודי מציין לזהר ח"ב קכח, ב (ובלקו"ת שם מציין גם לזהר שם סז, ב. וראה גם שם קפד, א). וראה גם תו"א ויקהל פט, ד. לקו"ת חוקת סה, ג. (48) שלח יד, כא.

המשך ביאור למס' ערכין ליום חמישי עמ' ב

19 נמרא
20 שנינו במשנה: יש פערבין להקל וכו' ולהחמיר, ביצה, אחד
21 שהעריך בו' את הנאה שבישראל ואת הכעור שבישראל נותן
22 חמישים סלע.
23 הגמרא מוכיחה מהמשנה שעובד כוכבים אינו נערך. מקשה הגמרא:
24 ממה ששנינו 'את הנאה שבישראל' ולא 'את הנאה', משמע
25 שבישראל אין [כח] בעובד כוכבים לא, כי רק ישראל נערך, אבל
26 אם אמר 'ערך עובד כוכבים פלוני עלי' לא אמר כלום, לוי' – האם
27 נאמר שמתניתין דלא פרבי מאיר שסבר שעובד כוכבים נערך,
28 דתנן (לעיל ה:), עובד כוכבים, רבי מאיר אומר נערך, היינו
29 שישראל האומר עליו 'ערכו עלי', חייב בערכו להקדש, אבל לא
30 מעריך, היינו שאם אמר על עצמו 'ערכי עלי', או על אחרים 'ערכם
31 עלי', לא אמר כלום, הרי שדעת רבי מאיר שגם עובד כוכבים נערך.
32 מתרצת הגמרא: אפילו תימא – יכול אתה לומר שמשנתנו שניה
33 אף כשית רבי מאיר, והוא הדין דאפילו עובד כוכבים נמי – גם
34 נערך, אלא מה ששנה התנא 'את הנאה שבישראל' לא בא למעט
35 עובד כוכבים, אלא

משנה

1 המשנה מבארת קולא וחומרא שיש בדיני ערכין, ואגב זה מביאה
2 המשנה עוד ענינים שיש בהם קולא וחומרא: יש בדיני ערכין דין
3 שפעמים בא להקל על המעריך, ופעמים שבא להחמיר עליו. וכן
4 במקדש שדה אחוזה דין שפעמים בא להקל ופעמים בא להחמיר,
5 וכן בשור המועד שהמית את העבד להקל ולהחמיר, וכן באונם,
6 ובמפתח, ובמוציא שם רע, יש בהם דין שפעמים בא להקל ופעמים
7 בא להחמיר ובהמשך הפרק יבוארו כל אלו.
8 המשנה מפרטת הדין שבערכין: יש פערבין להקל ולהחמיר, ביצה,
9 אחד – בין שהעריך את הנאה שבישראל ששדה מאה סלע ובין
10 שהעריך את הפעור [מאוס כמנוול ומוכה שחין] שבישראל ששדה
11 רק חמישה סלעים, אם הנערך מבין עשרים ועד בן ששים, נותן
12 המעריך חמישים סלע להקדש, שזהו הערך הקצוב בתורה (ויקרא כו
13 ג). נמצא שהדין מחמיר כשהעריך כעור ומיקל כשהעריך נאה.
14 ואם אמר הרי שווי דמי של פלוני עלי, ולא הזכיר ערכין, נותן
15 להקדש את שווי של אותו אדם כפי מה ששדה להימכר כעבד, כי
16 האומר 'דמי עלי' הוא כסתם נודר להקדש, ושיעורו אינו קצוב אלא
17 נותן לפי מה שנדר.

בס"ד. משיחות שבת פרשת בא, ד' שבט ה'תשמ"ח

- תרגום מאידית -

ובפרט בשנה זו שהשבת שלפני יום ההילולא הוא שבת פרשת בא, והרי ההסתלקות (בשנת תש"י) היתה בשבת פרשת בא¹².

ומזה מובן שהשבת שלפני עשירי בשבט (ובודאי ביום עשירי בשבט) הוא זמן זכאי ועת רצון, וצריכים לנצלם כדי להתחזק ב"כל מעשיו ותורתו ועבודתו" של בעל ההילולא, ללכת "בדרך ישרה אשר הורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו נצח-סלה-ועד"¹³.

ב. ויובן בפרטיות יותר בהקדם הביאור בדיוק לשון הרמב"ם הנ"ל בנוגע למלך ונשיא שהוא "לב כל קהל ישראל". שפירוש הדבר בפשטות: כשם שחיות כל הגוף תלויה בלב, כך חיות "כל קהל ישראל" תלויה במלך.

אלא שעדיין צריך להבין: חיות הגוף הרי תלויה בעיקר במוח שבראש¹⁴, ואדרבה: "עיקר משכן הנשמה" במוחין שבראש¹⁵, וממנו נמשכת חיות לכל אברי הגוף (גם ללב)¹⁶. ואם כן, מדוע מדמה הרמב"ם מלך ללב ולא למוח¹⁷?

ונוסף לזה: ענינו של המלך הוא שמנהיג את העם – "אשר יוציאם ואשר יביאם"¹⁸. וזהו בדוגמת הראש המנהיג את כל אברי הגוף¹⁹ נולכן מצינו בכמה

א. שבת זה הוא השבת שלפני – ומיניה מתברך¹ - עשירי בשבט, יום ההסתלקות-הילולא דכ"ק מו"ח אדמו"ר.

ושייכות מיוחדת לשבת זה עם יום ההילולא, שהרי, כבר בשבת מתחילים לעסוק בעניני ההילולא – כידוע פרטי ההנהגות על-פי מנהג ישראל בשבת שלפני ההילולא, עליה לתורה², וכיוצא בזה ("נהרא³ נהרא ופשטיה")⁴.

ועל-אחת-כמה-וכמה ביום הילולא של צדיק, שביום הסתלקותו (ועל-דרך-זה ביום ההילולא שלו מדי שנה), "כל מעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבד כל ימי חייו"⁵ עולים ונכללים למעלה, ו"מתגלה" ומאיר בבחינת גילוי מלמעלה למטה. . ופועל⁶ ישועות בקרב הארץ".

ובפרט ביום ההילולא של נשיא הדור, ש"הנשיא הוא הכל"⁸, ובלשון הרמב"ם⁹ "לב כל קהל ישראל" – מובן, שיום ההילולא שלו וההכנות לכך בשבת שלפניו שייכים לכל אחד ואחד שבדור.

וזהו גם היסוד להצעה¹⁰ שבשבת שלפני עשירי בשבט יעלה כל אחד לתורה¹¹, שהרי יום ההילולא של הנשיא שייך לכל יהודי, "הוא הכל".

(1) דשבת מיני' מתברכין כולהו יומין דשבוע הבא (זח"ב סג, ב. פח, א).

(2) (מה טוב) למפטיר – ראה שער אפרים שער ט סמ"ב. ברכי יוסף שו"ע או"ח סרפ"ד. – הובא בס' המנהגים-חב"ד ע' 79.

בנוגע לשאר המנהגים הקשורים עם הכנות להיארציית (כמו הוספה בלימוד התורה, בנתינת הצדקה וכיו"ב) אפשר להשלימם ופשטא לקיימם גם בימי השבוע שלאחרי השבת; אבל העלי' לתורה שייכת דוקא לשבת שלפני היארציית (וי"ל – מפני שמני' מתברך היארציית), וצע"ג באם אפשר להשלימו בקריאת שני וחמישי הבא, ובפרט שהוא בפרשה אחרת, בנדוד – פ' בשלח (ואף את"ל שהעלי' בשבת יכולה להיות בקריה"ת ותפלת מנחה (שהיא בפרשת בשלח), מ"מ ה"ז חלק משבת פ' בא (בנדוד"ד)).

(3) חולין יח, ב. נו, א.

(4) כמה מהם הובאו בס' מועד לכל חי (הובא בס' המנהגים שם).

(5) אגה"ק סי' זך (קמז, א"ב). וראה סידור שער הל"ג בעומר (דש, ב"ג). ועוד.

(6) אגה"ק סי' כח (קמח, א).

(7) תהלים עד, יב.

(8) פרש"י חוקת כא, כא.

(9) הל' מלכים פ"ג ה"ו.

(10) במכתב מו"ח שבט – נדפס בלקו"ש ח"א ס"ע 216 ואילך.

ס' המנהגים-חב"ד ע' 95 ואילך. אגרות קודש ח"ד ע' קמב ואילך.

(11) שמיוסדת על הצעת כ"ק מו"ח בקשר ליארציית של אביו, אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע (אגרות קודש שלו ח"א ע' קמא).

(12) דאף שהוא שונה בימי החודש, אבל מובן שההסתלקות שייכת גם לפ' השבוע, ובפרט ביום השבת שבו קורין כל הפרשה (שצריכים "לחיות" עם הפרשה, כתורת אדה"ז – "היום יום" ב' חשון. ס' השיחות תש"ב ע' 29 ואילך). והרי כל דבר הוא בהשגחה פרטית, ועצמו"כ ימי צדיקים, שעליהם נאמר "יודע ה' ימי תמימים" (תהלים לז, יח. וראה ב"ר ר"פ חיי שרה).

(13) אגה"ק סי' זך (קכו, א).

(14) "תלת שליטין אינון כו' מוחא ולבא וכבדא" – זח"ב קנג, א (ברע"מ). וראה זח"א קלח, א (במדהנ"ע). וראה זהר חדש פ, א: תלתא מלכא אינון כו'.

(15) ועד שלכמה דיעות אפשר (לבע"ח עכ"פ) לחיות בלא לב (אף שאא"פ לחיות בלי ראש), דלא כדעת החכם צבי (סי' עד-עו). וראה זח"ג רכא, ב) – שו"ת מהרמ"ז סי' לג. כרתי ופלתי ס"מ סק"ד. בהנסמן בסה"מ תשי"א ע' 186 בהערה.

(16) תניא פנ"א.

(17) להעיר משאלה דוגמתה בנוגע לזה שהקב"ה נקרא בשם לב ולא בשם מוח (לקו"ת שה"ש לג, ד). ועיי"ש הביאור בההפרש בין מוח ולב.

(18) פינחס כז, יז.

(19) ולכן נקרא הראש "מלך על כל אבריו" (שבט סא, א. שו"ע אדה"ז או"ח מהדו"ת ס"ב ס"ד. ובמהדו"ק שם ס"ו), גם על הלב (אף שבפרטיות גם הלב נקרא בשם "מלך" בערך לשאר האברים – זח"ב קט, סע"ב. ח"ג שם. רלב, סע"א. רלה, א).

צרכיו), שמצד זה נקרא "ראש הדור"²⁷, הרי הוא גם משפיע (ויש לומר, שאדרבה, זהו עיקר ענינו) אל העם מענינו (של המלך) הוא, שזה נשפע לכולם בשוה²⁸.

וכפי שמצינו בנוגע לקריאת פרשיות התורה שהמלך היה קורא ב"הקהל" בתור שלוחו של הקב"ה, "להשמיע דברי האל"²⁹, שלכל אחד ואחד [חכמים גדולים] ואלה שאינם מבינים פירוש המילות כי לא מבינים בלשון הקודש] נשפע אותו הענין (ד) "דברי האל"²⁹.

ג. ומזה מובן בנוגע לנשיאי ישראל שבכל דור, שבנוסף להוראות שכל נשיא נותן לאנשי דורו [הן הוראות כלליות והן הוראות פרטיות], הרי הוא גם משפיע עליהם מענינו הוא (של הנשיא), על-ידי הנתינת-כח שנותן להם לעשות (על-כל-פנים) "אפס קצוהו ושמץ מנהו"³⁰ מעבודתו בקודש.

ומכיון שהנשיא הוא "לב כל קהל ישראל" – יש לומר, שהענינים שאנשי הדור מקבלים מהנשיא [ובפרט ה"הוראות" שלמים מהנהגתו של הנשיא] – הרי הם תפקידו המיוחד של הדור הזה.

ועל-דרך הידוע³¹ בפירוש מאמר רבותינו ז"ל³² "במאי הוי זהיר טפ"י", שלכל אחד יש מצוה הנוגעת אליו במיוחד, שבה מאיר (זהיר מלשון זוהר ואור) ביותר האור אלקי, ועד שמצוה זו היא ה"שער" לכל המצוות שמקיים, שלכן צריך להיות "זהיר (כפשוטו) טפ"י במצוה זו.

ד. מהענינים המיוחדים שיכולים ללמוד מהנהגתו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו (בעל ההילולא דעשירי בשבט) – ענינים הנוגעים במיוחד לדורנו זה, כנ"ל:

א) לא להסתפק עם ההישגים של העבר, אלא להוסיף עוד בזה במשך כל הזמן כו'. הן בעבודתו עם עצמו, והן בעבודה דהפצת היהדות והפצת המעיינות חוצה.

(27) מדרש שבעה עשר.

(28) שברטות גס בעבודת כל אחד יש ב' ענינים (כדוגמת הלב והמוח): א) דבר המשותף בעבודת כל ישראל – שאני נבראתי לשמש את קוני (קידושין בסופה). ב) שליחותו המיוחדת, דוקא ע"י נשמה וגוף שלו ובזמן ומקום שלו [ולכן "כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם" (סנהדרין לו, א במשנה)], וכן בתומ"צ שלו: נוסף על החיוב בלימוד התורה וקיום כל המצוות בכלל – יש לכאור"א חלקו בתורה, "ותן חלקו בתורתך", והמצוה ד"הוה זהיר ב' טפ"י" (כדלקמן בפנים).

(29) רמב"ם סוף הל' חגיגה.

(30) ל' התניא פמ"ד (סג, א).

(31) סה"מ תש"ח ע' 240. ס' השיחות ה'ת"ש ע' 22. ועוד.

(32) שבת קיח, ב.

מקומות שהמלך נקרא "ראש"²⁰, ואם כן מדוע מדמה הרמב"ם את המלך ללב?

ויש לומר הביאור בזה:

המעלה שבהשפעת הלב לאברי הגוף לגבי השפעת המוח אליהם היא בכך שאברי הגוף מקבלים מהלב את אותה החיות.

מה-שאינ-כן החיות הנשפעת (בגלוי) לאברי הגוף מהמוח שבראש, היא באופן שכל אבר מקבל "חיות וכח" השייך לו "כפי מזגו ותכונתו, העין לראות והאוזן לשמוע והפה לדבר והרגלים להלך"²¹.

ויש להוסיף: שאפילו הרצון המלוכש במוח שבראש, המנהיג את כל האברים, הנה אף-על-פי שענין וגדר הרצון נמצא בכל האברים בשוה – הרצון "להניע הרגל" הוא שוה לרצון "להניע הראש", ואפילו – לרצון להשכיל²² –

הנה מובן בפשטות שבפועל הם רצונות שונים: רצון להניע הרגל, רצון להניע הראש, רצון להשכיל.

מה-שאינ-כן החיות הנמשכת מן הלב לכל אברי הגוף היא באופן שכל האברים מקבלים אותה החיות²³. וכפי שרואים בפשטות, שמהלב נמשך דם לכל האברים – בכל האברים אותו הדם²⁴.

ומכיון שבדם מלוכש החיות – "כי הדם הוא הנפש"²⁵ – הרי מובן, שבכל האברים נמשכת אותה החיות.

ועל-פי-זה יובן מה שכתב הרמב"ם שהמלך הוא "לב כל קהל ישראל" – כי נוסף על זה שהמלך מנהיג את העם, ומשפיע אליו כל צרכיו²⁶ (לכל אחד ואחד

ולהעיר מהר"ת "מלך" – מוח לב כבד (ראה ניצוצי אורות וניצוצי זהר לוח"ב כג, א. ושי"נ), והרי ראש כל התיבה הוא אות מ"ם – מוח.

(20) ש"א טו, יז. ועוד. "ראש הדור" – נתחומא חוקת כג. במדבר"ר פ"ט, כח. וראה תניא פ"ב: ראשי אלפי ישראל שנשמותיהם הם בבחי' ראש ומוח כו' ראשי בני ישראל שבדורם. ולהעיר ממש"נ בכ"מ "נשא את ראשו" – במדבר ד, א. נשא ד, כב. וראה במדבר"ר פ"ד, יב. אוה"ת נשא (כרך ו) ע' א'תשלה.

(21) תניא פנ"א.

(22) סהמ"צ להצ"צ מצות בנין מקדש (פו, ריש ע"א). וראה ד"ה ויקח קרח תרס"ו (המשך תרס"ו ע' רעג ואילך). ד"ה ועתה יגדל נא תרס"ח (ע' רמח"ט). ד"ה ואני תפילתי תרצ"ד (סה"מ קונטרסים ח"ב שיא, ב ואילך).

(23) ראה לקו"ת במדבר יג, סע"א.

(24) שסובב והולך מהלב אל כל האברים כו' ואח"כ חוזר אל הלב, ודוקא כשסיבוב והילוך זה הוא כהלכתו תמיד כסדרו המסודר לו כו' אזי האדם בריא בתכלית כו' (אגה"ק סל"א). וראה לקו"ת שה"ש שם. ד"ה עם המלך תרס"ג. ועוד.

(25) ראה יב, כג.

(26) ראה סהמ"צ להצ"צ מצות מינוי מלך בתחלתה.

ממצרים³⁹ דכתיב⁴⁰ והיה ביום ההוא יוסיף ה' שנית ידו וגו'⁴¹;

ועל-דרך-זה בנוגע ל"יצחק" – לשון עתיד, כי לעתיד לבוא⁴² יתגלה ה"צחוק ותענוג העליון"⁴³.

ויש לומר, שהשייכות ד"יוסף" ו"יצחק" לגאולה העתידה היא גם מצד זה שהעבודה דלעתיד לבוא תהיה באופן ד"יוסף" ו"יצחק":

מכיון שלעתיד לבוא לא יצטרכו להתעסק וללחום ולבטל ענינים בלתי-רצויים, כי "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ"⁴⁴ – במילא תהיה העבודה רק להוסיף ("יוסף") בקדושה גופא, "ילכו מחיל אל חיל"⁴⁵ להמשיך "אורות נעלים ביותר"⁴⁶.

וכל הענינים שישראל יפעלו בעולם, יתקבלו בעולם (לא בדרך כפיה, אלא) מתוך שמחה ותענוג.

ו. ועל-פי הידוע⁴⁷ שתיבה המתחלת באות יו"ד, מורה הן לשון עתיד והן לשון הווה (תמידות) – יש לומר, שהענינים ד"יוסף" ו"יצחק" בעבודת ה' עתה (הוספה ותענוג) והענינים ד"יוסף" ו"יצחק" שיהיו לעתיד-לבוא, יש ביניהם קשר ושייכות:

כל הענינים דלעתיד לבוא תלויים ב"מעשינו ועבודתינו" עתה⁴⁸. ולכן, על-ידי העבודה עכשיו באופן ד"יוסף" ו"יצחק" (להוסיף בתורה ומצוות ("יוסף") מתוך שמחה ותענוג ("יצחק")) באים לזמן ד"יוסף ה' שנית ידו" ול"צחוק ותענוג העליון" שיהיה בגאולה העתידה.

ולכן עבודה זו היא תפקידו המיוחד של דורנו (כנ"ל סעיף ג) דור האחרון של הגלות, שתפקידו להביא את הגאולה.

ז. המסקנה וההוראה מכל האמור לעיל בנוגע לפועל:

(39) וגם יוסף עצמו ה' למעלה מענין הגלות והשעבוד – כמובן מדברי המדרש (שמו"ר פ"א, ד. וראה לקו"ש ח"כ ע' 238 ואילך) "כל זמן שיוסף ה' קיים לא ה' להם משוי של מצרים כו'". ולהעיר שיוסף הוא מלך (נתחומא במדבר יב. במדב"ר פ"ב, ח. הובא בפרש"י ויחי ג. יג. וראה שמו"ר פ"א, ז, ועיי"ש במשנת דרבי אליעזר שמקשר מלכותו של יוסף עם זה שהוא רומז אגאולה העתידה, ככפנים).

(40) ישע"י יא, יא.

(41) שמו"ר פ"א, ה.

(42) ולהעיר ממאחז"ל שלעתיד לבוא יאמרו ליצחק כי אתה אבינו (שבת פט, ב. הובא בתו"א שבהערה הבאה. ועוד).

(43) תו"א ויצא כא, ג.

(44) זכרי' יג, ב.

(45) תהלים פד, ח. וראה ברכות בסופה. שו"ע אדה"ז או"ח רסקנ"ה.

(46) אגה"ק סכ"ו (קמה, א).

(47) פרש"י בשלח טו, א.

(48) תניא רפ"ז.

(ב) כל ענין בעבודת ה' (הן בעבודתו עם עצמו, והן בעבודה להשפיע על הזולת) צריך להיעשות בשמחה ובטוב לבב.

ונוסף לזה: ההשפעה על הזולת צריכה להיות באופן כזה, שתגרום לשמחה ותענוג גם אצל הזולת.

ושני ענינים אלו מרומזים בשמו³³ של בעל ההילולא – "יוסף יצחק":

"יוסף" – מלשון הוספה. להוסיף כל הזמן, הן בנוגע לעבודה עם עצמו, והן בנוגע לעבודה ד"יוסף ה' לי בן אחר"³⁴, להשפיע ולפעול על יהודי שהוא במצב ד"אחר" ולעשות ממנו "בן"³⁵. ועל-דרך-זה אם בענין אחד הוא עדיין "אחר" – שיהיה גם בענין זה "בן".

ו"יצחק" – מלשון צחוק ותענוג, שכל ענין בעבודת ה' יעשה מתוך תענוג ושמחה.

וצחוק ותענוג זה, לא רק בנוגע לעצמו אלא גם (כנ"ל) בנוגע לזה שצריכים לקרבו ליהדות, שהתקרבותו לתורה ומצוות תהיה (לא מצד יראת העונש וכיוצא בזה, אלא) על-ידי-זה שמרגיש הטוב טעם ותענוג שיש בתורה ומצוות.

וגם זה מרומז בשם "יצחק", על שם "כל השומע יצחק ליו"³⁶ – "כל השומע" שנולד עוד ילד יהודי, כלומר, שניתוסף ביהדות, הרי זה מוסיף אצלו שמחה ותענוג.

ה. ועוד ענין בזה:

שני השמות ("יוסף יצחק") קשורים עם הגאולה העתידה³⁷ [שלכן מתחילים שניהם באות יו"ד המשמשת בלשון עתיד]:

"יוסף" – "על שם שעתיד הקב"ה להוסיף ולגאול את ישראל ממלכות הרשעה"³⁸ כשם שגאל אותם

(33) ששם האדם מחי' אותו ומורה על מהותו – ראה לקו"א (להל"מ) סרמ"ד. או"ת (להל"מ) ד, סע"ג. לקו"ת בהר מא, ג. וראה בארוכה לקו"ש ח"ו ע' 35 ואילך בהערות.

(34) ויצא ל, כד.

(35) ראה אוה"ת עה"פ ויצא שם (רכ, א ואילך). ויחי שפו, א ואילך. שצ, א ואילך. שצז, ב ואילך. תט, א ואילך.

(36) וירא כא, ו.

(37) וגם ההילולא ביום עשירי (בשבט) שייכת להגאולה – כי עשרה הוא מספר השלם (פרדס שער ב), המורה על שלימות העבודה דגאולה העתידה (ראה המשך וככה תרל"ז פי"ז ואילך. ועוד), שלכן יהי' אז השלימות דעשרה בכמה ענינים (שירה עשירית, פרה עשירית, כינור של עשרה נימין. ועוד).

(38) ו"יוסף ה' לי בן אחר" קאי גם על מלך המשיח, "זרע שהוא בא ממקום אחר", מרות המואבי' (ב"ר פכ"ג, ה), כי "כשהרע נהפך לטוב אין שבח גדול מזה כו'" (עבוה"ק ח"ד ספי"ד) – אוה"ת ויצא רכ, א. תתכז, ב. ויחי שצז, ב. תט, ב.

ומה טוב – שיעשו התוועדות הן ביום ההילולא, או בשבת שלמחרתו, והן בימים שלאחרי זה – באופן זמן המתאים ביותר יהודים ישתתפו בזה, באופן ד"ברוב עם הדרת מלך".

ובהתוועדות זו בקשר עם יום ההילולא יתחזקו כולם יחד ללכת "בדרך ישרה אשר הורנו מדרכיו כו", בכל הפרטים הנ"ל,

ובהדגשה: באופן ד"יוסף" – הוספה ועליה בכל עניני טוב וקדושה, ו"יצחק" – מתוך שמחה, מקיפה את כל מציאותו.

ובאופן ש"יוסף" (הוספה) ו"יצחק" (שמחה) המקיפה גם את חלקו בעולם, על-ידי-זה שיהודי מנצל דברי הרשות "לשם שמים" ⁵⁴ ו"בכל דרכיך דעהו" ⁵⁵, שהוא (אינו פורש מהם, אלא) משתמש בהם גופא "לשם שמים" ו"דעהו" ⁵⁶. ואז צריך להתווסף בזה (ובודאי נותן הקב"ה הברכות והאפשרות לכך שזה יהיה) באופן מתמיד ("יוסף"), עוד ועוד, בבני חיי ומזוני ריחי ובכולם ריחי, כיון שהוא מנצל את הכל לשם שמים כו'.

וזה נעשה הכנה קרובה לשלימות של "יוסף" ו"יצחק" בגאולה האמיתית והשלימה, שאז יהיה "בא אל פרעה" ⁵⁷, "דמיניה אתפריעו ואתגליין כל נהורין" ⁵⁸, ו"יהי בשלח פרעה את העם" ⁵⁹, לא רק ביטול הגלות, אלא פרעה וגלות בעצמם עוזרים ו"שולחים" יהודים מהגלות ⁶⁰,

ועד ל"אז ישיר" ⁶¹, השירה העשירית ⁶², ו"שר לא נאמר אלא ישיר, מכאן לתחיית המתים מן התורה" ⁶³ – ו"הקיצו ורגנו שוכני עפר" ⁶⁴, ובעל ההילולא בתוכם ובראשיתם,

וביחד עמם – כל יהודי דורנו זה, נשמות בגופים. ואף-על-פי שכתוב ⁶⁵ שאצל כל יהודי צריך להיות "אל

המשך בעמוד לב

החל משבת זו (לפני יום ההילולא דעשירי בשבת) ובימים שלאחרי זה – צריך כל יהודי [ובפרט אלו שזכו לראות את כ"ק מו"ח אדמו"ר, או להתאחד עמו על-ידי לימוד תורתו] להתכונן ליום ההילולא של נשיא דורנו, "לב כל קהל ישראל" שבדור,

על-ידי קבלת החלטות טובות, ולהביאם לפועל, להתחזק בהליכה "בדרך ישרה אשר הורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו נצח-סלה-ועד", החל מלימוד תורתו, ותורה בכלל, ובאופן כפי שבעל ההילולא תבע, שלימוד התורה של יהודי צריך להיות באופן שלא רק הוא לומד תורה (ועד שמתאחד עמה ב"יחוד נפלא שאין יחוד כמוהו ולא כערכו נמצא כלל כו" ⁴⁹), אלא שהתורה מלמדת אותו כיצד עליו להתנהג,

ו"גדול תלמוד שמביא לידי מעשה" ⁵⁰ – קיום המצוות בהידור, ובפרט בכל הפעולות שבעל ההילולא יסד, ובכללות – הפצת התורה והיהדות והפצת המעיינות חוצה.

ובמיוחד:

לעורר ולפרסם בכל מקום ומקום שיעשו בעוד מועד את ההכנות המתאימות לכל הענינים ומנהגים הקשורים עם יום ההילולא (שכבר נדפסו בפרטיות ⁵¹) – בנוגע לתפילות היום; הוספה בלימוד התורה, כולל לימוד תורתו של בעל ההילולא; הוספה מיוחדת בנתינת הצדקה, וכו';

ועוד וגם זה עיקר: לארגן שביום ההילולא תהיינה התוועדויות בכל מקום ומקום, באופן ד"ברוב עם הדרת מלך" ⁵² – בכל מקום מתאים לפי תנאי המקום והזמן בכדי שיהיה "ברוב עם" עד כמה שאפשר.

וההכנות לזה בעוד מועד צריכות להיות במיוחד בשנה זו, כאשר יום ההילולא חל בערב שבת, שבו ביום קשה לערוך התוועדות "ברוב עם", כיון שעסוקים בהכנות לשבת. ועל-דרך-זה בליל שבת, כיון שצריך לסעוד סעודת שבת ביחד עם בני ביתו וכו', ואפילו ביום השבת – גם זה מוגבל רק לאלו הנמצאים בסמיכות מקום.

ולכן צריך כבר עתה להתחיל בהכנות כיצד ומתי לערוך ההתוועדות בימים שלאחרי יום ההילולא ⁵³,

(54) אבות פ"ב מ"ב.

(55) משלי ג, ו.

(56) כמו שלומדים בשיעור היומי ברמב"ם (הל' דיעות פ"ג).

(57) ריש פרשתנו.

(58) זח"א רי, א.

(59) ר"פ בשלח – שקורין בתפלת מנחה דשבת זו, ויום ההילולא

הוא בערב שבת פ' בשלח.

(60) ראה תו"א בשלח סא, ג.

(61) בשלח טו, א.

(62) מכילתא בשלח שם.

(63) סנהדרין צא, ב. מכילתא שם.

(64) ישעי' כו, יט.

(65) שבת קנב, ב.

(49) תניא פ"ה.

(50) קידושין מ, ב.

(51) מכתב שבהערה 10.

(52) משלי יד, כח.

(53) משא"כ לפני יום ההילולא – אין נוהגים להקדים סיום וכיו"ב.

לקוטי שיחות פרשת בא כרך טז

מתורגם ללשון הקודש

פסח – "נמנו עליו (על קרבן פסח אשר "אינו נאכל אלא למנויו")⁸ וחזרו אחרים ונמנו עליו, ראשונים שיש להם כזית אוכלים ופטורים מעשות פסח שני, ואחרונים שרבו עד שלא נמצא בו כזית לכל אחד אינן אוכלין וחייבים לעשות פסח שני"⁹ – צריך להיות, ששחיטה הפסח ואכילתו הן "מצוה אחת". ומדוע מחלק זאת הרמב"ם לשתי מצוות שונות? יותר מכך: גם לפי הדיעות¹⁰, שאכילת הפסח אינה מעכבת את ההקרבה, הרי מהותה ומטרתה של מצות הקרבת הפסח קשורה לאכילתו, כי פסח "לא בא מתחילתו אלא לאכילתו"¹¹ – ולכן "הפסח שבא בטומאה נאכל בטומאה"¹¹, כי "משנצטוו עיקר פסח לאכילה נצטוו"¹² – ומדוע לא חוברו שני הדברים למצוה אחת? משיב על כך רבי אברהם בן הרמב"ם¹³, שהחלוקה לשתי מצוות היא מפני שהשחיטה קשורה למועד אחד, והאכילה – למועד אחר: מצות השחיטה היא ביום ארבעה עשר, ומצות האכילה היא בליל חמשה עשר¹⁴. וטעם נוסף לשוני ולחלוקה ביניהם: שחיטת הפסח היא "מצוה שיש בה כרת", ואילו אכילתו זהה למצוות עשה אחרות, שהעונש עליהן איננו כרת: אם אדם הקריב את קרבן פסח במועדו, אך לא אכלו בליל ט"ו, הוא קיים את מצות שחיטת הפסח, והוא פטור מכרת¹⁵, ואף אינו צריך להביא קרבן פסח שני¹⁶.

א.

השאלה לגבי מניין קרבן פסח כשתי מצוות, והתשובה לכך

1 בפרשתנו, בציווי של הקדוש-ברוך-הוא למשה רבינו
2 על קרבן פסח, נאמר¹: "בעשור לחודש הזה ויקחו להם
3 איש שה לבית אבות שה לבית", ובהמשך נאמר²: "והיה
4 לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום לחודש הזה ושחטו
5 אותו כל קהל עדת ישראל בין הערביים... ואכלו את הבשר
6 בלילה הזה צלי אש ומצות על מרורים יאכלוהו".
7 בספר המצוות מונה הרמב"ם את מצות קרבן פסח
8 כשתי מצוות³: המצוה האחת – "לשחוט שה הפסח ביום
9 ארבעה עשר בניסן בין הערביים והוא אמרו יתעלה ושחטו
10 אותו כל קהל עדת ישראל בין הערביים"⁴, והשניה –
11 "לאכול כבש הפסח בליל חמשה עשר מניסן בתנאיו
12 הנזכרים... והוא אמרו ואכלו את הבשר בלילה הזה...".
13 על כך נשאלת השאלה⁵: הרמב"ם בעצמו קבע את
14 הכלל⁶ ש"כל מה שבא לחכמים בו מאמר כי הענין פלוני
15 ופלוני מעכבין זה את זה, הדבר ברור כי הוא מצוה אחת...
16 וכן כל אשר יתבאר לך כי התכלית המבוקש לא יגיע בחלק
17 אחד מאלו החלקים, אז גם כן הדבר ברור כי קבוצם הוא
18 הענין אשר ימנה"⁷. אם כך, כיון שלגבי קרבן פסח פוסק
19 הרמב"ם שללא אכילת הפסח לא ייתכן קיום מצות קרבן

(11) משנה פסחים עו, ב.

(12) פרש"י שם. ובפרש"י שם (עח, ב. במשנה): דעיקר פסח לאכילת אדם קאתי. ול' הרמב"ם שם: שאין הפסח בא אלא לאכילה.
(13) בספר מעשה נסים שם.

(14) ועיין ביראים ס"ה תה (בהשלם – ס"ה תטו) שמדגיש שזמנם אינם שווין. וכ' המפרשים (ברית משה לסמ"ג שם. ועוד) שכוון לתרץ קושיא זו (וראה תועפות ראש שם. ועוד).

(15) וכן מבואר מלשון הרמב"ם שבמ"ע נה, ובהל' ק"פ ה"ב כ' דין כרת בפסח, ומי שעובר על ציווי זה ולא יקריבוהו בזמנו כו'. משא"כ במ"ע נו, ובפר"ח שם. וכן מוכח מכ"מ בדברי הרמב"ם.

(16) ולפי"ז צ"ל שס"ל שהדין שנמנו עליו וחזרו אחרים ונמנו – זה שאחרונים שלא נמצא בו כזית לכ"א אינן אוכלים כו' הוא דין בשחיטתו, היינו דאם בעת שחיטתו אינם ראויים לאכול בו כזית** לא חל מתחילה המינוי שלהם (ראין שוחטין אלא למנויו – רמב"ם שם רפ"ב). וגם הדין שבפ"ד ה"ב שם, בנטמא בשר הפסח דאם זרק לא הורצה הוא לפי שנוסף על דעת ר' נתן (אליבא דרב) שם דבעינן שיהי' גברי דחזי לאכילה בשעת שחיטה וזריקה, ס"ל להרמב"ם (אליבא דרבנן שם) דבעינן שגם הבשר יהי' חזי לאכילה, אבל האכילה בפועל לא מעכבא. וכ"כ גם בלחם משנה שם פ"ה ה"ד. וראה צפצפ"ו הל' מתנות עניים פ"ב ה"א (לו, ב).

(1) יב, ג.

(2) שם, ו, ח.

(3) מ"ע נה"נו. וכ"ה בחינוך מצוה ה"ו. וכן מנו כל מוני המצות (מלבד הרס"ג – לדעת הר"פ פערלא מ"ע מז).

– בהבא לקמן עיי"כ צ"ל"ח לפסחים (על אתר כמסומן לקמן) וכן בשיטה מקובצת (להר"י גרשוני).

(4) בסהמ"צ שלפנינו ליתא התיבות "והוא אמרו.. ושחטו כו" * אבל כ"ה בהוצאת העליר וקאפאח (וכן הובא בהמקור בל' ערבי). וכן מסתבר שהרי בכל המצות הביא הרמב"ם המקור מהכתוב. וכן הביאו במנין המצות שבראש ספר היד.

(5) ר"ד הבבלי בס' מעשה נסים ס"ה ה. ועד"ז הקשה במעין החכמה – ראה לקמן הערה 23.

(6) סהמ"צ שורש יא.

(7) כן הובא בס' מעשה נסים שם. ובסהמ"צ שלפנינו הוא בשינוי ל' קצת. (8) משנה זבחים נו, ב.

(9) רמב"ם הל' ק"פ פ"ב ה"ד. כדעת חכמים פסחים עח, ב. ר"ד הבבלי הביא שם דין הנ"ל, וגם מה שפסק הרמב"ם (שם פ"ד ה"ב) דבנטמא בשר וזרק את הדין לא הורצה (וחייב בפסח שני כדעת חכמים שם). וראה לקמן הערה 16.

(10) ר"ז ור"י בפסחים שם ואילך.

(* ואולי נגרמה ההשגחה (בטעות?) עי"ז שבידש הל' ק"פ לא הביא הכ' "ושחטו". וראה בבבית משה לסמ"ג (מ"ע רכג סוסק"א) שהניח זה בצ"ע.
**) וכידוע דעת הרמב"ם (שם פ"ב ה"ג) דאם אין כ"א יכול לאכול כזית אין שוחטין ולא כדעת רש"י פסחים צא, א (במשנה): לאכול כזית בין כולם. כהובא בכ"מ שם.

ב.

תשובת רבי אברהם בן הרמב"ם טעונה ביאור

1 אך עדיין אין הדבר ברור: לפי רבי אברהם בן הרמב"ם
2 מוסבר שלדעת הרמב"ם אין אכילת הפסח בפועל מעכבת
3 את קיום המצוה, אך כיון שבכל זאת אכילת הפסח היא
4 מטרת שחיטתו, ולפיכך הוא חייב להיות ראוי לאכילה
5 בשעת הקרבנות, צריכות היו שתי פעולות אלו להיחשב
6 כמצוה אחת, כפי שכותב הרמב"ם עצמו בשרשי המצוות¹⁷
7 "שאפילו החלקים שאינן מעכבין זה את זה, פעמים יהיו
8 מצוה אחת כשיהיה הענין אחד".

9 גם הסיבה המובאת למניין שחיטת הפסח ואכילתו
10 כשתי מצוות שונות עקב מועדן השונה, דורשת הסבר, כי
11 אנו מוצאים כמה מצוות¹⁸, אשר חובת קיום פרטים שונים
12 שלהן חלה בזמנים שונים, ואין הם מעכבים זה את זה¹⁹,
13 אך למרות זאת מחשיב אותם הרמב"ם כמצוה אחת²⁰.

ג.

מצות השחיטה ומצות האכילה תלויות במועדים ובתנאים שונים

14 הדברים יובנו על ידי הצגת שאלה נוספת המתעוררת

ולפי"ז צ"ל, או שר"ד הבבלי לא ס"ל כן בפירוש דברי (רבנן) הרמב"ם,
וכמו שהאר"ך בזה בביאור הרי"ף פערלא בסהמ"צ לרס"ג מ"ע מזו (שלדעתו
הר"ד הבבלי ורש"י והר"י, ס"ל דאכילת פסח מעכבא, ואם לא ה' אנוס בזה
גם חייב כרת), או שס"ל דגם עיכוב בזה (שכפועל אין מעכב) מורה שהיא
מצוה אחת (כדלקמן בפנים).

17 סהמ"צ שורש יא. וכמ"ש ר"ד הבבלי שם, שגם לדעת ר"נ כו'
שאכילתו אינו מעכב מוכח שהיא מצוה אחת.

18 כמו בק"ש שחירת וערבית, תמידים בבוקר ובין ערביים, קטורת כו'.
19 ל' הרמב"ן בסוף סהמ"צ: "... שהן מצות אינן מעכבות זו את זו וזמנה
של זו לא זמנה של זו". ולכן מנאן לשתי מצוות.

20 בסהמ"צ: ק"ש* – מ"ע יוד. קטורת – מ"ע כח. תמידין – מ"ע לט.
21 צו ו, יח"ט. כתובים אלה הביא המעיה"ח (כבהערה 23).

22 מ"ע פט.

23 לכאור' כן צריך לפרש גם בדברי מעין החכמה "ובחטאת נמי כתיב
תשחט החטאת וכתבי הכהן המחטא אותה יאכלנה וכן באשם ובשלמים
ואפ"ה לא נחשבו השחיטה והאכילה לשני מצוות". ותמוה: דהרי הרמב"ם מנה
במ"ע בפ"ע (מ"ע סד) שיהי' מעשה קרבן חטאת על התואר הנוכח כו'
(ובחינוך מצוה קלח). וכן באשם ובשלמים (מ"ע סה"ס). ובחינוך מצוה קמ,
קמא, ומנה במ"ע בפ"ע (מצוה פט. ובחינוך קב) אכילתם**, ועכ"ל כוונתו
שלא מנה אכילת כ"א מצוה בפ"ע, או שבוז לא קאי לדעת הרמב"ם
(והחינוך).

אמנם קושייתו היא (לא שגם אכילת פסח תוכלל במ"ע דאכילת קדשים
כהקושיא בפנים, כ"א ע"ד קושיית הר"ד הבבלי): "וצריך טעם לפי דעתי למה
יש למנות שחיטת הפסח ואכילתו לשני מצוות אחרי שאנו מצווים על אכילתו
א"א לכזית בשר בלא שחיטה ובחטאת נמי כו' (כנ"ל)". ומל' זה (א"א לכזית

בענין זה: לגבי קרבן חטאת נאמר בתורה²¹ "תשחט
החטאת... הכהן המחטא אותה יאכלנה", אך למרות זאת
17 אין הרמב"ם מונה את אכילת החטאת כמצוות עשה בענין
18 החטאת בפני עצמה, אלא מצוה זו נכללת יחד עם אכילת
19 שאר הקדשים²² – "שצוה הכהנים לאכול בשר הקדשים...
20 ושאר קדשים כלומר קדשים קלים... אכילתם גם כן נגזרת
21 אחר המצוה"²³ – ואינו מובן מדוע מונה הרמב"ם את
22 אכילת הפסח כמצוה בפני עצמה, ולא כפרט בתוך המצוה
23 הכללית של אכילת קדשים²⁴, שהרי פסח הוא מן הקדשים
24 (הקלים)²⁵?

ההסבר לכך הוא: הרמב"ם עצמו מסביר זאת בדיוק
לשונו "שצונו לאכול בשר הפסח בליל חמשה עשר מניסן
בתנאיו הנזכרים והוא שיהיה צלי ושיאכל בכית אחד
ושיאכל על מצות ומרורים והוא אמרו ואכלו את הבשר
בלילה הזה צלי אש ומצות על מרורים יאכלוהו"²⁶.
כלומר, בכך שהתורה קובעת מספר תנאים וסייגים לגבי
מצות אכילת הפסח, שלא כבקרבן חטאת, אשר שם
נאמר בפשטות "הכהן המחטא אותה יאכלנה", וכך
בקרבנות אחרים, בכך מפרידה התורה את חובת אכילת

בשר כו') משמע שקושייתו היא בנוגע לשחיטתו, משא"כ בחטאת כו' נמנה
מעשה החטאת ולא שחיטתו (ראה מהר"ם שיק רמ"ע ה').

24 ואף שדעת הרמב"ם בזה צ"ע: אם מצות אכילת קדשים היא רק זה
שנאכלת לכהנים, וכדמוכח מלשונו בהל' מעה"ק רפ"י ("הקדשים שאוכלין
אותן הכהנים") או גם זה שנאכלת לבעלים (כדעת רש"י פסחים נט, א ד"ה
בשאר. וברמב"ן בהשלמות לסהמ"צ מ"ע א) – ראה בזה מנ"ח מצוה קב. בית
האוצר מ"ע א כלל קנח. קסב. צפע"נ נדרים ט, ב. (ולעזר מל' שם: ועי'
מש"כ רבינו בסהמ"צ דאכילת זרים בקדשים קלים כו'). חמד"י מ"ע פט. ועוד
– הרי בכל אופן מובן שאכילת פסח היא מצוה ומכיון שהיא קק"ל למה לא
נכלל במ"ע הכללית דאכילת קדשים (דאף שיש ע"ז ציווי בפ"ע הרי גם
בחטאת ואשם יש בכ"א ציווי בפ"ע).

25 קושיא זו יש להקשות בין אם נאמר דמצות אכילת ק"פ היא פרט
בהקרבנות (כסכרת ר"ד הבבלי), דהרי גם בחטאת וכו' אף דאכילת כהנים
ושלמה הכפרה (כמ"ש בסהמ"צ שם) נכלל במ"ע דאכילת קדשים ולא כחלק
ממעשה הקרבה כו' כנ"ל הערה 23. וגם לפי דעת ר"א בן הרמב"ם שאינו
חלק ממצות הקרבת הפסח, מכיון שהיא אכילת קדשים אפשר שתוכלל במ"ע
דאכילת קדשים (לא רק כנגד אחר המצוה כקק"ל).

26 וכן ברפ"ח מהל' ק"פ "אכילת בשר הפסח בליל חמשה עשר מצות
עשה" הביא כל המשך הכתוב שנאמר "ואכלו את הבשר .. יאכלוהו". וכן
כשמנאן לפני הל' ק"פ (שג"ז מהרמב"ם) כו' "לאכול בשר הפסח על מצה
ומרור בליל חמשה עשר". וגם במנין המצוות שבראש ס' היר (אף שנכתב
בקיצור הכי נמרץ, דייק וכו'): "לאכול בשר הפסח צלי בליל חמשה עשר
שנאמר ואכלו את הבשר וגו'". ופשוט שכונתו גם לסיום הכתוב "ומצות על
מרורים יאכלוהו". וצ"ע ק"מ שלפני הל' ק"פ השמיט "צלי" ובמנין המצוות
שם לא כו' מצות ומרורים בפירוש.

(* ראה שאג"א ס' יב. ושם: דאפי' את"ל דק"ש של יום זמנה כל היום וק"ש של לילה זמנה כל הלילה. מ"מ כיון דשל יום אין זמנה בלילה ושל לילה אין זמנה ביום ה"ל מ"ע שח"ג.

(** ונפ"ז צ"ע במש"כ (בדעת הרמב"ם (והחינוך) עכ"פ) בבית הגוי (ח"א ס"ב) שתפס בקושיית מעיה"ח שבחטאת מנה הכל (עשייתו ואכילתו) במצוה אחת (וכן בברית משנה שם שם: כיון דשחיטה ואכילה בזמן א' ע"כ נמנה לאחת) וע"ז תירץ דבכל הקרבנות לא הוי מצוה רק שיהי' הקרבן נאכל ולא על האדם ומש"ה הוי אכילתו פרט א' ממצות שבאותו קרבן וכמו הקטרת אימורין (אבל בפסח הוי החיוב על האדם) – שהרי להרמב"ם (והחינוך) מצות אכילתו לכהנים אינו פרט ממעשה הקרבן, אלא מ"ע כללית בפ"ע.

- 1 הפסח כמצוה בפני עצמה. וכך גם לגבי שחיטת²⁷ קרבן
2 פסח²⁸.
3 במילים אחרות, ובהתאמה לתוכן דברי רבי אברהם בן
4 הרמב"ם: כיון שמצות השחיטה נאמרה ביחד ובהקשר
5 לזמן המיוחד לה, ומצות האכילה כרוכה ונאמרה ביחד עם
6 זמן אחר המיוחד לה, ועם תנאי אכילה מסוימים²⁹, מובן
7 שההבדל שבין מועד שחיטת הפסח לבין מועד אכילתו
8 אינו ענין כללי באכילת הקדשים, הקיים ממילא גם במצוה
9 זו (בדומה לנאמר לגבי הקרבנות שזמן הקרבנות צריך
10 להיות דוקא ביום³⁰ וכדומה), אלא זהו תנאי דוקא במצוה
11 זו – מצוה שחיטת הפסח קשורה בשחיטתה³¹ דוקא "ביום
12 ארבעה עשר בניסן בין הערביים"³², ואילו מהותה של מצוה

(27) וכן בריש הל' ק"פ מ"ע לשחוט את הפסח בארבעה עשר לחודש ניסן אחר חצות. ובמנין המצות שלפנ"ז "לשחוט את הפסח בזמנו". אבל במנין המצות שלפני ס' היד כ' "לשחוט הפסח שנאמר ושחטו אותו כל קהל גר". ולא כ' זמנו. וכנראה סמך על סיום הכ'.

(28) ראה עד"ז בביאור הר"פ פערלא שם בתחילתו.
(29) והיינו שזמן כ"א נאמר ביחד עם עצם המצוה – משא"כ בהמצות שהובאו לעיל (הערה 18, 20) מכיון שתוכן א' להם בב' הזמנים (ראה חמד"י במ"ע נו) נאמר הציור שלהם בציור א' ואח"כ מפרט הזמנים, ראה בסהמ"צ במקומן (בק"ש: ודברת בס, ואח"כ בשבכך ובקומן; קטורת: והקטיר עליו אהרן קטורת (ואח"כ) בבקר גו'; בתמידין: את קרבני לחמי .. תשמרו להקריב (ואח"כ) את הכבש אחד תעשה בבוקר גו'. וגם לפי סהמ"צ שם שהביאו מהכ' "שנים ליום", הרי מתחילה נאמר שהמצוה היא שנים ליום ואח"כ מפרש זמנם "את הכבש אחד גו'". ראה לב שמח בסהמ"צ שורש יא. קנאת סופרים סוף שורש ט' ובמ"ע לט. ביאור הר"פ מ"ע ג"ד בסופו.

(30) רמב"ם רפ"ד מהל' מעה"ק, ומה שפרש"י בנוגע לק"פ (רפ"ו דפסחים – סה, ב) ד"ה שחיטתו זריקת דמו – "אי אפשר אלא ביום דחתיב ביום צוותו כו'", הוצרך לזה בשביל זריקת דמו שלכן העתיקו בהתחלת פירושו, כי הזמן ד"ד בין הערבים נאמר רק ב"ושחטו אותו". וגם מש"כ (בהעלותך ט, ג) "בארבעה עשר יום בחודש הזה בין הערבים תעשו אורו", הרי קאי על הנאמר בתורה לפנ"ז. ובתורה מפורש בפרשתנו רק השחיטה. וראה רמב"ן כאן דה"ב בזמן הקרבת קרבן פסח מדובר בזמן שחיטה. ראה בארוכה שאג"ס יז ד"ה ועתה אבאר.

(31) ועפ"ז מובן בפשטות מה שהרמב"ם הביא דוקא הכ' דפרשתנו "ושחטו אותו גו'" כמ"ע על שחיטתו, ולא הכ' דבהעלותך (ט, ב) ויעשו בני" את הפסח במועדו, כהיראים (שם), כמו שהקשה בבבית משה שם, כי דוקא מכתוב דילן – דביחד עם השחיטה נאמר זמנו ולאח"ז נאמר הציור על אכילתו – ידעין דמצוה בפ"ע היא וגדרה, משא"כ בפ' בהעלותך שלא מפורש שחיטתו וגם לא נזכר שם בכלל (בנוגע לפ"ר) הציור על אכילתו (כ"א ציור כללי ויעשו בני" .. תעשו אותו").

אלא שלדעת היראים (והבה"ג) מצות ק"פ של ישראל היא כל מעשה הפסח – שחיטתו וזריקת דמו והקטרת אימוריו – כמ"ש שם, ולכן לא הביא הכ' ושחטו כ"א "ויעשו". ולדעת הרמב"ם המצוה על כ"א מישראל היא שחיטתו, ולכן הביא דוקא הכ' "ושחטו" (אלא שאם לא גמרו להקריבו לא נתקיים מצות "ושחטו" של ישראל, ולא נפטר מחיוב כרת) – וראה הערה שלפנ"ז ובהערה הבאה.

ומה שהקשה ד"ושחטו" לא נאמר בפסח דורות אלא בפסח מצרים – הרי כו"כ מצות בפסח למדין רק מהנאמר בפרשה זו בנוגע לפסח מצרים. וראה

- אכילת הפסח כרוכה דוקא בחובה לקיימה בליל חמשה
עשר בניסן ובתנאים האחרים המוזכרים לעיל. ומשום כך³³
נחשבות הן כמצוות שונות.

ד.

ההבדל שבין התלות בזמן לגבי מצות שחיטת הפסח ואכילתו

- גם בענין קרבן פסח שני, אשר לדעת הרמב"ם הוא רגל
בפני עצמו (בנפרד מפסח ראשון)³⁴, מפריד הרמב"ם בין
שחיטתו לבין אכילתו, ומונה זאת כשתי מצוות נפרדות³⁵.
גם דבר זה מובן לפי אותה סיבה שצויינה לעיל לגבי
קרבן פסח ראשון: האכילה צריכה להיות "על מצות
ומורוים"³⁶, וזוהי מהות מצות אכילת פסח שני³⁷.

פרשתנו יב, יד (ובמכילתא ופרש"י שם), שם, יז (ובפרש"י). שם, כד"ה. מכילתא ופרש"י עה"פ יב, מז. רמב"ן שם יב, ט. ראב"ע שם יב, מג. (32) ועפ"ז מובן גם מה שבפסח מנה מ"ע דשחיטת הפסח, ולא כבכחטא כו' שמנה המצוה ד(כל) מעשה החטאת כו' (ראה לעיל הערה 23) – כי [נוסף על הפשט, שרק השחיטה מפורשת בתורה בק"פ ולא פרטי מעשי הקרבנות כבכחטא כו' שמפורשים פרטי מעשיהם, וע"פ מ"ש הרמב"ם (סהמ"צ שורש ב') דהנלמד ב"ג מדות לא מנה במנין המצות, הריך בפסח מצות שחיטתו היא על כ"א מישראל (חובת גברא), כל' הכתוב "ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל" (ראה מכילתא (הובא ברש"י) עה"פ. קדושין מא, ב. ושי"ג. ולהעיר ממשנה פסחים סד, א: שחט ישראל וקבל הכהן כו'. ובפרש"י ושפ"א שם). משא"כ בכחטא כו' שמצוה על הבעלים היא הבאת הקרבן כו' "שצונו שיקריב כו'" (סהמ"צ מ"ע סט ואילך), והשחיטה כו' ושאר הפרטים נאמרו כפרטים במעשה הקרבנות ולכן נחשב הכל ביחד כמצות מעשה הקרבן (סהמ"צ מ"ע סד ואילך). אבל ראה רש"י פסחים ז, ב ד"ה פסח וקדשים (וראה מנ"ח מצוה ה' בסופו (ובהמובא שם)).

או אפ"ל (ויתאים לפרש"י הנ"ל) דהשחיטה בשאר הקרבנות נכללת במצות הקרבנות שעל הבעלים (מ"ע סט ואילך). ומצות מעשה הקרבן עצמו שייכת למצות כהונה שהיא מקבלת ואילך, משא"כ שחיטה – כשרה בור (רמב"ם הל' ביאת מקדש פ"ט ה"ו. רפ"א מהל' פסולי המוקדשין)*, וראה מפרשי סהמ"צ (לב שמח, מרגניתא טבא, קנאת סופרים) בשורש יב. אבל לא משמע כן מלשונו בהל' מעה"ק (רפ"ו. רפ"ז. רפ"ט) שבכל הקרבנות מנה שחיטתו במעשה הקרבן עצמו. וגם מלשונו בסהמ"צ שם (מ"ע סד ואילך) משמע שהיא ממצות מעשה הקרבן (שצונו שיהי' מעשה קרבן כו') ולא שייך למצות כהונה (משא"כ בחינוך מצוה קלח. קמ. קמא). ולהעיר מדברי הרמב"ם (לאחר שמנה מעשה קרבן עולה חטאת אשם ושלמים כ' במ"ע סו): "אלו הארבעה .. הם מעשה הקרבנות כולם כי כל קרבנות בהמה יקריבו יחיד או צבור". ואולי נכלל בזה גם מעשה הפסח.

(33) ומלבד זה יש באכילת פסח גם מצות אכילת קדשים כמ"ש בכמה אחרונים – בית הלוי ח"ג סנ"א. שו"ת צפע"ג ח"ב סכ"ד (הובא בכללי התהו"מ ח"ב ע' ר). או"ש הל' חו"מ פ"ו ה"א. ובכ"מ. וראה צפע"ג הל' ערכין פ"ג הי"ג (לד, סע"ג ואילך).

(34) שלכן נמנה למ"ע בפ"ע – רפ"ה מהל' ק"פ. סהמ"צ מ"ע נו.

(35) מ"ע נז"ת. חינוך מצוה שפ"שפא.

(36) בהעלותך שם, יא.

(37) בסהמ"צ שם "שצונו לאכול בשר פסח שני בליל חמשה עשר מאייר על מצה ומרור והוא אמרו כו'". ועי' לשונו במנין המצות בראש ס' היד: לפני הל' ק"פ: ובהל' ק"פ פ"ח ה"א.

(* לכא"ר ר' אפ"ל דבפסח להיות שהציור הי' קודם מ"ת שאז לא היו מצויים במצות שחיטה, נחשבת השחיטה למצוה בפ"ע. משא"כ בשאר קרבנות שצצו אחר שניתנה תורה וגם חולין צריכין שחיטה ונמנה למצוה בפ"ע (מ"ע קמו) אין שחיטת קדשים נחשבת למצוה בפ"ע (וראה תר"ה שחיטה וזבחים יד, ב (ענוד) בשם רד"י מאורלייניש) – אבל הרי הרמב"ם ט"ל (הל' שחיטה פ"ד דה"ז) דבמדבר (בכלל) לא נצטוו בשחיטת חולין. וראה לשונו בסהמ"צ שם מספר: מה מוקדשין בשחיטה אף חולין כו'. ואכ"מ.

1 אבל לא מוכן, מדוע אין מצות אכילת פסח שני נכללת
2 במצות אכילת הפסח בליל חמשה עשר בניסן?
3 אמנם, יש הבדל בזמנים, אך במהותן הן אותה מצוה:
4 החובה לאכול את קרבן פסח "על מצות ומוררים" בלילה
5 שלאחר ההקרבה³⁸ (וממילא חלה אותה מצוה בשני
6 המועדים השונים): אם ההקרבה היתה בי"ד בניסן צריכה
7 האכילה להיות בליל ט"ו בניסן, ואם ההקרבה היתה ביום
8 י"ד באייר, צריכה האכילה להיות בליל ט"ו באייר³⁹.
9 אך ההסבר לכך הוא:
10 אמנם, כאמור לעיל, כרוכות הן שחיטת הפסח והן
11 אכילתו במועד קיומן, עד אשר עקב כך הן מחולקות לשתי
12 מצוות שונות, אך למרות זאת יש הבדל ביניהן לגבי האופן
13 שבו משפיעה ומתבטאת התלות של המצוה במועד
14 קיומה⁴⁰:
15 יום י"ד בניסן הוא יום חג רק משום שהוא מועד
16 שחיטת הפסח⁴¹, אך כשלעצמו אין לו חשיבות מיוחדת.
17 לעומת זאת, ליל חמשה עשר בניסן הוא יום-טוב מצד
18 עצמו, זהו זמן יציאת מצרים – וכפי שהתרחש המאורע
19 בפעם הראשונה⁴²: "ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה
20 והכיתי כל בכור... ופסחתי עליכם"⁴³, ו"ליל שמורים הוא
21 לה' להוציאם מארץ מצרים"⁴⁴, (וכן נאמר בתורה⁴⁵
22 "הוציאך ה' אלקיך ממצרים לילה"⁴⁶) – ומשום כך, משום

(38) ובפרט שבמצות אכילתו אין מפורש זמן ורק "על מצות ומוררים יאכלוהו". חמנו נאמר בתחילת הכתוב בנוגע לעשייתו "בחודש השני בארבעה עשר יום בין הערביים יעשו אותו כו'". ובמנין המצות שם: "לאכול את בשר פסח שני על מצה ומרור שנא' גו'". ולא כ' זמנו כמו בפ"ר. וכ"ה בחינוך מצוה שפא.

(39) עד"ז הקשה גם ברי"פ פערלא מ"ע נו (קרבן לסופר).
(40) להעיר משינוי ל' הרמב"ם במנין המצות שלפני ה' ק"פ (בנוגע לפ"ר) שבשחיטה כ' "לשחוט את הפסח בזמנו", ובאכילה: "לאכול בשר הפסח .. בליל חמשה עשר".

(41) ראה תוד"ה שמונה – ערכין י, א. ירושלמי רפ"ד דפסחים (הובא בתוס' שם נ, א). רמב"ם הל' יו"ט פ"ח הי"ז יח. ובצל"ח שם: דיו"ט של תורה היא בעת הקרבת הקרבן .. שקבעה התורה יו"ט ביום ההוא לרוב ישראל העושים הפסח.

(42) ראה שהש"ר פ"א, יב (ג).

(43) פרשתנו יב, יג.

(44) שם, מב. וראה רש"י שם ד"ה הוא הלילה.

(45) ראה טז, א ובפרש"י שם. וראה ברכות ט, א.

(46) להעיר שלכמה דיעות גם בליל ט"ו במצרים היו אסורים במלאכה (ראה ר"ן לפסחים קטז, ב. פרש"י פרשתנו יב, יז. ועוד. וראה שו"ת תורת חסד אור"ח סכ"ה אות ז). וראה לקו"ש ח"ז ע' 126 ואילך.

(47) וכמו שאומרים בהגדה "פסח שהיו אבותינו אוכלים .. על שום שפסח המקום כו' שנאמר .. ואת בתינו הציל גו'".

חשיבות מועד זה⁴⁷, חלה אז המצוה של אכילת הפסח⁴⁸,
ועל ידי כך – שחיטת הפסח בי"ד בניסן.

אך שונה הדבר בפסח שני: אכילתו בליל ט"ו באייר אינה קשורה דוקא לתאריך זה, מפני שהוא יום חג⁴⁹ וכדומה, אלא רק מפני שזהו הלילה אשר לאחר ההקרבה בי"ד אייר⁵⁰. ולפיכך אין אכילה זו יכולה להחשב כמצוה זהה למצות אכילת פסח ראשון: בפסח ראשון הזמן עצמו הוא פרט וחלק מהמצוה, ואילו בפסח שני אין לזמן עצמו קשר עם מהות האכילה⁵¹.

ה.

ההבדלים בעין אמירת הלל בין השחיטה לאכילה בפסח ראשון ובפסח שני

לפי זה ניתן להבין גם את חובת אמירת הלל בפסח ראשון, ואת ההבדל בענין זה בין פסח ראשון לבין פסח שני.

בין ההבדלים שבין פסח ראשון לבין פסח שני, מציינת המשנה⁵²: "הראשון טעון הלל באכילתו השני אינו טעון הלל באכילתו (ובסיום) זה וזה טעונין הלל בעשייתו". על ההלכה "ראשון טעון הלל באכילתו..." מתעכבת הגמרא⁵³: "מנא הני מילי (=מנין לומדים זאת)? אמר רבי יוחנן... השיר יהיה לכם כליל התקדש חג⁵⁴, לילה המקודש לחג טעון הלל, לילה שאין מקודש לחג אין טעון הלל".

(48) ועד מתי אתה אוכל והולך עד מועד צאתך ממצרים (ברכות שם). וכ"פ הרמב"ם (הל' ק"פ פ"ח ה"ו) שמדאורייתא אוכלים עד הלילה. וגם לדעת ראב"ע שאוכלים רק עד חצות מדאורייתא – זמן שריפה הוא רק בבוקר שאז נעשה נותר – ראה פרש"י שם ד"ה שם תזבח. וראה בהמובא בצפ"נ עה"ת פרשתנו ע' לו. הל' ערכין שם. או"ש שם.

(49) ראה פרש"י בהעלותך ט, י. פסחים צה, ב ד"ה שאין.

(50) ועפ"ז יומתק ל' החינוך (מצוה שפא): "שכל המחוייב בפסח שני שיאכל בשר הפסח על מצות ומוררים שנא' על מצות ומוררים יאכלוהו", שלא כתב זמנו ולא פירש להדיא מצוה דעצם אכילתו כמו בפ"ר (ע' רי"פ פערלא (שם בסופו) שהקשה עליו*) – כי בתורה לא נאמר מפורש לא זמן אכילתו ולא ציווי על עצם אכילתו בל' "ואכלו את הבשר גו'" (ככפ"ר), כ"א "על מצות ומוררים יאכלוהו", ולכן מפרט רק "שיאכל כו' על מצות ומוררים כו'" שעפ"ז מבואר מה שלא נמנה ביחד עם שחיטתו.

וצ"ע בל' הרמב"ם במנין המצות לפני ה' ק"פ שבשחיטה כ': לשחוט פסח שני (ולא כ' זמנו), ובאכילה: "לאכול פ"ש כו' בליל חמשה עשר לחודש השני" (ולא כבמנין המצות לפני ספר היד, כנ"ל הערה 38).

(51) וחילוק זה עושה אותם מצות בגדרים שונים, אבל זה שבפ"ר גם נשים חייבות ובשני אינן חייבות, אי"ז שינוי בעצם גדר ותוכן המצוה.

(52) פסחים צה, א.

(53) שם, ב.

(54) ישע"י ל, כט.

(*) ומה שהקשה דממ"כ החינוך "ועובר ע"ז ואכל פסח שני מבלי מצה ומרור בטל עשה". מבואר דלא מנה עשה אלא לענין מצה ומרור, ותם מדברי הרמב"ם – ראה מנ"ח שם שאי"ז פירוש דברי החינוך. וכן מה שכ' דבפ"ר לא הוכיח אלא מצות אכילת הפסח בלבד, הרי כתב שם בפירושו "לאכול בשר הפסח בליל טו עפ"י תנאים שבכתוב".

1 לאחר מכן מתעכבת הגמרא על "זה וזה טעוןין הלל
2 בעשייתן..." ואומרת "מאי טעמא? (=מה הטעם?)
3 איבעית אימא לילה קא ממעט, יום לא קא ממעט (=ניתן
4 לומר, שהטעם לכך הוא, שהפסוק ממעט את הלילה שאינו
5 מקודש לחג, אך אינו ממעט את היום שאינו מקודש לחג),
6 ואיבעית אימא אפשר ישראל שוחטין את פסחיהן ונוטלין
7 את לולביהן ואין אומרים הלל".

8 מכך שלגבי ההלכה "טעוןין הלל בעשייתן" שואלת
9 הגמרא בביטוי "מאי טעמא", ולא בביטוי "מנא הני מילי",
10 כפי שהיא שואלת לגבי ההלכה "הראשון טעון הלל
11 באכילתו..." ומכך שהגמרא משיבה על כך (בתירון
12 הראשון) "לילה קא ממעט יום לא קא ממעט" – מובן,
13 שבדיון זה אין כוונת הגמרא רק להסביר את המקור
14 והטעם להלכה "זה וזה טעוןין הלל בעשייתן"⁵⁵, אלא
15 כוונתה להסביר מהו ההבדל בין שחיטת פסח שני הטעונה
16 הלל לבין אכילתו שאינה טעונה הלל.

17 יש להבין: (א) מדוע, אכן, אין הגמרא שואלת מהו
18 הטעם של עצם ההלכה "טעוןין הלל בעשייתן", בדיוק כפי
19 שהיא שואלת לגבי ההלכה "הראשון טעון הלל
20 באכילתו..."⁵⁶? (ב) כיון ששאלת הגמרא היא רק לגבי
21 הסיבה שבין אכילתו לבין שחיטתו, מה מסבירה הגמרא
22 בתשובה השניה "אפשר ישראל שוחטין את פסחיהן...
23 ואין אומרים הלל" – בהסבר זה אין מוצאים הבדל בין
24 שחיטת הפסח לבין אכילתו, שהרי אותה סברה ניתן לומר
25 גם לגבי אכילת הפסח – אפשר ישראל אוכלין⁵⁷ וכו'⁵⁸?

1.

אמירת הלל קשורה לנסים ולחג

26 ההסבר לכך הוא: מן הפסוק "השיר יהיה לכם כליל
27 התקדש חג" אין לומדים את המיעוט של "לילה שאין
28 מקודש לחג אין טעון הלל", כי אם גם את עצם המהות
29 של חובת אמירת הלל בשעת אכילת הפסח, שאין היא,

(55) ועפ"י צ"ע מה שהוצרך רש"י לפרש בד"ה לילה "ולקמן אמרין
נביאים שביניהן תקנו כו'" – דלכאורה: (א) למה צריך לפרש טעם הלל
בשחיטתו כאן, (ב) מנין שלטעם הא' "יום לא קא ממעט" טעם ההלל שונה
מלטעם הב'.

(56) כדמוכח מפרש"י שם שהגמ' בא לפרש (גם) הטעם שהראשון טעון
הלל באכילתו.

(57) אף ש"ל שאין צריך לאומרו עוה"פ באכילתו מטעם זה, כיון שכבר
אמרו בשחיטתו. וכמ"ש בשפ"א כאן.

(58) גם צלה"ב בעצם הענין: מהי הסברת ההכרח, בל' הברייתא "אפשר
ישראל שוחטין כו'" שיחייב אמירת הלל. ומה שפרש"י "כיון שדבר מצוה
הוא טעון הלל" – הרי אינו מרומז בגמ', ולכא' י"ל שרמזו בזה שהביא גם
"נוטלין את לולביהן" אבל לא משמע כן מפרש"י ד"ה "נוטלין את לולביהן".
(59) והרי פ"י הכתוב "השיר יהי לכם" הוא "ביום שתגאלו מן הגלות"
(פרש"י פסחים שם). וראה טו"א מגילה יד, א ד"ה יצ"מ. וכ"מ ממדרש

30 בעיקר, עקב אכילת הפסח עצמה, אלא מפני שהאכילה
31 היא ב"ליל התקדש חג" – זמן הגאולה והנסים של יציאת
32 מצרים, ולכן צריך לומר הלל⁵⁹.

33 כלומר, כיון שאכילת הפסח בליל ט"ו בניסן היתה
34 קשורה בפועל עם הגאולה והנסים שהתרחשו בלילה זה,
35 שהרי מסיבה זו זהו הזמן שנקבע למצות אכילת הפסח,
36 כדלעיל, לכן קשור הזמן למצוה המיוחדת שבו, ואמירת
37 הלל היא בשעת אכילת הפסח⁶⁰.

38 מכך⁶¹ ניתן ללמוד לגבי פסח שני. כיון שהוא "אין
39 מקודש לחג" – בליל ט"ו אייר לא התרחשו הנסים, ולכן
40 אין בו תוכן של חג⁶² – לכן אכילת פסח שני "אין טעון
41 הלל", כי האכילה כשלעצמה אינה סיבה מספקת לאמירת
42 הלל, כדלעיל.

2.

ההבדל המהותי בין אמירת הלל בשחיטת הפסח לאכילתו

43 לאחר התירוצ' המובא בגמרא, ובהמשך להסבר הנ"ל,
44 מתעכבת הגמרא על "זה וזה טעוןין הלל בעשייתן..."
45 ושואלת "מאי טעמא": מהי הסיבה להבדל שבין שחיטת
46 הפסח (עם אמירת הלל) לבין אכילתו (ללא הלל), מדוע
47 שונה שחיטתו של פסח שני מאכילתו. שאלת הגמרא כאן
48 איננה על הסיבה לכך ששחיטה בכלל "טעון הלל", שהרי
49 המקום לשאלה כזו אינה במשנה זו, אלא בפעם הראשונה
50 שמוזכר דין אמירת הלל בעת השחיטה – במשנה
51 קודמת⁶². במשנה זו מוזכרים רק פרטי הדינים שבהם שונים
52 פסח ראשון ופסח שני זה מזה, ויחד עם זה גם הפרטים
53 שבהם הם שווים – אמירת הלל בשחיטה, וכדומה – ועל
54 כך נשאלת השאלה "מאי טעמא".

55 והגמרא מבארת שמהות אמירת הלל בשחיטת הפסח
56 שונה מאמירת הלל באכילתו, כלילה:

תהלים (קג) שאמרו הלל בשעת הנסים כו' דיצ"מ. וראה ירושלמי פסחים
פ"ה ה"ה. פרקי דר"א ספמ"ח וברד"ל שם.

(60) וכ"מ בירושלמי שם פ"ט ה"ג, שבפסוק זה למדין ליל פסח ממפלת
סנחריב (וראה קה"ע ופ"מ שם). ועד"ז בפרש"י ישע"י שם. וברמב"ן לשהמ"צ
שורש א' ד"ה והפליאה (דס"ל דהלל הוא מה"ת) כ' כי ישירו לא"ל המושע
הפסח שהיו משוררים בקול גדול כמו שאמרו (פסחים פה, סע"ב). וברמב"ן
פסחים (קז, א ד"ה ותמה): שאין לך הלל חובה כאכילת פסחים שהיא שעת
גאולה וכן שנינו זה וזה טעון הלל באכילתם (? – כנראה הוא ט"ס) וסמכוהו
על המקרא דכתיב השיר יהי לכם כו' (וראה שו"ת תר"ח שבהערה 46). אבל
מרמב"ן (שם ד"ה עוד) לפנ"ז ובר"ן (פסחים שם) משמע, שהלל כלילה הוא
הלל שעל עשיית מצוה (אכילת הפסח עצמה).

(61) ועפ"י מתורץ דיוק השפ"א כאן.

(62) פסחים סד, א.

מצד עצמו גורם לחובת אמירת הלל, אלא מפני שחיתת
הפסח שבו, הרי בכך שוים פסח ראשון ופסח שני. ושניהם
טעונים הלל בעשייתן.

ח.

קרבן פסח - הכנה ליציאת מצרים

ההסבר לכל האמור לעיל בפנימיות הענינים הוא:
יציאת מצרים היא אחד מן האירועים הכללים
והחשובים ביותר בחיי היהודי. זו היתה תחילתו
ו"לידתו"⁶⁶ של עם ישראל, בהפכם מעבדי פרעה ל"עבדי
ה'"⁶⁷, כנאמר⁶⁸ "כי לי בני ישראל עבדים הם אשר
הוצאתי אותם מארץ מצרים".
וכיון שתוכנו של קרבן פסח הוא ההכנה והמבוא
ליציאת מצרים בכלל⁶⁹, להיות עבדי ה' – מובן, שגם כל
הפרטים השונים שמזכירה התורה בענין זה, אינם סתם
פרטים, אלא כל ענין הוא כלל כשלעצמו.

וענין זה עצמו הוא ההסבר לכך שדוקא בציווי על
קרבן פסח אנו מוצאים בתורה פרטים ופרטי פרטים רבים
כל כך – כיצד יש להכינו ולאכלו וכו', שאין אנו מוצאים
לגבי קרבנות אחרים, כי בכך מודגשת החשיבות המיוחדת
שבכל פרטי קרבן פסח.

ויש לומר, שבפנימיות הענינים, זהו הטעם לכך
שהקרבן קרבן הפסח ואכילתו נחשבות כל אחת כמצוה
בפני עצמה – כי כל אחת מהן היא כלל ועיקר בהכנה
לענין הכללי של יציאת מצרים (וכפי שיוסבר להלן בסעיף
י).

ט.

החשיבות שבהקרבן קרבן פסח גם על-ידי כל יחיד

לפי זה יובן גם מדוע בענין קרבן פסח מסופר
שהטמאים לנפש אדם באו בטענה "למה נגרע": למרות

1 התיורן הראשון: "לילה קא ממעט יום לא קא ממעט"
2 קשור לטעם של "התקדש חג", ולכן ממעטים את
3 ה"לילה" של פסח שני. אך אמירת הלל ביום אינה תלויה
4 בזמן מצד עצמו, ולכן אין "ממעטים" אותה. כלומר,
5 התיורן הראשון מדגיש בעיקר את ההבדל שבין אמירת
6 הלל ביום לבין אמירתו בלילה על ידי הסברת הסיבה
7 לאמירתו בלילה, ובמילא מובן, בדרך השלילה, שאמירתו
8 ביום אינה מפני "התקדש חג", ולפיכך אין הבדל בין יום
9 י"ד בניסן, פסח ראשון, לבין יום י"ד אייר, פסח שני.

10 התיורן השני, "אפשר ישראל שוחטין את פסחיהן...
11 ואין אומרים הלל", מדגיש את הטעם לאמירת הלל ביום,
12 הקשורה לשחיטת הפסח ("אפשר ישראל שוחטין... ואין
13 אומרים..."), ולכן מובן שצריך לומר הלל בשחיטת פסח
14 שני בדיוק כמו בשחיטת פסח ראשון.

15 אבל שונה אמירת הלל באכילת הפסח (ראשון)
16 שהאכילה עצמה אינה מספיקה לחייב זאת, אלא אומרים
17 הלל מהטעם של "התקדש חג", כדלעיל, ולכן אין אומרים
18 הלל באכילת הפסח בליל ט"ו אייר.

19 ויש לומר, שההבדל בין שני התיורנים הוא: לפי
20 התיורן הראשון קשורה גם אמירת הלל בעת השחיטה
21 לזמן, ל"יום", כפי שהדבר באכילתו – אלא שההבדל הוא,
22 שבאכילתו הזמן עצמו הוא הגורם לאמירת הלל, בעוד
23 אשר בשחיטתו יוצרת מצות השחיטה את הזמן: על ידי
24 מצות שחיטת הפסח ב"יום" זה, הופך הזמן עצמו⁶³ לזמן
25 הטעון ההלל⁶⁴. ואילו לפי התיורן השני אמירת ההלל היא
26 רק מפני שחיטת הפסח – "אפשר ישראל שוחטין את
27 פסחיהן... ואין אומרים הלל"⁶⁵.

28 על-כל-פנים, לפי שני התיורנים מובן, שכיון שהסיבה
29 לכך שפסח ראשון טעון הלל בעשייתו אינה מפני שהזמן

– והרי גם לדעת רש"י הלויים היו אומרים את ההלל כמשנת' פעם בארוכה
(ראה המכתבים שנדפסו בהגש"פ עם לקוטי טעמים מנהגים וביאורים (קה"ת
תשמ"ד) ע' סג ואילך) * – הרי המצוה בק"פ שעל ישראל היא השחיטה,
וכנ"ל בהערה 31. 32.

66 ראה יחזקאל טז ובמפרשים שם.

67 ראה מגילה (יד, א. ו.ש"נ): בשלמא התם כו'. וביורוש' ומדרש תהלים
שבהערה 59, שהיו עבדים לפרעה ונעשו עבדים לך .. עבדיו של הקב"ה
שנאמר הללו' הללו עבדי ה' ולא עבדי פרעה.

68 בהר כה, נה. ראב"ע שם, מב.

69 ראה גם מכילתא פרשתנו (הובא בפרש"י) יב, ו. שם, כו. שמו"ר פט"ז,
ב (בסופו). ועד שכל היו"ט דיצי"מ נק' בל' חכמים ע"ש קרבן פסח, ולפי פי'
הת"י שמות (לד, כה) בהעלותך (ט, יב) כ"ה גם בלשון התורה.

63 ראה תוס' ערכין שבהערה 41. ולהעיר מירוש' ורמב"ם וצל"ח
שבהערה שם. וראה מכתבי תורה (מכ"ג) דלפי פ' התוס' ברכות (יד, א ד"ה
ימים) צ"ל דכוותה התוס' בערכין – ד"אז הו' להו יו"ט – הוא ל"פסח שני".
64 ועפ"ז יש לבאר מה שפרש"י בתי' הא' "ולקמן אמרין נביאים
שביניהן תקנו" (ראה לעיל הערה 55) – כי מהגמ' מוכח שההלל שייך ליום
– להזמן, וע"ז מתאים יותר מה ש"נביאים שביניהן תקנו כו' על כל פרק ופרק
כו" שהם ענינים השייכים להזמן (מצד איזה דבר שאירע בו וכיו"ב) לא מצד
הפעולה עצמה כו'.

65 ולכן פירש"י "דדבר מצוה הוא טעון הלל", היינו מצד מצות שחיטת
הפסח עצמה. ועד"ז מובן מרמב"ן ור"ן לפסחים קיז, א.
וגם עפ"ז יש לבאר מה שלדעת רש"י (לעיל סד, א. ד"ה אם גמרו וד"ה
ואם שנו) היו קוראים את ההלל רק בשעת שחיטה, כי נוסף להמבואר בתוס'
שם, דכשאין נסכין אין הלויים אומרים שירה בשעת הקרבה כ"א בשעת שחיטה

(* וראה שוק"ט בזה בס' האחרונים – במכתבי תורה (מכתב ב"ה). בהמובא בצפנ"ג עה"ת פרשתנו ע' מג ואילך. תו"ש מילואים לחלק יב ט"ב ובכ"מ. וע"פ המבואר בהמכתבים
שנסמנו בפנים ההערה אי"צ לכל הנ"ל.)

1 הכלל "עבר זמנו בטל קרבנו"⁷⁰, קרבן הפסח שונה: אם
2 נגרעה הקרבת קרבן אחר כלשהו, חסר ענין פרטי, אך קרבן
3 פסח, שבאמצעותו מתבצע המעבר מ"עבדי פרעה" ל"עבדי
4 ה'" – לא ייתכן שענין כללי כל כך יחסר אצל יהודי.

5 ולכן ניתנה אפשרות ל"טמאים לנפש אדם" לתקן
6 ולהשלים זאת בפסח שני. יותר מכך: ענין זה חשוב כל
7 כך עד אשר הוא מוזכר בעיקר ביחס ליחידים, כמאמר
8 חז"ל⁷¹: איש נדחה לפסח שני ואין צבור נדחין לפסח שני
9 – כי הרבים, כאשר הם טמאי מת, אינם נזקקים לפסח שני,
10 אלא מקריבים את הקרבן בפסח ראשון. כדי שענין זה לא
11 יחסר גם אצל היחיד, שגם יהודי יחיד יוכל להיות עבד ה',
12 ניתן יום מאוחר יותר להקרבת קרבן פסח, יחד עם כל סדר
13 העבודה של כהנים לויים וכו' הכרוך בזה. ועד ללימוד
14 ההוראה הכללית הנלמדת מכך לישראל לדורות, ש"אין
15 דבר אבוד. תמיד אפשר לתקן"⁷².

י.

לאמירת ההלל באכילת קרבן פסח אין השלמה

16 לפי זה ניתן להסביר בפנימיות הענינים את הענין
17 שפסח שני משלים את הקרבת פסח ראשון ואת אכילתו
18 בלבד, אך לא את אמירת ההלל של אכילת קרבן פסח
19 בט"ו ניסן – כי רק הקרבת קרבן הפסח ואכילתו הם ענינים
20 כלליים בהכנה להיות עבדי ה', אך לא את אמירת ההלל
21 בעת האכילה.

(70) ראה ברכות כו, סע"א (גי' התוס' ד"ה טעה). ספרי (פרש"י) פינחס
כח, א. יד. ועוד.
(71) פסחים סו, סע"ב ואילך. וראה משנה פסחים עט, א. רמב"ם רפ"ז
דהל' ק"פ.
(72) היום יום ע' נג.
(73) מכילתא יב, כא. ת"י שם. שמו"ר שם.

22 ההסבר לכך הוא: בהכנת ישראל להיותם עבדי ה'
23 נדרשו שני דברים: (א) שחיטה – חיסול הע"ז של
24 מצרים⁷³, והעבדות לפרעה. את זאת ניתן היה להשיג רק
25 באמצעות מסירות נפש לקב"ה, כי לקיחת ה"שה" (האליל
26 של המצריים) בגלוי לעיני המצריים היתה כרוכה במסירות
27 נפש⁷⁴. (ב) את קרבן פסח זה צריכים היו ישראל לאכול.
28 כלומר, מסירות הנפש להיות עבד ה' צריכה להיות דם
29 ובשר כבשרו⁷⁵. היא צריכה לחדור את כל מהותו של
30 היהודי, וכל עניניו, כולל עניני אכילה – צרכיו הגשמיים
31 של היהודי⁷⁶.

32 וכיון ששחיטת והקרבת הפסח, ואכילתו, עם כל
33 פרטיהם, הם ענינים כלליים, לכן קיימת – ומוכרחה להיות
34 – אפשרות לתקנה.

35 אך לא כן אמירת ההלל בשעת אכילת קרבן פסח. ענין
36 זה, כאמור בהרחבה, אינו קשור לעצם האכילה, אלא
37 לקדושת היום של ט"ו בניסן, הגורמת לכך שיאמרו הלל
38 באכילת הפסח, וזה אינו ענין כללי בהכנה להיות עבדי ה',
39 ולפיכך אין הכרח להשלים זאת.

40 ואילו ההלל הנאמר בעת שחיטת הפסח הוא מצד
41 השחיטה עצמה, זהו חלק מעבודת השחיטה – ולכן זהו
42 חלק גם בעבודה הכללית של פסח, שצריך ואפשר לתקן
43 תמיד.

(משיחות אה"ש"פ תשכ"ו)

וראה מו"נ ח"ג פמ"ו, ובהנסמן בהערה הבאה.
(74) ראה שמו"ר פט"ז, ג. טאו"ח ר"ס תל. וראה מכתבים כלליים לחגה"פ
שנדפסו בהגש"פ (קה"ת, תשמ"ד) ע' תרי ואילך. תרכט. תרלח"ט. ועוד.
(75) תניא פ"ה.
(76) ראה גם לקר"ש [המתורגם] ח"ג ע' 124.

המשך מעמוד כה

משיחות שבת פרשת בא, ד' שבט ה'תשמ"ח

והולכים כולם יחד לארץ הקודש, לירושלים עיר
הקודש, בבית המקדש השלישי, ובאופן
ד"אחישנה"⁶⁹, לא עיכבן אפילו כהרף עין⁷⁰.

עפר תשוב⁶⁶, על-כל-פנים "שעה אחת קודם תחיית
המתים" – מובן, שעתה אפשר לצאת ידי-חובה "ואל
עפר תשוב" בעבודה רוחנית⁶⁷ – עבודת הביטול (עפר),
ענין המיתה בעבודה רוחנית⁶⁸.

(66) בראשית ג, יט.
(67) ע"ד המבואר (תו"א ר"פ שמות) שבזמננו זה יזכו לגילוי
פנימיות התורה ע"י "עבודה קשה בחומר ובלבנים" שבתורה – חומר
דא קל וחומר, לבנים דא ליבון הלכתא, אף שבגלות מצרים זכו למ"ת
ע"י "עבודה קשה בחומר ובלבנים" כפשוטו.
(68) כפי שהי' צ"ל הסדר באם לא הי' החטא (ראה זח"ג קנט, א.
אוה"ת חוקת ע' תתטז ואילך. סה"מ עטר"ת ע' תקטו. ועוד). ולהעיר
ממאחז"ל מאן דנפל מדרגי' איקרי מית (ראה זח"ג קלה, ב. לקו"ת
חוקת נז, ריש ע"א. ועוד. לקו"ש ח"י ע' 211).
(69) ישע"י ס, כב. סנהדרין צח, א.
(70) כימי צאתך מארץ מצרים (מכילתא ופרש"י פרשתנו יב, מא).

(66) בראשית ג, יט.
(67) ע"ד המבואר (תו"א ר"פ שמות) שבזמננו זה יזכו לגילוי
פנימיות התורה ע"י "עבודה קשה בחומר ובלבנים" שבתורה – חומר
דא קל וחומר, לבנים דא ליבון הלכתא, אף שבגלות מצרים זכו למ"ת
ע"י "עבודה קשה בחומר ובלבנים" כפשוטו.
(68) כפי שהי' צ"ל הסדר באם לא הי' החטא (ראה זח"ג קנט, א.

רבי חנינא

אמר רבי חנינא, חמין ושמן שסכני אמי בילדותי, הם עמדו לי בעת זקנותי.

יש לומר, שהוא על דרך מה שכתוב¹ חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה.

חמין – גבורה, כי חמימות היא מצד אש, גבורה. וחם בן נח הוא כנגד גבורה², ולחם הפנים שעל השלחן שעמד בשמאל³, גבורה, היה חם⁴.

שמן – אהבה, כמו שכתוב⁵ ושמן ימינו יקרא. שסכני אמי בילדותי – היראה והאהבה שהורגל בהן מנעוריו.

ונקט סכתה, ולא רחצה, כי העיקר הוא אהבה. הם עמדו לי בעת זקנותי – כשהגיע לבחינת כי יזקין. וחנינא – הוא מלשון חינוך, וכמו יחנוך⁶, שהוא מלשון חנוך ומלשון חנינא⁷.

(תורת לוי יצחק עמ' רמט)

רבי חנינא בן אנטיגנוס

ובשנים עשר יום החליל מכה לפני המזבח . . ועבדי כהנים היו . . רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר, לויים היו⁸.

החליל – הוא מלכות, בחינת שרה תחוללכם⁹. המכים בחליל – היו הלויים, גבורות דוקא. כי בנין המלכות ומה שמזמרת, כמו שכתוב¹⁰ למען יזמרו כבוד, הוא מגבורות, כמו שכתוב¹¹ מלך במשפט יעמיד ארץ.

לויים – גימטריא אלקי"ם. ובעל המימרא הוא רבי חנינא בן אנטיגנוס,

חנינא – מלשון חנוך, הוא בחינת גבורות¹².

אנטיגנוס – מספרו ג' פעמים ס"ג, נה"י דבינה. ורבי חנינא, גבורה, הוא בן אנטיגנוס, בינה, על דרך מה שכתוב¹³ אני בינה לי גבורה.

(הערות לזהר ב עמ' רכח)

רב חסדא

ואמר רב חסדא, אוכמא למשכיה, סומקא לבשריה, חיורא לרדיא (שור שחור, טוב לעורו. שור אדום, לבשרו. שור לבן, לחרישה)¹⁴.

אותיות חס"א של חסדא – הן ראשי תיבות חיורא סומקא אוכמא.

אותיות ר"ב – ראשי תיבות רדיא בשר. אות ד' של חסדא – רומזת לעור (משכיה), כי עור היא הבחינה הרביעית של הד' בחינות עצמות, גידין, בשר, עור¹⁵.

(תורת לוי יצחק עמ' מד)

אמר רב חסדא, רביעית של תורה, אצבעים על אצבעים ברום אצבעים וחצי אצבע וחומש אצבע¹⁶.

תורה – הוא בז"א, חסד, כמו שכתוב¹⁷ ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל, ויעקב וישראל הם בחינת ז"א.

אצבע – מורה על חסד, כמאמר¹⁸ כל מקום שנאמר . . אצבע אינו אלא ימין, וימין הוא חסד.

ובעל המימרא הוא רב חסדא, חסד, כשמו. והיה כהן¹⁹, בחינת חסד.

(ליקוטים ואגרות עמ' ערה)

(1) משלי כב, ו. וראה תניא חינוך קטן.

(2) זח"א עג, א.

(3) בבא בתרא כה, ב.

(4) יומא כא, א.

(5) משלי כז, טז.

(6) מקץ מג, כט.

(7) רש"י שם.

(8) ערכין פ"ב מ"ד.

(9) ישעיה נא, ב.

(10) תהלים ל, יג. וראה זח"ב קמ, א.

(11) משלי כט, ד.

(12) עיין מאורי אור מערכת חנוך.

(13) משלי ח, יד.

(14) נזיר לא, ב.

(15) עץ חיים שער כ"ג פ"ח (עצמות – חכמה. גידין – בינה. בשר – ז"א. עור – מלכות).

(16) פסחים קט, א.

(17) תהלים עח, ה.

(18) זבחים כד, ב.

(19) רש"י שבת י, ב.

גזר הדין: חמש שנות גלות במרכז אסיה

בסוף חודש כסלו קיבלתי מסמך מאחת המחלקות בנ.ק.וו.ד., ובו נאמר שעלי להגיע לשם ביום שני מסויים, בשעה תשע בבוקר.

לאחר כל פעולות השתדלנות, ולאחר מספר הבטחות שהגיעו מסוכנים ממשלתיים חשובים, ועוד מספר ידיעות שנמסרו לי מבפנים, ממקום הימצאו של בעלי - קיבלתי דיווחים מאנשים שראו אותו, ועוד סימנים שונים שעוררו בי רצון להאמין שהם עומדים להודיע לי שבכוונתם לשחרר את בעלי.

מובן שהגעתי במועד הנקוב. לקחתי עמי את הפספורט, שלאחר מסירתו במפקדה ניתן לקבל את האישור להיכנס פנימה. סברתי שלאחר תשעה חודשים שכאלו, שבהם לא ראיתי את בעלי, ולאחר תהפוכות-חיים שכאלו - יניחו לי לראות אותו. אך בפועל לקחו ממני גם את אישור הכניסה ונעלו מאחורי את הדלת, כך שהייתי נתונה ברשותם לחלוטין...

לאחר המתנה של שעה קראו לי להיכנס לחדר שבו ישבו ארבעה אנשים לובשי-מדים, אחד מהם, הבכיר שבהם - כך נודע לי לאחר-מכן - היה האחראי על כל משלוחי האסירים במחוז. הם הודיעו לי שבעלי נשפט במוסקבה, ונגזרו עליו חמש שנות גלות במרכז אסיה¹.

כששאלתי כיצד יוכל אדם כה חלוש ובא בימים לעמוד בעונש שכזה - הם השיבו לי שהתנאים במקום הגלות הם טובים מאוד, ובעלי יישאר אזרח רגיל כפי שהיה, וכל מה שנדרש ממנו הוא לשנות את מקום מגוריו. אפילו זכות הבחירה תישאר ברשותו. עלי רק להכין עבורו מה שיבקש לצורך הנסיעה.

אחד מחברי הוועדה היה יהודי, ועליו הוטל למסור לי את בקשותיו של בעלי. מיד בתחילת דבריו סיפר לי יהודי זה שבילדותו עוד הלך ל"חדר", והוא מכיר את כל הפריטים הרשומים בפתק שמסר לו "ל.ז.": לכל-לראש - טלית ותפילין, וכן סידור, ספר תהילים וחמישה חומשי תורה בכרך אחד. רק דבר אחד אינו יודע מהו - משהו בשם "תניא", שעליו הוא לא שמע מעולם... בנוסף לכך ביקש בעלי גם אבנט. לאחר שיוודע היום המדויק של היציאה לגלות - אמר לי האיש - יהיה עלי להביא את החפצים אל חצר בית-הכלא, ושם הם יילקחו ממני.

לאחר קבלת "בשורה" זו ניתן לי אישור להיפגש עם בעלי ולהיפרד ממנו לפני נסיעתו לגלות, ונקבע יום לפגישה זו.

(1) ראה ברשימה שבעה ערה 2.

המשך ביאור למס' ערכין ליום ששי עמ' א

20 וזה לחדר, דהא שמענין ליה - שהרי שמענו לרבי שמעון, דאזיל
21 בחדר - שהלך לפי שעת הפדיון.
22 הגמרא מביאה היכן סבר רבי שמעון שהולכים אחר שעת הפדיון:
23 דתניא, מניין לאדם הלוקח (קונה) שדה מאביו, והקדישה, ואחר
24 כך מת אביו, שבשעת ההקדש היתה שדה מקנה, אך בשעת הפדיון
25 היא שדה אחוזה, מניין שתהא השדה לפניו בשדה אחוזה ליפדות
26 בחמישים שקל ולא בשווייה, תלמוד לומר - למדנו מהנאמר בשדה
27 מקנה (ויקרא כו כב) 'ואם את שדה מקנתו אשר לא משדה אחוזתו
28 יקדיש לה', ותיבות 'אשר לא משדה אחוזתו' מיותרות, ללמדנו
29 שדווקא בשדה שבשעת ההקדש אינה ראויה לבא לו בירושה
30 ולחיות שדה אחוזה, נאמר דין שדה מקנה ליפדות בשווייה, יצתה
31 זו שהיא ראויה לחיות שדה אחוזה, שהרי עומד לירשה כשימות
32 אביו, ולפיכך דינה כשדה אחוזה ליפדות בחמישים שקל לאחר שמת
33 אביו, דבר רבי יהודה ורבי שמעון.
34 רבי מאיר חולק שרק אם ירשה לפני שהקדישה אין היא שדה מקנה:
35 רבי מאיר אומר, מניין ללוקח שדה מאביו, ומת אביו, ואחר כך
36 הקדישה, מניין שתהא לפניו בשדה אחוזה שנפדית לפי זרע חומר
37 שעורים בחמישים שקל כסף.

1 אלא כך יש ליישב, הא מני - ברייתא זו כשיטת מי שנויה, כשיטת
2 רבי שמעון היא, דאמר מקדיש בעין רעה מקדיש, כלומר במידה
3 מועטת, כמוכר ולא כנותן מתנה, וכשהקדיש קרקע מליאה אילנות,
4 לא היתה דעתו שיצטרך לפדות האילנות בפני עצמם, אבל רב הונא
5 סבר כתנא הסובר שמקדיש בעין יפה הוא מקדיש, והיתה דעתו
6 להקדיש אילנות לבד וקרקע לבד.
7 הגמרא מביאה את דעת רבי שמעון: דתניא במשנה (ב"ב עא.),
8 המקדיש את השדה, הקדיש את כולה - כל מה שבתוכה, כיון
9 שמקדיש בעין יפה, ודעתו להקדיש כל מה שבשדה. רבי שמעון
10 אומר, לא הקדיש אילנות שבה, אלא חרוב המורכב וסדן השקמה
11 שהם גדולים ויונקים מזקרקע יותר משאר אילנות.
12 הגמרא מוכיחה שהברייתא אינה כרבי שמעון. מקשה הגמרא: אי
13 הברייתא כרבי שמעון, אימא סיפא, ששנינו, ולא עוד אלא אפילו
14 הקדיש אילנותיו, ואחר כך הקדיש את הקרקע, בשוהא פודה,
15 פודה את האילנות בשווייה, וחוזר ופודה את הקרקע בית זרע
16 חומר שעורים בחמישים שקל כסף, ואי הברייתא כרבי שמעון,
17 מדוע פודה וחוזר ופודה, לזיל בחדר פדיון וליפרקו אנב ארעייהו
18 - הרי יש ללכת אחר שעת הפדיון, שהם קדושים אז יחד, ולפדות
19 האילנות אגב הקרקע בחמישים שקל, אף על פי שהקדישם זה לחדר

שנה הם שישבו במצרים מנין רד"ו.
וכן תמצא בגאולתנו העתידה שלשה קצים בספר דניאל:
אלף ק"נ, אלף ר"צ, אלף של"ה, הוא שכתוב תחלה: ויאמר
אחד קדוש³ לפלמוני המדבר עד מתי החזון התמיד והפשע
שומם תת וקדש וצבא מרמס, ויאמר אלי עד ערב בקר
אלפים ושלש מאות ונצדק קדש⁴, חשוב ימים ולילות⁵ ביחד,
וכיון שנחלקם בימים הרי אלף ק"נ שנה⁶, וכתוב: ומעת הוסר
התמיד ולתת שקוץ שומם ימים אלף מאתים ותשעים⁷,
וכתיב אחריו: אשרי המחכה ויגיע לימים אלף שלש מאות
שלשים וחמשה⁸.

והיתה הסבה מאת הקב"ה שהיתה גאולת מצרים על ג'
קצים כדי לחזק ידינו הרפות בגלותנו זה, ושלא נאמר: אבדה
תקולתנו נגזרנו לנו⁹, כי מאחר שנתברר לנו כי שלשה קצים
אלו של גאולת מצרים שלשתן היו אמת, כי עלינו להאמין
כי שלשה קצים המפורשין בדניאל בגאולתנו העתידה כלם
אמת אע"פ שיש שם מדות וחשבונות מתחלפות, וע"כ נגזרו
כאן וכאן ג' קצים, שאם יזכו יהיו נגאלין בראשון, ואם לא יזכו
בראשון יזכו בשני, ואם לא יזכו בשני יזכו בשלישי, ואי אפשר
שתאחר הגאולה מן הקץ הקצוב האחרון ואילך.
רבינו חננאל, מובא ברבינו בחיי

כן רמז לשיטה זו, ע"ש ביאורים ד"ה וכבר ידעת). ולא מצאתי דעה זו שהוזכרה בשום
מקום (והחכם ש"ר באספו את הליקוטים של פירוש ר"ח השמיטו, וגם בת"ש לא
מצאתי רמז לשיטה זו). שוב ראיתי שב"תורת חיים" הרגיש בזה דמילידת יצחק לא היו
אלא ת' שנה והניח בצ"ע. ועיין עוד בפירוש הקצר לראב"ע מה שמביא בשם רב סעדי'
גאון שחשבון ת"ל הוא מיום שיצא אברהם אבינו מארץ כשדים. והחשבון ת' הוא מיום
שעמד בו אברהם כשאמר לו השם "ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה". והנה מזה
שנועד לנו כי ר"ח הלך בעקבות ר"ס. עוד תהי' התימה יותר גדולה למה חולק עליו בזה.

(3) אחד מן המלאכים (רש"י).

(4) דניאל ח, יג-יד.

(5) היינו "ערב בקר" (שנאמר בדניאל ח, יד).

(6) שהרי חצי 2300 הוא: 1150.

(7) שם יב, יא.

(8) שם יב.

(9) יחזקאל לו, יא. – ועיין לעיל ברבינו בחיי פרשת לך לך יז, כ, שגם שם הביא מרבינו
חננאל דברים יקרים מחזקים לב בגאולה העתידה.

**יב, כב – ולקחתם אגודת אזור וטבלתם
בדם אשר בסף והגעתם אל המשקוף ואל שתי
המזוזות מן הדם אשר בסף ואתם לא תצאו איש
מפתח ביתו עד בוקר**

א. ולקחתם אגודת אזור. איתא במכילתא ר"ש אומר
ארבעה מזבחות היו משקוף ושתי המזוזות וסף שהוא
אסקופה, וכבר כתבנו לעיל משקוף ושתי המזוזות היו נגד
אברהם יצחק ויעקב כמבואר בזוהר (עי' ש"ר א, לו), יש לומר
שדם אשר בסף על אסקופה יסוד הבית שמרמז על יוסף
והוא כי אזור מספרו י"ו ועם אותיות סף הוא בבחינת יוסף,
ואפשר שהי' לכפר על מכירת יוסף דכתיב בו (בראשית מב,
כב) וגם דמו הנה נדרש ולכך נצטוו על דם מילה ודם פסח
כדכתיב (יחזקאל טו, ו) ואומר לך בדמייך חיי, ועמ"ש לעיל
עוד כי שתי המזוזות היו מרמזים על בתי מקדשים ראשון
ושני והמשקוף על בית שלישי שיבנה במהרה בימינו, והסף
הי' מרמז למזבח שבשילה שהי' בחלקו של יוסף.

פנים יפות

**יב, מ – ומושב בני ישראל אשר ישבו
במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה**

ב. ומושב בני ישראל. מצינו בגאולת מצרים שלשה קצים,
והם: ת' שנה, ת"ל שנה, רד"ו שנה. ת' שנה נמנים מתחלת
גרות זרע אברהם עם עניים ודלותם ולחצם של בניו, שנאמר:
ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה¹, ובוזה נכלל גרות
ועבדות. ת"ל שנה הם נמנים מיצחק משענה שנולד². רד"ו

(1) בראשית טו, יג.

(2) כן מצאתי בכל ד"ר. אבל הוא תמוה מאד, כי כל המפרשים (רש"י וראב"ע בפירוש
הארון ורמב"ן) וגם המדרשים (סדר עולם פרק ג, מכילתא פסחא פרשה יד, ועיין תורה
שלימה לך לך טו, הערה קמב) וגם הרמב"ם ב"אגרת תימן" (הוצ' מוסד הרב קוק עמוד
קנד), וגם רבינו בתוכם (עיין לעיל פרשת לך לך טו בסוף פסוק יד), כולם פה אחד
שמשנולד יצחק עד שיצאו ממצרים היו ארבע מאות שנה בשוה (והחשבון הוא בדיוק:
יצחק הי' ס' שנה בלדת רבקה את יעקב, ויעקב הי' ק"ל שנה, וישראל עמדו שם רד"ו
שנה, הרי ת'. והחשבון ת"ל הוא מגזירת בין הבתרים. ואם כן איך יתכן חשבון זה של
הר"ח, כי כן מסיים רבינו שדעה זו היא של הר"ח (ועיין לעיל בפרשת ויגש מו, ח, שגם

המשך מעמ' ג

מתוך פירוש רש"י

קיא (א) הללויה וגו'. מזמור זה הוסד באלף בית אות אחד בראש הפסוק ואחד באמצעותיו וכן כלם מאל"ף ועד תי"ו, וכמו כן
מזמור השני, הראשון מדבר בשבחו של הקב"ה והשני מספר בשבחו של צדיק: (ד) **זכר עשה.** קבע לישראל שבתות ומועדים ומצות
שנאמרו בהם וזכרת כי היית במצרים (דברים ט"ו) לפי שהוא חנון ורחום על בניו וחפץ להצדיקים: (ה) **טרף נתן.** מזון: (ו) **כח מעשיו**
הגיד לעמו. כשנתן להם נחלת גוים הודיעם כחו וגבורתו, ומדרש תנחומא כתב לישראל מעשה בראשית להודיעם שהארץ שלו ובידו
להושיב בה כל מי שירצה ולעקור אלו ולהושיב אחרים שלא יוכלו האומות לומר לישראל גזלנים אתם שכבשתם ארץ שבעה גוים:
(ח) **סמוכים.** הם פקודיו על סמך עז מחוזקין בעונשין ואזהרות והפרשיות קבועות זו על זו כסדר ולדרוש וזהו שאמר שלמה שוקי
עמודי שש וגו' (שח"ש ה):

♦ יום ראשון כ"ז טבת ♦

א ואמר יי למשה עול לות פרעה ארי אנא
יקרית ית לבא וית לבא דעבדוהי בדיל
לשנא אתי אלין ביניהון:

י (א) ויאמר יהוה אל־משה בא אל־פרעה כִּי־אֲנִי
הַכְּבֹדְתִי אֶת־לְבּוֹ וְאֶת־לֵב עַבְדּוֹ לְמַעַן שְׁתִּי אֶתְּתִי אֵלָה
בְּקִרְבּוֹ:

כז"י ויאמר ה' אל־משה בא אל־פרעה • והתרה בו • שתי • שימי, שאשית אני.

~ נקודות משיחות קודש ~ (22 קוטי שיחות 1 עמ' 65)

והתרה בו (רש"י, א) מבאר ב'תנאי', שאף מי שנאמר בו ש"אין מספיקין בידו לעשות תשובה", הנה "אם דחק ונתחזק... ועשה תשובה - מקבלין תשובתו". ואף כאן, גם לאחר שהכביד ה' את לב פרעה עדן היתה בידו הבחירה להתחזק ולשוב בתשובה. זהו והתרה בו - הקב"ה הכביד את לב פרעה כדי לשלל ממנו את האפשרות של תשובה; אף רש"י מגלה שעדן היה בידו לעשות תשובה, שהרי המטרה של התראה היא, בדרך כלל, שהאדם יקבל אותה. רמב"ן

ב ויבדיל דתשתעי קדם ברוך ובר ברוך ית
נסין די עבדית במצרים וית אתותי די
שיתי בהון ותדעון ארי אנא יי:

(ב) ולמען תספר באזני בנך ובן־בנך את אשר
התעללתי במצרים ואת־אתי אשר־שמתי כם וידעתם
כִּי־אֲנִי יְהוָה:

כז"י" התעללתי • שחקתי, כמו: (במדבר כב) "כי התעללתי ביי", (שמואל א 1) "הלוא כאשר התעלל בהם", האמור במצרים. ואינו לשון פועל ומעללים - שאם כן, היה לו לכתב עוללתי - כמו: (איכה א) "ועולל למו כאשר עוללת לי", "אשר עולל לי". רמב"ן

ג ואתא משה ואהרן לות פרעה ואמרו לה
פדנן אמר יי אלהא דיהודאי עד אמתי
מסרב את לאתפנעא מן גדמי שלח עמי
ויפלוהון גדמי:

(ג) ויבא משה ואהרן אל־פרעה ויאמרו אליו כִּה־אָמַר
יְהוָה אֱלֹהֵי הָעֲבָדִים עַד־מָתִי מֵאֲנִתִּי לַעֲנֹת מִפְּנֵי שְׁלַח
עַמִּי וַיַּעֲבֹדֵנִי:

כז"י" לענות • כתרגומו: לאתפנעא, והוא מגזרת עני, מאנת להיות עני ושפל מפני. רמב"ן

ד ארי אם סריב את לשלחא ית עמי הא
אנא מיתי מחר גויא בתחומה:

(ד) כי אם־מֵאֵן אתה לשלח את־עַמִּי הַנִּנְי מִבְּיֹא מִחַר
אַרְבָּה בְּגִבְלָךְ: רמב"ן

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

זו מכת הארבה, כמה דתימר עליה לבניכם
ספרו ובניכם לבניהם וגו' (יואל א', ג').

(ג) ויבא משה ואהרן. כתב רבי אברהם
ידענו כי לעולם לא יבא משה אל פרעה
בלא אהרן עמו כי הוא המליץ, אכל הזכיר
עתה משה ואהרן בעבור שצוה פרעה להשיב
את שניהם וגרש אותם באחרונה, שלא עשה
כן בכל המכות.

(ד-ה) הנני מביא מחר ארבה. אמרו
המפרשים (הראב"ע בשם יפת בפסוק
ה') שהיו ימים רבים בין מכת הקרד למפת
הארבה בעבור: העצמם לכם מן השדה. ועל
דעתי לא היו ימים רבים ביניהם, רק מעט,
כי בידוע הוא שלא נמשך דין המצריים

והנה הודיע הקדוש ברוך הוא עתה למשה
מפת הארבה ושיגיד אותה לפרעה, כי
מה טעם בא אל פרעה, כי לא יאמר לו כלום,
ולא נזכר רק בדברי משה אל פרעה, כי הכתוב
קצר בזה. וכן קצר למעלה במכת הקרד שספר
דברי הקדוש ברוך הוא אל משה: התיצב לפני
פרעה ואמר אליו (לעיל ט', י"ג), ולא הזכיר
דברי משה אל פרעה כלל, כמו שפרשתי (לעיל
ט', י"ח-ט"ו). וסבת זה שלא ירצה להאריך
בשניהם, ופעם יקצר בזה ופעם בזה.

ובאלה שמות רבה (י"ג, ה') ראינו: ולמען
תספר באזני בנך, הודיעו הקדוש ברוך
הוא למשה מה מכה יבא עליהם, וכתב אותה
משה ברמז, ולמען תספר באזני בנך ובן בנך.

(א) כי אני הכבדתי את לבו. הודיע הקדוש
ברוך הוא למשה שהוא הכביד את לבם
עתה אחרי שפחדו ממנו בפרד והתודו על עונם
(לעיל ט', כ"ח). ואמר לו: הטעם כי עשיתי
כן, "למען שאשית בקרבם אלה האותות" אשר
אני חפץ לעשות בהם שידעו מצרים את גבורתי,
לא שאעניש אותם יותר מפני הכבד הזה. ועוד
"כדי שתספר אתה וכל ישראל לדורות הבאים
כח מעשי", ותדעו כי אני ה', (פסוק ב') וכל
אשר אחפץ אעשה בשמים ובארץ.

(ב) וטעם התעללתי "כי אני מצחק בו",
שאני מכביד את לבו ועושה הנקמות
בו, כטעם: יושב בשמים יחקק ה' ילעג למו
(תהלים ב', ד').

ה' וְכִסְּפָה אֶת־עֵין הָאָרֶץ וְלֹא יוּכַל לִרְאוֹת אֶת־הָאָרֶץ
וְאָכַל אֶת־יֵתֶר הַפֶּלֶטָה הַנִּשְׁאָרֶת לָכֶם מִן־הַבֶּרֶךְ וְאָכַל
אֶת־כָּל־הָעֵץ הַצֹּמַח לָכֶם מִן־הַשָּׂדֶה:

כ"ז • אֶת עֵין הָאָרֶץ • אֶת מַרְאֵה הָאָרֶץ. וְלֹא יוּכַל וְגו' • הַרְאָה לְרֹאוֹת אֶת הָאָרֶץ, וְלִשׁוֹן קִצְרָה דְּבַר.

וְיִמְלֹאוּ בְּתִיךָ וּבְתִי כָל־עֲבָדֶיךָ וּבְתִי כָל
מִצְרַיִם דִּי לֹא חֲזוּ אֲבֹהֵתְךָ וְאֲבֹהֵת אֲבֹהֵתְךָ
מִיּוֹמָא דְּמַהְוִיָּהוּן עַל אֶרֶץ עַד יוֹמָא דְּדִין
וְיִתְּנִי וְנִפְקִי מִן קֳדָם פְּרָעָה:

וְנִאֲמְרוּ עֲבָדֵי פְרָעָה לֵה עַד אֲמַתִּי יְהִי דִין
לְנָא לְמַקְלָא שְׁלַח יְתָ גְבִרְנָא וְיִפְלְחוּן קֳדָם יְיָ
אֲלֵהֶהוּן הַעֲד כְּעֵן לֹא יִדְעַת אַרִי אֲבֹדַת
מִצְרַיִם:

ח וְאִתְּתִיב יְתָ מֹשֶׁה וְיֵת אַהֲרֹן לֵית פְּרָעָה
וְנִאֲמַר לְהוֹן אֲזִילוּ פְלַחוּ קֳדָם יְיָ אֲלֵהֶכֶן מִן
וּמִן דְּאֲזִלִין:

ט וְנִאֲמַר מֹשֶׁה בְּעוֹלָמְנָא וּבִסְבְּנָא גִזִּיל בְּכַנְנָא
וּבְכַנְתָּנָא בְּעַנְנָא וּבְתוֹרְנָא גִזִּיל אַרִי חָגָא קֳדָם
יְיָ לְנָא:

י וְנִאֲמַר לְהוֹן יְהִי כֵן מִיָּמְרָא דִּי בְּסַעֲדָכֶן כִּד
אֲשַׁלַּח יִתְכֹּן וְיֵת טְפִלְכוֹן חֲזוּ אַרִי בִישָׁא
דְּאִתּוֹן סִבִּירִין לְמַעַבְדָּא לְקַבֵּל אִפִּיכוֹן
לְאַסְתַּחֲרָא:

כ"ז • כָּאֲשֶׁר אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם וְגו' • אֵף כִּי אֲשַׁלַּח גַּם אֶת הַצֹּאן וְאֶת
הַבָּקָר, כָּאֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם. רְאוּ כִי רָעָה נִגְדָּה פְּנִיכֶם • כְּתַרְגוּמוֹ. וּמִדְּרַשׁ אֲגָדָה שְׁמַעְתִּי: כּוֹכֵב אֶחָד יֵשׁ שֶׁשְּׁמוֹ רָעָה,

(ה) וְכִסְּפָה אֶת־עֵין הָאָרֶץ וְלֹא יוּכַל לִרְאוֹת אֶת־הָאָרֶץ
וְאָכַל אֶת־יֵתֶר הַפֶּלֶטָה הַנִּשְׁאָרֶת לָכֶם מִן־הַבֶּרֶךְ וְאָכַל
אֶת־כָּל־הָעֵץ הַצֹּמַח לָכֶם מִן־הַשָּׂדֶה:

(ו) וּמִלְאוּ בְּתִיךָ וּבְתִי כָל־עֲבָדֶיךָ וּבְתִי כָל־מִצְרַיִם
לֹא־רְאוּ אֲבֹתֶיךָ וְאֲבֹת אֲבֹתֶיךָ מִיּוֹם הַיּוֹתֵם עַל־
הָאֲדָמָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה וַיִּפֹּן וַיֵּצֵא מֵעַם פְּרָעָה: רמב"ן

(ז) וַיֹּאמְרוּ עֲבָדֵי פְרָעָה אֵלָיו עַד־מָתַי יִהְיֶה זֶה לָנוּ
לְמוֹקֵשׁ שְׁלַח אֶת־הָאֲנָשִׁים וַיַּעֲבְדוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם
הַטָּרִם תִּדַּע כִּי אֲבֹדָה מִצְרַיִם:

כ"ז • הַטָּרִם תִּדַּע • הַעוֹד לֹא יִדְעַת כִּי אֲבֹדָה מִצְרַיִם?.

(ח) וַיֹּשִׁיב אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן אֶל־פְּרָעָה וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם
לְכוּ עַבְדוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִי וּמִי הַחֲלָכִים:

כ"ז • וַיּוֹשִׁיב • הוֹשִׁיבוּ עַל יְדֵי שְׁלִיחַ שֶׁשְּׁלַחוּ אַחֲרֵיהֶם, וְהַשִּׁיבוֹם אֶל פְּרָעָה. רמב"ן

(ט) וַיֹּאמְרוּ מֹשֶׁה בְּנֹעֲרֵינוּ וּבִזְקֵנֵינוּ גִלְדָּה בְּבִלְיֵנוּ וּבְכַנְתָּנוּ
בְּצִאֲנָנוּ וּבְבִקְרָנוּ גִלְדָּה כִּי חֲגִי־יְהוָה לָנוּ:

(י) וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם יְהִי כֵן יְהוָה עִמָּכֶם כָּאֲשֶׁר אֲשַׁלַּח
אֶתְכֶם וְאֶת־טַפְכֶם רְאוּ כִי רָעָה נִגְדָּה פְּנִיכֶם:

כ"ז • כָּאֲשֶׁר אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם וְגו' • אֵף כִּי אֲשַׁלַּח גַּם אֶת הַצֹּאן וְאֶת
הַבָּקָר, כָּאֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם. רְאוּ כִי רָעָה נִגְדָּה פְּנִיכֶם • כְּתַרְגוּמוֹ. וּמִדְּרַשׁ אֲגָדָה שְׁמַעְתִּי: כּוֹכֵב אֶחָד יֵשׁ שֶׁשְּׁמוֹ רָעָה,

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

לְזֶה, מֵאֲמִינִים לְדַבְּרֵי, יֵצֵא מִשֶּׁם כְּדִי שִׁיטְלוּ
עֲצָה לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה. וְהַנִּכּוֹן בְּעִינֵי, כִּי כֵן
הָיָה עוֹשֶׂה בְּכָל עֵת בּוֹאֵא אֶל פְּרָעָה אֶל הִיכְלוֹ,
מִתְּרָה בּוֹ וַיֵּצֵא מִלְּפָנָיו, אֶבֶל הַצֶּרֶף הַתּוֹב
לְהַזְכִּיר זֶה בְּכָאן בְּעִבְרוֹ: וַיּוֹשִׁיב אֶת מֹשֶׁה
וְגו'.

(ח-ט) מִי וּמִי הַחֲלָכִים. הָיָה פְּרָעָה רוֹצֶה
שִׁיטְלוּ רִאשֵׁיהֶם וְזִנְיָהֶם וְשׁוֹטְרֵיהֶם, וְנִאֲמְרוּ
אֲנָשִׁים אֲשֶׁר נִקְבּוּ בְּשִׁמוֹת, וּמֹשֶׁה עָנָהוּ כִּי
גַם הַבָּנִים וְהַבָּנוֹת לָכֶם כִּי חָג ה' לָנוּ, וּמִצְוָה
עַל בָּלְנוּ לְחַג לְפָנָיו, אִם תִּרְהַל לְפָרַעַה עַל
הַבָּנִים וְהַבָּנוֹת, וְנִאֲמַר שְׁלַח הַטָּף בְּשׁוֹם
פָּנִים, כִּי הֵם לֹא יִבְחָחוּ, אֲבָל יִשְׁלַח כָּל הַזָּרִים
הַגְּדוֹלִים בְּעִבְרוֹ הַחֵג שְׁאֲמַר, וַיִּשְׁאָרוּ הַטָּף
וְהַנְּשִׁים.

הַעֲצִים לְהוֹצִיא פָּרַח וְהַנְּצִנִּים נִרְאוּ. וְזֶה טַעַם
הַצִּמְחָה, כִּי בֹא הָאָרֶץ וְאָכַל פְּרִי־הָאֵדָמָה וְהַשְׁחִית
הַכָּל אֲשֶׁר לֹא הָשִׁאֵר לָהֶם פָּרַח אוֹ צִיץ,
וּבְחֻדָּשׁ הַזֶּה עֲצָמוּ גִּלְגָּלוּ, וְהַכְּתוּב שְׁאֲמַר:
וְאֵת כָּל פְּרִי הָעֵץ (לְקַמֵּן פְּסוּק ט"ו), יֹאמַר
עַל הָעֵץ שֶׁיַּעֲשֶׂה פְּרִי, כִּמוֹ שְׁאֲמַר: כָּל יֶרֶק
בְּעֵץ (שם).

(ו-ז) וַיִּפֹּן וַיֵּצֵא מֵעַם פְּרָעָה. בְּעִבְרוֹ שֶׁפָּתְחוּ
מֵאֵד בְּבֶרֶךְ, חֲשַׁב מֹשֶׁה שֶׁיִּפְתְּחוּ גַם
עִתָּה שְׁמִימוֹת בְּרָעַב אִם יֵאָבְדוּ יֵתֵר הַפֶּלֶטָה
הַנִּשְׁאָרֶת לָהֶם, וַיֵּצֵא בָּלָא רְשׁוֹתוֹ טָרֵם שֶׁיַּעֲנֶהוּ
הֵן אוֹ לֹא, כְּדִי שֶׁיִּתְּנֶעֱצֵר בְּדַבָּר, חֲשַׁב
מִחֲשָׁבוֹת אֲמָת, כִּי כֵן עָשׂוּ וְנִאֲמְרוּ לְפָרַעַה:
הַטָּרִם תִּדַּע כִּי אֲבֹדָה מִצְרַיִם. וּבְדַבְּרֵי רַבּוֹתֵינוּ
(שְׁמוֹר"ר י"ג, ה'): רָאָה אוֹתָן שְׁפוּנִים זֶה

יֹתֵר מִשְׁנָה, כִּי מִשְׁנוֹת מֹשֶׁה רַבְּנוּ יִדְעוּ זֶה,
כִּמוֹ שֶׁשְּׁנֵינִי בְּמִסְכַּת עֲדִיּוֹת (ב', י'): מִשְׁפֹּט
הַמִּצְרַיִם בְּמִצְרַיִם שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, וְכֵן אָמַר:
יֵתֵר הַפֶּלֶטָה הַנִּשְׁאָרֶת לָכֶם מִן הַבֶּרֶךְ (פְּסוּק
ה'). וְכַתִּיב: אֲשֶׁר הָשִׁאֵר הַבֶּרֶךְ (פְּסוּק י"ב),
כִּי הָיְתָה הַשְּׂנָה הַהִיא בְּעֶצְמָהּ, אִם כֵּן הָיָה
הַבֶּרֶךְ בְּחֻדָּשׁ אֶדָר בְּשְׁנָה הַהִיא, לֹא מִקֶּדֶם
לָכֵן, כִּי הַשְּׂנָה אֲבִיב וְהַחֹשֶׁה אֲפִילָּה וְלֹא
זִיךְ אֲלֵיהָ אִם יָבֵה הַבֶּרֶךְ מֵה שֶׁצִּמְח מִמֶּנָּה
כִּי תִשׁוּב וְתִצְמִיחַ. וְעִנִּין לֹא פָּתְחָה הַגֶּפֶן
וְלֹא הִנְצִי הָאֵילָנוֹת, וְלִכְף אָמַר הַכְּתוּב: וְאֵת
כָּל עֵץ הַשָּׂדֶה שִׁבֵּר (לְעִיל ט', כ"ה), כִּי
שִׁבֵּר הַעֲנָפִים וְהַפָּאוֹת. וְנִאֲמְרוּ כֵן בְּחֻדָּשׁ
זִמִּים בְּנִסָּן צִמְחָה הַחֹשֶׁה וְהַפֶּסַחַת, וְהִיא
הַפֶּלֶטָה הַנִּשְׁאָרֶת לָהֶם מִן הַבֶּרֶךְ, וְהַתְּחִילוּ

אמר להם פרעה: רואה אני באיצטגנינות שלי אותו כוכב עולה לקראתכם במדבר, והוא סימן דם וזריגה. וכשחטאו ישראל בעגל ובקש הקדוש ברוך הוא להרגם, אמר משה בתפלתו: (למקן לב) "למה יאמרו מצרים לאמר ברעה הוציאם? זו היא שאמר להם: 'ראו כי רעה נגד פניכם', מיד: 'וינתחם ה' על הרעה' והפך את הדם לדם מילה ששל יהושע אותם, וזהו שנאמר: (יהושע ה) 'היום גלותי את חרפת מצרים מעליכם', שהיו אומרים לכם: דם אנו רואין עליכם במדבר. רמב"ן

(יא) לא כן לכו נא הגברים ועבדו את־יהוה כי אתה אתם מבקשים ויגרש אתם מאת פני פרעה:

כ"א לא כן • באשר אמרתם להוליך הטף עמכם, אלא לכו הגברים ועבדו את ה'. כי אתה אתם מבקשים (אותה עבודה) בקשתם עד הנה: נזכחה לאלהינו, ואין דרך הטף לזבח. ויגרש אתם • הרי זה לשון קצר, ולא פרש מי המקגרש.

♦ יום שני כ"ח טבת ♦

(יב) ויאמר יהוה אל־משה נטה ידך על־ארץ מצרים בארפה ויעל על־ארץ מצרים ויאכל את־כל־עשב הארץ את כל־אשר השאיר הברד:

כ"א בארפה • בשביל מפת הארפה.

(יג) ויט משה את־מטהו על־ארץ מצרים ויהוה נהג רוח־קדים בארץ כל־היום ההוא וכל־הלילה הבקר היה רוח־הקדים נשא את־הארפה:

כ"א ורוח הקדים • רוח מזרחית נשא את הארפה, לפי שבא כנגדו, שמצרים בדרומית מערבית היתה, כמו שמפרש במקום אחר.

(יד) ויעל הארפה על כל־ארץ מצרים וינח בכל גבול מצרים כבד מאוד לפניו לא־היה כן ארפה כמותו ואחריו לא יהיה־כן:

כ"א ואחריו לא יהיה־כן • ואותו שהיה בימי יואל, שנאמר: (יזאל ב) "כמותו לא נהיה מן־העולם", למדנו שהיה כבד משל משה, [כי של יואל היה] על ידי מינין הרבה שהיו יחד: ארפה, ילק, חסיל, גזם, אבל של משה לא היה אלא של מין אחד (כך גרסת רבי אליהו מזרחי), וכמותו לא היה ולא יהיה. רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בוס, אברמוביץ

שיש בדעתכם לברח, היא תשוב נגד פניכם שלא תצאו מאן. כלומר מדה כנגד מדה. ועוד מצאתי בו נסחא אחרת: לית קביל אפיכון לאסתחרא, יאמר אין "בהפנת פניכם להסב הרעה אשר בלבבכם", כי הפנת פניכם עתה בכם. ודרך הפשט: דעו כי רעה נגד פניכם, עומדת וקרוכה לבא עליכם מאתי, כי אגמל אתכם רעה בראותי שאתם תפצים לברח. (יד) ואחריו לא יהיה כן. הפתוב מודיע אותנו מדרך הנבואה שאחריו לא יהיה

(בראשית ל"ז, כ"ה), ואסתרו. קום נא שבה (בראשית כ"ז, י"ט), אסתחר. ויש נסחאות כתוב בהן: לקביל אפיכון לאסתחרא, יאמר הנה הרעה הזאת מזמנת לשוב לנגד פניכם, כי עליכם תחור, מלשון: ולא תסב נחלה (במדבר ל"ו, ז). לא תסתחר. וזה כמדורש חכמים שאמרו באלה שמות רבה (י"ג, ה'). דרך הכוונות והזמנים לזבח, שמא הקטנים והטף, מי שאומר דבר זה אין דעתו אלא לברח, ראו כי אותה שאתם מבקשים לעשות,

(י"א) כי רעה נגד פניכם. כתרוממו. זה לשון רש"י. ומה טוב היה שיפרשהו אלינו, והנסחאות מן התרגום מתחלפות בו, יש שכתוב בהן: ארי בישא דאתון סבירין למעבד לקביל אפיכון אסתחרת. ונראה לזאת הנסחא שרצה אנקלוס לפרש: הרעה שאתם חושבים לעשות שבה נגד פניכם להעיד בכם שאתם רוצים לברח, כלשון: והושיבו שנים אנשים בני בליעל נגדו ויעדהו לאמר (מלכים"א כ"א, י'). והוא כלשון: וישבו לאכל לחם

טו וַחֲפָא ית עין שמשא דכל ארעא וחסכות
ארעא ואכל ית כל עסבא דארעא וית כל
פירי אילנא די אשאר ברדא ולא אשתאר
כל ירוקא באילנא ובעסבא דחקלא בכל
ארעא דמצרים:

טז ואוחי פרעה למקרי למשה ולאהרן
ואמר חבית קדם יי אלהכון ולכון:

יז וכען שבוק כען לחובי ברם זמנא הדא
וצלו קדם יי אלהכון ונעדי מני לחוד ית
מותא הדין:

יח ונפק מלות פרעה וצלי קדם יי:

יט והפך יי רוחא מערבא תקיף לחדא ונטל
ית גובא ורמחי לימא דסוף לא אשתאר
גובא חד בכל תחום מצרים:

כ"ח" • רוח ים • רוח מערבי. ימה סוף • אומר אני שים סוף היה מקצתו במערב כנגד כל רוח דרומית וגם במזרח
של ארץ ישראל, לפיכך, רוח ים תקעו לארבה בימה סוף כנגדו, וכן מצינו לענין תחומין, שהוא פונה לצד מזרח,
שנאמר: (לקמן כג) "מים סוף ועד ים פלשתים", ממזרח למערב, שים פלשתים במערב היה, שנאמר בפלשתים: (צפניה
ב) "יושבי חבל הים, גוי כרתים". לא נשאר ארבה אחד • אף המלוחים שמלחו מהם (שמות רבה).

כ ואתקף יי ית לבא דפרעה ולא שלח ית בני
ישראל:

כא ואמר יי למשה ארים ידך על צית שמיא
ויהי חשוכא על ארעא דמצרים בתר דיעדי
קבל ליליא:

כ"ח" • וימש חשך • ויחשיך עליהם חשך יותר מחשכו של לילה, וחשך של לילה יאמיש ויחשיך עוד. וימש • כמו
ויאמש. יש לנו תבות הרבה חסרות אל"ף, לפי שאין הברת האל"ף נפרת כל כך, אין הכתוב מקפיד על חסרונה,
כגון: (ישעיה יג) "לא יהל שם ערבי" – כמו לא יאהל, – לא יטה אהליו, וכן: (שמואל ב כב) "ותזרני חיל", כמו ותזרני.

(טו) ויכם את-עין כל-הארץ ותחשך הארץ ויאכל את-
כל-עשב הארץ ואת כל-פרי העץ אשר הותיר הברד
ולא-נותר כל-ירק בעץ ובעשב השדה בכל-ארץ מצרים:

כ"ח" • כל ירק • עלה ירק, וירדור"א בלע"ז.

(טז) וימחר פרעה לקרא למשה ולאהרן ויאמר חטאתי
ליהוה אלהיכם ולכם:

(יז) ועתה שא נא חטאתי אנך הפעם והעתירו ליהוה
אלהיכם ויסר מעלי רק את-המות הוה: רמב"ן

(יח) ויצא מעם פרעה ויעתר אליהוה:

(יט) וינהפך יהוה רוחים חזק מאד וישא את-הארבה
ויתקעו ימה סוף לא נשאר ארבה אחד בכל גבול
מצרים:

(כ) ויחזק יהוה את-לב פרעה ולא שלח את-בני ישראל:

(כא) ויאמר יהוה אל-משה נטה ידך עליהשמים ויהי
חשך על-ארץ מצרים וימש חשך:

גבול מצרים, ועל זה נאמר: שיחו בכל
נפלאותיו (תהלים ק"ה, ב.). עד כאן לשון
הרב.

ודעתי בפשט הכתוב כי בעבור שמפת הארבה
רגילה לבא לפעמים בכל הדורות, ועוד
שקאה זאת כדרך המקרים כי רוח הקדים
נשאו, בעבור זה אמר כי היה גדול מאד
מכל אשר נהיה במקרה העולם, כי לפניו
ואחריו איננו בא כמותו, ובגדלו ידעו כי
מפת אלהים היא שאין רגילות לבא בן באחד
הזמנים, וגם אותו של יואל מפה מאת אלהים.
(יז) וטעם שא נא חטאתי, דרך כבוד למשה,
כי הוא אלהים לפרעה (לעיל ז, א.).
וגדול מאד בארץ מצרים (לחלו י"א, ג.).

היה בן ארבה כמהו ואחריו לא יהיה בן שם.
ויתכן כי בעבור היות ארץ מצרים לחה מאד
בזאור, לא יהיה שם ארבה גדול, כי ירכו
לבא בשני צעירות המטר, וכאשר הוא מזכר
ביואל (א, כ.).

וכתב רבנו חננאל בפרוש התורה שלו: מעת
עתרת משה רבנו ועד עכשיו אין ארבה
מפסיד בכל מצרים, ואם יפל בארץ ישראל
ויבא ויכנס בגבול מצרים אינו אוכל מכל
יבול הארץ כלום עד עכשיו, ואומרים כי זה
כבר ידוע הוא לכל. בא וראה, כי בצפנדע
אמר: רק ביאר תשאנה (לעיל ח, ה.),
ולפיכך נשאר אלתמצח עד עכשיו, אבל
בארבה כתיב: לא נשאר ארבה אחד בכל

בן. וכתב רש"י: ואותו שהיה בימי יואל
שנאמר בו: כמהו לא נהיה מן העולם (יואל
ב, ב.), למדנו שהיו גדול מכל משה, אותו
של יואל היה על ידי מינים הרבה שהיו יחד
ארבה וחסיל וזלק וגזם, אבל של משה שלא
היה אלא מין אחד, "וכמותו לא היה ולא
יהיה". וקשה עלי מאמר הרב, שהרי כתוב:
ויתן לחסיל יבולם ויגיעם לארבה (תהלים
ע"ח, מ"ו), וקתיב: אמר ויבא ארבה וזלק
ואין מספר (שם ק"ה, ל"ד). ואולי יאמר
הרב שהיה מין הארבה של משה גדול מכל
יואל, ושאר המינין של יואל גדולים מכל
משה. ואלה דברים בטלים.

אבל בכל גבול מצרים נמשך, לפניו לא

ואונקלוס תרגם לשון הסרה, כמו לא ימיש, בְּתֵר דִּיעָדִי קָבֵל לִילֵיָא, כְּשִׁיגִיעַ סְמוּךְ לְאוֹר הַיּוֹם, אָבֵל אֵין הַדְּבוּר מִיִּשְׁבַּע עַל הַיָּיִו שֶׁל וְיָמֵשׁ, לְפִי שֶׁהוּא כְּתוּב אַחֵר "וַיְהִי חֹשֶׁךְ". וּמִדְרָשׁ אַגְדָּה פּוֹתְרוֹ לְשׁוֹן (דברים כח) "מִמֶּשֶׁשׁ בַּצָּהָרִים", שֶׁהִיָּה כְּפּוֹל וּמִכְפָּל וְעַב עַד שֶׁהִיָּה בּו מִמֶּשׁ.

(כב) וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַשָּׁמַיִם וַיְהִי חֹשֶׁךְ־אֲפֹלָה בְּכָל־
אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁלֹשֶׁת יָמִים:

כַּשֵּׁי וַיְהִי חֹשֶׁךְ אֲפֹלָה וְגו' שְׁלֹשֶׁת יָמִים • חֹשֶׁךְ שֶׁל אֲפֹל, שֶׁלֹּא רָאוּ אִישׁ אֶת אֲחִיו אוֹתָן ג' יָמִים (בשמות רבה), וְעוֹד שְׁלֹשֶׁת יָמִים אַחֲרֵים חֹשֶׁךְ מִכְפָּל עַל זֶה שֶׁלֹּא קָמוּ אִישׁ מִתַּחַתָּיו, יוֹשֵׁב אֵין יָכוֹל לַעֲמֹד, וְעוֹמֵד אֵין יָכוֹל לִישֹׁב (שמות רבה, ע"י"ש). וְלָמָּה הֵבִיא עֲלֵיהֶם חֹשֶׁךְ? שֶׁהָיוּ בִּישְׂרָאֵל בְּאוֹתוֹ הַדּוֹר רְשָׁעִים, וְלֹא הָיוּ רוֹצִים לְצִאת וּמָתוּ בְּשְׁלֹשֶׁת יָמֵי אֲפֹלָה, כְּדִי שֶׁלֹּא יֵרָאוּ מִצְרַיִם בְּמִפְלָתָם וַיֹּאמְרוּ: אֵף הֵם לוֹקִין כְּמוֹנוֹ. וְעוֹד שֶׁחֲפָשׂוּ יִשְׂרָאֵל וְרָאוּ אֶת כְּלֵיהֶם, וּכְשִׁינִצְאוּ וְהָיוּ שׂוֹאֲלִין מִהֵן וְהָיוּ אוֹמְרִים: אֵין בִּידֵינוּ כְּלוֹם, אוֹמֵר לוֹ: אֲנִי רֵאִיתִיו בְּבִיתָךְ וּבְמִקְוֶם פְּלוֹנִי הוּא. שְׁלֹשֶׁת יָמִים • שְׁלוֹשׁ שָׁל יָמִים, טַרְצִינִי"א בְּלַע"ז, וְכֵן שִׁבְעַת יָמִים בְּכָל מְקוֹם, שְׁטִינִי"א שֶׁל יָמִים.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יא עמ' 3)

וְלֹא הָיוּ רוֹצִים לְצִאת (רש"י י, כב) יֵשׁ לְשֹׁאֵל: הֲרֵי בְּגִלוּת מִצְרַיִם הָיוּ עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה, וְלִמְרוֹת זֹאת נִגְאָלוּ, וּמִדּוּעַ דִּנְקָא אֵלּוּ שִׁסְרָבוּ לְצִאת לֹא זָכוּ לִגְאֻלָּה. וַיֵּשׁ לוֹמֵר, דְּהִנֵּה מִי שֶׁעָבַר עַל אֲסוּרֵי יוֹם כְּפּוֹר אֵין יוֹם כְּפּוֹר מִכְפָּר עָלָיו. וּבִטְעַם הַדְּבָר מְבֹאָר, שִׁיּוֹם כְּפּוֹר עֲצֻמוֹ הוּא בְּגֵדָר גּוֹרֵם לַחֲטָא זֶה, וְאֵין קְטָגוֹר נַעֲשֶׂה סִנְגוֹר. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה כָּאן: גְּאֻלַּת מִצְרַיִם נִבְעָה מִהַקְשֶׁר הַפְּנִימִי הַקִּיָּם בֵּין הַקִּבְ"ה וּבֵין כָּל יְהוּדִי, לְרִבּוּת הַרְשָׁע; אֵף מִי שֶׁסָּרַב לְצִאת הַתְּנַגֵּד לַעֲצֵם הַקְשֶׁר – וְשׁוֹב לֹא יִתְכַּן שֶׁהוּא יוֹעִיל לוֹ.

(כג) לֹא־רָאוּ אִישׁ אֶת־אֲחִיו וְלֹא־קָמוּ אִישׁ מִתַּחַתָּיו שְׁלֹשֶׁת יָמִים וּלְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה אוֹר בְּמוֹשְׁבֵתָם: רמב"ן

כג לא חזו אנש ית אחוהי ולא קמו אנש מתחתותיה תלתא יומין ולכל בני ישראל היה נהורא במושבתהון:

♦ יום שלישי כ"ט טבת ♦

(כד) וַיִּקְרָא פְּרָעָה אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לְכוּ עִבְדוּ אֶת־יְהוָה רַק צִאֲנֻכֶּם וּבְקִרְכֶּם יֵצֵא גַם־טַפְכֶּם וְלֶךְ עִמָּכֶם:

כַּשֵּׁי יֵצֵא • יְהִי מִצָּג בְּמִקְוֶמוֹ. רמב"ן

(כה) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה גַם־אֶתָּה תִתֵּן בִּידֵינוּ זִבְחִים וְעֹלֹת וְעֵשִׂינוּ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ:

כַּשֵּׁי גַם אֶתָּה תִתֵּן • לֹא דִיִּיךְ שֶׁמִּקְנֵנוּ לֶךְ עִמָּנוּ, אֲלֵא גַם אֶתָּה תִתֵּן. רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

וַיִּתְכַּן שֶׁהָיָה אֵד עַב מֵאֵד מִרְגָּשׁ שֶׁהָיָה בּו כְּמוֹ מִמֶּשׁ, כְּדִבְרֵי רַבּוּתֵינוּ (שמו"ר י"ד, א'), כַּאֲשֶׁר הוּא בֵּינָם אֲקִינּוּס כְּעֻדּוֹת ר"א. (כד) וְטַעַם צִאֲנֻכֶּם וּבְקִרְכֶּם יֵצֵא כִּי אֲנָשֵׁי הַמִּקְנָה הָיוּ, וְכָל רְכוּשָׁם וְחִילָם בְּמִקְנָה הָיָה, וְחֹשֶׁב פְּרָעָה כִּי לֹא יֵצִיחוּ כָּל מְמוֹנָם וַיִּבְרָחוּ. וְאִם אוֹלֵי יַעֲשׂוּ בֵּן הַיָּה יִשְׁאָר לוֹ עֹשֶׁר גָּדוֹל, כִּי הָיָה מִקְנָה כְּבֹד מֵאֵד.

(כה) גַּם אֶתָּה תִתֵּן בִּידֵנוּ זִבְחִים וְעֹלֹת. לֹא אָמַר מֹשֶׁה דְּבָר זֶה עַל מְנַת הַחֲשֹׁשׁ, וְלֹא עָשָׂה בֵּן כָּלָל, אֲבָל הֵם דְּבָרֵי חֲזוּק. יאמר

מֵאֵד שֶׁיִּבְדּוּ מִן הַשָּׁמַיִם, כִּי עַל בֵּן אָמַר: נָטָה אֶת יָדָךְ עַל הַשָּׁמַיִם (פסוק כ"א), לְהוֹרִיד מִשָּׁם חֲשֵׁכָה גְדוֹלָה נּוֹפֶלֶת עֲלֵיהֶם. וְהִתְהַוָּה מִכְּבֹּד כָּל נֹר, כַּאֲשֶׁר בְּכָל הַתְּפִירוֹת הַעֲמֻקּוֹת וּבְכָל מְקוֹמוֹת הַחֹשֶׁךְ הַעֲצוּם לֹא יִתְקַיֵּם הַנֹּר, וְכֵן הַעוֹבְרִים בְּהָרֵי חֹשֶׁךְ לֹא יַעֲמֹד לָהֶם שֵׁם הַנֹּר וְלֹא הָאֵשׁ כָּלָל, וְעַל בֵּן לֹא רָאוּ אִישׁ אֶת אֲחִיו וְלֹא קָמוּ אִישׁ מִתַּחַתָּיו, וְאֵלֶּמְלֵא בֵּן הָיָה מִשְׁתַּמְשָׁם בְּגִירוֹת, וְהָיוּ שֹׁמְרֵי הַכְּתוּב: שֶׁלַח חֹשֶׁךְ וַיִּחַשֶׁף (תהלים ק"ה, כ"ח), כִּי הָיָה שְׁלֹחַ חֹשֶׁךְ, לֹא אֶפְסִית אֹר הַיּוֹם בְּבֹכֵד.

וְהַעֲתִירוּ אֵל ה' אֱלֹהֵיכֶם, לְשִׁנְיָתָם, כִּי בֵּן יֹאמַר פְּרָעָה בְּכָל פַּעַם דֶּרֶךְ מוֹסֵר, כִּי יוֹדַע פְּרָעָה כִּי מֹשֶׁה הוּא הַמַּעֲתִיר, כִּי בֵּן אָמַר לוֹ: לְמַתִּי אֶעֱתִיר לָךְ (לַעֲלֵל ח', ה'), וְהַעֲתִירָתִי אֵל ה' (שם כ"ה), אֲפָרֵשׁ אֶת כְּפִי אֵל ה' (שם ט', כ"ט), כִּי לֹא יִדְבַר מֹשֶׁה בְּזֶה לְשׁוֹן רַבִּים, שֶׁלֹּא יוֹצִיא שִׁקָּר מִפִּיו.

(כג) וְטַעַם לֹא רָאוּ אִישׁ אֶת אֲחִיו וְלֹא קָמוּ אִישׁ מִתַּחַתָּיו, כִּי לֹא הָיָה הַחֹשֶׁךְ הַזֶּה אֶפְסִית אֹר הַשָּׁמַשׁ שֶׁבָּא שִׁמְשָׁם וְהָיָה כְּמוֹ לִילָה, אֲבָל הָיָה חֹשֶׁךְ אֲפֹלָה, כְּלוֹמַר אֵד עַב

כו וַאֲפֹרָא בְּעִירָא זִיל עֲמָנָא לֹא תִשְׁתָּא
מִדְעָם אֲרִי מִנָּה אֲנִיחָא נִסְבִּין לְמַפְלַח קָדָם
זי אֲלֵהָנָא וְאִנְחָנָא לִית אֲנִיחָא יְדַעִין מָה
נִפְלַח קָדָם זי עַד מִיתָנָא תַּמָּן :

(כו) וְגַם־מִקֵּנֵנוּ יִלְךְ עִמָּנוּ לֹא תִשְׁאֹר פְּרִסָּה בִּי מִמֶּנּוּ נִקָּח
לַעֲבֹד אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאִנְחָנוּ לֹא־נִדַּע מַה־נַּעֲבֹד אֶת־
יְהוָה עַד־בִּאֲנוּ שְׁמָה:

כז"י • פְּרִסָּה • פְּרִסַּת רַגְלִי, פִּלְנִט"א בְּלַע"ז. לֹא נִדַּע מַה נַּעֲבֹד • כַּמָּה תִּכְבֵּד הַעֲבֹדָה. שְׁמָא יִשְׁאֹל יוֹתֵר מִמָּה שְׁיִישׁ
בְּיַדֵּינוּ.

כו וַאֲתָקָף זי ית לְבָא דְּפִרְעָה וְלֹא אָבָה
לְשַׁלְּחוּתָהּ:

כח וַאֲמַר לָהּ פִּרְעָה אֲזִיל מַעְלִי אִסְתַּמַּר לָךְ
לֹא תוֹסִיף לְמַחְזִי אִפִּי אֲרִי בְיוֹמָא דְּתַחֲזִי
אִפִּי תַּמּוּת:

(כו) וַיַּחֲזֹק יְהוָה אֶת־לֵב פִּרְעֹה וְלֹא אָבָה לְשַׁלְּחָם:

(כח) וַיֹּאמְרֵהּ לּוֹ פִּרְעָה לָךְ מַעְלִי הִשְׁמַר לָךְ אֶל־תִּסָּרֵף רַאֲוֹת
פָּנַי בִּי בְיוֹם רֵאֲתֶךָ פָּנֵי תַּמּוּת:

כט וַאֲמַר מֹשֶׁה זֹאת מַלְּיָלָתָא לֹא אוֹסִיף עוֹד
לְמַחְזִי אִפִּי:

(כט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בֵּן דְּבִרְתָּ לֹא־אֶסְפֶּה עוֹד רַאֲוֹת פָּנֶיךָ:

כז"י • בֵּן דְּבִרְתָּ • יָפָה דְּבִרְתָּ, וּבִזְמַנּוּ דְּבִרְתָּ. אֲמַת, שְׁלֹא אוֹסִיף עוֹד רַאֲוֹת פָּנֶיךָ (שְׁמוֹת רַבָּה). רַמְבַּ"ן

א וַאֲמַר זי לְמֹשֶׁה עוֹד מִכְתָּשׁ חַד אִיתִי עַל
פִּרְעָה וְעַל מִצְרַיִם בְּתֵר כֵּן יִשְׁלַח יִתְכוּן מִכָּא
כְּשַׁלְּחוּתָהּ גְּמִירָא תִּרְכָּא יִתְרִיף יִתְכוּן מִכָּא:

יא (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עוֹד נִגַּע אַחֵר אָבִיא עַל־
פִּרְעֹה וְעַל־מִצְרַיִם אַחֲרֵי־כֵן יִשְׁלַח אֶתְכֶם מִזֶּה בְּשַׁלְּחוֹ
כָּלָה גֵרֶשׁ גֵּרֶשׁ אֶתְכֶם מִזֶּה:

כז"י • כָּלָה • גְּמִירָא. כָּלָה, כָּלִיל. כָּלְכֶם יִשְׁלַח. רַמְבַּ"ן

ב מַלְּיָל כַּעֲזָן קָדָם עֲמָא וְשִׁאִילוֹ גָּבֵר מִן
חֲבֵרָה וְאִתְתָּא מִן חֲבֵרָתָה מְנִין דְּכִסְף וּמְנִין
דְּדָהָב:

(ב) דְּבִרְנָא בְּאֻזְנֵי הָעָם וַיִּשְׁאֲלוּ אִישׁ מֵאֵת רֵעֵהוּ וַאֲשֶׁה
מֵאֵת רֵעוּתָהּ כְּלִי־כֶסֶף וְכִלִּי זָהָב:

כז"י • דְּבִרְ נָא • (בְּרִכּוֹת ז) אֵין נָא אֵלָא לְשׁוֹן בְּקָשָׁה. בְּבִקְשָׁה מִמֶּךָ, הִזְהִירָם עַל כֵּךְ, שְׁלֹא יֹאמֶר אוֹתוֹ צְדִיק, אַבְרָהָם:
"וַעֲבָדוּם וַעֲנוּ אוֹתָם" קִים בְּהֶם, "וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ בְּרִכּוּשׁ גָּדוֹל" לֹא קִים בְּהֶם.

רַמְבַּ"ן עַל הַתּוֹרָה – מַהְדּוֹרוֹת בְּלוֹס, אַבְרוֹמֹבִיץ

(לְעִיל ט', כ"ט), וְעִקְשׁוּ קַפְצֵי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ
הוּא וְדָבָר עִם מֹשֶׁה, שְׁנֵאמַר: עוֹד נִגַּע אֶחָד
וְגו'.

וְהִנֵּה גַם בְּזֶה קֶצֶר בְּסִפּוּרִים, כִּי ה' אָמַר
לוֹ: עוֹד נִגַּע אֶחָד אָבִיא עַל פִּרְעָה,

וְהוֹדִיעֵנו הַנִּגַּע הַהוּא, וְאָמַר לוֹ: כְּחֻצוֹת
הַלֵּילָה אֲנִי יוֹצֵא תוֹכוֹ מִצְרַיִם, וְכָל עֲנִין
הַפְּרָשָׁה הֵיאָה (פְּסוּקִים ד"ח-), אָבָל לֹא
רָצָה הַכְּתוּב לְהַאֲרִיף בְּאִמְרָתָהּ שְׁאֵמַר הַשֵּׁם
לְמֹשֶׁה, כִּי זֶה בְּמֶה שְׁסַפֵּר מֹשֶׁה לְפִרְעָה:

כֹּה אָמַר ה', כִּמּוֹ שְׁפָרְשִׁיתִי בְּאַרְבָּה (לְעִיל
'ו', ב'). וְכֵאֵין כַּעֲנִין הַזֶּה פְּרָשִׁיּוֹת רַבּוֹת
בַּתּוֹרָה. וּבִסְדֵּר הַזֶּה פְּרָשַׁת קֹדֶשׁ לִי כָּל בִּכּוֹר,
תִּקְצֹר בְּדַבּוּר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה,
וְתֹאמַר בְּמִאֲמַר מֹשֶׁה אֵל הָעָם: זָכוֹר אֵת
הַיּוֹם הַזֶּה (לְהֵלֵן י"ג, ג'), וְגַמֵּר הַפְּרָשָׁה
כָּלָה, וְהֵם דְּבָרֵי הַשֵּׁם אֵל מֹשֶׁה שְׁאֵמַר
לְיִשְׂרָאֵל בּוֹ בְּלִשׁוֹן שְׁנֵאֲטוּהָ. וְדָבָר נָא
בְּאֻזְנֵי הָעָם, בְּצִאתָךְ מִלִּפְנֵי פִּרְעָה.

"ב", ל"א), שֶׁהָלַךְ עַד פֶּתַח בֵּיתָם וְצִעַק
בְּחֹשֶׁךְ: קוֹמוּ צֵאוּ מִתּוֹךְ עַמִּי (שֵׁם). אוֹ שְׁשַׁלַּח
לָהֶם עַל יַד הַמִּצְרַיִם שְׁנֵאֲמַר בְּהֶם (שֵׁם פְּסוּק
ל"ג): וַתַּחֲזֹק מִצְרַיִם עַל הָעָם לִמְהַר לְשַׁלְּחָם
מִן הָאָרֶץ.

וַיִּתְּכֵן שִׁיאֲמַר לֹא אוֹסִיף עוֹד רַאֲוֹת פָּנֶיךָ,
בְּהִיכָלְךָ, שְׁלֹא אָבִיא עוֹד אֲנִי אֵלֶיךָ,
וְכָךְ אָמַר בְּאֵלָה שְׁמוֹת רַבָּה (שְׁלִפְנִינוּ לִיתָא)
יָפָה אֲמַרְתָּ אֵל תִּסָּרֵף רַאֲוֹת פָּנֵי עוֹד אֲנִי כֹא
אֶצְלֶךָ, אִתָּהּ כֹּא אֶצְלִי.

(א"ב) וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה עוֹד נִגַּע אֶחָד.
בְּעִמְדוֹ לִפְנֵי פִרְעָה נֹאמַר לוֹ זֶה, שְׁהִירִי
מִשְׁנֵצָא מִלִּפְנֵי לֹא אוֹסִיף רַאֲוֹת פָּנֶיךָ. לְשׁוֹן
רש"י. וְכֵן אָמַר רַבּוֹתֵינוּ (שְׁמו"ר י"ח, א'):
קַפְצֵי עַלְיוֹ הָאֱלֹהִים, כִּיכּוֹל וְכִנְס בְּפִלְטִין שֶׁל
פִּרְעָה בְּשִׁבִּיל מֹשֶׁה שְׁאֵמַר לֹא אֶסְפֶּה עוֹד רַאֲוֹת
פָּנֶיךָ שְׁלֹא יִמָּצֵא בְּדֹאֵי, וְאִתָּהּ מוֹצֵא שְׁלֹא דָבָר
הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עִם מֹשֶׁה בְּכִיתוֹ שֶׁל פִּרְעָה
אֵלָא אוֹתָהּ שָׁעָה, מְנִין, בְּצִאתִי אֵת הָעִיר וְגו'.

כִּי תִכְבֵּד מֵאֵד יָד ה' עָלָיו וְעַל עַמּוֹ, עַד כִּי
גַם זִבְחִים וְעוֹלוֹת וְכָל אֲשֶׁר לוֹ יִתֵּן בְּעַד נַפְשׁוֹ
(אִיּוֹב ב', ד'). וּבְאֲמַת כִּי כְּאֲשֶׁר אָמַר לָהֶם:
וּבִרְכָתָם גַּם אִתִּי (לְהֵלֵן י"ב, ל"ב), הִנֵּה נֹתֵן
בְּרִצּוֹנוֹ כָּל מִקְנֵהוּ לְכַפֵּר עָלָיו, אָבָל לֹא עָלָה
עַל דַּעַת מֹשֶׁה לַעֲשׂוֹת זִבְחֵי שְׁעִים תוֹעֵבָה
(מִשְׁלִי כ"א, כ"ז), כִּי ה' חִפֵּץ דְּבֹאֵא, לֹא
לְכַפֵּר עָלָיו, רַק לְהַעֲנִישׁוֹ וּלְנַעַר אוֹתוֹ וְאֵת
כָּל חֵילוֹ בָּיִם.

וּרְבוּתֵינוּ אָמַר וּמְכִילָתָא פ"ג. תַּנְחוּמָא בֹא
ז'. כִּי "כְּאֲשֶׁר דְּבִרְתָּם" (לְהֵלֵן י"ב,

ל"ב). הוּא עַל מִאֲמָרָם גַּם אִתָּהּ תִּתֵּן בְּיַדֵּנוּ
זִבְחִים וְעוֹלוֹת. אוֹלִי רָצוּ לוֹמַר שְׂרָמְזוּ לָהֶם
לְתַת כָּכָל אֲשֶׁר אָמַר, לֹא שְׁלָקְחוּ מִמֶּנּוּ כָּלָל.
אוֹ זִבְחִים וְעוֹלוֹת לָהֶם כְּדִי שְׁיִצְאוּ, לֹא
לְהַקְרִיבָם עָלָיו. וְגַם זֶה אֵינוֹ נִכּוֹן.

(כט) לֹא אֶסְפֶּה עוֹד רַאֲוֹת פָּנֶיךָ פִּעִם אֶחָת
אַחֲרֵי צֵאתִי, כִּי בְּמִפְתַּת הַבְּכוֹרוֹת לֹא
רָאִהוּ, כִּי טַעַם: וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן (לְהֵלֵן

(ג) וַיִּתֵּן יְהוָה אֶת־חַן הָעַם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם גַּם הָאִישׁ מִשָּׁה גָדוֹל מְאֹד בְּאַרְצָן מִצְרַיִם בְּעֵינֵי עַבְדֵי־פָרְעָה וּבְעֵינֵי הָעַם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כ עמ' 239)

וַיִּתֵּן ה' אֶת חֲנֹן הָעַם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם (יא, ג) יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁשֶּׁבֶט לוי, שֶׁלֹּא הָיָה בְּשִׁעְבוֹד מִצְרַיִם, לֹא הָיָה בְּכָלֵל נְתִינַת חֲנֹן וְלֹא קִבֵּל מִבְּזוּת מִצְרַיִם. אֲבָל רָאָה רַש"י (להלן יג, א): שָׁאִין לָךְ אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא נָטַל הֶרְבֵּה חֲמוּזִים טְעוּנִים מִכֶּסֶּפֶס וּמִזֶּהָבִים שֶׁל מִצְרַיִם. רמב"ן

♦ יום רביעי א' שבט ♦

(ד) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר יְהוָה כַּחֲצַת הַלַּיְלָה אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרַיִם:

כַּחֲצִי וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר ה' • בְּעֵמְדוֹ לִפְנֵי פָרְעָה נֹאמְרָה לוֹ נְבוּאָה זוֹ, שֶׁהָרִי מְשִׁיבָא מִלְּפָנָיו לֹא הוֹסִיף רְאוֹת פָּנָיו. כַּחֲצַת הַלַּיְלָה • כִּהְחֻלַּק הַלַּיְלָה. כַּחֲצוֹת, כְּמוֹ: (מלכים א יט) "כַּעֲלֹת", (ותהלים קכד) "כַּחֲצוֹת אָפֶם בְּנוֹ", זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ, לִישְׁבוֹ עַל אֶפְרָיו, שָׁאִין חֲצוֹת שֶׁם דָּבָר שֶׁל חֲצִי. וְרַבּוּתֵינוּ דִּרְשׁוּ: (ברכות ד) כְּמוֹ כַּחֲצוֹת הַלַּיְלָה, וְאָמְרוּ שֶׁאָמַר מֹשֶׁה: 'כַּחֲצוֹת', דְּמִשְׁמַע סְמוּךְ לוֹ, אוֹ לִפְנֵיו אוֹ לְאַחֲרָיו, וְלֹא אָמַר כַּחֲצוֹת, שֶׁמָּא יִטְעוּ אֲצִטְנִינִי פָרְעָה וַיֹּאמְרוּ מֹשֶׁה בְּדַאי הוּא, אֲבָל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא יוֹדֵעַ עֲתִיו וְרַגְעָיו, אָמַר: 'כַּחֲצוֹת'. רמב"ן

(ה) וַיִּמָּת כָּל־בְּכוֹר בְּאַרְצָן מִצְרַיִם מִבְּכוֹר פָּרְעָה הַיֹּשֵׁב עַל־כִּסְאוֹ עַד בְּכוֹר הַשְּׂפָחָה אֲשֶׁר אַחֲרֵי הָרְחִים וְכָל בְּכוֹר בֵּהֶמָּה:

כַּחֲצִי עַד בְּכוֹר הַשְּׂכִי • לָמָּה לָקוּ הַשְּׂכִיִּים? כִּדֵּי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: יִרְאַתִּים תִּבְעָה עֲלֵבוֹנִים, וְהִבִּיאָה פְּרַעְנוֹת עַל מִצְרַיִם. מִבְּכוֹר פָּרְעָה וְגו' עַד בְּכוֹר הַשְּׂפָחָה • כָּל הַפְּחוּתִים מִבְּכוֹר פָּרְעָה וְחֲשׂוּבִים מִבְּכוֹר הַשְּׂפָחָה הָיוּ בְּכָלֵל, וְלָמָּה לָקוּ בְּגֵי הַשְּׂפָחוֹת? שָׁאִין הֵם הָיוּ מְשַׁעֲבָדִים בָּהֶם וּשְׂמִיחִים בְּצַרְתָּם. וְכָל בְּכוֹר בֵּהֶמָּה • לִפִּי שֶׁהָיוּ עוֹבְדִין לָהּ. וּפְשֻׁט הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא נִפְרָע מִן הָאִמָּה, נִפְרָע מֵאֵלֶיהָ (מכילתא) •

(ו) וְהִיתָה צִעָקָה גְּדֹלָה בְּכָל־אַרְצָן מִצְרַיִם אֲשֶׁר כָּמְהוֹ לֹא נִהְיְתָה וְכָמְהוֹ לֹא תִסָּף:

וְהִיתָה צִוְּחָתָא רַבָּא בְּכָל אֲרֻעָא דְּמִצְרַיִם דְּכֻתָּה לֹא תוֹת וְדֻכְוֹתָה לֹא תִסָּף:

רמב"ן על התורה – מהדורות בלוס, אברמוביץ

בסוף דבריו: וַיִּרְדּוּ כָּל עַבְדֵיךָ אֵלֶי (פסוק ח'). וְלֹא פָּרַשׁ עִתָּה אֵיזָה לַיְלָה תִּהְיֶה הַמִּכָּה הַזֹּאת, כִּי הַדְּבִיר הָזֶה וְהָאִמָּה אֵל פָּרְעָה קִדְּם רֹאשׁ חֲדָשׁ יִסֵּן הָיָה. וְכִשְׂיֹאמַר כַּחֲצוֹת הַלַּיְלָה לֹא יוֹדֵעַ אֵיזָה לַיְלָה הוּא. וְהִנֵּה לֹא הוֹדִיעָם מֹשֶׁה לֵּיל מִכָּתֶם, אֲבָל אָמַר בְּחָרִי אֲפִי: לֹא אוֹסִיף אֲנִי רְאוֹת פָּנֶיךָ, אֲבָל אֵתָּה תִּקְרָאנִי "וְעַבְדֶּיךָ יִשְׁתַּחֲוּוּ לִי" כַּחֲצוֹת הַלַּיְלָה לְצֵאת מֵאֲרֻעָךָ. וּבִפְרָשָׁה הַשְּׂנִיָּה (להלן י"ב, ב) "פָּרַשׁ לִישְׂרָאֵל: וְעַבְדֶּיךָ בְּאַרְצָן מִצְרַיִם בְּלִילָה הָזֶה וְגו', וּבִפְרָשָׁה הַשְּׁלִישִׁית (שם כ"ט) אָמַר: וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה הַנִּזְכָּר שֶׁשָּׁעוֹ בּוֹ הִפְסֵתָ.

מִצְרַיִם. וְלֹא אָמַר "בְּעֵינֵי פָרְעָה וּבְעֵינֵי עַבְדֵיךָ", כִּי הִשָּׁם אֲמַץ אֶת לְבוֹ כְּנֶגֶד מֹשֶׁה וְדָבָר לוֹ שֶׁלֹּא כִּהְגֵן עִתָּה פְּעָמִים (לְעֵיל י', י'. כ"ח.), כִּי רָצָה ה' שֶׁיִּכָּבֵד אֱלֹוִי וַיִּשְׁתַּחֲוֶה לוֹ כְּבֹא אֲדָם אֵל שׁוֹנְאוֹ, כִּי כָּל זֶה גְּדֹלָה וּמַעֲלָה לְמֹשֶׁה. וְלֹא יִתְכַּן לְפָרַשׁ (בְּהַרָב"ע) כִּי וַיִּתֵּן ה' אֶת חֲנֹן הָעַם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם הוּא חֲנֹן הַשְּׂפָחָה, כִּי עִתָּה בְּזִמְנֵי הַהִבְטָחָה לֹא יֹאמַר "וַיִּתֵּן ה'", אֲבָל הָיָה אוֹמֵר "וְאֲנִי אֶתֵּן אֶת חֲנֹן הָעַם", וְלִמְטָה בְּשִׁעֲשֵׁת מַעֲשֵׂה נֹאמְרָה: וְה' נָתַן (י"ב, ל').

(ד) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר ה' כַּחֲצַת הַלַּיְלָה. אֵל פָּרְעָה אָמַר בֵּן וְאֵל עַבְדֵיךָ כְּמוֹ שֶׁאָמַר

(ג) וְטַעַם וַיִּתֵּן ה' אֶת חֲנֹן הָעַם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם שֶׁלֹּא הָיוּ אֲנִשֵּׁי מִצְרַיִם שׁוֹנְאִים אוֹתָם עַל הַמִּכּוֹת, אֲבָל מוֹסִיפִין בָּהֶם אֲהַבָּה וְנוֹשָׁאִים חֲנֹן בְּעֵינֵיהֶם, לֹאמַר, אֲנַחְנוּ הַרְשָׁעִים גַּם עוֹשִׂים חֲסִם, וְרֹאוּי הוּא שִׁחּוּזֹנִן אֲתָכֶם הָאֱלֹהִים. גַּם הָאִישׁ מֹשֶׁה, הַמִּבְאִי עֲלֵיהֶם הַמִּכּוֹת, גָּדוֹל מְאֹד בְּכָל אֲרֻץ מִצְרַיִם בְּעֵינֵי עַבְדֵי פָרְעָה וְאֲנִשֵּׁי רִיבּוֹ. וּבְעֵינֵי הָעַם, "וְשִׂרְאֵל", אַחֲרֵי שֶׁאָמְרוּ לוֹ יֵרָא ה' עֲלֵיכֶם וַיִּשְׁפֹּט (לְעֵיל ה', כ"א), אַחֲרֵי: וְלֹא שֶׁמָּעוֹ אֵל מֹשֶׁה מִקְצֵר רוּחַ (שם ו', ט.), כִּי נִתְגַּדֵּל מְאֹד בְּעֵינֵיהֶם בְּרֹאוּתָם כִּי נִגָּמֵן הוּא לְנִבְיָא לָהּ.

וַיֵּשׁ אוֹמְרִים (הַרָב"ע) כִּי בְּעֵינֵי הָעַם, עַם

וְלָכֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִנָּזֵק כְּלָמָּא לִישְׁנָה
לְמַנְכַּח לְמַאֲנֵשָׁא וְעַד בְּעִירָא בְּדִיל דְּתַדְעוֹן
דְּפִרִישׁ יְיָ בֵּין מִצְרִים וּבֵין יִשְׂרָאֵל:

(ו) וְלָכֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִחְרֹץ כְּלָב לִשְׁנֹו לְמַאֲנֵשׁ וְעַד
בְּהִמָּה לְמַעַן תִּדְעוֹן אֲשֶׁר יַפְלֶה יְהוָה בֵּין מִצְרִים וּבֵין
יִשְׂרָאֵל:

כ"י"א לֹא יִחְרֹץ כְּלָב לִשְׁנֹו • אוֹמֵר אֲנִי שֶׁהוּא לְשׁוֹן שְׁנוֹן: לֹא יִשְׁנֶן, וְכֵן (יהושע י) "לֹא חֲרָץ לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְאִישׁ אֶת
לְשׁוֹנוֹ", לֹא שְׁנָן. (שמואל ב ה) "אֲזַ תַּחְרֹץ", תִּשְׁתַּנֵּן. (ישעיה כא) "לְמוֹרֵג חֲרוֹץ", שְׁנוֹן. (משלי כא) "מִחֲשָׁבוֹת חֲרוֹץ", אָדָם חֲרִיף
וְשְׁנוֹן, (שמואל א י) "וְיָד חֲרוּצִים תַּעֲשִׂיר", חֲרִיפִים, סוֹחֲרִים שְׁנוֹנִים. אֲשֶׁר יַפְלֶה • יְבָדִיל.

ח וְיִרְדּוּ כָל עֲבָדֶיךָ אֵלַי וְהִשְׁתַּחֲוִי־לִי לְאֹמֵר צֵא
לְמִימֵר פּוֹק אֶת וְכָל עֲמָא דִּי עֲמָךְ וַיְבַתֵּר בֵּן
אֲפּוֹק וַנִּפְק מְלֻת פְּרָעָה בְּתַקּוּף רָגְזוֹ:

(ח) וְיִרְדּוּ כָל עֲבָדֶיךָ אֵלַי וְהִשְׁתַּחֲוִי־לִי לְאֹמֵר צֵא
אֶתָּה וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־בְּרַגְלֶיךָ וְאַחֲרֵי־כֵן אֵצָא וַיֵּצֵא מֵעַם־
פְּרָעָה בְּחֲרִי־אָף:

כ"י"ב וְיִרְדּוּ כָל עֲבָדֶיךָ • חֵלֶק כְּבוֹד לְמַלְכוּת, שְׁהָרִי בְּסוּף, יִרַד פְּרָעָה בְּעֲצָמוֹ אֵלָיו בְּלִילָה וְאָמַר: "קוֹמוּ צֵאוּ מִתּוֹךְ
עַמִּי", וְלֹא אָמַר לוֹ מִשָּׁה מִתְחִלָּה וְיִרְדֶּתָּ אֵלַי וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לִּי (זכחיים קב). אֲשֶׁר בְּרַגְלֶיךָ • הַהוֹלְכִים אַחֵר עֲצָתְךָ וְהַלּוֹכֶךָ.
וְאַחֲרֵי כֵן אֵצָא • עַם כָּל הָעָם מֵאַרְצֶךָ. וַיֵּצֵא מֵעַם פְּרָעָה • כְּשֶׁגָּמַר דְּבָרָיו, יֵצֵא מִלְּפָנָיו. בְּחֲרִי אָף • עַל שֶׁאָמַר
לוֹ: "אֵל תִּסֶּף רְאוֹת פָּנָי".

ט וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה לֹא יִקְבַּל מִנְכּוֹן פְּרָעָה
בְּדִיל לְאַסְגָּאָה מִפְתִּי בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם:

(ט) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֹא־יִשְׁמַע אֲלֵיכֶם פְּרָעָה לְמַעַן
רְבוֹת מוֹפְתֵי בְּאַרְץ מִצְרַיִם:

כ"י"ג לְמַעַן רְבוֹת מוֹפְתֵי • מוֹפְתֵי, שְׁנִים. רְבוֹת, שְׁלֹשָׁה: מִכַּת בְּכוֹרוֹת, וּקְרִיעַת יָם סוּף וּלְנֶעַר אֶת מִצְרַיִם. רַמְבַּן

י וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עָשׂוּ אֶת־כָּל־הַמּוֹפְתִים הָאֵלֶּה לִפְנֵי
קֹדֶם פְּרָעָה וְאַתְמִיק יְיָ יֵת לָבָא דְּפְרָעָה וְלֹא
שַׁלַּח יֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעָה:

(י) וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עָשׂוּ אֶת־כָּל־הַמּוֹפְתִים הָאֵלֶּה לִפְנֵי
פְּרָעָה וַיַּחֲזִק יְהוָה אֶת־לֵב פְּרָעָה וְלֹא־שַׁלַּח אֶת־בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל מֵאַרְצוֹ:

כ"י"ד וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עָשׂוּ וְגו' • כָּכָר כְּתֹב לָנוּ זֹאת בְּכָל הַמּוֹפְתִים, וְלֹא שִׁנְאָה כָּאֵן אֱלֹא בְּשִׁבִּיל לְסִמְכָה לְפִרְשָׁה
שְׁלֹא־תִרְיָה. רַמְבַּן

א וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה וְלֹא־אֶהְרֹן בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם
לְמִימֵר:

יב (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַל־אֶהְרֹן בְּאַרְץ מִצְרַיִם
לְאֹמֵר:

כ"י"ה וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאַל אֶהְרֹן • בְּשִׁבִּיל שְׁאֶהְרֹן עֲשֵׂה וְטִרַח בְּמוֹפְתִים כְּמֹשֶׁה, חֵלֶק לוֹ כְּבוֹד זֶה בְּמִצְוֶה
רִאשׁוֹנָה, שְׁפָלְלוּ עִם מֹשֶׁה בְּדַבּוּר. בְּאַרְץ מִצְרַיִם • (מכילתא) חוּץ לְכַרְף. אוֹ אֵינִי אֱלֹא בְּתוֹךְ הַכַּרְף? תְּלִמּוּד לֹאֹמַר:
"כִּצְאָתִי אֶת הָעִיר וְגו'", וְמֵה תִפְלֶה קֵלָה לֹא תִפְלֶל בְּתוֹךְ הַכַּרְף, לְפִי שֶׁהִיָּתָה מְלָאָה עֲבוּרֹת כּוֹכְבִים, דְּכָר חֲמוּר
כְּזֶה, לֹא כָל שָׁכֵן?.

רַמְבַּן עַל הַתּוֹרָה - מִהַדּוּרֹת בְּלוּס, אַבְרָמֹוֹבִיץ

(י) וְטַעַם וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עָשׂוּ אֶת כָּל
הַמּוֹפְתִים הָאֵלֶּה הֵם הַמּוֹפְתִים הַנּוֹכְרִים
לְמַעַלָּה, וְאָמַר זֶה בְּעִבּוּר שְׁהִשְׁלִים כָּל
הַמַּעֲשִׂים שֶׁעָשׂוּ, וְגִזְרֹת מִכַּת בְּכוֹרוֹת שֶׁכָּכָר
הוֹדִיעֵנו אוֹתָהּ לְפָרְעָה, כִּי בְּמִיתַת הַבְּכוֹרוֹת
אֵין לְמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כְּהַ מַּעֲשֵׂה.

מוֹפְתִי"ו בְּמִכַּת בְּכוֹרוֹת בְּאָדָם וּבְבִהֵמָה
וּשְׁפָטִים בְּאַלְהִיָּהֶם (לְהֵלֵן י"ב, י"ב). וְרַש"י
אָמַר: מִכַּת בְּכוֹרוֹת וּקְרִיעַת יָם סוּף וּלְנֶעַר
הַמִּצְרַיִם כְּתוּכֹו. וְלֹא יִסְכֵּן זֶה בְּעִבּוּר שְׁאָמַר:
וְלֹא שַׁלַּח אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַרְצוֹ (פֶּסוּק
(י').

(ט) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה לֹא יִשְׁמַע אֲלֵיכֶם
פְּרָעָה. בְּעִבּוּר שֶׁהָיָה רֹאשִׁי שִׁפְחָד פְּרָעָה
וְעֲבָדָיו בְּמִכַּת הַבְּכוֹרוֹת וַיִּירָא מִפְּנֵה יוֹתֵר
מִכָּל אֲשֶׁר כָּא עָלִיהֶם, וְכָכָר רֹאוּ כָּל דְּבָרֵי
מֹשֶׁה מִתְקִימִים בָּהֶם, בְּעִבּוּר כֵּן הוֹדִיעֵנו הַשֵּׁם
שֶׁהוּא מִסְחָק אֶת לְבוֹ "כְּדִי שִׁירָכָה בּוֹ

(ב) הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם
לְחֹדְשֵׁי הַשָּׁנָה:
בִּנְחָא הַדִּין לְכוּן רִישׁ יַרְחִין קְדָמָא הוּא
לְכוּן לְיַרְחֵי שְׁמָא:

כ"ט • הַחֹדֶשׁ הַזֶּה • (מכילתא. שמות רבה) הִרְאָהוּ לְבָנָה בַּחֲדוּשָׁה, וְאָמַר לוֹ: כְּשֶׁהִירַח מִתְחַדֵּשׁ, יִהְיֶה לָךְ רֹאשׁ חֹדֶשׁ. וְאֵין מִקְרָא יוֹצֵא מִיָּדִי פְשׁוּטוֹ: עַל חֹדֶשׁ נִסָּן אָמַר לוֹ: זֶה יִהְיֶה רֹאשׁ לְסֹדֶר מִנְּחָן הַחֲדָשִׁים, שֶׁיְהִי אֵיר קְרוֹי שְׁנִי, סִיּוֹן - שְׁלִישִׁי. הַזֶּה • נִתְקַשָּׁה מִשָּׁה עַל מוֹלַד הַלְבָנָה, בְּאִיזוֹ שְׁעוֹר תִּרְאָה וְתִהְיֶה רְאוּיָה לְקֹדֶשׁ, וְהִרְאָה לוֹ בְּאֶצְבַּע אֶת הַלְבָנָה בְּרָקִיעַ וְאָמַר לוֹ: כִּזָּה רְאָה וְקֹדֶשׁ. וְכִיצַד הִרְאָהוּ, וְהָלַל לֹא הָיָה מְדַבֵּר עִמּוֹ אֶלָּא בְּיוֹם, שֶׁנֶּאֱמָר: (לעיל ט) "וַיְהִי בְיוֹם דְּבָר ה'", (ויקרא ט) "בְּיוֹם צִוּתוֹ", (במדבר טו) "מִן הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוָּה ה' וְהָלָאָה"? אֶלָּא סְמוּךְ לְשִׁקִּיעַת הַחֲמָה נֶאֱמָרָה לוֹ פֶּרֶשָׁה זֹאת וְהִרְאָהוּ עִם הַשָּׁכָה. רמב"ן

(ג) דְּבָרוֹ אֶל-כָּל-עַדְתִּי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בְּעֶשֶׂר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה
וַיָּקָחוּ לָהֶם אִישׁ שָׂה לְבֵית-אָבִתּוֹ שָׂה לְבֵית:
גמלילו עִם כָּל בְּנֵשֶׁתא דִּישְׂרָאֵל לְמִימְרָא
בְּעֶסְרָא לְיַרְחָא הַדִּין וְיִסְבּוּן לַהוֹן גְּבַר אִמְרָא
לְבֵית אָבִא אִמְרָא לְבֵיתָא:

כ"ט • דְּבָרוֹ אֶל כָּל עַדְתִּי • (מכילתא) וְכִי אָהָרֹן מְדַבֵּר, וְהָלַל כָּבֹד נֶאֱמָר: "אִתָּה תְּדַבֵּר"? – אֶלָּא חוֹלְקִין כְּבוֹד זֶה לָזֶה, וְאוֹמְרִים זֶה לָזֶה: לְמַדְנִי, וְהַדְּבוּר יוֹצֵא מִבֵּין שְׁנֵיהֶם כָּאִלוֹ שְׁנֵיהֶם מְדַבְּרִים. דְּבָרוֹ אֶל-כָּל-עַדְתִּי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בְּעֶשֶׂר לַחֹדֶשׁ • (מכילתא) דְּבָרוֹ הַיּוֹם, בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ, שֶׁיִּקְחֻהוּ בְּעֶשֶׂר לַחֹדֶשׁ. הַזֶּה • פֶּסַח מְצָרִים מִקְחוֹ בְּעֶשֶׂר וְלֹא פֶסַח דּוֹרוֹת (פסחים צו). שָׂה לְבֵית אָבִתּוֹ • (שם) לְמִשְׁפָּחָה אֶחָת. הָרִי שֶׁהָיוּ מְרַבִּין, יָכוֹל שֶׁהָיָה אֶחָד לְכָלֵן? תְּלִמּוּד לומר: "שָׂה לְבֵיתָא". רמב"ן

(ד) וְאִם-יִמְעַט הַבֵּית מִהָיִוֹת מִשָּׁה וְלָקַח הוּא וּשְׁבָכּוֹ
הַקָּרֵב אֶל-בֵּיתוֹ בְּמִכְסַת נִפְשֹׁת אִישׁ לְפִי אֲכָלוּ תִּכְסּוּ
עַל-הַיֵּשָׁה:
דְּוָאם יִזְעִיר בֵּיתָא מִלְּאִתְמַנְאָה עַל אִמְרָא
וְיִסָּב הוּא וְשִׁבְכָה דְקָרִיב לְבֵיתָהּ בְּמִנְיָן
נִפְשָׁתָא גְבַר לְפָנִים מִיְכָלָה תִתְמַנּוּן עַל
אִמְרָא:

כ"ט • וְאִם יִמְעַט הַבֵּית מִהָיִוֹת מִשָּׁה • וְאִם יִהְיֶה מוֹעֵטִין מִהָיִוֹת מִשָּׁה אֶחָד, שָׁאִין יְכוֹלִין לְאָכְלוּ וְיָבֵא לִידֵי נוֹתָר, וְלָקַח הוּא וּשְׁבָכּוֹ וְגו', זֶהוּ מִשְׁמַעוֹ לְפִי פְשׁוּטוֹ. וְעוֹד יֵשׁ בּוֹ מִדְּרַשׁ לְלַמֵּד שֶׁאֲחֵר שְׁמַנּוּ עָלָיו, יְכוֹלִין לְהִתְמַעֵט

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לָהֶם שְׁמוֹת אֲצִלְנוּ, וְהִסְבִּיחַ בָּזֶה, כִּי מִתְחַלָּה הָיָה מִנְּחָם זָכַר לִיצִיאַת מִצְרַיִם, אֲכָל כֹּאשֶׁר עָלִינוּ מִכָּבֶל וְנִתְקַנְסִים מִזֶּה שֶׁאֲמַר הַכְּתוּב: וְלֹא יֵאָמַר עוֹד חִי ה' אֲשֶׁר הִעֲלָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כִּי אִם חִי ה' אֲשֶׁר הִעֲלָה וְאֲשֶׁר הֵבִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ צִפּוֹן (יִרְמְיָה ט"ז, י"ד-ט"ו). חֲזוֹנוֹ לִקְרֹא הַחֲדָשִׁים בְּשֵׁם שְׁנִקְרָאִים בְּאֶרֶץ כְּבֵל, לְהַזְכִּיר כִּי שֵׁם עֲמֻדָּנוּ וּמִשֵּׁם הִעֲלָנוּ הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ. כִּי אֵלֶּה הַשְּׁמוֹת נִסָּן אֵיר וְוֹלְתָם שְׁמוֹת פְּרָסִים, וְלֹא יִמְצָא רַק בְּסִפְרֵי נְבִיאֵי כְּבֵל וְנִקְרָא א', ז'. עוֹרָא ו', ט"ו. נִחְמָה א, א'. וּבְמִגְלַת אֶסְתֵּר. וְלָכֵן אָמַר הַכְּתוּב: בַּחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן הוּא חֹדֶשׁ נִסָּן (אֶסְתֵּר ג', ז'), כְּמוֹ: הִפִּיל פּוֹר הוּא הַגּוֹרֵל (שם). וְעוֹד הַיּוֹם הַגּוֹרֵם בְּאֶרְצוֹת פְּרָס וּמִדֵּי כָף הֵם קוֹרְאִים אוֹתָם נִסָּן וְתִשְׁרִי וְכָלם כְּמוֹנוֹ. וְהִנֵּה נִזְכִּיר בַּחֲדָשִׁים הַגָּאֵלָה הַשְּׁנִית כֹּאשֶׁר עֲשִׂינוּ עַד הֵנָּה בְּרֹאשׁוֹנָה.

(ג) אִישׁ שָׂה לְבֵית אָבִתּוֹ. טַעַם הַמִּצְוָה הַזֹּאת, בְּעֶבְרִי כִּי מִזֵּל טֵלָה בַּחֲדָשׁ נִסָּן בְּכַחוֹ הַגְּדוֹל, כִּי הוּא מִזֵּל הַצּוֹמֵחַ, לְכָף צִוָּה לְשַׁחַט טֵלָה וְלֹאכַל אוֹתוֹ, לְהוֹדִיעַ שֶׁלֹּא בִכַח מִזֵּל

זֶה זִכְרוֹן בְּנֵס הַגְּדוֹל, כִּי בְּכָל עַת שְׁנִזְכִּיר הַחֲדָשִׁים יִהְיֶה הַנֵּס נִזְכָּר, וְעַל כֵּן אֵין לְחֲדָשִׁים שֵׁם בַּתּוֹרָה, אֶלָּא יֵאָמַר: בַּחֲדָשׁ הַשְּׁלִישִׁי (לְהֵלֵן י"ט, א'), וְאֹמַר: וַיְהִי בִשְׁנַת הַשְּׁנִית בַּחֲדָשׁ הַשְּׁנִי נִעְלָה הָעֵנָן (בְּמִדְבָּר י', י"א), וּבַחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֲדָשׁ יָגוֹ' (שָׁם כ"ט, א'). וְכֵן כָּלם. וְכֵן שֶׁתִּהְיֶה הַזִּכְרִיָּה בְּיוֹם הַשְּׁבִית בְּמִנּוּתֵינוּ מִמּוֹנוֹ אֶחָד בְּשִׁבְתָּ וּשְׁנֵי בְּשִׁבְתָּ, כֹּאשֶׁר אָפְרָשׁ (לְהֵלֵן כ', ח'). כָּף הַזִּכְרִיָּה בִּיצִיאַת מִצְרַיִם בְּמִנּוּתֵינוּ הַחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן וְהַחֲדָשׁ הַב' וְהַשְּׁלִישִׁי לְגֻאֲלָנוּ, שָׁאִין הַמִּנְיָן הַזֶּה לְשָׁנָה, שֶׁהָיָה תְּחִלַּת שְׁנוֹתֵינוּ מִתְשַׁרֵּי, דְּכִתִּיב: וְחָג הָאֶסְיִף תְּקוּפַת הַשָּׁנָה (לְהֵלֵן ל"ד, כ"ב), וְכִתִּיב: בְּצֵאת הַשָּׁנָה (לְהֵלֵן כ"ג, ט"ז), אִם כֵּן שְׁנִקְרָא לַחֲדָשׁ נִסָּן "רִאשׁוֹן" וְלַתְּשַׁרֵּי "שְׁבִיעִי", פְּתוּרָנוּ רִאשׁוֹן לְגֻאֲלָה וּשְׁבִיעִי אֵלֶּיהָ. וְזֶה טַעַם: רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם, שְׁאִינֵנוּ רִאשׁוֹן בְּשָׁנָה, אֲכָל הוּא "רִאשׁוֹן לָכֶם", שְׁנִקְרָא לוֹ לְזִכְרוֹן גֻּאֲלָנוּ.

וּכְבָּר הַזִּכְרִיָּה בְּמִנּוּתֵינוּ זֶה הָעֵנָן (וְיִשְׁלָמִי ר"ה א' ב' ב"ר מ"ח, ט'), וְאִמְרוּ שְׁמוֹת חֲדָשִׁים עָלוּ עִמָּנוּ מִכָּבֶל, כִּי מִתְחַלָּה לֹא הָיוּ

(ב) הַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים. זֶה מִצְוָה רִאשׁוֹנָה שֶׁצִּוָּה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי מִשָּׁה, וְלָכֵן אָמַר: בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, כִּי שָׁאֵר מִצּוֹת שֶׁבַחְתָּהּ הָיוּ בְּהַר סִינַי, אוֹ שְׂבָא לומר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, לֹא בְעִיר מִצְרַיִם, כְּמוֹ שֶׁאֲמָרוּ רַבּוֹתֵינוּ (מְכִילֵתָא בָּאָן): חוּץ לְכָרְךָ.

וְהִנֵּה רָאוּי שֶׁיֵּאָמַר תְּחִלָּה: דְּבָרוֹ אֶל כָּל עַדְתִּי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֶם וְגוֹמַר הַפֶּרֶשָׁה, אֲכָל מִשָּׁה וְאָהָרֹן הֵם בְּמִקּוֹם יִשְׂרָאֵל (תְּנַחֲמוּמָא חֻקַּת כ"ג), וְאָמַר לָכֶם כִּנְגַד יִשְׂרָאֵל לְדוֹרוֹתָם, וְחִזּוֹר וְאָמַר: דְּבָרוֹ אֶל כָּל עַדְתִּי יִשְׂרָאֵל, שֶׁצִּוָּם בְּמִצּוֹת שְׁעָה לְקַחַת פֶּסַח מִצְרַיִם מִבְּעֶשֶׂר (פְּסָחִים צ"ו). וְלִפִּי מִדְּרַשׁ (ר"ה כ"ה): לָכֶם לומר שֶׁקְדוֹשׁ הַחֲדָשׁ צָרִיף בֵּית דִּין מִמְּחִין. וְלָכֵף לֹא נֶאֱמָר בַּתְּחִלָּה "דְּבָרוֹ אֶל כָּל עַדְתִּי יִשְׂרָאֵל", שָׁאִין בְּקֹדֶשׁ הַחֲדָשׁ אֶלָּא מִשָּׁה וְאָהָרֹן וְכִיּוֹצֵא בָהֶם.

וְטַעַם הַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים, שֶׁיִּמְנּוּ אוֹתוֹ יִשְׂרָאֵל "חֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן", וּמִמְּנוּ יִמְנּוּ כָּל הַחֲדָשִׁים שְׁנֵי וּשְׁלִישִׁי עַד תִּשְׁלֹם הַשָּׁנָה בְּשָׁנִים עֶשֶׂר חֲדָשׁ, כְּדִי שֶׁיִּהְיֶה

וּלְמַשָּׁךְ יָדֵיהֶם הִימָנּוּ וּלְהִמָּנֹת עַל שֶׁה אַחֵר, אֲךָ אִם בָּאוּ לְמַשָּׁךְ יָדֵיהֶם וּלְהִתְמַעֵט מֵהֵיזֶה מִשָּׁה, יִתְמַעֲטוּ בְעוֹד הַשָּׁה קָיָם, בְּהֵיזֶה בְּחַיִּים וְלֹא מִשְׁנִשְׁחַט (פסחים טז) • **בְּמִכְסֵּת • חֲשֹׁבוֹן, וְכֵן:** (ויקרא כז) "מִכְסֵּת הָעֶרְכָּךְ". **לְפִי אָכְלוּ • הָרְאוּי לְאָכִילָה, פָּרֵט לְחוֹלָה וְזָקֵן שְׂאִינוּ יָכוֹל לְאָכֹל בְּיָתוֹ • תִּכְסּוּ • תִּתְמַנְנוּ.**

(ה) **שֶׁה תָּמִים זָכַר בְּיָשְׁנָה יִהְיֶה לָכֶם מִן־הַכֹּכָבִים וּמִן־הָעוֹיִם תִּקְחוּ:**
ה אמר שלים דבר בר שמה יהי לכוון מן אמריא ומן עזיא תסבון:

רש"י • **תָּמִים • בְּלֹא מוֹם • בֶּן שָׁנָה • כָּל שָׁנָתוֹ קְרוּי בֶּן שָׁנָה, כְּלוּמַר שְׁנוֹלֵד בְּשָׁנָה זוֹ. מִן הַכֹּכָבִים וּמִן הָעוֹיִם •**
או מזה או מזה, שאף עז קרוי שנה, שנאמר: (דברים יד) "וְשֶׁה עוֹיִם".

(ו) **וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אַרְבַּעַת עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וַיִּשְׁחָטוּ אוֹתוֹ כָּל קָהָל עַד־יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעֲרָפִים:**
ויהי לכוון למשרא עד ארבעא עשר יומא לירחא הדין ויכסון יתה כל קהלא כנשתא דישראל בין שמשיא:

רש"י • **וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת •** זהו לשון בקור, שטעון בקור ממום ארבעה ימים קדם שחיטה. ומפני מה הקדים לקיחתו לשחיטתו ארבעה ימים, מה שלא צוה בן בפסח דורות? היה רבי מתיא בן חרש אומר: הרי הוא אומר: "וְאַעֲבֹר עֲלֶיךָ וְאֶרְאֶה וְהָיָה עִתְּךָ עֵת דְּדִים", הגיעה שבועה שנשבעתי לאברהם שאגאל את בניו ולא היו בידם מצות להתעסק בהם, כדי שיגאלו, שנאמר: (שם) "וְאֵת עַרְם וְעָרִיחָה", ונתן להם שתי מצות: דם פסח ודם מילה שפלו באותו הלילה, שנאמר: (שם) "מִתְבוֹסֶסֶת בְּדַמְיָךְ", בשני דמים, ואומר: (זכריה ט) "גַּם־אֵת בְּדָם־בְּרִיתְךָ שֶׁלַחְתִּי אֲסִירֶיךָ מִבּוֹר אֵין מֵיִם בּוֹ", ושהיו שטופים בעבודת כוכבים, אמר להם: "מִשְׁכּוֹ וְקָחוּ לָכֶם", "מִשְׁכּוֹ" ידִיכֶם מִעֲבֹדַת כּוֹכָבִים "וְקָחוּ לָכֶם" צֵאן שֶׁל מִצְוָה. וַיִּשְׁחָטוּ אוֹתוֹ וְגו' • וכי כלן שוחטין? אלא מכאן, ששלוחו של אדם כמותו (מכילתא. קידושין כא) • **קָהָל עַד־יִשְׂרָאֵל •** קהל ועדה וישראל. מכאן אמרו: פסחי צבור נשחטין בשלש כתות, זו אחר זו. נכנסה כת ראשונה, נעלו דלתות העזרה וכו', כדאיתא בפסחים (דף סה) • **בֵּין הָעֲרָפִים •** מִשְׁשׁ שְׁעוֹת וּלְמַעֲלָה קְרוּי בֵּין הָעֲרָפִים, שֶׁהִשְׁמַשׁ נוֹטָה לְבֵית מְבֹאוֹ לְעֶרֶב, וּלְשׁוֹן "בֵּין הָעֲרָפִים" נִרְאֶה בְּעֵינֵי, אוֹתָן שְׁעוֹת שְׁבִין עֲרִיבַת הַיּוֹם לְעֲרִיבַת הַלֵּילָה. עֲרִיבַת הַיּוֹם בְּתַחֲלַת שְׁבַע שְׁעוֹת מִפִּי יָנְטוּ צִלְלֵי עָרֶב, וְעֲרִיבַת הַלֵּילָה בְּתַחֲלַת הַלֵּילָה. עָרֶב, לְשׁוֹן נֶשֶׁף וְחֹשֶׁךְ, כְּמוֹ: (ישעיה כד) "עָרֶבָה כָּל־שְׁמַחָה".

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות טז עמ' 114)

ומפני מה הקדים לקיחתו לשחיטתו ארבעה ימים (רש"י יב, ו) ארבעה ימים הם מִשְׁשׁ הַיּוֹם הַנּוֹדֵשׁ לְאָדָם לְקַבֵּל הַחֲלֻטָּה מִתּוֹךְ מִתִּינּוֹת וַיִּשׁוּב הַדַּעַת. וכפי שפרש רש"י לגבי העקדה, שהקב"ה הראה לאברהם את הר המוריה רק ביום השלישי למסעו (שהוא היום הרביעי מאז הצווי על העקדה) כְּדִי שֶׁלֹּא יֵאמְרוּ, הִמָּנוּ וְעָרְבּוּ פְתָאוֹם וְטָרַד דַּעְתּוֹ. ואף כאן: מפני ששבני ישראל היו שטופים באלילים, לא היה די בפעלה חד-פעמית כדי לנתק אותם מעבודה זרה, אלא היה צורך בארבעה ימים של ישוב הדעת לפני פעלה זו. ומבין

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

(להלן פסוק ח'). וכן ויהי ערב ויהי בקר (בראשית א', ה'), על תחלת הלילה קצת הכוכבים, וכן: בנשף בערב יום באישון לילה ואפלה (משלי ז, ט'). ויקרא גם בן סוף היום "ערב" כמו שאמרו: ויבאו שני המלאכים סדמה בערב ולוט ישב בשער סדם (בראשית י"ט, א'). וכן ויהי ערב ותעל השלל (להלן ט"ז, י"ג), ולא בא השלל בלילה. וכן רבים. וכתוב: ערב ובקר וצהרים אשיחה ואתמה (תהלים נ"ה, י"ח), והנה אלה השלשה עתים מוללים כל היום. אם בן אחרי הצהרים יקרא ערב מיד.

וכעלות השמש, וכל עת היותו במזרח, יקרא בקר, והוא ארבע שעות. כמו שהעידו (עדות ו', א'). על תמיד של שחר שקרב

מן התוב שאמר: ובהעלת אהרן את הנרות בין הערבים (להלן ל', ח'), פי שם תוב: יערך אתו אהרן ובניו מערב עד בקר (שם כ"ז, כ"א), ועוד מן התוב בפסח עצמו: שם תזבח את הפסח בערב כבא השמש מועד צאתך ממצרים (דברים ט"ז, ו'), כי כבא השמש שקיעת החמה. ואין זה תשובה על הרב, שכתב אמרו רבותינו (ברכות ט'). בערב אתה זוכה, כבא השמש אתה אוכל, מועד צאתך ממצרים אתה שורף. וכבר כתב הרב זה.

והנכון בעיני בזה, כי הלילה נקרא "ערב", כמו שנאמר: בערב תאכלו מצת (להלן פסוק י"ח), והוא בלילה, שנאמר: ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש ומצות

יצאנו משם אלא בגזרת עליון. ועל דעת רבותינו (שמו"ר ט"ז, ב'). שהיו המצרים עובדים אותו, כל שכן שהודיע במצוה הזאת שהשפיל אליהם ובהם בהיותו במעלה העליונה שלו. וכך אמרו (שם): קחו לכם צאן וישחטו (להלן פסוק כ"א). אליהם של מצרים.

(ו) **בֵּין הָעֲרָפִים.** מִשְׁשׁ שְׁעוֹת וּלְמַעֲלָה קְרוּי בֵּין הָעֲרָפִים, שֶׁהִשְׁמַשׁ נוֹטָה לְצֵד מְבֹאוֹ לְעֶרֶב. וּלְשׁוֹן בֵּין הָעֲרָפִים נִרְאֶה בְּעֵינֵי, אוֹתָן שְׁעוֹת שְׁבִין עֲרִיבַת הַיּוֹם לְעֲרִיבַת הַלֵּילָה. עֲרִיבַת הַיּוֹם בְּתַחֲלַת שְׁבַע, כִּי יָנְטוּ צִלְלֵי עָרֶב (ירמיה וד, ד), וְעֲרִיבַת הַלֵּילָה בְּתַחֲלַת הַלֵּילָה. עָרֶב, לְשׁוֹן נֶשֶׁף וְחֹשֶׁךְ, כְּמוֹ עָרֶבָה כָּל שְׁמַחָה (ישעיה כד, י"א). לְשׁוֹן רִשְׁי. וְר"א הִשִּׁיב

(ו) וְלִקְחוּ מִן־הָהָם וְנָתַנוּ עַל־שְׁתֵּי הַמִּזְוֹת וְעַל־הַמִּשְׁקָף
עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר־יֹאכְלוּ אֹתוֹ בָּהֶם:

כ"ה וְלִקְחוּ מִן הָהֶם • זו קבלת הָהֶם. יכול ביד? תלמוד לומר: "אֲשֶׁר בְּפֶה". הַמִּזְוֹת • הם הזקופות אחת מכאן לפתח ואחת מכאן. הַמִּשְׁקָף • הוא העליון שהדלת שוקף עליו כשסוגרין אותו, לינט"ל בלע"ז. ולשון שקיפה - חבטה, כמו: (ויקרא כו) "קול עֶלֶה גִדָּף" טרפא דשקיף, "חבורה" משקופי. על הַבָּתִּים אֲשֶׁר יֹאכְלוּ אֹתוֹ בָּהֶם • ולא על משקוף ומזוזות שבתית התכן ובבית הבקר שאין דרין בתוכן.

(ח) וַיֹּאכְלוּ אֶת־הַבָּשָׂר בַּלֵּילָה הַזֶּה צִלִּי־אֵשׁ וּמִצֹּת
עַל־מִרְרִים יֹאכְלֶהוּ:

כ"ה וְאֵת הַבָּשָׂר • ולא גידים ועצמות (מכילתא. פסחים פג). על מִרְרִים • כל עֶשֶׂב מֵרֹר, נקרא מִרְרֹר, וְצֹמֶם לְאֹכַל מִרְרֹר, זָכָר ל"וּמִרְרֹר אֵת חַיִּיהֶם". ומב"ן

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

וצוה אִיף יֹאכְלוּהוּ, והזכיר שבעת הימים (שם פסוקים ג' ד'), ואין בכל הפרשה היתה זכר ליום ארבעה עשר והשחיטה בו. וכן אמר: ולא ליל מן הבשר אֲשֶׁר תִּזְבַּח בְּעֶרְבַּי בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן לַבֹּקֶר (שם פסוק ד'). והנה בְּעֶרְבַּי בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן, יום חמשה עשר, הראשון בשבעת הימים הנזכרים כי יום ארבעה עשר לא הזכיר כאן כלל, וכן בארבעה עשר יום אחד בְּעֶרְבַּי תֹּאכְלוּ מִצֹּת (להלן פסוק י"ח). הוא ליל חמשה עשר. והנה פרוש אֲשֶׁר תִּזְבַּח בְּעֶרְבַּי שֶׁלֹּא ליל לַבֹּקֶר מִן הַבָּשָׂר אֲשֶׁר תִּזְבַּח אֹתוֹ זָבַח בְּעֶרְבַּי יוֹם הָרִאשׁוֹן.

(ח) וּמִצֹּת עַל מִרְרִים יֹאכְלֶהוּ. שיעור: וַיֹּאכְלוּ אֵת הַבָּשָׂר בַּלֵּילָה הַזֶּה צִלִּי אֵשׁ, ובמצות "עם" מרורים יֹאכְלֶהוּ. וכן: על מצות ומרורים (במדבר ט', י"א), כמו עם, וְכַמִּזְבֵּי: וַיִּבְאֹה הָאֲנָשִׁים עַל הַנָּשִׁים (להלן ל"ה, כ"ב), וכן: ראשו על כרעיו ועל קרבו (הפסוק הבא). ולא אמר "עם", ללמד שאינו חובה שיהיה כוונתו בבת אחת ואוכלן. ויחסר הכתוב ב"ת, כמו: ויחצו מים (להלן ל', כ'), וימת סלד לא בנים (ד"ה א' ב', ל'). וילמד הכתוב שאין מצוה במרורים אלא עם אכילת הבשר, אבל המצות חזר וצוה: בְּעֶרְבַּי תֹּאכְלוּ מִצֹּת, (להלן פסוק י"ח), אפלו בפני עצמן, כדעת רבובתינו (פסחים ק"כ).

ויותר נכון שנאמר כי ומצות נמשך למעלה, וַיֹּאכְלוּ אֵת הַבָּשָׂר וּמִצֹּת, וחזר וצוה עם מרורים יֹאכְלוּהוּ לְבָשָׂר הַנֶּזֶק, והנה צוה באכילת הבשר ובאכילת המצות, ולא צוה באכילת המרורים, רק אמר שיאכלו לְבָשָׂר עם מרורים, ויזמו שאין במרורים מצוה רק לֹאכַל הַבָּשָׂר עִמָּהֶם, ובזמן שאין בשר אין במרורים מצוה. וגם אינם מעבדים הבשר, ואם אכל פסח ולא אכל מרורים יד פסח יצא, כי המצוה בפסח כמו המצוה במצוה, כל אחת צוה בפני עצמה.

ותעל השלל (שם י"ג), כי עֶלֶה בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן לְשַׁעַר אֶחָד בְּעֶרְבִי, וַיִּתְּכֶן שִׁיחָהּ הַלְשׁוֹן כְּדַבְּרֵי רַשִׁי, שְׁנֵי עֲרָבִים, עֶרְבַּי בְּקֹר וְעֶרְבִי יוֹם, כי כן יאמר הכתוב: מִנְחַת הַבֹּקֶר וּמִנְחַת הָעֶרֶב, שְ�נֵאמַר: וַיְהִי בַבֹּקֶר כַּעֲלֹת הַמִּנְחָה (מלכים ב' ג', כ'), ואומר: עד למנחת הערב ובמנחת הערב קמתי מתענית (עזרא ט', ד"ה). ומנחה לשון מנוחת השמש והשקט אורו הגדול, כדמיתרנמין: לִמְנַח יוֹמָא (בראשית ג', ח'), והן מנחה גדולה ומנחה קטנה שהזכירו חכמים (ברכות כ"ו:). והנה כל הזמן הזה להדלקת הנרות ולקטרת שאין כשרין בלילה אלא בזמן תמיד של בין הערבים וקודמין לו. וְלָזֶה יֵשֶׁה דַּעַת אֲנָקְלוֹס שְׁאָמַר "בין שמיאי", שמש המזרח ושמש המערב, ואמר הכתוב: יִצְרָף אֹתוֹ אֶהְרֹן מִעֶרֶב עַד בֹּקֶר (להלן כ"ו, כ"א), שיתקיימה דולקת כל הלילה.

והנה נזכר לפרש: שֶׁם תִּזְבַּח אֵת הַפֶּסַח בְּעֶרְבַּי (דברים ט"ז, ו'), בזמן הנזכר, כי נקרא עֶרֶב, וַיְהִי: כְּבֹא הַשָּׁמֶשׁ מוֹעֵד צֹאֲתָהּ מִמִּצְרַיִם (שם) מִחֲבֹר עַם וּבִשְׁלֹת וְאִכְלָתָהּ (שם ד'), וכן רבים. אבל על דעתי אין "תזבח את הפסח" על השחיטה, אבל יאמר: במקום אשר יבחר ה' אֱלֹהֶיךָ, שֶׁם תַּעֲשֶׂה זָבַח הַפֶּסַח בַּלֵּילָה כְּבֹא הַשָּׁמֶשׁ שֶׁהוּא מוֹעֵד צֹאֲתָהּ מִמִּצְרַיִם (דברים ט"ז, ו'), כמו שְׁנֵאמַר: הוֹצִיאָהּ ה' אֱלֹהֶיךָ מִמִּצְרַיִם לֵילָה (שם פסוק א'). ואמר על זו העשיה: (שם פסוק ו'). ובשלת ואכלת במקום ההוא הנזכר (שם פסוק ז'), והפסח עצמו יקרא זָבַח, לא תשחט על חמץ דם זבחי (שמות ל"ד, כ"ה), פסחי.

וזה טעם כל הפרשה (דברים ט"ז) שמור את חֻדְשׁ הָאֲבִיב וְעִשִׂיתָ פֶּסַח לַה' אֱלֹהֶיךָ כִּי בַחֲדָשׁ הָאֲבִיב הוֹצִיאָהּ ה' אֱלֹהֶיךָ מִמִּצְרַיִם לֵילָה וְגו' (שם פסוק א"ב) לא תאכל עליו חמץ (שם פסוק ג'), הזכיר העשיה והלילה,

בארבע שעות, ואחר הבקר יקרא העת צהרים, כמו שְׁנֵאמַר: מִהַבֹּקֶר וְעַד הַצָּהֳרַיִם (מלכים א', י"ח, כ"ו), והן שתי השעות החמישית והששית, והוא מלשון: צִמָּה תַעֲשֶׂה לַחֲבֶה (בראשית ו', ט"ז), קִעְנִין וְהָרָה. ויזכיר בָּהֶן לְשׁוֹן רִבִּים, בְּעֶבֶר שֶׁהֵן שְׁתֵּים. והנה הם שני צהרים, או מפני שיצאירו כל הצדדין, כי בבקר האור במזרח, ובערב הוא במערב, ובאמצע היום בגבה הַקָּרִיעַ מאיר לכל הצדדין. וכאשר יעברו הצהרים ויסור השמש מזרח בשני הצדדין יקרא "ערבים" מפני שיצרב השמש משני הצדדין ההם, והזמן הזה הוא כל עת זריח השמש בקריע. אבל בשקיעת החמה, והוא כמו שעה ורביע על דעת רבובתינו (פסחים צ"ד: ברכות כ"ו), אינו זמן השחיטה ואינו נקרא ערבים, אבל הוא עֶרֶב יוֹם.

ואמר "בין הערבים", כי בין במקום הזה איננו מבדיל, אבל הוא קִעְנִין בתוכם, והוא כמו: בינותינו בינינו ובינך (בראשית כ"ו, כ"ח), ביני ובינך מה הוא (שם כ"ג, ט"ו), על בין עבתיים (תקאל י"ט, י"א), מבינות לגלגל (שם י', ו'), כמו בתוכם, מבין השרפה (במדבר י"ז, ב'), מתוכה, קִעְנִין שְׁנֵאמַר: וַתִּקַּם בְּעוֹד לֵילָה (משלי ל"א, ט"ו), בְּתוֹף לֵילָה, וכן בין הערבים. ולא נאמר בְּעֶרְבִים, שֶׁלֹּא יִהְיֶה בְּמִשְׁמַע עֶרֶב יָמִים רַבִּים. וְהִנֵּה אָמַר הַכֶּתוּב שֶׁנִּשְׁחַט אֵת הַפֶּסַח "בְּתוֹף הָעֲרָבִים", כי זמן השחיטה מן התורה הוא מִשֵּׁשׁ שְׁעוֹת וּלְמַעַלָּה עַד תַּחֲלַת שְׁקִיעַת הַחֲמָה, וכן אמר: בארבעה עשר לחדש בין הערבים פֶּסַח לַה' (ויקרא כ"ג, ה'), שהוא זמן השחיטה, וכן: בין הערבים תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ (במדבר ט', ג'), על תחלת העשיה שהיא השחיטה, וכן: בין הערבים תֹּאכְלוּ בָשָׂר (להלן ט"ו, י"ב), הם השעות הנזכרות, כי הנה להם לאכילת הבשר זמן גדול. ואמר: וַיְהִי בְּעֶרְבַי

(ט) אֶל-הָאֱכָלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבִשְׁל מִבִּשְׁל בָּמִים כִּי אִם-צִלִי-אֵשׁ
אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל-כִּרְעָיו וְעַל-קִרְבּוֹ:
ט לא תיכלון מנה בד חי ואף לא בשל
מבשל במי אלהן טוי נור רישה על
כרעהי ועל גנה:

כ"י אֶל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא • שְׁאִינוּ צָלוּי כָּל צָרְכוֹ, קוֹרְאוֹ נָא בְּלִשׁוֹן עֲרִבִי. וּבִשְׁל מִבִּשְׁל • כָּל זֶה בְּאֲזַהֲרָת "לֹא תֹאכְלוּ" (שם פס). בָּמִים • מִנֵּינָה לְשֹׁאֵר מִשְׁקִין? תִּלְמוּד לומד: "וּבִשְׁל מִבִּשְׁל", מִכָּל מְקוֹם (שם). כִּי אִם-צִלִי-אֵשׁ • לְמַעַל, גִּזְרַת עֲלִי בְּמִצְוַת עֲשֵׂה, וְכֵן הוֹסִיף עָלָיו 'לֹא תַעֲשֶׂה', "אֶל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ כִּי אִם צִלִי אֵשׁ". רֹאשׁוֹ עַל כִּרְעָיו • צוּלָהוּ כְּלוּ בְּאֶחָד עִם רֹאשׁוֹ וְעִם כִּרְעָיו וְעִם קִרְבּוֹ, וּבְנֵי מַעֲוִי נֹתֵן לְתוֹכּוֹ אַחֵר הִדְחָתָן (שם עה). וְלִשׁוֹן "עַל כִּרְעָיו וְעַל קִרְבּוֹ", כְּלִשׁוֹן (לִקְטָן יג) "עַל צְבָאוֹתָם", כִּמוֹ צְבָאוֹתָם - כְּמוֹת שָׁהֵן, אֵף זֶה כְּמוֹת שָׁהֵן, כָּל בְּשָׂרוֹ מִשְׁלֵם. רמב"ן

(י) וְלֹא-תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד-בֶּקֶר וְהִנֹּתֶר מִמֶּנּוּ עַד-בֶּקֶר בָּאֵשׁ
תִּשְׂרְפוּ:
י ולא תשארו מנה עד צפרא ודישתאר מנה
עד צפרא בנורא תוקדון:

כ"י אֶל הִנֹּתֶר מִמֶּנּוּ עַד בֶּקֶר • מֵה תִּלְמוּד לומד "עַד בֶּקֶר" פַּעַם שְׁנִיָּה, לִיתֵּן בֶּקֶר עַל בֶּקֶר, שֶׁהַבֶּקֶר מִשְׁמַעוֹ מִשְׁעַת הַגֶּזֶז הַחֲמֵה, וְכֵן הַכְּתוּב לְהַקְדִּים שְׁאִסּוֹר בְּאֲכִילָה מַעֲלוֹת הַשֶּׁחֶר, זֶהוּ לִפִּי מִשְׁמַעוֹ. וְעוֹד מִדְּרַשׁ אַחֵר: לִמַּד שְׁאִינוֹ נִשְׂרָף בְּיוֹם טוֹב אֶלָּא מִמִּחְרָת, וְכֵן תִּדְרֹשְׁנוּ: וְהִנֹּתֶר מִמֶּנּוּ בְּבֶקֶר רֹאשׁוֹן עַד בֶּקֶר שְׁנִי, תַּעֲמִיד וְתִשְׂרְפוּ.

(יא) וְכִכְהֹ תֹאכְלוּ אֹתוֹ מִתְנִיכֵם חֲגָרִים נַעֲלִיכֶם בְּרִגְלֵיכֶם
וּמִקְלַכֶּם בְּיָדְכֶם וְאֶכְלֹתֶם אֹתוֹ בַּחֲפֹזוֹן פֶּסַח הוּא לַיהוָה:
יא וכדין תיכלון יתה חרציכון יהון אסירין
מסגיכון ברגליכון וחסריכון בידיכון
ותיכלון יתה בבחילו פסחא הוא קדם יי:

כ"י אֶל מִתְנִיכֵם חֲגָרִים • מְזַמְנִים לְדֶרֶךְ. בַּחֲפֹזוֹן • לִשׁוֹן בְּהִלָּה וּמִהִירוֹת, כִּמוֹ: (שְׁמוּאֵל א כג) "וַיְהִי דוֹד נַחֲפֹז לִלְכֹת", (מִלְכִּים ב ז) "אֲשֶׁר הִשְׁלִיכוּ אֲרָם בַּחֲפֹזִים". פֶּסַח הוּא לַה' • הַקְּרִיבָה הוּא קְרוֹי פֶּסַח, עַל שֵׁם הַדְּלוּג וְהַפְּסִיחָה שֶׁהִקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְדַלֵּג בְּתֵי יִשְׂרָאֵל מִבֵּין מִצְרַיִם וְקוֹפֵץ מִמִּצְרַיִם לְמִצְרַיִם וְיִשְׂרָאֵל אֲמַצְעִי נִמְלֵט, וְאַתָּם עֲשׂוּ כָּל עֲבוֹדוֹתֵינוּ לְשֵׁם שְׁמִי. (דְּבָר אַחֵר) דֶּרֶךְ דְּלוּג וְקַפִּיצָה, זָכַר לְשִׁמּוֹ שֶׁקְרוֹי פֶּסַח, וְגַם פֶּסַח"א לִשׁוֹן פְּסִיעָה.

(יב) וְעַבְרָתִי בְּאֶרֶץ-מִצְרַיִם בְּלִילָה הִזָּה וְהַבִּיתִי כָּל-בְּכוֹר
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאֲדָם וְעַד-בְּהֵמָה וּבְכָל-אֱלֹהֵי מִצְרַיִם
אֲעֲשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי יְהוָה:
יב ואתגליתי בארעא דמצרים בליליא הדין
ואקטול כל בוכרא בארעא דמצרים מאנשא
ועד בעירא ובכל טעות מצרים אעבד דינין
אנא יי:

כ"י אֶל וְעַבְרָתִי • כְּמִלְךְ הַעוֹבֵר מִמְּקוֹם לְמְקוֹם, וּבְהַעֲבֵרָה אַחַת וּבְרַגַע אֶחָד כָּלֵן לֹקִין (מְכִילֵתא). כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם • אֵף בְּכוֹרוֹת אַחֵרִים וְהֵם בְּמִצְרַיִם. וּמִנֵּינָה אֵף בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם שֶׁבְּמִקְוֹמוֹת אַחֵרִים? תִּלְמוּד לומד: "לְמַכָּה מִצְרַיִם בְּכוֹרֵיהֶם". מֵאֲדָם וְעַד בְּהֵמָה • מִי שֶׁהִתְחִיל בְּעִבְרָה תַּחֲלָה, מִמֶּנּוּ מִתְחַלֵּת הַפְּרָעָנוּת. וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם • שֶׁל עֵץ נִרְקֶבֶת, וְשֶׁל מִתְּכַת נִמְסֶת וְנִתְּכַת לְאֶרֶץ. אֲעֲשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי ה' • אֲנִי בַּעֲצָמִי וְלֹא עַל יָדִי שְׁלִיחַ. רמב"ן

רמב"ן על התורה - מהדורות בלום, אברמוביץ

ועל דעתי ירמו הכתוב לשרי מעלה, אלהי מצרים, פנני: יפקד ה' על צבא המרום במרום ועל מלכי האדמה על האדמה (ישעיה כ"ד, כ"א). והנה השפיל מזלם ושרי הפולות שצליהם. והכתוב ירמו ויקצר בנעלם. אעשה שפטים אני ה'. אני בעצמי ולא על ידי השליח. זה לשון רש"י. ומדרש חקמים (מובא בהגדה של פסח). אינו כן, אלא: וְעַבְרָתִי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, אֲנִי וְלֹא מִלְּאִי. והביתי כל בכור, אֲנִי וְלֹא שָׂרָף. ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים, אֲנִי וְלֹא הַשְּׁלִיחַ. אֲנִי

של עץ היתה נרקבת ושל מתכת היתה נתכת. ולא פרש הכתוב בשפטים האלה, בעבור כי מוסר הקלים עץ הוא. וכן בשעת מעשה כתוב: וְהָ הָהָה כָּל בְּכוֹר אֶדָם וְכָל בְּכוֹר בְּהֵמָה (להלן פסוק כ"ט), ולא הוֹדִיר הַשְּׁפָטִים בְּאֱלֹהֵיהֶם, כִּי לְמִיתַת הַבְּכוֹרוֹת חָדָר, שְׁנֵאֲמַר: וַיִּקַּם פְּרַעֲה לִילָה הוּא וְכָל עַבְדָּיו וְכָל מִצְרַיִם (להלן פסוק ל'), וְהַשְּׁפָטִים בְּאֱלֹהֵיהֶם לֹא נִדְרְעוּ עַד הַבֶּקֶר שֶׁהָלָכוּ לְבֵית תוֹעֲבוֹתָם. וְכַתִּיב (במדבר ל"ג, ד'): וּמִצְרַיִם מִקְבְּרֵים אֵת אֲשֶׁר הָהָה ה' בָּהֶם כָּל בְּכוֹר וּבְאֱלֹהֵיהֶם עֲשֵׂה ה' שְׁפָטִים.

(ט) אֶל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבִשְׁל. זו מצוה לדורות, שכל המצות בקאן בגוף הפסח מצוה לדורות, אכל המצוה באוכלים, כגון: מתניכם חגרים (פסוק י"א), והדם על המשקוף (פסוק ז'), איננו רק בפסח מצרים. וכן אמר הכתוב בפסח שני: על מצות ומררים יאכלוהו, לא ישאירו מִמֶּנּוּ עַד בֶּקֶר וְעַצֶּם לֹא יִשְׂבְּרוּ בּוֹ כָּל חֶקֶת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ אֹתוֹ (במדבר ט', י"א-י"ב), שֶׁהֵן צִלִי אֵשׁ, לֹא נָא וְלֹא מִבִּשְׁל. (יב) וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֲעֲשֶׂה שְׁפָטִים.

יג ויהי דמא לכון לאת על בתיא די אתון תמן ואחזי ית דמא ואיחוס עליכון ולא יהי בכון מותא לחבלא במקטלי בארעא דמצרים:

(יג) וְהָיָה הָדֶם לָכֶם לָאֵת עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר אַתֶּם שָׁם וְרֵאִיתִי אֶת־הָדֶם וּפִסַּחְתִּי עֲלֵכֶם וְלֹא־יִהְיֶה בְכֶם נֶגֶף לְמִשְׁחִית בְּהַכְתִּי בָאָרֶץ מִצְרַיִם:

כ"ג"א וְהָיָה הָדֶם לָכֶם לָאֵת • לָכֶם לָאוֹת וְלֹא לְאַחֲרִים לָאוֹת. מִכָּאן, שְׁלֹא נִתְּנוּ הָדֶם אֶלָּא מִבְּפָנִים. וְרֵאִיתִי אֶת הָדֶם • הַכֹּל גָּלוּי לְפָנָיו, אֶלָּא אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, נוֹתֵן אֲנִי אֶת עֵינִי לְרֵאוֹת שְׂאֵתָם עֲסוּקִים בְּמַצּוֹתַי, וּפּוֹסֵס אֲנִי עֲלֵיכֶם. וּפִסַּחְתִּי • וְחִמַּלְתִּי, וְדוֹמָה לוֹ: (ישעיה ל"א) "פִּסּוֹחַ וְהִמְלִיט", וְאֲנִי אוֹמֵר: כָּל פְּסִיחָה, לְשׁוֹן דְּלוּג וּקְפִיצָה: וּפִסַּחְתִּי, מְדַלֵּג הִיא מִבְּתִי יִשְׂרָאֵל לְבִתִּי מִצְרַיִם, שֶׁהָיוּ שְׂרוּיִים זֶה בְּתוֹךְ זֶה. וְכֵן: (מלכים א י"ח) "פִּסְחִים עַל־שְׁתֵּי הַסַּעֲפִים", וְכֵן כָּל הַפִּסְחִים הוֹלְכִים כְּקוֹפְצִים, וְכֵן "פִּסּוֹחַ וְהִמְלִיט", מְדַלֵּג וּמְמַלְטוֹ מִבֵּין הַמוֹמְתִים. וְלֹא־יִהְיֶה בְכֶם נֶגֶף • אֲבָל הוֹנָה הוּא בְּמִצְרַיִם (מכילתא). הִרִי שֶׁהָיָה מִצְרִי בְּבִיתוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל, יְכוֹל יִמְלֹט? תִּלְמוּד לומר: "וְלֹא־יִהְיֶה בְכֶם נֶגֶף", אֲבָל הוֹנָה בְּמִצְרִי שֶׁבְּבִתִּיכֶם. הִרִי שֶׁהָיָה יִשְׂרָאֵל בְּבִיתוֹ שֶׁל מִצְרִי, שׁוֹמֵעַ אֲנִי יִלְקָה כְּמוֹתוֹ? תִּלְמוּד לומר: "וְלֹא־יִהְיֶה בְכֶם נֶגֶף".

יד ויהי יומא הדין לכון לדוכרנא ויתחגון יתה חגא קדם יי לדריכון קים עלם תחגנה:

(יד) וְהָיָה הַיּוֹם הַזֶּה לָכֶם לְזָכְרוֹן וְחֻגְתֶּם אֹתוֹ חֵג לִיְהוָה לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם תִּחְגְּלוּ:

כ"ג"ב לְזָכְרוֹן • לְדוֹרוֹת. וְחֻגְתֶּם אֹתוֹ • (מכילתא) יוֹם שֶׁהוּא לֶךְ לְזָכְרוֹן אֶתְּה חוֹגְגוֹ, וְעַדִּין לֹא שָׁמַעְנוּ אִי זֶהוּ יוֹם הַזָּכְרוֹן? תִּלְמוּד לומר: "זְכוֹר אֶת הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יֵצְאֶתְּם", לְמַדְנֵנוּ שִׁיּוֹם הַיֵּצִיאָה הוּא יוֹם שֶׁל זָכְרוֹן. וְאֵיזֶה יוֹם יֵצְאוֹ? תִּלְמוּד לומר: (במדבר לג) "מִמַּחֲרַת הַפֶּסַח יֵצְאוּ", הִנּוּ אוֹמֵר יוֹם ט"ו בְּנִיסָן, הוּא שֶׁל יוֹם טוֹב, שֶׁהִרִי לֵיל ט"ו אֲכָלוּ אֶת הַפֶּסַח וּלְבַקֵּר יֵצְאוּ (מכילתא). לְדֹרֹתֵיכֶם וגו' • שׁוֹמֵעַ אֲנִי מַעוֹט דּוֹרוֹת שָׁנִים? תִּלְמוּד לומר: "חֻקַּת עוֹלָם תִּחְגְּלוּ" (מכילתא).

טו שבעת ימים פטיר תיכלון ברם ביוםא קדמא תבטלון חמיע מבתיכון ארי כל דיכול חמיע וישתצי אנשא ההוא מישראל מיזמא קדמא עד יומא שביעא:

(טו) שְׁבַעַת יָמִים מִצּוֹת תֹּאכְלוּ אַךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תִּשְׁבִּיתוּ שְׂאֵר מִבְּתֵיכֶם כִּי • כֹּל־אֲכַל חֶמֶץ וְנִכְרַתָּה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם הָרִאשׁוֹן עַד־יוֹם הַשְּׁבִיעִי:

כ"ג"ג שְׁבַעַת יָמִים • שְׁטִינָא שֶׁל יָמִים. שְׁבַעַת יָמִים מִצּוֹת תֹּאכְלוּ • וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר: (דברים טו) "שֵׁשֶׁת יָמִים תֹּאכַל מִצּוֹת". (פסחים קב) לְמַד עַל שְׁבִיעִי שֶׁל פֶּסַח שְׂאֵינוּ חוֹבָה לֵאכֹל מִצָּה, וּבִלְבָד שְׁלֹא יֹאכַל חֶמֶץ. מִנֵּין אָף שֶׁשֶׁה רְשׁוּת? תִּלְמוּד לומר "שְׁבַעַת יָמִים", זֶה מִדָּה בַּתּוֹרָה: דָּבָר שֶׁהָיָה בְּכָלל וְיֵצֵא מִן הַכָּלל לְלַמֵּד, לֹא לְלַמֵּד עַל עַצְמוֹ בִּלְבַד יֵצֵא, אֶלָּא לְלַמֵּד עַל הַכָּלל כֻּלּוֹ יֵצֵא: מִה שְׁבִיעִי רְשׁוּת, אָף שֶׁשֶׁה רְשׁוּת. יְכוֹל אָף לִלְזֶה הָרִאשׁוֹן רְשׁוּת? תִּלְמוּד לומר: "בְּעֶרְבֹת תֹּאכְלוּ מִצּוֹת", הַפְּתוּב קִבְּעוּ חוֹבָה (שם כח). אַךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תִּשְׁבִּיתוּ שְׂאֵר • מַעֲרַב יוֹם טוֹב, וְקְרוּי רִאשׁוֹן לְפִי שֶׁהוּא לְפָנֵי הַשְּׁבַעַת. וּמִצִּינוּ מִקֵּדָם קְרוּי רִאשׁוֹן, כְּמוֹ (איוב טו) "הָרִאשׁוֹן אָדָם תִּגְלֹד?" הֲלִפְנֵי אָדָם נוֹלֶדֶת? אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא רִאשׁוֹן שֶׁל שְׁבַעַת? תִּלְמוּד לומר: "לֹא־תִשְׁחַט עַל־חֶמֶץ", לֹא תִשְׁחַט הַפֶּסַח וְעַדִּין חֶמֶץ קִים (מכילתא). הַנֶּפֶשׁ הַהוּא • כְּשֶׁהָיָה בְּנִפְשָׁהּ וּבְדַעְתָּהּ, פָּרַט לְאַנוּס. מִיִּשְׂרָאֵל • שׁוֹמֵעַ אֲנִי תִכְרַת מִיִּשְׂרָאֵל וְתִלְךָ לָהּ לַעַם אַחֵר? תִּלְמוּד לומר בְּמָקוֹם אַחֵר: "מִלְּפָנַי", בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא רְשׁוּתִי.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

כלק כי בא בלעם (במדבר כ"ב, ל"ו). ששלח מטטרון לפניו, ועוד שם: ראה החלתי תת לפניך (דברים ב', ל"א). אי אכפת לך אני מטטרון שלך. ואל תתמה שהרי אני עתיד לעשות מטטרון לפני אדם ערל, לפני כרש, שנאמר: אני לפניך אלף (ישעיה מ"ה, ב'). לפני אשה אני עתיד לקדם, לפני דבורה וברק, שנאמר: הלא ה' יצא לפניך (שופטים ד', י"ד). וכן במקומות רבים. וכן שמעתי כי שלים בלשון גון "מטטרון". ודרשו: אני

השורפים שמהם תצא אש שורפת באויביו, כענין אליהו בשרי החמשים (מלכים ב' א', י'). ובכל אליהו מצרים אעשה שפטים, ולא על ידי השליח השלוח מאתו יתברך לכל המעשים הנעשים בארץ, והוא המלאך הגדול שנקרא בעבור בן מטטרון. כי פרוש המלה מורה הדרך, כמו שאמר בספרי (האזינו של"ח): אצבעו של הקדוש ברוך הוא נעשה מטטרון למשה והראהו כל ארץ ישראל. ובילמדנו (מוכא בערוך ע' מטטר): וישמע

ה', אני הוא ולא אחר. ופרושו, כי בעבור שהפדשה דבר משה עם ישראל, היה ראוי שיאמר "ועבר ה' בארץ מצרים, והקה כל בכור", ולקף ידרשו כי ועברתי אני בעצמי, לא על ידי מלאך שלוח מאתו במגפות, כענין בידו (שמואל ב' כ"ד, ט"ז). ובסנחריב (מלכים ב' י"ט, ל"ה). והבית כל בכור, אני ולא שרף, לומר כי גם המכה תהיה על יד הקדוש ברוך הוא, לא כמלך שיעשה נקמה בשונאיו לפניו על ידי ספקלטורים שלו שהם

טו ובינא קדמא קדמא מ'ערע קדיש ובינא
שביעא מ'ערע קדיש יהי לכוון כל עיבדא
לא תעבד בהון ברם די מתאכל לכל נפש
הוא בלחודוהי תעבד לכוון:

(מ) ובינא הראשון מקרא קדש ובינא השביעי מקרא
קדש יהיה לכם כל-מלאכה לא-יעשה בהם אך אשר
יאכל לכל-נפש הוא לבדו יעשה לכם:

כ"א • מקרא קדש • מקרא, שם דבר. קרא אותו קדש לאכילה ושתיה וכסות (מכילתא) • לא יעשה בהם • אפלו
על ידי אחרים. הוא לבדו • (יכול אף לפנענים? תלמוד לומר: "הוא לבדו יעשה לכם", לכם ולא לפנענים),
הוא ולא מכשיריו, שאפשר לעשותן מערב יום טוב. לכל נפש • אפלו לבהמה. יכול אף לפנענים? תלמוד
לומר: "לכם" (נסתה אחרת: תלמוד לומר: אך חלק) (ביצה כ"ח, ב"ר) • רמב"ן

יז ותשרון ית פטירא ארי בכרן יומא הדין
אפיקית ית חיליכון מארעא דמצרים
ותשרון ית יומא הדין לדריכון קנס עלם:

(יז) ושמרתם את-המצות כי בעצם היום הזה הוצאתי
את-עבאיתכם מארץ מצרים ושמרתם את-היום הזה
לדורתיכם חקת עולם:

כ"ב • ושמרתם את המצות • שלא יבאו לידי חמוץ, מכאן אמרו: תפח, תלטש בצונן. רבי יאשיה אומר: אל
תהי קורא "את המצות", אלא "את המצות", כדרך שאין מחמיצין את המצות, כך אין מחמיצין את המצות,
אלא אם באה לידך, עשה אותה מיד. ושמרתם את היום הזה • ממלאכה. לדורתיכם חקת עולם • לפי שלא
נאמר דורות וחקת עולם על המלאכה, אלא על החגיגה, לכך חזר ושנאו כאן, שלא תאמר: אזהרת "כל-מלאכה
לא-יעשה", לא לדורות נאמרה, אלא לאותו הדור.

יח בניסן בארבעא עשרא יומא לירחא
ברמשא תיכלון פטירא עד יומא עסרין
וחד לירחא ברמשא:

(יח) בראשון בארבעה עשר יום לחודש תאכלו
מצת עד יום האחד ועשרים לחודש בערב:

כ"ג • עד יום האחד ועשרים • למה נאמר, והלא כבר נאמר: "שבעת ימים"? לפי שנאמר "ימים", לילות מניין?
תלמוד לומר: "עד יום האחד וגו'".

יט שבעת ימים ימין חמיר לא ישתכח בבתיכון
ארי כל דיכול מחמא וישתצי אנשא
ההיא מכנשתא דישאל בגיורא וביציבא
דארעא:

(יט) שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם כי • כל-אכל
מחמץ ונקרתה הנפש ההוא מערת ישראל בגר
ובאורח הארץ:

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

הזה, אכל במלאכת הגוי בשלו מתר. ולפי
דרכנו למדנו שלא גזרו באמירה לגוי אלא
בשלונו, אכל בשלו אומר לגוי ועושה. וכן
פרש רש"י בגמרא כבא מצינא (צ').
ושם במכילתא עזר, אין לי אלא דברים שהם
משום מלאכה, דברים שהם משום שבות
מניין, תלמוד לומר ושמרתם את היום הזה
(פסוק י"ז), להביא דברים שהם משום שבות.
ובריתות פאלה מטעות ואין ראוי לקתבן
כפשוטן, שגם זה נראה שהוא אסמכתא
בעלמא. ויש לי בזה פרוש נכון, עוד אדבר
עליו בעזרת השם (ויקרא כ"ג, כ"ד).
לכל נפש. אפלו נפש בהמה. יכול אף
לכותים, תלמוד לומר לכם (ביצה
כ"א). לשון רש"י. וגם זה איננו כהקלפה.
אכל לכם ולא לכותים, לכם ולא לבהמה.

אכל מצאתי במכילתא (פאן): כל מלאכה
לא יעשה בהם, לא תעשה אתה, ולא
יעשה חברך, ולא יעשה גוי מלאכתך. אתה
אומר לא תעשה אתה ולא יעשה חברך ולא
יעשה גוי מלאכתך, או לא תעשה אתה ולא
יעשה חברך ולא יעשה גוי מלאכתו, תלמוד
לומר: ששת ימים תעשה מלאכה (ויקרא כ"ג,
ג'), הא לא תעשה אתה ולא יעשה חברך
אכל יעשה גוי מלאכתו. דברי ר' יאשיה. ור'
יונתן אומר אינו צריך, והלא כבר נאמר:
ששת ימים תעבד ועשית כל מלאכתך (להלן
כ', ט'), ודברי דברים קל וחמר, ומה שכת
תמורה אין אתה מזהר על מלאכת הגוי
במלאכתך וכו'. עד כאן בגיורתא זו. ובגדאי
היא אסמכתא בעלמא שפאד לאסר מדבריהם
אמירה במלאכת שלנו, וסמכו אותה למקרא

ה', אני הוא ולא אחר, שהוא אחד ואין
אלהים עמו למחות על ידו, וזהו ענין המדרש
הזה.

(טז) כל מלאכה לא יעשה בהם. פרש
רש"י אפלו על ידי אחרים. ולא תבינותי
זה, שאם האחרים האלו ישאל, הם עצמן
מזהרין עליה, ואין אני מזהר במלאכתי שלא
תעשה על ידו, אלא שאם מטעה אותו באסור,
מזהר עליה משום ולפני עור לא תתן מכשל
(ויקרא י"ט, י"ד), בין במלאכתו בין במלאכת
העושה עצמו. ואם אחרים הללו גוים, אין
אנו מזהרים בתורה על מלאכה של גוי כלל
לא ביום טוב ולא בשבת, אלא שיש בה
שבות מדבריהם עם האמירה שלנו, כמו
שאמרו: אמירה לגוי שבות (שבת ק"ג), וזה
דבר מבאר בגמרא.

רש"י לא ימצא בכתובים • מניין לגבולין? תלמוד לומר: "בכל גבולך". מה תלמוד לומר "בכתובים"? – מה ביהודה ברשותך, אף גבולך שברשותך, יצא חמצו של עובד כוכבים שהוא אצל ישראל ולא קבל עליו אחריות. פי כל-אכל מחמצת • לענש פרת על השאור. והלא כבר ענש על החמץ? אלא שלא תאמר: חמץ שראוי לאכילה ענש עליו, שאור שאינו ראוי לאכילה לא יענש עליו. ואם ענש על השאור ולא ענש על החמץ, היתיי אומר: שאור שהוא מחמץ אחרים, ענש עליו, חמץ שאינו מחמץ אחרים, לא יענש עליו. לכה נאמרו שניהם (מכילתא) • בגר ובאזרח הארץ • לפי שהגס נעשה לישראל, הצרך לרבות את הגרים. רמב"ן

(ב) כל מחמצת לא תאכלו בכל מושבתיכם תאכלו מצות: כ כל מחמצת לא תיכלון בכל מושבתיכם תיכלון פטירה:

רש"י מחמצת לא תאכלו • אזהרה על אכילת שאור. כל מחמצת • להביא את תערכתו. בכל מושבתיכם תאכלו מצות • זה בא ללמד ששהא ראוי להאכל בכל מושבתיכם, פרט למעשר שני וחלות תודה (מכילתא עין שם) (שאינם ראויים להאכל בכל מושבות, אלא בירושלים). רמב"ן

♦ יום חמישי ב' שבט ♦

(כא) ויקרא משה לכל-זקני ישראל ויאמר אליהם משכו וקחו לכם צאן למשפחתיכם ושחטו הפסח: כא ויקרא משה לכל סבי ישראל ואמר להון אתנגידו וסיביו לכוין (מן בני) ענא לזרעיתכון וכוסו פסחא:

רש"י משכו • מי שיש לו צאן, ימשך משלו. וקחו • מי שאין לו, יקח מן השוק. למשפחתיכם • שה לבית אבות. רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

נכרי שהוא ברשות ישראל, מהקדש בתיים וגבולין קאמר, דמה בגבולין מתר דקתיב לך, שלך אי אתה רואה אכל אתה רואה של אחרים ושל גבוה, אף בבתים נמי מתר. ומוציא נמי חמץ שנפלה עליו מפתל גדולה שאין בידו לפקח הגל, והוא אבוד ממנו ומכל אדם שהוא מתר, ולא קרינא ביה שלך.

(כ) כל מחמצת. להביא את תערכתו (סתם משנה פסחים מ"ב), לשון רש"י. וגם זה אינו, שהלכה היא כדברי חכמים (שם מ"ג). על חמץ דגן ענוש פרת, ועל ערובו בלא כלום.

(כא-כב) ויקרא משה לכל זקני ישראל ויאמר אליהם. הפרשה הזו מקצרת באשר צוה אותו ה' בפרשה של מעלה, כי בידוע שאמר להם משה לישראל הכל בפרט ולמד אותם כל הענין, ונקלל הדבר בכתוב: באשר צוה ה' את משה בן עשו (להלן פסוק כ"ח). אכל הזכיר זאת הפרשה בכלל "כי קרא משה" לכל זקני ישראל והם אספו אליו כל העם, ויאז אמרו אל כל עדת ישראל: משכו הצאן מן העדר אל בתיכם להיות לכם למשפחתם מבשורו לחדש.

ויתכן שאמר משכו, בעבור היות צאנם רחוק מאד מהם בארץ גשן כי תועבת מצרים כל רעה צאן (בראשית מ"ו, ל"ד). ואמר: וקחו לכם, קחו אותם למשפחותיכם" איש

אכל אינו ברשותו, יצא חמצו של נכרי שהוא ברשות ישראל וחמץ שנפל עליו מפתל אף על פי שהוא ברשותו אכל אינו יכול לבערו וכו'. ופרושה, שהיה במשמע ולא יראה לך בכל גבולך שלא נניח חמצנו בכל גבולנו אפלו בבית של נכרי, ולכך בא בכתובים להוציא ביהו של נכרי. ולמדנו מן הכריתא הזו שלא הוזכרו מן התורה אלא שלא נקיים חמץ שלנו ברשותנו, בין "בבתינו" בין "בגבולנו", אבל אם הפקדנו אותו ביד גוי בבית שלו אין אנו עוברים עליו בכל יראה וכל ימצא.

וכן הדבר, שאם לא תאמר כן, על חמץ של עובר בכל מקום ואפלו הפקידו ביד גוי במדינת הים, ועל של נכרי אינו עובר עליו אפלו בביתו של ישראל, ואם בן למה נאמר "בבתיכם" ולמה נאמר "בגבולך", אין בין בתינו וגבולנו לבתי הגוים וגבוליהם הפרש, אלא שלא הוזכרו כלל מן התורה אלא מרשותנו. אבל מדברי סופרים הוצרכנו לבער חמץ שלנו מכל מקום. ולפי זה אמרו בגמרא (שם ו'): יחד לו בית אינו עובר עליו, לומר שחמץ של נכרי שקבל עליו אחריות אף על פי שגדון כשלו אינו אסור אלא ברשות ישראל, אכל ברשות גוי מתר, ואפלו מדבריהם לא גזרו עליו כלל. והרב לא סבר כן בפרוש גמרא דפסחים.

וזה שסימו בברייתא שכתבנו: יצא חמצו של

(יט) לא ימצא בכתובים. מניין לגבולין, ת"ל בכל גבולך (להלן י"ג, ט"ז). מה תלמוד לומר בכתובים, מה ביהודה ברשותך אף גבולך ברשותך, יצא חמצו של נכרי שהוא אצל ישראל ולא קבל עליו אחריות. זה לרש"י. ואינו מקנן אצלי, שאין במשמע "ברשותך" להוציא חמץ של נכרי, שהרי ברשותו הוא, ובתיים וגבולין שוין הן בו, שהרי שפיתן רשות שלו וממון של אחרים. ועוד, שחמץ של נכרי שלא קבל עליו אחריות אינו בא בהקדש הזה, שאין של בתיים פשוט להתר יותר משל גבולין, אכל בתיים הוא במשמע אסור מן המקרא הזה דקתיב: לא ימצא, והתרו יוצא לנו מדקתיב: לא יראה לך שאור (להלן י"ג, ט"ז), שלך אי אתה רואה אכל אתה רואה של אחרים ושל גבוה, ואין לי אלא בגבולין בבתים מנין, תלמוד לומר שאור שאור לגזרה שוה, כמו שמפרש בתחלת מסכת פסחים (ה').

אכל המדרש הזה שדרשו מה ביהודה ברשותך אף גבולך ברשותך אינו אלא להוציא חמצו של ישראל שהוא ברשות נכרי. וכן שנויה במכילתא (פאן): בכתובים למה נאמר, לפי שגאמר בכל גבולך, שומע אני במשמעו, תלמוד לומר בכתובים, מה ביהודה ברשותך אף גבולך ברשותך, יצא חמצו של ישראל שהוא ברשות נכרי אף על פי שהוא יכול לבערו

כב ותסבון אסרת אזובא ותטבולין בדמא דבמנא ותדין לשקפא ולתריין ספיא מן דמא דבמנא ואתון לא תפקון אנש מתרע ביתה עד צפרא :

(כב) וּלְקַחְתֶּם אֲגָדַת אֲזוּב וּמִבְּלֹתֶם בְּדָם אֲשֶׁר־בֶּסֶף וְהִנֵּעְתֶם אֶל־הַמִּשְׁקוֹף וְאֶל־שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת מִן־הַדָּם אֲשֶׁר בֶּסֶף וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח־בֵּיתוֹ עַד־בֹּקֶר:

כ"ב • אֲזוּב • מִן יָרֵק שֵׁשׁ לוֹ גִּבְעוּלִין. אֲגָדַת אֲזוּב • ג' קִלְחִין קְרוּיִין אֲגָדָה. אֲשֶׁר בֶּסֶף • בְּכָלִי, כְּמוֹ סִפּוֹת כֶּסֶף. מִן הַדָּם אֲשֶׁר בֶּסֶף • לָמָּה חֲזַר וּשְׁנָאוֹ? שְׁלֹא תֹאמְרוּ: טְבִילָה אַחַת לְשֵׁלֶשׁ הַמִּתְנֻנּוֹת, לָכֵן נֶאֱמַר עוֹד "אֲשֶׁר בֶּסֶף", שֶׁתִּהְיֶה כָּל נִתְיָנָה וְנִתְיָנָה "מִן־הַדָּם אֲשֶׁר בֶּסֶף": עַל כָּל הַגָּעָה, טְבִילָה. וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ וְגו' • מְגִיד שֶׁמֵּאֲחֵר שֶׁנִּתְנָה רְשׁוּת לַמִּשְׁחִית לְחַבֵּל, אֵינוֹ מִבְּחִין בֵּין צִדִּיק לְרָשָׁע, וְלִילָה רְשׁוּת לְמַחְבְּלִים הוּא, שְׁנֶאֱמַר: (תהלים קד) "בּוֹ תִרְמַשׁ כָּל חֵיתוֹ יָעַר" (מכילתא).

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כו עמ' 78)

טְבִילָה אַחַת לְשֵׁלֶשׁ הַמִּתְנֻנּוֹת (רש"י יב, כב) לְזִרְיקַת הַדָּם עַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת וְעַל הַמִּשְׁקוֹף הִזָּה גָּדַר שֶׁל זְרִיקַת הַדָּם עַל הַמְּזוּזָה, כְּדֵאִתָּא בְּמִכְלִיתָא: "לְשֵׁלֶשׁ מִזְבְּחוֹת הָיוּ לָהֶם בְּמִצְרַיִם, הַמִּשְׁקוֹף וּשְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת". וְכֵן מְשַׁמֵּעַ מִלְשׁוֹן רִש"י כָּאן: "לְשֵׁלֶשׁ הַמִּתְנֻנּוֹת". וְכֵן קֵתֵב לְעִיל (פסוק ז): זֶה קִבְּלַת הַדָּם. וְקֵתֵב הַחֵי"א (ספר דברים אֲחִידִים דְּרוֹשׁ ז) שֶׁ"קִבְּלַת הַדָּם בֶּסֶף וְנִתְיָנָה עַל הַמִּשְׁקוֹף וְהַמְּזוּזוֹת". . . בּוֹדֵאִי דֵינוּ שֶׁמִּצְוָתוֹ בַּפְּהִימָה, דְּהוּ בְּכוֹרוֹת בּוֹ בִּפְרָק.

כג ויתגלי יי לממחי ית מצרים ויחזי ית דמא על שקפא ועל תרין ספיא ויחוס יי על תרעא ולא ישבוק לחבלא למיעל לבתיכון לממחי :

(כג) וְעֵבֶר יְהוָה לְגִנָּף אֶת־מִצְרַיִם וְרָאָה אֶת־הַדָּם עַל־ הַמִּשְׁקוֹף וְעַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת וּפָסַח יְהוָה עַל־הַפֶּתַח וְלֹא יִתֵּן הַמִּשְׁחִית לָבֹא אֶל־בְּתִיכֶם לְגִנָּף:

כ"ג • וּפָסַח • וְחָמַל, וַיֵּשׁ לְפָרֶשׁ וְדָלַג. וְלֹא יִתֵּן הַמִּשְׁחִית • וְלֹא יִתֵּן לוֹ יְכָלֶת לָבֹא, כְּמוֹ: (בראשית כא) "וְלֹא נִתְּנוּ אֱלֹהִים לְהִרְעֵ עַמְדִּי". רמב"ן

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

ותרי דברים קל וחמר, ומה האבות והנביאים שהלכו לעשות רצונו של מי שאמר והיה העולם נהגו בדרך ארץ, שאר בני אדם על אחת כמה וכמה. וכן הוא אומר: תִּשֶׁת חֹשֶׁף וַיְהִי לִלְלָה (תהלים ק"ד, כ'),. הַכְּפִירִים שֶׁאֵינִים לְשָׁרָף (שם כ"א),. תִּתֵּן לָהֶם זִקְטוֹן (שם כ"ח),. תִּנְרַח הַשָּׁמֶשׁ יֵאָסְפוֹן (שם כ"ב),. מִכָּאֵן וְאֵילָף: יֵצֵא אָדָם לַפְּעִלוֹ וְלַעֲבֹדוֹ עֲדֵי עֶרֶב (שם כ"ג),. עַד כָּאֵן הַבְּרִיתָא.

וְהַעֲנֵן לומר שהנהיר הכתוב את ישראל במצרים שלא יצאו מפתח ביתם בלילה ההוא, לפי שהקדוש ברוך הוא עובר במצרים כמלך שעובר ממקום למקום וספקלטרין לפניו שלא יפגע בו אדם ולא יסתכל בו, כענין: וְכֹה ה' אֱלֹהֵי כָל קְדוֹשִׁים עַמּוֹ (זכריה י"ד, ה'),. וְכֵן: וְהָיָה בַּעֲבֹר כְּבֹדִי וְשִׁמְתִּיךָ בְּנִקְרַת חֲצוֹר (להלן ל"ג, כ"ב),. לְהִגֵּן עֲלֵיו מִשְׁרָפִים וּפְמִלָּא שֶׁל מַעֲלָה. וְכֵינֵן שְׁמִצְיָנוּ: בְּשַׁעַת שֶׁנִּתְּנָה רְשׁוּת לַמִּשְׁחִית לְחַבֵּל שְׂאִינוּ מִבְּחִין בֵּין צִדִּיק לְרָשָׁע, לְפִיכָף אֵין אָדָם רִשְׁאִי לִשְׁנוֹת דֶּרֶךְ הָעוֹלָם שֶׁיֵּצֵא בְּלִילָה, לְפִי שֶׁהוּא זְמַן שֶׁל חַיּוֹת שֶׁנִּתֵּן לָהֶם לְטָרֶף, וְאֵין לְהִבְחִין בֵּין צִדִּיק לְרָשָׁע.

(כג) וְטַעַם וְלֹא יִתֵּן הַמִּשְׁחִית הַמְּלֹאךְ הַמִּשְׁחִית בְּעוֹלָם בַּעַת הַגָּהָר, כְּעִנְיָן: וַיֹּאמֶר לְמַלְאָךְ הַמִּשְׁחִית בְּעַם רַב עֲתָה הִרְרָה

שֶׁנִּתְּנָה רְשׁוּת לַמִּשְׁחִית לְחַבֵּל אֵינוֹ מִבְּחִין בֵּין צִדִּיק לְרָשָׁע, וְלִילָה רְשׁוּת לְמַחְבְּלִים הוּא, שְׁנֶאֱמַר: בּוֹ תִרְמַשׁ כָּל חֵיתוֹ יָעַר (תהלים ק"ד, כ'),. וְלֹא הִבְיוֹנוּ דְּבָרָיו בְּמָה שֶׁאִמְרָה וְלִילָה רְשׁוּת לְמַחְבְּלִים הוּא שְׁנֶאֱמַר בּוֹ תִרְמַשׁ כָּל חֵיתוֹ יָעַר, וְכִי אִסּוּר לְאָדָם בְּכָל לִילָה לִיצֵאת מִפֶּתַח בֵּיתוֹ עַד בֹּקֶר מִן הַמִּקְרָא הַזֶּה, וְהָיָה לוֹ לומר שֶׁהִלָּלָה הָיָה נִתְּנָה בּוֹ רְשׁוּת לַמִּשְׁחִית לְחַבֵּל, וְלָכֵן הִזְהִירָם מִמֶּנּוּ. אֲבָל לֹא רָאָה הָרַב לומר כֵּן, מִפְּנֵי שֶׁהִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּעַצְמוֹ וּבְכַבּוֹד הָיָה הַמֶּלֶךְ.

וְהַעֲנֵן הַזֶּה שְׁנוּי הוּא בְּמִכְלִיתָא (פסחא י"א),. בְּלִשׁוֹן אַחֶרֶת: וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח בֵּיתוֹ עַד בֹּקֶר, מְגִיד מִשְׁתַּנְּתָה רְשׁוּת לַמִּשְׁחִית לְחַבֵּל אֵינוֹ מִבְּחִין בֵּין צִדִּיק לְרָשָׁע, שְׁנֶאֱמַר: לֹךְ עִמִּי בֹא בְּחִדְרִי (ישעיה כ"ו, כ'),. וְאֹמַר: הִנְנִי אֵלֶיךָ וְהוֹצֵאתִי חֶרְבִי מִתַּעֲרָה וְהִכַּרְתִּי מִמֶּךָ צִדִּיק וְרָשָׁע (יחזקאל כ"א, ח'),. וְאֹמַר: וְהָיָה בַּעֲבֹר כְּבֹדִי (להלן ל"ג, כ"ב),. לְלַמֶּדךָ שֶׁתִּהְיֶה נִכְנָס כְּכִי טוֹב וְיוֹצֵא כְּכִי טוֹב. וְכֵן אִתָּה מוֹצֵא שֶׁהָאֲבוֹת וְהַנְּבִיאִים נִהְגוּ בְּדֶרֶךְ אֶרֶץ, וַיִּשְׁכֵּם אֲבֹרָהֶם בְּבֹקֶר (בראשית כ"ב, ג'),. וַיִּשְׁכֵּם יַעֲקֹב בְּבֹקֶר (שם כ"ח, ח'),. וַיִּשְׁכֵּם מֹשֶׁה בְּבֹקֶר (להלן ל"ד, ד'),. וַיִּשְׁכֵּם יְהוֹשֻׁעַ בְּבֹקֶר (יהושע ג', א'),. וַיִּשְׁכֵּם שְׁמוּאֵל לְקִרְיַת שְׁאוּל בְּבֹקֶר (שְׁמוּאֵל א' ט"ו, ב').

שֶׁהַ לְבֵית אֲבוֹת שֶׁהַ לְבֵית וְשִׁטּוֹ הַפֶּסַח בֵּין הָעַרְבִים, כָּכֵל הַמִּפְרָשׁ לְמַעֲלָה בְּמִצְוָה. וַשְׁנוּ בְּמִכְלִיתָא (כָּאֵן): וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל זָקְנֵי יִשְׂרָאֵל, מְגִיד שֶׁעֲשָׂאֵן ב"ד. וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם, הַדָּבָר מִפִּי מֹשֶׁה לֵאמֹר לְכָל יִשְׂרָאֵל. דְּבָרֵי ר' יִאשִׁיָּה. ר' יוֹנָתָן אֹמֵר הַדָּבָר מִפִּי מֹשֶׁה לֵאמֹר לְזָקְנִים, וְזָקְנִים לֵאמֹר לְכָל יִשְׂרָאֵל. וְהָיָה לְדַעַת רַבִּי יִאשִׁיָּה יְהִיָּה וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל זָקְנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁאִסְפוּ אֵלָיו כָּל הָעָם, כְּמוֹ שֶׁפִּרְשֵׁתִי. וְעַל דַּעַת רַבִּי יוֹנָתָן הֵן יֹאמְרוּ לְקַחְלִי, וְיְהִיָּה "דְּבָרוֹ אֵל כָּל עַדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (לְעִיל פֶּסוּק ג'). הַזָּקְנִים הַנּוֹעֲדִים לָהֶם, כְּמוֹ (בְּמִדְבָּר ט"ו, כ"ד):. וְהָיָה אִם מַעֲיָנִי הָעֵדָה.

וְהוֹסִיף בִּזְמַת הַפְּרָשָׁה בְּאוֹר בְּנִתְיָנָה הַדָּם שֶׁתִּהְיֶה בְּאֲגַדַת אֲזוּב וּטְבִילָה בֶּסֶף שְׁלֹא נֶאֱמַר לְמַעֲלָה בְּפִירוּשׁ, אֲבָל שֵׁם נֶאֱמַר סֶתֶם: וְלָקְחוּ מִן הַדָּם (בְּפֶסוּק ז'),. לְלַמֵּד שֶׁכָּל לְקִיחָה הָאֲמֹרָה בְּתוֹרָה סֶתֶם שֶׁתִּהְיֶה בְּאֲגָדָה, וְשֶׁכָּל קִבְּלַת דָּם טַעוּנָה כְּלִי, כְּמִדְרַשׁ רַבּוּתֵינוּ (בְּמִכְלִיתָא כָּאֵן),. וּפִרְשׁ לָהֶם בְּפִרְשָׁה הַזֹּאת: וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח בֵּיתוֹ עַד בֹּקֶר, כִּי בַּעֲבוּר זֶה נִצְטוּר בְּנִתְיָנָה הַדָּם עַל הַמִּשְׁקוֹף שֶׁיְהִי שְׁמוּרִים שֵׁם, כְּמוֹ שֶׁאִמְרָה: וְלֹא יְהִיָּה כְּכֶם נִגָּף לַמִּשְׁחִית (לְעִיל פֶּסוּק י"ג).

וְקֵתֵב רִש"י: וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ, מְגִיד שֶׁמֵּאֲחֵר

(כד) וַשְׁמֹרֶתֶם אֶת־הַדֶּבֶר הַזֶּה לְחֻקְלָךְ וּלְבְנֶיךָ
עַד־עוֹלָם: רמב"ן

(כה) וַהֲיָה כִּי־תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יִתֵּן יְהוָה לָכֶם כְּאֲשֶׁר
דִּבֶּר וַשְׁמֹרֶתֶם אֶת־הַעֲבֹדָה הַזֹּאת:

כ"ט"א וְהָיָה כִּי תָבֹאוּ • תִּלְהֶן הַכְּתוּב מִצְוָה זוֹ בְּבִיאַתְכֶם לָאָרֶץ, וְלֹא נִתְחַיְבוּ בַּמִּדְבָּר אֲלָא פֶסַח אֶחָד שֶׁעָשׂוּ בַּשָּׁנָה
הַשְּׁנִית עַל פִּי הַדְּבֹר. כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר • וְהִיכֵן דִּבֶּר? (לעיל ו) "וְהִבֵּאתִי אֶתְכֶם אֶל הָאָרֶץ וְגו'".

(כו) וַהֲיָה כִּי־יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם מָה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת
לָכֶם:

(כז) וַאֲמַרְתֶּם זִכַּח־פֶּסַח הוּא לַיהוָה אֲשֶׁר פָּסַח עַל־בְּתִי
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנוֹגְפוֹ אֶת־מִצְרַיִם וְאֶת־בְּתִינוּ הַצֵּל
וַיִּקַּד הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲוּ:

כ"ט"ב וַיִּקַּד הָעָם • עַל בְּשׁוּרֵת הַגָּאֵלָה וּבִיאַת הָאָרֶץ, וּבְשׁוּרֵת הַבָּנִים שֶׁהָיוּ לָהֶם.

(כח) וַיֵּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן בֶּן עֲשׂוֹ:

כ"ט"ג וַיֵּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ וְגו' • וְכִי כָּבֵד עָשׂוּ? וְהִלָּא מֵרָאשׁ חֲדָשׁ נֹאמַר לָהֶם? אֲלָא מִכִּינן שֶׁקָּבְלוּ עָלֵיהֶם, מַעֲלָה עָלֵיהֶם
הַכְּתוּב כָּאֵלּוּ עָשׂוּ (מכילתא) • וַיֵּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ • אֵף הִתְלַיְכָה מִנָּה הַכְּתוּב, לִיתֵּן שָׂכָר לְהַלִּיכָהּ וּשְׂכָר לַעֲשִׂיהָ. כְּאֲשֶׁר
צִוָּה ה' אֶת־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן • לְהַגִּיד שִׁבְחֵן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא הִפִּילוּ דִּבְרַי מִכָּל מִצְוַת מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. וּמָהוּ "בֶּן עֲשׂוֹ"?
אֵף מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בֶּן עֲשׂוֹ. רמב"ן

• יום שישי ג' שבט •

(כט) וַיְהִי • בַּחֲצִי הַלַּיְלָה וַיְהוֹהֶה הַכֹּהֵן כָּל־כְּבוֹדֹ בְּאָרֶץ
מִצְרַיִם מִבְּכֹר פְּרַעֲהַ הַיֹּשֵׁב עַל־כִּסְאוֹ עַד בְּכוֹר הַשָּׂבִי
אֲשֶׁר בְּבֵית הַבּוֹר וְכָל בְּכוֹר בֵּהֶמָּה:

כ"ט"ד וְה' • כָּל מְקוֹם שֶׁנֹּאמַר וְה', הוּא וּבֵית דִּינוֹ, שֶׁהָיָיוּ לְשׁוֹן תּוֹסַפֶּת הוּא, כְּמוֹ פְּלוּנִי וּפְלוּנִי. הַכֹּהֵן כָּל בְּכוֹר •
אֵף שֶׁל אִמָּה אַחֲרֵת וְהוּא בְּמִצְרַיִם. מִבְּכוֹר פְּרַעֲהַ • אֵף פְּרַעֲהַ בְּכוֹר הָיָה, וְנִשְׁתַּיֵּר מִן הַבְּכוֹרוֹת, וְעָלְיוֹ הוּא אוֹמֵר:
(לעיל ט) "בַּעֲבוּר זֹאת הָעֲמֻדָתִיךָ, בַּעֲבוּר הָרֹאשֶׁתִּי אֶת־כַּחֲמִי", בֵּינֵם סוּף. עַד בְּכוֹר הַשָּׂבִי • שֶׁהָיוּ שְׂמַחִין לְאִידֵם שֶׁל
יִשְׂרָאֵל. וְעוֹד, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: יִרְאֻתָּנוּ הִבִּיֵּאָה זֶה הַפְּרָעָנוּת. וּבְכוֹר הַשְּׂפָחָה בְּכָלֵל הָיָה, שֶׁהָיָה מִנָּה מִן הַחֲשׁוֹב שֶׁבְּכָלֵן
עַד הַפְּחוֹת, וּבְכוֹר הַשְּׂפָחָה חֲשׁוֹב מִבְּכוֹר הַשָּׂבִי.

רמב"ן על התורה – מהדורות בלוס, אברמוביץ

לְבָאֵר שֶׁלֹּא הִפִּילוּ דִּבְרַי מִכָּל אֲשֶׁר צִוָּה, כְּמוֹ
שֶׁפָּרִשְׁתִּי בַּנֹּחַ (בְּרָאשִׁית ו', כ"ב). וְכֵן: וַיִּרְא
מֹשֶׁה אֶת כָּל הַמַּלְאָכָה וַהֲנִיחָהּ עָשׂוּ אֶתָּה כְּאֲשֶׁר
צִוָּה ה' בֶּן עֲשׂוֹ (לְהֵלֵךְ ל"ט, מ"ג). וְלִבְרִיתֵינוּ
כָּזֶה מִדְּרַשׁ (מְקִלָּתָא פָּאן): לִפִּי שֶׁלֹּא הָיָה
צָרִיף הַכְּתוּב לְהַזְכִּיר הַתְּלִיכָה, אֲמָרוּ לִתֵּן שָׂכָר
לְהַלִּיכָהּ וּשְׂכָר לַעֲשִׂיהָ. וַיַּעֲשׂוּ, וְכִי כָּבֵד עָשׂוּ,

אֵת הַדָּם וְגו' (בְּפִסּוֹק כ"ג.), וְכֵן: וַשְׁמֹרֶתֶם
אֶת הַעֲבֹדָה הַזֹּאת (פִּסּוֹק כ"ה.), זִכַּח פֶּסַח,
וְכִמּוּהוּ: וְאֵף לְאֶמְתָּךְ תַּעֲשֶׂה בֶן (דְּבָרִים ט"ו,
י"ז).

(כח) וַיֵּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל. שֶׁצִּוָּה מִלִּפְנֵי
מֹשֶׁה וְהָלְכוּ אֶל הַצֵּאֵן וַעֲשׂוּ הַפֶּסַח
בְּעַרְבֵּי, וְדָרְךְ הַכְּתוּב לְכַפֵּל וְלֹאמַר בֶּן עֲשׂוֹ,

יִדְךָ (שְׂמוּאֵל־ב' כ"ד, ט"ז), לֹא הִמְשַׁחִית
בְּמִצְרַיִם, כִּי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא הוּא הַמִּכָּה.
(כד) וַשְׁמֹרֶתֶם אֶת הַדֶּבֶר הַזֶּה. הוּא דִּבְרַי
הַפֶּסַח עֲצָמוֹ שֶׁאֵמַר לְמַעַל (בְּפִסּוֹק
כ"א.): וְשִׁחֲטוּ הַפֶּסַח, וְאִם הוּא רְחוּק, לֹא
מִתֵּן הַדָּמִים הַסְּמוּךְ לוֹ, כִּי בְּפִסּוֹק מִצְרַיִם
בְּלִבְדֹּ נִצְטָווּ בְּכָד, כְּמוֹ שֶׁאֵמַר: וְעָבַר ה' וְרָאָה

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת י"א ניסן תשד"מ)

ויהי בחצי הלילה (יב, כט) התחלת הגאולה היתה בחצי הלילה, והגאולה בפעל היתה בחצי היום ("בעצם היום הזה הוציא ה' את בני ישראל מארץ מצרים"). **חצי הלילה** – הרגע החשוף ביותר ביממה, מסמל מצב שבו האדם שקוע בחשכת העולם; וגם אדם זה בכוחו 'לצאת ממצרים' ולעלות בדרך המובילה לקבלת התורה. **חצי היום** – הרגע המואר ביותר ביממה, מסמל מצב שבו האדם מקף באור התורה; וגם אדם זה חייב 'לצאת ממצרים' ולחוש שמצבו הנוכחי נחשב כ'מצרים' ביחס לדרגות גבוהות יותר.

(ב) ויקם פרעה לילה הוא וכל עבדיו וכל מצרים ותהי צעקה גדלה במצרים כראון בית אשר אין שם מת:

כ"א ויקם פרעה • ממשות. לילה • ולא כדרך המלכים בשלש שעות ביום. הוא • תחלה, ואחר כך עבדיו, מלמד שהיה הוא מחזר על בתי עבדיו ומעמידן. **כ"ב** אין בית אשר אין שם מת • יש שם בכור, מת. אין שם בכור, גדול שבבית קרוי בכור, שנאמר: (תהלים טז) "אף אני בכור אתנהו". דבר אחר: מצריות מזונות תחת בעליהם ויולדות מרונים פנויים, והיו להם בכורות הרבה. פעמים, חמשה לאשה אחת, כל אחד בכור לאביו. רמב"ן

(א) ויקרא למשה ולאהרן לילה ויאמר קומו צאו מתוך עמי גם אתם גם בני ישראל ולכו עבדו את יהוה כדברכם:

כ"א ויקרא למשה ולאהרן לילה • מגיד שהיה מחזר על פתחי העיר וצועק: היכן משה שריו? היכן אהרן שריו? **גם אתם • הגברים • גם בני ישראל • השף.** ולכו עבדו את ה' כדברכם • הכל, כמו שאמרתם ולא כמו שאמרתי אני, בטל "לא אשלח", בטל "מי ומי ההולכים", בטל "רק צאנכם ובקרבכם יצא". רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הוציא ה' אלקיך ממצרים לילה, וכשנצאו לא יצאו אלא ביום, שנאמר: ממחרת הפסח יצאו בני ישראל ביד רמה לעיני כל מצרים.

ויש אומרים (הראב"ע) שניצאו ממצרים בלילה (דברים ט"ז, א'), ומאריך מצרים שהיא רעמסס ביום (להלן פסוק מ"א. במדבר ל"ג, ג'). כי רבים מהם יושבים בעיר מצרים, וניצאו בלילה ונאספו עם אחיהם ברעמסס. ואינו נכון, כי הכתוב אומר: ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר (פסוק כ"ב), שהיו אסורים לצאת כלל מן הבתים בלילה, וכך אמרו במכילתא (פסחא י"ג): ויקרא למשה ולאהרן לילה ויאמר קומו צאו, אמר לו משה כך נצטוינו: ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר, וכי גנבים אנו חנו שניצא בלילה, לא נצא אלא ביד רמה לעיני כל מצרים. ואנקלוס פרש כי הנסים שנעשו להם בלילה יקרא "הוציאך", כי בעבורם יצאו.

וטעם קומו צאו מתוך עמי, מצות מלך שניצאו מיד, כי לא אמן להם רשות לעמוד בתוך עמי כלל, כי הם נהגים עליכם. גם אתם, חסידים, גם בני ישראל כלם תצאו ולא תתעקבו בכאן בשום פנים, וזה לקים גרש וגרש אתכם מזה לעיל י"א, א'). ואמרו לכו עבדו את ה' כדברכם, פיוס, שירצו לצאת וישמעו אליו, כי אתם חפצים ללכת למדבר לעבד את ה'.

תחיתם בישראל רק בכור האם, שהוא ידוע ומפורסם יותר, ובבמה לא ידע כלל רק בכור האם, ובהר מכלם המין ההוא. וכדמות ראיה לזה: ויך כל בכור במצרים ראשית אונים באהלי חם (תהלים ע"ח, ג'), כי על הדבר יאמר בן.

(לא) ויקרא למשה ולאהרן לילה. מגיד שהיה מחזר על פתחי העיר וצועק: היכן משה שריו, היכן אהרן שריו. לישון רש"י. והיה זה כי משה ואהרן לנו במצרים בלילה ההוא, לקים דבריו שאמר: ויך כל עבדך אלה אלי והשתחו לי לאמר (לעיל י"א, ח'). ובבא פרעה אליהם שלחו מלאכים אל ארץ גשן אשר שם בני ישראל לתת להם רשות לצאת, ונאספו כלם ברעמסס והיה יום גדול, ומשם נסעו ביד רמה ומשה בראשם כמו שנאמר ויסעו מרעמסס בחדש הראשון בחמשה עשר יום לחדש ממחרת הפסח יצאו בני ישראל ביד רמה לעיני כל מצרים (במדבר ל"ג, ג'). והכתוב שאמר: הוציאך ה' אלקיך ממצרים לילה (דברים ט"ז, א'), כי מעת שפטרם פרעה יקראו יוצאים. וכך אמרו בספרי (ראה ק"ח): והלא לא יצאו אלא ביום, שנאמר: ממחרת הפסח יצאו בני ישראל (במדבר ל"ג, ג'). אלא מלמד שנגאלו מבלילה. ובגמרא במסכת ברכות (ט): הכל מודים כשנגאלו לא נגאלו אלא בלילה, שנאמר:

אלא מפנין שקבלו עליהם לעשות העולה עליהם הכתוב כאלו עשו. כאשר צוה את משה ואהרן בן עשו, להודיע שבחן של ישראל, ששם שאמר להם משה ואהרן עשו. ד"א מה תלמוד לומר בן עשו, אלא שאף משה ואהרן בן עשו. דרשו תחלה כי הפל לשבח ישראל שלא שכחו, ולא נפל להם דבר מכל אשר אמרו להם, והוא דרך הלשון במקומות רבים.

(ל) כי אין בית אשר אין שם מת. לישון רש"י: היה שם בכור מת, אין שם בכור, גדול הבית מת, שקרוי "בכור", שנאמר: אף אני בכור אתנהו (תהלים פ"ט, כ"ח). ד"א מצריות מזונות תחת בעליהן ויולדות מרונים פנויים, והיו להם בכורות הרבה, פעמים הם חמשה לאשה אחת, וכל אחד בכור לאביו. ועל דרך הפשט הבכורות שמתו במצרים בכורי פטר רחם היו, ועל בן קדש תחיתם כל בכור פטר רחם בבני ישראל באדם ובבהמה (להלן י"ג, ב'). והיה בכור פרעה הישב על כסאו (פסוק כ"ט) פטר רחם לאמו, וכן מנהג המלכים להיות הגבירה המולכת בתולה כענין שנאמר באחשורוש (אסתר ב', ג').

אבל על דעת רבותינו (במכילתא) נהרץ שהכה במצרים כל בכוריהם, כלומר בכור האב ראשית אונן, ובכור האם פטר רחם, וגם גדול הבית. ולא רצה לקדש

(לב) גַּם-צִאֲנֹכֶם גַּם-בְּקִרְכֶּם קָחוּ כְּאִשְׁרֵי דִבְרֹתֵיכֶם וּלְכוּ
לְבִצֹן אֶת-אֶרֶץ כְּנָעַן וְאָמְרוּ אֶל-עַמֵּי הָאֲדָמִי:
וּבְרַכְתֶּם אֹתָם:

ה"י • גַּם צִאֲנֹכֶם גַּם בְּקִרְכֶּם קָחוּ • ומהו "כְּאִשְׁרֵי דִבְרֹתֵיכֶם"? (לעיל י') "גַּם-אֶתָּה תִּתֵּן בְּיָדֵנוּ זְכוּתִים וְעוֹלוֹת". וּבְרַכְתֶּם
גַּם אוֹתִי • הִתְפַּלְלוּ עָלַי שֶׁלֹּא אָמוּת, שְׁאֲנִי בְכוֹר (מכילתא) • רמב"ן

(לג) וַתִּחְזַק מִצְרַיִם עַל-הָעָם לְמַהֵר לְשַׁלְּחֵם מִן-הָאָרֶץ כִּי
אָמְרוּ בְּלִנְיָ מֵתִים:
לג ותקופת מצרים על עמא לְאֹחֲזָה
לְשַׁלְּחָהוּ מִן-אֶרֶץ אֲרִי אֲמָרוּ בְּלִנְיָ
מֵתִים:

ה"י • בְּלִנְיָ מֵתִים • אָמְרוּ: לֹא כְגִזְרַת מֹשֶׁה הוּא, שֶׁהָרִי אָמַר: "וּמַת כָּל בְּכוֹר", וְכֵן אֵף הַפְּשׁוּטִים מֵתִים, חֲמֹשֶׁה
או עֲשֶׂרָה בְּבֵית אֶחָד (מכילתא) •

(לד) וַיֵּשֶׂא הָעָם אֶת-בִּצְקוֹ טָרֶם יַחְמִץ מִשְׁאֲרֵתָם צִרְתָּ
בְּשִׁמְלָתָם עַל-שִׁכְמָם:
לד וַיֵּשֶׂא הָעָם אֶת-בִּצְקוֹ טָרֶם יַחְמִץ מִשְׁאֲרֵתָם צִרְתָּ
בְּשִׁמְלָתָם עַל-שִׁכְמָם:

ה"י • טָרֶם יַחְמִץ • הַמִּצְרִיִּים לֹא הִנִּיחוּם לְשֹׂהוֹת בְּדֵי חֲמוּץ. מִשְׁאֲרֵתָם • שְׁנֵי מִצֵּה וּמְרוֹר (מכילתא) • עַל שִׁכְמָם •
אֵף עַל פִּי שִׁבְהַמּוֹת הַרְבֵּה הוֹלִיכּוּ עִמָּהֶם, מִתְחַבְּבִים הָיוּ אֶת הַמִּצּוֹת (מכילתא) •

(לה) וּבְנֵי-יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כְּדִבְרֵי מֹשֶׁה וַיִּשְׁאַלּוּ מִמִּצְרַיִם
בְּלִי-כֶסֶף וְכָלִי זָהָב וּשְׁמֹלֹת:
לה וּבְנֵי-יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כְּדִבְרֵי מֹשֶׁה וַיִּשְׁאַלּוּ מִמִּצְרַיִם
בְּלִי-כֶסֶף וְכָלִי זָהָב וּשְׁמֹלֹת:

ה"י • כְּדִבְרֵי מֹשֶׁה • שְׁאֵמַר לָהֶם בְּמִצְרַיִם: (לעיל יא) "וַיִּשְׁאַלּוּ אִישׁ מֵאֵת רֵעֵהוּ". וּשְׁמֹלֹת • אֵף הֵן הָיוּ חֲשׁוֹבוֹת לָהֶם
מִן הַכֶּסֶף וּמִן הַזָּהָב, וְהַמֶּאֱחָר בַּפְּסוּק, חָשׁוּב (מכילתא) •

(לו) וַיִּהְיֶה נָתַן אֶת-חֵן הָעָם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם וַיִּשְׁאַלּוּם
וַיִּנְצְלוּ אֶת-מִצְרַיִם:
לו וַיִּהְיֶה נָתַן אֶת-חֵן הָעָם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם וַיִּשְׁאַלּוּם
וַיִּנְצְלוּ אֶת-מִצְרַיִם:

ה"י • וַיִּשְׁאַלּוּם • אֵף מֵה שֶׁלֹּא הָיוּ שׁוֹאֲלִים מֵהֶם, הָיוּ נּוֹתְנִים לָהֶם: אֶתָּה אוֹמֵר אֶחָד, טַל שָׁנִים וְלֵךְ. וַיִּנְצְלוּ •
וְרוֹקֵינוּ.

(לז) וַיִּסְעוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל מִרְעַמְסֵם סִכְתָּה בְּשֵׁשׁ-מֵאוֹת אֶלֶף
רִגְלֵי הַגְּבָרִים לְבָד מִטָּף:
לז וַיִּסְעוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל מִרְעַמְסֵם סִכְתָּה בְּשֵׁשׁ-מֵאוֹת אֶלֶף
רִגְלֵי הַגְּבָרִים לְבָד מִטָּף:

ה"י • מִרְעַמְסֵם סִכְתָּה • ק"כ מִיל הָיוּ, וּבָאוּ שָׁם לְפִי שְׁעָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (לקמן יט) "וַאֲשָׁא אֶתְכֶם עַל כַּנְפֵי נְשָׁרִים".
הַגְּבָרִים • מִכָּן עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעֲלָה.

(לח) וְגַם-עֶרֶב רַב עָלָה אֹתָם וַיֵּצֵאוּ וּבָקָר מִקְנֵה כָּבֵד
מֵאֵד:
לח וְגַם-עֶרֶב רַב עָלָה אֹתָם וַיֵּצֵאוּ וּבָקָר מִקְנֵה כָּבֵד
מֵאֵד:

ה"י • עֶרֶב רַב • תַּעֲרֹבוֹת אָמוֹת שֶׁל גֵּרִים.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

(לב) וְשָׁעַם וּבְרַכְתֶּם גַּם אוֹתִי, כְּאִשְׁרֵי תִּזְבְּחוּ
לֵה' אֱלֹהֵיכֶם כְּאִשְׁרֵי דִבְרֹתֵיכֶם, וְהִתְפַּלְלוּ
עַל נַפְשׁוֹתֵיכֶם שֶׁלֹּא יִפְגַּע אֶתְכֶם בְּדָבָר אוֹ
בְּחֵרֶב, תִּזְכְּרוּ גַם אוֹתִי עִמָּכֶם. וְאָמַר וְשִׁי:
הִתְפַּלְלוּ עָלַי שֶׁלֹּא אָמוּת שְׁאֲנִי בְכוֹר. וּפְשׁוּטוֹ
שִׁיבְרוּ אוֹתוֹ וְאֵת מִמְלַכְתּוֹ, כִּי בְקָלָל בְּרַפֵּת
כְּלוּמֵר שֶׁלֹּא יֵעָשֶׂה עוֹד בַּעֲבוּרִים.
וְהִתְפַּלְלוּ עָלַי שֶׁתְּכַלֶּה מִמֶּנִּי הַפְּרַעֲנוֹת,

לט ואפוא ית לישא די אפיקו ממצרים גריצן
פטינן ארי לא חמע ארי אתרכו ממצרים
ולא יכילו לאתעבבא ואף זודין לא עבדו
להון:

(למ) ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים ענת מצות
כי לא חמץ פיגרושו ממצרים ולא יכלו להתמהמה
וגם צדה לא עשו להם:

כ"א • ענת מצות • תורה של מצה. בצק שלא החמיץ קרוי מצה. וגם צדה לא עשו להם • לדרך. מגיד שבחן
של ישראל, שלא אמרו: האף נצא למדבר בלא צדה? אלא האמינו והלכנו. הוא שמפרש בבבלה: (ירמיה ב) "זכרתי
לך חסד נעורייך אהבת כלולתיך, לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה". ומה שכתב מפרש אחריו: "קדש ישראל
לה' וגו'" (מכילתא). רמב"ן

(מ) ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה
וארבע מאות שנה:

כ"ב • אשר ישבו במצרים • אחר שאר הישיבות שישבו גרים, "בארץ לא להם". שלשים שנה וארבע מאות
שנה • בין הכל, משנולד יצחק עד עכשו היו ארבע מאות שנה. משהיה לו זרע לאברהם, נתקם: "כי גר יהיה
זרעך", ושלשים שנה היו משנגזרה גזרת בין הבתרים עד שנולד יצחק. ואי אפשר לומר בארץ מצרים לבדה,
שהרי קהת מן הבאים עם יעקב היה. צא וחשב כל שנותיו וכל שנות עמרם בנו ושמונים של משה, לא תמצאם
כל כך. ועל כרחך הרבה שנים היו לקהת עד שלא ירד למצרים, והרבה משנות עמרם נבלעים בשנות קהת,
והרבה משמונים של משה נבלעים בשנות עמרם. הרי, שלא תמצא ארבע מאות לביאת מצרים, והזקקת לומר
על כרחך, שאף שאר הישיבות נקראו גרות ואפלו בחברון, כענין שנאמר: (בראשית לה) "אשר גר שם אברהם ויצחק",
ואומר: (לעיל ו) "את ארץ מגוריהם אשר גרו בה". לפיכך אתה צריך לומר "כי גר יהיה זרעך", משהיה לו זרע.
וכשתמנה ארבע מאות שנה משנולד יצחק, תמצא מביאתו למצרים עד יציאתו ר"י שנה, וזה אחד מן הדברים
ששנו לתלמי הפלף. רמב"ן

(מא) ויהי מקץ שלשים שנה וארבע מאות שנה ויהי
בעצם היום יצאו כל צבאות יהודה מארץ מצרים:

כ"ג • ויהי מקץ שלשים שנה וגו', ויהי בעצם היום הזה • מגיד שבחן שהגיע הקץ, לא עכבן המקום כהרף
עין. בט"ו בניסן באו מלאכי השרת אצל אברהם לבשרו, בחמשה עשר בניסן נולד יצחק ובט"ו בניסן נגזרה
גזרת בין הבתרים (מכילתא).

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

ויהיה ענין הכתוב לומר כי בצאתו מחרן
ארץ מולדתו שלא חזר ונראה עוד בבית אביו
היה בן שבעים וחמש שנה.
ודעתי בדרך הפשט כי ה' אמר לאברהם,
ידוע תדע כי טרם תתי לך הארץ
הזאת גר יהיה זרעך בארץ לא להם ימים
רבים ארבע מאות שנה (בראשית ט"ו, ג').
ולא חשש להודיע השלשים, כי אמר לו עוד:
ודור רביעי ישובו הנה (שם ט"ו, ט"ז).
להודיעו שלא ישובו מיד בסוף ארבע מאות
עד הדור הרביעי שהיה שלם עון האמורי,
ירמו לשלשים שנה הללו, כי עמדם במדבר
ארבעים שנה לא מפני עון האמורי שלא
נשלם. ויהיה שעור הכתוב: ומושב בני ישראל
אשר ישבו במצרים עד שלשים שנה וארבע
מאות שנה שישבו שם למלאת להם בן בארץ
לא להם. הודיענו הכתוב כי עתה בצאתם

ט"ו, ג'), ושלשים שנה היה משנגזרה גזרת
בין הבתרים עד שנולד יצחק, וכשתמנה ארבע
מאות משנולד יצחק תמצא מביאתו למצרים
עד יציאתו מאתים ועשר שנים. זה לשון
רש"י. והוא דעת רבותינו (במכילתא כאן).
אלא שאינו מחשן בפרושו כל צרכו, שהרי
כתוב: ואברהם בן חמש שנים ושבעים שנה
בצאתו מחרן (בראשית י"ב, ד'). ומעמד בין
הבתרים היה אחר כך ימים רבים.
אבל נצטרף לתרין הענין כמו ששנו בסדר
עולם (פרק א'): אברהם אבינו היה
בשעה שנדבר עמו בין הבתרים בן שבעים
שנה, שנאמר: ויהי מקץ שלשים שנה וארבע
מאות שנה יצאו כל צבאות ה' מארץ מצרים
(פסוק מ"א). חזר לחרן ועשה שם חמש
שנים, שנאמר: ואברהם בן חמש שנים ושבעים
שנה בצאתו מחרן (בראשית י"ב, ד'). (עכ"ל)

(לט) וטעם ויאפו את הבצק שאפו אותו
מצות מפני המצה שנגטו: שאור לא
תמצא בבתיכם כי כל אוכל מחמץ ונקרחה
(לעיל פסוק י"ט). ואמר: כי גרשו ממצרים,
לומר שאפו אותו בדרך בעבור כי גרשו
ממצרים ולא יכלו להתמהמה לאפות אותו
בעיר ולשאת אותו אפוי מצות, ועל בן נשאו
אותו בצק ומשארותם צורות בשמלותם על
שכמם (לעיל פסוק ל"ד), ומהרו ואפו אותו
טרם יחמץ בדרך או בסכות, כשבאו שם
לשעה קלה בדברי רבותינו (מכילתא כאן).
(מ"א) ומושב בני ישראל אשר ישבו
במצרים שלשים שנה וארבע
מאות שנה. משנולד יצחק עד עכשו היו
ארבע מאות שנה, שמשה היה זרע
לאברהם (בראשית רבה מ"ד, י"ח). נתקם
בו: כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם (בראשית

(מב) ליל שמרים הוא לילה להוציאם מארץ מצרים הוא הלילה הזה לילה שמרים לכל בני ישראל לדרתם:

כ"א ליל שמרים • שהיה הקדוש ברוך הוא שומר ומצפה לו לקים הבטחתו להוציאם מארץ מצרים. הוא הלילה הזה לה' • הוא הלילה שאמר לאברהם, בלילה הזה אני גואל את בניך. שמרים לכל בני ישראל לדרתם • משמר ובא מן המזיקין, כענין שנאמר: "ולא יתן המשחית וגו'". ומב'ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ועל כן ארץ גלותם שלשים שנה. והיה ראוי שיתארך יותר, אלא שצדקו והרבו תפלה. וזה טעם: ויאמרו מן העבודה ויזעקו ותעל שועתם, וישמע אלהים את נאקתם (לעיל ב', כ"ג-כ"ד). ועתה הנה צעקת בני ישראל באה אלי (שם ג', ט'). וכתוב: ונצדק אל ה' אלהי אבותינו וישמע ה' את קולנו ויבא את ענינו ואת עמלנו ואת לחצנו (דברים כ"ו, ז'). כי לא היו ראויים להגאל מפני הקץ שבא, אלא שקבל צעקתם ונאקתם מפני הצער הגדול שהיו בו, כאשר פרשתי בסדר ואלה שמות (ב', כ"א).

ולמה היה קשה על הראשונים לפרש כי נתארך גלותם על הקץ שלשים שנה, והנה נתארך עליהם ארבעים שנה בחטא המגוללים, כי כל הארבעים שנים ההם היה להם ענין, כמו שאמר: וזכרת את כל הדרך אשר הוליכך ה' אלהיך זה ארבעים שנה במדבר למצו ענתך (דברים ח', ב'). וכתוב: ויענך וירעבך (שם פסוק ג'). והיה להם גלות שלמה בארץ לא להם רק לנחש שרף ועקרב, ולא נחשם להם דור רביעי. ושובו הנה, כי בארבעים שנה נתחלף הדור ההוא בודאי שכבר נולד, אבל החטאים גרמו הכל. ואפשר שהיה זה סבת בני אפרים שיצאו שלשים שנה קדם לביאת משה רבנו, וכמו שהזכירו רבותינו (סנהדרין צ"ב:), כי הם מנו ולא טעו, ועונותיו ללכדנו את הרשע (משלי ה', כ"ב). והקדוש ברוך הוא ימחל לנו על כל חטא ושיגיא.

וטעם הוא הלילה הזה לה' שמרים לכל בני ישראל לדרתם שהיה הלילה הזה שיהיה שמור לשם להוציאם ממצרים הוא לה', כלומר מקדש לשמו, שמרים לכל בני ישראל לדרתם, "שישמרו אותו" לעבד בו לפניו באכילת הפסח וזכירת הנסים, ולתת הלל והודאה לשמו, כמו שאמר: ושמרת את החקה הזאת (להלן י"ג, ז'), ואמר: שמור את חדש האביב (דברים ט"ו, א'). ורבי אברהם אומר כי טעם ליל שמרים הוא לה', "שהשם שמרים" ולא נתן המשחית לבא אל בתיהם. ואינו נכון בעבור שאמר להוציאם מארץ מצרים.

ושלשים. ואם כן תהיה עמידתם במצרים כמו מאתים ועשרים שנה, או קרוב לזה. ואם היה חשבון של אותיות רד"ו שמה (בראשית מ"ב, ב'). מסרת בישראל, יתכן שירמו ליוצרים עצמם, שאחרי מות יעקב נעמדו הם שם מאתים ועשר שנים. ועם י"ז יהיו רכ"ז. וכבר הזכרתי (בראשית ט"ו, י"ג). פרוש ר"א שמאמר כי גר היה זרעך בעבודות וענוי עד ארבע מאות שנה מן היום הזה. ואמר כי השלשים הנוספים היו מיום צאת אברהם מארצו. והנה היה פרוש הכתוב: ומושב בני ישראל אשר ישובו בארץ מצרים עד מלאת שלשים שנה וד' מאות שנה להיוותם גרים הם ואבותיהם בארץ לא להם.

ועוד אני אומר כי הפשט המקור מן הכל הוא שנאמר כי הגזירה היתה ארבע מאות שנה מן היום ההוא, כאשר הזכרנו, והשלשים שנה האלו הם תוספת עליהם בעון הדור ההוא. כי אם נגזר על האדם בחטאו גלות וענוי שנה או שנתיים והוא יוסיף על חטאתו פשע בהם, יוסיפו עליו שבע על חטאתיו וגלות וספורין בהנה ובהנה, שאין ענין הראשון הבטחה לו שלא לענש בעון שיעשה. והנה היה על אברהם אבינו גזירה שהיה זרעו גר בארץ לא להם ארבע מאות שנה, ושלם ישובו הנה עד דור רביעי כי לא שלם עון האמורי, ולא היתה לו הבטחה רק באחרי כן יצאו ברכוש גדול, והוא מיד, או מפלג כמה, וגם הוא על תנאי כמו שאמר: וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי ואחרי כן יצאו ברכש גדול (בראשית ט"ו, י"ד). שיעמיד בדין את הגוי אם עשו כראוי לישראל לפי מעשיהם ולפי הגזירה עליהם. ועוד, שאין שום הבטחה שלא יגרם החטא לבטלה אלא במקום שבועה.

ומן הידוע שהיו ישראל במצרים רעים וחטאים מאד, ובשלם גם המילה, דכתיב: וימרו כי ולא אבו לשמע אלי איש את שקוצי עיניהם לא השליכו ואת גלולי מצרים לא עזבו, ואמר לשפך חמתי עליהם בתוך ארץ מצרים וגו' (ויקרא כ', ח'). וכתוב: והסירו את אלהים אשר עבדו אבותיהם בעבר הנהר ובמצרים ועבדו את ה' (יהושע כ"ד, י"ד).

ושלמה הגלות הנגזרת עליהם והוציאם מעבדות לחיות, לא שיוציאם ממצרים ויהיו עוד גרים בארץ לא להם. ובעבור שכבר הקפיד הענין הזה והודיע בו, לא הצריך בו להאריך. כי לא בא הכתוב הזה רק להודיע השלשים שנה שנוספו עליהם. ולכן אמר דרך קצרה שהשלמים במצרים ארבע מאות שנה הנאמרים לאברהם אביהם וידועים להם, ועוד שלשים שנה, וזרז ואמר: והיה מקץ שלשים שנה וארבע מאות שנה לגלותם יצאו מארץ מצרים לחרות עולם.

ודומה לו: והימים אשר הלכנו מקדש ברנע עד אשר עברנו את נחל ירד ל"ח שנה (דברים ב', י"ד). להשלים החשבון, כי לא הלכו מקדש ברנע עד נחל ירד ל"ח שנה, אבל ישובו בקדש שנים רבות, ואחר כך הלכו משם וזרזו לאחור דרך ים סוף, ובשנת ל"ח עברו נחל ירד. והנה שעור הכתוב: והימים אשר הלכנו מקדש ברנע עד אשר עברנו את נחל ירד עד שלשים ושמונה שנה. וכמוהו: אשרי המחפה ונגיע למים אלף שלש מאות שלשים וחמשה (דניאל י"ב, י"ב). שגיע לקצם, לא להם עצמם.

(מב) ואמר ליל שמרים הוא לה' להוציאם מארץ מצרים כי "שמר להם" הדבר מן העת שגזר עליהם הגלות שיוציאם בלילה הזה בבא הקץ מיד. כי בעתה אחישנה (ישעיה ס', כ"ב). או טעמו ליל שמרים הוא לה', "שהוא שומר ומצפה ללילה שיוציאם מארץ מצרים", שהקדוש ברוך הוא מצפה לעת שהיו ראויים להוציאם משם.

והנה אם נאמר שטעם כי גר היה זרעך מעת שהיה לך זרע, ונתחיל החשבון משנולד יצחק, תהיה עמידתם במצרים מאתים וארבעים שנה כפי הפרוש שהזכרנו. גם זה לדעתי אינו דרך הפשט על נכון, שכל ימי אברהם לא יקרא הגלות בזרעו. והנכון שיאמר: כי גר היה זרעך בארץ לא להם ארבע מאות שנה מן היום הזה. והענין לאמר לו: לא יתחלו בניך הארץ הזאת אשר אני נותן להם מיד, אבל יהיו גרים כמותך בארץ לא להם ארבע מאות שנה, ועוד "לא ישובו הנה עד הדור הרביעי" למלאת ארבע מאות

(מג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן זֹאת חֻקַּת הַפֶּסַח כָּל־בֶּן־נָכָר לֹא־יֹאכֵל בוֹ:

כ"י • זאת חקת הפסח • ב"ד בניסן נאמרה להם פרשה זו. כל בן־נכר • שנתנפדו מעשיו לאביו שבשמים, ואחד עובד כוכבים ואחד ישראל מומר במשמע (מכילתא). • רמב"ן

(מד) וְכָל־עֶבֶד אִישׁ מִקְנֵת־כֶּסֶף וּמִלֶּתָה אֹתוֹ אֹז יֹאכֵל בוֹ:

כ"י • ומלתה אותו אז יאכל בו • רבו. (יבמות עא) מגיד שמילת עבדיו מעכבתו מלאכל בפסח, דברי רבי יהושע. רבי אליעזר אומר: אין מילת עבדיו מעכבתו מלאכל בפסח. אם כן מה תלמוד לומר: "אז יאכל בו"? העבד.

(מה) תוֹשֵׁב וְשֹׁכֵר לֹא־יֹאכֵל בוֹ:

כ"י • תושב • זה גר תושב. ושכיר • זה העובד כוכבים. ומה תלמוד לומר, וזה לא ערלים הם, ונאמר "וכל ערל לא יאכל בו"? אלא כגון ערבי מהול וגבעוני מהול, והוא תושב או שכיר. • רמב"ן

(מו) בְּבֵית אַחֵד יֹאכֵל לֹא־תוֹצִיא מִן־הַבֵּית מִן־הַבֶּשֶׂר חוּצָה וְעֵצִים לֹא תִשְׁבְּרוּ בוֹ:

כ"י • בבית אחד יאכל • (מכילתא) בבבורה אחת, שלא יעשו הנמנין עליו שתי חבורות ויחלקנהו. אתה אומר בבבורה אחת, או אינו אלא בבית אחד כמשמעו, וללמד שאם התחילו והיו אוכלים בחצר וירדו גשמים שלא יפנסו לבית? תלמוד לומר: "על הבתים אשר יאכלו אותו בהם", מכאן שהאוכל, אוכל בשני מקומות. לא תוציא מן הבית • מן הבבורה. ועצים לא תשברו בו • הראוי לאכילה, כגון שיש עליו פזית בשר, יש בו משום שבירת עצם. אין עליו פזית בשר או מח, אין בו משום שבירת עצם.

(מז) כָּל־עֵדֶת יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ אֹתוֹ:

כ"י • כל־עדת ישראל יעשו אותו • למה נאמר? לפי שהוא אומר בפסח מצרים: "שה לבית אבות", שנמנו עליו למשפחות, יכול אף פסח דורות כן? תלמוד לומר: "כל־עדת ישראל יעשו אותו".

רמב"ן על התורה - מהדורת בוס, אברמוביץ

שבשמים, ואחד גוי ואחד גוי ואחד ישראל במשמע. לשון רש"י ממכילתא (כאן פסחא ט"ו). והכתוב לא הצריך אלא לישראל. וכן ת"א כל בן נכר: "כל בר ישראל" דאשתמד, שהתנפד לאחיו ולאביו שבשמים במעשיו הרעים, והוא משמד שהזכירו חכמים בכל מקום, ופרושו מנכר, ושעורו משמדע, מלשון: אשתמדע יוסף לאחיהו ואינון לא העיניו, כמו שהביעוהו במלות רבות, ואמרו מים במקום מדעם (משלי כ"ז, ז'. בפרגום), דור קטי, דור קטיע (כתבות י"ז). בקי, בקיע (סנהדרין ה').

(מה) תושב • זה גר תושב. שכיר, זה הגוי. ומה תלמוד לומר וזה לא ערלים הם, אלא כגון ערבי מהול וגבעוני מהול (מכילתא כאן). לשון רש"י. ולא ידעתי למה יכתב הרב הדברים הנדחים במקרא (יבמות ע"א), שהרי

וערל, "והוצאה מן הבית", "ושבירת עצם" "פסח הגר", והן מצות מיד ולדורות, והשלים בה כי עשו בני ישראל כל זה ועשו כאשר צוה ה'. ואמר בקאן: כל בני ישראל, לבאר שלא היה בהם אחד עובר את פי ה' בכל אלה ובכל אשר צוה בדיני הפסח בכל הפרשיות הנזכרות.

ור"א אמר כי זאת הפרשה בפסח דורות נאמרה אחרי פסח מצרים, ואמר: ויעשו בני ישראל על פסח מדבר שעשו בשנה השנית, ונכתב בקאן עם הצוה, כדרך: ויניחהו אהרן לפני העדת למשמרת (להלן ט"ז, ל"ד). וזה שבוש, כי לא נצטוו בכל הפרשיות האלו אלא בפסח מצרים ובפסחי הארץ כמו שנאמר למעלה, והיה כי תבאו אל הארץ וגו' (פסוק כ"ה), אכל פסח מדבר מצוה שנצטוו בה באותו הפרק.

כל בן נכר. "שנתנפדו" מעשיו לאביו

(מג) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן זֹאת חֻקַּת הַפֶּסַח. בארבעה עשר בניסן נאמרה פרשה זו, לשון רש"י. וכן הדבר, שהרי כתוב בסופה: ויעשו כל בני ישראל כאשר צוה ה' (פסוק נ'). ללמד עליהם שנמולו הם ועבדיהם. ואם כן היה בדין להקדים הפרשה הזאת קדם ויהי בחצי הלילה (לעיל פסוק כ"ט). אכל הטעם, כי פרשת החודש הזה לכם נאמרה בראש חודש (פסחים ו'), ובו ביום מיד עשה משה שליחותו, ויקרא משה לכל זקני ישראל ויאמר אליהם (פסוק כ"א), צוה אותם בחקת הפסח והבטיחם שיצאלו בליל חמשה עשר, והם האמינו, ויקד העם וישתחוו (פסוק כ"ז). וסמך הכתוב לזה ויהי בחצי הלילה לומר שקדם להם הכתשחם, וכשהשלים זה חזר לענון ראשון להשלים חקת הפסח. והוסיפה זאת הפרשה מצות רבות, "אסור בן נכר

מח וארי יתגיר עמך גיורא ויעבד פסחא
קדם יי מגזר לה כל דכורא ובכן קרב
למעבדה ויהי פניבא דארעא וכל ערלא
לא יכול בה :

(מח) וכי יגור אתך גר ועשה פסח ליהוה המול לו כל־זכר
ואז יקרב לעשתו ויהיה באזרח הארץ וכל־ערל לא־יאכל
בו :

כס"י ◀ ועשה פסח • יכול כל המתגיר יעשה פסח מיד? תלמוד לומר: "ויהי באזרח הארץ". מה אזרח בארבעה
עשר, אף גר בארבעה עשר. וכל־ערל לא־יאכל בו • להביא את שמתו אחיו מחמת מילה, שאינו מומר לערלות,
ואינו נלמד מ"בן גר לא יאכל בו".

(מט) תורה אחת יהיה לאזרח ולגר הגר בתוכם:
מט אורימא חדא יהא לציבא ולגיורא
דיתגירון בינכון :

כס"י ◀ תורה אחת וגו' • להשוות גר לאזרח אף לשאר מצוות שבתורה (מכילתא).

(ג) ויעשו כל־בני ישראל באשר צוה יהוה את־משה
ואת־אהרן בן עשו:

(גא) ויהי בעצם היום הזה הוציא יהוה את־בני ישראל
מארץ מצרים על־צבאתם: רמב"ן

♦ שבת קודש ד' שבט ♦

א ומליל יי עם משה למימר :

יג (א) וידבר יהוה אל־משה לאמר:

ב אקדש קדמי כל בוכרא פתח כל ולדא
בבני ישראל באנשא ובכעירא דילי הוא :

(ב) קדש־לי כל־בכור פטר כל־רחם בבני ישראל באדם
ובבהמה לי הוא:

כס"י ◀ פטר כל־רחם • שפתח את הרחם תחלה, כמו (משלי יז) "פטר מים ראשית מדון", וכן (תהלים כב) "יפטירו בשפה",
יפתחו שפתים. לי הוא • לעצמי קנתיים על ידי שהפיתי בכורי מצרים. רמב"ן

ג ואמר משה לעמא הוו דכירין ית יומא
הדין די נפקתון ממצרים מבית עבדותא
ארי בתקוף ידא אפיק יי יתכון מכא ולא
יתאכל תמיע :

(ג) ויאמר משה אל־העם זכור את־היום הזה אשר
יצאתם ממצרים מבית עבדים בי בחזק יד הוציא יהוה
אתכם מזה ולא יאכל חמץ:

כס"י ◀ זכור את היום הזה • למד שמזכירין יציאת מצרים בכל יום.

ד יומא דין אתון נפקין בירחא דאביבא :

(ד) היום אתם יצאים בחדש האביב:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

(ב) וטעם קדש לי שיקדש אותם מיד,
שתהיה המצוה נוהגת במדבר (בכורות
ד' :). והוסיפה הפרשה מצות רבות שיוכרו
היום והחדש שהיה אביב, וישמרו את החקה
הזאת למועדה, וזה רמז לעבור השנה כי לא
נעשה פסח רק בחדש האביב, והוסיפה בתמין
לא יראה לך שאור בכל גבלך, ומצות
הטופות.

שמים הוא לה' להוציאם מארץ מצרים, חזר
ופרש כי לא יצאו בלילה כלם מן הארץ,
אלא שנתן להם רשות לצאת והיו בני חורין,
אבל בעצם היום ההוא יצאו מכל גבול מצרים
"עם כל צבאותם" צבא הנשים וערב רב
הנלוים עליהם. ור"א פרש כי ויהי בעצם
היום הזה "שהוציא" ה' את בני ישראל מארץ
מצרים דבר השם אל משה קדש לי.

הקשו על זה: והני מולין נינהו והתנן: הנודר
מן הערלים מתר בערלי ישראל ואסור במולי
אמות העולם (נדרים ל"א:), שנאמר: כי כל
הגוים ערלים וכל בית ישראל ערלי לב (ירמיה
ט, כ"ה.), והעמידו הפתוב בגר שפלי ולא
טבל.

(גא) ויהי בעצם היום הזה הוציא ה'.
מפני שאמר למעלה (פסוק מ"ב.): ליל

כ"י"א בַּחֲדָשׁ הָאֵבִיב • וְכִי לֹא הָיִינוּ יוֹדְעִין בְּאַיִזָּה חֲדָשׁ יֵצְאוּ? אֲלָא כִּךְ אָמַר לָהֶם: רְאוּ חֶסֶד שְׁגַמְלַכֶּם שֶׁהוֹצִיא אֶתְכֶם בַּחֲדָשׁ שֶׁהוּא כָּשֶׁר לַצָּאת, לֹא חֲמָה וְלֹא צָנָה וְלֹא גִשְׁמִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (תהלים סח) "מוֹצִיא אֲסִירִים בַּכּוֹשְׁרוֹת", חֲדָשׁ שֶׁהוּא כָּשֶׁר לַצָּאת.

הוֹיָה אֲרִי יַעֲלֶנָּה יְיָ לְאַרְעָא דְכַנְעַנָּא וְחַתְמֵי וְאַמּוֹרָאִי וְחוֹזָאִי וְיְבוּסָאִי דִּי קִיִּים לְאַבְהֶתֶד לְמַתָּן לָךְ אַרְעָא עֲבָדָא חֲלָב וְדָבֶשׁ וְתַפְלַח יַת פְּלִחְנָא הָדָא בְּיַרְחָא הַדִּין:

(ה) וְהָיָה כִּי־יֵבִיאֲךָ יְהוָה אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַחִתִּי וְהַיְבוּסִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לְךָ אֶרֶץ זָבַת חֲלָב וְדָבֶשׁ וְעַבְדָּתָא אֶת־הָעֵבֶרָה הַזֹּאת בַּחֲדָשׁ הַזֶּה:

כ"י"א אֶל אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְגו' • וְאֵף עַל פִּי שְׁלֹא מָנָה אֲלָא חֲמִשָּׁה עֶמְמִין, כָּל שְׂבָעָה גוֹיִים בְּמִשְׁמַע, שְׂכָלָן בְּכָלִל כְּנַעֲנִי הֵם, וְאַחַת מִמִּשְׁפַּחַת כְּנַעֲנִי הִיְתָה שְׁלֹא נִקְרָא לָהּ שֵׁם אֲלָא כְּנַעֲנִי (תנחומא) • נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם וְגו' • בְּאַבְרָהָם הוּא אוֹמֵר: (בראשית טו) "בְּיוֹם הַהוּא כָּרַת ה' אֶת אַבְרָם וְגו'", וּבִיִּצְחָק הוּא אוֹמֵר: (שם כ) "גִּיד בְּאֶרֶץ הַזֹּאת וְגו'", וּבִיעֲקֹב הוּא אוֹמֵר: (שם כט) "הָאֶרֶץ אֲשֶׁר אֲתָה שׁוֹכֵב עָלֶיהָ וְגו'". זָבַת חֲלָב וְדָבֶשׁ • חֲלָב זָב מִן הָעֵזִים, וְהַדָּבֶשׁ זָב מִן הַתְּמָרִים וּמִן הַתְּאֵנִים (מגילה ו) • אֶת הָעֵבֶרָה הַזֹּאת • (פסחים צו) שֶׁל פֶּסַח. וְהָלֹא כִּכָּר נֶאֱמַר לְמַעַל: "וְהָיָה כִּי תִבְאוּ אֶל הָאֶרֶץ וְגו'", וְלִמָּה חֲזַר וְשִׁנְאָה? בְּשִׁבִּיל דְּכַר שְׁנַתְחַדֵּשׁ בָּהּ. בְּפִרְשָׁה רֵאשׁוֹנָה נֶאֱמַר: (לעיל יב) "וְהָיָה כִּי יֵאמְרוּ אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם מָה הָעֵבֶרָה הַזֹּאת לָכֶם", בְּכֵן רָשַׁע הַפְּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁהוֹצִיא אֶת עַצְמוֹ מִן הַכָּלִל. וְכֵאֵן: "וְהִגְדַּתְּ לְבִנְךָ", בְּכֵן שְׁאִינוּ יוֹדְעִי לִשְׁאֵל, וְהַפְּתוּב מְלַמֵּד שֶׁתַּפְתַּח לוֹ אֲתָה בְּדַבְּרֵי אֲגָדָה הַמוֹשְׁכִין אֶת הַלֵּב. רמב"ן

וְשִׁבְעָא יוֹמִין תִּיכּוּל פִּטְרָא וּבִיּוֹמָא שְׁבִיעָאָה חָגָא קָדָם יְיָ:

(ו) שְׁבַעַת יָמִים תֹּאכַל מִצֵּת וּבִיּוֹם הַשְּׁבִיעִי חָג לַיהוָה: רמב"ן

וּפְטִיר תִּתְאַבֵּל יַת שְׁבַעַת יוֹמִין וְלֹא יִתְחַזִּי לָךְ חֲמִיעַ וְלֹא יִתְחַזִּי לָךְ חֲמִיר בְּכָל תַּחֲוּמָךְ:

(ז) מִצֹּת יֵאָכַל אֶת שְׁבַעַת הַיָּמִים וְלֹא־יֵרָאֶה לָךְ חֲמִין וְלֹא־יֵרָאֶה לָךְ שְׂאֹר בְּכָל־גִּבְלֶךָ:

ח וְיִתְחַזִּי לְבָנְךָ בִּיּוֹמָא הַהוּא לְמִימָר בְּדִיל דִּין עֲבַד יְיָ לִי בְּמַפְקֵי מַמְצָרִים:

(ח) וְהִגְדַּתְּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּעֶבְרָא זֶה עָשָׂה יְהוָה לִי בִּיצְאָתִי מִמִּצְרַיִם:

כ"י"א בְּעֶבְרָא זֶה • בְּעֶבְרָא שְׂאֵקִים מְצוֹתָיו, כְּגוֹן: פֶּסַח, מִצָּה וּמְרוֹר הַלֵּלוּ. עָשָׂה ה' לִי • רְמַז תְּשׁוּבָה לְכֵן רָשַׁע לֹאֹמֵר: "עָשָׂה ה' לִי" וְלֹא לָךְ, שְׂאֵלוֹ הִיְיָ שֵׁם, לֹא הִיְיָ כְּדָא לְהַגָּאֵל (מכילתא).

רמב"ן על התורה - מהדורות בלוס, אברמוביץ

טוֹבָה וְרַחֲבָה אֶל אֶרֶץ זָבַת חֲלָב וְדָבֶשׁ (לעיל ג, ח.), לֹא בְּעֶבְרָא זָבַת חֲלָב וְדָבֶשׁ הוֹסִיף שֵׁם אֶת הַפְּרוֹזִי, אֲלָא בְּעֶבְרָא אֶרֶץ טוֹבָה וְרַחֲבָה, וְהֵם הַשְּׂשָׁה גוֹיִם הַנּוֹכְרִים בְּכָל מְקוֹם, כִּי הַגְּרָשִׁי פָּנָה וְלֹא נִזְכַּר בַּתּוֹרָה רַק בַּפְּסוּק: וְנִשַּׁל גוֹיִם רַבִּים מִפְּנֵיךָ וְגו' (דְּבָרִים ז, א'), וְלִכְּן אָמַר רַבִּים, וְכֵן כְּתוּב: כִּי תִהְיֶה תַּחֲרוֹמֵי הַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי הַכְּנַעֲנִי וְהַפְּרוֹזִי הַחִתִּי וְהַיְבוּסִי (שָׁם כ, י"ח), וְלֹא הַזְכִּיר הַגְּרָשִׁי, יְרַמֵּז כִּי לֹא יָבֵא עִמָּהּ בְּמַלְחָמָה וּפְנֵה מִפְּנֵיהֶם.

(ו) וְטַעַם בִּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי חָג לַה' שְׁבִיבָא "חֲגִיגָה בִּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי", וְלֹא יִתְחַזֵּק עוֹד, שְׂאִין לוֹ תַּשְׁלוּמִין אַחֵר כִּךְ. אֲבָל הָרֵאשׁוֹן יֵשׁ לוֹ תַּשְׁלוּמִין כָּל שְׂבָעָה לְעֵנֶן הַחֵג (חֲגִיגָה ט'). וְשִׁנְיָהּ שׁוֹיִם לְעֵנֶן מִקְרָא קֹדֶשׁ, כְּמוֹ שְׂאֵמָרוֹ לְמַעַל: וּבִיּוֹם הָרֵאשׁוֹן מִקְרָא קֹדֶשׁ וְגו' וּבִיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא קֹדֶשׁ וְגו' (י"ב, ט"ז).

שְׁלִפְנִינוּ אֶרֶץ חֲמִשָּׁה עֶמְמִים אֵף אֶרֶץ זָבַת חֲלָב וְדָבֶשׁ הָאֱמֹרָה כָּאֵן אֶרֶץ ה' עֶמְמִים. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר אֵין מְבִיאִים בְּכוֹרִים מַעֲבָר לִירֵדוֹן שְׂאִינָה זָבַת חֲלָב וְדָבֶשׁ (ע"ל). הַרִי מַעֲטוֹ אֶרֶץ שְׁנֵי הָעֶמְמִים מִן הַבְּכוֹרִים לְפִי שְׂאִינָה זָבַת חֲלָב וְדָבֶשׁ, וְר' יוֹסִי מַעֲט אֵף עֲבַר הַיִּרְדוֹן שֶׁהִיְתָה שֶׁל אֱמֹרִי לְפִי שְׂגָם הִיא אֵינָה זָבַת חֲלָב וְדָבֶשׁ, וְהָאֱמֹרִי הַמְּזֻכָּר כָּאֵן הוּא אוֹתוֹ שְׁבִיבָא שְׂאֵל עֲצָמָה. וְכַעֲנֵן הַזֶּה שְׁנוֹ בְּמִכְלָתָא בְּפִרְשָׁה הַזֹּאת (רִישׁ פָּרָק י"ז). וְעוֹד שְׁנוֹ בְּסִפְרֵי (שׁוֹפְטִים קס"ד): וְנִתְּלָה לֹא יִהְיֶה לוֹ (דְּבָרִים י"ח, ב'), זֹו נִתְּלָת חֲמִשָּׁה עֶמְמִין. בְּקֶרֶב אֲחִיו (שָׁם), זֹו נִתְּלָת שְׁנֵי עֶמְמִים (ע"ל). הַפְּרִישׁוֹ בְּפָנֵי עֲצָמָן ה' עֶמְמִין הַלֵּלוּ, לְפִי שֶׁהֵם עֲקָר הָאֶרֶץ שְׂבָהּ הַבְּטִיחָם שֶׁהִיא זָבַת חֲלָב וְדָבֶשׁ. וְרִשִׁי בְּפִרְשָׁת שׁוֹפְטִים וְשׁוֹטְרִים (שָׁם) וְנִתְּשָׁה בְּזוֹ הַבְּרִיתָא.

וְעַל הַדַּעַת הַזֶּה הַפְּתוּב לְמַעַל: אֶל אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי. אֵף עַל פִּי שְׁלֹא מָנָה אֲלָא חֲמִשָּׁה עֶמְמִין, כָּל שְׂבָעָה עֶמְמִים בְּמִשְׁמַע שְׂכָלֶם בְּכָלִל הַכְּנַעֲנִי הֵם, וְאַחַת מִן הַמִּשְׁפָּחוֹת הִיְתָה שְׁלֹא נִקְרָא לָהּ אֲלָא כְּנַעֲנִי. לְשׁוֹן רִשִׁי. וּבְאַחַת שֶׁהֵם בְּכָלִל כְּנַעֲנִי שֶׁהֵם בְּנֵי זֶלֶם (בְּרֵאשִׁית י', ט"ו-י"ז), וְלִכְּךָ כְּשֶׁאָמַר: וְהָיָה כִּי יֵבִיאֲךָ ה' אֶל אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי (פְּסוּק י"א), יְכַלֵּל בּוֹ אֶת זֶלֶם, וְכֵן אָמַר הַפְּתוּב בְּכָל מְקוֹם "אֶרֶץ כְּנַעֲנִי", אֲבָל בְּכָאֵן אֵין טַעַם שִׁזְכִּיר רַבִּים וְנִזְיִים קִצְתָם בְּכָלִל כְּנַעֲנִי.

(ה) וְהָיָה כִּי יֵבִיאֲךָ ה' אֶל אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי. אֵף עַל פִּי שְׁלֹא מָנָה אֲלָא חֲמִשָּׁה עֶמְמִין, כָּל שְׂבָעָה עֶמְמִים בְּמִשְׁמַע שְׂכָלֶם בְּכָלִל הַכְּנַעֲנִי הֵם, וְאַחַת מִן הַמִּשְׁפָּחוֹת הִיְתָה שְׁלֹא נִקְרָא לָהּ אֲלָא כְּנַעֲנִי. לְשׁוֹן רִשִׁי. וּבְאַחַת שֶׁהֵם בְּכָלִל כְּנַעֲנִי שֶׁהֵם בְּנֵי זֶלֶם (בְּרֵאשִׁית י', ט"ו-י"ז), וְלִכְּךָ כְּשֶׁאָמַר: וְהָיָה כִּי יֵבִיאֲךָ ה' אֶל אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי (פְּסוּק י"א), יְכַלֵּל בּוֹ אֶת זֶלֶם, וְכֵן אָמַר הַפְּתוּב בְּכָל מְקוֹם "אֶרֶץ כְּנַעֲנִי", אֲבָל בְּכָאֵן אֵין טַעַם שִׁזְכִּיר רַבִּים וְנִזְיִים קִצְתָם בְּכָלִל כְּנַעֲנִי.

וְדַעַת רְבוּתֵינוּ (בְּסִפְרֵי דְבָרִים כ"ו, ט'). שֶׁהִיְתָה אֶרֶץ ה' עֶמְמִים הַלֵּלוּ זָבַת חֲלָב וְדָבֶשׁ, וְלֹא הִיְתָה כֵּן אֶרֶץ הַשְּׁנֵיִם הַנִּשְׁאָרִים, וְלִכְּךָ יִבְשָׁר אוֹתָם בְּאֶרֶץ הַזֹּאת. כִּךְ שְׁנֵיִם בְּסִפְרֵי לְעֵנֶן הַבְּכוֹרִים: וַיַּתֵּן לָנוּ אֶת הָאֶרֶץ הַזֹּאת אֶרֶץ זָבַת חֲלָב וְדָבֶשׁ, מָה אֶרֶץ זָבַת חֲלָב וְדָבֶשׁ הָאֱמֹרָה לְהֵלֵן (בְּפְסוּק)

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כו עמ' 187)

לא היית כדאי ליגאל (יג, ח) ואלו במכילתא נאמר "לא היה נגאל". ויש לבאר, דהנה רק הרשעים שסרבו לצאת ממצרים מתו בעת מפת חשף ולא נגאלו (רש"י לעיל י, כב). מובן אפוא, ש'בן רשע' זה כן היה נגאל, שהרי הוא מוציא את עצמו מן הכלל רק לגבי **קרנן פסח** (מצה ומרור), אולם הוא מודה שהוא שיף ליציאת מצרים. לכן אומר לו הכתוב: לו היית שם היית נגאל (כמו שאר הרשעים שחטאו בדברים אחרים, שיצאו ממצרים), אבל לא היית כדאי וראוי לקר. רמב"ן

(ט) והיה לך לאות עלייך ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת יהוה בפיך כי ביד חזקה הוצאתי יהוה ממצרים:

ט ויהי לך לאות על ידך ולזכרון בין עיניך בדיל תהי אורייתא דיי בפומך ארי בידא תקיפא אפקה יי ממצרים:

רש"י • והנה לך לאות • יציאת מצרים תהיה לך לאות. על-ידך ולזכרון בין עיניך • רוצה לומר שתכתב פרשיות הללו ותקשרם בראש ובזרוע. על ידך • על יד שמאל. לפיכך, ידכה מלא בפרשה שניה (לקמן פסוק טז), לדרש בה יד שהיא כהנה (מכילתא. מנחות לו). רמב"ן

(י) ושמרת את החקה הזאת למועדה מימים ימימה:

רש"י • מימים ימימה • משנה לשנה (מנחות לו).

(יא) והיה כייבאך יהוה אל-ארץ הכנעני כאשר נשבע לך ולאבתיך ונתנה לך:

יא ויהי ארי יעלך יי לארעא דכנענאי כמא די קיים לך ולאבתיך ונתנה לך:

רש"י • והנה כי יבאך • יש מרבתינו שלמדו מאן שלא קדשו בכורות הנולדים במדבר. והאומר שקדשו, מפרש ביאה זו לומר: אם תקימוהו במדבר, תזכו להפגס לארץ ותקימוהו שם (מכילתא). נשבע לך • והיכן נשבע לך? (לעיל ח) "והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי וגו'". ונתנה לך • תהא בעיניך כאלו נתנה לך בו ביום, ואל תהי בעיניך כירשת אבות. רמב"ן

(יב) והעברת כל-פטר-רחם ליהוה וכל-פטר שגר בהמה אשר יהיה לך הזכרים ליהוה:

יב ותעבר כל פתח ולדא קדם יי וכל פתח ולד בעירא די יהי לך דכרין תקדש קדם יי:

רש"י • והעברת • אין והעברת אלא לשון הפרשה, וכן הוא אומר: "והעברתם את נחלתו לבתו". שגר בהמה • נפל ששגרתו אמו ושלחתו בלא עתו, ולמדך הכתוב שהוא קדוש בכורה לפטר את הבא אחריו, ואף שאינו נפל,

~ רמב"ן על התורה – מהדורת בוס, אברמוביץ ~

(יא-יג) והיה כי יבאך ה' אל ארץ הכנעני. בעבור כי מצות פטר חמור איננה נוהגת אלא בארץ. ועל דרך הפשט: קדש לי כל בכור (לעיל פסוק ב'), כל הנמצאים בישראל היום, כי בעבור שפדאם ממנות בהמות בארץ מצרים צוה שיהיו קדושים לו לעבר את עבודת ה' לכל אשר יצוה בהם, ולא צוה להם עתה פדיון עד שהתחילפם בלויים וצוה בפדיון העודפים (במדבר ג, מ"ו), אבל המצוה בנולדים לא נהגה במדבר, וצוה כי כאשר יבאו אל הארץ תנהג "באדם ובבהמה ובפטר חמור" וצוה בפדיונם לדורות. וטעם באשר נשבע לך ולאבתיך "שנשבע לאבתיך לתת לך", כמו שאמר למעלה: אשר נשבע לאבתיך לתת לך (לעיל

(שמואל-ב' י"ב, כ"א), אינו בגלל. ורבי אברהם אומר כי בעבור זה שאני עושה ועובד לפניו באכילת הפסח והמצה עשה ה' לי אותות עד שהוציאני ממצרים. ואינו נכון. ועוד אפשר הכתוב (להלן בפסוק ט"ז) ד"ה ועל דרך האמת.

(ט) והיה לך לאות על ידך ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת ה' בפיך. שיעורו: והנה לך לאות על ידך ולזכרון בין עיניך כי ביד חזקה הוצאתי ה' ממצרים למען תהיה תורת ה' בפיך. ופרוש שתכתב על ידך ועל בין עיניך יציאת מצרים ותזכר אותה תמיד, למען שתהיה תורת ה' בפיך לשמר מצותיו ותורתיו כי הוא אדוניך הפודך מבית עבדים.

(ח) בעבור זה עשה ה' לי. בעבור זה "שעשה" ה' לי בצאתי ממצרים, וכן: והודעת להם את הדרך לכן בה (להלן י"ח, כ'), ורבים בן. יאמר כי בעבור זה שעשה ה' לי בצאתי ממצרים אני עובד את העבודה הזאת, כענין שאמר למשה: על בן אני זבח לה' כל פטר רחם (להלן י"ג, ט"ו). ואמר זה, כלומר תגיד לו זה שאתה רואה בעיניך שעשה ה' לי בצאתי ממצרים. ורבותינו דרשו (מכילתא פאן פסחא י"ז) כי על מצה ומרור שמנחים לפניו ירמו.

ותכן שיהיה שיעורו: והגדת לבנך בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים, כאומר "קך וקך עשה ה' לי", כי מלת בעבור תשמש גם "בעצם ענין", כמו: בעבור הילד חי צמח ותחך

קרוי שָׁגֵר, כְּמוֹ שָׁגֵר אֶלְפִיד, אָבֵל זֶה לֹא בָּא אֶלָּא לְלַמֵּד עַל הַנֶּפֶל, שֶׁהָיָה כְּבֹר כֶּתֶב: "כָּל פֶּטֶר רָחֵם". וְאִם תֹּאמַר: אֵיךְ בְּכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה בְּמִשְׁמַע, בָּא וּפָרַשׁ בְּמָקוֹם אַחֵר: "בְּבִקְרָךְ וּבְצֹאנְךָ". לְשׁוֹן אַחֵר, יֵשׁ לְפָרֶשׁ: "וְהַעֲבַרְתָּ כָּל פֶּטֶר רָחֵם", בְּבִכּוֹר אָדָם הַכְּתוּב מְדַבֵּר. וּמִבִּי

(יג) וְכָל־פֶּטֶר חֲמֹל תִּפְדֶּה בִּשְׁוֹה וְאִם־לֹא תִפְדֶּה וְעִרְפָּתוֹ
וְכָל בְּכוֹר אָדָם בְּבִנְיָה תִפְדֶּה:

יג וְכָל פֶּתַח (בּוֹכְרָא) דְחִמְרָא תִפְרוֹק
בְּאַמְרָא וְאִם לֹא תִפְרוֹק וְתִנְקֶפֶה וְכָל
בּוֹכְרָא דְאַנְשָׁא בְּבִנְיָה תִפְרוֹק:

כ"ט • וְלֹא פֶטֶר חֲמֹל שָׁאֵר בְּהֵמָה טְמֵאָה, גִּזְרַת הַכְּתוּב הִיא, לְפִי שְׁנִמְשָׁלוּ בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם לְחִמּוּרִים. וְעוֹד, שֶׁסִּיּעוּ אֶת יִשְׂרָאֵל בִּיצִיאָתָן מִמִּצְרַיִם (שָׁאִין לָךְ אַחֵר מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא נָטַל הַרְבֵּה חִמּוּרִים) טְעוּנִים מִפְסָפִם וּמִזִּהְבָם שֶׁל מִצְרַיִם. תִּפְדֶּה בִּשְׁוֹה • נוֹתֵן שֶׁהָיָה לְפָנָיו, וּפֶטֶר חֲמֹל מִתֵּר בְּהֵנָּה וְהָיָה חָלִין בִּיד כֶּהֱנִי. וְעִרְפָּתוֹ • עוֹרְפוֹ בְּקוֹפִיץ מֵאַחֲרָיו וְהוֹרְגוֹ. הוּא הַפְסִיד מִמוֹנוֹ שֶׁל כֶּהֱנִי, לְפִיכָךְ יִפְסִיד מִמוֹנוֹ (מְכִילָתָא). וְכָל בְּכוֹר אָדָם בְּבִנְיָה תִפְדֶּה • חֲמֵשׁ סָלָעִים, פְּדִיוֹנוֹ קָצוּב בְּמָקוֹם אַחֵר.

(יד) וְהָיָה כִּי־יִשְׁאַלְךָ בְּנֶךְ מָחָר לֵאמֹר מַה־זֹּאת וְאָמַרְתָּ
אֵלָיו בְּחֹק יְד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים:

יד וְהָיָה אֲרִי יִשְׁאַלְךָ בְּנֶךְ מָחָר לְמִימַר מָה
זֶה וְתִימַר לֵה בְחֹק יְדָא אֶפְקֵנָא יְדָא אֶפְקֵנָא יְדָא
מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עַבְדוּתָא:

כ"ט • כִּי יִשְׁאַלְךָ בְּנֶךְ מָחָר • יֵשׁ מָחָר שֶׁהוּא עֹכְשׁוֹ וְיֵשׁ מָחָר שֶׁהוּא לְאַחֵר זְמַן, כְּגוֹן זֶה וּכְגוֹן: (יְהוֹשֻׁעַ כ"ב) "מָחָר יֹאמְרוּ בְּנֵיכֶם לְבָנֵינוּ" דְּבָנֵי גֵד וּבְנֵי רֵאוּבֵן. מַה זֹּאת • זֶה תִּינּוֹק טַפֵּשׁ שָׁאִינוּ יוֹדֵעַ לְהַעֲמִיק שְׁאֵלָתוֹ וְסוֹתָם וְשׁוֹאֵל: "מַה זֹּאת". וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר: (דְּבָרִים ו) "מַה הַעֲדוֹת וְהַחֲקִים וְהַמִּשְׁפָּטִים וְגו'", הָרִי זֹאת שְׁאֵלָת בֶּן חָקֵם. דְּבָרָה תוֹרָה כְּנֶגֶד אֲרֻבָּעָה בָּנִים: תָּם, רָשָׁע, וְשָׁאִינוּ יוֹדֵעַ לְשָׁאֵל, וְהַשׁוֹאֵל דֶּרֶךְ חֲקִמָּה.

(טו) וַיְהִי כִּי־הִקְשָׁה פֶּרְעָה לְשַׁלְחָנוּ וַיִּהְיֶה כָּל־בְּכוֹר
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר אָדָם וְעַד־בְּכוֹר בְּהֵמָה עַל־פִּנְיָ אֲנִי
וְזִכְרִי לִיהוָה כָּל־פֶּטֶר רָחֵם הַזִּכָּרִים וְכָל־בְּכוֹר בְּנֵי אֶפְרַיִם:

טו וְהָיָה אֲרִי אֶקְשִׁי פֶּרְעָה לְשַׁלְחָתָא
וְקָטַל יְיָ כָּל בּוֹכְרָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם
מִבּוֹכְרָא דְאַנְשָׁא וְעַד בּוֹכְרָא דְּבִיעִירָא עַל
כֵּן אֲנִי דְּבַח קָדָם יְיָ כָּל פֶּתַח וְלֵדָא דְּכָרִין
וְכָל בּוֹכְרָא דְּבִנְיָ אֶפְרַיִם:

(טז) וְהָיָה לְאוֹת עַל־יָדְכָה וּלְמוֹטַפֶּת בֵּין עֵינֶיךָ כִּי בְחֹק
יְד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם:

טו וְהָיָה לָאֵת עַל יְדָה וְלְמוֹטַפֶּת בֵּין עֵינֶיךָ
אֲרִי בְחֹק יְדָא אֶפְקֵנָא יְדָא אֶפְקֵנָא יְדָא מִמִּצְרַיִם:

כ"ט • וּלְמוֹטַפֶּת בֵּין עֵינֶיךָ • תְּפִלִּין, וְעַל שֵׁם שֶׁהֵם אֲרֻבָּעָה בָּתִּים קְרוּיִין טוֹטְפוֹת, 'ט' בְּכַתְּפֵי שְׂתִימָה, 'פ' בְּאַפְרָקֵי שְׂתִימָה. וּמִנַּחֲם חֲבָרוּ עִם "וְהִטָּף אֶל דְּרוֹם", "אֵל תְּסִיפוּ", לְשׁוֹן דְּבוּר, כְּמוֹ "וּלְזִכְרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ", הַאֲמוּרָה בְּפֶרֶשׁ רֵאשׁוֹנָה, שֶׁהוּא אוֹתָם קְשׁוּרִים בֵּין הָעֵינַיִם, יִזְכֵּר הַגֵּס וְיִדְבֵּר בּוֹ: וּמִבִּי

ק"ה פסוקים, ימנ"ה סימן. חסלת פרשת בא

הפטרה לפרשת בא נדפסה בעמ' קסד

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(שם:), וְהֵם בְּעָלֵי הַלְשׁוֹן שֶׁמְדַבְּרִים בּוֹ וְיוֹדְעִים אוֹתוֹ וּמֵהֶם רְאוּי לְקַבֵּל. וְאָמַר טוֹטְפוֹת וְלֹא אָמַר "טוֹטְפֶת" בְּעִבְרִית שֶׁהֵם בָּתִּים רַבִּים כְּאֲשֶׁר קָבְלוּ צוּרָתָם מִן הָעֲבוֹת הַקְדוּשִׁים שֶׁרָאוּ הַנְּבִיאִים וְהַקְדָּמוֹנִים עוֹשִׂים כֵּן עַד מֹשֶׁה רַבֵּנוּ.

וְהִנֵּה שֶׁרֶשׁ הַמִּצְוָה הַזֹּאת שְׁנֵינִי כֶּתֶב יְצִיאַת מִצְרַיִם עַל הַיָּד וְעַל הָרֶאשׁ כְּנֶגֶד הַלֵּב וְהַמַּחַשְׁבָּה שֶׁהֵם מִשְׁכָּנוֹת הַמַּחֲשָׁבָה. וְהִנֵּה נִכְתָּב פֶּרֶשׁת קֹדֶשׁ (לְעִיל פְּסוּקִים ב"י). וְהָיָה כִּי יִבְיָאָךְ (פְּסוּקִים י"א ט"ו). בְּטוֹטְפוֹת מְפִי

(טז) וּלְמוֹטַפֶּת בֵּין עֵינֶיךָ. אֵין לְמַלְה הַזֹּאת מִשְׁפָּחָה יְדוּעָה, אָבֵל בְּעָלֵי הַלְשׁוֹן יַחֲשָׁבוּ לִיחֹס אוֹתָהּ אֶל לְשׁוֹן: וְהִטָּף אֶל דְּרוֹם (יְחִזְקֵאל כ"א, ב'), וְעָלִימוּ חֲטָף מִלְתִּי (אִיּוֹב כ"ט, כ"ב), עֵינִי מִשְׁאֵל מִן: וְהִטָּפוּ הַהָרִים עֲסִיס (עֲמוֹס ט', ג'), יֹאמַר שְׁתַּעֲשֶׂה מִיצִיַּת מִצְרַיִם "עַל יְדָךְ אוֹת וּבִין עֵינֶיךָ דְּבוּר", וְיִל פֶּטֶל עַל שׁוֹמְעִיו. אָבֵל רְבוּתֵינוּ יִקְרָאוּ הַדְּבָר הַמִּנְחָה בְּרֹאשׁ "טוֹטְפוֹת" כְּמוֹ שֶׁאֲמָרוּ (שְׁכַת ג' ז'): לֹא בְטוֹטְפֶת וְלֹא בְסִנְבוּטִין, וְאָמַר רַבִּי אֲבָהוּ אִי זֶהוּ טוֹטְפֶת הַמִּקְפָּת מֵאַנֵּן לֵאנֵן

פְּסוּק ה'), אוֹ שִׁיקָרָא דְּבַר הַשֵּׁם שְׁבוּעָה, כִּי אָמַר כֵּן פְּעָמִים: וְאֵרַר לְהַצִּילוֹ וְלְהַעֲלֹתוֹ מִן הָאָרֶץ הַהִוא אֶל אֶרֶץ טוֹבָה וְרַחֲבָה (לְעִיל ג'), וְעוֹד: וְהִבְאִיתִי אֶתְכֶם אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁאִיתִי אֶת יְדֵי (שָׁם ו', ח').

(יב"ג) וְהַעֲבַרְתָּ כָּל פֶּטֶר רָחֵם לַה'. לְשׁוֹן "הַפֶּרֶשָׁה", שְׁתַּעֲבִירֵנוּ מִן הָעֵדֶר לְהִיּוֹת לַה', וְחֹדֶר וּפֶרֶשׁ מַה הִיא הַעֲבָרָה זֶה, שֶׁכָּל פֶּטֶר שָׁגֵר בְּהֵמָה הַזִּכָּרִים וּפֶטֶר חֲמֹל וּבְכוֹר אָדָם בְּבִנְיָה יְהִי לַה'. וְרַשִׁי כֶּתֶב: וְהַעֲבַרְתָּ כָּל פֶּטֶר רָחֵם לַה', בְּבִכּוֹר אָדָם הַכְּתוּב מְדַבֵּר.

יהיה פתחון פה לכופר להכחיש אמונת האלהים.

כי הקונה מזונה בזו אחר וקבעה בפתחו ונתכונן בענינה כבר הורה בחדוש העולם ובדיעת הבורא והשגחתו, וגם בנבואה, והאמין בכל פנות התורה, מלבד שהורה שחסד הבורא גדול מאד על עושי רצונו, שהוציאנו מאותו עבדות לחרות וכבוד גדול לזכות אבותיהם הנפצים ביראת שמו. ולפיכך אמרו (אבות ב', א'): הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה שכלן חמורות ונתיבות מאד, שבכל שעה אדם מודה בהן לאלהיו.

וכוננת כל המצוות שנאמין באלהינו ונודה אליו שהוא בראנו, והיא כוננת הנצירה, שאין לנו טעם אחר ביצירה הראשונה, ואין אל עליון חפץ בפתחונים מלבד שיצדע האדם ויודה לאלהיו שבראו, וכוננת רוממות הקול בתפלות וכוננת בתי הנפסות וזכות תפלת הרבים והו שיזהר לכני אדם מקום יתקבצו ויודו לאל שבראם והמציאם ויפרסמו זה ויאמרו לפניו ברייתך אנו, וזו כוננת במה שאמרו ז"ל (ירושלמי תענית ב', א'): ויבראו אל אלהים בחזקה (יונה ג', ח'), מכאן אתה למד שתפלה צריכה קול, חציפה נצח לבישה. ומן הנסים הגדולים המפרסמים אדם מודה בנסים הנסתרים שהם יסוד התורה כלה, שאין לאדם חלק בתורת משה רבנו עד שנאמין בכל דברנו ומקרינו שכלם נסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם, בין ברבים בין ביחיד, אלא אם יעשה המצוות יצליחנו שברו, ואם יעבר עליהם יכריחנו ענשו, הכל בגזרת עליון כאשר הזכרתי כבר (בראשית י"ז, א' שמות ו', ב'). ויתפרסמו הנסים הנסתרים בענין הרבים כאשר נבא ביעודי התורה בענין הבכורות והקללות, כמו שאמר הכתוב: ואמרו כל הגוים על מה עשה ה' ככה לארץ הזאת, ואמרו על אשר עזבו את ברית ה' אלהי אבותם (דברים כ"ט, כ"ג-כ"ד), שיתפרסם הדבר לכל האמות שהוא מאת ה' בענשם. ואמר בקיום: וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך (שם כ"ח, י'). ועוד אפשר זה בעזרת השם (ויקרא כ"ו, י"א).

כחשו בה' ויאמרו לא הוא, ומהם מכחישים בדיעתו הפרטית ואמרו: איכה ידע אל ויש דעה בעליון (תהלים ע"ג, י"א), ומהם שיודו בדיעה ומכחישים בהשגחה ויעשו אדם כדגי הים שלא ישגיח האל בהם ואין עמיהם ענש או שחר, יאמרו: עוב ה' את הארץ. וכאשר ירצה האלהים בעדה או ביחיד ויעשה עמיהם מופת בשנוי מנהגו של עולם וטבעו, יתברר לכל בטול הדעות האלה כלם, כי המופת הנפלא מורה שיש לעולם אלה מחדשו, ויודע ומשגיח וכול. וכאשר יהיה המופת ההוא נגזר תחלה מפי נביא יתברר ממנו עוד אמתת הנבואה, כי יברר האלהים את האדם ויגלה סודו אל עבדיו הנביאים, ותתקיים עם זה התורה כלה. ולכן יאמר הכתוב במופתים: למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ (לעיל ח', י"ח), להורות על ההשגחה, כי לא עוב אותה למקרים קדעתם. ואמר: למען תדע כי לה' הארץ (שם ט', כ"ט), להורות על החדוש, כי הם שלו שבראם מאין. ואמר: בעבור תדע כי אין כמני בכל הארץ (שם ט', י"ד), להורות על היכלת, שהוא שליט בכל, אין מעכב בידו, כי בכל זה היו המצרים מכחישים או מסתפקים. אם כן האותות והמופתים הגדולים עדים נאמנים באמונת הבורא ובתורה כלה. **ובעבור** כי הקדוש ברוך הוא לא יעשה אות מופת בכל דור לעיני כל רשע או כופר, יצוה אותנו שנעשה תמיד זכרון ואות לאשר ראו עינינו, ונעתיק הדבר אל בנינו, ובניהם לבניהם, ובניהם לדור אחרון, והחמיר מאד בענין הזה כמו שחייב ברת באכילת חמץ (לעיל י"ב, ט"ו). ובעזיבת הפסח (במדבר ט', י"ג), והצריך שנכתב כל מה שנגאח אלינו באותות ובמופתים על ידינו ועל בין עינינו, ולכתב אותו עוד על פתחי הבתים במזוזות, ושנזכיר זה בפניו בבקר ובערב, כמו שאמרו (בכרות כ"א): אמת ויציב דאורייתא, ממה שכתוב: למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך (דברים ט"ז, ג'), ושנעשה סכה בכל שנה, וכן כל פיוצא בהן מצות רבות וזכר ליציאת מצרים. והכל להיות לנו בכל הדורות עדות במופתים שלא ישתכחו, ולא

המצוה הזאת שנצטוונו בהם לעשות יציאת מצרים טוטפות בין עינינו, ובפרשת שמע והיה אם שמוע נצטוונו שנעשה המצוות גם כן טוטפות, דכתיב: והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוה היום על לבך, והיו לטטפת בין עיניך (דברים ו', ו' ח'), ולכן אנו כותבים גם שתי הפרשיות ההן לטוטפות שהם מצוות היחיד וזכרון כל המצוות וענשן ושכרן וכל השרש באמונה. ואמר בשל יד: והיה לך לאות על ידכה (פא), ודרשו בו (מנחות ל"ו): שהוא שמאל שהלב נוטה לו.

ועל דרך האמת מה שאמר הכתוב: בעבור זה עשה ה' לי (לעיל פסוק ח'), כי כמו: זה אלי ואנוהו (להלן ט"ו, ב'), יאמר כי בעבור שמו וכבודו עשה עמנו והוציאנו ממצרים, והיה זה לך לאות על ידך עזר, כטעם: כי תפארת עמנו אתה (תהלים פ"ט, י"ח). והנה האות כאות המילה (בראשית י"ז, י"א) והשבת (להלן ל"א, י"ג. ט"ז). ובעבור שהכל בכלל הוא האות על היד העתיקה אבותינו ממש מפי הגבורה שיהיה בית אחד בענין שאמר הכתוב: אחתי כלה (שיר השירים ה', א'), בעבור שהיא מתאחדת וכלולה מל"ב נתיבות, וכתוב: שמאלו תחת לראשי (שם ב', ו').

ואמר: וזלזרון בין עיניך (פסוק ט'). שיגחו במקום הזכרון בין העינים שהוא ראשית המח, והוא תחלת הזכרון ומעמד הצורות אחרי הפירוש מלפניו, והם מקיפים את כל הראש ברוצותיהם, והקשר שהוא על אחרית המח המשמר הזכירה. ולשון בין עיניך, שיהיו באמצעות הראש לא מצד אחד, או ששם שרשי העינים ומשם יהיה הראות. וכן: ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת, ולפרש זה חזר ואמר וילטוטפת (פאן) לבאר שאין המצוה בין העינים למטה, אבל בגבה הראש מנחים שם כטוטפות. ואמר לשון רבים שהם בתים רבים כאשר קבלנו.

ועתה אמר לך כלל בטעם מצות רבות. הנה מצות היות עבודת גלולים בעולם מימי אנוש החלו הדעות להשתבש באמונה, מהם כופרים בעקר ואומרים כי העולם קדמון,

המשך מעמ' ג

מתוך פירוש רש"י

קי (א) נאם ה' לאדוני. רבותינו דרשוהו באברהם אבינו ואני אפרשו כדבריהם נאם ה' לאברהם שקראוהו העולם אדוני שמעני אדוני (בראשית כ"ג): **שב לימיני.** התעכב לתשועתי והתחולל לה' אין ישיבה אלא עכבה וכן הוא אומר ותשבו בקדש (דברים א): **לימיני.** לתשועת ימיני: **עד אשית אויביך.** אמרפל וחבירי: (ב) **מטה.** לשון משען כמו (לעיל ק"ה) כל מטה לחם: **מטה עוזך ישלח ה' מציון.** כשתשוב מן המלחמה ואנשיך עייפים ורודפים ישלח לך ה' את מלכי צדק מלך שלם להוציא לחם ויין (בראשית י"ד): **רדה.** במלחמה: **בקרב אויביך.** לבטח:

שיעורי תהלים לשבת פרשת בא

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום רביעי - א' שבט פרק כ מפרק א עד סוף פרק ט	יום ראשון - כ"ז טבת מפרק קכ עד סוף פרק קלד
יום חמישי - ב' שבט מפרק י עד סוף פרק יז	יום שני - כ"ח טבת מפרק קלה עד סוף פרק קלט
יום שישי - ג' שבט מפרק יח עד סוף פרק כב	יום שלישי - כ"ט טבת מפרק קמ עד סוף פרק קנ
שבת קודש - ד' שבט פרק כ מפרק כג עד סוף פרק כח	

יום ראשון כ"ז טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 44, פרק יז ובוה יובן... עד עמ' כג, כלי המעשה.

ליקוטי אמרים

פרק יז ובוה יובן מ"ש כי קרוב אליך הדבר מאד בפך ובלבך לעשותו ולכאורה הוא בלבך נגד החוש שלנו [והתורה היא נצחית] שאין קרוב מאד הדבר להפך לבו מתאוות עוה"ז לאהבת ה' באמת וכמ"ש בגמרא אטו יראה מילתא זוטרתא היא וכל שכן אהבה. וגם אמרו רז"ל דצדיקים דוקא לבם ברשותם. אלא דלעשותו ר"ל האהבה המביאה לידי עשיית המצות בלבד שהיא רעותא

1 **פֶּרֶק יז.** בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן כיצד צריך להיות סדר עבודתו של
2 "בינוני": על-ידי התבוננות בגדולת הקב"ה, יעורר בהתגלות בלבו אהבת ה'
3 ויראת ה', וזאת כדי לשלוט ביצר-הרע. היראה תימנע אותו מלעשות עבירה,
4 והאהבה תניע אותו לקיים מצוות וללמוד תורה; ואם אין בכוחו לעורר,
5 על-ידי ההתבוננות, אהבה
6 ויראה כאלו, שתהיינה
7 בהתגלות בלבו, אלא רק
8 מוסתרות במוחו ובלבו – גם אז
9 בכוחו, להחזיק אותו במדריגת
10 ה"בינוני", ולהיות זהיר בכל
11 התורה והמצוות; כן, עולות גם
12 אז התורה והמצוות שלו
13 למעלה, כאילו למד תורה וקיים
14 מצוות באהבה ויראה
15 שבהתגלות הלב.

16 **וּבִּזְהָ** – במה שלמדנו, שגם מי שאין בכוחו לעורר, על-ידי
17 התבוננות, אהבה ויראה רגשיות בלבו, אלא רק אהבה ויראה
18 המתבטאות בתעלומות מוחו ולבו בלבד – בכל זאת יש בכוחו
19 להביאו לזהירות ולשלמות בכל תרי"ג המצוות, להכניס בהן "חיות"
20 ולהעלותן למעלה, **יִוָּבֵן מַה שְּׂכֵתוֹבִי: "כִּי קָרֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר**
21 **מְאֹד, בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשׂוֹתוֹ"**. – הפסוק אומר, שקל ליהודי
22 לקיים תורה ומצוות בשלשת לבושי: מחשבה, דיבור ומעשה –
23 "בפך" – בדיבור, "בלבך" – במחשבה, "לעשותו" – במעשה. ברם,
24 במובן פנימי ועמוק יותר, אין משמעותה של המילה "לבך"
25 למחשבה בלבד, אלא גם על עניני האמיתי של הלב, והוא: אהבה
26 ויראה. שכן, מקומם של רגשות האהבה והיראה וכדומה, הוא בלב.
27 בהתאם לכך, הרי משמעותו של הפסוק היא: קרוב (קל) הדבר לכל
28 יהודי לקיים תורה ומצוות מתוך רגש פנימי של מורא מהקב"ה,
29 ומתוך רגש של אהבה להקב"ה. על כך שואל רבנו הזקן: **דְּלִבְאִיָּהּ,**
30 **הוּא – "בְּלִבְבְּךָ"** – רגשות הלב באהבה ויראה, **נֶגֶד הַחֹשׁ שְׁלֵנוּ**
31 **– לפיו לא כל כך קל להגיע לאהבה וליראה מהקב"ה, [וְהַתְּוִרָה**
32 **הִיא נִצְחִית],** – כל ענין בתורה עומד בתוקפו לנצח ולכל זמן.
33 כלומר: אי אפשר לבוא ולומר שמשנה רבנו אמר זאת לבני ישראל
34 שבדור המדבר, שבהיותם דור דעה היה הדבר קל להם להגיע
35 למדריגות אהבה ויראה, ואילו לגבינו אין הדבר קל וקרוב כל כך.
36 אין הדבר כך. שכן, התורה היא נצחית ונאמרה לכל דור, לאו דוקא
37 לדור המדבר, אך, כאמור, במוחש אנו רואים: **שְׂאִין "קָרֹב מְאֹד**
38 **הַדָּבָר" לְהַפֵּךְ לְבוֹ מִתְּאוּוֹת עוֹלָם הָהָא לְאַהֲבַת ה' בְּאַמֶּת, –**
39 שכן, מטבעו נוטה הלב לתאוות, וכדי לעורר אהבה להקב"ה, על
40 האדם לשנות את הנטייה המציאותית שבלב, מפיצונית אחת
41 לקיצונית קוטבית – מתאוות העולם-הזה לאהבה להקב"ה. שתי
42 אלה – תאוות העולם-הזה, ואהבת ה', אינן יכולות, בשום אופן,
43 להיות ביחד. כמאמר ה"חובת הלבבות"² שכשם שאש ומים אינם
44 יכולים "לדור" ביחד, כך לא יכולות תאוות העולם-הזה ואהבת ה'

45 להיות ביחד בלב האדם. אנו רואים, אם כן, שלא "קרוב" ולא קל כל
46 כך לקבוע בלב האדם אהבת ה' ויראת ה'. **וְכִמּוֹ שְׂכֵתוֹבִי בְּמִקְרָא:**
47 **"אֲטוּ יִרְאֶה מִלְתָּא זוֹטְרְתָא הִיא?"** – וכי היראה (מהקב"ה) היא
48 דבר קטן? על מה שאמר משה רבנו:⁴ "מה ה' אליך שואל מעמך כי
49 אם ליראה", שואלת הגמרא:
50 "אטו יראה מילתא זוטרתא
51 היא?" – "דמוה מוכח –
52 דאדרבה, בכל הדורות
53 ואפילו בדורו של משה –
54 אינו קרוב מאד" (לשון כ"ק
55 רבינו), ואם כך הדבר ביחס
56 ליראה וְכָל שְׂכֵן אֶהְיֶה. –
57 שכן, קשה יותר להגיע
58 לאהבה מאשר ליראה,
59 שלאהבה בודאי לא כל כך
60 קל להגיע. הרי, שנוסף לחוש שלנו, יש לנו ראייה גם מהגמרא, שאין
61 הדבר קל כל כך להגיע ליראת ה' ובמיוחד לאהבת ה'. כיצד, איפוא,
62 אומר הפסוק ש"קרוב מאד" הדבר? **וְגַם אָמְרוּ רַז"ל⁵ דְּ"צַדִּיקִים –**
63 **דִּיָּקָא – לָבָם בְּרִשְׁוֹתָם"**. – לעורר בלבם תמיד אהבת ה' ויראת ה'.
64 ואילו מי שאינו "צדיק" – אין לבו ברשותו, "דמוה מוכח דלא לבד
65 שאינו קרוב בו", אלא אדרבה אינו שייך רק לצדיקים, שמועטין הן
66 וכו'" (לשון הרבי), כיצד, איפוא, אומר הפסוק, שלכל יהודי, "קרוב
67 מאד", לקיים תורה ומצוות "בלבך", עם הלב, כלומר: שלבו
68 ברשותו, תחת פיקוחו, להפוך את תאוות העולם-הזה לאהבת ה'?
69 והרי התורה לא ניתנה רק לצדיקים **אֵלָּא דְּ"לַעֲשׂוֹתוֹ"**, – המלה
70 "לעשותו" יש בה משום הסבר על "קרוב מאד בלבך" – איזה
71 "בלבך" קרוב מאד? הרי זה אותו "בלבך" הנוגע ל"לעשותו" בלבד,
72 לקיים מצוות. שכן, בעצם, קשה הסדר בפסוק: "בפך ובלבך
73 לעשותו" רומזים, כאמור לעיל, על מחשבה, דיבור ומעשה – אך אין
74 הם מסודרים בפסוק, לא לפי הסדר שמלמעלה למטה, ולא לפי
75 הסדר שמלמטה למעלה. אם מתחילים במדריגה העליונה יותר, היה
76 צריך להיות הסדר: "בלבך" (מחשבה), לאחר מכן "בפך" (דיבור),
77 ולאחר מכן "לעשותו" (מעשה). כי מחשבה היא למעלה מדיבור,
78 ודיבור למעלה ממעשה. ואם מתחילים במדריגה התחתונה, היה
79 צריך להיות הסדר: "לעשותו", לאחר מכן "בפך", ולאחר מכן
80 "בלבך". מדוע, איפוא, מתחיל הפסוק ב"בפך" – דיבור, וממשיך
81 "בלבך" – מחשבה, ולאחר מכן "לעשותו" – מעשה? אלא, המלה
82 "לעשותו" נכתבה מיד אחרי "בלבך" מפני שהיא באה להסביר
83 ולפרש, ש"בלבך" האמור כאן, הכוונה לאופן כזה שקשור
84 ל"לעשותו", לקיים המצוות. **רִזְצָה לִזְמַר, הָאֶהְיֶה הַמְּבִיָּא לִיָּדִי**
85 **עֲשִׂיתִי הַמְּצוֹת בְּלִבִּי**, – הכוונה לאהבה "שבתעלומות לבו ומוחו",
86 שעליה דיבר בפרק הקודם, במדריגות אהבת ה', אין זו נקראת
87 אהבה. רק שביחס לקיום המצוות היא נקראת "אהבה", מפני
88 שבכוחה להביא לקיום המצוות, **שְׁהִיא "רְעוּתָא דְּלִבָּא" – רצון**

1 הלב, שבתעלומות לב, גם כי אינה בהתגלות לבו כרשפי אש.
 2 – ובכל זאת גם היא מביאה אותו לקיום המצוות. ודבר זה – לעורר
 3 בתוכו אהבה כזו שבתעלומות לבו בלבד, "קרוב מאד" ונקל לכל
 4 אדם אשר יש לו מוח בקדקדו, כי מוחו ברשותו, – גם אם אין
 5 לבו ברשותו, ויכול
 6 להתבונן בו – במוחו, בכל
 7 אשר יחפץ, וכשיתבונן בו
 8 בגדלת אין סוף ברוך הוא
 9 – ממילא יוליד, במחו על
 10 כל פנים, – אם לא בלבד,
 11 האהבה לה' לדבקה בו –
 12 בהקב"ה, בקיום – על-ידי
 13 קיום, מצותיו ותורתו. וזה
 14 – העיקר והתכלית של כל
 15 האדם, – לקיים מצוות
 16 וללמוד תורה, כי "היום"
 17 לעשותם" בתיב, –
 18 המצוות ניתנו לעשותן "היום", ש"היום" הוא עולם המעשה ודוקא
 19 – "היום" רמוז על "עולם המעשה" דוקא, העולם הזה, האהבה
 20 להקב"ה כשלעצמה איננה הדבר העיקרי. העיקר הוא קיומן המעשי
 21 של המצוות. אלא, כדי לקיים מצוות כראוי, מתוך רגש נפשי פנימי,
 22 זקוק האדם לאהבת ה'. אך, עיקרו של ה"היום", הוא "לעשותם",
 23 "למקור" – כלומר לעתיד לבוא, כו", – יקבלו את השכר, כמו
 24 שנתבאר במקום אחר. – דרגתה האמיתית של אהבת ה', שהיא

ליקוטי אמרים

דלכא שבתעלומות לב גם כי אינה בהתגלות לבו
 כרשפי אש ודבר זה קרוב מאד ונקל לכל אדם אשר
 יש לו מוח בקדקדו כי מוחו ברשותו ויכול להתבונן בו
 ככל אשר יחפץ וכשיתבונן בו בגדולת א"ס ב"ה
 ממילא יוליד במוחו על כל פנים האהבה לה' לדבקה
 בו בקיום מצותיו ותורתו וזה כל האדם כי היום לעשותם
 כתיב שהיום הוא עולם המעשה דוקא ולמחר כו' כמ"ש
 כמ"א. והמוח שליט בטבעו ותולדתו על חלל השמאלי
 שבלב ועל פיו ועל כל האברים שהם כלי המעשה

כשלעצמה יש בה משום קיבול שכר חלקי, אינה נוגעת כעת, כמו
 שנוגע עצם המעשה של תורה ומצוות. ולשם כך מספיקה גם האהבה
 שבתעלומות המוח והלב. הרי שהמלה "לעשותו" מסבירה את
 "ובלבבך": איזו אהבה "בלבבך" היא "קרוב מאד" לכל אדם – זוהי
 האהבה הבאה לידי ביטוי
 במוחו בלבד, ודי בה להביא
 לידי "לעשותו"; אהבה כזו
 יכול לעורר בתוכו, גם מי
 שאינו מסוגל לעורר אהבה
 בהתגלות הלב. אהבה זו
 במוח, תביא כבר את האדם
 לקיום התורה והמצוות –
 כפי שיוסבר להלן: והפח
 שליט פטבעו ותולדתו,
 על חלל השמאלי שבלב,
 – מקומה של הנפש הבהמית
 והיצר-הרע, משם עלולות
 להתעורר תאוות, ולאחר מכן – מחשבות רעות, ועל פיו, ועל כל
 האברים שהם כלי המעשה. – המוח שליט עליהם. ומאחר שבמוח,
 על-כל-פנים, תהיה לו האהבה והרצון ללמוד תורה ולקיים מצוות,
 וכך ישלוט המוח, לאחר מכן, על התאוה שבלב, ויניע את הפה ואת
 שאר האברים ללמוד תורה ולקיים מצוות. לפי זה גם כאשר לבו אינו
 ברשותו, כפי שזה ב"צדיק", הרי כיון שמוחו ברשותו – ביכולתו
 להשפיע על הלב ועל שאר האברים,

יום שני כ"ח טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כג, אם לא מי שהוא... עד עמ' 46, כמ"א:

אדרבה: הם ברשות לבם; וה"בינונים" – אמנם אין לבם ברשותם,
 באותה מדה כפי שזה ב"צדיק". אך המוח משפיע בהם על הלב. הרי
 שבמדה מסויימת, ב"בינונים", הלב הוא ברשותם, וזאת בכל הקשור
 להשפעה המעשית במחשבה, דיבור ומעשה. לכן, ב"רשעים" הוא
 אומר: "אין לבם ברשותם"
 כלל – גם באמצעות המוח,
 אין הם יכולים להשפיע על
 הלב. למדנו שהמוח שליט
 על הלב בטבע מתולדתו של
 האדם, אך מדוע אין אנו
 אומרים כך גם ביחס
 ל"רשעים", הרי, לכאורה, גם בהם ישנו אותו טבע מתולדתם? –
 מסביר רבנו הזקן: וזה ענש על גדל ועצם עונם. – כעונש על
 עוונותיהם נלקח מהם כוחו של המוח לשלוט על הלב. ברם, אם כך,
 נשאלת השאלה: כיצד אפשר לומר בהם שהדבר "קרוב מאד", שגם
 ל"רשעים" קל הדבר לקיים תורה ומצוות "בלבבך"? – והתשובה
 היא: ולא דברה תורה פתמים – אלא שבתחיתם קרונים מתים. –
 אין התורה – בה נאמר ש"קרוב אליך וגו'" – מדברת ב"רשעים"

ליקוטי אמרים

אם לא מי שהוא רשע באמת כמארו"ל שהרשעים
 הם ברשות לבם ואין לבם ברשותם כלל וזה עונש על
 גודל ועוצם עונם ולא דברה תורה במתים אלו שבחייהם
 קרונים מתים כי באמת אי אפשר לרשעים להתחיל

49 אם לא מי שהוא רשע באמת, – לא "בינוני" הנקרא "כרשע"
 50 (כמוזכר בפרק י"ג), אלא רשע באמת, אצלו אין המוח "שליט על
 51 הלב", כי אם אדרבה, כמאמר רז"ל⁸ ש"הרשעים הם ברשות
 52 לבם", – אין באפשרותם לשלוט על עצמם, כשמתעוררת תאוה
 53 בלבם, ואין לבם ברשותם
 54 כלל, – אין למוח שום פיקוח
 55 והשפעה על לבם. באמור
 56 לעיל, יוסבר דבר נוסף:
 57 לכאורה קשה, מצד אחד
 58 נאמר ש"צדיקים לבם
 59 ברשותם", כלומר שרק
 60 ה"צדיק" לבו ברשותו, ואילו ה"בינוני", שהוא למטה במדריגה
 61 מ"צדיק" – אין לבו ברשותו; ומצד שני נאמר, שדוקא רשעים הם
 62 "ברשות לבם". ולפי זה מי שאינו בכלל של "רשע" – "בינוני" – לבו
 63 הוא אכן ברשותו? אלא כפי שהסברנו, יובן הדבר: שלשה אופנים
 64 בדבר: ה"צדיקים" – "לבם ברשותם", ובכל עת שהם רוצים להתעורר
 65 באהבת ה', הם מתעוררים, מבלי שיצטרכו להזדקק לכך שהמוח
 66 ישפיע על הלב; ה"רשעים" – לא זו בלבד שאין לבם ברשותם, אלא

1 שבחיהם נקראים מתים. כ"ק רבינו העיר כאן: "והנה עפנה"ל ודהלב
2 בטבעו רוצה גשמיות ולא אהו"ר אפי' לא שבתעלומות כו',
3 והרשעים אפי' מוחם ברשות לבם א"כ 1) א"א בהם עבודת ה' 2)
4 לעולם ח"ו (כי מי יעוררם כו'). ומבאר 1) דבאמת במצבם א"א כו'.

5 אבל 2) בידם לשנות מצבם

6 (טבע הלב ותוקפו) ע"י

7 שבירת לבם כו". פ"י

8 בַּאֲמַת, אִי אֶפְשָׁר לְרַשְׁעִים

9 לְהַתְחִיל לַעֲבֹד ה' -

10 שמשמעה לקיים תורה

11 ומצוות מתוך רגש הנפש,

12 באהבה ויראה, בלי שיעשו

13 תשובה על העבר תחלה,

14 לשבר הקליפות, שהם -

15 הקליפות, שנוצרו

16 מהעבירות שלהם, מִסָּךְ

17 מִבְּדִיל וּמַחֲצֵה שֶׁל בְּרָזָל

18 הַמַּפְסֶקֶת בֵּינָם לְאַבְיָהֶם

19 שֶׁבְּשָׂמַיִם, - כיצד, אם כך,

20 ובמה, איפוא, שוברים את

21 הקליפות? - על ידי שבירת

22 לבו ומרידות נפשו על

23 הַמָּאִוִּי, - המרידות ושברון

24 הלב - שוברים את

25 הקליפות. כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּזֶהר עַל פֶּסוּק: "זִכְחֵי אֱלֹהִים רוּחַ

26 נִשְׁפָּרָה, לֵב נִשְׁבֵּר וְגו'". - קרבן לשם אלקים, הוא "רוח נשברה",

27 כשרוח ה"סטרא אחרא" נשברה. כיצד ובמה נשברת רוח ה"סטרא

28 אחרא"? - שֶׁעַל יְדֵי לֵב נִשְׁבֵּר - נִשְׁפָּרָה רוּחַ הַמַּמְאָה דְּסִטְרָא

29 אַחְרָא [עַיֵן שֵׁם פֶּרֶשֶׁת פִּינְחָם דָּף רמ וּפֶרֶשֶׁת וַיִּקְרָא דָּף ח וַדָּף

30 ה עֲמֹד א וּבִפְרוּשׁ הַרְמ"ז שֵׁם]. - ב"זהר" שם מדובר, שכל

31 הקרבנות נזכרים בתורה בשייכות לשם הוי', כמו שכתוב תמיד

32 בקרבנות: "ריח ניחוח להוי'". ואילו בשייכות לשם אלקים - אינו נזכר

33 שום קרבן. מה, איפוא, משמש בקרבן לשם אלקים? - שבירת רוח

34 ה"סטרא אחרא"; זאת אומר הפסוק: "זכחי אלקים - רוח נשברה".

35 הרי, על-כל-פנים, שאכן אין ה"רשעים" יכולים להתחיל בעבודת ה',

36 מבלי שישברו תחילה את לבם -

37 וְהָיָא - שברון הלב וההתמרמרות על החטאים, שזהו חרטה על

38 העבר, הם בְּחִינַת תְּשׁוּבָה תַּתְּמָא, - תשובה תחתונה. שתי בחינות

39 בתשובה: "תשובה תתאה" ו"תשובה עילאה", הבאות לידי ביטוי

40 במילה "תשובה", "תשוב ה'", החזרת האות ה' משם הוי'; בשם הוי'

41 - שתי ההי"ן: ה' עילאה (העליונה), ה' הראשונה שאחרי הוי"ד -

42 וד' תתאה, ה' שאחרי הוא"ו. - "תשובה עילאה" היינו: החזרת ה'

43 עילאה לוי"ד של שם הוי'; ו"תשובה תתאה" היינו: החזרת ה' תתאה

44 לוא"ו של שם הוי'. התשובה אודותה מדובר כאן - היא תשובה

45 תתאה: לַעֲלוֹת ה' תַּתְּמָא, - של שם הוי' לְהַקְיָמָה מְנַפְּלִיתָה

46 שֶׁנִּפְלָה אֶל - הקליפות, הנקראות הַחִיצוֹנִים, שֶׁהָיָא - נפילת ה'

ליקוטי אמרים

לעבוד ה' בלי שיעשו תשובה על העבר תחלה לשבר
הקליפו' שהם מסך מבדיל ומחיצה של ברזל המפסקת
בינם לאביהם שבשמים ע"י שבירת לבו ומרידת נפשו
על חטאיו כמ"ש בזהר על פסוק זכחי אלהים רוח נשברה
לב נשבר וגו' שע"י לב נשבר נשברה רוח הטומאה
דס"א [ע"ש פ' פינחס ד' ר"מ ופ' ויקרא ד' ח' וד' ה' ע"א
ובפי' הרמ"ז שם] והיא בחי' תשובה תתאה להעלות
ה' תתאה להקימה מנפילתה שנפלה אל החיצוני' שהוא
סוד גלות השכינה כמארו"ל גלו לאדום שכינה עמהם
דהיינו כשהאדם עושה מעשה אדום מוריד וממשיך
לשם בחי' וניצוץ אלהות המחיה את נר"נ שלו
המלוכשים בו בנפש הבהמית מהקליפה שכלבו
שבחלל השמאלי המולכת בו בעודו רשע ומושלל
בעיר קטנה שלו ונר"נ כבושי' בגולה אצלה וכשנשבר
לבו בקרבו ונשברה רוח הטומאה וס"א ויתפרדו כו'
היא קמה מנפילתה וגם נצבה כמ"ש במ"א:

תתאה של שם הוי' לידי החיצונים, סוד גלות השכינה, כְּמֵאמָר
רַן לֵס: "גָּלוּ לְאֲדוֹם - שְׂכִינָה עִמָּהֶם", - בתוך הגלות, דְּהֵינּוּ -
בעבודה הרוחנית של האדם, הכוונה: כְּשֶׁהָאָדָם עוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה
אֲדוֹם" - נכשל בעבירות רחמנא-לילצן, מוֹרִיד וּמְמַשֵּׁךְ לְשָׁם -
בתוך הקליפות, בְּחִינַת
וְנִיצוּץ אֱלֹהוֹת הַמַּחְיָה אֶת
נַפְשֵׁי דוֹחֵי נִשְׁמָה שְׁלוֹ, -
גלות השכינה" - הניצוץ
האלקי שבו הוא בגלות;
הגלות מתבטאת בכך
שהניצוץ האלקי הרי מחיה
את נפשו, רוחו ונשמתו,
הַמְלַכְשִׁים בּו בְּנַפְשׁ
הַבְּהִמִּית מְהַקְלֶפָה,
שֶׁבְּחָלָל הַשְּׁמָאֲלִי,
הַמּוֹלֶכֶת בּו - הנפש
הבהמית והקליפה שולטות
בו, בְּעוֹדוֹ רָשָׁע, - לפני
שחזר בתשובה, וּמוֹשְׁלֶת
בְּעִיר קְטָנָה - הגוף, שְׁלוֹ,
- הרי שהנפש, רוח ונשמה
נמצאות בגלות בתוך
הקליפה, ויחד איתן ועליהן
נמצא בגלות גם הניצוץ
האלקי המחיה אותן, וְנַפְשֵׁי דוֹחֵי נִשְׁמָה כְּבוֹשִׁים בְּגוֹלָה אֲצִלָּה. -
הנפש, הרוח והנשמה עצמן, לא זו בלבד שהן נמצאות בגלות, דן
גם "כבושות" בגלות - מצב של שבי. השבי לא רק שמאבד את
חירותו לעשות פעולותיו הוא, אלא גם כופים עליו לעשות פעולותיו
של השונא שבידיו הוא שבי. ואילו הניצוץ האלקי עצמו נמצא רק
בגלות - נעדרת השפעתו הראויה להחיות את הנפש, רוח ונשמה,
שתורגש בהן, ועל-ידן בכל הגוף, "חיות" אלקית. וְכִשְׁנִשְׁבֵּר לְבו
בְּקִרְבּוֹ, וְנִשְׁבָּרָה רוּחַ הַמַּמְאָה וְסִטְרָא אַחְרָא, וַיִּתְּפָרְדוּ - כוחות
הקליפה וה"סטרא אחרא", כו' - הִיא - האות ה' תתאה של שם
הוי', שהיא השכינה, קָמָה מְנַפְּלִיתָה וְגַם נִצְבָה, כְּמוֹ שֶׁנֶּחְפָּא
בְּמִקּוֹם אַחֵר: - הרי, שעל-ידי תשובה, משתחררת, כביכול,
השכינה מגלותה. הניצוץ האלקי שבאדם מתחיל להשפיע בנפשו
ובגופו, ורק אז, הוא יכול להתחיל בעבודת ה'. כך הדבר ב"רשע".
ואילו במי שאינו רשע, מוחו "שליט על הלב", ולכן אומר הפסוק
(שמדבר באלה שאינם רשעים): "כי קרוב אליך הדבר מאוד" - קל
מאד ליהודי לקיים תורה ומצוות, "בלבבך" - באהבה ה' וביראת ה'.
בפרק זה למדנו אודות הענין של "מוח שליט על הלב", ועל-ידי
הרצון שהאדם יוצר בתוכו בהשפעת הבנת מוחו, ביכולתו להתגבר
על תאוות לבו. - ראוי להוסיף בקשר לאמור:

הרבי מוהרש"ב נשמתו-עדן מליובאוויטש ביקר פעם בוינה אצל
רופא, פרופסור מסויים. שאלו הפרופסור: מהי תורת החסידות?
הרבי נשמתו-עדן ענה לו: - תורת החסידות היא, שהמוח יסביר

1 ללב מה עליו לרצות, ועל הלב ליישם בחיים את מה שהמוח מבין.
2 שאלו שוב הפרופסור: כיצד עושים זאת, מוח ולב הם הרי שני
3 עולמות שים גדול מפריד ביניהם! ענה לו הרבי: – אכן, בכך

4 מתבטאת עבודת האדם, להקים גשר בין שני חלקי עולם אלה, או
5 לכל הפחות למתוח חוטי טלפון אלקטרוניים ביניהם, כך שהאור
6 שבמוח יגיע ויאיר בלב.

יום שלישי כ"ט טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 46, פרק יח ולתוספת... עד עמ' כד, גלגולים:

46 הסבר, שכן, אם דרושה לכך התבוננות והתעמקות, הרי שאין זה
47 "קרב מאד", צריך לידע נאמנה, כי אף מי שדעתו קצרה
48 בדיעת ה', – חסרה לו ידיעה והבנה, להתבונן בה, בגדולתו של
49 הקב"ה, ואין לו לב להבין בגדולת אינסוף ברוך-הוא, – מוחו
50 ולבו אינם מותאמים כפי

7 פרק יח. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן את הפסוק: "כי קרוב אליך הדבר
8 מאד בפניך ובלבבך לעשותו", שקרוב הדבר לכל אחד מישאל, לקיים תורה
9 ומצוות, "בלבבך" – באהבת ה' וביראת ה', עלידי ענין "ההתבוננות",
10 ההתעמקות בגדולת הקב"ה. שכן, ה"מוח" הוא ברשותו של כל אחד מישאל
11 (גם כשלבנו אינו ברשותו, כפי

51 שצריך לענין ההתבוננות,
52 שיוכל להוליד מננה –
53 מההתבוננות, דחילו
54 ורחימו – יראה ואהבה,
55 אפלו פמחו ותבונתו לבד
56 – לא זו בלבד שאין
57 באפשרותו לעורר בתוכו
58 אהבה ויראה מורגשות
59 בלב, אלא שאין גם
60 באפשרותו לעורר אהבה
61 ויראה שתבאנה לידי ביטוי

62 במוחו ובתבונתו בלבד, אף-על-פי-כן קרוב אליו הדבר מאד
63 לישמר – להישמר מלעבור על איזו מצות-לא-תעשה, שכפי
64 שהוסבר לעיל, זקוק האדם לשם כך, ל"מדה" של יראת ה',
65 ולעשות – לקיים, כל מצות התורה, ותלמוד תורה כנגד כלל,
66 – שכן, לשלימות קיומן של מצוות-העשה ולימוד תורה, נדרשת
67 אהבת ה' – הרי שבידו לקיים זאת, בפיו ובלבבו ממש, – כלומר,
68 לא רק לפי פירושה הגלוי של המלה "בלבבך" – מחשבה, כי אם
69 גם לפי מושג האמיתי של המלה בלבבך – ביראת ה' ובאהבת ה',
70 בלב ממש, מעמק הלב, באמת לאמתו,
71 בדחילו ורחימו, – ביראה ואהבה. לא באהבה שבבחינת "תבונה",
72 שכשלעצמה אין היא במדרגת אהבה אמיתית, ונקראת בשם
73 אהבה רק ביחס ל"לעשותו", לקיומן של המצוות. ואילו האהבה
74 והיראה, עליהן מדובר כאן, הן אהבת ה' ויראת ה' הנחשבות
75 לכאלו במדרגות של אהבה ויראה. אלא – כיצד אפשר לו ליהודי
76 כזה, שאינו שייך להתבוננות, שתהיינה לו אהבת ה' ויראת ה'
77 אמיתיות? – אומר על כך רבנו הזקן: "שהיא אהבה מסתרת"
78 שבלב כללות ישראל, שהיא ירשה לנו מאבותינו. – כל אחד
79 מישאל יש לו בירושה אהבה זו, ואין הוא צריך "ליצור" אותה.
80 אלא, כדי שנבין כיצד אפשר לו לקיים, באהבה זו, תורה ומצוות
81 במיוחד כשלקיום תורה ומצוות נדרשת גם יראת ה' – ואילו כאן
82 מדובר על אהבה מסותרת בלבד – מסביר רבנו הזקן עניניה של
83 אהבה זו, כדי שנדע איך לעורר אהבה זו ולהביאה לידי ביטוי
84 בשמירת התורה והמצוות, ואיך כוללת אהבה זו גם יראת ה' – רק

12 שזה ב"צדיקים" שלבם
13 ברשותו, וביכולתו להתעמק
14 במוחו בכל מה שהוא רוצה.
15 וכשיתעמק במוחו בגדולת
16 הקב"ה – "וליד" בתוכו אהבה
17 להקב"ה ויראה ממנו. גם אם
18 מחמת סיבות שונות, אין
19 באפשרותו "ליצור" אהבה
20 ויראה גלויות ומורגשות בלבד,
21 אך, הוא יכול "ליצור" אותן
22 במוחו ובתעלומות לבו. אהבה

23 ויראה אלו די בהן ל"לעשותו" – להביא אותו לקיום תורה ומצוות. הן גם
24 מתלבשות בתורתו ובמצוותיו, להעלותן למעלה – כאילו למד תורה וקיים
25 מצוות מתוך אהבה ויראה גלויות ומורגשות בלב.

26 ברם, מאחר שאלו הן אהבה ויראה שנוצרו עלידי "התבוננות" – טעונה
27 המלה "מאד" (שבפסוק: "כי קרוב אליך הדבר מאד") הסבר, שכן, כדי
28 להתבונן בגדולת הקב"ה, צריך שיהיה לאדם במה להתבונן, צריך שתהיה לו
29 ידיעה בגדולת ה' ולהתבונן בידיעה זו. הוא גם צריך להיות בנוי ומתאים לענין
30 ההתבוננות. כיצד, איפוא, אפשר לומר על כך שזה "קרוב מאד"? – יסביר רבנו
31 הזקן, בפרק שאנו עומדים ללמוד, שגם מי שאין לו ידיעה בגדולת הקב"ה,
32 ואינו שייך לענין ההתבוננות – בכל זאת יכול גם הוא לקיים תורה ומצוות
33 "בלבבך", עם הלב, באהבת ה' וביראת ה'. חזאת, עלידי ה"אהבה מסותרת"
34 להקב"ה שבלב כל אחד מישאל, שהיא ירושה לכל אחד מישאל מאבותינו.
35 לשם גילוי אהבה זו (הכוללת בתוכה גם יראת ה') אין האדם זקוק לענין
36 ההתבוננות, אלא – כפי שיסביר להלן – די לו בענין ה"זכרון", שיזכור שקיימת
37 בו אהבה זו. זכרון זה בלבד יביא אותו לקיום התורה והמצוות. על אהבה זו
38 אפשר כבר לומר "קרוב מאד", שכן, גם מי שאינו שייך לענין ההתבוננות –
39 אפשר לו, באהבה זו, לקיים תורה ומצוות.

40 ולתוספת בואו, באר היטב, מלת "מאד" שבפסוק: "כי קרוב
41 אליך הדבר מאד וגו'"¹ – משמעות המלה "מאד" היא, שמאד
42 קרוב וקל לקיים תורה ומצוות "בלבבך", באהבת ה' וביראת ה'.
43 ברם, לפי מה שהסברנו, שמשמעות "קרוב אליך הדבר" היא,
44 שעלידי התבוננות בגדולת הקב"ה, ביכולת האדם "ליצור" בתוכו
45 אהבה ויראה, לפחות בבחינת "תבונה" – טעונים עדיין הדברים

1 שְׁצִירָה לְחֻקִּים וּלְבָאָר תַּחֲלָה בְּאֵר הַיִּטָּב, שְׁרֵשׁ אֲהָבָה זוּ –
2 באיזו בחינה, ובאיזה כוח בנפש, מורשת אהבה זו, וְעֵינֵינוּ, – מה
3 משמעותה של אהבה זו: ישנה אהבה המתבטאת ביצירת לחץ
4 להתאחד עם הקב"ה, שהנשמה כפי שהיא מלוכנת בגוף שלה

5 תתאחד עם הקב"ה; וישנה
6 אהבה הנורשאת בתוכה

7 כמיהה של "כלות הנפש",
8 שהנפש מחפשת להיכלות
9 ולהיכלל בהקב"ה, ובדומה.
10 מהו, איפוא, ה"מבוקש" של
11 האהבה המסותרת? וְאִיךָ
12 הִיא יִרְשָׁה לָנוּ, – כיצד
13 יורשים אהבה? וְאִיךָ נִגְלָל
14 בָּהּ גַּם דְּחִילוֹ. – כיצד
15 נכללת באהבה זו גם יראה?
16 שכן, כפי שלמדנו, כדי
17 להישמר מעבירות, נדרשת
18 הרי גם "יראה", ומאחר
19 שבאהבה (מסותרת) זו
20 אפשר לקיים את כל התורה
21 והמצוות, הרי שהיא כוללת
22 בתוכה גם יראה – ודבר זה
23 עלינו להבין, איך וכיצד
24 כוללת אהבה זו גם יראה?

25 וְהַעֲנֵנוּ, – הוא, בִּי הָאֲבוֹת הֵן הֵן הַמְרַבֵּה, – האבות היו בטלים
26 לגמרי, בכל עצמותם, להקב"ה, כמו "מרכבה" הבטלה ל"רוכב" בה,
27 והיא מונעת רק לפי רצונו – כך, לא היה לאבות שום רצון אחר
28 מאשר רצונו של הקב"ה, וְעַל כֵּן – ולכן, וְכִי לְחֻמְשֵׁי נִפְשֵׁי יוֹדֵי
29 נִשְׁמָה לְבִנְיָנָם אַתְרֵיהֶם עַד עוֹלָם מַעֲשֵׂר סְפִירוֹת דְּקִדְשָׁה
30 שְׁבָאֲרַבַּע עוֹלָמוֹת אֲצִילוֹת בְּרִיאַת יִצְחָק עֲשִׂיָּה, – בגלל
31 עבודתם, זכו האבות, אברהם יצחק ויעקב, שכל מי שהוא מזרעם
32 תהיה לו נשמה קדושה, המורכבת משלש מדריגות: נפש, רוח
33 ונשמה, הנובעות מעשר הספירות שבארבעת העולמות: אצילות,
34 בריאה, יצירה, עשיה. אך, מאחר שלמעלה, בקדושה עצמה, ישנן
35 כאמור, ארבעה מדריגות ועולמות כלליים, ובכל עולם – עשר
36 ספירות, הרי מאיזו מדריגה ומאיזה עולם באות ליהודי הנפש, הרוח
37 והנשמה? הרי זה: לְכָל אֶחָד וְאֶחָד בְּפִי מִדְּרָגָתוֹ וּבְפִי מַעֲשָׂיו. –
38 "כפי מדריגתו" – כפי רום שורש נשמתו, "כפי מעשיו" – כפי שהוא
39 "יעבד" ויזכך את עצמו לאחר מכן, כפי שכתוב ב"זהר" כשאדם
40 הופך את עצמו ל"טוב" – מעניקים לו מלמעלה מדריגה עליונה יותר
41 של נשמה. וְעַל כֵּן פָּנִים, אֶפְלוּ לְכָל שְׂפָפִלִים וּפּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל
42 נִמְשָׁךְ בְּזוּגָם נֶפֶשׁ דִּנְפֵשׁ דְּמַלְכוּת דְּעֲשִׂיָּה, – "מלכות" של עולם
43 העשיה. עולם העשיה הוא הרי העולם התחתון ביותר. ובעולם
44 העשיה עצמו, "מלכות" היא הספירה האחרונה בעשר הספירות;
45 וב"מלכות" עצמה, ישנן נפש, רוח ונשמה, והנפש היא האחרונה בין
46 השלש; ול"קל שבקלים" או ל"פושעי ישראל", נמשכת "נפש" בלבד.

ליקוטי אמרים

מאבותינו רק שצריך להקדי' ולבאר תחלה באר היטב
שרש אהבה זו ועניינה ואיך היא ירושה לנו ואיך נכלל
בה גם דחילו. והענין כי האבות הן הן המרכבה ועל
כן זכו להמשיך נר"צ לבניהם אחריהם עד עולם מעשר
ספירות דקדושה שבארבע עולמות אבי"ע לכל אחד
ואחד כפי מדרגתו וכפי מעשיו ועל כל פנים אפי' לקל
שבקלים ופושעי ישראל נמשך בזיווגם נפש דנפש
דמלכות דעשיה שהיא מדרגה התחתונה שבקדושת
העשיה ואעפ"כ מאחר שהיא מעשר ספירות קדושות
היא כלולה מכולן גם מחכמה דעשי' שבתוכה מלוכנת
חכמה דמלכות דאצילות שבתוכה חכמה דאצילות
שבה מאיר אור א"ס ב"ה ממש כדרכיב ה' בחכמה
יסד ארץ וכולם בחכמה עשית ונמצא כי אין סוף ב"ה
מלוכש בבחי' חכמה שבנפש האדם יהיה מי שיהיה
מישראל ובחי' החכמה שבה עם אור א"ס ב"ה המלוכש
בה מתפשטת בכל בחי' הנפש כולה להחיותה מבחי'
ראשה עד בחי' רגלה כדרכיב החכמה תחיה בעליה

כלומר, נפש הבאה מנפש של "מלכות" של עולם העשיה. היינו: אף
ה"יחוד" (הזיווג) הנחות ביותר, מקבל, לפחות, נפש מהמדריגה
התחתונה ביותר שבקדושה: שֶׁהִיא מִדְּרָגָה הַתַּחְתּוֹנָה שְׁבִקְדֻשָּׁת
הָעֲשִׂיָּה. וְאִתְּעַלְפִּירָבָן, – למרות שנפש זו היא מהמדריגה
התחתונה, מֵאֲחֵר שֶׁהִיא –
הנפש, מַעֲשֵׂר סְפִירוֹת
קְדוּשׁוֹת, – קיים הרי "כלל",
שכל דבר בקדושה הוא
בהתכללות, שכל מדריגה
כלולה מכל המדריגות, ולכן
הִיא – גם המדריגה
התחתונה ביותר בקדושה
של עולם העשיה, כְּלֻלָּה
מִכָּל, – מכל שאר
המדריגות והספירות של
ה"עשיה", גַּם מִחֻמְשֵׁי
דְּעֲשִׂיָּה, – שהיא הספירה
העליונה ביותר בעולם
העשיה, שְׁבִתּוּכָה –
ב"חכמה דעשיה", מְלֻכָּשֶׁת
חֻמְשֵׁי דְּמַלְכוּת דְּאֲצִילוֹת,
– שכן, כפי שיוסבר להלן,
בפרק נ"ב, ספירת ה"מלכות"
של עולם האצילות
מתלבשת ומאירה בעולם העשיה. ומאחר שב"מלכות" דאצילות
כלולות כל עשר הספירות, הרי שעשר הספירות של "מלכות"
דאצילות, מתלבשות בעשר הספירות של עולם העשיה: "חכמה" של
מלכות דאצילות – ב"חכמה" של עולם העשיה, "בינה" של מלכות
דאצילות – ב"בינה" של עולם העשיה, וכך הלאה. הרי – שב"חכמה"
של עולם העשיה, מתלבשת "חכמה" של "מלכות" דאצילות;
שְׁבִתּוּכָה – ב"חכמה" של מלכות דאצילות, ישנה חֻמְשֵׁי דְּאֲצִילוֹת,
– שכן, עשר הספירות של עולם האצילות, כלולות אחת מהשניה,
ממילא כלולה ב"מלכות" גם "חכמה" של עולם האצילות, שְׁבִתּוּכָה –
ב"חכמה" של עולם האצילות, מֵאִיר אֲוֵרֵי אֵין סוֹף בְּרוּךְ הוּא
מִמֶּשֶׁ, בְּדִבְתֵּיב: "ח' בְּחֻמְשֵׁי יִסְדֵּי אֲרִיץ", – ה' בחכמה" – אור
אין סוף מאיר ב"חכמה"; "בחכמה יסד ארץ" – "חכמה" מאירה
ב"מלכות" הנקראת "ארץ", שכן, "מלכות" כמו "ארץ", כל אחת
בענינה, היא המדריגה התחתונה ביותר; וְכֵן בְּחֻמְשֵׁי עֲשִׂיָּה.
– מכאן, ש"חכמה" מאירה ב"עשיה". וְנִמְצָא, בִּי אֵין סוֹף בְּרוּךְ
הוּא מְלֻכָּשׁ בְּבִחִינַת חֻמְשֵׁי שְׁבִנְפֵשׁ הָאָדָם – יְהִי מִי שִׁיְהִי
מִיִּשְׂרָאֵל, – בנשמתו של כל אחד מישראל, מאיר אור מהאיין סוף
ברוך הוא. מדוע הוא מאיר דוקא בבחינת ה"חכמה" שבנשמה –
יסביר ה"תניא" להלן. וּבְבִחִינַת הַחֻמְשֵׁי שְׁבִתּוּכָה, – שבנפש, עַם
אֲוֵרֵי אֵין סוֹף בְּרוּךְ הוּא מְלֻכָּשׁ בָּהּ, – ב"חכמה", מִתְפַּשְּׁמַת
בְּכָל בִּחִינֹת הַנֶּפֶשׁ בָּלָה, לְחַיּוּתָהּ – בחיות אלקית, מְבִחִינַת
רִאשָׁה עַד בִּחִינַת רְגֵלָה, – מהמדריגה העליונה ביותר שבנפש,

1 הנקראת "ראש" של הנפש, עד למדריגה התחתונה ביותר שבנפש,
2 הנקראת "רגל" של הנפש. **בְּרִבְעִיב:** "הַחֲכָמָה תִּתֶּיךָ בְּעֵלְיָהּ" –
3 הנפש נקראת "בעליה", היא בעלת כוח החכמה. **[וְלַפְעָמִים**
4 **מְמַשִּׁיכִים פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל** – לילדיהם, נְשָׁמוֹת גְּבוּהוֹת מְאֹד שֶׁהֵיוּ
5 **בְּעֵמְקֵי הַקְּלִיפּוֹת,** – ומפני
6 היות נשמות גבוהות אלו
7 בשבי, ברשות "עמקי"
8 הקליפות" – והרי "כלל"
9 בידינו, ש"אין הקב"ה בא
10 בטרוני' עם בריותיו"⁵ – אין הקב"ה בא בדרישות מופרזות מבריותיו,
11 לא מוציאים מידי הקליפות, שלא ברצונן, דבר שנפל ברשותן;
12 הקליפות לא היו משחררות את הנשמות הגבוהות שנפלו ברשותן,
13 אלא במקרה של זיווג "פושעי ישראל", כי אז, הן מקוות, שאותה
14 נשמה גבוהה, בתור "ילוד" של "פושעי ישראל", תושפע

ליקוטי אמרים

1 **[ולפעמים ממשיכים פושעי ישראל נשמות גבוהות**
2 **מאד שהיו בעמקי הקליפות כמ"ש בספר גלגולים]:**

15 מה"לבושים" הגסים של ההורים, ותהיה כמותם. ואז יינקו הקליפות
16 חיות במדה מרובה יותר, מהנשמה הגבוהה. ברם, בהיותה נשמה
17 גבוהה – היא "שוברת" ופורצת את הלבוש הגס בו הולבשה
18 עלידי ההורים, ומתעלה למדריגה של "צדיק". **כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב**
19 **בְּסֵפֶר הַגְּלִילוֹת:** **הָרִי,**
20 **שֶׁבְּמַדְרִיגוֹת** השונות
21 שבנשמות, קורה שדוקא
22 בהורים "פושעי ישראל",
23 נמשכת נשמה גבוהה כזו.
24 על-כּל־פְּנִים, למדנו, שכל יהודי יש בו נשמה של קדושה,
25 ושכבחינת ה"חכמה" של הנשמה "שורה" אור אין סוף ברוך הוא.
26 להלן יוסבר טעמו של דבר, מדוע ההשראה מאור-אין-סוף היא
27 דוקא בבחינת "חכמה" של הנפש – כי "חכמה" היא כוח שלמעלה
28 מ"שכל" ומ"הבנה".

יום רביעי א' שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כד, הנה החכמה... עד עמ' כד, ומובן:

29 **הֵנָּה, הַחֲכָמָה הִיא מְקוֹר הַשִּׁכְלִ וְהַהֲבָנָה,** – ה"שכל" וה"הבנה"
30 נמצאים ב"כוח הבינה", ו"בינה" היא הכוח להבין כל דבר על כל פרטיו.
31 ואילו ה"חכמה" היא מקור ה"שכל" וה"הבנה". **וְהִיא** – ה"חכמה",
32 **לְמַעַלָּה מִהַבְּיָנָה שֶׁהִוא** – ה"בינה", **הַבְּנִית הַשִּׁכְלִ וְהַשְׁתָּנוֹת,** וְהַחֲכָמָה
33 **הִיא לְמַעַלָּה מִהַחֲכָמָה**
34 **וְהַשְׁתָּנוֹת, וְהִיא מְקוֹר לָהֶן.**
35 **וְזֶהוּ לְשׁוֹן** – משמעות המלה
36 **חֲכָמָה** – "בִּחָ מָה", –
37 "חכמה" היא כוח שממנו
38 נובע ה"שכל", והיא פועלת
39 בתור "כוח". ויחד עם כך –
40 היא בבחינת "מ"ה" – שהיא
41 לשון שאלה: "מה" היא? כפי
42 ששואלים על דבר שלא
43 משיגים אותו – **שֶׁהִוא מָה**
44 **שֶׁאִינוּ מְשִׁגִּים וּמוֹבִין, וְאִינוּ**
45 **נִתְּפָם בְּהַשְׁתָּנוֹת עֲדוֹן, וְלִבֵּן**
46 **מִתְּלַבֵּשׁ בָּהּ** – ב"חכמה",
47 **אוֹר־אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא**

ליקוטי אמרים

1 הנה החכמה היא מקור השכל וההבנה והיא למעלה
2 מהבינה שהוא הבנת השכל והשגתו והחכמה היא
3 למעלה מההבנה וההשגה והיא מקור להן וזהו לשון
4 חכמה כ"ח מ"ה שהוא מה שאינו מושג ומובן ואינו
5 נתפס בהשגה עדיין ולכן מתלבש בה אור א"ס ב"ה
6 דלית מחשבה תפיסא ביה כלל ולכן כל ישראל אפילו
7 הנשים ועמי הארץ הם מאמינים בה' שהאמונה היא
8 למעלה מן הדעת וההשג' כי פתי יאמין לכל דבר וערום
9 יבין וגו' ולגבי הקב"ה שהוא למעלה מן השכל והדעת
10 ולית מחשבה תפיסא ביה כלל הכל כפתיים אצלו ית'
11 כדכתיב ואני בער ולא אדע בהמות הייתי עמך ואני
12 תמיד עמך וגו' כלומר שבוה שאני בער ובהמות אני

57 וכשמתגלה פועל אפי' במחדור"מ כדלעיל וכדלקמן) אבל זהו מקור
58 שאינו נתפס ונמצא למע' כח ושאינו מושג, (ולכן הוא"ס מתלבש בו).
59 **וְלִבֵּן, כָּל יִשְׂרָאֵל, אֶפְלוּ הַנָּשִׁים וְעַמֵּי הָאָרֶץ,** – אלה שאינם שייכים
60 ל"שכל" ול"הבנה" בגדולת הקב"ה, הם **מְאֲמִינִים בָּהּ, שֶׁהָאֱמוּנָה**
61 **הִיא לְמַעַלָּה מִן הַדַּעַת**
62 **וְהַשְׁתָּנוֹת,** – "כוח האמונה"
63 "קולט" את מה שד"שכל"
64 וה"הבנה" אינם יכולים
65 להשיג, **כִּי פִתִּי יֵאֱמִין לְכָל**
66 **דְּבָר, וְעֵרִים יִבִּין וְגוֹ',** –
67 הפתי תופס כל דבר עלידי
68 האמונה בו. הרי, שתפיסתו
69 של דבר שלא עלידי הבנתו
70 בשכל, היא עלידי אמונה.
71 ברם, כשמדובר על דבר
72 שהשכל מסוגל לתופסו,
73 אלא שהוא, הפתי, אין לו
74 שכל והוא תופסו ב"אמונה" –
75 יש בכך משום חסרון. ואילו
76 כשמדובר אודות אלקות שהיא למעלה לגמרי מ"שכל", אין כל דרך
77 אחרת "להשיגה", אלא עלידי אמונה בלבד. וכך אומר ה"תניא":
78 **וְלִגְבֵי הַקְּדוּשָׁה בְּרוּךְ־הוּא, שֶׁהִוא לְמַעַלָּה מִן הַשִּׁכְלִ וְהַדַּעַת, וְלִית**
79 **מִחֲשָׁבָה תְּפִיסָא בִּיהַ כָּלָל** – אין שום מחשבה ושכל המסוגלים
80 להשיגו כלל, **הַכָּל בְּפִתִּיִּים אֶצְלוֹ יִתְבָּר,** – כולנו כפתיים גמורים
81 לגבי, שכן ב"שכל" אי אפשר להשיג, ומן ההכרח להשיגו עלידי
82 אמונה שלמעלה מה"שכל", **בְּרִבְעִיב:** **"וְאֲנִי בְּעֵר וְלֹא אֲדַע,**
83 **בְּהִמּוֹת הָיִיתִי עִמָּךְ, וְאֲנִי תָמִיד עִמָּךְ וְגוֹ',** **כְּלוּמַר שֶׁבִּיחָה שֶׁאֲנִי**
84 **"בְּעֵר" ו"בְּהִמּוֹת" – "אֲנִי תָמִיד עִמָּךְ".** – עם הקב"ה. **וְלִבֵּן, אֶפְלוּ קָל**

1 שְׁבָקְלִים וּפּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל מוֹסְרִים נַפְשָׁם עַל קִרְשֵׁת ה', עַל הָרֶב,
2 וְסוֹבְלִים עֲנוּיִים קָשִׁים שְׁלֹא לְכַפֵּר בָּה' אֶחָד. וְאִם אִם הֵם בּוֹרִים
3 וְעַמִּי הָאָרֶץ וְאִין יוֹדְעִים גְּדוּלַת ה', וְגַם בְּמַעַט שְׂיֹדְעִים – בַּגְדוּלַת
4 ה', אִין – הֵם, מְתַבִּנְנִים כָּלָל, – שִׁיחִיהָ מִקּוֹם לִוְמֹר שְׁמִסִּירוֹת נַפְשָׁם
5 נֹבַעַת מִהִבְנָתָם בַּגְדוּלַת
6 הַקֶּבֶד, וְאִין מוֹסְרִים נַפְשָׁם
7 מִחֲמַת דַּעַת וְהִתְבּוֹנְנוּת
8 בָּה' כָּלָל, אֶלָּא בְּלִי שׁוֹם
9 דַּעַת וְהִתְבּוֹנְנוּת, – הֵם
10 מוֹכִינִים תְּמִיד לְמִסּוֹר אֶת
11 נַפְשָׁם, רַק בְּאֵלוֹ הוּא דִּבֶּר
12 שְׂאִי אֶפְשָׁר כָּלָל לְכַפֵּר בָּה'
13 אֶחָד, בְּלִי שׁוֹם טַעַם וּמַעֲנָה
14 וּמַעֲנָה כָּלָל. בְּלִי שׁוֹם מְנִיעַ
15 וְסִיבָה הַגִּיּוֹנִים, שֶׁכֵּן כָּל דָּבָר
16 שְׁנוּבֵעַ מִן ה' "שְׁכַל" הוּא שְׁקוֹל
17 וּמִדּוּד, וִיכּוּלָה לְהִיּוֹת סִבָּא
18 לְכֹאֵן וְסִבָּא לְכֹאֵן, וְאִם הִנְכוּנוֹת לְמִסִּירוֹת נַפֵּשׁ הִתִּיהָ נֹבַעַת מִן
19 ה' "שְׁכַל" וּמִן ה' טַעַם", הִיָּה כֹאֵן עַל-כִּלְפָּיִם מִקּוֹם ל"טַעֲנוֹת וּמַעֲנוֹת"

ליקוטי אמרים

תמיד עמך ולכן אפי' קל שבקלים ופושעי ישראל מוסרים נפשם על קרושת ה' על הרוב וסובלים עינוים קשים שלא לכפור בה' אחד ואף אם הם בורים ועמי הארץ ואין יודעים גדולת ה'. וגם במעט שיודעים אין מתבוננ' כלל ואין מוסרי' נפשם מחמת דעת והתבוננות בה' כלל. אלא בלי שום דעת והתבוננות רק כאלו הוא דבר שאי אפשר כלל לכפור בה' אחד בלי שום טעם ומענה ומענה כלל והיינו משום שה' אחד מאיר ומחיה כל הנפש ע"י התלבשותו בבחי' חכמה שבה שהיא למעלה מן הדעת והשכל המושג ומובן:

ב"כוח החכמה" – מלוּבֵשׁ אִין סוּף בִּרְוֹךְ הוּא. מִשֵּׁם נֹבַעַת בְּכָל יְהוּדֵי
כוח האמונה ומסירות הנפש.

יום חמישי ב' שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כד, פרק יט ולתוספת... עד עמ' 48, א"ס ב"ה.

39 פֶּרֶק יט. בפרק הקודם הוסבר שלכל יהודי "קריב מאד" לקיים תורה ומצוות
40 באהבה ה' וביראת ה', וזה נובע מהאהבה המסותרת שבלב כל אחד מהם
41 להקב"ה. אהבה זו באה להם בירושה מהאבות, שעל-ידי עבודתם וביטולם
42 להקב"ה, המשיכו נשמה קדושה לכל יוצאי חלציהם לנצח. בנשמה קדושה זו,
43 בבחינת ה' "חכמה" שבה, מלוּבֵשׁ
44 אִין סוּף בִּרְוֹךְ הוּא, מִמְּנו
45 נֹבַעַת בְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל אֶהְיֶה
46 לְהַקְבִּיָּה, עַד לְכַדִּי מִסִּירוֹת נַפֵּשׁ
47 עַל קִידוּשׁ הַשֵּׁם. בְּכֹךְ הוֹסִיב
48 "שורש" אהבה זו, וכיצד היא
49 באה לָנוּ בִּירוּשָׁה. אִךְ, עֲדִין
50 טַעֲנוֹן הַסִּבָּא: (א) "ענין" אהבה זו,
51 בְּמֵה מִתְבַּטֵּאת שְׂאִיפָתָה שֶׁל
52 אֶהְיֶה ז.ו. (ב) כִּיצַד כּוֹלֵלַת בְּתוּכָה
53 אֶהְיֶה ז.ו. גַּם יִרְאָה, שְׂצוּרֶךְ בָּה
54 לְקִיּוֹם תּוֹרָה וּמִצְוֹת. עֲנוּיִים אֵלֶּה, יִבְהַרּוּ בִּפְרָק י"ט אוֹתוֹ אֲנוּ עוֹמְדִים לְלִמּוּד,
55 לְאַחַר הַסִּבָּא נִרְחַב אֲדוּת אֶהְיֶה מִסְתַּרְתָּ.
56 וְלִתְּוִסְפַת בָּאוֹר, – עֲנִין אֶהְיֶה מִסְתַּרְתָּ, בְּשִׁיכוּת לִשְׁנֵי הַפְּרָטִים
57 הָאֲמוּרִים: "ענינה" ו"אִין נִכְלָל בָּהּ גַּם דְּחִילוֹ (יִרְאָה)", צִרְיָה לְבָאֵר
58 הַיֵּטֵב מִה שְׂבָתוֹבִי: "נִרְ" ה' נִשְׁמַת אֲדָם". פְּרוּשׁ, שְׂיִשְׂרָאֵל
59 הַקְּרוּיִם "אֲדָם", – כְּמֵאֵמֶר חֲכָמֵינוּ ז"ל: "אַתֶּם קְרוּיִם אֲדָם", שְׁבִנִי
60 יִשְׂרָאֵל הֵם הַנִּקְרָאִים "אֲדָם", נִשְׁמַתָּם הוּא, לְמַשְׁלֵל, בָּאוֹר הַנֶּר
61 שְׂמִתְנַעֲנֵעַ תְּמִיד לְמַעַלָּה בְּטַבְעוֹ, – וְכֵן כֵּךְ לְמַה? – מִפְּנֵי שְׂאוֹר

בשכל: למסור את הנפש או לא. אך האמת היא, שבמסקנה ההחלטית
למסור את הנפש – אין שום שקלא-וטריא, אלא ההנחה המוחלטת,
שאי אפשר להיות אחרת! – דבר זה אינו נובע מזה "שכל". וְהִינֵנּוּ, – זֶהוּ
מחמת, מְשׁוּם שֶׁה' אֶחָד מְאִיר וּמְחִיָּה כָּל הַנֶּפֶשׁ, – שֶׁל יְהוּדִי, עַל יְדֵי
הַתְּלַבְּשׁוֹתָּ בְּבִחִינַת חֲכָמָה
שְׂבָתָה, – שְׁבִנְשׁ, שְׂהִיא –
כוח החכמה, לְמַעַלָּה מִן
דַּעַת וְהַשְׁכָּל הַמְּשֻׁג
וּמוֹכֵן: – לְכֹן גַּם בְּאֵלָה
שְׂאִינֵם שִׁיכִים כָּלָל ל"שְׁכַל"
ול"הבנה", יֵשׁ בְּהֵם הַכּוֹחַ
לְמִסּוֹר אֶת נַפְשָׁם עַל קִידוּשׁ
הַשֵּׁם. בְּכֹךְ, הוֹבְהָר לָנוּ
שׁוֹרְשָׁה שֶׁל אֶהְיֶה
הַמְסוֹתֵרֵת: הִיא מוֹשְׁרֶשֶׁת
ב"כוח החכמה" שֶׁל הַנֶּפֶשׁ,
שֶׁלְמַעַלָּה מ"שְׁכַל", וְבוּ –
ב"כוח החכמה" – מְלוּבֵשׁ אִין סוּף בִּרְוֹךְ הוּא. מִשֵּׁם נֹבַעַת בְּכָל יְהוּדִי
כוח האמונה ומסירות הנפש.

ליקוטי אמרים

פרק יט ולתוספת ביאור צריך לבאר היטב מ"ש
נר ה' נשמת אדם פי' שיישראל
הקרויים אדם נשמתם היא למשל כאור הנר שמתנענע
תמיד למעלה בטבעו מפני שאור האש חפץ בטבע
ליפרד מהפתילה ולידבק בשרשו למעלה ביסוד האש
הכללי שתחת גלגל הירח כמ"ש בע"ה ואף שע"י זה
יכבה ולא יאיר כלום למטה וגם למעלה בשרשו
יתבטל אורו במציאות בשרשו אעפ"כ בכך הוא חפץ

הָאֵשׁ חָפִין בְּטַבְעוֹ לְפָרֵד מִהַפְתִּילָה – בָּהּ הָאֵשׁ מַחְזִיקָה אֶת
עֲצָמָהּ, וְלִדְבֶק בְּשִׁרְשׁוֹ לְמַעַלָּה בִּיסוּד הָאֵשׁ הַכִּלְלִי שֶׁתַּחַת גִּלְגַּל
הַיָּרֵחַ, כְּמֹו שְׂבָתוֹב בְּעֵין חַיִּים. – הָאֵשׁ שְׁבִנֵּר נִמְשַׁכַּת בְּטַבְעָהּ
לְלַמְעָלָה, כְּדִי לְהִתְאַחֵד עִם שׁוֹרְשָׁה, "יסוד האש", הַנִּמְצָא לְמַעַלָּה,
מִתַּחַת לְגִלְגַל הַלְּבָנָה. שְׁכֹן,
אַרְבַּעַת הַיְסוּדוֹת: אֵשׁ, רוּחַ,
מִיָּם, עֶפֶר, מְסוּדָרִים בְּצוּרָה
כּוֹז, שְׁהִיטוֹד הָקָל וְהַעֲדִין
יֹתֵר, מְקִיף אֶת הַיְסוּד הַכֶּבֶד
יֹתֵר: עֶפֶר שְׁהוּא הַיְסוּד
הַכֶּבֶד בִּיּוֹתֵר – הוּא גַּם
הַתַּחְתּוֹן בִּיּוֹתֵר; מִיָּם מְבַחֲנֵת
הַטֵּבַע שֶׁלָּהֶם, צְרִיכִים לְהִיּוֹת
מַעַל לְעֶפֶר וְלַהֲקִיף אֶת
הָעֶפֶר, אֶלָּא מִחֲמַת חֲסֵד ה'

בלבד, הרי "לרוקע הארץ על המים", נמתח חלק מהעפר מעל
למים; רוח היא למעלה מן המים ומקיפה את המים; אש מקיפה את
הרוח. כך נמצא יסוד האש הכללי, מתחת לגלגל הירח. וְאִם שְׂעַל
יְדֵי זֶה – עַל-יְדֵי הִתְנַתְּנוּת הָאֵשׁ מִהַפְתִּילָה וְהִתְדַּבְּקוּתָהּ בְּשׁוֹרְשָׁהּ
לְמַעַלָּה, יִכָּבֵה וְלֹא יֵאִיר כְּלוֹם לְמַטָּה, וְגַם לְמַעַלָּה בְּשִׁרְשׁוֹ
יִתְבַּטֵּל אוֹרוֹ בְּמִצִּיאוֹת בְּשִׁרְשׁוֹ אַעפ"כ בְּכֹךְ הוּא חָפִין
גָּדוֹל – מֵאֲבֵד אֶת מִצִּיאוֹתָיו וְאִינוּ מִשְׁמֵשׁ לְשׁוֹם דָּבָר (לְמַשְׁלֵל) נֶר דְּלוֹק

1 באמצע היום), מכל־שכן שהוא מאבד את מציאותו לגמרי לגבי
2 שורשו. הרי, שאין לומר שמיכת הנר לשורשו היא כדי שיהיה שם
3 מציאות נעלה יותר. אדרבה, שם תתבטל מציאותו לגמרי. והרי
4 קיים כלל ש"כל דבר חפץ בקיומו", ובהתאם ל"כלל" זה, לא היתה
5 האש שבנר צריכה להימשך
6 ל"שורש", אף־על־פי־כן
7 בְּכֶךְ הוּא – אור האש, חֲפִץ
8 בְּטִבְעוֹ. – כלומר, כאילו
9 אור הנר "רוצה" בכך, כמו
10 שאכן אנו רואים ב"נר"
11 שהוא נמשך תמיד לשורשו,
12 כִּךְ נִשְׁמַת ה' אֲדָם, וְכֵן
13 בְּחִינַת רוּחַ וְנֶפֶשׁ, – לאו
14 דוקא במי ש"פועלת" בו
15 המדריגה העליונה יותר של
16 "נשמה", אלא גם באלה
17 שנשמתם היא בבחינות
18 התחתונות יותר, של "רוח"
19 או של "נפש", חֲפִצָּה וְחֻשָּׁה – של הנשמה, בְּטִבְעָהּ לְפָרֵד
20 וְלִצְאָתָה מִן הַגּוֹף וְלִדְבֶק בְּשָׂרָהּ וּמִקְוָהּ בְּחַי' חַי' תַּחִּיּים
21 בְּרוּךְ־הוּא; – הרי הוא ה"חיים" של הנשמה, שענינה – חיות,
22 והנשמה בטבעה רוצה להינתק מגופה ולהתאחד בשורשה, ב"חיי
23 החיים" – הקב"ה. הַגֵּם שֶׁתִּהְיֶה – שם, אֵין וְאִפֹּס וְתִתְבַּטֵּל שָׁם –
24 בשורשה, בְּמִצִּיאוֹת לְגַמְרִי, וְלֹא יִשָּׂא מִמֶּנָּה מְאוּמָה מִמְּהוּתָהּ
25 וְעֲצָמוּתָהּ הָרָאוּן, – אי אפשר לומר שלא ישאר ממנה מאומה,
26 שכן, אדרבה, מהותה האמיתית של הנשמה היא, כשהיא מתאחדת
27 עם שורשה, לכן אומר רבנו הזקן: "ממהותה ועצמותה הראשון", כפי
28 שהיא בהיותה בגופה – נשמה עם כוחות של "שכל" ו"מדות"
29 וכדומה – מזה לא ישאר כלום. כן לא שייך לומר שתשוקת הנשמה
30 היא להתעלות למדריגה עליונה יותר. שכן, תשוקה למדריגה
31 עליונה יותר, שייכת רק כשהיותה באותה "מהות" היא מגיעה

ליקוטי אמרים

בטבעו. כך נשמת האדם וכן בחי' רוח ונפש חפצה
וחשקה בטבעה ליפרד ולצאת מן הגוף ולדבק בשורשה
ומקורה בה' חיי החיים ב"ה הגם שתהיה אין ואפס
ותתבטל שם במציאות לגמרי ולא ישאר ממנה מאומה
ממהותה ועצמותה הראשון אעפ"כ זה רצונה וחפצה
בטבעה וטבע זה הוא שם המושאל לכל דבר שאינו
בבחי' טעם ודעת וגם כאן הכוונה שרצון וחפץ זה
בנפש אינו בבחי' טעם ודעת ושכל מושג ומוכן אלא
למעלה מהדעת ושכל המושג והמוכן והיא בחי' חכמה
שבנפש שבה אור א"ס ב"ה.

למדריגה עליונה יותר. כמו: חכם קטן יכול לשאוף להיעשות חכם
גדול. אך להיחפך ל"מהות" אחרת – לא מתאימה לכך "תשוקה" –
לא שייך הדבר שאדם יתווקק להיחפך למלאך, כי זו "מהות" אחרת
לגמרי. ומכיון שכך – מדוע, איפוא, תרצה הנשמה לצאת מגופה
ולהתאחד בשורשה? – אַף־
על־פי־כן זֶה רִצּוֹנָהּ
וְחֻשָּׁהּ בְּטִבְעָהּ. – ברם,
המושג "טבע" נחשב בדרך
כלל לחסרון, אם הדבר הוא
לפי הטבע, חסר כאן הדר
ה"שכל" – וכאן הרי מה
שהנשמה נמשכת אל
הקב"ה בטבע, נחשב
ל"מעלה" – לכן, מעיר
ה"תניא", מיד, שהמלה
"טבע" כאן, משמעה, כל
ענין שאינו לפי ה"טעם"
וה"שכל", גם כשהדבר הוא
למעלה מה"שכל", מצינים אותו במלה "טבע". וְטִבְעָהּ זֶה, – המלה
"טבע", הוא שם המושאל לכל דבר שאינו בבחינת טעם ודעת.
– כל דבר שאינו נעשה מתוך הגיון ושכל, מתואר בשם "טבע", וְגַם
כָּאֵן – ביחס להמשכת הנשמה לשורשה, הַכְּוִנָּה, – בהשתמשות
במלה טבע: שְׂרָצוֹן וְחִפְצֵי זֶה בְּנֶפֶשׁ – להיות דבוק בשורשה, אֵינוֹ
בְּחִינַת טֵעַם וְדַעַת וְשִׁכְלָה מִשְׁגַּח וּמוֹכֵן, אֲלֵא לְמַעַלָּה מִתַּדְעָה
וְשִׁכְלָה מִשְׁגַּח וְחִמּוּכֵן, וְהִיא בְּחִינַת חֻכְמָה שֶׁנֶּפֶשׁ – שלפי מה
שהוסבר בפרק הקודם, "חכמה" היא כוח שלמעלה מ"שכל"
ו"הבנה", שִׁכְלָה – בחכמה שבנפש, שורה אור־אֵין־סוֹף בְּרוּךְ הוּא.
– ומשום כך, נמשכת הנשמה להתאחד בשורשה, המשכה שלמעלה
מה"שכל" וה"הבנה". הרי ש"ענין" האהבה המסותרת הוא – רצונה
הפנימי של הנשמה להתאחד עם שורשה, עם הקב"ה. להלן יוסבר
מדוע נקראת אהבה זו – "אהבה מסותרת".

יום שישי ג' שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 48, וזהו כלל... עד עמ' כה, חומא כו'.

ל"קודש העליון" (חכמה): הַבְּטִיל – "קודש העליון" (חכמה) בטל
בְּמִצִּיאוֹת בְּאֹר־אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא הַמְּלִכָּה בּוֹ, וְאֵינוֹ דְּבָר
בְּפָנֵי עֲצָמוֹ כְּנוֹכַח לְעִילָּהּ,
וְלִכֵּן נִקְרָא "בַּח מַה". –
ולכן זה נקרא בשם "חכמה",
המורכבת משתי המלים:
"בח מה", כוח של מה, של
ביטול. הרי שקדושה היא
דוקא דבר שיש בו המשכה
מ"חכמה" – דבר שבטל
להקב"ה ואינו "מציאות" לעצמו כלל, וְהוּא הַכֹּהֵן מְשִׁיחַ מִבְּחִינַת
הַקְּלִפָּה וְסִטְרָא אַחֲרָא, שְׂמִמְנָה נִפְשוֹת אֲמוֹת הָעוֹלָם דְּעִבְרִין

ליקוטי אמרים

וזהו כלל בכל סטרא
דקדושה שאינו אלא מה שנמשך מחכמה שנק' קודש
העליון הבטל במציאות באור א"ס ב"ה המלוכש בו
ואינו דבר בפני עצמו כנ"ל ולכן נקרא כ"ח מ"ה והוא
הפך ממש מבחי' הקליפה וס"א שממנה נפשות אומות

63 וְזֶהוּ כָּלָל בְּכָל סִטְרָא דְּקִדְשָׁה, – בצד הקדושה: שְׂאֵינוֹ אֲלֵא מַה
64 שְׂנִמְשָׁךְ מִחֻכְמָה, שְׂנִקְרָא "קִדְשׁ הָעֵלְיוֹן", – המלה קודש רומזת
65 על "חכמה", וקדושה היא
66 המשכה מ"קודש" – המשכה
67 מ"חכמה". מה משמעות
68 ההמשכה מ"חכמה"? –
69 יוסבר להלן, ש"חכמה" היא
70 ענין ה"ביטול" לאור אין סוף
71 ברוך הוא, להקב"ה:
72 "המשכה מחכמה" פירושה
73 – המשכת ביטול זה לאלקות, שאז זה צד הקדושה. אך, כשחסר
74 "ביטול" זה מה"חכמה" – אין זו קדושה. וכך אומר רבנו הזקן ביחס

1 לְנִרְמִיָּהוּ, – העושות רק לשם מציאותן האנוכית, וְאִמְרִין: "חַב
2 חֶב" – ואומרות "תן תן" וְהִלְעִימְנִי⁶, – כמו שאמר עשו:
3 "הלעיטני", לְחֵיות יֵשׁ וְדָבָר בְּפִנֵּי עֲצָמוֹ, – ולא בטל לאלקות,
4 בְּנוֹכֵר לְעִילִי, – שקליפה היא בחינת "יש" (מציאות) המנותקת
5 מאלקות, הַפֶּךְ בְּחִינַת
6 הַחֲכָמָה; – שענינה –
7 ביטול. וְלִבָּן – אלה שמצד
8 הקליפה, נִקְרָאִים
9 "מְתִים", כִּי "הַחֲכָמָה
10 תִּתֶּנָּה"⁸, – אך, דבר שהוא
11 היפך ה"חכמה", הוא גם
12 היפך החיים, וּבְתִיבָּה: ¹
13 "יָמוּתוּ וְלֹא בְּחֲכָמָה"; –
14 מיתה קשורה במה שאין בו
15 ענין ה"חכמה", וזה אמור
16 ביחס לאומות העולם
17 המקבלות חיותן מהקליפות.
18 וְכֵן הָרָשָׁעִים וּפְשָׁעֵי
19 יִשְׂרָאֵל קָדָם שָׂבָאוֹ לִידִי
20 נִסְיֹן לְקַדֵּשׁ הַשֵּׁם; – שכן,
21 כשהם באים לידי נסיון של
22 קידוש ה', מתעוררת בהם
23 בחינת ה"חכמה" שבשמתם, ומחיה אז את נפשם. ואילו שלא
24 בשעת נסיון של קידוש ה', למרות שגם אז קיימת בהם, בחינת
25 ה"חכמה" שבנפש וזה "ביטול" להקב"ה, אך זה אצלם בהעלם ובגלות
26 – כפי שיטביר להלן: כִּי בְּחִינַת הַחֲכָמָה שֶׁבִּנְפֶשׁ הָאֱלֹהִית עִם
27 נִיצוּץ אֱלֹהִים מְאֹד־אִי־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא הַמְלִכֵּשׁ בָּהּ, – בכוח
28 החכמה, הֵם בְּבְחִינַת גְּלוּת בְּנוֹפֶס בְּנֶפֶשׁ הַחֲכָמִית, מִצַּד דִּקְלִיפָה
29 שֶׁבְּחֻלָּל הַשְּׂמָאֵלִי שֶׁבִּלְבָב, הַמוֹלֶכֶת וּמוֹשְׁלֶת בְּנוֹפֶס – בשעה
30 שהנפש הבהמית מושלת בגוף, נמצאים אז, בחינת ה"חכמה" של
31 הנפש האלקית והניצוץ האלקי, בגלות בגוף – בְּסוֹד גְּלוּת
32 הַשְּׂכִינָה, בְּנוֹכֵר לְעִילִי¹⁰. וְלִבָּן נִקְרָאת אַהֲבָה זוּ בְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית,
33 שְׂרָצוֹנָה וְחִפְצָה לְדַבֵּק בָּה' חַיִּי הַחַיִּים בְּרוּךְ־הוּא, – נקראת

ליקוטי אמרים

העולם דעבדין לגרמיהו ואמרין הב הב והלעיטני להיות
יש ודבר בפני עצמו כנ"ל הפך בחי' החכמה ולכן
נקראים מתים כי החכמה תחיה וכתוב ימותו ולא
בחכמה. וכן הרשעים ופושעי ישראל קודם שבאו
לידי נסיון לקדש השם כי בחי' החכמה שבנפש
האלהית עם ניצוץ אלהות מאור א"ס ב"ה המלוכש
בה הם בבחי' גלות בגופם בנפש הבהמית מצד
הקליפה שבחלל השמאלי שבלב המולכת ומושלת
בגופם בסוד גלות השכינה כנ"ל. ולכן נקראת אהבה
זו בנפש האלהית שרצונה וחפצה לדבק בה' חיי החיים
ברוך הוא בשם אהבה מסותרת כי היא מסותרת
ומכוסה בלבוש שק דקליפה בפושעי ישראל וממנה
נכנס בהם רוח שטות לחטוא כמאמר רז"ל אין אדם
חוטא כו' – אלא אם כן
נכנסה בו רוח שטות. "רוח
שטות" זו מתבטאת, כמסביר
להלן, בכך, שנדמה לאדם
החוטא, שלמרות שהוא
חוטא, הוא נשאר אותו
יהודי, ואין הוא מרגיש
שהוא נפרד בכך, חלילה,
מהקב"ה. לו היה חש שעלי
ידי החטא הוא נפרד וניתק
מהקב"ה – לא היה חוטא,
מחמת האהבה הנטועה בלבו להקב"ה, שבגללה הרי היה מוסר את
נפשו כדי שלא להינתק מהקב"ה – אלא "רוח שטות" זו מטפשת
אותו שלא ירגיש בהינתקות מהקב"ה הנגרמת על-ידי החטא. ברם,
אם כך הדבר, הרי שגם בשעת "נסיון" של קידוש ה', כשרוצים
לכפות עליו לכפור בהקב"ה, לא היה צריך לחוש שעל-ידי כך הוא
ניתק מהקב"ה, וממילא – לא למסור את נפשו – מסביר רבנו הזקן,
שבאפשרות הקליפה להסתיר רק על דברים שאינם נוגעים ישירות
בבחינת ה"חכמה" של הנפש האלקית. ואילו – כשמדובר בנסיון של
קידוש ה', הפוגע ישירות ב"כוח החכמה", באמונה הנובעת
מה"חכמה", שם אין הקליפה יכולה לכסות ולהסתיר, ויהודי מרגיש
אז וחש שעל-ידי כך אכן יינתק מהקב"ה, ולכן הוא מוסר את נפשו:

יום שבת קודש ד' שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כה, אלא שגלות הוה... עד עמ' 50, כלל:

67 אֵלֶּה שְׁגוּלוֹת הַזֶּה לְבְּחִינַת חֲכָמָה – אִינוּ אֵלֶּה לְבְּחִינַת
68 הַמִּתְפַּשְׁטִת מִמֶּנָּה בְּנֶפֶשׁ בָּלָה לְחַיּוּתָהּ, – בחיות אלקית.
69 התפשטות זו בלבד של
70 "חכמה", אפשר שתהיה
71 בגלות, ולא יתאפשר לה
72 להתפשט בכל הנפש,
73 וממנה בכל הגוף, להחיות
74 בחיות של קדושה ולשמור
75 עליהם מלעבור עברה.
76 אֲבָל שָׂרֵשׁ וְעֵקֶר שֶׁל

ליקוטי אמרים

אלא שגלות הוה לבחי' חכמה אינו אלא לבחי'
המתפשטת ממנה בנפש כולה להחיותה אבל שרש
ועיקר של בחי' חכמה שבנפש האלהית הוא כמוחין
ואינה מתלבשת בלבוש שק דקליפה שבלב בחלל
השמאלי בבחי' גלות ממש. רק שהיא בבחי' שינה

1 ומוסתרם, ואינה פועלת פעולתה בהם – שפעולתה צריכה הרי
2 להיות, שהנפש כולה תהיה בטלה להקב"ה, כל זמן שעוסקים
3 בדעתם ובינתם בתאוות העולם. – כל זמן שה"דעת" וה"בינה",
4 שהן הכוחות הגלויים ולמטה מ"חכמה", שקועות בתאוות – בחינת

5 ה"חכמה" היא כנרדמת
6 ונתונה בשינה. אך

7 כשכבאים – הרשעים, ליד
8 נסיון בדבר אמונה, שהיא
9 למעלה מהדעת, ונגעה
10 עד הנפש – עד לבחינת
11 חכמה שבה – שורש
12 האמונה הוא, כאמור,
13 ב"חכמה", אזי היא –
14 ה"חכמה", נעדרת משנתה,
15 כלומר, היא מתגלה,
16 ופועלת פעולתה בבה"ה
17 המלכש בה, – השפעתה
18 של ה"חכמה" מתבטאת
19 בכך, שאותו אדם מוכן
20 למסור את נפשו על קידוש
21 ה', וכמו שכתוב¹²: "ויקין
22 בלשון ה'", – הרומז על
23 בחינת ה"חכמה" שבנפש
24 ואור אין סוף המלוכש בה,
25 שהיתה קודם כרדומה, ולא
26 פעלה פעולתה. אך, כשבא
27 האדם לידי נסיון של קידוש
28 ה' – היא מתעוררת ופועלת
29 פעולתה – לעמוד בנסיון
30 באמונת ה' בלי שום טעם
31 ודעת ושכל משגל לו, –

32 מדוע עליו למסור את נפשו, להתגבר על הקליפות ותאוות עולם
33 הזה בזה ובאסור שהרגל בהם, ולמאם בהם, – כלומר,
34 בעמדו עתה נכון למסור את נפשו על קידוש ה', לא רק שהוא מרסן
35 את תאוותיו הפנימיות ומושל עליהן, אלא הן נעשות מאוסות
36 בעיניו, ולבחר לו ה' לחלקו ולגורלו, – גם כוחותיו הפנימיים,
37 כ"שכל" ו"מדות", הנקראים "חלק", וגם הכוחות העליוניים יותר,
38 "רצון" ו"תענוג", הנקראים "גורל" – יהיו נתונים כולם להקב"ה –
39 למסור לו נפשו על קדשת שמו. ואף כי הקליפות נגברו עליו
40 כל ימיו ולא יכול להם, – שהרי, מדובר כאן ביחס ל"פושע
41 ישראלי", שגם הוא מוסר נפשו על קידוש ה', והקליפות היו בו תמיד
42 על העליונה, כמאמר רז"ל¹³: "הרשעים הם ברשות לבם", –
43 ברשות החלל השמאלי שבלבם, מקומה של הנפש הבהמית והיצר
44 הרע שמצד הקליפה; מכל מקום כשבא ליד נסיון בדבר אמונה
45 בה' אחר, שישודתה בהררי קדש, היא בחינת חכמה שבנפש
46 האלהית, – כפי שזכר לעיל, נקראת "חכמה" בשם "קדש", שבה

ליקוטי אמרים

ברשעים ואינה פועלת פעולתה בהם כל זמן שעוסקים
בדעתם ובינתם בתאוות העולם. אך כשבאים לידי
נסיון בדבר אמונה שהיא למעלה מהדעת ונגעה עד
הנפש לבחי' חכמה שבה אזי היא ניעורה משנתה
ופועלת פעולתה בכח ה' המלוכש בה. וכמ"ש ויקין
כישן ה' לעמוד בנסיון באמונת ה' בלי שום טעם ודעת
ושכל מושג לו להתגבר על הקליפות ותאוות עוה"ז
בהיתר ובאסור שהורגל בהם ולמאם בהם ולבחר לו
ה' לחלקו ולגורלו למסור לו נפשו על קדושת שמו ואף
כי הקליפות גברו עליו כל ימיו ולא יכול להם כמאמר¹⁴ ל'
שהרשעים הם ברשות לבם מ"מ כשבא לידי נסיון
בדבר אמונה בה' אחד שישודתה בהררי קודש היא
בחי' חכמה שבנפש האלהית שבה מלוכש אור א"ס
כ"ה הרי כל הקליפות בטלים ומבוטלים והיו כלא היו
ממש לפני ה' כדכתיב כל הגוים כאין נגדו וגו' וכתוב כי
הנה אויבך ה' כי הנה אויבך יאבדו יתפרדו וגו' וכתוב
כהמם דונג מפני אש יאבדו וגו' וכתוב הרים כדונג נמסו.
והנה אור ה' א"ס כ"ה המלוכש בחכמה שבנפש גדול
ועצום כחו כל כך לגרש ולדחות הס"א והקליפות שלא
יוכלו יגעו אפי' בלבושיו שהם מחשבה דבור ומעשה
של אמונת ה' אחד דהיינו לעמוד בנסיון למסור נפשו
אפי' שלא לעשות רק איזה מעשה לבד נגד אמונת
ה' אחד כגון להשתחות לעבודה זרה אף שאינו מאמין

לקיים תורה ומצוות נדרשת גם יראה; ומאחר שאנו אומרים,
שלשמירת התורה והמצוות מספיקה האהבה המסותרת בלבד –
הרי שהיא כוללת בתוכה גם יראה; והנה, אור ה' אין סוף
ברוך-הוא המלכש בחכמה שבנפש – גדול ועצום כחו כל כך
לגרש ולדחות הסמרא אחרא והקליפות שלא יוכלו יגעו אפלו
בלבושיו, – ה"לבושים" שלהם שייכים לאור אין סוף ברוך הוא,
שהם מחשבה דבור ומעשה של אמונת ה' אחר; – שלא יהיה
בכוח של הקליפות "לנגוע" לא רק באמונה עצמה, כי אם גם לא
במחשבה, דיבור ומעשה, שעליהם להיות מושלטים מהאמונה
ומאחרות ה'. והיינו – אור אין סוף המלוכש בנפש היהודי, נותן לו
הכוח, לעמוד בנסיון למסור נפשו, אפלו שלא לעשות רק איזה
מעשה לבד נגד אמונת ה' אחר, כגון – כשכופים עליו: להשתחות
לעבודה זרה, אף שאינו מאמין בה כלל בלבד, – ואין זה "נוגע"
באמונה עצמה, שכן – בלבו הוא הרי מאמין בהקב"ה, יש בכך רק
משום מעשה שבניגוד לאמונה – ואף על כך הוא מוסר את נפשו; וכן

1 – זה נותן לו הכוח למסור את נפשו, **שלא לְדַבֵּר תוֹעָה חֵם וְשָׁלוֹם**
 2 **עַל אַחֲדוֹת ה', אִם שָׂאִין פִּיּו וְלִבּו שׁוֹיִן, רַק לְבו שְׁלֵם בְּאִמּוֹנָה**
 3 **ה'.** – אף-על-פי-כן ימסור את נפשו, שלא לעשות אותו מעשה ושלא
 4 לדבר אותו דיבור. ברם, אין זו ההתבטאות של האהבה המסותרת

5 עצמה. האהבה הטבעית

6 והמשיכה להקב"ה, אינן

7 נפגעות כאן ישירות, שכן, גם

8 בשעת המעשה או הדיבור

9 נשארת האמונה בתומתה,

10 אלא, זו היא ההתבטאות של

11 ה"יראה" הכלולה ב"אהבה"

12 – הוא ירא מלהיות חס

13 ושלוש נפרד מהקב"ה –

14 יראה זו מונעת אותו

15 מלעשות אותו מעשה או

16 מלדבר אותו דיבור. וכל זה

17 – מחמת שנתגלתה בו, בגלל הנסיון של קידוש ה', ה"חכמה" שבנפש.

18 **וְזֶה נִקְרָא "דְּחִילו הַנִּכְלָל בְּרַחֲמֵי" – יראה הכלולה באהבה,**

19 **שֶׁהִיא אֲהָבָה הַטְּבִיעִית שֶׁבְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית שֶׁבְּכָלִּלוֹת יִשְׂרָאֵל,**

20 **שֶׁחֲפָצָה וְרִצּוֹנָה בְּטַבָּעָה לְדַבֵּק בְּשִׁרְשָׁהּ וּמְקוֹרָהּ אֱוִי-אִי־סוֹף**

21 **בְּרִיךְ-הוּא, שֶׁמִּפְנֵי אֲהָבָה זוֹ וְרִצּוֹן זֶה – להידבק בהקב"ה, היא –**

22 הנפש האלקית, יראה ומפחדת בְּטַבָּעָה מְנַעַץ בְּקֶצֶה מְמַאֵת

23 עֲבוּרָה וְזֶה חֵם וְשָׁלוֹם, שֶׁהִיא נֶגֶד אִמּוֹנָה ה' אֲהָ, אֶפְלוֹ

24 בְּלִבוּשֶׁיהָ הַחִיצוֹנִים שֶׁהֵם דְּבוּר אוֹ מַעֲשֶׂה, – הקשורים בעבודה

25 זרה, בְּלִי אִמּוֹנָה כָּלֵל כָּלֵל: – בעבודה זרה זו. גם מכך יראה נשמתו

26 של יהודי, ויראה זו, היא הכלולה באהבה המסותרת. הרי, שבאהבה

27 מסותרת – הכוללת בתוכה גם יראה – יכול יהודי לקיים תורה

28 ומצוות, כפי שיפורט להלן, על-ידי שעושה חשבון: מאחר שהיה גם

ליקוטי אמרים

בה כלל בלבו וכן שלא לדבר תועה ח"ו על אחדות ה' אף שאין פיו ולבו שוין רק לבו שלם באמונת ה' וזה נקרא דחילו הנכלל ברחימו שהיא אהבה הטבעית שבנפש האלהית שבכללות ישראל שחפצה ורצונה בטבעה לידבק בשרשה ומקורה אור א"ס ב"ה שמפני אהבה זו ורצון זה היא יראה ומפחדת בטבעה מנגוע בקצה טומאת ע"ז ח"ו שהיא נגד אמונת ה' אחד אפילו בלבושה החיצונים שהם דבור או מעשה בלי אמונה בלב כלל:

מוסר את נפשו, ובלבד שלא להיות נפרד מהקב"ה, עליו בודאי להימנע מלעבור עבירה, כי על-ידי עבירה נפרדים חס ושלום מהקב"ה. עליו לקיים מצוות, כי על-ידי מתאחדים עם הקב"ה, וזה הרי רצונו האמיתי – להיות דבוק בהקב"ה.

בהקשר למה שלמדנו בפרק

זה ב"תניא", שגם פושע

ישראל מוסר את נפשו

כשרוצים לכפות עליו

לכפור בהקב"ה, מן הראוי

להביא סיפור שאירע בזמנו

של הבעל-שם-טוב, המובא

בספר "תולדות יעקב יוסף":

בגלל סיבות שונות, גדל

וחונך ילד יהודי אצל גוי

"פריץ", ולא ידע שום דבר

מיהדותו. כשבגר קצת אותו

ילד, החליט ה"פריץ" להמיר את דתו באופן רשמי, והכין לכבוד

אותו מאורע סעודה גדולה. בהיותו בטוח שהילד לא יתנגד לכך,

הודיע לו ה"פריץ" שביום מסיים ימירו את דתו. הילד החל לשאול

למשמעות הדבר. וה"פריץ" ענה לו: כלום, עד עתה קוראים לך

פיוויש – וכשימירו את דתך יקראו לך "איוואן". שאל הילד: מדוע

– אני נקרא "פיוויש"? נאלץ ה"פריץ" לספר לו, שהוא ילד יהודי.

מששמע הילד שהוא ילד יהודי לא רצה להסכים שימירו את דתו,

בטענו: אני נקרא "פיוויש" – אשאר "פיוויש"! ולא הועילו היסורים

הרבים שייסר אותו ה"פריץ" על כך. פיוויש מסר את נפשו על

קידוש ה'. התבטאה על כך אשה יהודיה: ריבונו של עולם, אנחנו,

אכן, לא טעינו בכך, אך, גם אתה לא טעית בנו. פיוויש, פושע

ישראל, מסר את נפשו על קידוש ה'.

המשך ביאור למס' ערכין ליום שלישי עמ' א

תוף, כְּנֹד נְעִים עִם נָבֵל' – הרימו בפה קול זמרה, ותנו קול על התוף ועל הכינור שקולו נעים.

רַב נִחְמָן בַּר יִצְחָק אֲמַר מִהֶבֶא, שנאמר (ישעיה כד יד) בנבואת ישעיה על פורענות העתידה לבא וישארו מעם ישראל מתי מעט,

ואמר על גאולת הנשארים '(הם) הִמָּה יִשְׂאוּ קוֹלָם, יְרוֹנוּ בְּנִאֲוִן ה', צִהְלוּ מִיָּם' – ישאו קולם בשיר בזמן שתכון ממשלת ה', ויצהלו בשיר בית המקדש יותר מן השיר ששרו על ים סוף בעת שטבעו המצרים.

וְתִנָּא מִיִּיתֵי לָהּ – מביא מקור לשירת הלויים בתורה מִהֶבֶא, שנאמר (במדבר ז ט) כשחילק משה על פי ציווי ה' את משא המשכן למשפחות הלויים, וְלִבְנֵי קָהָת לֹא נָתַן כִּי עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ עָלֵיהֶם בְּקִרְבָּה יִשְׂאוּ' – לא נתן להם עגלות לפי שהיו צריכים לשאת את ארון ברית ה' על כתפיהם. ויש להבין הלשון 'בכתף ישאו' שֶׁמִּשְׁמַע

שֶׁנֶּאֱמַר 'בְּכַתֵּף' אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁיִּשְׂאוּ, אלא מה תלמוד לומר 'יִשְׂאוּ', שֶׁאֵין 'יִשְׂאוּ' מלשון משא אֶלָּא לְשׁוֹן שִׁירָה, ומלשון נשיאת קול, וכן הוא אומר – וכן מצאנו בשיר לשון 'נשיאה', שנאמר (תהילים פא ג) 'שִׂאוּ זִמְרָה וְתִנּוּ תוֹף' וכן אומר הפסוק (ישעיה כד יד) 'יִשְׂאוּ קוֹלָם יְרוֹנוּ וְגו'.

תִּנָּא בְּן אָחִי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אֲמַר מִהֶבֶא, שנאמר (שמות יט יט) במעמד הר סיני 'מִשָּׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְּקוֹל'

משקים, מִנֵּין שיצא ידי חובתו, תלמוד לומר, בהמשך הפסוק, 'אשר תבאי מארצך', שהיה אפשר לכתוב 'אשר מארצך', והמילה 'תבאי' מיותרת, ובאה לרבות שאם הביא ענבים ודרכם יצא ידי חובה.

ובאופן זה שהביא המשקים שיצאו מהענבים, אומרים שירה על ביכורים.

הגמרא חזרת לענין שירת הלויים במקדש, ומביאה מקורות נוספים לכך: חֻקִּיהָ אֲמַר מִהֶבֶא, שנאמר (דברי הימים א' טו כב) בהעלות דוד את ארון ה' אל מקומו וצויה ללויים שישאורו 'וּכְנִנְיָהּוּ שֵׁר הַלְוִיִּם בְּמִשָּׁא (ישור) [יסר] בְּמִשָּׁא, כִּי מִכֵּין הוּא' – 'משא' עניינו נשיאת הקול, והיה נושא את קולו ומייסר ומוכיח את הנושאים על משא הארון על ידי הגבהת והנמכת קולו. אֶל תִּיקְרִי [יסר] (ישור), אֶלָּא קרא 'יִשְׂרִי', לשון שירה, ופירוש 'ישיר במשא', ישא את קולו בשיר. ומכאן לשירת הלויים מן התורה.

בְּלִוְטִי [שם חכם] אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִהֶבֶא, שנאמר (במדבר ד מז) לגבי שבת לוי 'כָּל הַבָּא לְעֲבֹד עֲבֹדַת עֲבֹדָה', קורא הכתוב לעבודת בני לוי 'עבודת עבודה', אִתְּהוּ עֲבֹדָה שְׂאִינָה נְעִשִׁית לַבַּד אלא צְרִיכָה עֲבֹדָה אַחֲרָה, הוּא אֲמַר זו שִׁירָה, שצריכה עבודת הקרבן, שאינה נאמרת אלא בשעת ניסוך היין של הקרבן.

רַבִּי יִצְחָק אֲמַר מִהֶבֶא, שנאמר (תהילים פא ג) 'שִׂאוּ זִמְרָה וְתִנּוּ

יום ראשון	יום שני	כז טבת	ה'תש"ג
-----------	---------	--------	--------

שיעורים. חומש: וארא, שני עם פירש"י.
תהלים: קכ"קלד.
תניא: משא"כ . . . צדיקים כו' ע"ש.

רבינו הזקן אמר: אידישע גשמיות איז רוחניות, דער אויבערשטער גיט אונז גשמיות, מיר זאלען דערפון מאַכען רוחניות. אמאָל אז עס איז לרגע ניט אזוי, דארפֿען געבען דעם אויבערשטען אפילו מנחת עני גיט ער א פולע.

רבנו הזקן אָמר: גַּשְׁמִיּוֹת שֶׁל יְהוּדִים הֵיא רֻחָנִיּוֹת. הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא נוֹתֵן לָנוּ גַּשְׁמִיּוֹת, כְּדֵי שְׁנַצּוֹר מִמָּוֶה רֻחָנִיּוֹת. לְעֵתִים, כְּאֲשֶׁר לָרַגַע אֵין הַדְּבָר כֵּן, יֵשׁ לָתֵת לַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְלוֹ מִנְחַת עֲנִי, וְהוּא נוֹתֵן בְּשֹׁפֶע.

יום שני	יום שלישי	כח טבת	ה'תש"ג
---------	-----------	--------	--------

שיעורים. חומש: וארא, שלישי עם פירש"י.
תהלים: קלה"קלט.
תניא: ובוה יובן . . . תהי צדיק.

בספֿר הַחֲקִירָה (דֶּרֶךְ אֱמוּנָה) לֵה"צִמְח צֶדֶק" הַנִּדְפֵּס – חֲסִרִים הִרְבֵּה הִגָּהוּת. ה"צִמְח צֶדֶק" חֲבָרוּ בִּיחָס עִם נִסְיוֹתָיו לִפְטֵרבוּרָג, שְׁשֵׁם הָיָה צָרִיף לַעֲנוֹת עַל כַּמָּה שְׁאֵלוֹת בְּעֲנִינִים אֵלוֹ.

יום שלישי	יום רביעי	כט טבת	ה'תש"ג
-----------	-----------	--------	--------

שיעורים. חומש: וארא, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קמ"קג.
תניא: פרק טו, ובוה . . . 40 חלל בקרבו.

אנן פועלי דיממא אנן. יום הוא אור, עבודתנו היא עבודת האור, מאַכען ליכטיג די וועלט באור תורה. ומלבד כי צריכים לעמוד במעמד ומצב טוב בעז"ה בעצמו – אליין דארף מען זיין ווי עס דארף צו זיין – הנה כל העבודה היא לזכות להעמיד תלמידים גרונטיקע מענשען, אשר יהיו מסורים בלבם ודעתם אל הכוונה הפנימית. שאינו מספיק למוד תורה הנגלית וחבוב הקודש בשמירת המצות, כי אם צריכים גם עבודה שבלב.

אַנן פֿוֹעֲלֵי דִימָמָא אַנן [=אַנו, פֿוֹעֲלֵי יוֹם אַנו]. יוֹם הוּא אוֹר, עֲבוֹדַתְנוּ הִיא עֲבוֹדַת הָאוֹר, לְהָאִיר אֶת הָעוֹלָם בְּאוֹר תּוֹרָה. וּמִלֵּבד כִּי צָרִיכִים לַעֲמֹד בְּמַעֲמַד וּמִצְבָּ טוֹב, בְּעֲזֵרַת ה', בְּעֲצֻמוֹ – לְהִיּוֹת בְּעֲצֻמוֹ כְּפִי שְׁצָרִיף – הִנֵּה כָל הָעֲבוֹדָה הִיא לְזֻכוֹת לְהַעֲמִיד תַּלְמִידִים אֲנָשִׁים יְסוּדִיִּים, אֲשֶׁר יִהְיוּ מִסּוּרִים בְּלִבָּם וְדַעְתָּם אֶל הַכּוּנָה הַפְּנִימִית. שְׁאִינוֹ מִסְפִּיק לְמוֹד תּוֹרָה הַנִּגְלִית וְחֲבּוּב הַקֹּדֶשׁ בְּשִׁמְרַת הַמִּצְוֹת, כִּי אִם צָרִיכִים גַּם עֲבוֹדָה שְׁבֻלֵב.

יום רביעי	יום חמישי	א שבט, ר"ח	ה'תש"ג
-----------	-----------	------------	--------

שיעורים. חומש: וארא, חמישי עם פירש"י.
תהלים: א"ט.
תניא: ובבינוני . . . כא מרגילותו.

אַמִּירַת תְּהִלִּים הָאֲמוֹר (בְּכָל יוֹם אַחֵר הַתַּפְּלָה) אֵין בְּזֶה שׁוּם הַפְּרֵשׁ בֵּין בְּתֵי כְּנִסְיוֹת שֶׁל אַנ"ש [אַנְשֵׁי שְׁלוֹמוֹ, חֲסִידֵי חַב"ד] שְׁיַחֲיוּ, אוֹ מִתַּפְּלִלֵי נֶסֶח אֲשַׁכְּנוּ אוֹ נֶסֶח פּוֹלִין, ה' עֲלֵיהֶם יַחֲיוּ. וּמִצַּד אֶהְבֵּת יִשְׂרָאֵל... וּבִפְרָט לְגַדֵּל הָעֵינָן שֶׁל אַמִּירַת תְּהִלִּים בְּצַבּוֹר וְכוּנָתָה הַפְּנִימִית,

הנוגע לכלל ישראל ממש בגשמינות, בבני חיי ומזונא, וברוחניות... עלינו להשתדל בכל מיני השתדלות אשר יקבע בכל בתי הכנסת מאיזה נסח שיהיה.

יום חמישי

יום ששי

ב שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וארא, ששי עם פירש"י.

תהלים: י"ז.

תניא: ובוה יובן . . . עבודתו כלל.

אאמו"ר סיפר: הדרוש וארא גו' ושמי ד' גו' המדבר בענין כי לא ידח ממנו נדח (אינו הנדפס בתו"א), קנה לו שם "דער פרומער וארא", והי' רגיל רבינו הזקן לחזור אותו אחת לשלש שנים, ובכל פעם ופעם כמעט שהי' אומר אותו כלשונו. ואמר הצ"צ: יעדער מאל איז געווען א אור חדש. האט דער טאטע געזאגט: א אור איז אלע מאל גלייך, אבער מאור איז אלע מאל ווי א דבר חדש.

אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] ספר: הדרוש "וארא גו' ושמי ה'" גו', המדבר בענין "כי לא ידח ממנו נדח" (אינו הנדפס ב"תורה אור"), קנה לו שם "דער פרומער וארא", [= "וארא" ה'רא שמים]. והיה רגיל רבנו הזקן לחזור אותו אחת לשלש שנים, ובכל פעם ופעם כמעט שהיה אומר אותו כלשונו. ואמר ה"צמח צדק": בכל פעם היה זה אור חדש. הגיב אבא: 'אור' הוא תמיד זה, אך 'מאור' הוא בכל פעם כדבר חדש.

יום שישי

שבת

ג שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וארא, שביעי עם פירש"י.

תהלים: יח"ב.

תניא: פרק טז. וזה . . . באריכות.

"תורה אור" נדפס לראשונה בשנת תקצ"ז בקאפוסט (בלי ההוספות). ה"צמח צדק" במקתבו מיום ג שבט תקצ"ז כותב: ספר "תורה אור" הנדפס עתה... בו מאמרים רב הדרושים שמשנת תקנ"ו עד סוף תקע"ב, אשר הרבה מהם שם רבנו ז"ל בעצמו עין עיונו עליהם והגיהם, והספיקה דעתו הקדושה להביאם לבית הדפוס. והספר כולל שני חלקים, חלק הראשון על שני חמשי התורה וחנכה ופורים, גם כמה דרושים לחג השבועות וזמן מתן תורתנו בפרשת יתרו, וקצת לפסח בפרשת ויקהל. וחלק השני אם ירצה ה' על ג' חמשי התורה ושיר השירים ומועדים וראש השנה ויום כפור... ושם המחבר נאה לו: שניאור, כמו "ואהבת" בגימטריא ב' פעמים אור. עד כאן לשונו –

לא הספיקו להדפיס רק חלק הראשון, פי על ידי מלשינות סגרה הממשלה כמה מבתי הדפוס העברים ברוסיה, וביניהם גם בית הדפוס בקאפוסט אשר שם הדפיסו ה"תורה אור". בשנת תר"ח נדפס חלק ב' בויטאמיר ובשנוי השם "לקוטי תורה".

שבת קודש

יום ראשון

ד שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בא, פרשה ראשונה עם פירש"י.

תהלים: כג"ח.

תניא: פרק יז. ובוה . . . כג מצותיו ותורתו.

מצרים הוא לשון מצר וגבול. גלות מצרים ברוחניות, הוא מה שנפש הבהמית מגבלת ומסתרת על הנפש האלקית, עד שנפש האלקית מתצמצמת כל כך שנעשה בקטנות והעלם. ויציאת מצרים הוא הסרת המצר והגבול. והינו דהשכל שבמח מאיר בלב במדות טובות בפעל ממש.

מדוע לפרוע היום, כשאפשר לפרוע מחר? יום ראשון כ"ז טבת ה'תשע"ב

הלכות מלוה ולוה פרק יד, הלכה א: ואם היה החוב לזמן, ונתבע בזמנו – יפרע שלא בשבועה. מהלשון "ואם היה החוב לזמן" עולה שהלכה זו אמורה דוקא כאשר מלכתחילה נקבע מועד לפירעון, אך כאשר לא נקבע בפירוש מועד, נאמן הלווה לטעון שפרע אפילו בסמוך להלוואה. והקשו ראשונים: הרי כאשר לא נקבע זמן, סתם הלוואה היא לשלושים יום ומדוע אף באופן זה אין הלווה נאמן לטעון שפרע בתוך שלושים יום? ותירץ ב'שיטה מקובצת' בשם התוספות: בסתם הלוואה, יתכן שהלווה יקדים לפרוע אף שאינו חייב לעשות זאת, מחמת אי-הנעימות כלפי המלווה. אך כאשר נקבע זמן פירעון, המלווה לא מצפה כלל לתשלום לפני הזמן, והלווה אינו ממחר לפרוע.

קודם הזמן. והרא"ש (ש"ת סי' ה) תירץ באופן אחר: המבקש הלוואה לזמן מסוים מגלה דעתו שלא יהיו בידו מעות עד אז, ולכן אינו נאמן לטעון שפרע קודם הזמן. אבל בסתם הלוואה, אמנם אינו חייב לפרוע קודם שלושים יום, אך לא גילה בדעתו שלא יהיו בידו מעות עד אז ונאמן לטעון שפרע קודם. ונפקא-מינה בין התירוצים, כאשר הגיע זמן הפירעון והלווה ביקש הארכה: לפי הטעם הראשון, במקרה זה אכן חש הלווה אי-נעימות כלפי המלווה, שהרי כבר הגיע הזמן שסיכמו עליו בתחילה, ולפיכך משתדל לפרוע אף קודם הזמן. אך לפי הטעם השני, בבקשת הארכה גילה שלא יהיו לו מעות עד אז, ואינו נאמן לומר שפרע קודם הזמן.

(זחם סופר ב"ב ה, א, ד"ה הקובע)

קביעת המטבע בשטר חוב יום שני כ"ח טבת ה'תשע"ב

הלכות מלוה ולוה פרק יז, הלכה ט: המוציא שטר חוב על חברו, ויהיה כתוב בבל – מנבחו ממעות בבל; היה כתוב בארץ ישראל – מנבחו ממעות ארץ ישראל... בא לגבות ממעות המקום שיצא בו השטר, ומען הלוח: שהמעות שאני חוב לו מכסף שהוא פחות מזה המטבע – ישבע המלוה ויטל. היה בו כסף סתם – מה שירצה לזה מנבחו. בגמרא (כתובות קי, ב): "המוציא שטר-חוב על חברו, כתוב בו [בשטר] 'בבל', מגבהו ממעות בבל. כתוב בו 'ארץ ישראל', מגבהו ממעות ארץ ישראל. כתוב בו סתם [ללא פירוט היכן נכתב השטר], הוציאו [לגביה] בבבל, מגבהו ממעות בבל, הוציאו בארץ ישראל, מגבהו ממעות ארץ ישראל. כתוב בו כסף סתם [ללא פירוט המטבע], מה שירצה לזה מגבהו". מכאן שאם לא ידוע באיזה מטבע התחייב, מניחים שהתחייבות היתה בהתאם למטבע הנוהג באותו מקום. ובימינו אם, למשל, כתוב בשטר סכום מסוים ולא ידוע אם החיוב בשקלים או בדולרים, אם החיוב היה בארץ ישראל - התחייב בשקלים, ואם החיוב היה במדינה בה נוהג תשלום

בדולרים - החיוב הוא בדולרים. ומדברי הגמ' משמע לכאורה שהדין דווקא כאשר כתוב בשטר היכן היתה התחייבות, אך אם המקום לא מוזכר בשטר גובים לפי המטבע הנוהג במקום הגבייה, אולם הדבר תלוי במחלוקת ראשונים. הר"ן (בסוף מסכת כתובות) כתב שאם לא מפורש בשטר מקום, המטבע נקבע לפי מקום הגבייה כי מפרשים את אי פירוט המקום כסימן שהלוה השתעבד לפרוע את חובו במטבע של מקום הגבייה (בין אם יהיה יותר מסכום החוב המקורי ובין אם יהיה פחות), וכאשר לא הזכירו את מקום ההלוואה, דעתם היתה להתחייב לפי מקום הגבייה, ועל כרחך לא תועיל הוכחה ביחס למקום ההלוואה, וכן לא יצטרך המלוה להשבע כנגד טענת הלוה שהחיוב היה במטבע קטנה ממטבע שבמקום הגבייה (וראה עוד בש"ך חו"מ מב, לג). אבל לדברי הרמב"ם החיוב הוא לפי מקום ההלוואה, אלא שכאשר אין ידוע מהו מקום ההלוואה מניחים שמן הסתם מקום הגבייה הוא מקום ההלוואה.

מי השביח את הקרקע? יום שלישי כ"ט טבת ה'תשע"ב

הלכות מלוה ולוה פרק כא, הלכה ז: בעל חוב שפא למרחץ מן התומין, יתומים אומרים: אנו השפחנו, ובעל חוב אומר: שפא אביכם השפית – על התומים להביא ראיה. הטעם לכך שהיתומים צריכים להביא ראיה מבואר בגמרא (ב"מ קי, ב): מאחר והקרקע עומדת לגבייה ע"י הבעל חוב, מתייחסים אליה כבר מעתה כגבויה, ולכן הבע"ח הוא המוחזק ועל הירורשים המבקשים להוציא מידו להביא ראיה. והנה, בגמרא (סוטה כד, א) נחלקו בית שמאי ובית הלל לגבי אשה שהתרה בה בעלה שלא להסתר עם פלוני, ונסתרה ומת בעלה קודם שהספיקו להשקותה מי סוטה: לדעת בית הלל אינה נוטלת כתובה אם לא תיבדק ויימצא שטהורה היא, כי 'המוציא מחברו עליו הראיה'. אך לדעת בית שמאי נוטלת את כתובתה

ואין חובת ההוכחה עליה, כי 'שטר העומד להגבות – כגבוי דמי' (שם כה, א) ובעל השטר נחשב מוחזק בנכסים אפילו קודם הגביה. ולכן הנכסים נחשבים ברשותה, ועל יורשי הבעל הבאים להוציא ממנה את הנכסים להוכיח שנשטמה. ולכאורה קשה: הרי הלכה כדעת בית הלל ששטר העומד להגבות אינו כגבוי, ואם כן אין האשה נחשבת כמוחזקת בדמי הכתובה, ומדוע כאן נחשב הבעל-חוב מוחזק בקרקע? ויש מהראשונים (רשב"א ב"מ שם) שתירצו שהדברים אמורים בשדה שנעשתה 'אפותיקי' לגביית החוב, היינו שהבעל חוב יכול לגבות את השדה בחובו ואין יכולים לסלקו בדמים, ולכן נחשב כמוחזק בשדה, ואילו בכתובה שהבעל לא ייחד שדה מסוימת כ'אפותיקי' אין האשה נחשבת מוחזקת.

אך הרמב"ם אינו מזכיר שמדובר ב'אפותיקי', ונראה כי לשיטתו בכל אופן נחשב הבע"ח מוחזק, ולפי זה בכתובה אין האשה נחשבת כמוחזקת כי עצם שעבוד הכתובה נתון בספק,

שנא נטמאה והפסידה את כתובתה. אך כאן היתומים מודים לבע"ח בשעבוד הקרקע והויכוח הוא רק לגבי השבח, ולכן הבע"ח נחשב מוחזק (תומים סי' קטו סקכ"ג).

בין שטר לכתובה

יום רביעי א' שבט ה'תשע"ב

ונחתמה בלילה כשרה.

וכתב הר"ן בפירושו לרי"ף (שם ח, ב ד"ה כתובה): הכלל ש"עסוקין באותו ענין כשר" הוא דוקא בשטרי הלואה, כי הכסף משעבד, וכיון שמוכנים לחתום יוצא קול שההלואה יצאה אל הפועל, אבל בשטרות שמתחייב בקנין וכד', הרי בטרם נכתב השטר לא הייתה השתעבדות ובמה מתחייב כשהשטר עוד לא נחתם? ולכן, אף אם יוצא קול אין כאן שיעבוד.

וממשיך הר"ן: "ולפיכך תמהני על הרמב"ם ז"ל שכתב 'ואם היו עסוקין בענין עד שנכנס הלילה וחתמוהו, אע"פ שקנו מידו בלילה, כשר' ומשמע אפילו בשטרי חיוב!"

ובשלחן ערוך (חור"מ מג, יז) הביא את שיטת הר"ן: "יש מי שאומר דהא דאמרין דעסוקין באותו ענין כשר - היינו דוקא בשטרי הלואה, אבל בשטרי חיוב שהוא מתחייב בקנין או בשטר, לא". אך הש"ך (ס"ק לה) כתב שמשמע משאר הפוסקים שלא פסקו כהר"ן.

הלכות מלווה לווה פרק כג, הלכה ג: שְׁמֵר שְׁבִתָּהּוּ בַּיּוֹם, וְנָחְתָם בְּלֵילָה הַסְּמוּךְ לוֹ – פְּסוּל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְקַדֵּם. וְאִם הָיוּ עֲסוּקִים בְּעֵינֵי עַד שֶׁנִּכְנַס הַלַּיְלָה וְחִתְּמוּהוּ, אַף עַל פִּי שֶׁקֵּנוּ מִמֶּנּוּ בְּלֵילָה – כָּשֵׁר.

בגמרא (גיטין יח, א): אמר שמואל, כתובה כמעשה בית דין דמיא, מה מעשה בית דין נכתבין ביום [בתאריך היום] ונחתמין בלילה [שאחריין], אף כתובה נכתבת ביום ונחתמת בלילה. כתובתו של רבי חייא בר רב נכתבה ביום ונחתמה בלילה. היה שם רב ולא אמר להם דבר. ושאיין זו הוכחה שרב סובר כשמואל כי במקרה של רבי חייא היו עסוקים באותו ענין ולכן הכתובה כשרה.

ונחלקו הראשונים בפסק ההלכה: לדעת הרי"ף (גיטין ח, ב) והרא"ש (שם ב, ז) הלכה כרב, שהכתובה נחשבת כשאר שטרות וכשרה רק אם עסוקים באותו ענין. ואילו לדעת הרשב"א (שם יח, א ד"ה כתובתה) והגהות מיימוניות (הל' אישות פ"א אות ח) הלכה כשמואל, שכתובה נחשבת כמעשה בית-דין ואם נכתבה ביום

שטר העולה בערכאות

יום חמישי ב' שבט ה'תשע"ב

הרמב"ם פסק כאן כביאור השני בגמרא, ששטר מתנה הנעשה לקנין והעדים החתומים בו גויים, אין לו תוקף של שטר. וצריך להבין: מדוע פסלו שטר מתנה העולה בערכאות של גויים ועדים גויים חתומים בו והרי הלכה היא (הל' גולה פ"ה ה"א) ש'דינא דמלכותא דינא'?

ומבאר ה'מגיד משנה:

'דינא דמלכותא דינא' נאמר רק בדברים שהם לתועלת המלך, כגון ענייני מסים או חוקים שהם לתועלתו ולהנאתו, אבל בדברים שבין אדם לחברו אין דין המלך קובע ולכן שטר העולה בערכאות אין לו תוקף בדיני ישראל.

אך הר"ן (גיטין ד, א מדפי הרי"ף, ד"ה ואיבעית) פירש שדין המלכות דין גם בדברים שאין בהם הנאה ותועלת למלך, ושטר מתנה העולה בערכאות אין לו תוקף רק במקום שלא נקבע חוק המלכות ששטר כזה מועיל, אבל במקום שלפי חוק המלכות השטר תקף, גם שטר מתנה העולה בערכאות כשר מ'דינא דמלכותא'.

הלכות מלווה ולווה פרק כז, הלכה א: כָּל הַשְּׁטָרוֹת שְׁחוּתְמִיתָן עוֹבְדֵי בּוֹכְבִּים – הָרִי אֵלָיו פְּסוּלִין, חוּץ מִשְּׁטָרֵי מִקָּח וּמִמְכָּר וּשְׁטָרֵי חוֹב... שְׁטָרֵי הוֹדָאוֹת וּמִתְנֻת... הָרִי הֵן פְּתָרִים.

שני סוגי שטרות הן: א. שטרי ראייה, כמו במקח וממכר שהשטר משמש רק לראיה על הקנין שברך כלל נעשה בכסף. ב. שטרי קנין, כבמתנה, שברך כלל עצם הקנין נעשה בשטר שמוסר נותן המתנה למקבל (וכתוב בו, 'שדי נתונה לך' וכדו'). והנה, בשטרי מתנה (שטרי קנין) העולים בערכאות של גויים, משמעות המשנה (גיטין י, ב) שהם כשרים. ושואלת הגמרא: מדוע כשרים הם ואין נעשה בהם קנין, הרי כאשר השטר אינו חתום בעדים כשרים הוא כחרס בעלמא?

ושני ביאורים נאמרו על כך: א. השטר כשר כי 'דינא דמלכותא דינא'. כיוון ששטר מתנה זה שנעשה בערכאות תקף על פי דיני המלכות, הרי הוא כשר גם בדיני ישראל. ב. יש לשנות את הגרסה במשנה כך ששטר מתנה שחתומים בו עדים גויים אכן פסול.

חשוד מול טוען טענת שמא

יום שישי ג' שבט ה'תשע"ב

כיון שטוען ספק ואינו יכול להשבע חוזר חיוב השבועה אל השומר ו'מתוך שאינו יכול להשבע – משלם'.

ומבאר הב"ח (שם) את מחלוקת הרמב"ם ורבינו ישעיה לפי דברי התוספות (ב"מ ה, א ד"ה שכנגד) שהקשו מדוע כאשר הנתבע חשוד על השבועה מטילים את השבועה על שכנגדו ואין אומרים 'מתוך שאינו יכול להשבע משלם', ויטול התובע ללא שבועה, כמו בנתבע המחויב שבועה ואינו יכול להשבע כי הוא

הלכות טוען ונטען פרק ב, הלכה ד: הִיָּה הַחֹשֵׁד שׁוֹמֵר, וְיִטְעֵן שְׂאֵבֵד הַפְּקֻדוֹן אוֹ נִגְנֵב – שְׁכַנְגְּרוֹ אֵינוֹ יָכוֹל לְהִשְׁבַּע וְלִפְלֹ, שְׁחָרִי אֵינוֹ מוֹעֵנִי וְדַאי שְׂאֵבֵלוֹ.

אל מול שיטת הרמב"ם הביא הטור (חור"מ סי' צב, יא) את שיטת רבינו ישעיה, ולדעתו מאחר והשומר מחויב שבועה מדאורייתא ואינו יכול להשבע כי הוא חשוד, עליו לשלם, ורק אם היה התובע טוען טענת ודאי חייב הוא להישבע קודם שיטול. אך

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ עט

לשלם אלא שהטילו שבועה על התובע כדי שלא יטפלו עליו טענות שווא, וחשש זה לא שייך בשומר שהרי יכול להימנע מלקבל על עצמו שמירה, ולא יגיע לידי חיוב שבועה. ועוד שהשבועה באה רק במקרה שהפיקדון נאבד או נגנב ואין כאן חשש גורף לתביעות שווא, ובזה העמידו חכמים על דין תורה שמתוך שאינו יכול להישבע משלם. והרמב"ם סובר כתירוץ השני, שכאשר הנתבע מעוניין להישבע ואנו איננו מניחים לו אין לחייבו לשלם, אלא שיש תקנה הפוכה לטובת התובע שישבע ויטול, אך כאשר אינו יכול להישבע כי טוענו בספק – נפטר השומר.

טוען טענת 'שמא' והתובע נוטל ללא שבועה? ותירצו: (א) מעיקר הדין היה על התובע ליטול ללא שבועה אך חז"ל תקנו לטובת הנתבע שמאחר והוא חשוד ואינו יכול להישבע יהיו מי שינצלו זאת כדי לטפול עליו תביעות בידעם שאין ביכולתו להישבע ויאלץ לשלם ולכן חייבו את התובע להישבע. (ב) דין 'מתוך שאינו יכול להשבע משלם' נאמר רק כאשר הנתבע אינו יכול להשבע מצד עצמו, כי הוא טוען 'שמא', אך בחשוד על השבועה הרי הוא עצמו מעוניין להשבע ואנו איננו מניחים לו. ובזה חלוקים הרמב"ם ורבינו ישעיה: רבינו ישעיה סובר כתירוץ הראשון, שמעיקר הדין על הנתבע

שבת קודש ד' שבט ה'תשע"ב

מתי אין העדים זוכרים מה שראו?

העדים זוכרים אלא דבר שהם עדים בו" (היינו שהזמינו אותם להיות עדים לדבר). ויוצא אם כן, שאם ייחדו אותם להיות עדים להלוואה ויטענו שהלוה לא פרע בפניהם, יוחזק כפרן ויצטרך לשלם, וכלשון הרמב"ם (בה"ד) "שאינן העדים זוכרים אלא דבר שהם עדים בו", היינו שדבר שהם עדים בו הרי הם זוכרים. וה'כתב סופר' (אה"ע סי' מ') מוסיף בהסברת דברי ה'מגיד משנה':

בהלכה שלפנינו, שהיו עדים להלוואה, לא מתקבלת טענת הלוה שפרע בפני עדים כאשר הם מכחישים אותו, ואין לומר שהעדים אינם זוכרים כיון שלא היו מוכנים לעדות, כי היות שהלוואה הייתה בפני עדים היה הלוה משתדל להכין את הנוכחים בהחזרת ההלוואה להיות עדים. ולכן, כאשר טוען שפרע בפני העדים והם מכחישים אותו, הוחזק כפרן. אבל בהלכה הקודמת שלא היו עדים להלוואה מתקבלת טענת הלוה 'פרעת' בפני עדים' אף אם העדים שמביא מכחישים אותו, כיון שהעדים זוכרים רק אם הוזמנו לעדות, וכשם שההלוואה לא נעשתה בפני עדים והמלווה סמך על נאמנותו, כך גם הלוה סמך על נאמנות המלווה ולא טרח להכניס לעדות.

הלכות טוען ונטען פרק ו, הלכה ה: תן לי מנה שהלוייתך וחרתי העדים, ואמר הנטען: פרעת' בפני פלוני ופלוני – אומרים ללוה: הביאם והפטר. לא באו... ישבע הסת' שפרעו. ה'מגיד משנה' ביאר, שלשיטת הרמב"ם דווקא אם לא באו העדים (כי מתו או הלכו למדינת הים) די בשבועת היסת שפרע, אבל אם באו העדים והכחישוהו חייב לשלם. ואין זו סתירה להלכה הקודמת (ה"ד) שגם אם באו העדים והכחישו טענת הלוה שפרע את ההלוואה פטור, ולא הוחזק כפרן כי "אין העדים זוכרים אלא דבר שהם עדים בו", כי בהלכה הקודמת אין עדים להלוואה ואילו כאן ההלוואה היא בעדים.

וה'כסף משנה' מבאר שגם אם באו העדים והכחישוהו אינו מוחזק כפרן, אלא ישבע שבועת היסת ויפטר. וכך מדייק ה'לחם משנה' גם מלשון הרמב"ם שהצורך בעדים הוא כדי "לברר דבריו ולהפטר אף משבועה". ואם כדברי ה'מגיד משנה' הרי העדים נחוצים גם כדי לחייבו לשלם אם יכחישו את טענתו שפרע!

ומוסיף ה'כסף משנה': לדעת הרמב"ם, שהלווה אינו מוחזק כפרן גם אם העדים מכחישים את הלוה, זהו משום ש"אין

אגרות קודש

ב"ה, ב' שבט, תשי"ט

ברוקלין.

הרה"ח אי"א נוי"נ מלאכתו מלאכת שמים מו"ה יוסף חיים שי' הכהן וזו' תי'

שלום וברכה!

... מהנכון הי' להתוודע ע"ד האפשרות להדפיס בכל שבוע מאמר בעניני השבוע, באחד ממכ"ע הנדפסים בפרסיסקא, ונקראים ע"י אחב"י. מובן שבאם אין בזה ענין נתינת הכשר להאסור ע"פ שו"ע, ז.א. באם אין העתון של כפירה או שנדפס בשבת, אבל בטח יש לסדר בשלילת חששות האלו, וחשיבות הדבר בודאי שאין צריך ביאור נוסף.

כן מוסיג"פ העתק מכתבי להדינער של תומכי תמימים כמובן ע"מ לנצל רק הרעיון במלאכתו הוא מלאכת הקדש.

בברכה להצלחה ולבשו"ט.

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – כ"ז טבת ד' שבט ה'תשע"ב

הלכות מלוה ולוה

עמו בדין. ראיה שלישית - שאילו נכסים של פלוני¹² הלזה¹⁴
15 הם.

ג. מלוה¹³ שפא לבית דין, והביא משכון בידו, ואמר: זה
משכוננו של פלוני הוא¹⁴, ואני רוצה למכרו ולהפרע חובי
- אין בית דין נזקקין לומר לו: המתן עד שגבוא לזה¹⁵
ויטען; שאם רוצה לומר: לקוח¹⁶ הוא בנדי - אומר¹⁷.
ומשיאין לו עצה למכרו בפני עדים, כדי שידע לזה בכמה
נמכר¹⁸. וכן המלוה את חברו על המשכון, ומת הלזה
והמלוה¹⁹, בין שמת הלזה תחלה²⁰ בין שמת מלוה תחלה,
הואיל והוא²¹ נפרע ממה שפתח ידו, ואלו רצה לומר:
לקוח הוא בנדי - אומר, הרי זה נשבע²² בנקיטת חפץ
ונוטל, בדרך כל הנשבעין ונוטלין²³. ומפני מה אינו נשבע
הסת²⁴? לפי שאינו נשבע על עצמו של משכון²⁵, אלא על
המזון שולקח²⁶. שאלו²⁷ אמר על עצמו של חפץ זה: אתה
מכרתו לי, אתה נתתו לי - היה נשבע הסת ונפטר; אבל²⁸
29 אם היו שם עדים שחפץ זה משכון בידו, ולא ידעו על

יום ראשון כ"ז טבת ה'תשע"ב

פרק שלשה עשר

א. מלוה שפא להפרע בשטר שבידו שלא בפני לזה²: אם
יכולין בית דין לשלח אליו ולהודיעו³ עד שיצמד עמו בדין
- שולחין ומודיעין לו⁴; ואם אי אפשר להודיעו במהרה⁵
- אומרים למלוה שיטבע ויטל⁶ מנכסיו, בין מן הקרקע בין
מן המשלטים, ואין חוששין לשובר⁷. ודין זה תקנת
חקמים⁸ הוא, כדי שלא יהיה כל אחד ואחד נוטל מעותיו
של חברו והולך ויושב לו במדינה אחרת, ונמצא נועל דלת
בפני לויין⁹.
ב. שלש ראיות צריך להביא לבית דין ואחר כך יפרע שלא
בפניו: ראיה ראשונה - לקים השטר שבידו¹⁰. ראיה שניה
- שבעל חובו במדינה אחרת, ואינו מצוי בקאן¹¹ לעמד

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(1) מבאר דין הבא ליפרע שלא בפני חברו, ודין מלווה על המשכון ואבר ומתדיינים כמה היה שווה, ודין מלווה את חברו וקבע
לו זמן פירעון, אם יכול לתבוע לפני הזמן, ודין מלווה חברו ביישוב יכול לתובעו במדבר. (2) כרב נחמן בכתובות פח. (3) כגון
שהיה במקום קרוב. (4) שאין יורדין לנכסיו של לוה אם הוא במקום קרוב, עד שיודיעוהו תחילה (רי"ף שם, ומקורו בבא בתרא
קעד). שנכסיו של אדם הם ערבי (כלומר, מדין ערב גובה מהם). והמלווה את חברו לא יתבע את הערב תחילה אלא תובע את
הלווה (וראה להלן פרק כ"ב, הלכה א). (5) כגון, שהיה במקום רחוק שטורח להודיעו (השווה פרק ט"ז מהלכות אישות הלכה טז).
ומה הוא המרחק? נחלקו בו הרשב"א והרא"ש, לדעת הרא"ש מהלך שלושים יום, דהיינו: אם בכדי שילך השליח ויחזור תוך
שלושים יום - מודיעים, ואם יותר על כך - אין מודיעים. ולדעת הרשב"א המרחק הוא: בכדי מהלך יום אחד (עיי' כסף משנה
ולחם משנה, ובשולחן ערוך סימן קו, א הובאה דעת הרא"ש בלי חולק. (6) שכן אילו היה הלווה בפנינו והיה טוען: יישבע לי
שלא פרעתי - משביעים אותו ואחר כך ייטול, כמבואר לקמן פרק י"ד הלכה ב, עתה - שאין הלווה בפנינו, טוענים במקומו
(כתובות פח. על פי רש"י שם פז). (7) שמא יש לו ללווה שובר - שטר פירעון - על השטר שביד המלווה (ערכין כב:). ודווקא
לשובר אין חוששים, אבל אם היה הלווה נאמן בלא שובר, כגון, מלווה על פה, שנאמן לטעון פרעתי בלא כל ראיה, אין גובין
שלא בפניו, שמא אילו היה בפנינו היה טוען פרעתי (מגיד משנה להלן הלכה ב). (8) כתובות שם. (9) יימנעו מהלוות כסף
לנצרכים, שמא יצאו למרחקים ולא יוכלו לגבות. (10) שמא מזויף הוא, בדומה למה שאמרו (כתובות יט:): גבי תנאי: קיימו
שטרייכו וחותרו לדינא (ובואו לדין). בפרק ו מהלכות עדות הלכה א יתבאר דרך קיום השטר. (11) במקום קרוב היינו, תוך מהלך
שלושים יום (כסף משנה בשם הרא"ש, ולדעת הרשב"א תוך מהלך יום אחד). (12) שהיו מוחזקים בידי הלווה (כסף משנה).
(13) עיי' ספר המקח לרב האי גאון, שער ו. (14) וכבר עברו שלושים יום מעת שמשכנו, כמבואר למעלה פרק ג הלכה ו, שהמשכון
מניחו אצלו עד שלושים יום - ומשלושים יום ואילך מוכרו בבית דין (כסף משנה בשם הריב"ש). (15) פירוש, עד שנודיע ללווה
- שמא יש לו טענה נגדית. (16) וכגון, שהוא מדברים שאינם עשויים להשאל או אפילו עשויים להשאל אלא שאין הדבר ידוע
שכלי זה הוא של הנתבע וכן אין עדים שבא לידו בתורת משכון כמו שיתבאר להלן פרק ח ופרק ט מהלכות טוען ונטען.
(17) לפיכך, יש להאמינו ובשבויה, כמו שמבאר רבינו בסמוך. (18) ולא יבוא לערער, שמכרו ביותר מן השומא ששמוהו בית דין
(כסף משנה בשם הריב"ש, שולחן ערוך סימן עג, סעיף טו, ועיי' ש"ך סעיף קטן מ). (19) ובא הירוש ואמר: זה משכוננו של
פלוני אצל אבא. (20) כלומר, לא שפא מת לוה תחילה הרי הירוש נשבע ונוטל אף על פי שלגבי שטר חוב יתבאר לקמן (פרק
י"ג, א) שאם "מת הלווה תחילה, אין יורשי מלווה נוטלין מירשי לוה כלום - שבשעה שמת הלווה נתחייב המלווה להשיבע,
ואין אדם מוריש שבויה לבניו" - משכון שאני וכמו שמבאר רבינו והולך: (כלומר, מזה שכבר היה כגובי תחת יד אביהם).
(21) הירוש של המלווה על המשכון. (22) המלווה: שלא פקדני אבא שמשכון זה פרוע (כנוסחת שבויה הירושיים כמבואר להלן
פרק י"ז ב). (23) כן היא דעת הגאונים. (24) הרי המשכון כבר בידו והוא נשבע לא כדי ליטול אלא כדי להיפטר מלהחזירו.
(25) אינו טוען על גופו של משכון שהוא שלו אלא רוצה למוכרו וליטול את דמיו לפירעון החוב, לפיכך, הרי זה ככל הנשבעים
ונוטלים שנשבעים בנקיטת חפץ כמבואר (להלן פרק א מהלכות טוען ונטען הלכה ב - מגיד משנה). (26) היינו, שפלוני חב לו
- והוא רוצה להיפרע מן המשכון. (27) הגירסה משובשת, אבל כוונתו ברורה (מגיד משנה). (28) זה הוא המשך הטעם למה
נשבע בנקיטת חפץ.

1 פמה וכמה - אינו יכול לטל אלא בשבועה²⁹; והואיל³⁰ ואין
2 שם עדים, ויכול לומר: שלי הוא - נאמן לומר: יש לי עליו
3 כף וקף, בשבועה עצמה³¹ שהיה נשבע אם היו שם עדים
4 שהוא משכון. שאין אומרים 'מגו' לפטור משבועה, אלא
5 לפטור מממון³², שלא יחזיר המשכון עד שיטל מה שטען.
6 ד. המלוה³³ את חברו על המשכון, ואבד או נגנב בלא אנס,
7 שהרי המלוה חייב בדמי המשכון, כמו שבאנו³⁴, ואמר
8 המלוה: סלע³⁵ הלוייתני עליו ושני דינרין היה שנה, ולוה
9 אומר: סלע הלוייתני עליו וסלע³⁶ היה שנה - הרי המלוה
10 נשבע תחלה³⁷ שבועת השומרים³⁸ שאינו ברשותו, והלוה
11 נשבע הסת³⁹ שהיה שנה כנגד החוב, ונפטר. אמר המלוה⁴⁰:
12 סלע הלוייתני עליו ושלל⁴¹ היה שנה⁴², והלוה אומר: סלע
13 הלוייתני עליו ושלשה דינרין היה שנה⁴³ - ישבע המלוה
14 תחלה שאינו ברשותו, ואחר כך ישבע הללוה⁴⁴ כמה היה
15 שנה, שהרי הודה במקצת, וישלם הדינר. אמר הללוה⁴⁵: סלע
16 הלוייתני עליו ושתיים⁴⁶ היה שנה, והמלוה אומר: סלע
17 הלוייתני עליו וסלע היה שנה - ישבע המלוה שאינו ברשותו,

18 וכולל בשבועתו⁴⁷ שהיה המשכון כנגד החוב. אמר הללוה⁴⁸:
19 סלע הלוייתני עליו ושתיים היה שנה, והמלוה אומר: סלע
20 הלוייתני עליו וחמשה דינרין היה שנה - ישבע המלוה שאינו
21 ברשותו, ויכלול⁴⁹ שלא היה שנה יתר על חמשה דינרים,
22 וישלם הדינר. סלע הלוייתני עליו ושני דינרין היה שנה,
23 והלוה אומר: איני יודע דמיו - ישבע מלוה⁵⁰ שאינו ברשותו,
24 וכולל בשבועתו ששני דינרין היה שנה, וישלם הללוה שאר
25 החוב; שהרי הוא יודע בנדאי שהוא חייב לו, ואינו יודע אם
26 פרעו⁵¹ אם לא פרעו⁵². סלע הלוייתני עליו ושתיים היה שנה,
27 והמלוה אומר: איני יודע דמיו - ישבע המלוה שאינו
28 ברשותו, ויכלול שאינו יודע שדמיו יתר על החוב אפלו
29 פרוטה אחת, ויפטר; שהרי לא חייב עצמו בכלום⁵³. אכל אם
30 אמר המלוה: אני יודע שהיה שנה יתר על החוב, אכל איני
31 יודע כמה⁵⁴ - הרי זה משלם כל מה שטען הללוה בלא
32 שבועה⁵⁵; כמי שאמר: חמשים יש לך בדיי וחמשים איני
33 יודע, שהוא מחייב שבועה ואינו יכול להשבע⁵⁶, כמו
34 שיתבאר⁵⁷. ויש לו להחריס⁵⁸ על מי שטוען שקרא⁵⁹.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(29) ובנקיטת חפץ - מאחר שיש שם עדים שראוהו בידו, ומעידים שבתורת משכון בא לידו - אין כאן מיגו דלקוח (מגיד משנה ועיין בעה"ת שער מט הלכה ב, ש"ך סימן עב סעיף קטן סח). (30) כלומר, והואיל וכן, שאם היו עדים נשבע בנקיטת חפץ - מעתה אפילו אין שם עדים וכו' (על פי מגיד משנה, ש"ך שם). (31) כלומר, נאמן לומר יש לו עליו כך וכך אבל באותה שבועה עצמה שהיה נשבע אם היו שם עדים היינו בנקיטת חפץ. מה תאמר? הרי אין שם עדים, אם רצה היה אומר לקוח הוא בידי, על זה משיב רבינו, שאין אומרים מיגו לפטור משבועה וכדעת הר"י מיגאש. ראה פרק ב מהלכות שכירות הלכה ח, ובביאורנו שם (כן נראה הצעת דברי רבינו על פי המגיד משנה). (32) כלומר, לא אמרו גבי משכון שהוא נאמן במיגו דלקוח הוא בידי (ראה בבא מציעא קטז). אלא לפוטרו ממון, דהיינו שלא יחזיר המשכון עד שייטול מה שטען - שאם היו הלווה והמלווה מחולקים על סכום המלוה שעל המשכון, נאמן המלווה לטעון, ובשבועה, עד כדי דמיו של משכון, מתוך שאם רצה הוא אומר לקוח הוא בידי (בבא מציעא שם, ולהלן פרק ח מהלכות טוען ונטען הלכה ב. ועיין ש"ך סימן עב סעיף קטן קט וצריך עיון). (33) משנה שבועות מג. (34) בפרק י מהלכות שכירות הלכה א, שהמלווה על המשכון - שומר שכו. (35) ארבעה דינרים. (36) וכן הוא בכתב-יד. (37) בראשונה, ואחרי כן נשבע הלווה (כמבואר בסמוך), שאם אתה אומר יישבע הלווה תחילה, "שמה יישבע זה (הלווה) ויוציא הלה (המלווה) את המשכון", ונמצאת שבועת הלווה - לבטלה (על פי הר"ח בבבא מציעא לד:). (38) שהטילו חכמים על השומר, אפילו כשהוא משלם, שבועה בנקיטת חפץ שאינו ברשותו, מפני החשש שמא עיניו נתן בו, כמבואר בפרק ו מהלכות שאלה ופיקדון הלכה א (בבא מציעא לד:). (39) כדן כופר בכול. (40) שם. (41) חצי סלע = שני דינרין. (42) ותובע שני דינרים. (43) ומגיע לך דינר אחד. (44) שבועה מן התורה, ככל מודה במקצת. (45) שם. (46) שני סלעים. (47) גם השבועה שעליו להישבע מדין כופר בכול, שהרי הלווה תובעו סלע. (48) שם. (49) בשבועתו גם השבועה שעליו להישבע מדין מודה במקצת, ולמה אינו נשבע תחילה השבועה של מודה במקצת שהיא מן התורה, כדן מי שנתחייב שתי שבועות שמשביעים אותו על החמורה תחילה, כמבואר להלן בפרק א מהלכות טוען ונטען הלכה יד? לפי שכל עוד שקיים החשש שעדיין הוא ברשותו וניתן לעמוד על שווי בלא שבועה - אין להשביעו על שווי (דרישה על הטור סימן עב. והטור שם) מקדים שבועת השווי לשבועת אינו ברשותו. ועיין ש"ך שם סעיף קטן מה. (50) הלכה זו לא נתבארה בגמרא (שם) בדיני משכון, אבל כן יצא לו לרבינו על פי המבואר במשנה בבא קמא קיח. שהאומר הלווייתני ואני יודע אם החזרתי חייב (ראה לקמן פרק א מהלכות טוען ונטען הלכה ט). (51) באבידת המשכון. (52) וכל האומר איני יודע אם החזרתי - חייב. ומצד הדין יש לו למלווה ליטול בלא שבועה כמבואר (בהלכות טוען ונטען שם) אלא מתוך שעליו להישבע שאינו ברשותו יש לו להישבע, מדין גלגול, ששני דינרים היה שווה (מגיד משנה). (53) וכל האומר מנה לי בידך והלה אומר איני יודע - פטור. ואלמלא שבועה שאינו ברשותו היה נשבע היסת שאינו יודע נפטור (כמבואר שם הלכה ח) אבל מדין גלגול חייב הוא להישבע בנקיטת חפץ. (54) הרי חייב עצמו בתשלומים אלא אינו יודע כמה הוא חייב. (55) מצד הלווה. (56) שמשלם. (57) להלן פרק ד מהלכות טוען ונטען הלכה ז: "הרי זה (האומר חמישים יש לך בידי וחמישים איני יודע) מחוייב שבועה, מפני שמודה במקצת ואינו יכול להישבע במקצת שכפר בו, שהרי אינו יודע, לפיכך משלם המנה בלא שבועה" (לשון רבינו שם), והשווה פרק ה מהלכות שאלה ופיקדון הלכה ו: "בעל הפיקדון אומר כך וכך הוא והשומר אומר איני יודע ישלם בלא שבועה ... וכזה הורו רבותי הרב רבי יוסף הלוי (ראה ר"י מיגאש בחידושי שבועות מג:). ורבו ז"ל". והראב"ד שם השיג על רבינו בשם רבותיו ואומר: שאינו דומה לחמישים יש לך בידי וחמישים איני יודע, ששם היה לו לידע ואין בטענת איני יודע אלא הערמה (עיין ראב"ד שאלה ופיקדון שם, וכן השיגו כאן). (58) ר"י מיגאש, שם. (59) ומוציא ממנו ממון שלא כדין.

שלים לו. טען הלוי ואמר: ישבע לי שלא פרעתי ויטל - 32
משפיעין אותו בנקיטת חפץ שלא פרעו כלום או שלא 33
פרעו אלא כף וכף, ואחר כך יטל. ואם היה המלוה תלמיד 34
חכם - אין נזקקין לשבועתו. 35
ג. הוציא עליו שטר מקים, והלוי טוען ואומר: שטר מזיף 36
הוא ומעולם לא כתבתי שטר זה, או שטען שחוב זה רבית 37
הוא או אבק רבית, או שטען שהוא שטר אמנה, או שאמר: 38
כתבתי ללוות ולא לוית, כללו של דבר: טוען טענה, שאם 39
הודה בעל השטר היה השטר בטל, והמלוה עומד בשטרו, 40
ואומר שזה שקר טוען, ואמר הלוי: ישבע לי ויטל - הרי 41
זו מחלקת בין הגאונים: יש מי שהורה, שחוב בעל השטר 42
להשבע כעין של תורה, כמי שטען עליו שפרעו; ורבתי 43
הורו, שלא ישבע המלוה אלא אם טען עליו הלוי שפרעו 44
בלבד, שהרי הודה בשטר ולפרעון הוא עומד; אבל כל אלו 45
הטענות - לא כל הימנו לבטל שטר מקים, אלא ישלם, 46
ואחר כך יטען על המלוה במה שירצה, שאם יודה - יחזיר 47
לו, ואם כפר - ישבע הסת. ולזה דעתי נוטה. 48
ד. המוציא שטר חוב על חברו, מלוה אומר: לא נפרעתי 49
כלום, ולזה אומר: פרעתי מחצה, והעדים מעידים שפרעו 50
כלו - נשבע הלוי ונותן מחצה, שהרי הודה במקצת. ואינו 51
כמשיב אבדה, מפני שאימת השטר עליו. ואין המלוה גובה 52
המחצה אלא מבני חורין; שהרי הלכות אומרים: אנו על 53
העדים נסמך, והרי בטלו שטר זה. 54
ה. הוציא עליו שטר חוב שאינו יכול לקימו, ואמר הלוי: 55
אמת שאני כתבתי שטר זה, אבל פרעתי, או אמנה הוא, 56
או כתבתי ללוות ועדין לא לויתי, וכל פיוצא בזה, הואיל 57
ואם רצה אומר: לא היו דברים מעולם, והרי מפיו נתקם - 58
הרי זה נאמן, וישבע הסת ויפטר. ואם קימו המלוה אחר 59
כך בבית דין - הרי הוא כשאר השטרות. 60
ו. הוציא עליו שטר מקים, ואמר הלוי: מזיף הוא ומעולם 61
לא כתבתי, או שטר אמנה הוא, ואמר המלוה: כן 62
הדברים, אבל שטר כשר היה לי ואבד; אף על פי שהמלוה 63

ה. המלוה את חברו, וקבע לו זמן לפרעו, אף על פי שלא 1
קנו מידו - אינו יכול לתבעו⁶⁰ עד סוף הזמן; בין במלוה 2
על פה בין במלוה בשטר בין שהלוהו על המשכון, ⁶¹ בין 3
שמת לזה⁶² בין שמת מלוה. וסתם מלוה⁶³ - שלשים יום⁶⁴, 4
בין בשטר בין על פה בין על המשכון. ואם התנה שיתבע 5
בכל זמן שירצה - יש לו לתבעו ביומו, שתנאי ממון הוא⁶⁵. 6
ו. טען המלוה ואמר: היום סוף הזמן שקבעתי, והלוה 7
אומר: עד עשרה ימים קבעת - הלוי נשבע הסת⁶⁶. ואם 8
היה שם עד אחד שהיום סוף זמנו - הרי זה נשבע שבועת 9
התורה⁶⁷, כשאר הטענות. 10
זה אומר: חמשה ימים נשאר מן הזמן, וזה אומר: עשרה 11
- אומרים למלוה: המתן עוד עד סוף החמשה⁶⁸, וישבע 12
הסת שנשאר עוד חמשה ימים. 13
ז. היתה המלוה בשטר⁶⁹, וטען הלוי: שזמן קבעת לי - 14
יראה לי, שישבע בעל חוב הסת שלא קבע לו זמן, ויטל 15
המלוה מיד⁷⁰. 16
ח. המלוה⁷¹ נתנה לתבע בכל מקום. כיצד? המלוה את 17
חברו בישוב, ותבעו במדבר - אינו יכול לרחותו, אלא חוב 18
לפרע לו בכל מקום שיתבענו. בא הלוי לפרעו במדבר⁷² 19
- הרשות ביד המלוה: אם רצה - מקבל, ואם רצה - אומר 20
לו: אני נפרע אלא בישוב, כדרך שנתתי לך בישוב. והרי 21
הן ברשותו עד שיפרענו בישוב. 22
פרק ארבעה עשר⁷³ 23
א. הפוגם את שטרו, או שעד אחד מעיד על שטרו שהוא 24
פרוע, והבא לפרע שלא בפני הלוי, והטורף מיד הלוקח, 25
והנפרע מן היורש, בין קטן בין גדול - לא יפרע אלא 26
בשבועה כעין של תורה. ואומר לו כשיתבע: השבע ואחר 27
כך תטל. ואם היה החוב לזמן, ותבע בזמנו - יפרע שלא 28
בשבועה; עבר זמנו - לא יגבה אלא בשבועה. 29
ב. התובע את חברו לפרעו, וטען הלוי שפרע שטר זה או 30
מקצתו, ובעל השטר אומר: לא פרעתי כלום - אומרים לו: 31

(60) מכות ג: "המלוה את חברו לעשר שנים אין השביעית משמטתו", מפני שאינו יכול לתובעו תוך הזמן.
(61) שם "הכא במאי עסקינן במלוה על המשכון ובמוסר שטרותיו לבית דין" - וכל שכן מלוה על פה. (62) השווה פרק א מהלכות שאלה ופיקדון הלכה ה. (63) בלא קביעת זמן ובמקום שאין להם מנהג קבוע. (64) אינו יכול לתובעו בפחות משלושים יום (מכות שם). (65) וכל תנאי בממון קיים. (66) כדין כופר בכל בממון, שהטוען את חברו תביעה של זמן (זמן הפרעון) כתובעו ממון הוא, שרווח הזמן ערך ממון לו (ראה מכות ג: "מעידים אנו באיש פלוני שהוא חייב לחבירו אלף זוז ... מכאן ועד שלושים יום והוא אומר מכאן ועד עשר שנים (ונמצאו זוממים) אומרים כמה אדם רוצה ליתן ויהיו בידו אלף זוז - בין נותן מכאן ועד ל' יום בין נותן מכאן ועד עשר שנים (וכן משלמים)". (67) להכחיש העד, שכן למדו מפי השמועה "שכל מקום ששני עדים מחייבין אותו ממון - עד אחד מחייבו שבועה" (מדברי רבינו להלן פרק א מהלכות טוען ונטען הלכה א). (68) כי אף לדברי המלוה, לא הגיע עדיין הזמן, ושם יודה ביתנים ונמצאה השבועה מיותרת (כסף משנה). (69) ואין בו זמן. (70) בכתב יד תימן: וייטול מייד. (71) בבא קמא קיח. (72) המדובר כשהלוהו ביישוב (הרמב"ם בתשובה, מובא במגיד משנה), וכן נראה מלשון רבינו להלן. (1) מבאר דין פוגם שטרו או עד מעידו שפרעו, ודין מוציא שטר על חברו ואומר פרוע הוא כולו או פרעתי מחצה ועדים מעידים שפרעו כולו, ודין מלוה ולווה או חזים בשטר, ומלוה אומר שלי הוא. ודין אומר מנה לי בידך והלוהו אומר אין לך בידי כלום ויודע אני שיש בידך שטר עלי והוא פרוע.

יג. מי שהיה לו חוב על חבירו בשטר, ואבד השטר, והרי
העדים קימין, אף על פי שקנו מידו, וטען שפרע - הרי זה
נשבע הסת. והורו רבותי: שאפלו היה החוב לזמן, ועדין
לא הגיע זמנו להפרע, הואיל וכתבו לו השטר ואין בידו
שטר, והלוה טוען פרעתי - נאמן, ונשבע הסת שפרעו;
שאנו חוששים שמא פרעו, ולפיכך קרע השטר או שרפו.
וכן הורו רבותי: שאפלו היה השטר יוצא מתחת ידי אחר,
והלוה טוען: ממני נפל אחר שפרעתי, אף על פי שהוא
בתוך זמנו - נשבע הסת ונפטר; שפיון שאין השטר ביד
המלוה - אין שם חזקה.
יד. שנים שהן אוהזין בשטר, המלוה אומר: שלי הוא
והוצאתיו להפרע בו ממך, והלוה אומר: פרעתי וממני
נפל: אם היה השטר שיכול לקימו - זה נשבע שאין לו
בדמים אלו פחות מחצין, וזה ישבע שאין לו בדמים פחות
מחצין, וישלם הלוה מחצו; ואם אינו יכול לקימו - ישבע
הלוה הסת שפרעו, וילך לו.
טו. האומר לחבירו: מנה יש לי בידך, והלה אומר: אין לך
בידי כלום, או שאומר: פרעתיך; אמר לו התובע: השבע
לי הסת; אמר לו הנתבע: והלא שטר יש לך עלי, ואתה
רוצה להשביע אותי תחלה, ואחר כך תוציא השטר הפרוע
ותגבה בו - אומרים לו: הבא השטר. אמר המלוה: אין לי
שטר עליו מעולם, או שטר היה לי ואבד - הורו רבותי,
שאומרים למלוה: בטל כל שטר שיש לך קדם זמן זה,
ואחר כך תשביעהו הסת; או התרם חרם סתם, ולך ובקש
עד שתמצא השטר.

פרק חמשה עשר

א. המלוה את חבירו בעדים, ואמר: אל תפרעני אלא
בעדים, בין שאמר לו בשעת הלואה בין שאמר לו אחר
שהלוהו - הרי זה צריך לפרעו בעדים, מפני התנאי. טען
הלוה ואמר לו: וכן עשיתי, ופרעתיך בפני פלוני ופלוני,
והלכו להם למדינת הים או מתו - הרי זה נאמן, ונשבע
שבועת הסת ונפטר. וכן אם אמר: אל תפרעני אלא בפני
תלמידי חכמים או בפני רופאים, ואמר לו: בפניהם
פרעתיך, ואותן העדים שפרעתיך בפניהם מתו או הלכו
להם למדינת הים - הרי זה נאמן, ונשבע הסת ונפטר. אבל
אם אמר לו: אל תפרעני אלא בפני פלוני ופלוני, ואמר לו:
פרעתיך בפני אחרים, ומתו או הלכו להם למדינת הים -
אינו נאמן; שמפני טענה זו התנה עליו ואמר לו: אל
תפרעני אלא בפני ראובן ושמעון, שהם עומדים עמו, כדי
שלא ידחה אותו ויאמר: בפני אחרים פרעתי והלכו להם.
ב. יש גסתאות מן הגמרא שכתוב בהן, שהאומר לחבירו:
אל תפרעני אלא בעדים, ואמר לו: פרעתיך בפני פלוני

1 הוא ששבר את שטרו, ואלו רצה אמר: אינו מזיף, שהרי
2 נתקם בבית דין - אינו גובה בו כלום, אלא נשבע הלוה
3 הסת ונפטר, שהרי זה השטר כחרס הוא חשוב.
4 ז. שטר שלוה בו ופרעו - אינו חוזר ולוה בו; שכתב נמחל
5 שעבודו ונעשה כחרס.
6 ח. המוציא שטר חוב מקים על חבירו, ואמר הלוה: הלא
7 פרעתיך, ואמר לו המלוה: כן היה, אבל חזרתי והחזרתי
8 לך המעות והלויתי אותך פעם שניה - הרי בטל השטר;
9 שנפרע, והרי הוא כחרס. אבל אם אמר לו: החזרתי לך
10 המעות מפני שלא היו טובות עד שתחליפם - לא בטל
11 השטר, ועדין שעבודו קים.
12 ט. הוציא עליו שטר מקים שיש לו עליו מנה, ואמר לו
13 הלוה: הלא פרעתיך בפני פלוני ופלוני; ובאו אלו והעידו
14 שפרעו, אבל לא הזכיר לו את השטר; ואמר לו המלוה:
15 כן הוא שפרעתי, אבל חוב אחר פרעתי שהיה לי אצלך -
16 הרי בטל השטר. במה דברים אמורים? כשהעידו שנתן לו
17 בתורת פרעון; אבל אם ראוהו נותן לו מעות, ולא ידעו אם
18 הוא בתורת פרעון או בתורת פקדון או בתורת מתנה: אם
19 אמר בעל השטר: לא היו דברים מעולם - הרי החזק בפרן,
20 ובטל השטר; ואם אמר: פרעון של חוב אחר הוא - הרי
21 זה נאמן, ונשבע ונטל מה שבשטר; שהרי לא פרעו
22 בעדים, מתוך שיכול לומר: מתנה נתנם לי, נאמן לומר:
23 פרעון של חוב אחר הן. אמר לו הלוה: והלא שטר חוב
24 זה דמי שור שלקחתי ממך הוא, ואתה גבית דמי בשור,
25 ואמר לו בעל השטר: כן, אני גביתי את דמיו מחוב אחר
26 שהיה לי אצלך; הואיל והודה מעצמו שדמי השור הוא
27 החוב ומדמיו נפרע - בטל השטר. ואף על פי שאין עליו
28 עדים שפרע מדמיו, ישבע הלוה הסת שפרעו. וכן כל
29 ביצא כזה.
30 י. הוציא עליו שטר חוב בעד אחר, ולוה טען פרעתי -
31 הרי זה מחייב שבועה ואינו יכול לשבע, ומשלם. טען
32 ואמר: ישבע לי שלא פרעתי - הרי זה נשבע; שאפלו היו
33 בשטר שני עדים, ואמר: ישבע לי שלא פרעתי - הרי זה
34 נשבע, כמו שבארנו.
35 יא. וכן הורו רבותי: שהכופר במלוה על פה בבית דין, ובא
36 עד אחד שלוה - הרי זה ישבע שבועת התורה. חזר ואמר:
37 כן היה, לויתי ופרעתי, או מחל לי, או נתחייב לי ממקום
38 אחר - הרי זה מחייב שבועה ואינו יכול לשבע, ומשלם.
39 יב. מי שטען שפרע השטר, ואמר: ישבע המלוה ויטל -
40 אומרים לו: הבא מעותיו ואחר כך ישבע ויטל. אם אין לו
41 כלום לשלם - משביעין אותו בתקנת הגאונים: שאין לו
42 ולבשתשיג ידו יתן לבעל חובו, וישביעו שלא פרע ואחר
43 כך יתן לו.

אֲרַבְעָה - הָרִי זֶה פְּרוּעַ. זֶה שֶׁהֶאֱמִין הַמְּלוֹה כִּשְׁנֵי עָדִים, 37
מֵה תִּהְיֶה תַּקְנָתוֹ כְּשִׁיפְרָעוּ? יִקְרַע הַשָּׁטֶר; אוּ יַעֲדֵי זֶה 38
הַמְּלוֹה עַל עֲצָמוֹ שֶׁבִטֵּל כָּל שָׁטֶר שִׁישׁ לוֹ עַל פְּלוֹנִי; אוּ 39
יַעֲדֵי עַל עֲצָמוֹ שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַלוֹה שֶׁקָּבַל כָּל חוֹב שִׁישׁ לוֹ 40
אַצֵּל פְּלוֹנִי. 41

ה. הָרִי שֶׁפָּרְעוּ, וְטַעַן הַמְּלוֹה שֶׁלֹּא נִפְרַע, וּפָרְעוּ פַּעַם שְׁנִיָּה 42
מִפְּנֵי הַתְּנָאי - הָרִי הַלוֹה חֹזֵר וְתוֹכֵעַ אֶת הַמְּלוֹה בְּדִין, 43
וְאֹמֵר לוֹ: כֹּף וְכֹף אֶתָּה חַיִּב לִי, מִפְּנֵי שֶׁפָּרַעְתִּיךָ שְׁתִּי 44
פַּעַמִּים. אִם הוֹדָה - יִשְׁלַם; וְאִם כָּפַר - יִשְׁבַּע שְׁבוּעַת הָסֵת 45
עַל כֹּף שֶׁלֹּא פָּרְעוּ אֵלָּא פַּעַם אַחַת. וְכֵן כֹּל כִּיּוֹצֵא בְּזוֹה. 46
ו. הַתְּנָה הַלוֹה שִׁיְהִיָּה נֶאֱמָן בְּכָל עֵת שִׁיאֲמַר פְּרַעְתִּי - אֵינוֹ 47
גּוֹבֵה בְּשָׁטֶר זֶה לֹא מִן הַיֹּרֶשׁ וְלֹא מִן הַלּוֹקָח. וְאִפְּלוֹ אֲמַר 48
לוֹה: לֹא פְּרַעְתִּי - אֵין הַמְּלוֹה טוֹרֵף בְּשָׁטֶר זֶה מִן הַלְקוּחוֹת, 49
שֶׁמָּא עָשׂוּ קִנְיָנִי עַל נִכְסֵי שֶׁל זֶה. טַעַן הַלוֹה בְּשָׁטֶר זֶה 50
וְאֹמֵר: פְּרַעְתִּי מִקְצָתוֹ, וְהַמְּלוֹה אֹמֵר: לֹא פָּרַע כְּלוֹם - 51
מִשְׁלֵם הַמִּקְצָת שֶׁהוֹדָה בּוֹ, וְנִשְׁבַּע שְׁבוּעַת הָסֵת; שֶׁהָרִי 52
הֶאֱמִינוֹ. וְאִם הַתְּנָה עָלָיו שִׁיְהִיָּה נֶאֱמָן בְּלֹא שְׁבוּעַת הָסֵת - 53
אֵינוֹ נִשְׁבַּע. 54

ז. הַתְּנָה הַמְּלוֹה שִׁיְהִיָּה גּוֹבֵה בְּלֹא שְׁבוּעָה - הָרִי זֶה גּוֹבֵה 55
מִמֶּנּוּ בְּלֹא שְׁבוּעָה. אֲבָל אִם כָּא לְגִבּוֹת מִיּוֹרְשָׁיו - יִשְׁבַּע 56
וְאַחֵר כֹּף יִגְבֶּה. וְאִם הַתְּנָה שִׁיְגַבֶּה אִף מִן הַיֹּרֶשׁ בְּלֹא 57
שְׁבוּעָה - גּוֹבֵה בְּלֹא שְׁבוּעָה. וְכֵן אִם הַתְּנָה שִׁיְגַבֶּה מִן 58
הָעֲדִית - גּוֹבֵה מִן הָעֲדִית אִף מִן הַיֹּרֶשׁ; שֶׁכָּל תְּנָאי 59
שֶׁבִּמְמוֹן - קָנָם. כָּא לְגִבּוֹת מִן הַלּוֹקָח - לֹא יִטְרֹף אֵלָּא 60
בְּשְׁבוּעָה; שֶׁאֵין זֶה מִתְּנָה לְאֵבֶד מִמוֹן חֲבֵרוֹ. 61

יום שני כ"ח טבת ה'תשע"ב

פרק שש עשר

א. הַחוֹב בְּאַחֲרִיּוֹת הַלוֹה² עַד שִׁיפְרָעֵנוּ לִיד הַמְּלוֹה אוּ לִיד 64
שְׁלוּחוֹ³. אֲמַר לוֹ הַמְּלוֹה: זֶרֶק לִי חוֹבִי וְהַפְטִיר, וְזִקְוִי⁵, 65
וְאֲבִד אוּ נִשְׁרֹף קִדָּם שִׁיַּעֲזֵ לִיד הַמְּלוֹה - פְּטוּר. אֲמַר לוֹ: 66
זֶרֶק לִי חוֹבִי בְּתוֹרַת גִּטִּין⁶, הִיוּ הַמַּעוֹת קְרוּבוֹת לַלוֹה⁷ - הָרִי 67
עֲדִין בְּאַחֲרִיּוֹתוֹ; הִיוּ קְרוּבוֹת לַמְּלוֹה⁸ - נִפְטֵר הַלוֹה; מִחֻצָּה 68
עַל מִחֻצָּה⁹, אִם אֲבִדוּ מִשָּׁם אוּ נִגְנְבוּ - מִשְׁלֵם הַלוֹה 69
מִחֻצָּה¹⁰. 70

וּפְלוֹנִי וְהִלְכוּ לְמַדִּינַת הָיִם - אֵינוֹ נֶאֱמָן. וְטַעַן סְפָרִים הוּא, 1
וּלְפִיכֹף טַעַן הַמּוֹרִים עַל פִּי אוֹתָן הַסְּפָרִים. 2
וְכִבֵּר חֲקָרְתִּי עַל הַנִּסְחָאוֹת הַיִּשְׁנוֹת, וּמִצָּאִיתִי בֵּהֶן שֶׁהוּא 3
נֶאֱמָן. וְהִגִּיעַ לִידִי בְּמִצָּרִים מִקְצָת גְּמָרָא יְשָׁנָה, כְּתוּב עַל 4
הַגְּוִילִים, כְּמוֹ שֶׁהָיוּ כּוֹתְבִין קִדָּם לְזִמְן הַזֶּה בְּקִרְבֵּי חֲמִשׁ 5
מֵאוֹת שָׁנָה. וּשְׁתִּי נִסְחָאוֹת מִצָּאִיתִי מִן הַגְּוִילִים בְּהִלְכָּה זֹה, 6
וּבְשְׁתִּיָּהֶם כְּתוּב: וְאִם אֲמַר פְּרַעְתִּי בִּפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי וְהִלְכוּ 7
לֵהֵן לְמַדִּינַת הָיִם - נֶאֱמָן. וּמִפְּנֵי טַעַן זֶה שֶׁאַרְעַ לְמִקְצָת 8
הַסְּפָרִים, הוֹרֵו מִקְצָת גְּאוֹנִים, שֶׁאִם אֲמַר לוֹ: אֵל תִּפְרָעֵנִי 9
אֵלָּא בִּפְנֵי פְלוֹנִי וּפְלוֹנִי, וּפָרְעוּ בִּפְנֵי אֲחֵרִים - שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן, 10
אִף עַל פִּי שֶׁהִבִּיא עָדִים שֶׁפָּרְעוּ בִּפְנֵיהֶם. וְגַם זֶה טַעַן 11
גְּדוּלָּה. וְהָדִין הָאֵמֶת: שֶׁאִם כָּאו עָדִים שֶׁפָּרְעוּ בִּפְנֵיהֶם - 12
נִפְטֵר, וְאֵין כָּאן מְקוֹם חֲשֹׁשׁ. גַּם הַהוֹרָאָה הַזֹּאת - עַל פִּי 13
סְפָרֵיהֶן, שֶׁכְּתוּב בֵּהֶן בְּאוֹתוֹ שֶׁאֲמַר לְחֲבֵרוֹ פְּרַעְנִי בִּפְנֵי 14
עָדִים שֶׁשְׁנֵי הַלְכוֹת: וְהִלֵּךְ וּפָרְעוּ בִּפְנֵי עָדִים. וְטַעַן סְפָרִים 15
הוּא. וּמִצָּאִיתִי בְּגוִילִים כְּתוּב: אֲזַל פְּרַעַה בִּינָה לְבִין דִּילָה. 16
אִף עַל פִּי שֶׁהַסְּפָרִים מְגַהִין, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ, כֹּף יִרְאֶה מִדִּין 17
הַגְּמָרָא. וְעוֹד, דְּבָרִים שֶׁל דַּעַת הֵן: וְכִי מָה הִיָּה לוֹ לַעֲשׂוֹת? 18
אֲמַר לוֹ: אֵל תִּפְרָעֵנִי אֵלָּא בְּעָדִים - פָּרְעוּ בְּעָדִים! וְכִי יֵשׁ 19
לוֹ לְאַסֵּר אֶת הָעָדִים בְּבֵית הַסֵּהר כָּל יְמֵיהֶם שֶׁלֹּא יִלְכוּ?! 20
וְעוֹד: אִם מֵתוּ, מָה יַעֲשֶׂה? נִמְצָא זֶה פּוֹרַע פַּעַם אַחֵר פַּעַם 21
לְעוֹלָם, עַד שִׁיבִיא עָדִים. אִם כֵּן, נַעֲשִׂית עֲדוֹת זֹה עֲדוֹת 22
בְּשָׁטֶר. וְנִמְצָא זֶה, בִּיּוֹן שֶׁאֲמַר: אֵל תִּפְרָעֵנִי אֵלָּא בְּעָדִים, 23
נַעֲשִׂית מְלוֹה בְּשָׁטֶר. וְאֵין מִי שֶׁעָלָה עַל לְבוֹ זֶה. אֲבָל וְדֹא, 24
אִם אֲמַר: בִּפְנֵי פְלוֹנִי וּפְלוֹנִי - הוּא הַפְסִיד עַל עֲצָמוֹ, שֶׁפָּרַע 25
בִּפְנֵי אֲחֵרִים וְהִלְכוּ לָהֶם. אֲבָל אִם כָּאו וְהָעִידוֹ שֶׁפָּרְעוּ - 26
אֵין כָּאן בֵּית מַחוּשׁ. וְכִנָּה רָאוּי לְדוֹן וְלַהוֹרוֹת. 27
ג. הַתְּנָה הַמְּלוֹה עַל הַלוֹה, שִׁיְהִיָּה נֶאֱמָן בְּכָל עֵת שִׁיאֲמַר 28
שֶׁלֹּא פָּרְעוּ - הָרִי זֶה נוֹטֵל בְּלֹא שְׁבוּעָה, אִף עַל פִּי שֶׁטַעַן 29
שֶׁפָּרְעוּ. וְאִם הִבִּיא עָדִים שֶׁפָּרְעוּ - אֵינוֹ נוֹטֵל כְּלוֹם. 30
ד. הַתְּנָה עָלָיו שִׁיְהִיָּה הַמְּלוֹה נֶאֱמָן כִּשְׁנֵי עָדִים, אִף עַל פִּי 31
שֶׁהִבִּיא עָדִים שֶׁפָּרְעוּ - הָרִי זֶה גּוֹבֵה מִמֶּנּוּ בְּלֹא שְׁבוּעָה, 32
שֶׁהָרִי הֶאֱמִינוֹ כִּשְׁנֵי עָדִים. וְאִפְּלוֹ הִבִּיא מֵאָה עָדִים (שֶׁפָּרְעוּ 33
הָרִי גּוֹבֵה מִמֶּנּוּ בְּלֹא שְׁבוּעָה, וְאִפְּלוֹ הִבִּיא מֵאָה עָדִים) 34
שֶׁפָּרְעוּ בִּפְנֵיהֶם; שֶׁשְׁנַיִם כְּמֵאָה. אֲבָל אִם אֲמַר לוֹ: הָרִי 35
אֶתָּה נֶאֱמָן עָלַי כְּשֶׁלֶּשֶׁה, הוֹאִיל וְיִרְדֵּי לְמִנְיָן, אִם פָּרְעוּ בִּפְנֵי 36

(1) מבאר דין אומר זרוק לי חובי והיפטר, ודין הולך מנה לפלוני, ודין אומר מנה לי בידך תנהו לפלוני במעמד שלושתם, ודין המחזה אצל חנווני, ודין חנווני המקיפו, ודין שטר שהיה ביד שלישי, ודין שטר שנמצא בין שטרות פרועים. (2) בקידושין מז: אמרו: "לאונסים - כולי עלמא לא פליגי (אין אדם חולק) דברשות לוהו קיימי", כלומר, אם נגנבו או נאנסו מפסיד הלווה. (3) של המלווה, שעשהו שליח לקבל את הכסף מידי הלווה. ואפילו אמר זרוק לי חובי וזרקו קרוב למלווה, ונאבד - חייב, שהרי זה כאומר: זרוק ושומר עד שיגיע לידי (גיטין עח:). (4) גיטין שם. (5) אפילו רחוק מרשותו של מלווה (לחם משנה. והמגיד משנה גורס: "וזרקו לו") (וכן הוא בכתב-יד תימן) ומפרש: "לו" הכוונה לרשותו ויצא לו, שאם לא זרקו לרשותו של המלווה הוא חייב באחריות, וזה כדעת הרשב"א בגיטין שם). (6) היו עומדים ברשות הרבים או בחצר שאינה של שניהם ואמר לו: זרוק לי חובי לפי מה שקבעו חכמים בדין גט אשה בהיותה עומדת במקום כזה וזרקו לה (ראה גיטין שם). (7) בתחום שמירתו - שהלווה יכול לשמור אותם והמלווה אינו יכול (השווה רבינו פרק ד מהלכות אישות הלכה כב ופרק ה מהלכות גירושין הלכה יד). (8) שהמלווה יכול לשמור אותם והלווה אינו יכול (שם). (9) שניהם יכולים, או שניהם אין יכולים - לשמור אותם (שם). (10) מפני שהמעו

- 1 ב. הִיָּה רְאוּבֵן חֵיֵב לְשִׁמְעוֹן מִנֶּה, וְאָמַר לָלוּי: הוֹלֵךְ
2 לְשִׁמְעוֹן מִנֶּה זֶה שְׁאֵנִי חֵיֵב לוֹ, אִם כֹּא לַחֲזוֹר - אֵינּוּ חוֹזְרִי,¹¹
3 וְהוּא חֵיֵב בְּאַחֲרֵיתוֹ עַד שְׁנֵינִיעַ הַמָּנָה לְשִׁמְעוֹן. הַחֲזִיר לִוִּי
4 אֶת הַמָּנָה לְרְאוּבֵן - שְׁנֵינִיעַ¹² חֲבִיבִין בְּאַחֲרֵיתוֹ¹³ עַד שְׁנֵינִיעַ
5 לִיד שִׁמְעוֹן כָּל חוֹבוֹ.
6 ג. רְאוּבֵן¹⁴ שֶׁהִיָּה חֵיֵב לְשִׁמְעוֹן מִנֶּה, וְאָמַר שִׁמְעוֹן
7 לְרְאוּבֵן: מִנֶּה שְׁיֵשׁ לִי בִידֶךָ תִּגְהֶוּ לָלוּי, וְהִיָּה שְׁלִשְׁתָּן
8 עוֹמְדִין¹⁵, וְקָבַל לִוִּי¹⁶, וְנִמְצָא רְאוּבֵן עֲנִי וְאֵין לוֹ מָה
9 שְׁיִגְבֶּה מִמֶּנּוּ - הָרִי לִוִּי חוֹזֵר בְּחוֹב שֶׁל שִׁמְעוֹן¹⁷, שְׁזָה¹⁸
10 הַטָּעָה. וְאִם יָדַע לִוִּי שֶׁהוּא עֲנִי, אוֹ שֶׁהִיָּה עֲשִׂיר בְּאוֹתָהּ
11 שְׁעָה וְהָעֲנִי - אֵינּוּ יָכוֹל לַחֲזוֹר, שֶׁהָרִי קָבַל. טָעַן לִוִּי שֶׁהִיָּה
12 רְאוּבֵן עֲנִי וְהַטָּעָה, וְשִׁמְעוֹן אוֹמֵר: עֲשִׂיר הִיָּה וְהָעֲנִי -
13 יֵרָאֶה לִּי, שֶׁעַל שִׁמְעוֹן לְהִבִּיא רֵאָזָה¹⁹ וְאַחֲרֵי כֵן יִפְטֹר²⁰
14 מִחוֹב לִוִּי; לֹא יִהְיֶה אֶלָּא שׁוֹבֵר²¹ בִּידוֹ, אוֹמְרִים לִוִּי²²: קִיִּם
15 שׁוֹכְרֶךָ וְהַפְטֹר.
16 ד. כִּכֹּר בְּאַרְנוֹ בְּהִלְכוֹת מִקָּח וּמִמְכָּר²³, שֶׁרְאוּבֵן שָׁלָא הִיָּה
17 לוֹ אֶצֶל שִׁמְעוֹן²⁴ כְּלוּם, וְהִיָּה רְאוּבֵן חֵיֵב לָלוּי מִנֶּה,
18 וְהִמְחִיזוּ אֶצֶל שִׁמְעוֹן, אִפְּעַל פִּי שֶׁהִמְחִיזוּ בְּמַעֲמַד שְׁלִשְׁתָּן
19 - לֹא קָנָה²⁵. וְאִם רָצָה שִׁמְעוֹן שְׁלָא יִתֵּן - לֹא יִתֵּן; וְאִם
20 נִתְּנָה²⁶ - חוֹזֵר וְגוֹבֶה מִרְאוּבֵן, שֶׁהָרִי עַל פִּי נִתֵּן. וְכֵן אִם

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

באחריות שניהם. בגט אשה אמרו: מגורשת ואינה מגורשת, פירוש, ספק מגורשת (גיטין שם). (11) אינו יכול לדרוש מהשליח שיחזיר לו מעותיו, משום שכבר זכה בהן המלווה, שהאומר הולך בפירעון חוב כאומר זכה לו (בפרק ד מהלכות זכיה ומתנה הלכה ד כותב רבינו, שבמתנה הולך אינו זוכי והסכים לו הראב"ד). ואף על פי כן עדיין הן באחריות הלווה, כמו שמבאר רבינו בסמוך, לפי שלא קיבל רשות מהמלווה לשלוח לו על ידי זה (גיטין יד: כרב). (12) השליח והלווה. (13) שאם העני ראובן ואין לו ממה לפרוע - גובה מהשליח, אבל אם אפשר לגבות מראובן אינו יכול לגבות מהשליח. וכן גם דעת הר"ף בתשובה (הובאה במגיד משנה ועיין לחם משנה). (14) ירושלמי קידושין פרק ג הלכה ד. ביאור הר"ף בבא מציעא פרק המקבל, תקעט. (15) שנעשית ההמחאה בנוכחות שלושתם. בגמרא ובפוסקים: "במעמד שלושתן". (16) הסכים לכך, ובזה קנה לוי החוב של ראובן ואינו יכול לחזור בו ונפרע החוב שהיה לו על שמעון ואינו יכול לחזור בו (ראה רבינו פרק ו מהלכות מכירה הלכה ח). (17) בכתב יד תימן הנוסחה: בחובו של שמעון, והכוונה, שלוי חוזר ותובע חובו משמעון. (18) שמעון. (19) במגיד משנה מבאר, שהמחזיר כשלי מוציא שטר חוב על שמעון, ואם כן על שמעון להוכיח שהשטר נפרע, אבל במלוה על פה - חובת ההוכחה על לוי, שהרי שמעון יכול לטעון פרעתי ויהיה נאמן בשבועת היסט, ולפיכך נאמן גם לומר עשיר היה והעני במיגו, שאם רצה לשקר היה יכול לטעון - פרעתי (ראה שולחן ערוך חושן משפט סימן קכו סעיף יא). (20) ואם לא הביא ראייה יישבע לוי ויטול (שולחן ערוך חושן משפט סימן קכו סעיף יא). (21) לא יהא כוחה של ההמחאה גדול מכוחו של שובר. (22) כלומר, היינו אומרים לו ללווה המוציא את השובר: קיים שוברך והיפטר, ואם לא קיימו אינו נאמן לומר פרעתי - כך בנידון שלפנינו על שמעון להביא ראייה שנפרע החוב. היינו, שראובן עשיר היה בשעה שהמחזה אצלו. (23) בפרק ו מהלכות מכירה הלכה ט. (24) אמר ללוי שיגבה החוב משמעון. (25) הואיל ושמעון אינו חייב לו כלום - שלושתם יכולים לחזור בהם. (26) שמעון ללוי. (27) שבועות מה: (28) לרבות כסף מזומן. (29) לסכום מסוים. (30) בבת אחת (על פי ביאורו של הר"י מיג"ש שם מו:). (31) לא לקחת. (32) נתתי (שם) כתנא קמא: "הוא נשבע ונוטל והם נשבעין ונוטלים", ואף על פי שאחד מהם ודאי נשבע לשוא. ולא כבן ננס השואל: כיצד? אלו ואלו באים לידי שבועת שוא. (33) שבועות מו: ירושלמי שם פרק ז הלכה ה: רבי אומר: אומר אני - אלו נשבעין בפני אלו מפני הבושה. (34) ומפני בעל הבית אינם מתביישים, שהרי אינו יודע מי משקר ולפיכך אינם נשבעים בפניו. (35) ונקראת שבועת המשנה, מפני שחכמי המשנה תיקנוה. מן התורה שניהם נוטלים בלא שבועה, שאין נשבעים על טענת שוא (כמבואר בפרק א מהלכות טוען ונטען הלכה א) - והרי בעל הבית טענתו שוא - אלא משום הפסדו של בעל הבית המשלם פעמיים, אמרו חכמים: שניהם נשבעים ונוטלים (מגיד משנה). (36) כעין שבועת התורה (ירושלמי שבועות פרק ז הלכה ו: "כולהון כעין ידוה רידו להם"). (37) וירושלמי אינם יודעים אם נתן או לא, נמצא שאין כאן טענת ברי אלא מצד בעל החוב. (38) כדין של תורה, כמבואר למעלה. (39) הרמב"ן והרמ"ה חולקים על רבינו בדין מתו פועלים. ודעתם, שהחנווני צריך להישבע. ומנמקים: הרי זה כאומר לחבירו מנה לי בידך והלה אומר איני יודע, (החנווני טוען מנה לי בידך ובעל הבית טוען: איני יודע, שהרי מתו הפועלים ולא אמרו שלקחו ממך) שאינו נוטל אפילו בשבועה, אלא שחכמים עשו תקנה לחנווני שייטול בשבועה ולפיכך לעולם אין נוטלים בלי שבועה, אפילו כשבעל הבית אינו מפסיד כלום (מגיד משנה). (40) ואינו מפסיד כלום, שהרי הוא מודה שחייב לשלם פעם אחת ולא תיקנו שבועה זו אלא משום הפסדו של בעל הבית (במגדל עוז מציין: "מתשובת גאון" וראה מגיד משנה). (41) תקנת חכמים

- 1 עושה דין עם זה⁴² שנתן לו⁴³. וכן אם אמר החנווני לבעל
2 הבית המקיפו: כתוב בפנקסי שיש לי אצלך מנה, ובעל
3 הבית אומר: אני יודע - נשבע בעל הבית הסת⁴⁴ שאינו
4 יודע ונפטר, בדין כל טוען על חברו לכל דבר, ואין בזה
5 תקנת חכמים⁴⁵.
6 ז. ראובן שהוציא שטר חוב שיש ללוי על שמעון, וטען
7 שילוי נתנו לו בכתיבה ומסירה⁴⁶, ואבד השטר שהקנהו בו,
8 או שטען שהקנהו לו על גב הקרקע⁴⁷ - הרי זה גובה
9 אותו⁴⁸ משמעון⁴⁹, הואיל ויוצא מתחת ידו. טען שמעון
10 שפרע ללוי, ואמר: ישבע לוי⁵⁰ - ישבע לוי לשמעון⁵¹, ואחר
11 כך יגבה ראובן⁵². הודה לו שפרע⁵³ - ישלם לוי לראובן⁵⁴.
12 טען לוי שלא מכר ולא נתן שטר⁵⁵ זה - נשבע⁵⁶ הסת
13 ונפטר⁵⁷.
14 ח. שטר⁵⁸ שהיה ביד שלישי, והוציאו מתחת ידו בבית דין
15 ואמר⁵⁹: פרוע הוא - נאמן, אף על פי שהשטר מקים;
- 16 שאילו רצה, היה שורפו או קורעו. וכן אם מת השליש
17 ונמצא כתב⁶⁰ יוצא מתחת ידי השליש ששטר זה המנח
18 אצלו פרוע הוא - הרי זה פרוע, אף על פי שאין עדים על
19 הכתב⁶¹. אבל כתב⁶² שיצא מתחת ידי מלוה ששטר פלוני
20 פרוע, אפילו היה בכתב ידי המלוה - אינו אלא כמשחק⁶³.
21 ט. היו עדים על הכתב⁶⁴: אם היו מקימין - הרי השטר
22 פרוע⁶⁵; ואם אין עליו קיום - ישאלו העדים החתומין על
23 זה השובר. אם לא ידעו או שאין העדים מצויין, הואיל
24 ומתחת ידי המלוה או מתחת ידי יורשיו יצא - אין השובר
25 כלום⁶⁶.
26 י. נמצא⁶⁷ השטר⁶⁸ בין שטרות פרועין⁶⁹ - הרי זה פרוע,
27 ואף על פי שאין עדים על הכתב הנמצא. וכן אם נמצא
28 כתוב בגופו של שטר, בין מפני⁷⁰ בין מאחורי⁷¹, ואפילו
29 במקצת⁷²: שטר זה פרוע, או נפרע ממנו כך וכך - עושין
30 על פי הכתב, ואף על פי שאין על הכתב עדים, ואף על

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

שחנווני נשבע ונטל, תוקנה רק כשבעל הבית מודה שציווה לחנווני ליתן לפועלים, אבל לא כשהוא מכחיש את טענת החנווני בעיקר השליחות. והרי זה ככל טוען על חברו והלה כופר בכל, שנשבע היסת ונפטר (שבועות מה:). (42) שלפי דבריו, נתן לו. בש"ך חושן משפט סימן צא סעיף קטן כו מבואר, שאם הפועל מכחיש ואומר: לא לקחתי כלום מן החנווני - בעל הבית פטור אפילו משבועת היסת לדברי הכל, משום שאין כאן כפירת ממון, שהרי החנווני אינו יכול להוציא ממנו ממון בלי שבועה, אפילו אם היה מודה שציווה לתת (ראה סמ"ע שם). (43) ואם הוא כופר, נשבע היסת ונפטר. (44) בשבועות מה. שנינו: "חנווני על פנקסו כיצד? לא שיאמר לו כתוב בפנקסי שאתה חייב לי מאתיים וזו וכו'", כלומר, שבועה שתיקנו חכמים ביחסי חנווני עם בעל הבית אינה בכגון שיאמר לו כתוב בפנקסי ובעל הבית אומר - אינו יודע. (45) שיישבע החנווני ויטול, כי תקנה זו נאמרה רק בדין שנתבאר למעלה הלכה ה, אבל בטענת איני יודע נשבע בעל הבית היסת, כדין כופר בכל, ופטור. (46) וקנאו, כמבואר בפרק ו מהלכות מכירה הלכה יא: "וכיצד יקנה השטר? שיכתוב לו המקנה (בשטר אחר) קנה שטר פלוני ... וימסור לו השטר (שטר החוב) ונמצא שנקנה בכתיבה ומסירה" (מלשון רבינו שם, על פי בבא בתרא עז). (47) רבינו לשיטתו (בהלכות מכירה שם הלכה יד) שהשטר נקנה אגב קרקע בכל מקום שהוא בלא כתיבה ומסירה. (48) "ואין צריך עדים לענין קנייתו" (רבינו שם) אפילו אם לוי (המלווה - המוכר) מכחישו (עיין בית יוסף שם סימן צה). (49) ואין לוי יכול לעכב, אבל שמעון יכול לטעון הבא ראייה, שהמלווה שלי כתב ומסר לך ובית דין מקבל טענתו ומחייבים את ראובן להביא ראייה, כמו שמבואר בדברי רבינו (שם): "אבל צריך עדים לענין תביעה, שהרי הנתבע אומר מי יאמר לי שבעל דברים שלי כתב ומסר לך" (מגיד משנה, ועיין רב"ד שם). (50) שלא פרעתי. (51) נתבאר למעלה (פרק י"ד הלכה ב) שעל פי דרישת הלווה משיבועים את המלווה אף על פי שהשטר בידו. ואם לא רצה (לוי) להשיבע, אף על פי שלא הודה שנפרע, חייב לשלם ללוקח (=לראובן, מגיד משנה בשם העיטור). (52) משמעון, ואינו יכול לגבות מלוי, שהרי מכר לו שטר טוב שלא נפרע. (53) ונאמן הוא בכך, אפילו אם יש עדים על הקנייה, שהרי אם רצה מוחל החוב לשמעון אף על פי שמכרו בינתיים לראובן, כמו שנתבאר בפרק ו מהלכות מכירה הלכה יב (מגיד משנה). (54) כל הסכום הנקוב בשטר ואפילו כשקנאו בפחות מסכום זה. כגון שהשטר היה על סך אלף וזו ומכרו במאה - משלם אלף. וכתב במגיד משנה שאפילו אם הוא טוען שנפרע כבר קודם המכירה והמקח בטל לגמרי ואין עליו לשלם יותר ממה שקיבל, אין אנו מאמינים לו וצריך לשלם כל הכתוב בשטר, והטעם: הואיל וכל נאמנותו שנפרע אינו אלא מדין מיגו, מתוך שאם רצה מוחלו ומכיוון שאילו מחלו היה מחוייב לשלם כל מה שבשטר (כמבואר בפרק ז מהלכות חובל ומזיק הלכה י) כך אם טען נפרעתי משלם כל מה שבשטר (ועיין ש"ך שם סימן סו סעיף קטן לו). (55) והשטר נפרע (מגיד משנה). (56) לוי. (57) אם אין לראובן עדים שקנה את השטר. ומה שאמרו למעלה (בהערה) שאינו צריך עדים לענין קנייתו, היינו רק לענין שלוי לא יוציא מידו את השטר, אבל לענין גביית ממון מלוי (המלווה) צריך להביא ראייה ואם אינו מביא - נשבע לוי היסת ונפטר כדין כל תובע ממון מחבירו והוא מכחיש (מגיד משנה). (58) סנהדרין לא. (59) השליש. (60) שם עמוד ב: בבא מציעא כא. (61) המשך הבריתא שם: "אין עליו עדים ויצא מתחת ידי שלישי כשר" ומפרש רבינו שמת השליש ונמצא בין שטרותיו כתב ששטר זה פרוע ואין עליו עדים (ראה לחם משנה וש"ך שם סימן נו סעיף קטן יב). והטעם, שהרי המלווה שמסר שטרו לשליש - האמינו. (62) בכתב-יד תימן מתחילה כאן הלכה ט. (63) ופסול (בבא מציעא כ:). (64) היוצא מתחת ידי המלווה. (65) שאין בית דין מקיימים חתימת עדי השובר, אלא אם ביירו שהשטר פרוע (שם כא). (66) אנו תולים שהמלווה הכינו, שמא יביא הלווה הכסף בערב שבת ולא יספיק לכתוב שובר ויעכב הלווה את הפירעון (שם כ:). (67) שם. (68) שטר חוב שהשובר משתייך אליו (ראה מגיד משנה לקמן פרק י"ז הלכה ב). (69) כגון, שמקומו של שטר החוב מערער את כוחו. (70) בין השורות. (71) בצידו החלק, בין כנגד הכתב בין שלא כנגדו. (72) בכתב יד תימן: בקצתו. וכן הגיה הש"ך סימן סה, סעיף קטן עא. ומפרש: בשולי השטר אחר חתימת העדים (ראה סמ"ע שם סעיף קטן ע).

ד. אָפּלוּ הָיָה שֵׁם עָרֵב, וּמֵת הַלֹּהֶה תַּחֲלָה - לֹא יִפְרְעוּ יוֹרְשֵׁי
הַמִּלְוָה מִן הָעָרֵב; שְׁאֵם תֹּאמַר יִפְרְעוּ מִן הָעָרֵב, הָרִי הָעָרֵב
חֹזֵר וְנִפְרַע מִיּוֹרְשֵׁי לֹוֹה.
ה. אֵין דָּנִין מִדִּין זֶה לְכָל הַדּוֹמָה לוֹ. אֲלֹא הָרִי הַפּוֹגֵם אֶת
שְׁטְרוֹ וּמֵת, אֵף עַל פִּי שְׁאִינוּ גֹבֶה אֲלֹא בְּשִׁבּוּעָה - הָרִי
בְּנִי נִשְׁבָּעִין שֶׁלֹּא פָקְדְנוּ אֲבָא וְלֹא צִנְנוּ אֲבָא וְלֹא מְצִינוּ
בֵּין שְׁטְרוֹתָיו שֶׁל אֲבָא שֶׁכָּל הַשְּׁטֵר הַזֶּה פְּרוּעַ, וְגֹבֵכִין אֶת
שְׁאֵר הַשְּׁטֵר בֵּין מִן הַלֹּהֶה בֵּין מִיּוֹרְשָׁיו.
ו. יוֹרֵשׁ שָׂבָא לְגִבּוֹת מִן הַיּוֹרֵשׁ, וְאָמְרוּ יוֹרְשֵׁי לֹוֹה: אָמַר
לָנוּ אֲבָא לֹא לְוִיתִי חֹב זֶה - הָרִי יוֹרְשֵׁי הַמִּלְוָה גֹבֵכִין שֶׁלֹּא
בְּשִׁבּוּעָה; שֶׁכָּל הָאוֹמֵר לֹא לְוִיתִי - כְּאוֹמֵר לֹא פְּרַעְתִּי דְּמִי.
וְכֵן מִלְוָה שָׂבָא לְהַפְרַע מִיּוֹרְשֵׁי לֹוֹה, וְאָמְרוּ: אָמַר לָנוּ אֲבָא
לֹא לְוִיתִי חֹב זֶה - הָרִי זֶה גֹבֶהוּ בְּלֹא שְׁבִיבָה, אָפּלוּ
הָאֲמִינוּ בְּשְׁטֵר כָּל זֶמֶן שְׁאָמַר פְּרַעְתִּי; שֶׁכָּל הָאוֹמֵר לֹא
לְוִיתִי - כְּאוֹמֵר לֹא פְּרַעְתִּי.
ז. יוֹרֵשׁ שָׂבָא לְהַפְרַע מִן הַלֹּהֶה בְּשְׁטֵר שֵׁשׁ בּוֹ נֶאֱמָנוֹת
לְלֹוֹה כָּל זֶמֶן שְׁאִיֹּאמַר פְּרַעְתִּי - הָרִי הַלֹּהֶה נִשְׁבָּע הֵסֵת שְׁפָרַע
לְשְׁטֵר זֶה וְנִפְטָר, אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא כָּתַב לוֹ: וְהָרִי אֶתָּה נֶאֱמָן
עַל יוֹרְשֵׁי; שֶׁעָקַר הַשְּׁטֵר עַל תְּנָאִי זֶה הָיָה. וְאֵם הַתְּנָה עָלָיו
שֶׁיִּהְיֶה נֶאֱמָן בְּלֹא שׁוֹם שְׁבִיבָה - אִינוּ נִשְׁבָּע אָפּלוּ לְיוֹרְשֵׁי
מִלְוָה.
ח. יוֹרֵשׁ קָטָן שֶׁהָיָה שְׁטֵר חֹב לְאֲבִיו, וְצָא עָלָיו שׁוֹבֵר
אֲחֵר מִיתַת אֲבִיו - אֵין קוֹרְעִין אֶת הַשְּׁטֵר וְאֵין מְגַבִּין בּוֹ
עַד שֶׁיִּגְדְּלוּ הַיְּתוּמִים; שְׁמָא שׁוֹבֵר זֶה מְזַיֵּף הוּא, וּלְפִיכָף
לֹא הוֹצִיאָה הַלֹּהֶה בְּחִמִּי אֲבִיו.
ט. הַמוֹצִיא שְׁטֵר חֹב עַל חֲבֵרוֹ, וְהָיָה כְּתוּב בְּכָכֶל - מְגַבֶּהוּ
מִמַּעוֹת בְּכָל; הָיָה כְּתוּב בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - מְגַבֶּהוּ מִמַּעוֹת
אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. מֵה שְׁאִין בֵּן בְּכַתְּבָהּ. לֹא הָיָה בְּשְׁטֵר שֵׁם
מְקוֹם, וְהוֹצִיאָהוּ בְּכָכֶל - מְגַבֶּהוּ מִמַּעוֹת בְּכָל; הוֹצִיאָהוּ בְּאֶרֶץ
יִשְׂרָאֵל - מְגַבֶּהוּ מִמַּעוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. בָּא לְגִבּוֹת מִמַּעוֹת
הַמְּקוֹם שֶׁצָּא בּוֹ הַשְּׁטֵר, וְטַעַן הַלֹּהֶה: שֶׁהַמַּעוֹת שְׁאִין חֵיב
לוֹ מִכֶּסֶף שֶׁהוּא פְּחוּת מִזֶּה הַמַּטְבֵּעַ - יִשְׁבָּע הַמִּלְוָה וְיִטַּל.
הָיָה בּוֹ כֶּסֶף סָתֵם - מֵה שֶׁיִּרְצֶה לֹוֹה מְגַבֶּהוּ. מִכָּאן אֶתָּה
לְמַד, שֶׁשְּׁטֵר שְׁאִין בּוֹ שֵׁם מְקוֹם שֶׁנִּכְתַּב בּוֹ - כָּשֵׁר לְכָל
דָּבָר. וְהוּא הַדִּין לְשְׁטֵר שְׁאִין בּוֹ זֶמֶן כָּלֵל - שֶׁהוּא כָּשֵׁר,

פִּי שֶׁצָּא מִתַּחַת יְדֵי הַמִּלְוָה; שְׁאֵלוּ לֹא נִפְרַע - לֹא הָיָה
כּוֹתֵב עַל הַשְּׁטֵר.⁷³
יא. הַמוֹצִיא⁷⁴ שְׁטֵר⁷⁵ בֵּין שְׁטְרוֹתָיו וְאֵין יוֹדֵעַ מֵה טִיב⁷⁶ -
יְהִי מִנְחָה⁷⁷ עַד שֶׁיָּבֹא אֲלֵיהֶוּ.
יב. הָאוֹמֵר לְכִנְיֹו⁷⁸: שְׁטֵר בֵּין שְׁטְרוֹתִי פְּרוּעַ וְאִנִּי יוֹדֵעַ
אִיזָה הוּא - שְׁטְרוֹתָיו בֵּלִין פְּרוּעִין⁷⁹. נִמְצָא לְאַחַד⁸⁰ שֵׁם⁸¹
שְׁנֵי שְׁטְרוֹת⁸² - הַגְּדוֹל פְּרוּעַ⁸³, וְהַקָּטָן אִינוּ פְּרוּעַ. אָמַר
לְחֲבֵרוֹ⁸⁴: שְׁטֵר לָךְ בְּיָדִי פְּרוּעַ - הַגְּדוֹל פְּרוּעַ, וְהַקָּטָן אִינוּ
פְּרוּעַ. חֹב לָךְ בְּיָדִי⁸⁵ פְּרוּעַ - כָּל שְׁטְרוֹת שֵׁשׁ לוֹ עָלָיו בֵּלִין
פְּרוּעִין.

פָּרָק שְׁבַעַה עָשָׂר

א. מִלְוָה שְׁמֵת, וְכֹא הַיּוֹרֵשׁ לְתַבֵּעַ אֶת הַלֹּהֶה בְּשְׁטֵר שְׁעָלָיו,
וְאָמַר: פְּרַעְתִּי לְאֲבִיךָ, וְהַיּוֹרֵשׁ אוֹמֵר: אִנִּי יוֹדֵעַ - אוֹמְרִים
לוֹ: עֲמַד וְשִׁלֵּם לוֹ. אָמַר: יִשְׁבָּע לִי - הָרִי זֶה נִשְׁבָּע בְּקִיטָה
חֶפְצִי: שֶׁלֹּא פָקְדְנוּ אֲבָא עַל יְדֵי אֲחֵר וְשֶׁלֹּא אָמַר לָנוּ אֲבָא
בְּפִיו וְשֶׁלֹּא מְצִינוּ בֵּין שְׁטְרוֹתָיו שֶׁל אֲבָא שֶׁשְּׁטֵר זֶה פְּרוּעַ,
וְגֹבֶהוּ.
ב. מֵת הַלֹּהֶה אֲחֵר שְׁמֵת הַמִּלְוָה, וְכֹא הַיּוֹרֵשׁ לְהַפְרַע מִן
הַיּוֹרֵשׁ - לֹא יִפְרַע אֲלֹא בְּשִׁבּוּעָה, וְאוֹמְרִין לוֹ: תַּחֲלָה הִשְׁבָּע
שֶׁלֹּא פָקְדְנוּ אֲבָא וְשֶׁלֹּא אָמַר לָנוּ אֲבָא וְלֹא מְצִינוּ בֵּין
שְׁטְרוֹתָיו שֶׁל אֲבָא שֶׁשְּׁטֵר זֶה פְּרוּעַ. וְאָפּלוּ הָיָה הַיּוֹרֵשׁ קָטָן
הַמִּטָּל בְּעִרְסָה כְּשִׁמֵּת מוֹרִישׁוֹ - הָרִי זֶה נִשְׁבָּע וְנוֹטַל. וְאֵם
צִוָּה הַמִּלְוָה בְּשַׁעַת מִיתָתוֹ שֶׁשְּׁטֵר זֶה אִינוּ פְּרוּעַ - יִפְרַע
הַיּוֹרֵשׁ בְּלֹא שְׁבִיבָה אָפּלוּ מִן הַיּוֹרֵשׁ.
ג. מֵת הַלֹּהֶה תַּחֲלָה, וְאֲחֵר כֶּף מֵת הַמִּלְוָה - אֵין יוֹרְשֵׁי מִלְוָה
נוֹטְלִין מִיּוֹרְשֵׁי לֹוֹה כָּלוּם; שֶׁבְּשַׁעַת שְׁמֵת הַלֹּהֶה נִתְחַבֵּב
הַמִּלְוָה לְהִשְׁבָּע וְאֲחֵר כֶּף יִטַּל, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ, וְכָכֵר מֵת, וְאֵין
אָדָם מוֹרִישׁ שְׁבִיבָה לְכִנְיֹו, שְׁאִין יְכוּלִין לְהִשְׁבָּע שֶׁלֹּא
נִפְרַע אֲבִיהֶם כָּלוּם. וְאֵם עֶבֶר הַדִּין וְהַשְּׁבִיעַ יוֹרְשֵׁי מִלְוָה,
וְכָכֵר אֶת חוֹבֵן - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדָם. לְפִיכָף, שְׁטֵר חֹב שֶׁל
יְתוּמִים הַבָּאִים לְהַפְרַע מִן הַיְּתוּמִים שְׁמֵת אֲבִיהֶן הַלֹּהֶה
תַּחֲלָה - אֵין קוֹרְעִין אוֹתוֹ וְאֵין מְגַבִּין בּוֹ; אֵין גֹּבֵכִין בּוֹ -
שְׁאִין אָדָם מוֹרִישׁ שְׁבִיבָה לְכִנְיֹו, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ, וְאֵין קוֹרְעִין
אוֹתוֹ - שְׁמָא יָבֹא דָּן שֶׁיִּדּוֹן יוֹצִיא בּוֹ.

(73) ברייתא שם: "סמפון ... או שיוצא לאחר חיתום שטרות כשר" ובגמרא שם נִימְקוּ: "דאי לאו דפריע לא הווה מרע ליה לשטריה" (אלמלא נפרע לא היה המלווה מערער כוחו על ידי כתיבת השובר עליו). (74) משנה שם כ. (75) שאינו שלו. (76) אם הלווה הפקידו או המלווה. (77) אצלו, ולא יחזירו לא לזה ולא לזה (רש"י שם). (78) מְצָה בשעת מיתה. (79) כל לווה הטוען שטר שלי פרוע נאמן, מפני שכל שטר ושטר הוא ספק פרוע (משנה בבא בתרא קעג). (80) ללווה אחד. (81) בין שטרותיו של המְצָה. (82) של שתי הלוואות על סכומים שונים ואם כן שטר אחד מהם אינו פרוע, שהרי רק על שטר אחד אמר שהוא פרוע. (83) הלווה יכול לטעון שהגדול פרוע, שהמוציא מחבירו עליו הראייה (מגיד משנה). (84) שם בגמרא ומאותו הטעם: שיד בעל השטר על התחתונה. (85) נוסח זה אינו ברור, אפשר לפרשו - שטר חוב אחד מן השטרות שלך הנמצאים בידי ומשמע גם החוב הכולל שלוית ממני, והואיל וניתן להתפרש לכאן ולכאן - יד בעל השטר על התחתונה וכולם בחזקת פרועם, ואם בא הלווה וטען שפרע את כולם - נאמן (מגיד משנה בשם הר"י מיגאש). (1) מבאר דין הבא ליפרע מן היורשים או יורש הבא ליפרע מן היורש, ושאינו אדם מוריש שבוועה לבניו, ודין שטרות של יתומים על יתומים. שאין מגבים בהם ואין קורעים אותם, ודין נשבעים שלא פקדנו אבינו, ודין אומר אמר לנו אבא לא לווייתי, ודין יורש שבא ליפרע בשטר שיש בו נאמנות, ודין יורש קטן שהיה שטר חוב לאביו ויצא עליו שובר אחר מיתת אביו, ודין מוציא שטר חוב כתוב בבבל שמגבהו ממעות בבבל.

1 אף על פי שעדות זו אי אתה יכול להזמין; שאין מדיקדקין
2 בדיני ממונות בדינישה וחקירה, כמו שיתבאר, כדי שלא
3 תנעל דלת בפני לוין. ולפיכך, שטרי חוב המאחרין -
4 כשרין, אף על פי שאין אתה יכול להזמין, כמו שיתבאר
5 במקומו.

פרק שמונה עשר

7 א. המלוה את חברו סתם - הרי כל נכסיו אחראין וצרכאין
8 לחוב זה. לפיכך, כשיבוא לגבות - תובע את בעל חובו
9 תחלה. אם מצא עמו נכסים, בין מטלטלין בין קרקעות -
10 גובה מהן ברצון הלוה. ואם לא נתן הלוה מדיעתו - מגבין
11 אותו בית דין. לא הספיק לו כל הנמצא כנגד שטר חובו
12 - הרי זה גובה מכל הקרקעות שהיו ללוה, אף על פי שהן
13 עתה מכורין לאחרים או נתונים במתנה. הואיל ומכר הלוה
14 או נתן אחר שנשתעבד בחוב זה, הרי זה מוציא מיד
15 הלקוחות או מיד בעלי המתנות. וזהו הנקרא טורף. במה
16 דברים אמורים? בקרקעות שהיו לו בעת שלוה; אבל
17 נכסים הבאין לו לאחר שלוה - לא נשתעבדו לבעל חוב
18 ואינו טורפן. ואם התנה עליו: שכל נכסים שיקנה יהיו
19 משעבדין להפרע מהן, וקנה אחר שלוה, ומכר או נתן -
20 הרי בעל חוב טורף מהן.

21 ב. אין כל הדברים אמורים אלא בקרקע; אבל המטלטלין
22 - אין עליהן אחריות. אפילו מטלטלין שהיו לו בעת שלוה
23 שמקצתן לשעתו - אין בעל חוב טורף אותן. הקנה לבעל
24 חובו כל המטלטלין על גב קרקע שיש לו להיותו נפרע מן
25 הכל - הרי זה טורף מאותן המטלטלין. והוא שיתכתב לו
26 בשטר חובו: שהקניתי לך מטלטלין שיש לי על גב הקרקע
27 שיש לי שלא כאסמכתא ושלא כטפסי השטרות. וכן אם
28 כתב: שכל נכסים שאני עתיד לקנות, בין קרקעות בין
29 מטלטלין, הרי הן משעבדים לך להפרע מהן, והמטלטלין
30 קנויין לך על גב הקרקעות להפרע מהן שלא כאסמכתא
31 ושלא כטפסי השטרות - הרי זה טורף אף מן המטלטלין
32 שקנה הלוה לאחר שלוה; שכל תנאי שבממון - קיים.

33 ג. עשה שדהו אפותיקי לבעל חובו או לאשה בכתבתה,
34 והוא שיתכתב להן: מפאן תגבו, ושטפו נהר - הרי זה גובה
35 משאר נכסים וטורף אותן. ואם התנה עמו: שלא יהיה לו
36 פרעון אלא מזו - אינו גובה משאר נכסים. וכן אם לוה
37 ממנו ופרש שאין לו אחריות עליו - הרי זה אינו גובה מן
38 המשעבדין לעולם.

39 ד. עשה שדהו אפותיקי לבעל חובו או לאשה בכתבתה,

ומכרה - הרי זו מכורה; וכשיבוא בעל חוב לגבות, אם לא
ימצא נכסים בגי חורין - יטורף אותה. במה דברים אמורים?
בשמכר לשעתה; אבל מכרה ממכר עולם - אינה מכורה.
ה. עשה עבדו אפותיקי ומכרו - הרי בעל חוב גובה ממנו,
מפני שיש לו קול. עשה שורו אפותיקי ומכרו - אין בעל
חוב גובה ממנו, וכן שאר המטלטלין, מפני שאין להן
קול.

ו. עבד שעשהו רבו אפותיקי ושחררו, אף על פי שכתב
לו: לא יהיה לך פרעון אלא מזה - יצא לחרות. וכן אם
הקדישו. שהחמץ והשחרור וההקדש מפקיעין מיד שעבוד.
והרי בעל חוב גובה חובו מן הלוה, וכותב עליו שטר
בחובו, וטורף מזמן זה השטר. ולמה הוא חייב לשלם?
מפני שגורם לאבד ממון חברו, וכל הגורם להדיק - משלם,
כמו שבארנו במקומו. וכופין את רבו השני לשחררו, מפני
תקון העולם; שלא ימצאנו בשוק ויאמר לו: עבדי אתה.
ז. המקדיש נכסיו - אין בעל חוב יכול לטורף מן ההקדש,
שההקדש מפקיע השעבוד. וכשפודין הקרקע מיד ההקדש,
אומדין במה אדם רוצה לתן בשדה זו על מנת שיתן לבעל
חוב את חובו ולאשה בכתבתה. לפיכך, לכשתפדה ותצא
לחלין ביד הלוקח - יבוא בעל חוב ויטורף אותה, או האשה
בכתבתה, כמו שבארנו בערכין.

ח. בעל חוב שכא לטורף, אם יש מעות ללוקח - יכול
לסלקו ולתן לו דמי מה שהוא טורף, וחוזר הלוקח ותובע
למוכר. ואם עשה אותו אפותיקי - אינו יכול לסלקו
בדמים.

ט. ראובן שהיה חייב לשמעון מאתים, והיו לו שתי שדות,
ומכר אחת מהן ללוי במנה, וחזר ומכר לו השנייה במנה,
ובא שמעון וטורף אחת במנה, וחזר לטורף השנייה במנה
הנשאר לו, והביא לו מאתים ואמר לו: אם תרצה להיות
השדה שטרפת שומה לך בכל המאתים שיש לי, הרי
מוטב; ואם לאו, הילך מאתים של חובך והסתלק - הדין
עם לוי. רצה שמעון ועמד בה, אף על פי שקבלה במאתים
- אין לוי חוזר ותובע ראובן אלא במנה.

י. מת ראובן, והניח שדה אחת שוה מאה, ובא שמעון
ויטורף, ונתנו לו היתומים מאה מן המטלטלין שהניח
אביהן וסלקוהו - הרי זה חוזר וטורף אותה בשאר חובו;
שמא שנתנו לו - מצנה עשו, שמצנה על היתומים לפרע
חובות אביהם. ואם אמרו לו: אלו במאה דמי השדה
שטרפת - אינו יכול לחזור ולטורף אותה פעם אחרת בשאר
חובו.

יום שלישי כ"ט טבת ה'תשע"ב

פרק תשעה עשר

א. כשיורדין² בית דין לנכסי הלואה לגבות מהן - לא יגבו
לבעל חוב אלא מן הבינונית³ שבקרקעותיו⁴. ודין תורה⁵,
שיגבה בעל חוב מן הזבורית; שגאמר: בחוץ תעמד והאיש
אשר אתה נשה בו יוציא וגו' - מה דרבו של אדם להוציא?
פחות שבכליו. אבל תקנו חכמים בבינונית, כדי שלא תנעל
דלת בפני לוי⁶. במה דברים אמורים? בכא לפרע מן הלואה
עצמו; אבל הכא לפרע מן היורשין, בין קטנים בין גדולים
- לא יפרע אלא מן הזבורית⁷.

ב. אין נפרעים⁸ מנכסים משעבדין⁹ במקום שיש נכסים בני
חורין¹⁰, ואפילו היו בני חורין וזבורית והמשעבדים בינונית¹¹
או עדיית¹², בין שמכרם בין שנתנם¹³. נשתדפו¹⁴ בני חורין
- הרי זה טורף מן המשעבדין¹⁵; שפיון שנשחתו כאלו
אינם.
ג. ראובן שמכר¹⁶ כל שדותיו לשמעון, וחזר שמעון ומכר
שדה אחת מהן ללוי, וכא בעל חוב של ראובן לטורף -
רצה מזה גובה, רצה מזה גובה¹⁷. במה דברים אמורים?
כשלקח לוי בינונית¹⁸; אבל אם לקח עדיית או זבורית -
אינו טורף מלוי; שהרי זה אומר לו: מפני זה טרחתני
ולקחתני שדה שאין דינך לגבות ממנו. וכן אם לקח לוי

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(1) מבאר שבעל חוב גובה מן הבינונית, ושאין נפרעים ממשועבדים במקום שיש בני חורין אפילו הם זיבורית, ודין ניזקין וכתובת
אשה ממה הם גובים, ודין מוכר נכסיו לאחרים שנכנסים במקום הבעלים, ודין מכר עדיית ושייר בינונית, ודין כותב ללוהק שני
דין ודברים אין לי עימן, ודין אשה בכתובתה, ודין לוקח שמכר ללוהק והמלוה כתב לראשון דין ודברים אין לי בנכסך.
(2) משנה גיטין מח. (3) נקבעו שלושה סוגים של קרקעות: עדיית (משובחת), בינונית, זיבורית (גרועה). אדם מעדיף שטח מצומצם
של קרקע יפה על שטח יותר גדול של קרקע גרועה. (4) בגמרא בבא קמא ז: שאלו: כשהן שמין, בשלו הן שמין או בשל עולם
הן שמין? פירוש, גובים לפי סוגי הקרקעות של הלואה או לפי הסוגים המקובלים בעולם. למשל, כשהקרקעות הטובים ביותר של
הלואה מוגדרים בדרך כלל כ"בינוניים", והבינוניים שלו מוגדרים בפי העולם כסוג "זיבורית", מה גובה המלוה? שדה בינונית שלו
או של העולם שהיא עדיית שלו. ומלשון רבינו שכתב "קרקעותיו" משמע שבשלו הם שמים (וכן פסק בפירוש לקמן פרק כ"ד
הלכה י) כדעת רב נחמן (כתובות קט:), שהלכה כמותו בדיני ממונות (ראה לקמן הלכה ד). (5) מימרא של עולא גיטין נ. (6) מי
שיש לו מעות במזומן יסרב להלוות על מנת לקבל זיבורית בעד כספו. (7) משנה שם מח: "אין נפרעין מנכסי יתומים אלא מן
הזיבורית". ובגמרא שם נ. פירוש: יתומים שאמרו - גדולים ואין צריך לומר קטנים. ורבינו שינה לשון המשנה וכתב מן "היורשים"
במקום מן "היתומים", לומר לך - אין דין זה מוגבל לבנים בלבד אלא לכל יורש שהוא. וטעמו של דבר, שהמלוה אינו חושש
עד כדי כך, שמא ימות הלואה ויצטרך לגבות זיבורית מן היורשים. (8) משנה שם. (9) אפילו אם נמכרו אחר ההלוואה.
(10) הנמצאים ברשות הלואה ואין עליהם כל שעבוד אחר. (11) אין המלוה יכול לטעון: בינונית אני נוטל כתקנת חכמים, משום
שחכמים לא תיקנו במקום שיש הפסד לאחרים. (12) המלים "או עדיית" נוגעות לדין גבייה ממזיק, שדינו בעידיית, אבל בעל
חוב אינו גובה עדיית אפילו מבני חורין, כשיש ללוה זיבורית, כמבואר לקמן בהלכה ד. ומכאן, שדין אין נפרעים ממשועבדים
כשיש בני חורין נאמר גם בניזקין. (13) שם נ: (14) כמו נשתטפו, פירוש, נהר עלה על גדותיו והציף את השדה ונשחתה ואינה
ראויה לזריעה. (15) כתובות צה: בעייה שנפשטה, [במגיד משנה מביא דעת הרשב"א בתשובותיו, שאם גולן לקח בזרוע נכסים
בני חורין אין גובים ממשועבדים, שסופו של גולן ליפול בידי שומרי החוק ויוכל בעל החוב לגבות את חובו]. (16) מימרא של
רבה כתובות צב. (בבבא קמא ח. נאמר דין זה בשם רבא). (17) כדי להקל את ההבנה רצוי לבאר מתחילה את כל פרטי הדין
ולפרש אחר כך כל פסיקא ופסיקא בפני עצמה. ובכן: ראובן לוה כסף מיהודה בשטר ונשתעבדו כל נכסיו ואחר כך מכר כל
שדותיו לשמעון והיו ביניהן עדיית, בינונית וזיבורית, הלך שמעון ומכר ללוי את כל הבינונית - הרשות ביד יהודה (בעל החוב)
לגבות הבינונית מיד לוי או את הזיבורית שנשארו ביד שמעון (ואם נשארו ביד שמעון מאותם נכסים עדיית בלבד - גובה אותם.
רש"י כתובות שם). מלוי הוא יכול לגבות אף על פי שנשארו נכסים ביד שמעון, מפני שהוא לקח את השדה המושעבדת לו, שהרי
בעל חוב דינו בבינונית. ואין זה דומה למה שאמרנו בהלכה הקודמת, שאין נפרעים מהלוהק במקום שיש בני חורין אפילו כשבני
חורין הם זיבורית והנמכרים הם בינונית, משום שזה נאמר כשהמלוה בא לגבות מן הלואה עצמו - אפילו זיבורית - אין לטרוף
מן הלקוחות, כדי שלא לגרום להם הפסד, אבל כאן גם שמעון הוא רק לוקח, ולא הוא לזה כסף, ואין כוחו גרוע מכוחו של לוי,
ולפיכך אומר המלוה ללוי - אתה קנית את השדה שהייתה משועבדת לי, ואותה אני רוצה. ואם רצה גובה משמעון אפילו מעדיית,
אם לא נשארו בידו נכסים אחרים מאלה שקנה מראובן, שיכול הוא לומר לו: אתה קנית כל קרקעותיו של ראובן ונכנסת לכל
השעבוד שהיה לי על ראובן, ולפיכך כל זמן שאני מוצא אצלך משהו שבא לידך מיד ראובן - אני גובה, ואין רצוני לתבוע מלוי
שהניח לי אצלך שדה לגבות ממנה. [רש"י שם מבאר, שהמדובר, כשקנה שמעון כל השדות בשטר אחד או כשקנה לוי משמעון
את השדה שקנה שמעון באחרונה, אבל אם קנה לוי שדה שקנה שמעון מראובן לפני האחרונה, יכול לוי לומר למלוה: כשקנה
שמעון שדה זו הניח לך מקום אצל ראובן לגבות ופקע שעבודך ממנה, אף על פי שלא נשארה בינונית ביד ראובן, שהרי אין
גובים מנכסים משועבדים במקום שיש בני חורין אפילו עדיית או זיבורית. והר"י בתוספות שם דיבור המתחיל ראובן חולק על
זה ואומר, שבמקרה זה יכול שמעון לטעון: הריני מוותר על תקנת חכמים שאין נפרעים ממשועבדים כשיש בני חורין, כדעת רבא
(בבא קמא ז:). שהאומר אי אפשר בתקנת חכמים שתקנה לטובתו - שומעים לו, ומשום כך לא פקע השעבוד מהשדה שקנה לוי
(ראה שם). ורבינו לא ביאר כלום בזה]. (18) שעליה רובץ עיקר השעבוד. בסמוך יבואר שהכוונה שלקח כל הבינונית שקנה
שמעון מראובן.

לָקַח עֵדִית בְּאַחֲרוֹנָה, וְתַגְבָּה הָאִשָּׁה וּבָעַל חוֹב מִן הָעֵדִית
שֶׁלָקַח בְּאַחֲרוֹנָה³²? שָׁזוּ תַקְנָהּ הִיא לְלוֹקֵחַ³³, וְהָרִי אוֹמֵר
לוֹקֵחַ לָהֶן: אִי אֶפְשִׁי בְתַקְנָהּ זוֹ³⁴, אֲלֹא כָּל אֶחָד מֵכֶם יִגְבֶּה
מִן הָרְאוּי לוֹ.
ז. מִכְרֵן³⁵ לְאַחַד זֶה אַחֵר זֶה, וּמִכָּר לוֹ עֵדִית בְּאַחֲרוֹנָה, וְחִזֹּר
הַלוֹקֵחַ וּמִכָּר זְבוּרִית וּבִינֻנִית וְשִׁיר עֵדִית לְפָנָיו - פֶּלֶן גּוֹבִין
מִן הָעֵדִית, שֶׁהָרִי אֵין לוֹ בְּמָה יִדְחָה אוֹתָם³⁶. מִכָּר עֵדִית
וְהָנִיחַ בִּינֻנִית וְזְבוּרִית - הַנִּזְקִין טוֹרְפִין מִן הָעֵדִית שֶׁבִיד
לוֹקֵחַ הַשְּׁנִי³⁷, וּבָעַל חוֹב וּכְתַבְתָּ אִשָּׁה גּוֹבִין מִבִּינֻנִית
וְזְבוּרִית שֶׁשִּׁיר לְפָנָיו³⁸.
ח. מִי שֶׁלֹּא³⁹ מֵאֲחֵד, וְאַחֵר כֶּף מִכָּר הַלֹּה נִכְסִיו לְשָׁנִים⁴⁰,
וְכָתַב בַּעַל חוֹב לְלוֹקֵחַ שְׁנֵי: דִּין וְדָבָרִים אֵין לִי עֲמָךְ, וְקִנּוּ
מִיָּדוּ - אֵינוּ יָכוֹל לְטַרֵף מִלוֹקֵחַ רֵאשׁוֹן; שֶׁהָרִי אוֹמֵר לוֹ:
הַנִּחְתִּי לָךְ מָקוֹם לְגָבוֹת מִמֶּנּוּ אֲצִל בַּעַל חוֹבְךָ מִן הַנִּכְסִים
שֶׁקָּנָה לוֹקֵחַ שְׁנֵי אַחֲרֵי, וְאַתָּה הַפְסַדְתָּ עַל עֲמָךְ, שֶׁהָרִי
סִלַּקְתָּ עֲמָךְ מִתֵּן⁴¹. וְהוּא הָדִין לְאִשָּׁה בְּכַתְבָּתָהּ⁴², אִם
כְּתָבָה לְשָׁנִי - אֲבָדָה כְּתַבְתָּהּ, וְאֵינָה יָכוֹלָה לְטַרֵף. אֲבָל אִם
כְּתָבוּ לְרֵאשׁוֹן - טוֹרְפִין מִן הַשְּׁנִי⁴³. מִכָּר הַלֹּה שְׁדָה
לְלוֹקֵחַ, וּמִכְרָה לוֹקֵחַ רֵאשׁוֹן לְלוֹקֵחַ שְׁנִי⁴⁴, וְכָתַב הַמַּלְוֶה
לְלוֹקֵחַ רֵאשׁוֹן: דִּין וְדָבָרִים אֵין לִי עֲמָךְ, וְקִנּוּ מִיָּדוּ - הָרִי
בַּעַל חוֹב טוֹרֵף מִלוֹקֵחַ שְׁנֵי אוֹתָהּ הַשְּׁדָה⁴⁵, וְלוֹקֵחַ רֵאשׁוֹן

1 בִּינֻנִית, וְהָנִיחַ אֲצִל שְׁמַעוֹן בִּינֻנִית כְּמוֹ הַבִּינֻנִית שֶׁלָקַח¹⁹
2 - אֵינוּ טוֹרֵף מִלּוֹי; שֶׁהָרִי זֶה אוֹמֵר לוֹ: הַנִּחְתִּי לָךְ מָקוֹם
3 לְגָבוֹת מִמֶּנּוּ.
4 ד. כֶּכֶר בְּאֶרְנֵי, שֶׁהַנִּזְקִין - שְׁמִין לָהֶן בְּעֵדִית²⁰, וּבָעַל חוֹב
5 - בְּבִינֻנִית²¹, וּכְתַבְתָּ אִשָּׁה - בְּזְבוּרִית²². הָיוּ לוֹ²³ עֵדִית
6 וְזְבוּרִית - נִזְקִין בְּעֵדִית, וּבָעַל חוֹב וּכְתַבְתָּ אִשָּׁה בְּזְבוּרִית.
7 הָיוּ לוֹ עֵדִית וּבִינֻנִית - נִזְקִין בְּעֵדִית, וּבָעַל חוֹב וּכְתַבְתָּ
8 אִשָּׁה בְּבִינֻנִית. הָיוּ לוֹ זְבוּרִית וּבִינֻנִית בְּלִבְדָּה²⁴ - נִזְקִין
9 וּבָעַל חוֹב בְּבִינֻנִית²⁵, וּכְתַבְתָּ אִשָּׁה בְּזְבוּרִית.
10 ח. מִכְרֵן²⁶ לְשִׁלְשָׁה בְּנֵי אָדָם בְּכַת אַחַת²⁷ - הָרִי פֶלֶן נִכְסוֹ
11 תַּחַת הַבְּעָלִים, וְהַנִּזְקִין טוֹרְפִין מִן הָעֵדִית²⁸, וּבָעַל חוֹב
12 טוֹרֵף מִן הַבִּינֻנִית, וּכְתַבְתָּ אִשָּׁה טוֹרְפָה מִן הַזְבוּרִית. מִכְרֵן
13 לְזֶה אַחֵר זֶה - פֶּלֶן טוֹרְפִין מִן הָאֲחֵרוֹן²⁹; לֹא הַסְפִּיק -
14 טוֹרְפִין מִשְׁלָפְנֵי; לֹא הַסְפִּיק - טוֹרְפִין מִשְׁלָפְנֵי פָּנָיו. אֲפִלּוּ
15 הָיָה הָאֲחֵרוֹן הוּא שֶׁלָקַח הַזְבוּרִית³⁰. שֶׁהָרִי הַלוֹקֵחַ הַקּוֹדֵם
16 אוֹמֵר לְטוֹרֵף: הַנִּחְתִּי לָךְ מָקוֹם לְגָבוֹת מִמֶּנּוּ³¹.
17 ו. מִכְרֵן לְאַחַד זֶה אַחֵר זֶה - הָרִי הַלוֹקֵחַ נִכְנֵס תַּחַת הַבְּעָלִים.
18 בְּמָה דָּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁלָקַח עֵדִית בְּאַחֲרוֹנָה; אֲכָל לָקַח
19 זְבוּרִית בְּאַחֲרוֹנָה - פֶּלֶן גּוֹבִין מִן הַזְבוּרִית; שֶׁהָרִי אוֹמֵר
20 לְטוֹרֵף שֶׁיִּכְבֹּא לְגָבוֹת מִן הַשְּׁדָה שֶׁלָקַח תַּחֲלָה: הָרִי הַנִּחְתִּי
21 לָךְ מָקוֹם לְגָבוֹת מִמֶּנּוּ. וְלָמָּה אֵינוּ אוֹמֵר לוֹ הַטוֹרֵף כֶּף אִם

מתוך רמב"ם ל – עם – הוצאת מוסד הרב קוק

(19) כלשון רבה (רבא) שם: "בינונית דכוותה". ונראה שסגנון זה בא ללמדנו, שאם נשארה בירי שמעון שדה מעולה קצת מהזיבורית שבידו, ושיש להגירה זיבורית, ביחס לבינונית שמכר ללוי, אולם אחר שמכר ללוי הבינונית אפשר להכניסה לסוג בינונית של קרקעותיו (לפי שיטת "בשלו הן שמין", ראה למעלה הלכה א) - גובה מלוי, מפני שעל בינונית זו חל השעבוד כשהייתה ביד שמעון. ולפיכך דייק רבה (רבא) ואמר "דכוותה" (כמותה). וכן דייק רבינו וכתב: "כמו הבינונית שלקח". (20) נתבאר בפרק א מהלכות נזקי ממון הלכה ז. (21) בפרק זה הלכה א. (22) בפרק ט"ז מהלכות אישות הלכה ג. (23) ברייתא בבא קמא ח. (24) שם. למעלה בהלכה א ללמדנו שבשלו שמין, ואם כן לכאורה קשה למה אנו מגדירים את הקרקע המעולה שבקרקעותיו כבינונית ולא כעידית? בגמרא שם (ח.) הקשו כך לשיטת האומר בשלו הן שמין. ותיצרו, שהמדובר, כשהיו לו גם עידית ממש ומכרה וזו שנשארה בידו הייתה מוגדרת לפני מכירת העידית כבינונית וחל עליה עיקר שעבוד החוב. וכן יש להבין גם את דברי רבינו כאן וכן פסק הטור בחושן משפט סימן כ (ראה לחם משנה). (25) בגמרא שם מובאות שתי ברייתות הסותרות זו את זו, אחת אומרת, בעל חוב בבינונית והשנייה אומרת בזיבורית. ומסקנת הגמרא שם שנחלקו בתקנה הנודעת בשם "תקנתא דעולא" (והביאה רבינו למעלה בהלכה א) ברייתא א קיבלה תקנה זו וברייתא ב לא קיבלה אותה ונשאר דין התורה שגובה מזיבורית. ורבינו פוסק כעולא. [והראב"ד ובעל העיטור מפרשים להיפך: ברייתא א לא קיבלה את התקנה וברייתא ב קיבלה. שיטתם תתבאר לקמן בפרק כ"ד הלכה י]. (26) ברייתא שם. (27) כל שלושת הסוגים מכר ביום אחד, לזה עידית, ולזה בינונית ולזה זיבורית. (28) בהגהות מיימוניות שואל למה ניזק טורף מהלוך, הלא מלוה על פה אינו טורף אלא מבני חורין? ותיירץ שמזיק שעמד בדין וחייבוהו בית דין לשלם דינו כמלוה בשטר, כמו שאמרו בקידושין יג: (ובכמה מקומות): "מלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר דמיא" [קושייא זו וגם תירוצה כתבו התוספות בבא קמא שם דיבור המתחיל: כולן]. (29) ואין מתחשבים כלל בסוג השדות. (30) אינו יכול לטעון הבינונית משועבדת לי - אגבה אותה (כמו שאמרנו בהלכה ג) משום שהלוך הבינונית השאיר מקום אצל הלווה עצמו, מה שאין כן בהלכה ג בדין לוקח מן הלוך. (31) כמו שאמרנו בהלכה ב. (32) כלומר, אם אנו דוחים את הטורף אצל האחרונה אף על פי שהיא זיבורית, משום שהשעבוד נשאר עליה אחר מכירת העידית והבינונית, למה בלוקח עידית באחרונה לא יגבו בעל חוב והאשה כתובתה ממנה? הרי השעבוד רובץ עליה? (33) דין זה, שהלוך יכול לטעון: הנחתי לך מקום, תקנת חכמים היא לטובת הלוך, שלא יגבו ממנו כשנשארו שדות ביד המוכר. (34) כדברי רבא שהבאנו למעלה בהלכה ג. נימוק זה אמרו בגמרא שם ח: (35) שם. (36) מכיוון שלקח זו באחרונה לא הניח מקום לגבות. (37) נתבאר למעלה בהלכה ג, שבמקרה כזה רצה מזה גובה רצה מזה גובה, ומובן שהניזק עדיף עידית. (38) בעל חוב מבינונית ואשה מזיבורית - כדנים. (39) ברייתא כתובות צה. (40) בזה אחר זה. (41) בגמרא שם נימקו בסברה זו את ההבדל בין הנידון כאן לבין נשטרפו בני חורין שגובה ממשועבדים (ראה למעלה הלכה ב). (42) בגמרא שם השוו כתובת אשה לבעל חוב לעניין זה. [במגיד משנה מביא גירסא אחרת בהלכה זו והמדובר בה כשהחוב הוא כנגד שתי השדות כגון לווה מנה והשדות נמכרו בחמישים חמישים. ובכתב יד תימן נמצאות שתי הגירסאות בשתי הלכות נפרדות]. (43) זה פשוט. וקשה להבין מה משמיענו, הרי כשלא כתב לראשון גם כן טורפים מן השני? (44) כך מפרש רבינו את הברייתא (שם:), "וכן בעל חוב ושני לקוחות". (45) שהרי לא הסתלק אלא מזכותו כלפי לוקח ראשון

1 טורף אותה מבצעל חוב⁴⁶, שהרי כתב לו⁴⁷, ולוקח שני טורף
2 אותה מלוקח ראשון⁴⁸, שהרי הוא מכרה לו⁴⁹, ובעל חוב
3 חוזר וטורף משני⁵⁰, וחוזרין חלילה⁵¹, עד שיעשו פשרה
4 ביניהן. וכן האשה בכחבתה.

פרק עשרים

6 א. מי שיש לו חובות הרבה – כל שקדם חובו גובה תחלה,
7 בין מן הלנה עצמו בין מן הלכותות. ואם קדם האחרון
8 וגבה – מוציאם מידו; שכל שקדם חובו – זכה. במה
9 דברים אמורים? בקרקעות שהיו לו בעת שלוה; אבל
10 הקרקעות שקנה אחר שלוה מבצלי חובות הרבה, אף על
11 פי שכתב לכל אחד מהן: מה שאני עתיד לקנות משעבד
12 לך – אין בהן דין קדימה, אלא פלן שוין, וכל שקדם וגבה
13 – זכה, אף על פי שהוא אחרון.

14 ב. לנה וכתב לו: שאני עתיד לקנות משעבד לך, ואחר כך
15 קנה שדה, וחזר ולנה מאחר – הרי השדה משעבד לראשון,
16 והוא קודם לגבות. וכן אפלו היו מאה. אין דין קדימה
17 במטלטלין, אלא כל שקדם וגבה מהן – זכה, אף על פי
18 שהוא אחרון. קדם אחד משאר אדם ותפס מן המטלטלין
19 של זה כדי לזכות לאחד מבצלי חובות – לא זכה; שכל
20 התופס לבעל חוב במקום שיש עליו חוב לאחרים – לא
21 קנה. אבל אין עליו חוב לאחרים – קנה לו. וכן אם אמר
22 לו הלנה: זכה בחפץ זה לפלוני – זכה לו; ואין אחד מבצלי
23 חובות יכולין לגבות מאלו המטלטלין, שפבר זכה בהן
24 אחר.

25 ג. שטרות שזמן פלן יום אחד, או שעה אחת במקום
26 שפותבין שעות, כל שקדם מהן וגבה, בין קרקע בין
27 מטלטלין – זכה.

28 ד. באו פלן ביחד לגבות, וכן בצלי חובות שפל אחד מהן
29 קודם לזמן חברו שבאו לגבות מן המטלטלין, שהרי אין
30 בהן דין קדימה, או שבאו לגבות מקרקע שקנה הלנה
31 לאחר שלוה מן האחרון שבהן, ואין בנכסים כדי שיגבה
32 פל אחד מהן את חובו – מחלקין ביניהן. ביצד חולקין?
33 אם כשיתחלק המזון הנמצא על מנינם, יגיע לפחות שבהן
34 כשעור חובו או פחות – חולקים לפי מנינם בשוה; ואם
35 יגיע לפחות שבהם יותר על חובו – חולקין מכל המזון
36 ביניהם כדי שיעצ לפחות שבהם כשעור חובו, וחוזרין
37 הנשארים מבצלי חובות וחולקין היתר ביניהן בדרך הזאת.
38 ביצד? היו שלשה חובות, של זה מנה, ושל זה מאתים,
39 ושל זה שלש מאות: אם היה כל הנמצא שלש מאות –
40 נוטלין מאה מאה; וכן אם נמצא שם פחות משלש מאות

41 - חולקין בשוה. נמצא שם יתר על שלש מאות – חולקין
42 שלש מאות בשוה, ויסתלק בעל המאה, ושאר המזון
43 חולקין אותו השנים על אותה הדרך. ביצד? נמצאו שם
44 חמש מאות או פחות – חולקין שלש מאות בשוה, ויסתלק
45 האחד, וחוזרין וחולקין המאתים או הפחות בשוה, ויסתלק
46 השני. נמצא שם שלש מאות – חולקין שלש מאות בשוה,
47 ויסתלק בעל המנה, וחוזרין וחולקין המאתים בין השנים
48 בשוה, ויסתלק בעל המאתים, ונותנין המאה הנשארים
49 לבעל השלש מאות, ונמצא בידו שלש מאות בלבד. ועל
50 דרך זו חולקין אפלו הן מאה, כשיבואו לגבות כאחת. ויש
51 מן הגאונים שהורו, שחולקין לפי ממונם.

52 ה. ראובן ושמעון, לכל אחד משניהם שטר חוב על לוי,
53 ראובן שטר בפחמשה בניסן, ושמעון שטר בניסן סתם,
54 והרי יש ללוי שדה שאינה כדי חוב של שניהם – מורדין
55 לתוכה ראובן, שמא שטר של שמעון בסוף ניסן היה. וכן
56 אין שמעון יכול לטורף מאיר ואילף, שהרי הלוקח אומר
57 לו: שמא באחד בניסן הוא זמנו של שטרך, והרי שדה בת
58 חורין ביד ראובן שתגבה אותה, וכוא ראובן שהוא אחר
59 זמנו והוא שיש לו לטורף ממני. לפיכך, אם כתבו הרשאה
60 זה לזה – טורפין מאיר ואילף מכל צד. והוא הדין בראובן
61 ושמעון שמכר להן לוי שדה אחת בשני שטרות, שטר של
62 זה בפחמשה בניסן ושטר של זה בניסן סתם.

פרק אחד ועשרים

63 א. בעל חוב גובה את השבח שהשביח הלוקח, בין
64 שהשביחו מחמת הוצאה בין ששביחו נכסים מאליהן. אלא
65 שאם שביחו מאליהן – טורף כל השבח, ואם השביחו
66 מחמת הוצאה – גובה חצי השבח. ביצד? ראובן שהיה לו
67 חוב על שמעון מאתים, ומכר שמעון ללוי שדה במנה,
68 והוציא עליה לוי הוצאות, והשביחה והרי היא שוה
69 מאתים, כשיבוא ראובן לטורף מלוי – טורף ממנה במאה,
70 וחמשים של חצי השבח. ואם השביחה מחמת עצמה, כגון
71 שהוקרה בדמים או עלו בה אילנות – גובה את כלה. הורו
72 חכמים גדולים ואמרו: לא יהא הלוקח רע כחו מהיורד
73 לשדה חברו שלא ברשות, ששמיין לו וידו על התחתונה.
74 לפיכך, אם השביח מאה והוציא חמשים – נוטל כל
75 ההוצאה וחצי השבח היתר על ההוצאה, והחצי עם הקרן
76 טורף בעל חוב. [ודברים של טעם הם, וכך ראוי לדון].
77 וחזר הלוקח וגובה את הקרן מנכסי שמעון, אף מן
78 המשעבדין שמכר או נתן מאחר זמן שמכר בו ללוי; אבל
79 השבח שטרף ממנו בעל חוב, בין בתציו בין בכלו – אין

1 לוי גובהו אלא מנכסים בני חורין של שמעון. שתקנת
2 עולם היא: שלא יגבה השבח, ולא הפרות שאכל הגזלן,
3 ולא מזון האשה והבנות, מנכסים משעבדין; שאלו דברים
4 שאין להן קצבה. ומקלי כתבה, שלא תטרף אשה מן
5 השבח כתבתה. ולמה יטרף בעל חוב חצי השבח בלבד
6 הכא מחמת הוצאה עצמה? לפי שהשבח בא לאחר שלוח
7 מראובן ולאחר שמכר ללוי, ונמצא ראובן ולוי בשני בעלי
8 חובות לשמעון, והשבח פנכסים שבאו לו אחר שלוח
9 משניהם, שהן חולקין באחד כמו שבארנו. לפיכך, ראובן
10 שלוח משמעון מנה, וכתב לו: שאני עתיד לקנות, וחזר
11 ולוח מלוי מאתים, וכתב לו: שאני עתיד לקנות, וקנה אחר
12 כף שדה ומכרה ליהודה במאה וחמשים, והשפיעה יהודה
13 בהוצאתו והרי היא שנה שלש מאות - טורף שמעון ולוי
14 הקרן וחולקין אותו בשנה, ונמצא ביד זה חמשה ושבעים
15 וביד זה חמשה ושבעים; וחזרין שמעון ולוי ויהודה
16 שלשפתן וחולקין מאה וחמשים של שבח על הדרך
17 שפרשנו. נמצא שמעון טורף מנה שלו משדה זו, ולוי טורף
18 מאה ושלושים ושבעה ומחצה, ויהודה נוטל מן השבח
19 שנים וששים ומחצה. וכנה הן חולקין אפלו הן מאה.
20 ב. כל הפרות שאכל הלוקח - אינן נטרפין ממנו. אבל
21 הפרות המהדרין לקרקע, אף על פי שאינן צריכין לקרקע,
22 כענבים שהגיעו להבצר - הרי בעל חוב גובה מהן כמו
23 שגובה מן השבח.
24 ג. מתנה ששכחה מחמת הוצאה - אין בעל חוב גובה
25 משכחה כלום, אלא רואין כמה היתה שנה בשעת מתנה
26 וגובה. ואם שכחה מאליה - בעל חוב גובה את כלה. ואם
27 קבל הנותן אחריות המתנה - הרי בעל חוב גובה ממנה את
28 השבח בדרך שגובין מן הלוקחות. ולמה יטרף בעל חוב
29 חצי השבח מן הלוקח ולא יטרף ממקבל מתנה כלום? מפני
30 שהמוכר כותב ללוקח בשטר מכירה: שאני מחיב לך בקרן
31 ובעמל שתעמל ובשבח שתשביח, ועלי אחריות הכל; ורצה
32 הלוקח וקבל דבר זה, שהרי הלוקח ירד על תנאי זה, שאם
33 ילקח ממנו השבח יחזר על המוכר. ואפלו לא כתב - כבר
34 נודע שנה דין המוכר עם הלוקח. אבל המתנה, שאין שם
35 תנאי זה - אינו גובה משבח שהשביחה בהוצאתו כלום.
36 ד. וכן יתומים שהשפיעו הנכסים - אין בעל חוב גובה מן
37 השבח כלום. אבל אם שבחו נכסים מאליהן - גובה את
38 השבח כלו.

39 ה. בעל חוב שטרף בחובו מיד הלוקח מה שראוי לו מן
40 הקרן וחצי השבח - רואין הנשאר מן הקרקע: אם יש בו
41 תעלה ללוקח, כגון שנשאר לו בשדה בית תשעה קבין,
42 ובגנה בית חצי קב - ישתתפו בה שניהם; ואם לא נשאר
43 לו דבר שאלו יחלק יהיה שם פלו עליו - נותן לו בעל חוב
44 את דמיו.
45 ו. היתה השדה אפותיקי - בעל חוב נוטל את כלה, ורואין
46 חצי השבח הנשאר ללוקח: אם היה חצי השבח יתר על
47 ההוצאה - נוטל ההוצאה מבעל חוב, שהרי אומר לו בעל
48 חוב: שדי היא שהשביחה, והנשאר לו מן השבח נוטל מן
49 המוכר; ואם היה חצי השבח פחות מן ההוצאה - אין לו
50 מן הטורף אלא דמי חצי השבח, וחזר וגובה מן המוכר
51 חצי השבח שנטרף בלבד.
52 ז. בעל חוב שבא לטרף מן היתומין, יתומים אומרים: אנו
53 השפחנו, ובעל חוב אומר: שמא אביכם השביח - על
54 היתומים להביא ראיה. הביאו ראיה שהם השביחו - שמין
55 להן את השבח ואת ההוצאה, ונוטלין הפחות שבשניהן,
56 ומעלה אותן בדמים. כמה דברים אמורים? בשעשה שדה
57 זו אפותיקי; אבל אם לא עשה אפותיקי, אם רצו היתומין
58 לסלק בעל חוב בדמים - מסלקין אותו, ואם רצו - נוטלין
59 מן הקרקע שעור שבח שלהן.

יום רביעי א' שבט ה'תשע"ב

הלכות מלוה ולוה

פרק שנים ועשרים

62 א. סדר גבית החוב כף הוא: פשיביא המלוה שטרן לבית
63 דין ויתקנים² - אומרים ללוה: שלם. ואין יורדין לנכסיו.³
64 תחלה עד שיתבענו⁴. ואם טעה הדין והוריד המלוה לנכסיו
65 לזה קדם שיתבענו - מסלקין אותו.⁵ אמר הלוה: הריני
66 משלם, קבעו לי זמן כדי שאלוח מאחר או אמשפן⁶ או אפכר
67 ואביא המעות - קובעין לו זמן שלשים יום, ואין מחיבין
68 אותו לתן משכונ⁸; שאלו היו שם מטלטלים - מיד היו בית
69 דין גובין מהם⁹. ואם רצה המלוה להחריס על מי שיש לו
70 מעות או מטלטלין ומפליג אותו בדברים - הרי זה מחריס¹⁰.
71 ואין מחיבין הלוה להביא ערב עד שיתן. שלמו השלשים
72 ולא הביא - בית דין כותבין אדרכתא¹¹. וכן אם אמר בתחלה

מתוך רמב"ם לעם - הוצאת מוסד הרב קוק

(1) מבאר סדר גביית החוב ודיני טירפא ודיני שומא. (2) בית דין יאשר חתימת העדים. (3) בית דין אינו יורד לנכסי הלווה - בין לקרקע ובין למטלטלין - כדי להגבות מהם פירעון החוב. (4) שהמלוה יבוא לבית הדין ויבקש הגבייה. (5) מרחיקים את המלוה מאותם הנכסים. בבבא בתרא קער. מסופר מעשה שהיה וסילקו רב חנין. ונימקו שם: שנכסי הלווה דינם כערב ואין גובים מן הערב תחילה (לפני שתבע את הלווה עצמו). (6) מקור הדינים שבהלכה זו בתשובות הרי"ף (מגיד משנה). (7) קרקע שלי. (8) מטלטלין. (9) לגביית קרקע נותנים זמן, שהרי הגבייה על ידי בית דין טעונה הכרזה ושומא וזה יימשך גם כן זמן מסוים, אבל מטלטלין שמים לו מיד. (10) חרם סתם מבלי להזכיר את שם הלווה. חרם זה הוא תקנת הגאונים ולא נזכר בגמרא. (11) בית דין כותבים ייפוי כוח למלוה לתפוס שדותיו של הלווה. בעל התרומות שער ג מפרש ש"אדרכתא" הוא מלשון "דורך", שנותנים רשות למלוה להיות דורך ושליט על נכסי הלווה. ורש"י פירש: רשות לרדוף ולהשיג מלשון המקרא (שופטים

- 1 כְּשֶׁתִּבְעוּ: אֵינִי מְשַׁלֵּם - כּוֹתֵבִין אֲדָרְכָתָא עַל נִכְסֵי מִדָּ12,
- 2 וְאֵין קוֹבְעִין לוֹ זְמַן. וְכֵן אִם אֵין שָׁם אֶלָּא מִלְּוָה עַל פֶּה13 אוֹ
- 3 שְׁהוּדָה14 - כּוֹתֵבִין אֲדָרְכָתָא עַל נִכְסֵי בְּנֵי חוֹרִין15 שֵׁישׁ לוֹ.
- 4 ב. טַעֲמָן16 וְאָמַר: שֶׁטֶר זֶה שֶׁנִּתְקַסֵּם בְּפִנְיֶיךָ מִזִּיף הוּא, אֲנִי
- 5 אָבִיא רָאִיָּה וְאֶבְטְלֶנּוּ, וְהָעֵד בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי, וְהֵם פְּלוֹנִי
- 6 וּפְלוֹנִי17: אִם נִרְאָה לְדִינִין שֵׁישׁ מִמֶּשׁ בְּדִבְרֵי - קוֹבְעִין לוֹ
- 7 זְמַן18 לְהָבִיא עֲדִיו; וְאִם נִרְאָה לָהֶם שֶׁאֵינוּ בָּא אֶלָּא
- 8 בְּעֲלִילוֹת דְּבָרִים וּבִטְעָנוֹת שֶׁל דִּפִּי - אוֹמְרִים לוֹ: שְׁלֵם,
- 9 וְאַחֵר כֶּף אִם יֵשׁ לוֹ רָאִיָּה יִחוּד19. וְאִם הִיָּה הַמִּלְּוָה אֶלֶם20,
- 10 וְשָׁמָּה אֵינוּ יָכוֹל לְהוֹצִיאָו מִדָּו - מְנִיחִין עַל יְדֵי שְׁלִישׁ21.
- 11 ג. קָבַעוּ22 לוֹ זְמַן לְהָבִיא רָאִיָּה וּלְבַטֵּל הַשְּׁטֶר23, וְהָגִיעַ
- 12 הַזְמַן וְלֹא בָּא - מִמְתִּינִין לוֹ שְׁנֵי וַחֲמִשִּׁי וְשָׁנִי24. לֹא בָּא -
- 13 כּוֹתֵבִין עָלָיו פְּתִיחָא25 וּמִשְׁמָתִין26 אוֹתוֹ, וּמִמְתִּינִין לוֹ וְהוּא
- 14 בְּנִדְוִי תִשְׁעִים יוֹם27: שְׁלֹשִׁים רֵאשׁוֹנִים - שְׁמָא טוֹרַח
- 15 לָלוֹת; אֲמָצְעִים - שְׁמָא הוּא טוֹרַח לְמַפְרָשׁ28; אַחֲרוֹנִים -
- 16 שְׁמָא הַלּוֹקַח מִמֶּנּוּ טוֹרַח לְהָבִיא מַעוֹת. שְׁלֹמֹה תִשְׁעִים יוֹם
- 17 וְלֹא בָּא - בֵּית דִּין כּוֹתֵבִין לוֹ אֲדָרְכָתָא עַל נִכְסֵי, וּמִתְיָרִין
- 18 לוֹ נִדְוִי.
- 19 ד. אֵין כּוֹתֵבִין29 אֲדָרְכָתָא עַד שֶׁשּׁוֹלְחִין וּמוֹדִיעִין לוֹ. וְהוּא

- 20 שִׁיָּהִי קְרוֹב לְבֵית דִּין מִהֶלֶף שְׁנֵי יָמִים30 אוֹ פָּחוֹת; יִתֵּר
- 21 עַל זֶה31 - אֵין צָרִיכִין לְהוֹדִיעוֹ32. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים?
- 22 כְּשֶׁהִיָּה כָּל הַתְּשָׁעִים יוֹם נִשְׁמָט33 וְאָמַר: עֲתָה אָבִיא רָאִיָּה
- 23 וְאֶבְטֵל הַשְּׁטֶר; אָבָל אָמַר: אֵינִי בָּא לְבֵית דִּין - מִיָּד כּוֹתֵבִין
- 24 אֲדָרְכָתָא עַל נִכְסֵי, בֵּין עַל הַקְּרָעוֹת בֵּין עַל הַמִּטְלָטְלִין34.
- 25 וְכֵן אִם הִיָּה הַשְּׁטֶר עַל הַפְּקָדוֹן35 - אֵין מְמַתִּינִין לוֹ תִשְׁעִים
- 26 יוֹם, אֶלָּא כּוֹתֵבִין אֲדָרְכָתָא עַל נִכְסֵי מִדָּ36.
- 27 ה. זֶה שֶׁאֲמַרְנוּ, שֶׁאִם לֹא בָּא בְּסוֹף הַתְּשָׁעִים כּוֹתֵבִין
- 28 אֲדָרְכָתָא - עַל הַקְּרָעוֹת; אָבָל עַל הַמִּטְלָטְלִין37, אֶפְלוּ אַחֵר
- 29 תִּשְׁעִים יוֹם, כָּל זְמַן שֶׁהוּא אוֹמֵר: עֲתָה אָבִיא רָאִיָּה וְאֶבְטֵל
- 30 הַשְּׁטֶר38 - אֵין מוֹרִידִין הַמִּלְּוָה לְמִטְלָטְלִין, שְׁמָא יֵאכָּל
- 31 אוֹתָם, וְיָבִיא זֶה רָאִיָּה וְיַבְטֵל הַשְּׁטֶר, וְלֹא יִמָּצֵא מֶה יֵטַל.
- 32 וְאֶפְלוּ הִיָּה לְמִלְּוָה קְרָקַע39, שְׁמָא תִכְסִּיף40 אוֹ תִשְׁתַּדֵּף41.
- 33 ו. כִּי־צַד כּוֹתֵבִין הָאֲדָרְכָתָא? אִם לְנִכְסִים בְּנֵי חוֹרִין
- 34 הוֹרִידוּהוּ - אוֹמְרִים42: אִישׁ פְּלוֹנִי נִתְחַיֵּב לְפְלוֹנִי בְּדִין כֶּף
- 35 וְכֶף, וְלֹא נָתַן לוֹ מַעְצָמוֹ, וְכִתְבָנוּ לוֹ אֲדָרְכָתָא זֶה עַל שְׂדֵה
- 36 פְּלוֹנִית שְׁלוֹ. וְאַחֵר כֶּף שְׁמִין לוֹ שְׁלֹשָׁה43 מְאוֹתָה שְׂדֵה כְּנָגַד
- 37 חוֹב44. וּמִכְרִיזִין עָלֶיהָ45 כְּפִי מֶה שִׁיָּא46, עַד שֶׁיִּפְסְקוּ
- 38 הַמוֹסִפִּין. וּמוֹרִידִין אוֹתוֹ בְּחוֹבוֹ לַחֲלָק שְׁשָׁמוֹ אוֹתוֹ47.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

כ. (מג): הדריכוהו (בית יוסף חושן-משפט סי', צח). והרמ"א שם סעיף ה' אומר, שמדריכים את המלוה שיגבה חובו מנכסי הלווה. נוסח האדרכתא - לקמן הלכה ו'. (12) בבא קמא קיב: (13) בעדים. (14) הלווה בנכונותה של התביעה. (15) שלא נמכרו ולא נשתעבדו לאחרים. נתבאר כבר שמלוה על פה אין גובים מנכסים משועבדים. (16) מימרא של רבא שם. (17) רבא אמר סתם: טען הלווה אביא עדים שהשטר מזוייף ולא התנה שצריך להודיע שמות העדים ומקומם. נראה שרבינו למד זה מהפסיקא הראשונה של מאמר רבא: "מקיימין את השטר וכו' ואפילו עומד וצווח". פירוש, אפילו הנתבע טוען שהשטר מזוייף אין שומעים לו. ורבא ממשיך ואומר, שאם טען תנו לי זמן שאברר בעדים שהשטר מזוייף - נותנים לו, והרי גם ברישא המדובר כשאומר שיוכיח הזיוף, שאם לא כן הדבר פשוט, שאין כל ערך לצווחה שלו במקום עדי קיום. ולפיכך פירש רבינו את הטענה "מייחנא סהדי (אביא עדים)" כשפירש שמותם ומקומם. (18) לפי ראות עיני הדיינים. ובטור חושן משפט סימן צח כתב, שנותנים לו זמן שלוש יום. (19) יחזיר לו המלוה מעותיו. (20) אדם תקיף. (21) ונותנים לו זמן שלוש יום (רמ"א שם סעיף ד'). וכל זה כשנראה לדיינים שאין ממש בדבריו, אבל כשנראה להם שיש בהם ממש - נותנים לו זמן תשעים יום (בית יוסף שם בשם בעל התרומות שער ג'). [בבעל התרומות (ויניציאה תקסט) שער ג חלק ז אות ד כתוב, שבמלוה גבר אלים דוחים כתיבת אדרכתא עד שנים עשר חודש כפי מעשה של רבינא בבבא קמא שם. אמנם הסגנון לא ברור כל כך ואפשר שהכוונה לעניין הודעה ללווה (ראה לקמן הלכה ד והלכה ה)]. (22) בבא קמא שם. (23) המדובר כשיש ממש בדבריו ובעל החוב אינו אדם תקיף. (24) בתי דין יושבים ביום שני וחמישי בשבוע. ממתנים ללווה שלוש ישיבות שמא יבוא וישלם. (25) שם. רש"י מפרש: שטר שמתא (נידוי). ונראה שגם רבינו התכוון לכך (ראה פרק כ"ה מהלכות סנהדרין הלכה ה'). (26) נידוי ושמתא היינו הך ודיניהם מבוארים בהלכות תלמוד תורה פרק ז. (27) גמרא שם. (28) כשלא מצא ללוות הוא מחפש קונה לקרקעותיו. (29) שם. (30) בגמרא מפרש, כדי שהשליח יספיק ללכת ולהודיע ללווה, שבית דין החליט לכתוב אדרכתא ויכול לבוא לישיבה הקרובה של בית הדין ויסדר טענותיו, אם יש לו מה לטעון או ישלם. (31) כשהלווה נמצא במקום רחוק יותר ממהלך שני ימים. (32) מכיוון שהמתנין לו כבר תשעים יום ולא בא. [בגמרא שם אמרו, שרבינא עשה מעשה במלוה גבר אלים, שקשה להוציא מידו והאריך זמן ההודעה עד שנים עשר חודש. ופליאה היא, שרבינו השמיט לגמרי דין גבר אלים לעניין הודעה]. (33) משתמט ודוחה מיום ליום ואינו מתנגד בגלוי לצו בית הדין. (34) ראה הלכה ה'. (35) נתבע להחזיר דבר שהופקד אצלו. (36) הלווה ניתנה להוצאה ואפשר שאין ללווה מעות לשלם, ולפיכך נותנים לו זמן לטרוח ולמצוא כסף בהלוואה או על ידי מכירת נכסים. אבל פיקדון, ניתן לשמירה ואסור לנפקד להשתמש בו, ועליו להחזירו מייד כשהמפקיד בא ותובע. ואם הוא טוען: איני יוצר היכן הנחתי פקדונך דינו כפושע וחיוב לשלם מייד, כמבואר בהלכות שאלה ופיקדון פרק ד הלכה ז. (37) בבא קמא שם. (38) ואינו מתחצף לסרב לפקודת בית הדין. (39) ויכול לגבות ממנה. (40) תכחש ולא תוציא פירות. (41) תתייבש ברוח מדבר עז (מלשון המקרא - בראשית מא, ו - ושדופות קדים). בהלכה הקודמת באומר אני בא לבית דין אמרנו שכותבים אדרכתא גם על מטלטלין ואין חוששים שמא יאכלם המלוה, משום שאין עושים תקנה לטובת סרבנים מתחצפים. (42) כותבים בשטר. (43) בני אדם בקיאים במחירי קרקע. (44) קובעים שטח הקרקע שערכו שווה לסכום החוב. (45) מכריזים ומפרסמים ששדה זו עומדת למכירה, אולי יבואו קונים ויסיפו על השומא. (46) בהלכה ט יתבאר, שבנכסים משועבדים מכריזים שלוש יום, ומשמיענו רבינו כאן שבנכסים בני חורין אין זמן קצוב אלא הדיינים קובעים בכל מקרה ומקרה מתי פסקו הסיכויים שיבואו קונים חדשים ויסיפו על המקח. (47) כלומר, אם לא באו קונים

1 וְקוֹרְעִין שְׁטֵר הַחוּב⁴⁸, אִם הָיָה שָׁם שְׁטֵר. וְאִם לֹא הָיָה לוֹ
2 נִכְסִים בְּנֵי חוֹרִין - כּוֹתְבִין הָאֲדָרְכָּתָא כָּף: אִישׁ פְּלוֹנִי נִתְחַב
3 לְפְלוֹנִי כָּף וְכָף בְּשֵׁטֶר חוּב שֵׁשׁ בִּידוֹ, וְלֹא נָתַן לוֹ חוּבוֹ,
4 וְלֹא מִצָּאנוּ לוֹ נִכְסִים בְּנֵי חוֹרִין, וְכָבֵד קָרְעָנוּ לְשֹׁטֶר⁴⁹ שֶׁהָיָה
5 לוֹ עָלָיו, וְנָתַנוּ לְפְלוֹנִי רְשׁוּת לְדָרֵשׁ וּלְחַקֵּר וּלְהִיטוֹ יָדוֹ
6 נְטוּיָה עַל כָּל הַנִּכְסִים שֶׁיִּמָּצְאוּ לוֹ, וְכָל קָרְעוֹת שֶׁמִּכָּבֵד מִזְמַן
7 פְּלוֹנִי⁵⁰ וְהִלָּאָה יֵשׁ לוֹ לְהַפְרֵעַ לְגִבּוֹת חוּבוֹ מִן הַכָּל.
8 ז. וְאַחֲרֵי שֶׁכּוֹתְבִין אֲדָרְכָּתָא זוֹ, הוֹלֵךְ הַמְלוֹה וּמַחֲפֵשׁ. אִם
9 מִצָּא לוֹ נִכְסִים בְּנֵי חוֹרִין - שְׁמִין לוֹ מִהֵן. מִצָּא לוֹ נִכְסִים
10 מִשְׁעֲבָדִין מֵאַחֵר זְמַן שְׁטֵר - טוֹרֵף מִהֵן⁵¹. וְקוֹרְעִין שְׁטֵר
11 הָאֲדָרְכָּתָא⁵², וְכוֹתְבִין לוֹ שְׁטֵר הַטְּרָפָא.
12 ח. פִּיֵּצֵד כּוֹתְבִין? אִישׁ פְּלוֹנִי בֶּן פְּלוֹנִי זָכָה בְּדִין לְטָרֵף
13 בַּחוּב שֶׁפְּלוֹנִי חָיֵב לוֹ, שֶׁהוּא כָּף וְכָף, מִשְׁדָּה פְּלוֹנִית שֶׁלֶקַח
14 פְּלוֹנִי כָּכָף וְכָף מִזְמַן פְּלוֹנִי. וְכָבֵד קָרְעָנוּ הָאֲדָרְכָּתָא⁵³
15 שֶׁהָיָה בִּידוֹ, וְהִרְשִׁינוּהוּ לְטָרֵף מִזָּה כָּכָף וְכָף.
16 ט. וְאַחֲרֵי שֶׁכּוֹתְבִין הַטְּרָפָא לְטָרֵף, מוֹרִידִין שְׁלֶשֶׁה בְּקִיאִין
17 לְאוֹתָהּ שְׂדָה, וְשְׁמִין לוֹ מִמֶּנָּה⁵⁴ כִּשְׁעוֹר חוּבוֹ כְּפִי מַה
18 שֶׁרָאוּ לוֹ מִן הַקֶּרֶן וּבְחִיצֵי הַשְּׂבָחָה, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁵⁵. וּמְכַרְזִין
19 עָלֶיהָ שְׁלֹשִׁים יוֹם⁵⁶, כִּדְרָךְ שֶׁמְכַרְזִין עַל נִכְסֵי יְתוּמִים.
20 י. וְאַחֲרֵי כָּף מִשְׁבִּיעִין אֶת הַלֹּהֵה שְׁאִין לוֹ כְּלוּם⁵⁷, כְּתֻבָּת
21 הַגְּאוּנִים, אִם הָיָה הַלֹּהֵה עֲמָנוּ בְּמִדְיָנָה. וּמִשְׁבִּיעִין אֶת
22 הַטּוֹרֵף⁵⁸ בְּנִקִּיטַת חֶפְצִין⁵⁹ שְׁלֹא נִפְרַע חוּב זֶה, וְלֹא מִחֻלוֹ,

23 וְלֹא מִכָּרוֹ לְאַחֵר⁶⁰. וְאַחֲרֵי כָּף מוֹרִידִין אוֹתוֹ⁶¹ לְנִכְסֵי הַלֹּקַח
24 בְּשׂוּמָא שְׁלֹשָׁ⁶², וְכוֹתְבִין הוֹרְדָה.
25 יא. וְכִיצֵד כּוֹתְבִין⁶³? אַחֲרֵי שֶׁשְׁמָנוּ לְפְלוֹנִי בְּשׂוּמָא שֶׁהָיָה
26 בִּידוֹ⁶⁴, וְהַכְרָזָנוּ שְׁלֹשִׁים יוֹם כְּרָאוּ, וְהַשְׁבַּעְנוּ אֶת זֶה הַטּוֹרֵף
27 וְאֶת בַּעַל חוּב, וְהַרְדְּנוּהוּ לְשְׂדָה פְּלוֹנִית לְהִיטוֹ מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ
28 כִּדְרָךְ שֶׁמִּשְׁתַּמֵּשׁ אָדָם בְּקִנְיָנוֹ.
29 יב. וּמֵאִימַתִּי⁶⁵ אוֹכֵל הַטּוֹרֵף פְּרוֹת שְׂדָה זוֹ? מִשִּׁפְסָקוֹ יָמִי
30 הַהִכְרָזָה⁶⁶.
31 יג. כָּל אֲדָרְכָּתָא⁶⁷ שְׁאִין כְּתוּב בָּהּ: קָרְעָנוּהוּ לְשֹׁטֶר
32 הַהִלָּאָה - אֵינָה אֲדָרְכָּתָא⁶⁸. וְכָל טְרָפָא שְׁאִין כְּתוּב בָּהּ:
33 קָרְעָנוּהָ לְאֲדָרְכָּתָא - אֵינָה טְרָפָא. וְכָל שׂוּמָא⁶⁹ דְּלֹא כְּתוּב
34 בָּהּ: קָרְעָנוּהָ לְטְרָפָא - אֵינָה שׂוּמָא.
35 יד. שְׁלֶשֶׁה⁷⁰ שִׁיָּרְדוּ לְשׁוֹם, אֶחָד אוֹמֵר בְּמִנְהָ⁷¹ וּשְׁנַיִם
36 אוֹמְרִים בְּמִאֲתִים, אוֹ אֶחָד אוֹמֵר בְּמִאֲתִים וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים
37 בְּמִנְהָ - בָּטֵל יַחֲדִי בְּמַעוֹט⁷². אֶחָד אוֹמֵר בְּמִנְהָ, וְאֶחָד אוֹמֵר
38 בְּשִׁמּוֹנִים, וְאֶחָד אוֹמֵר בְּמִנְהָ וְעֶשְׂרִים - נִדּוֹן בְּמִנְהָ⁷³. אֶחָד
39 אוֹמֵר בְּמִנְהָ, וְאֶחָד אוֹמֵר תִּשְׁעִים, וְאֶחָד אוֹמֵר מֵאָה
40 וּשְׁלֹשִׁים - נִדּוֹן בְּמִנְהָ וְעֶשְׂרִים⁷⁴. וְעַל דְּרָךְ זוֹ שְׁמִין בִּינְיָהֵן.
41 טו. בֵּית דִּין שֶׁשְׁמָנוּ לְטוֹרֵף בְּנִכְסֵי לֹקַח, וְטָעוּ בְּכָל שֶׁהוּא
42 - מְכַרְן בָּטֵל⁷⁵; שֶׁהִרְיָ הֵן כְּשִׁלְיָ לְטוֹרֵף וּלְלֹקַח, וְיֵשׁ לָהֶן
43 רְשׁוּת לְתַקֵּן אֲכָל לֹא לְעֹתָ⁷⁶, כְּשִׁלְיָ⁷⁷. וְכָל הַמּוֹרִים כְּזֶה
44 הוֹרוּ.

מתוך רמב"ם לעם - הוצאת מוסד הרב קוק

במחיר ששמו שלושת הבקאים - נותנים הדיינים למלוה את החלק ששמו ובוה נפרע כל החוב, ואם נמצאו קונים כפי השומא או למעלה מן השומא מוכרים להם את השדה ומשלמים למלוה את חובו, והיתר - כשהוסיפו על השומא - לבעל השדה (מגיד משנה). (48) בבא בתרא קסט. כדי שלא יפנה המלוה לבית דין אחר ויתבע החוב פעם שנייה. (49) שם. (50) מזמן הכתוב בשטר. (51) המונח "טורף" מגדיר גביית קרקע מייד הלוקח מן הלווה (ראה מגיד משנה). (52) שם. מאותו הנימוק שאמרנו בקריעת השטר. (53) בספרים שבידינו (בבא בתרא קסט.) גירסא אחרת ולפיה טירפא קודמת לאדרכתא. (54) כפי שנתבאר בהלכה ו' בדין בני חורין. (55) למעלה פרק כ"א הלכה א'. (56) בערכין כא: שנינו: "שום היתומים שלושים יום", פירוש, כשבית דין עומדים להגבות לבעל חוב נכסי יתומים צריך להכריז עליהם שלושים יום רצופים בבוקר ובערב, בשעה שבני אדם יוצאים למלאכתם ובשעה שהם חוזרים. וסובר רבינו שהוא הדין בנכסים משועבדים, אבל בנכסים בני חורין והלווה בחיים אין קצבה לזמן ההכרזה, והדיינים קובעים זמן כפי ראות עיניהם, כמבואר למעלה הלכה ו'. [ובבית יוסף חושן משפט סימן קג כתב בשם בעל התרומות שער ג שגם בבני חורין מכריזים שלושים יום]. (57) שאם יש לו נכסים - בין קרקע ובין מטלטלין - אין גובים מלקוחות. (58) משנה כתובות פז. (59) של מצוה, כדין כל הנשבעים ונוטלים. (60) שבועה זו היא תקנת חכמי המשנה הקדמונים. (61) אם לא נמצאו קונים במחיר גבוה משומת הבקאים, ואם ישנם כאלה אין כופים את המלוה לקבל חלק מהקרקע לפי המחיר הגבוה אלא מוכרים את הקרקע ומשלמים לו חובו, והיתר לבעל הקרקע. (62) כפי מה ששמו הבקאים בשבילו. (63) שטר ההורדה. (64) נראה שהכוונה לשטר שומא שנתנו לו הדיינים, אולם רבינו לא כתב כלל שכותבים שטר שומא, והמגיד משנה מסופק אם כותבים בכלל שטר שומא בפני עצמו, או כוללים עניין השומא בשטר ההורדה. בטור חושן משפט סימן קג מביא נוסח מפורט של שטר הורדה וממנו יוצא שלא כתבו שטר שומא לפני כן. (65) בבא מציעא לה: (66) כרבא שם, משום שרבא הוא אחרון, והלכה כאחרונים (מגיד משנה). ומדבריו יוצא, שהלכה כבתראי אפילו בתלמיד נגד הרב. שהרי רבא חולק בוה רבא (רבה רב). (67) בבא בתרא קסט. (68) שאם לא קרעו את השטר יוכל המלוה ללכת לבית דין אחר ולגבות פעם שנייה. (69) ראה למעלה הלכה י"א. מובן, שלדעת האומרים שאין כותבים שטר שומא בפני עצמו אלא כוללים את השומא בשטר ההורדה - הכוונה כאן לשטר ההורדה. (70) בבא בתרא קז. (71) השדה שווה מאה דינרים. (72) מקבלים שומת השניים. (73) ההפך שבין 80 ל-120 הוא 40 ובכך מוסיפים 20 על השמונים וגורמים 20 מה-120 ויוצא לך ממוצע של מאה. פסק כתנא קמא שם. (74) כפי החשבון בבא הקודמת. (75) תשובת הרי"ף הובאה במגיד משנה כאן. ואין זה דומה לשום היתומים שאמרנו (למעלה פרק י"ב הלכה י"א) שבפחות משות מחרם קיים, משום שיתומים חייבים לשלם חוב אביהם ואומרים להם, אם אינכם רוצים בשומא היה עליכם להשתדל ולפרוע במזומנים ולפיכך הדיינים עושים על דעת עצמם ואינם שלוחים של היתומים. וכן הדין גם כשגובים מהלווה עצמו, אבל על הלוקח אין להטיל טירחא לפריעת החוב ולכן רואים את הדיינים כשלוחים בלבד ולא כמטילים מרותם כממונים. (76) לקלקל. (77) כדין שליח שאינו פועל בתוקף כוח דיינות שנתבאר בהלכות מכירה פרק י"ג הלכה ט שאם טעה

- 1 טז. בית דין⁷⁸ ששמו לבצעל חוב, בין בנכסי לזה בין
2 במשעבדין שפיד הלוקח, ולאחר זמן השיגה ידו של לזה
3 או של נטרף או של ירשיהו, והביאו לבצעל חוב את
4 מעותיו - מסלקין אותו⁷⁹ מאותה קרקע⁸⁰; שהשומא חוזרת
5 לבצעלים לעולם, משום שנאמר: ועשית הישר והטוב.
6 יז. קרקע⁸¹ ששמו אותה לבצעל חוב, ואחר כך שמוה בית
7 דין לבצעל חוב של זה המלוה⁸² - הרי זו חוזרת; לא יהא
8 פחו גדול מכח בעל חוב הראשון. מקרה בעל חוב או נתנה
9 במתנה, או ששמה לבצעל חוב מדעתו⁸³, או שמת והוריש
10 - אינה חוזרת⁸⁴. שמו קרקע⁸⁵ לאשה⁸⁶ ונשאת⁸⁷, או ששמו
11 ממנה⁸⁸ ונשאת - בעל בנכסי אשתו כלוקח הוא⁸⁹, ולא
12 מחזיר⁹⁰ ולא מחזירין לו⁹¹.
- 13 **פרק שלשה ועשרים**
- 14 א. שטרי חוב המקדמים - פסולין; שהרי טורף בהן
15 לקוחות שלא פדין. ולפיכך קנסו אותו חכמים, ולא יגבה
16 בשטר מקדם אלא מבני חורין, גזרה שמה יטרף בו מזמן
17 ראשון שהקדימו.
- 18 ב. שטרי חוב המאחרין - פשרין; שהרי הורע פחו של בעל
- 19 השטר, שאינו טורף אלא מזמן השטר. ואף על פי שלא
20 כתבו בו שהוא מאחר - הרי זה פשר.
21 ג. שטר שכתבוהו ביום, ונתתם בלילה הסמוך לו - פסול,
22 מפני שהוא מקדם. ואם היו עסוקים בענין עד שנכנס
23 הלילה וחתמוהו, אף על פי שקנו ממנו בלילה - פשר.
24 ד. שטר שזמנו כתוב בשבת או בעשרה בתשרי - שטר
25 מאחר הוא ופשר. ואין חוששין שמה מקדם הוא, ובאחד
26 בשבת או באחד עשר בתשרי נכתב, אלא מעמידין השטר
27 על חזקתו; שהדבר ידוע הוא שאין כותבין בשבת, ולפיכך
28 אחרוהו.
- 29 ה. כותבין שטר לזה אף על פי שאין המלוה עמו, ואין
30 כותבים למלוה עד שיהיה לזה עמו. במה דברים אמורים?
31 בשטר שיש בו קנין, שהרי משעה שקנו מידו נשתעבדו
32 נכסיו; אבל שטר שאין בו קנין - אין כותבין אפילו לזה
33 עד שיהיה מלוה עמו ויתן השטר ביד המלוה בפנינו. שמה
34 יכתב עתה ללוות ממנו בנכס, ולא ילוה ממנו עד תשרי,
35 ונמצא המלוה טורף בשטר זה מניסן שלא פדין, שלא הגיע
36 לידו עד תשרי.
- 37 ו. עדים שקנו מיד הלזה או המוכר וכיוצא בהן, ונתאחרה

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

בכל שהוא מכרו בטל (על פי מגיד משנה וכסף משנה. וגם הסמ"ע סימן קג סעיף קטן ו קיבל פירושם. ובטורי זהב שם מפרש, שלא אמרו מכרם קיים אלא ביתומים בלבד, משום שהם בפיקוחו של בית דין ולכן יד הדיינים כיד התומים עצמם, אבל בבצל חוב - בין כשהוא גובה מבני חורין בין ממשועבדים - הדיינים כשלוהים). (78 בבא מציעא לה. 79 שם: "הילכתא שומא הדרא (חוזרת) לעולם". בגמרא המדובר בגובה מן הלווה עצמו ורבינו למד ממעשה "תרי אפדני" בכתובות צא: שהוא הדין בטורף מלוקח. [הטור חושן משפט סימן קג כותב שהרא"ש חולק בטורף מלוקח ופסק שבלוקח לא שייך ועשית הישר והטוב, משום שידע שהשדה משועבדת ואף על פי כן קנאה ונכנס בשעבוד המלוה וסמך על זה, שאם יטרפו ממנו יחזיר לו המוכר את מעותיו - והרי קיבלן]. (80 קרקע דווקא, אבל שומת מטלטלין אינה חוזרת (נימוקי יוסף בבא מציעא שם בשם הר"ן והרשב"א). [בכסף משנה בשם הר"ן מדייק מלשון "מסלקים", שבעל החוב אינו צריך לכתוב שטר מכר ללוקח כשהוא מחזיר לו את הקרקע. והרשב"ן חולק ומצריך שטר מכר]. (81 בבא מציעא שם. (82 כגון, ראובן שלוה משמעון ושמעון לוה מלוי והגבו בית דין שדה ראובן לשמעון ואחר כך הגבו בית דין אותה שדה ללוי שהיה בעל חוב של שמעון. (83 הלווה עצמו מסר את השדה למלוה לפירעון החוב מרצונו הטוב, בלי כפייה מצד בית דין. (84 שם אמרו: מכרה, נתנה והוריש - לדברי הכל אינה חוזרת. ונימקו, משום שהם לקרקע עצמה ירדו ולא כמלוה שירד לקרקע לשם קבלת מעותיו, ונחלקו רב אחא ורבינא בשמאה מדעתו אם זה נידון כמכר או כפירעון הלוואה. ופסק הרי"ף שם שאינה חוזרת, לקולא לטובת המחזיק בקרקע, ורבינו קיבל דעתו. [דעת הרא"ש הובאה בטור שם, שהמדובר כשהוריש בחייו, אבל בירושה לאחר מיתה - חוזרת שהבן עומד במקום אביו ומוטלות עליו כל התחייבויותיו, וגם לא שייך כאן הנימוק, שירד לקרקע ולא למעות, שהרי הירושה באה לידו ממילא. ורבינו כתב בפירוש "מת והוריש".] (85 שם. (86 פנוייה, שהלווה מעותיה. (87 אחר שנכנסה הקרקע לרשותה ועברו נכסיה לרשות בעלה. [רש"י שם מפרש שהמדובר בנכסי מלוג (נכסים שלא שמאה לבעלה בנידונייתה כנכסי צאן ברזל) שהם קנויים לו על פי התנאים המבוארים בהלכות אישות פרק ט"ז שיאכל פירותיהם והגוף יישאר רכוש, ומתה האשה, וירש גם גוף נכסיה. ונראה שגם רבינו סובר שהמדובר בנכסי מלוג ומתה האשה, שהרי נכסי צאן ברזל הם קנויים לו ממש בחיי האשה ואין אנו צריכים כלל להנימוק "בעל בנכסי אשתו כלוקח הוא", שהוא מתקנת אושא (ראה גמרא שם)]. (88 לפירעון חוב שהיו לאחרים עליה. (89 שם אמרו, שהסנהדרין שנתכנסו באושא אחר שגלו מירושלים התקינו, שהבעל שירש נכסי מלוג של אשתו כלוקח את הנכסים ממנה ואם מכרתם לאחרים לפני שמתה - הוא מוציא מידם כלוקח ראשון. (90 את הקרקע שגבתה כבעלת חוב. (91 אם בעל חוב גבה שדה שלה אין בעלה יכול לפדות השדה מייד בעל החוב. בדין אינו מחזיר אין אנו צריכים להנימוק שבעל כלוקח, שהרי לפי דעת רבינו אפילו הוא כיוור גם כן אינו מחזיר, כמבואר בבבא הקודמת, ובא רק לנמק למה אין מחזירים לו אף על פי שמחזירים ליוור כמבואר בהלכה טז (וכן כתבו התוספות שם דיבור המתחיל לוקח. ראה בית יוסף שם ובבדק הבית שלו). (1) מבאר דין שטרי חוב המוקדמים או מאוחרים, ודין שטרי מקח וממכר מאוחרים, ודין מי שבא ואמר אבד שטר חובי, ושאל כותבים שני שטרות על שדה אחת, ודין אבד שטר המכר, ודין מי שאינו יודע לכתוב ולקרוא אם מותר לחתום על שטר, ודין מי שנמחק שטר חובו, ודין שטר חוב שנקרע, ודין מבקש להחליף שטר חוב של מאה וליתן לו שני שטרות בני חמישים או להיפך, ודין הוציא שטר חוב במאה ואמר קרעוהו וכתבו לי שטר אחר בחמישים.

1 כתיבת השטר זמן מרובה: אם ידעו יום שקנו ממנו בו -
 2 כותבין בשטר זמן הקנן ואף על פי שאינו זמן חתימתו,
 3 ואין צריכין לומר: ונתאחרה כתיבת ידנו עד יום פלוני;
 4 ואם לא ידעו יום שקנו בו - כותבין זמנו של שטר משעת
 5 כתיבה. וכן מי שנמסרה להן העדות במדינה אחת, וכתבו
 6 העדים במדינה אחרת - אין מזכירין בשטר מקום שנמסרה
 7 בו העדות, אלא מקום שכתבו בו חתימת ידן.
 8 ז. שטרי מקח וממכר שלא נכתבו בזמן, אפלו המאחרין
 9 - פסולין; שהרי אפשר לטרף בהן שלא בדין. כיצד? כגון
 10 שחזר המוכר וקנה השדה מיד הלוקח קדם שיגיע זמן
 11 השטר המאחר, ויוציא הלה השטר המאחר ויאמר: חזרתי
 12 ולקחתיה פעם שניה ממך, ונמצא טורף שלא בדין. ולמה
 13 לא נחש כן לשטר חוב המאחר, שמא יפרענו קדם שיגיע
 14 זמנו ויכתב שובר, ויחזר ויוציא השטר המאחר ויטרף בו
 15 שלא בדין? לפי שכל הכותב שטר מאחר - תפגמו שכתב
 16 השובר סתם, שכל זמן שיצא השטר ישבר אותו זה
 17 השובר; ואם לא עשה כן וכתב השובר בזמן הפרעון - הוא
 18 הפסיד על עצמו.
 19 ח. מי שמכר שדהו באנס ומסר מודעא, או שקדם ומכר
 20 או נתן לאחר קדם שימכר לאנס - הרי המעות של אנס
 21 אצל המוכר כמלוה על פה, ואינו טורף בשטר מכר שבידו
 22 כלום; מפני שאין דין שטר זה שיכתב, ולא יכתב אלא
 23 מפני האנס. וכן כל כפיצא כזה.
 24 ט. אפשר לטורף שיטרף בלא שטר, אלא בעדות על פה.
 25 כיצד? כגון שיש לו עדות שזו גזולה מאביו - הרי יש לו
 26 להוציא בעדים אלו, ואין כאן שטר. וכן אם העידו לו
 27 שנגמר הדין לאביו לטרף מנכסי פלוני בכך וכך מזמן
 28 פלוני, ומת אביו ועדין לא טרף - הרי הבן טורף בעדות
 29 זו.
 30 י. לפיכך אין כותבין שני שטרי מכר על שדה אחת, שמא
 31 יעשה הלוקח קנוניא עם בעל חוב ויטרף שלא בדין. כיצד?
 32 יבוא זה ויטרף שדה זו בעדות שהעידו לו מחמת אביו,
 33 ויחזר הלוקח ויטרף בשטר המכר שבידו מן הלוקחות
 34 שלקחו אחריו, ויקרע שטר המכר שבידו, ויחזר בקנוניא
 35 ויעמד בשדה שנטרפה ממנו, ויבוא הוא שטרפה בעצמה
 36 ויטרף אותה פעם אחת בעדות עדי, ויוציא הלה שטר
 37 המכר השני ויטרף בו לקוחות אחרים שלא בדין. אם כן,
 38 מי שנגאבד לו שטר המכר ועדי קימין, כיצד יעשה? יכתבו
 39 שטר שני, ויאמרו בו: שטר זה אין גובין בו לא מנכסים
 40 משעבדים ולא מנכסים בני חורין, ולא כתבנוהו אלא
 41 להעמיד שדה זו ביד פלוני הלוקח, כדי שלא יוציאה מידו
 42 המוכר ולא יורשיה.
 43 יא. בשטרי החובות אינו כן. אף על פי שעדי קימין וקנו

44 מידו, וחזר בשעתו ואמר: שטר שכתבתם לי, עתה אבד או
 45 נשרף - אין כותבין לו שטר שני, שמא פרעו או מחלו.
 46 ואפלו היה החוב לזמן. ואינו גובה בעדים אלו כלום, אלא
 47 אם הלך אומר: לא היו דברים מעולם; שזה החזק בפני
 48 בעדותו, כמו שיתבאר.
 49 יב. מי שפלה שטר חובו והרי הוא הולך להמחק - מעמיד
 50 עליו עדים, וכן לבית דין, והם עושין לו קיום. אבל עדי
 51 השטר עצמן אין כותבין לו שטר אחר, אף על פי שנמחק
 52 בפניהם; אבל באין לבית דין, ובית דין עושין לו קיום.
 53 יג. כיצד מקימין שטר זה? כותבין שטר אחר ואומרים:
 54 אנו בית דין פלוני ופלוני ופלוני, הוציא פלוני בן פלוני
 55 שטר נמחק לפנינו, וזמנו ביום פלוני, ופלוני ופלוני עדי.
 56 ואם כתבו: והזקקנו לעדותן של עדים ונמצאת מכונת -
 57 גובה בשטר זה שכתבו לו, ואין צריך קיום אחר; ואם לא
 58 כתבו כן - צריך להביא ראיה על העדים הראשונים עד
 59 שתתקיים עדותן.
 60 יד. שטר חוב שנתקער - פשר. נמחק או נשטש, אם
 61 רשומו נקר - פשר. נקרע קרע בית דין - הרי זה פסול.
 62 אינהו קרע בית דין? שתי וערב.
 63 טו. מי שפרע מקצת חובו: אם רצה - מחליף, וכותבין לו
 64 בית דין שטר אחר בשאר החוב מזמן ראשון, אבל לא עדי
 65 השטר; ואם רצה - יכתב שובר.
 66 טז. הבא לפרע חובו, ואמר המלוה: אבד לי השטר - הרי
 67 זה יכתב לו שובר ויפרע כל חובו. ויש ללוה להחריס סתם
 68 על מי שפכוש שטרו וטוען שאבד. ואם טען הלוה טענת
 69 ודאי ואמר: השטר אצלו, ועתה הניחו בכיסו - הורו רבותי,
 70 שישבע המלוה הסת שאבד השטר, ואחר כך יפרע חובו
 71 ויכתב שובר.
 72 יז. מי שהוציא שטר חוב במנה, ואמר: עשו לי ממנו שנים
 73 בתמשים חמשים - אין עושין; שזכות היא ללוה להיות
 74 הכל בשטר אחד, שאם יפרענו מקצת - נמצא שטרו פגום.
 75 וכן אם הוציא שני שטרות בתמשים חמשים, ואמר: עשו
 76 לי אותן במאה - אין עושין לו, אלא עושין לו קיום לכל
 77 אחד ואחד; שזכות היא ללוה להיות שנים, שלא יכף אותו
 78 בדין בפעם אחת לגבת הכל.
 79 יח. הוציא שטר חוב במאה, ואמר: קרעוהו וכתבו לי שטר
 80 אחר בתמשים - אין שומעין לו. שמא פרעו הכל, וכתב לו
 81 שובר על שטר של מאה; וכשיחזר ויוציא קיום זה על שטר
 82 חמשים, ויוציא הלוה השובר - יאמר לו: זה שטר אחר
 83 הוא.

פרק ארבעה ועשרים

84
 85 א. כבר בארנו, ששטר חוב שיש בו קנן - כותבין אותו

אינן יכולין להוציא שטר חוב זה על זה, ולא אחר יכול
להוציא עליהן שטר חוב, אלא אם כן באו עדי השטר
בעצמן ואמרו: זהו השטר שהעדנו עליו וזהו שהעדנו לו
בהלוואה. וכן אין מגרשין נשותיהן אלא זה בפני זה. וכן
אם נמצא לאחד בין שטרותיו שובר ששטר של יוסף בן
שמעון פרוע - שטרות שניהן שעליו פרועין. וכיצד יעשו
אלו ששמותיהן שוין ושמות אביהן שוין? ישלשו. היו
שמות אבות אבותיהן שוין - יכתבו סימניהן. היו דומין זה
לזה בצורתן - יכתבו יחסן. היו שניהם לויים, שניהם
כהנים - יכתבו דורות.

ט. הוציא עליו שטר שכתוב בו: אני פלוני בן פלוני לריתי
ממך מנה, אף על פי שאין בו שם המלוה - כל מי שיצא
שטר זה מפתח ידו גובה בו, ואינו יכול לדחותו ולומר:
של אחר הוא ונפל. וכן שני יוסף בן שמעון הדרין בעיר
אחת, שהוציא אחד מהן שטר חוב על אחד מבני העיר -
אינו יכול לדחותו ולומר לו: לפלוני שהוא כשםך אני חב, ו
ממנו נפל השטר; אלא הרי זה שיצא מפתח ידו גובה,
ואין חוששין לנפילה.

י. שנים שהוציאו כל אחד משניהם שטר חוב על חברו -
אין האחרון יכול לומר לראשון: אלו הייתי חב לך, היאף
אתה לזה ממני? אלא זה גובה חובו וזה גובה חובו. הנה
זה במאה וזה במאה, ויש לזה עדית ולזה עדית, או לזה
בינונית ולזה בינונית, לזה זבורית ולזה זבורית - אין נזקקין
להן, אלא כל אחד ואחד עומד בשלו. הנה לזה עדית
ובינונית, ולזה זבורית - זה גובה מן הבינונית, וזה גובה
מן הזבורית.

יא. הוציא שטר חוב על חברו, והלה מוציא שטר שמכר
לו השדה: אם היו במקום שנותן הלוקח המעות ואחר כך
כותב לו המוכר את השטר - הרי שטר חובו של זה בטל;
שהרי אומר לו: אלו הייתי חב לך - הנה לך לפרע חובך.
אבל במקום שכותבין ואחר כך נותנין - הרי שטר החוב
קיים; שהרי זה אומר: מכרתי לך את השדה כדי שיהיו לך
נכסים ידועים שאגבה מהן חוב שלי.

יום חמישי ב' שבט ה'תשע"ב

פרק חמשה ועשרים

א. המלוה² את חברו, ואחר שהלוהו אמר לו אחד: אני
ערב; או שתבע את הלוה בדין, ואמר לו אחר: הנה ואני
ערב; או שהיה חונק את חברו בשוק לתן לו, ואמר לו:
הנה ואני ערב - אין הערב חב כלום³, ואפלו אמר 'אני
ערב' בפני בית דין⁴. אבל אם קנו מידו שהוא ערב ממון
זה - כל אלו הפנים, בין בפני בית דין בין בינו לבין
המלוה, נשתעבד⁵.

ללוה אף על פי שאין המלוה עמו. וכן כותבין שטר למוכר
אף על פי שאין הלוקח עמו. וכן כותבין שובר למלוה אף
על פי שאין הלוה עמו, ושובר לאשה אף על פי שאין
בעלה עמה, וגט לאיש אף על פי שאין אשתו עמו. אבל
אין כותבין שטרי ארוסין ונשואין, ושטרי אריסות וקבלנות,
ושטר ברירת הדינין או שטר טענות בעלי דינין וכל מעשה
בית דין, אלא מדעת שניהם. וכל השטרות האלו צריכין
להנהיג בתקונן כשאר השטרות.

ב. ומי נותן שובר הסופר? בשטרי הלוואה - הלוה נותן
שובר. ובשטרי מקח וממכר - הלוקח נותן שובר. והאשה
נותנת שובר הגט. והחתן נותן שובר שטר הארוסין או
הנשואין. והמקבל וכן האריס או השכיר נותן שובר השטר.
אבל שטר ברירת הדינין או טענות בעלי דינין - שניהם
נותנין שובר.

ג. אחד השטרות הנכתבין לאחד שלא בפני חברו ואחד
השטרות שאין כותבין אותן אלא מדעת שניהם ושניהן
עומדין, כגון שטר שכותבין למלוה או ללוקח - בלן צריכין
שיהיו העדים מפירין השמות שבשטר, שזה הוא פלוני בן
פלוני וזהו פלוני בן פלוני; שמא יבואו שנים ויעשו קנוניא,
וישנו שמותיהן בשמות אחרים, ויודו זה לזה.

ד. כל מי שהחזק שמו בעיר שלשים יום - אין חוששין
לו שמא שם אחר יש לו, והוא שנהו כדי לרמות ולעשות
קנוניא; שאם אתה אומר כן - אין לדבר סוף. לפיכך, מי
שלא החזק שמו בעיר שלשים יום, ובא ואמר: כתבו עלי
שטר שאני חב לפלוני או לזה כך וכך דיגרין - אין כותבין
לו עד שיביא ראיה שזה שמו או החזק.

ה. כל שטר שיצא לפנינו ויטען הלוה ויאמר: אני חב
כלום, שמא רמאי אחר העלה שמו בשמי והודה לזה; או
שאמר: לא לזה אני חב כלום אלא לאחר, וזה רמאי הוא
והעלה שמו בשם בעל חובי - מאחר שלא החזק שם שנים
ששמותיהן שוין, אין חוששין לדבריו; שחזקה הוא, שאין
העדים חותמין על השטר אלא אם כן מפירין אלו הנזכרים
בו. וכן חזקה שאין חותמין על השטר אלא אם כן נודע
להם בודאי שאלו שהעידו על עצמן גדולים ובני דעת. ואין
העדים חותמין על השטר אלא אם כן יודעים לקרות
ולחתם.

ו. עדים שאין יודעין לחתם, וקרעו להן גיר חלק וחתמו
על הרשום - מכין אותן מכת מרדות, והשטר פסול.
ז. ראש בית דין שהיה יודע ענין השטר, וקרא השטר לפניו
הסופר שלו, הואיל והוא מאמין אותו ואימתו עליו - הרי
זה חותם על השטר אף על פי שלא קראהו הוא בעצמו.
ואין שאר העם רשאים לעשות כן, עד שיקרא העד השטר
מלה במלה.

ח. שנים שהיו בעיר, שם כל אחד מהן יוסף בן שמעון -

- 1 ב. אמר לו⁶ בשעת מתן מעות: הלוהו ואני ערב - נשתעבד
2 הערב, ואינו צריך קנין. וכן אם בית דין עשו אותו ערב
3 - נשתעבד, אף על פי שלא קנו מידו. כגון שהיו בית דין
4 רוצין לגבות מן הלוה, ואמר להם: הניחוהו ואני ערב לכם.
5 הואיל ויש לו הנאה שהאמינוהו בית דין, באותה הנאה
6 שעבד עצמו.⁸
- 7 ג. המלוה⁹ את חברו על ידי ערב, אף על פי שהערב
8 משתעבד למלוה - לא יתבע את הערב תחלה, אלא תובע
9 את הלוה תחלה; אם לא נתן לו - חוזר אצל הערב ונפרע
10 ממנו. במה דברים אמורים? בשאין נכסים ללוה¹⁰; אבל
11 אם יש נכסים ללוה - לא יפרע מן הערב כלל¹¹, אלא מן
12 הלוה. היה הלוה אלם ואין בית דין יכולין להוציא מידו,
13 או שלא בא לדין - הרי זה נפרע מן הערב תחלה, ואחר
14 כך יעשה הערב דין עם הלוה; אם יכול להוציא מידו -
15 יוציא, או ישמטוהו בית דין¹² עד שיתן לו.
- 16 ד. התנה¹³ המלוה על הערב ואמר לו: על מנת שאפרע
17 ממי שארצה, אם יש נכסים ללוה - לא יפרע מן הערב¹⁴.
- אמר: על מנת שאפרע ממי שארצה תחלה¹⁵, או שהיה
קבלן¹⁶ - הרי זה יתבע את הערב הזה או את הקבלן¹⁷
תחלה, ויפרע מהן אף על פי שיש נכסים ללוה.¹⁸
- ה. איזהו ערב¹⁹ ואיזהו קבלן? אמר לו: תן לו ואני נותן
לו - זהו קבלן, שיש למלוה להפרע ממנו תחלה אף על
פי שלא פרש ולא אמר: על מנת שאפרע ממי שארצה.
אבל אם אמר לו: הלוהו ואני ערב, הלוהו ואני פורע,
הלוהו ואני חב, הלוהו ואני נותן, הלוהו ואני קבלן, תן
לו ואני קבלן, תן לו ואני פורע, תן לו ואני חב, תן לו
ואני ערב - כלן לשון ערבות²⁰, ואינו תובעו תחלה,
ולא נפרע ממנו במקום שיש נכסים ללוה, עד שיפרש
וילאמר: ממי שארצה אפרע²¹.
- ו. ערב²² של כתבה, אף על פי שקנו מידו - פטור מלשלם;
שהרי מצוה עשה²³, ולא חסר ממנו²⁴. ואם היה האב ערב²⁵
לכתבת בנו, וקנו מידו - חב²⁶. וקבלן של כתבה - חב²⁷.
ז. ראובן שמכר לשמעון שדה, ובא לוי וקבל אחריות
עליו²⁸ - לא נשתעבד לוי, שזו אסמכתא היא²⁹. ואם קנו

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

לגבות מנכסים משועבדים שלו, משום שקניין יש לו קול ומתקבל על הדעת, שהלוקח ידע ששדותיו של הערב משועבדות למלוה. וכן כתב הטור חושן משפט סימן קכט בשם רבינו מאיר הלוי. [בנימוקי יוסף בבא בתרא שם כתב, שבקניין בלי שטר אינו גובה ממשועבדים, אולם מסתימת לשונו של רבינו משמע שדעתו כדעת הרמ"ה]. (6 שם. 7) משום שהמלוה הסתמך עליו ונתן את הכסף. (8) במקום שאין לערב כל הנאה אינו משעבד עצמו, אלא רוצה להציל את הלווה ממצבו הקשה בלי סיכון של הפסד ממון, אבל כשיש לו הנאה כל שהיא, אנו אומרים שקיבל על עצמו הסיכון של הפסד ממון. [בגמרא שם אמרו: "ערב דבית דין לא בעי (אינו צריך) קניין". ופירש רבינו שהכוונה כמו שביאר כאן, אבל כשאמר בפני בית דין - ללא כל סיבה מצד בית הדין - "אני ערב" - לא נשתעבד. (9) שנינו (שם קעג): "המלוה את חברו על ידי ערב לא יפרע מן הערב" ופירשו בגמרא (שם עמוד ב): לא יפרע מן הערב תחילה. (10) רבינו מבאר מה שכתב לפני כן "ולא נתן לו" הכוונה שלא מצא נכסים לגבות מהם. (11) אפילו אם הלווה מסרב לפרוע. (12) כפי האמור למעלה פרק כ"ב הלכה ג. (13) שם קעג: (14) בטור שם כתב שדין זה שני במחלוקת ראשונים: דעת רבינו יהוסף הלוי, שאפילו יש ללווה נכסים גובה מן הערב תחילה, ודעת רבינו תם (ראה תוספות שם דיבור המתחיל חסורי) שאינו גובה מן הערב, אלא כשאין נכסים ללווה. [לכאורה שיטתו של רבינו נוגדת שיטת רבו הר"י הלוי, אולם לפי ביאורו של המגיד משנה כאן מתיישבים דברי רבינו גם לפי שיטת רבו. הוא (המגיד משנה) מפרש מה שכתב רבינו "אם יש נכסים ללווה" הכוונה לנכסים ידועים, אבל כשאין לו נכסים ידועים, שאפשר להיפרע מהם בלי טירחא יתירה אין הערב יכול לדחותו כשאמר אפרע ממי שארצה, וכשלא התנה כך - יכול לומר להמלוה תתבע את הלווה תחילה ואם יתחייב בדין ולא ימצא בית דין נכסים לגבות - תגבה ממנו. ויש להניח שרבינו מפרש מה שכתב רבו, שכשיש ללווה נכסים גם כן גובה מן הערב התכוון לנכסים שאינם ידועים לבית דין איפה הם נמצאים או שנמצאים במקום רחוק וצריך לטרוח הרבה כדי לגבות מהם, אבל כשהם ידועים ממש ונמצאים במקום שיד בית דין מגיעה - גם הר"י הלוי מודה שאין נפרעים מהערב תחילה. וגירסת הספרים שבידינו (בבא בתרא שם) מסייעת לשיטת רבינו. (15) בבבא הקודמת המדובר כשלא התנה בפירוש "תחילה" אלא "ממי שארצה". (16) בהלכה הבאה יתבאר מי קבלן ומי ערב. (17) אף על פי שלא אמר בפירוש "תחילה". (18) אפילו ידועים ואפשר לגבות מהם. (19) שם קעד. נחלקו אמוראים בזה: רבינו פסק כרבא, משום שהוא אחרון (כלל בדינו מאביי ורבא הלכה כבתראי - כאחרונים). (20) ולפיכך לא נעשה קבלן, עד שיאמר: תן לו ואני אתן לך. (21) רוצה לומר, שאמר "תחילה" (מגיד משנה) כמו שנתבאר בהלכה הקודמת. (22) שם עמוד ב. (23) עזר לקיים הנישואין. (24) כל ערבות היא "אסמכתא" שהערב סמך שזה יפרע ולא יתבעו ממנו, אלא משום שנהנה שזה האמין לו ונתן מעות על סמך ערבותו, אנו אומרים, שמפני הנאה זו שעבד עצמו ומשום כך, כשהערב אינו גורם לחיסרון ממון, כגון בכתובה שהאשה רוצה להינשא ואפילו כשכתובתה אינה מובטחת, לא גילתה כל אמון בערב ומשום כך ערבותו נידונית כאסמכתא, אף על פי שקנו מידו, בהתאם לשיטתו בפרק י"א מהלכות מכירה הלכה ז, שאסמכתא אינה מחייבת אפילו כשקנו מידו, אם לא הקנה לו מעכשיו (ראה שם גם הלכה י"ג ומגיד משנה שם). ואין זה דומה לערב שלאחר מתן מעות שהקניין מועיל אף על פי שלא על אמונתו הלווהו, משום שיש חסרון כס (מגיד משנה). (25) שם "אבא לגבי בריה שעבודי משעבד נפשיה (אב ביחס לבנו משעבד עצמו)". (26) בגמרא שם לא אמרו שצריך קניין, ורבינו מסביר עצמו הוסיף "וקנו מידו", משום שלא חסר ממון והבעל לא גילה כל אמון באב - אין נימוק לשעבוד בלא קניין. ובאדם אחר, אפילו קניין אינו מועיל כמו שביארנו למעלה [הראב"ד חולק ואומר שאפילו לא קנו מיד האב - נשתעבד. וזה מתאים לשיטתו שאפילו ערב כתובה זר משתעבד כשקנו מידו, ומכאן - שמה שחילקו שם בין אב לאדם מן השוק המדובר כשלא קנו מידו]. (27) שם. (28) כלפי הלוקח, שאם יטרוף בעל חוב של המוכר את השדה, והמוכר לא יחזיר לו מעותיו - ישלם הוא. (29) לוי

- 1 מִידוֹ שֶׁהוּא עָרֵב לְשֵׁלֶם דְּמֵי מָכָר זֶה כָּל עֵת שִׁירְצָה
2 שִׁתְּבַעְנוּ לְשִׁמְעוֹן - הָרִי זֶה חֵיבָא³⁰. וְכֵן הוּרִי רְבוּתִי.
3 ח. וְכֵן הָעָרֵב אוֹ הַקָּבֵל שֶׁחִיבֵהוּ עֲצָמָן עַל תְּנָא, אִף עַל פִּי
4 שְׁקֵנוּ מִידוֹ - לֹא נִשְׁתַּעֲבַד, מִפְּנֵי שֶׁהוּא אֶסְמִכְתָּא³¹. בִּצְד?
5 כְּגוֹן שֶׁאָמַר לוֹ: תֵּן לוֹ וְאֵנִי אֶתֵּן לָךְ אִם יִהְיֶה כֶּף וְכָף אוֹ אִם לֹא
6 לֹא יִהְיֶה. שֶׁכָּל הַתּוֹלָה שֶׁעֲבֹד שְׂאִינוּ חֵיב בּוֹ בְּאִם יִהְיֶה וְאִם
7 לֹא יִהְיֶה - לֹא גָמַר וְהִקְנָה קִנְיָן שְׁלֵם, וּלְפִיכָף לֹא נִשְׁתַּעֲבַד.
8 ט. שְׁנִים שְׁלוֹשִׁים³² בְּשֹׁטֶר אֶחָד אוֹ שְׁלֻשָּׁה מִקַּח אֶחָד, וְכֵן
9 הַשְׁתַּפִּין שְׁלוֹה אֶחָד מֵהֶן אוֹ לִקַּח בְּשִׁתְּפּוּת - הָרִי הֵן
10 עֲרָבָאִין זֶה לָזֶה³³, אִף עַל פִּי שֶׁלֹּא פִּרְשׁ.
11 י. שְׁנִים שֶׁעָרְבוּ לְאַחַד, כְּשִׁיבֹא הַמְּלִיחָה לְפָרַע מִן הָעָרֵב -
12 פִּרְעֵה מֵאֵי זֶה מֵהֶן שִׁירְצָה³⁴. וְאִם לֹא הִיא לְאַחַד בְּדִי הַחֹב
13 - חֲזוֹר וְתוֹבֵעַ הַשְּׁנִי בְּשֹׁטֶר הַחֹב.
14 יא. וְאֶחָד שֶׁעָרֵב לְשְׁנִים, כְּשִׁיפְרַע לְמִלְוָה - יוֹדִיעֵהוּ³⁵ עַל
15 חֹב אֵיזָה מְשֻׁנְיָהם פּוֹרַע, כְּדִי שִׁיחֹזֵר עָלֵיהֶם³⁶.
16 יב. הָאָמַר לְחִבְרוֹ³⁷: עָרֵב לְפִלּוּנִי כֶּף וְכָף וְאֵנִי עָרֵב לָךְ-הָרִי
17 זֶה כְּמִי שֶׁאָמַר לוֹ: הִלְוֵהוּ וְאֵנִי עָרֵב; וּכְשֶׁם שֶׁנִּשְׁתַּעֲבַד
18 הָעָרֵב לְמִלְוָה, כֶּף נִשְׁתַּעֲבַד עָרֵב לְעָרֵב רֵאשׁוֹן³⁸. וְדִין הָעָרֵב
19 עִם הַמְּלִיחָה וְדִין עָרֵב רֵאשׁוֹן עִם הַשְּׁנִי דִּין אֶחָד הוּא.
- 20 יג. מִי שֶׁלֹּא פִּרְשׁ קָצֵב הַדָּבָר שֶׁעָרֵב, כְּגוֹן שֶׁאָמַר לוֹ: כָּל
21 מָה שֶׁתֵּתֵן תֵּן לוֹ וְאֵנִי עָרֵב, אוֹ מָכַר לוֹ וְאֵנִי עָרֵב, אוֹ הִלְוֵהוּ
22 וְאֵנִי עָרֵב - יֵשׁ מִן הַגְּאוּנִים שֶׁהוֹרָה: אֶפְלוּ מָכַר לוֹ בְּעֶשְׂרֵת
23 אֲלָפִים אוֹ הִלְוֵהוּ מֵאָה אֲלָף - נִשְׁתַּעֲבַד הָעָרֵב בְּכָל. וְיִרְאֶה
24 לִי, שְׂאִין זֶה הָעָרֵב חֵיב כְּלוּם; שִׁפְיָן שְׂאִינוּ יוֹדֵעַ הַדָּבָר
25 שֶׁשֶּׁעֲבַד עֲצָמוֹ בּוֹ - לֹא סְמַכָּה דַּעְתּוֹ וְלֹא שֶׁעֲבַד עֲצָמוֹ³⁹.
26 וְדָבָרִים שֶׁל טַעַם הֵם לְמַכִּין.
27 יד. מִי שֶׁאָמַר לְחִבְרוֹ: הִלְוֵהוּ וְאֵנִי עָרֵב לְגוּפוֹ שֶׁל לָוֶה זֶה,
28 לֹא עָרֵב לְעֲצָמוֹ שֶׁל מִמּוֹן⁴⁰, אֲלֹא כָּל זְמַן שֶׁתִּירְצָה אֲבִיאָנוּ
29 לָךְ⁴¹, וְכֵן אִם אָמַר לוֹ אַחֵר שֶׁהִלְוֵהוּ וְתִבְעוּ: הִנִּיחָהוּ, כָּל
30 זְמַן שֶׁתִּתְּבַעְנוּ אֲבִיאָנוּ לָךְ, וְקֵנוּ מִידוֹ⁴² עַל זֶה, אִם לֹא יָבִיא
31 זֶה הַלָּוֶה - יֵשׁ מִן הַגְּאוּנִים שֶׁהוֹרָה, שֶׁהוּא חֵיב לְשֵׁלֶם⁴³;
32 וְיֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה, שֶׁאֶפְלוּ הַתְּנָה וְאָמַר: אִם לֹא אֲבִיאָנוּ אוֹ
33 שְׁמַת אוֹ שִׁפְרָח אֶהְיֶה חֵיב לְשֵׁלֶם - הָרִי זֶה אֶסְמִכְתָּא, וְלֹא
34 נִשְׁתַּעֲבַד. וְלָוֶה דַּעְתִּי נוֹטָה.
- 35 פָּרָק שְׁשִׁי וְעֶשְׂרִים
- 36 א. הַמְּלִיחָה אֶת חִבְרוֹ בְּשֹׁטֶר, וְאַחֵר שֶׁהִעֲדִי הָעֲדִים בְּשֹׁטֶר
37 כָּא עָרֵב וְעָרֵב אֶת הַלָּוֶה, אִף עַל פִּי שְׁקֵנוּ מִידוֹ וְנִשְׁתַּעֲבַד

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

בטוח היה שלא יטרפו את השדה וסמכה דעתו שלא יצטרך לשלם (על פי פירושו של המגיד משנה). הרשב"ד השיג, שהרי זה כערב בשעת מתן מעות שאינו צריך קניין, כמו שכתב רבינו בהלכה א. ובמגיד משנה מבאר, שאין לדמות ערבות של מכר לערבות הלווה, בהלוואה הערבות היא על המעות שהלווה, אבל במכר האחריות אינה חלה על דמי השדה אלא על הקרקע, שאם יטרפוהו ישלם המוכר דמיו ללוקח שקנה אותו וזכה בו, ואין להגדיר תשלום זה כהחזרת הדמים שקיבל אלא כהשלמת ההפסד, והערבות היא על תשלום זה שנתחייב בו המוכר בשעה שטרפו את הקרקע, ולפיכך אין כאן ערבות בשעת מתן מעות, ואפילו אם קנו מידו - לא נתחייב. כפי שנתבאר למעלה שקניין אינו מועיל באסמכתא, אלא כשהלווהו על אמונתו. (30) מפני שהקניין היה בפירוש על דמי המכר הרי זה דומה להלוואה בשעת מתן מעות (לחם משנה. ראה בית יוסף חושן משפט סימן קלא סעיף י"א). [השגתו של הרשב"ד וגם ביאורו של המגיד משנה מוכיחים, שהמדובר כשהערב בא בשעת מתן מעות ואפילו אם קנו מידו ואינו חייב אלא כשעשו קניין בסגנון המפורט בסוף הלכה זו]. (31) כשתלה בפירוש את השתעבדותו בתנאי - אם יהיה או לא יהיה - הרי גילה דעתו, שקניינו אינו קניין גמור ומוחלט ולפיכך אין לקניין זה כל תוקף. (32) ירושלמי שבועות פרק ה הלכה א. (33) כל אחד דינו כלווה לגבי מחצית ההלוואה וכערב למחציתה השנייה. [בטור חושן משפט סימן עז כתב בשם רבינו, שהמלוה רשאי לגבות הכל ממי שירצה, אולם בבית יוסף שם הוכיח שגירסא משובשת נודמנה לבעל הטורים, הגירסא הנכונה היא כמו שהיא בספרים שבידינו: "נעשו ערבאים", ודינם ככל ערב שאינו גובה ממנו תחילה. וכן כתב בכסף משנה כאן]. (34) למד דין זה ממה שאמרו בבבא בתרא קז. "האחים שחלקו (ירושת אביהם) ובא בעל חוב ונטל חלקו של אחד מהם וכו'". הרי שהמלוה של אביהם יכול לגבות הכל מנכסי יורש אחד, אף על פי שנכסי הלווה דינם כערבים כמו שאמרו: "נכסוהי דבר אינש אינון ערבין ביה". יוצא מזה שבמקום שיש שני ערבים יכול המלוה לגבות הכל מאחד מהם. ואין זה דומה לשניים שלוו שבהלכה הקודמת, משום שאין ערבות לחצאין, אבל הלוואה אפשר שזה לווה חצי וזה חצי (מגיד משנה בשם רשב"א). [נתמחו רבים על רבינו מתוספתא סוף בבא בתרא: "המלוה את חבירו על ידי שני ערבים לא יפרע מאחד מהם, ואם אמר על מנת שאפרע מאחד מהן - יפרע מאחד מהן". ובנימוקי יוסף בבא מציעא תחילת פרק ג כתב, שרבינו מפרש מה שכתבה התוספתא: "לא יפרע מאחד מהן" הכוונה שלא יפרע תחילה כלום מאחד מן הערבים אלא מן הלווה, ואם התנה שיגבה מאיזה מהם שירצה - גובה כפי תנאו (ראה למעלה הלכה ד). וכן פירש גם הרשב"א ופסק רבינו]. (35) המלוה יודיע לערב. (36) שהערב ידע ממי לדרוש החזרת מעותיו. דין זה היא סברת עצמו. (37) לא נמצא מקור ברור לדין זה (מגיד משנה). (38) משמע אפילו בלא קניין, ואף על פי שערב ראשון אינו משתעבד בלי קניין שלא בשעת מתן מעות (ראה הלכה א) ובערב שני אין מתן מעות, שהרי ערב ראשון אינו נותן מעות כלל. וטעמו של דבר - שעת חלות השעבוד של ערב ראשון נחשבת כשעת מתן מעות לגבי ערב שני (מגיד משנה). (39) ואפילו קניין אינו מועיל כמו שנתבאר למעלה הלכה ח גבי חיוב על תנאי. וכן כתב רבינו בפירוש בפרק י"א מהלכות מכירה הלכה ט"ז, [רבינו נסים בסוף קידושין מביא דברי הרמב"ם בתשובה החולק על רבינו, ודעתו שאדם יכול לחייב עצמו בדבר שאינו קצוב כשקנו מידו. גם הרשב"ד בהלכות מכירה (שם) השיג על רבינו וכאן נכנס לפשרה בין שתי השיטות, וסומך על אומדן הדעת בכל מקרה ומקרה. ראה מגיד משנה כאן ושם וכסף משנה שם]. (40) לא נעשה ערב לעצם פירעון החוב על ידי הלווה. (41) קיבל על עצמו רק להביא את הלווה. (42) נתבאר למעלה בהלכה א שלא בשעת מתן מעות צריך קניין. (43) במגיד משנה כתב, שזאת היא דעת רב נחשון גאון בתשובה שהובאה בטור חושן משפט סימן קכט. ונראה שמקור זה נתקבל גם על דעת בית יוסף שם. (1) מבאר

1 לשלם כמו שבארנו, כשיבוא המלוה להפרע מנכסי הערב
2 הנה - אינו טורף מנכסים משעבדים. היה הערב בגופו של
3 שטר קדם חתימת העדים: אם כתבו: פלוני ערב, שהרי
4 אינו מערב עם הלוה במלוה - אינו גובה ממנו מן
5 המשעבדים; אבל אם כתוב בשטר: פלוני לוה מפלוני כך
6 וכך ופלוני ערב, שהרי ערבו לוה עם ערב בשטר, וקנו מידו
7 של ערב, ואחר כך חתמו עדים בשטר - הרי זה נפרע
8 מנכסי ערב המשעבדים.

9 ב. מלוה שתבע את הלוה ולא מצא לו נכסים - אינו יכול
10 להפרע מן הערב עד אחר שלשים יום מיום שנתחייב הערב
11 לשלם. לא יהיה כח זה פחות מן הלוה עצמו. וכנה הורו
12 המורים. ואם התנה עמו - הפל לפי התנאי.

13 ג. מלוה שבא לתבע את הלוה ולא מצא לו נכסים - אינו
14 יכול לדחותו ולומר: לך אצל הקבלן, הרי יש לך לתבע
15 אותו תחלה; אלא תובע כל מי שרצה תחלה. ואם נשא
16 הקבלן המעות מיד המלוה ונתנו בידי הלוה - אין למלוה
17 בידי הלוה כלום. היה הלוה במדינה אחרת, שאינו יכול
18 להודיעו ולא לילף אליו, או שמת הלוה והניח יתומים
19 קטנים, שאין בית דין נזקקין לנכסיהן - הרי זה תובע את
20 הערב תחלה, שהרי אין הלוה מצוי.

21 ד. מלוה שתבע את הלוה ומצאו שהוא עני - אינו יכול
22 להפרע מן הערב עד שישבע הלוה בתקנת אחרונים שאין
23 לו כלום; שמה יעשו קנוניא על נכסיו של ערב.

24 ה. מי שהיה ערב לחברו במלוה על פה, וכא המלוה לתבע
25 את הערב, והרי הלוה במדינת הים - אומר לו הערב: הבא
26 ראיה שלא פרעך הלוה, ואני אשלם לך.

27 ו. ערב שקדם ונתן לבעל חוב את חובו - הרי זה חוזר וגובה
28 מן הלוה כל מה שפרע על ידו, אף על פי שהיתה מלוה על פה
29 או בלא עדים כלל. במה דברים אמורים? כשאמר לו הלוה
30 בעת שנעשה לו ערב: ערבני ושלם; אבל אם עמד ברשות
31 עצמו ונעשה לו ערב או קבלן, או שאמר לו הלוה: ערבני, ולא
32 הרשהו שיתן ויפרע החוב - אין הלוה חייב לשלם לו כלום.
33 וכן הפורע שטר חובו של חברו שלא מדעתו, אפלו היה החוב
34 על המשכון - אין הלוה חייב כלום, ונוטל משכנו בנכס, והרי
35 אבד זה הנותן את מעותיו; שמה היה הלוה מפסיד את המלוה
36 ומוחל לו. מת הלוה, וקדם הערב ופרע החוב קדם שיודיע את
37 היורשים, אם נודע לנו שלא פרע הלוה שטר חובו קדם
38 שימות, כגון שהודה בו קדם, או שנדוהו ומת בנדויו, או שלא
39 הגיע זמן המלוה להגבות - הרי זה חוזר וגובה מן היורשין כל
40 מה שפרע. היה המלוה עובד כוכבים - אין היורשין חייבין
41 לשלם; שמה אביהן נתן ליד הערב כל החוב שהיה עליו,
42 מפני שהעובד פוכבים תובע את הערב תחלה, ולפיכך פרע זה

43 מדעתו קדם שיודיע היתומים. אבל אם הודיען שהעובד
44 פוכבים תובע אותו והרי הוא נותן - חייבין לשלם.

45 ז. כל ערב שבא לטל מה שפרע, בין שבא להפרע מיורשי
46 לוה בין מלוה עצמו - הרי זה צריך להביא ראיה שפרע.
47 ואין מציאת שטר החוב שעליו בידי הערב ראיה, שמה נפל
48 השטר מיד המלוה ולא פרע זה כלום.

49 ח. האומר לחברו: ערבתי לך, והוא אומר: לא ערבתי; או
50 שאמר הערב ללוה: אתה הרשיתני לערב אותך ולתן, והוא
51 אומר: מדעתך ערבתי, או לא ערבתי כלל; או שאמר הערב:
52 פרעתי המלוה בפניך, והלה אומר: לא פרעתי, או שאמר
53 לו: כן פרעתי, ונתתי לך מה שפרעתי; או שאמר המלוה:
54 ערבתי לי מאתים, והוא אומר: לא ערבתי אלא מנה - מכל
55 אלו הטענות וכיוצא בהן, המוציא מחברו עליו הראיה. או
56 ישבע הנתבע שבועת הסת, או שבועת התורה אם הודה
57 במקצת, כשאר כל טענות המזמן.

58 ט. עבד או אשת איש שלוו, או שערכו את אחרים
59 ונתחייבו לשלם - כשישתחרר העבד ויתגורש האשה או
60 תתאלמן ישלמו.

61 י. קטן שלוו - חייב לשלם כשיגדיל. ואין כותבין עליו
62 שטר, אלא הרי היא מלוה על פה, אף על פי שקנו מידו;
63 שאין קנן מיד הקטן כלום.

64 יא. קטן שערב את אחרים - הורו הגאונים, שאינו חייב
65 לשלם כלום אף כשיגדיל. וזה שנתן את מעותיו על פי
66 הקטן - אבד את מעותיו. שאין לקטן דעת כדי לשעבד
67 עצמו בדבר שאינו חייב בו, ולא בערכנות ולא בכל כיוצא
68 בזה. ודין אמת הוא, וכן ראוי לדון.

69 יב. האשה שלווה בשטר או ערבה בשטר ונשאת - חייבת
70 לשלם אחר שנשאת. ואם היתה מלוה על פה - אינה
71 משלמת עד שתתגרש או שתתאלמן; שרשות בעל ברשות
72 לוקח הוא, כמו שבארנו בכמה מקומות. ואם היו אותן
73 מעות ההלוואה עצמן קימין - יחזירו אותן למלוה.

74 **פרק שבעה ועשרים**

75 א. שטר שכתוב בכל לשון ובכל כתב: אם היה עשוי בתקון
76 שטרי ישראל, שאין יכולין להודיעו ולא להוסיף ולא לגרע,
77 והיו עדי ישראל, ויודיעין לקרואו - הרי הוא פשר, וגובין
78 בו מן המשעבדין. אבל כל השטרות שחותמיהן עובדי
79 פוכבים - הרי אלו פסולין, חוץ משטרי מקח וממכר ושטרי
80 חוב. והוא שיתן המעות בפניהם, ויכתבו בשטר: לפנינו
81 מנה פלוני לפלוני כך וכך דמי המכר או מעות החוב. והוא
82 שיהיו עשויין בערכאות שלהם; אבל במקום קבוע פליליהן
83 בלא קיים השופט שלהם - לא יועילו כלום. וכן צריכין עדי

הקיום והשטר רוח שיטה אחת - פסול; שמה יחתך השטר
שנתקנים, ויזיף באותה שיטה שטר ושני עדי, ונמצא
הקיום על שטר מזיף.
ז. הרחק את הקיום מן השטר יתר על שתי שיטין, ומלא
כל הרוח שריטות דיו - כשר, שהרי אינו יכול לזיף; ואין
חוששין לבית דין שיקימו קיום על השריטות, אלא על
גופו של שטר.
ח. כל המחקין בלן - צריך שיכתב קיומיהן בסוף השטר,
ויאמר: אות פלונית או מלה פלונית או שיטה פלונית על
מחק, או תלויה, והכל קנס. ואם היה המחק במקום שריר
וקנס, ובשעור שריר וקנס, אף על פי שחזר וקימו - פסול;
שמה מחקו, וכתב דבר שזיף, וחזר וקימו ברוח שבין הכתב
והעדים.
ט. שטר הבא הוא ועדיו על המחק - כשר. ואם תאמר:
מוחק וחזר ומוחק - אינו דומה מי שנמחק פעם אחת
לנמחק שתי פעמים. ואם תאמר: שמה נמחק שתי פעמים
מקום העדים, ואחר שכתב השטר חזר ומוחקו וכותב כל
מה שירצה, שהרי הוא ועדיו בלן שוה, מפני שנמחק הכל
שתי פעמים - כבר תקנו חכמים, שלא יהיו העדים חותמין
על שטר מחוק, אלא אם כן נמחק בפניהם.
י. שטר הבא הוא ועדיו על המחק, והקיום מלמטה על
הגיר - אין מקימין אותו מעדי הקיום אלא מעדים
שלמעלה; שמה הקיום היה רחוק מן השטר הרבה, והיה
הרוח מלא שריטות של דיו, וחתך גוף השטר, ומחק
השריטות, וכתב השטר ועדיו על המחק.
יא. שטר הבא על הגיר, ועדיו על המחק - פסול; שמה
ימחק השטר ויזיף, ונמצא הוא ועדיו על המחק. ואם כתבו
העדים: אנחנו העדים חתמנו על המחק, והשטר על הגיר
- כשר. וכותבין כן בין עד לעד, כדי שלא יזיף.
יב. שטר הבא על המחק, ועדיו על הגיר - פסול. ואפלו
כתבו העדים: אנחנו עדים חתמנו על הגיר, והשטר על
המחק. מפני שהוא מוחק אותו פעם שניה, וכותב כל
מה שירצה, וכיון שכלו נמחק שתי פעמים אינו נכר;
שאלו היה בו מקום הנמחק פעם אחת ומקום הנמחק
שתי פעמים - היה נכר. ומתקון השטרות: להתבונן
בשטר בנויין וזניין שלו שלא יהו דחוקין בין התבות,
שמה זיף והוסיף זו. ולא יהיו מרחקין, שמה מחק אות
אחת, כגון ה"א או ח"ת, והניח רגלה האחת מקום ו"ו.
וכל פיוצא בזה מרחקין בו בכל לשון ובכל כתב.
יג. משלש ועד עשר אין כותבין בסוף שיטה, שמה יזיף
ויחזיר השלש לשלשים והעשר עשרים. ואם נודמן לו בסוף
שיטה - מחזיר הדבור בגופו של שטר פעמים רבות, עד
שיבוא באמצע השיטה.
יד. שטר שכתבו מלמעלה מנה ומלמטה מאתים, מלמעלה
מאתים ומלמטה מנה - הכל הולך אחר התחתון. ולמה אין
הולכין אחר הפחות שבשניהם? לפי שאין האחד תלוי
באחר. שאם היה כתוב בו: מאה שהן מאתים, או מאתים

ישראל שיעידו על אלו העובדי כוכבים שהן עדי השטר ועל
זה השופט שלהן שקים עדותן, שאינן ידועין בקבלנות
שחד. ואם חסרו שטרי העובדי כוכבים דבר מכל אלו - הרי
הן פחרס. וכן שטרי הודאות ומתנות ופשרות ומחילות שהן
בעדים שלהן, אף על פי שיש בהן כל הדברים שמנינו - הרי
הן פחרסים. והורו רבותי: שאפלו שטרי חוב שלהן שנתנו
המעות בפניהם - פסולין, ולא הכשירו אלא שטרי מקח
וממכר שנתנו המעות בפניהם. ואין אני מודה בזה. אם לא
ידעו דני ישראל לקרות שטר זה הנעשה בערפאות של
עובדי כוכבים - נותנו לשני עובדי כוכבים זה שלא בפני זה
וקורין לו, שנמצא כל אחד מהן כמסית לפי תמו. וגובה בו
מבני חורין, אבל אין טורפין בו, מפני שאין לו קול, שהרי
לא ידעו הלקוחות במה שנעשה בעובדי כוכבים.
ב. שטר שיעדי עובדי כוכבים שמסרו הלוה ליד המלוה
או המוכר ליד הלוקח בפני שני עדים מישראל, אף על פי
שאינו עשוי בערפאות של עובדי כוכבים ואין בו כל
הדברים שמנינו - הרי זה גובה מבני חורין. והוא שיהיו
העדים שמסר בפניהם יודעין לקרותו, וקראוהו כשמסרו
בפניהן, ויהיה פתקון שטר ישראל, שאינו יכול להזיף ולא
להוסיף ולא לגרע. ולמה לא יגבה בו מן המשעבדים?
מפני שאין לו קול.
ג. תקון שטרי ישראל כך הוא: כל השטרות בלן צריך
שיחזר מענינו של שטר בשיטה אחרונה. [אלא] שאין
למדין משיטה אחרונה, שמה היו העדים מרחקין מגופו
של שטר בכדי השיטה, ובא זה המזיף וכתב באותו הרוח
שיטה זו.
ד. עדים שהיו מרחקין מן הכתב שתי שיטין - פסול;
פחות מכאן - כשר. שתי שיטין שאמרו - בכתב ידי עדים,
ולא בכתב ידי סופר; שכל המזיף - אינו הולך אחר הסופר,
אלא אחר העדים. ושתי שיטין אלו - הן ואוירן, כגון למ"ד
על כ"ף. היו העדים מרחקין מן הכתב יתר על שתי שיטין,
והיה הרוח שבין הכתב והעדים מלא בעדים פסולין או
קרובים - הרי זה כשר, שהרי אינו יכול להזיף. ואם
מלאהו בשריטות של דיו - פסול; שמה העדים על
השריטות חתמו, ולא על גופו [של שטר]. היה השטר בלן
עם עדיו בשיטה אחת - הרי זה כשר.
ה. היה השטר בשיטה זו והעדים בשיטה שניה - פסול;
שמה אלו העדים היו מרחקין מן השטר כשר שיטה אחת,
וחתך כל השטר, וכתב זה השטר באותה השיטה, ונמצאו
אלו העדים חתומים עליה. וכן אם היה השטר ושני עדים
בשיטה אחת, ושני עדים אחרים בשיטה שניה, ואמר: אני
נתפונתי לרבות העדים - אין מקימין שטר זה מעדים של
מטה בשיטה שניה, אלא מעדים של מעלה; שמה בשיטה
שהיתה בין העדים של מטה ובין השטר שחתך כתב שטר
זה ושני עדי.
ו. קיום בית דין צריך שיהיה סמוך לכתב ידי עדים או
סמוך לצד השטר או מאחוריו כנגד הכתב. ואם היה בין

1 שֶׁהָן מֵאָה - הִיָּה נוֹטֵל מֵאָה; אָכֵל שְׁנֵי דְּבָרִים שְׁאִין הָאֲחֵרוֹן
2 תְּלוּי בְּרֵאשׁוֹן - הֵלֶךְ אַחֵר אַחֲרָיו. הִיָּה בּוֹ מִלְמַעְלָה שֵׁם,
3 וּלְמַטָּה שֵׁם קָרוֹב לוֹ - הֵלֶךְ אַחֵר הַתַּחְתּוֹן. אִם כֵּן, לָמָּה
4 כּוֹתְבִין אֶת הָעֲלִיּוֹן? שְׂמָא תִּמְחַק אוֹת אַחַת מִן הַתַּחְתּוֹן,
5 וְיִלְמַד מִן הָעֲלִיּוֹן. כְּגוֹן שֶׁהִיָּה בְּעֲלִיּוֹן תַּנְי אוֹ עֲנִי,
6 וּבַתַּחְתּוֹן תַּנְי אוֹ עֲנִי - בִּידוּעַ שֶׁהוּא הַשֵּׁם הָעֲלִיּוֹן. אָכֵל לֹא
7 יִלְמַד תַּחְתּוֹן מֵעֲלִיּוֹן בְּשִׁטָּה אוֹתִיּוֹת.

8 **טו.** כְּתוּב בּוֹ מִלְמַעְלָה סֶפֶל, וּמִלְמַטָּה קֶפֶל - הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחֵר
9 הַתַּחְתּוֹן, שֶׁהִקְפֵּל פָּחוֹת מִן הַסֶּפֶל. כְּתוּב בּוֹ מִלְמַעְלָה קֶפֶל,
10 וּמִלְמַטָּה סֶפֶל - חוֹשְׁשִׁין שְׂמָא וְכוּב הַסִּיר רָגֵל הַקּוֹף וְנַעֲשִׂית
11 סִמָּךְ, וְאֵינּוּ גּוֹבֶה אֲלָא בְּמִדַּת קֶפֶל הַקִּטְנָה. וְכֵן כֹּל בִּיּוֹצָא
12 בְּזֶה. שְׂיַד בְּעַל הַשְּׁטָר עַל הַתַּחְתּוֹנָה. מַעֲשֶׂה בַשְּׁטָר, שֶׁהִיָּה
13 כְּתוּב בּוֹ: שֵׁשׁ מֵאוֹת וְזוּז אֶחָד, וְהָרִי הַדְּבָר סֶפֶק, אִם שֵׁשׁ מֵאוֹת
14 זוּז וְזוּז אֶחָד אוֹ שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶסְתִּירָא וְזוּז; אָמְרוּ חֲכָמִים: יִטַּל
15 שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶסְתִּירָא וְזוּז, שְׂיַד בְּעַל הַשְּׁטָר עַל הַתַּחְתּוֹנָה. אִם
16 כֵּן, לָמָּה לֹא נֹאמַר: שֵׁשׁ מֵאוֹת פְּרוּטָה וְזוּז? לִפִּי שֶׁהַפְּרוּטוֹת
17 כּוֹלֵל אוֹתָן הַסּוֹפֵר זוּזֵין וְאַחֵר כֶּף כּוֹתְבִין. וְכֵן כֹּל בִּיּוֹצָא בְּזֶה
18 בְּכָל יָמֵן וּבְכָל מְקוֹם, לִפִּי דִרְכָּם הַיְדוּעַ - עַל פִּי עוֹשִׂין.

19 **טז.** שְׁטָר שְׂכָתוּב בּוֹ: אֶסְתִּירָא מֵאָה מְעִי, אוֹ שְׂכָתוּב בּוֹ:
20 מֵאָה מְעִי אֶסְתִּירָא - הֵלֶךְ אַחֵר פָּחוֹת שְׂכָלְשׁוֹנוֹת, וְאֵינּוּ
21 נוֹטֵל אֲלָא אֶסְתִּירָא אַחַת. שְׂיַד בְּעַל הַשְּׁטָר עַל הַתַּחְתּוֹנָה,
22 מִפְּנֵי שֶׁהוּא הַמוֹצִיא מִחֲבֵרוֹ, וְאֵינּוּ מוֹצִיא אֲלָא בְּדָבָר שְׁאִין
23 בּוֹ סֶפֶק. לִפְיָהּ, כֹּל שְׁטָר שֵׁישׁ בּוֹ מִשְׁמַע שִׁטָּה לְשׁוֹנוֹת,
24 שְׂמָא כֶּף אוֹ שְׂמָא כֶּף - אֵינּוּ נוֹטֵל אֲלָא הַפָּחוֹת שֶׁבִּשְׂתִּיהֶן;
25 וְאִם תִּפֹּס בְּעֲלִיּוֹנָה - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ אֲלָא בְּרֵאשִׁי בְּרוּרָה.
26 **יז.** כְּתוּב בּוֹ: מִטְבַּע זָהָב - אֵין פָּחוֹת מִדִּינָר זָהָב. זָהָב
27 דִּינָרִין, אוֹ דִּינָרִין זָהָב - אֵין פָּחוֹת מִשְׁנֵה שְׁנֵי דִּינָרִין שֶׁל

זָהָב. זָהָב בְּדִינָרִין - אֵין פָּחוֹת מִשְׁנֵה שְׁנֵי דִּינָרִין שֶׁל כֶּסֶף
מִן הַזָּהָב. וְכֵן כֹּל בִּיּוֹצָא בְּזֶה.
תַּמּוּ הַלְכוֹת מִלְּגָה וְלָגָה

יום שישי ג' שבט ה'תשע"ב

הלכות טוען ונטען

מַצְנוֹת עֲשֶׂה אַחַת הִיא. וְהִיא: דִּין טוֹעֵן וּמוֹדֶה אוֹ כּוֹפֵר.
וּבִאֵוֹר מַצְנוֹת זֶה בְּפָרָקִים אֵלּוּ:

פרק ראשון

א. הַטוֹעֵן¹ אֶת חֲבֵרוֹ בְּמִטְלָטְלִין, וְהוֹדָה לוֹ בְּמִקְצָת - הָרִי
זֶה מְשַׁלֵּם מֵה שֶׁהוֹדָה בּוֹ, וְנִשְׁפָּע עַל הַשָּׂאָר מִן הַתּוֹרָה;
שְׂנֵאָמַר: אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי הוּא זָה². וְכֵן³ אִם כָּפַר בְּכָל וְאָמַר:
לֹא הִיוּ דְּבָרִים מַעֲלוֹם, וְעַד אֶחָד מֵעֵיד [שֶׁהוּא חַיֵּב לוֹ] -
הָרִי זֶה נִשְׁפָּע מִן הַתּוֹרָה. וּמִפִּי הַשְּׂמוּעָה⁴ לְמַדוֹ⁵, שֶׁכֹּל
מְקוֹם שֶׁשְׁנֵי מַחֲבִיבִין אוֹתוֹ מִמּוֹן - אֶחָד מִחֲבִיבֵי שְׂבוּעָה.
וְכֵן לְמַדוֹ⁶ מִפִּי הַשְּׂמוּעָה, שֶׁעַד אֶחָד לְכָל עוֹן וְלְכָל חֲטָאת
אֵינּוּ קָם⁷, אָכֵל קָם הוּא לְשְׂבוּעָה.
ב. אֵין לָךְ מַחֲבִיב שְׂבוּעָה מִן הַתּוֹרָה חוּץ מִשְׁלֹשָׁה: מִי
שֶׁהוֹדָה בְּמִקְצָת הַמִּטְלָטְלִין, וּמִי שֶׁחִיְבּוֹ עַד אֶחָד, וְהַשּׂוֹמֵר.
שֶׁהָרִי נֹאמַר בְּשׂוּמְרוֹ: שְׂבוּעָת יי תְּהִיָּה בֵּין שְׁנֵיהֶם. וְכֵבֶר
בְּאֵרְנוֹ שְׂבוּעָת הַשּׂוֹמְרִין בְּהַלְכוֹת שְׂכִירוֹת. וְכֹל אֶחָד מִן
הַשְּׁלֹשָׁה נִשְׁפָּע וְנִפְטָר מִלְשָׁלֵם⁸. אָכֵל כֹּל הַנִּשְׁפָּעִין
וְנוֹטֵלִין⁹, כְּגוֹן שְׂכִיר¹⁰ וְנִחְבָּל¹¹ וּפּוֹגֵם אֶת שְׁטָרוֹ¹² וְכִיּוֹצֵא
בּוֹ¹³, וְכֵן כֹּל הַנִּשְׁפָּעִין בְּטַעֲנַת סֶפֶק, כְּגוֹן הַשְּׂתַפְּיָן¹⁴
וְהָאֲרִיסִין¹⁵ - בְּלֵן נִשְׁפָּעִין בְּתַקְנַת חֲכָמִים¹⁶. וְכֹל אֵלּוּ

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(1) מבאר דין כופר בכל או מודה במקצת. (2) משנה שבוועות לח: (3) במכילתא משפטים פרשה ט"ו דרשו: "כי הוא זה" עד שיוודה במקצת: כלומר, רק זה הוא הדבר שאני חייב לך ולא מה שאתה תובע (ראה בבא קמא קו:). ודווקא במטלטלין, אבל על קרקעות עבדים ושטרות אין נשבעים (משנה שם מב: ובגמרא שם מג: למדו זה מכלל ופרט וכלל). (4) גמרא שם מ. (5) ששמע תלמיד מרבו ורבו מרבו עד משה רבינו. (6) ברייתא שם. (7) כלומר, וכך הוא הלימוד שנמסר מפי השמועה. (8) כתוב בתורה (דברים יט, טו): "לא יקום עד אחד באיש לכל עוון ולכל חטאת" ודרשו: לכל עוון ולכל חטאת אינו קם, אבל קם הוא לשבועה (שם). (9) משנה שם מד: (10) שם. (11) נתבאר בהלכות שכירות פרק י"א הלכה ו, שאם טען בעל הבית נתתי לשכיר את שכרו והשכיר מכחיש - נשבע השכיר שלא נטל - ונטל. ולמה אין משביעים את בעל הבית ויפטור? מפני שבעל הבית טרוד בפועליו הרבים ואפשר שנדמה לו שנתן - ולא נתן, אבל פועל, שפרנסתו על שכר עבודתו, אינו שוכח ואינו טועה (גמרא שם מה:). (12) משנה שם מד: ונתבאר שם שהמדובר, כשיש עדים שהנחבל נכנס תחת ידו של הנתבע (פירוש למקום שהנתבע היה בו לבדו) כשהוא שלם ויצא חבול ונתבע לבית דין וטען לא חבלתי בו. [בגמרא שם אמר שמואל, שאם החבלה היא במקום שאין הנחבל עצמו יכול לחבל - נוטל בלא שבועה, בתנאי, שלא היה שם אדם אחר שאפשר היה לו לחבול]. (13) הוציא שטר חוב על חבירו וזה טוען פרעתי כל החוב והמלווה אומר פרעת חלק מהחוב - הרי זה פגם ותקפו של השטר ולפיכך עליו להישבע. וכשהוא טוען לא פרעת כלום - נאמן בלא שבועה. (14) והדומים לאלה שנמנו במשנה שם. (15) התובע טוען יישבע שלא נטל יותר מהמגיע לו. (16) החוכמים שדמות מבעליהן לעבדן ולקבל חלק מהיבול. (17) בגמרא שם מח: שאלו מה בין שותפים ואריסים לכל אדם, שאין משביעים אותם בטענת שמא? ונימקו, שאלה רגילים להורות היתר לעצמם באמתלאות שונות להשקיט את מצפונם. [בגמרא (שם) אמר רב נחמן שעל טענת שמא אינו נשבע בכפירת תביעה פחותה משתי מעות כסף. ופירש רש"י שהכוונה למודה במקצת, שבטענת וודאי היה מחוייב שבועת התורה ותיקנו חכמים שבועה בטענת שמא דומה, אבל כשזה כופר הכל שבטענת וודאי פטור משבועת התורה - לא תיקנו חכמים שבועה בטענת שמא. ורבינו בפרק ט מהלכות שלוחין ושותפין פסק, שגם כופר הכל לכתחילה, מחוייב שבועה, כדעת רבו הרב יוסף מיגאש בפירושו לשבועות שם. ובבית יוסף חושן משפט סימן צג מדייק מלשונם של הרי"ף והרא"ש, שדעתם כדעת רבינו].

- השבועות, אף על פי שהן מדברי סופרים, הרי הן כעין של תורה¹⁸ בנקיטת חפץ¹⁹.
- ג. הטוען²⁰ מטלטלין על חברו, וכפר בכל ואמר: לא היו דברים מעולם; או שהודה במקצת, ונתנו מיד ואמר: אין לי בדי אלא זה והילך²¹; או שאמר: אמת שהיה לי אצלי, אבל מחלת לי או נתת לי או מכרת לי או הוזנתי לי; או שטענו חטים והודה לו בשעורים – בכל אלו פטור משבועת התורה²². אבל חכמי הגמרא²³ תקנו, שישבע הנתבע בכל אלו²⁴ שבועת הסתם²⁵ ופטור. ואינה כעין של תורה, לפי שאין בה נקיטת חפץ. וכבר בארנו דרך שבועה של תורה ודרך שבועת הסתם בהלכות שבועות²⁶.
- ד. כל מי שנתחייב שבועה מן התורה – הרי זה נשבע ונפטור²⁷. ואם לא רצה להשבע – יורדין לנכסיו²⁸ וגובין מהם כל מה ששבע חברו עליו²⁹; שהרי התובע אומר לו: איני זו מדין תורה, או השבע או תן לי. ויש לו להחריס³⁰ על מי שטען עליו דבר שאינו כן, ונותן³¹. אבל מי שנתחייב שבועה מדבריהן³², אם היה מן הנשבעין ונוטלין – אינו יכול להפך את השבועה³³; שהרי הנתבע אומר לו: השבע וטל, כמו שתקנו לי. ואם לא רצה להשבע – ילך לו. והזור רבותי, שאם אמר התובע: איני רוצה בתקנה זו שתקנו לי
- חכמים³⁴, אלא הריני פשאר התובעים³⁵ – הרי זה משביע את הנתבע הסתם³⁶. ואם רצה להפכה על התובע – מחיבין את התובע להשבע³⁷, או ילך לו.
- ה. היה מחייב שבועה מדבריהם מן הנשבעין ונפטרין, כגון הנשבעין על טענת ספק³⁸ או מן הנשבעין הסתם, ולא רצה להשבע – משמתין אותו³⁹ שלשים יום. אם לא בא ולא תבע נדויו⁴⁰ – מלקין אותו מפת מרדות⁴¹. וכל מי שחלה עליו שמתא שלשים יום – מכין אותו מפת מרדות ואחר כך מתירין נדויו⁴². ואין יורדין לנכסיו⁴³, לפי שאינו מחייב שבועה מן התורה⁴⁴.
- ו. כל המחייב⁴⁵ שבועת הסתם, אם רצה להפך השבועה על התובע – הרי התובע נשבע הסתם ונוטל מחברו. ואין לה⁴⁶ מי שנשבע הסתם ונוטל מחברו, אלא זה שנהפכה עליו שבועת הסתם. ואין לה שבועה שתהפך אלא שבועת הסתם בלבד; אבל שבועה של תורה או של דבריהם שהיא כעין של תורה⁴⁷ – אין הופכין שבועתה.
- ז. אין משביעין שבועת הסתם אלא על טענת ודאי; אבל על טענת ספק – פטור⁴⁸. כיצד? כמדמה לי שיש לי אצלך מנה; או שאמר: מנה הלויית, וכמדמה לי שלא פרעתי; אמר לי אבא⁴⁹ שיש לי אצלך מנה, או צוה לי בפני עדים

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

18) ר"ף בהלכותיו בכתובות סוף פרק ט. 19) הנשבע אוהו בידו חפץ של מצוה בשעת השבועה. בהלכות שבועות פרק י"א הלכה ח: כותב רבינו שתלמיד חכם אוהו תפילין בידו, ושאר כל אדם – ספר תורה. 20) משנה שם לח: 21) והנה אני משלם לך הסכום שאני מודה בו. 22) בהילך פסק כרב ששת (בבא מציעא ד.) כפי הכרעתו של הר"ף בראש פרק ו' משבועות. והדינים האחרים נשנו בשבועות שם. [רש"י בבא מציעא שם מבאר, שהילך משמעו: לא הוצאתים והרי הם שלך בכל מקום שהם ... הואיל ואיתנייהו כמאן דנקיט להו דמי (=ומכיוון שישנם בעינם הרי זה כאילו נמצאים בידו של המלוה). והר"ן שם כתב, שלפי שיטת רש"י לא אמרו הילך פטור אלא בפיקדון, אבל במלוה אי אפשר לומר שהמעות הן ברשות המלוה בכל מקום שהן, משום שמלוה להוצאה ניתנה, וכשהגיעו ליד הלווה יצאו לגמרי מרשות המלוה, ומביא בשם הגאונים, שבהלוואה אם היה בידו מזומן הסכום שהודה בו ונתנו למלוה – פטור משבועה, ובפיקדון אפילו אם נמצא הדבר במקום רחוק – ההודאה עצמה היא כהילך, משום שפיקדון בכל מקום שהוא – ברשותו של המפקיד הוא (ראה לקמן פרק ג' הלכה י"ד). 23) מימרא של רב נחמן שם מ: ובבא מציעא ה. 24) בשבועות שם אמר רב חביבא, ששבועת היסט נאמרה רק על מה ששנינו (שם לח:): מנה לי בידך, אמר לו הן, למחר אמר לו תנהו לי, נתתיו לך (טענת הנתבע) – פטור. וביארו שם שלדעתו כופר הכל לכתחילה, פטור אפילו מהיסת. ולכן הדגיש רבינו וכתב: "בכל אלו" לומר להן, שאין הלכה כרב חביבא. וכן פסק הר"ף בהלכותיו בשבועות בראש פרק ו'. [בתוספות שם מא. דיבור המתחיל ומאן, כתבו בשם רבינו תם שאין משיבעים את הכופר הכל. ובהגהות מיימוניות כאן אות ח כתב: שוב ראיתי בתשובת מורי רבינו זצ"ל (הכוונה למהר"ם מרוטנברג) שרבינו תם חזר בו בסוף ימיו]. 25) קראו לה "היסת" על שם שהסיתו אותו חכמים לשבועה זו (רש"י בבא מציעא שם. ראה רש"י שבועות שם). 26) פרק י"א, הלכה ד. 27) משנה שבועות לח: 28) שם מא. 29) ואינו יכול להפוך את השבועה על התובע ולומר: יישבע שאני חייב לו וייטול. שם אמרו: בדאורייתא לא מפכינן. [בר רב אשי אומר שם: בדאורייתא נמי (גם כן) מפכינן. ובתוספות שם דיבור המתחיל ולמר כתבו, שרב האי גאון וכן רבינו גרשון מאור הגולה פסקו כמר בר רב אשי, ובעל הלכות גדולות ובסדר תנאים ואמוראים (לרבי יוסף טוב עלם) כתבו, שאין הלכה כמותן]. 30) לנתבע יש זכות. 31) ומשלם. 32) מתקנת חכמים. 33) לעניין היפוך שבועת הנוטלים – אף על פי שהיא מדבריהם – כדן שבועת התורה. וכן פסק הר"י מיגאש בפירושו לשבועות שם. ורש"י כתובות פז: כתב שכל שבועה מדבריהם יכול להפוך (ובש"ך חושן משפט שם סעיף קטן ל כתב, שכמה פוסקים קדמונים פסקו כרש"י). 34) שאשבע ואטול. 35) והנתבע מכחיש, שהוא נשבע ונפטור. 36) כשהוא מהפך היה הנתבע נשבע אותה השבועה שהמהפך היה חייב בה, היינו, "כעין דאורייתא" בנקיטת חפץ, אבל באומר איני רוצה בתקנת חכמים שתיקנו לטובתי – הנתבע נשבע היסט. 37) לקמן הלכה ו' יתבאר שכל שבועת היסט מהפכים. 38) כגון האריסים והשותפים (ראה למעלה הלכה ב). 39) שם. 40) לא ביקש להחריס שם מסיים: "ושבקינן ליה (ועוזבים אותו)". 41) בשבועה מן התורה אמרנו למעלה בהלכה ד, שאם לא רצה להישבע יורדים לנכסיו וגוברים מהם. 42) שם אמרו: "בדרבנן מפכינן". 43) רב אשי "בדרבנן מפכינן" הכוונה לשבועת היסט בלבד. 44) נתבאר למעלה בהלכה ה. 45) שם מ: מנמק רב נחמן למה משיבעים היסט את הכופר הכל – משום חזקה אין אדם תובע אלא אם כן יש לו עליו, ובטענת ספק אין חזקה כזו (מגיד משנה). 46) אמרו,

- 1 שיש לי אצלך מנה; דבר פלוני נגנב מביתי, ולא היה שם
2 אלא אתה, קרוב בעיני שאתה גנבתו; חשבתי מעות
3 ומצאתי חסר, שמא אתה הטעיתני בחשבון; והנחב
4 אומר: אין לך בידי כלום - הרי זה פטור אף משבועת
5 הסת. וכן כל פיוצא בזה.
- 6 ח. כור חטים⁵⁰ יש לי בידיך בודאי, והנחב אומר: איני
7 יודע, שמא יש לך שמא אין לך - הרי הנחב ישבע שבועת
8 הסת שאינו יודע ונפטר⁵¹, לפי שלא חייב עצמו בודאי. וכן
9 כל פיוצא בזה. כור חטים יש לי בידיך בודאי, והנחב
10 אומר: איני יודע אם חטים הוא או שעורים - הרי זה נשבע
11 הסת שאינו יודע⁵², ומשלם שעורין⁵³. וכן כל פיוצא בזה.
- 12 ט. מנה יש לי בידיך⁵⁴ בודאי, והנחב אומר: פן היה לך
13 בידי, אבל איני יודע אם התורתי לך או עדין לא התורתי
14 לך - חייב לשלם; ולא ישבע התובע כלל, אפלו שבועת
15 הסת. מפני שהוא יודע בודאי שהוא חייב, והרי זה⁵⁵ טוען.
16 אותו טענת ודאי, ונסתפק אם נפטר או לא נפטר. וכן כל
17 פיוצא בזה. אבל אם אין לו תובע⁵⁷, והודה מעצמו ואמר:
18 גזלתיך או הליתני מנה, אביך הפקיד אצלי מנה, ואיני
- 19 יודע אם התורתי או לא התורתי - אינו חייב לשלם. ואם
20 בא לצאת ידי שמים⁵⁸ - חייב לשלם.
- 21 י. מנה לי בידיך⁵⁹, אין לך בידי כלום; השבע הסת⁶⁰ ולך,
22 השבע אתה הסת⁶¹ וטל⁶²; ואמר התובע: איני רוצה
23 להשבע - הרי הנחב אומר לו: השבע וטל, או תלך בלא
24 כלום. ואין שם הפוך אחר⁶³. ויש לו להחרים סתם⁶⁴ על מי
25 שהוא חייב לי ולא יתן לי.
- 26 יא. הורו רבותי: שכל מי שנתחייב שבועה, בין של תורה
27 בין של דבריהם, אפלו הסת - יש לו להחרים סתם קדם
28 שישבע על מי שנטען עליו דבר שאינו חייב בו כדי שישביע
29 אותו בזה, וינענה המשיביע אמן⁶⁵, ואחר לשבע. ונתקנה
30 טובה לבצעלי דינין, כדי שימנעו מטענת שקר, ולא יגרמו
31 להוציא שם שמים לבטלה⁶⁶, ולא ישיאו שמע שוא⁶⁷.
- 32 יב. כל מי⁶⁸ שנתחייב שבועה, בין של תורה בין של דבריהם
33 - מגלגל עליו המשיביע⁶⁹ כל מה שירצה מדברים שאם יודה
34 בהן יתחייב ממונו. ועד היכן פח גלגול? עד שיאמר: ובכלל
35 שבועה זו, שלא נמפרת לי⁷⁰ בעבד עברי⁷¹ ועדין עבדי
36 אתה⁷². וכבר בארנו⁷³ שאין מגלגלין על השכיר⁷⁴.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

שליטת רבי אליעזר בן יעקב, אם הבן התובע מסתמך על צוואת אביו בלבד ולא אמר: ברי לי - הנחב פטור משבועה, אפילו במורה במקצת שבועתו מן התורה. ורבינו - וכן הרי"ף - פסקו כרבי אליעזר בן יעקב מפני שאמרו (עירובין סב:): "משנת רבי אליעזר בן יעקב קב ונקי". [הראב"ד משיג על רבינו בדין אמר לי אבא, ודעתו שזו טענת ברי. ובלחם משנה מברר באריכות שתי השיטות. ראה שם]. (50) בכתב יד תימן: "מנה לי בידך". וכן גירסת המגיד משנה. (51) מחלוקת אמוראים בכתובות יב: ופסק רבינו כרב נחמן ורבי יוחנן. בגמרא שם אמרו "פטור" ורבינו הוסיף שהנחב מחוייב להישבע היסט, שאם לא נטיל עליו שבועה תבטל שבועת היסט בכופר הכל, שהרי יעדיף לטעון איני יודע ויהיה פטור משבועה (מגיד משנה). (52) ולמה אין מחייבים אותו שבועת התורה כמורה במקצת, ומתוך שאינו יכול להישבע - ישלם, כמו בטוען חמישים אני חייב לך וחמישים איני יודע, כמבואר לקמן פרק ד הלכה ח? משום שמורה במקצת אינו מחוייב שבועה אלא בהודה לו ממין הטענה (ראה לקמן פרק ג הלכה ח). (53) הראב"ד משיג על זה מדברי רבה בר נתן בבבא קמא לה: שטענו בחיטים והודה לו בשעורים פטור אף מדמי שעורים. וכן פסק רבינו עצמו (שם). והמשיג עצמו מבאר שיטת רבינו וכותב: שלדעתו לא אמר רבה בר נתן אלא כשהוא מכחיש לגמרי את התביעה (החיטים), אבל בשאינו מכחיש, אלא טוען איני יודע ונכנס לחיוב שבועת היסט על התביעה - חייב לשלם מה שהודה. ונראה שהתכוון לנימוקו של רבינו מאיר הלוי (הובא ברא"ש בבא קמא שם) שטענו בחיטים והודה לו בשעורים פטור, מפני שיכול לטעון משטה הייתי בך, ולמעשה גם שעורים איני חייב לך, אבל כשנשבע היסט שאינו יודע אין כאן השטאה (ראה ש"ך חושן משפט סימן פ"ח סעיף קטן לה). ובסמ"ע שם סעיף קטן לא, מסביר שאפילו לשיטת האומרים שטעם הפטור משעורים הוא משום שאנו אומרים: על השעורים מחל - כאן חייב, משום שאפשר הדבר שגם התובע לא זכר בדיוק אם חיטים השאילהו או שעורים ולפיכך טען חיטים, וכשהנחב הודה ששאל מין אחד צריך לשלם לו הפחות שבשני המינים ונשבע על השאר (ראה מה שכתבנו בזה בהלכות שאלה ופיקדון הלכה ו). (54) משנה שם ק"ח. (55) הנחב. (56) כלומר, מודה. (57) בגמרא שם מבואר ההבדל בין תבע או לא תבע. וכן פסק הרי"ף שם. (58) בית דין אינו מחייבו לשלם, אבל כשהוא מקפיד להיות נקי מעון גול גם כלפי הקדוש-ברוך-הוא, שהכל גלוי וידוע לפניו - משלם. והוא הדין באומר מנה לי בידך וזה אומר איני יודע אם הליתני. וכן פסקו הרי"ף והרא"ש שם ובשולחן ערוך חושן משפט סימן ע"ה סעיף ט. ברא"ש שם כתב עוד, שאם לא תבעו ובא ואמר מעצמו איני יודע אם הליתני או לא - פטור גם לצאת ידי שמים. וכן נפסק בשולחן ערוך שם סעיף י. (59) נתבאר למעלה (הלכה ו) ששבועת היסט מהפכים. (60) התובע טוען כך. (61) תשובת הנחב. (62) ואשלם לך. (63) אין מהפכים שבועה מהופכת, שאם לא כן - אין לדבר סוף. (64) בלי הזכרת שם הנחב. (65) עניית אמן משמעוהו הודאה בלא חרם כזה. (66) בשהוה יש הזכרת שם שמים. (67) לא יסבירו לבית דין טענות שקר. מלשון המקרא (שמות כג, א): לא תשא שמע שוא. [בפרק כ"א מהלכות סנהדרין הלכה ז מבואר, שלא-תעשה זו כוללת גם השמעת טענות לבית דין שלא בנוכחות בעל דין השני. מובן שנוח יותר להסביר טענת שקר כשאין מי שיסתור דבריו במקום. (68) קידושין כז: (69) יכול לדרוש שיכלול בשבועה זו גם תביעות אחרות שיש לו עליו, שבית דין אין מחייבים שבועה עליהן. (70) שם כח. (71) שמחוייב לעבוד שש שנים. (72) טרם נשלמו שש השנים. ודווקא כשטוען עבד עברי אתה, אבל הטוען עבד כנעני אתה - מנדים אותו ואין מגלגל שבועה כזו. ובשבועות מח: למדו מברייתא שמגלגלים גם בשבועה דרבנן. (73) בפרק י"א מהלכות שכירות הלכה ט. (74) נתבאר שם בהלכה ו, שאם בעל הבית טוען נתתי לך שכר והשכיר אומר לא קיבלתי, תיקנו חכמי המשנה שיישבע השכיר ויטול אף על פי שכל כופר הכל נשבע היסט ונפטר (ראה הערות שם). דין גלגול למדו בקידושין שם משבועת הסוטה, שכתבה תורה (במדבר ה, כב): "ואמרה האשה אמן אמן וכפל

- 1 יג. מי שנתחייב שבועה⁷⁵, אפילו הסת, והתחיל התובע
2 לגלגל עליו דברים אחרים שלא טען אותם, וראה הנתבע
3 כך ואמר: איני רוצה להשבע, אלא הריני משלם הטענה
4 הראשונה שנתחייבתי על כפירתה שבועה - אין שומעין
5 לו⁷⁶; אלא אומרים לנתבע: או תן לו כל מה שגלגל עליך
6 מטענות הודאיות או השבע⁷⁷ והפטר.
7 יד. הטוען⁷⁸ את חברו טענות הרבה - אין משביעין אותו
8 על כל טענה וטענה⁷⁹, אלא שבועה אחת על הכל⁸⁰. נתחייב
9 שתי שבועות על שתי טענות, קלה⁸¹ ונתמורה⁸² - משביעין
10 אותו על התמורה, ומגלגלין בה שאר דברים.
11 טו. כל הטוען את חברו טענה שאם הודה אינו חייב לשלם
12 ממון, אף על פי שפטר - אין מחייבין אותו שבועת הסת
13 ולא חרם סתם. כיצד? אמרת שיתן לי מנה, לא היו דברים
14 מעולם - אין משביעין אותו הסת ולא חרם; ואלו הודה
15 בדבר זה - אינו חייב כלום⁸³. אמה קללת אותי, אמה
16 הוצאת עלי שם רע, לא היו דברים מעולם⁸⁴ - אין מחייבין
17 על זה. וכן כל פיוצא בזה מדברים אלו.
18 טז. אמה חבלתי בי, לא היו דברים מעולם - הרי זה נשבע
19 הסת⁸⁵; שאף על פי שאינו משלם קנס על פי עצמו⁸⁶,

פרק שני

- 30 א. כל חשוד על השבועה - אין משביעין אותו לא שבועת
31 התורה ולא שבועה מדבריהם ולא שבועת הסת. ואפילו
32 רצה התובע - אין שומעין לו.
33 ב. אחד הנשבע לשקר שבועת פטוי, או שבועת עדות, או
34 שבועת הפקדון, או שבועת שוא - הרי הוא חשוד על
35 השבועה. וכן כל הפסול לעדות משום עברה, בין פסלנות
36 של תורה, כגון בפעלי רבית ואוכלי נבלות וגזלנין, בין

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

לשון זה נתפרש: אמן מאיש זה שנחשדתי, אמן מאיש אחר ואף על פי שבנוגע לאיש האחר חסרים התנאים המביאים לידי שבועה זו, ודבי רבי ישמעאל למדו שם מקל וחומר שמגלגלים גם טענות שמא כגון האריסים והשותפים שחלקו, שאם לא חלקו משיביעים אותם אפילו בלא גלגול (ראה למעלה הלכה ב ופרק ט מהלכות שותפין הלכה א). ומובן מאליו שגם אם השבועה העיקרית היא על טענת שמא של התובע - מגלגלים, שהרי שבועת סוטה היא על טענת שמא (מגיד משנה). [ברא"ש שבועות פרק ח סימן יח הוכיח מגמרא בבא מציעא צח: שאין מגלגלים אלא כשהנתבע טוען טענת וודאי, כמו סוטה שהיא טענת וודאי: טהורה אני, אבל כשהשבועה היא על טענת איני יודע - אין מגלגלים (וכן פסק בטור חושן משפט סימן צד). וכתב עוד, שאין מגלגלים על טענת ספק אלא כשיש רגליים לדבר, כלומר, שיש איזה יסוד המחזק את הטענה, כמו בסוטה שנסתרה עם האיש שבעלה התרה בה (קינא לה) שלא תיטור עימו]. (75 הרי"ף בהלכותיו שבועות סוף פרק ז. 76) משום שנתחייב שבועה והסכים להישבע וחזר בו אחר שנודע לו שמגלגלים עליו שבועות אחרות. (77) על הכל. בירושלמי בבא מציעא פרק ג הלכה א נחלקו בזה תנא קמא ורבי יוסי, תנא קמא אומר אינו יכול לחזור בו ורבי יוסי אומר: "לא חייבה אותו התורה שבועה להחמיר עליו אלא להקל, שאם רצה לשלם - ישלם. ואם רצה להישבע יישבע". כלומר, לעולם אין כופים אותו להישבע כשהוא רוצה לשלם. והרי"ף בשבועות שם מביא ירושלמי (לא מסר מקומו), שרב זעירא פסק במעשה שבא לידו כתנא קמא. וקיבל הרי"ף להלכה פסק דינו של רב זעירא. [כתב הראב"ד בהשגותיו, שאינו יכול להפך את השבועה העיקרית ולהפטר מן הגלגולים, אלא או יישבע על הכל או יהפוך הכל ויישבע התובע ויטול הכל, ובטור חושן משפט סימן צד כתב, שאם נתחייב שבועה של תורה וגלגלו עליו היסת, יכול הוא לומר: שבועה דאורייתא אני נשבע, והגלגולים יישבע התובע ויטול. ורבינו לא גילה דעתו בכל פרטי הדינים שהבאנו. וכבר השיג עליו הראב"ד על קיצור זה]. (78) רבינו האי גאון בשערי שבועות. (79) לכל טענה שבועה בפני עצמה. (80) כוללים כל הטענות בשבועה אחת. (81) שבועת היסת. (82) שבועה כעין של תורה, שהיא חמורה מהיסת. והוא הדין לשבועה כעין של תורה ושבועת התורה ממש. - מצא סימוכין לזה במשנה סנהדרין פא. "מי שנתחייב בשתי מיתות בית דין - נידון בחמורה". (83) כתב רב האי גאון שם (והובא בהגהות מיימוניות כאן): אבל תבעו, שהיה ערב שלא בפני בית דין שלא בשעת מתן מעות (ראה פרק כ"ה מהלכות מלוה ולוה הלכה א והלכה ב), כיוון דבהודאתו לא מיחייב אף כפירתו אין מחייבין [שבועה]. (84) תשובת הנתבע. (85) ככל כופר הכל. (86) כמבואר, בפרק ב מהלכות נזקי ממון הלכה ח. בבבא קמא סד: למדו מן הכתוב (שמות כב, ח): "אשר ירשיעון אלוקים ישלם שנים לרעהו" - ולא המרשיע את עצמו. בפרק ב מהלכות חובל ומזיק הלכה ו מבואר, שהחובל בחבירו משלם חמישה דברים: נזק, צער, ריפוי, שבת, בושת. פירוש הדברים: נזק - שמים את שווי של אדם זה אם יימכר לעבד לפני החבילה, וכמה הוא שווה אחר החבילה, וההפטר מוגדר כנזק; צער - כמשמעותו; ריפוי - הוצאות רופא ותרופות; שבת - ההפסד שנגרם לנחבל על ידי שביטלו ממלאכתו; בושת - האדם מתבייש כשחובלים בו. ודעת רבינו, שנוק הוא קנס, שהרי הוא מקבל שבת, וכל תשלום שאינו בא מפני שחסר ממנו של אחר - הרי זה קנס. וכן צער הוא קנס - שהרי לא חיסרו ממון. ולמה משלם בושת, הרי לא חיסרו ממון? ביאר רבינו (שם הלכה ז), מפני שהודאתו בבית דין היא גרמה לו הבייש שחייבוהו בית דין והטילו עליו חובת תשלומין - הרי זה חוב ככל חיובי ממון ואין עליו תורת קנס. (88) מפני שהודאה מחייבת אותו. (89) שהרי כפר ממון שאילו הודה בו היה חייב. (1) מבאר דין חשוד על השבועה, ודין שניהם חשודים.

1 פסלנות של דבריהם, כגון משחק בקוביא ומפריחי יונים -
 2 הרי הוא חשוד על השבועה, ואין משביעין אותו.
 3 ג. אין אדם נעשה חשוד עד שיבואו עליו עדים שהוא עבר
 4 עברה שנפסל בה; אבל המודה מפי עצמו שהוא חשוד
 5 ונשבע עברה שנפסל בה, אף על פי שחוששין לו ואין
 6 ראוי לעשותו עד בתחלה, אם נתחייב שבועה - משביעין
 7 אותו. שהרי אומרים לו: אם אמת אתה אומר - השבע, ולא
 8 מפני שערבך עברה אסור לך להשבע באמת; ואם שקר
 9 אתה אומר - הודה לבעל דינך. אבל הנחשד בעדים - אין
 10 אנו מאמינים אותו שישבע.
 11 ד. תקנת חכמים היא: שכל המחייב שבועה מן התורה על
 12 טענת ודאי, אם היה חשוד - הרי התובע נשבע מדבריהם
 13 ונוטל מה ששען. היו שניהם חשודין - חזרה שבועה
 14 למחייב לה, שהוא הנתבע, ומתוך שאינו יכול לשבע
 15 משלם. היה החשוד שומר, וטען שאבד הפקדון או נגנב -
 16 שפגדו אינו יכול להשבע ולטל, שהרי אינו טוענו ודאי
 17 שאכלו. לפיכך, אם טען בעל הפקדון ואמר: בפני שלח יד
 18 בפקדוני או פשע בו - הרי התובע נשבע בתקנת חכמים
 19 ונוטל.
 20 ה. נתחייב החשוד שבועה מדבריהם, אם היה מן הנשבעין
 21 ונוטלין - אינו יכול להשבע ולטל, אלא הנתבע שפגדו
 22 ישבע הסת ויפטר. וכן פוגם שטרו וכל פיוצא בזה שהיה
 23 חשוד, וטען הלזה שפרעו, ואמר: ישבע לי - הרי הנתבע
 24 נשבע הסת ויפטר מן השטר.
 25 ו. היה החשוד מן הנשבעין בטענת ספק - אינו נשבע, ואין
 26 שפגדו נשבע; לפי שלא נתחייב זה שבועה מן התורה,
 27 ולפי שאין התובע טוענו טענת ודאי כדי שישבע על
 28 טענתו.
 29 ז. נתחייב החשוד שבועת הסת - אין שפגדו נשבע ונוטל.
 30 ששבועת הסת עצמה תקנה היא, ולא עשו לה תקנה אחרת
 31 שישבע התובע, אלא הרי הנתבע נפטר בלא שבועה.
 32 ח. מי שנתחייב שבועת הסת, והיה התובע חשוד - אין
 33 הנתבע יכול להפוך עליו השבועה, שהרי אין יכול להשבע,
 34 אלא ישלם או ישבע הסת. ואין שומעין לזה לתלות בדבר
 35 שאי אפשר. והרי זה כמי שהפך שבועתו על הקטן, שאין
 36 שומעין לו, אלא או ישבע הסת או ישלם.
 37 ט. מי שנתחייב שבועה, בין של תורה בין של דבריהם,
 38 ונשבע ונטל או נשבע ונפטר, ואחר כך באו עליו עדים
 39 שהוא חשוד - אין שבועתו שנשבע כלום, ויש לבעל דינו
 40 להוציא מידו מה שננטל, או ישבע זה שפגדו ויטל ממנו.
 41 י. לעולם בזה דנין לחשוד, עד שילקה בבית דין. אם היו
 42 עליו עדים שילקה ונעשה תשובה - יחזור לכשרותו בין
 43 לעדות בין לשבועה.
 44 יא. מי ששען על חברו, וכפר בו ונשבע, בין שבועת
 45 התורה בין שבועת הסת, ואחר כך באו עדים והעידו עליו

46 שעל שקר נשבע - הרי זה משלם, והחזק חשוד על
 47 השבועה. וכבר בארנו בשבועות, שכל הנשבע על ממונו
 48 חברו ונעשה תשובה - חייב להוסיף חמש.
 49 יב. טענו שיש לו חוב אצלו בעדים וקנן, ואמר: בן היה
 50 ופרעתיד, או שאמר: איני חייב לך כלום, ונשבע, ואחר כך
 51 באו עדי הקנן, או הוציא השטר ונתקנים - הרי זה משלם
 52 ואינו חשוד; שהרי לא העידו שלא פרעו, ולא אמר
 53 הנתבע: לא היו דברים מעולם. וכן כל פיוצא בזה.

פרק שלישי

54 א. אין מודה במקצת חייב שבועה מן התורה עד שיודה
 55 בפרוטה או יתר ויכפר בשתי מעין כסף או יתר. וכמה היא
 56 פרוטה? משקל חצי שעורה של כסף נקי. וכמה הם שתי
 57 מעין? משקל שתיים ושלשים שעורות כסף מזקק.
 58 ב. כל כסף האמור בתורה הוא שקל הקדש, והוא עשרים
 59 מעה. וכל כסף של דבריהם - ממטבע ירושלים, שהיה
 60 הסלע שלהן אחד משמונה בו כסף והשאר נחשת, כמו
 61 שבארנו, אבל המעה היא היתה כסף נקי אפלו בירושלים,
 62 והיא כסף של ירושלים. ולפי שזה שהצריכו להיות כפירת
 63 הטענה שתי כסף היא מדבריהם, עשו אותה שתי כסף של
 64 ירושלים, שהן שתי מעין, ולא עשו אותה שני שקלים
 65 בשקל הקדש. וזה הדבר הנראה בשעור כפירת הטענה.
 66 ורבתי הורו, שפפירת הטענה היא משקל תשע עשרה
 67 שעורות וחצי שעורה מן הכסף. ויש לי כמה ראיות לסתור
 68 אותה הדבר שתפסו עד שציצא להם זה החשבון, ויראה לי
 69 שהוא טעות.
 70 ג. שתי מעין ופרוטה יש לי בידך, אין לך בדי אלא
 71 פרוטה - חייב; אין לך בדי אלא שתי פרוטות - פטור,
 72 מפני שכפר בפחות משתי מעין. מנה לי בידך, אין לך בדי
 73 אלא חצי פרוטה - פטור; שכל המודה בפחות מפרוטה -
 74 כאלו לא הודה כלום.
 75 ד. מאה תמרים יש לי בידך, אין לך בדי אלא תשעים -
 76 רואים: אם היו שוין שם העשר שכפר בהן שתי מעין -
 77 נשבע; ואם לאו - פטור. חמשה או ששה אגוזים יש לי
 78 בידך, אין לך [בדי] אלא אגוז אחד - רואין: אם שנה
 79 האחד פרוטה - נשבע; ואם לאו - פטור. וכן כל פיוצא
 80 בזה.
 81 ה. כמה דברים אמורים? בכסף או במיני סחורות ופרות
 82 וכיוצא בהן; אבל הכלים - אין משערין את דמיהן, ואפלו
 83 הן עשר מחטין בפרוטה, וטענו שתי מחטין, הודה באחת
 84 וכפר באחת - חייב; שנאמר: כסף או כלים - כל הכלים
 85 בכסף. טענו כסף וכלים, והודה בכלים וכפר בכסף: אם יש
 86 בכפירה שתי מעין - חייב; ואם לאו - פטור. הודה בכסף
 87 וכפר בכלים, אם הודה בפרוטה - חייב. וכן כל פיוצא בזה.
 88 ו. העיד עליו עד אחד, אפלו לא כפר אלא פרוטה - הרי

דבריו ויאמר: כור שעורים יש לי בידך, אמר לו הנטען: 41
אין לך בדי אלא כור שעורים, אם נראה לדינך שהנטען 42
הערים - חייב שבועה; ואם לפי תמו - פטור. 43
יב. כור חטין יש לי בידך, אמר לו: הן, וכור שעורים, אמר 44
לו: אין לך בדי שעורים - הרי זה פטור; ואין זה מודה 45
במקצת, עד שיאמר לו בבת אחת: כור חטים וכור שעורים 46
יש לי בידך, ויאמר לו הנטען: אין לך בדי אלא כור 47
שעורים. וכן כל פיוצא בזה. 48
יג. מלוא עשרה פדין שמן יש לי בידך, אין לך בדי אלא 49
עשרה פדין בלא שמן - פטור; שהרי טענו שמן, והודה לו 50
בתרסים. עשרה פדין שמן יש לי בידך, אין לך בדי אלא 51
עשרה פדין ריקנין - חייב שבועה; שהרי טענו הפדין 52
והשמן, והודה לו בפדין. וכן כל פיוצא בזה. 53
יד. מנה לי אצלך הלואה, לא היו דברים מעולם ולא ליתי 54
ממך, אבל חמשים דינרין יש לך בדי פקדון או משום נזק 55
וכיוצא בו - הורו רבותי: שזה מודה במקצת, וישבע. שהרי 56
טענו שהוא חייב לו מאה, והודה לו שהוא חייב חמשים, 57
ומה לי נתחייב לו משום הלואה או משום פקדון או משום 58
נזק? ולזה דעתי נוטה. 59
טו. מנה וכלי יש לי בידך, אין לך בדי אלא הכלי והא לך 60
- הרי זה פטור, ונשבע הסת שאין לו אצלו אלא זה. אמר 61
בעל הכלי: אין זה הכלי - כולל בשבועתו שזה כליו. הודה 62
הנטען שאין זה כליו ונתחילף לו באחר - הרי זה חייב שבועה. 63
כל מקום שנאמר בענין זה פטור - הרי זה פטור משבועת 64
התורה, וחייב שבועת הסת, כמו שבארנו כמה פעמים. 65

יום שבת קודש ד' שבט ה'תשע"ב

פרק רביעי

א. אין² מודה במקצת חייב שבועה מן התורה עד שיטענו³ 68
בדבר שבמדה או במשקל או במנזר⁴ יודה לו⁵ בדבר 69
שבמדה או שבמשקל או שבמנזר. כיצד? עשרה דינרין יש 70
לי בידך, אין לך בדי אלא חמשה; כור חטים יש לי בידך, 71
אין לך בדי אלא לתה; שתי ליטרין של משי יש לי בידך, 72
אין לך בדי אלא רוטל - הרי זה חייב. וכן כל פיוצא בזה. 73
אבל אם אמר לו: פיס מלא דינרין מסרתי לך, לא מסרת 74
לי אלא חמשים⁶; מאה דינרין מסרתי לך, לא מסרת לי 75
אלא צרור של דינרין⁷, ולא מניית אותן בפני⁸, ואני יודע 76
מה הנה בו, ומה שהנחת אתה נוטל - הרי זה פטור. וכן 77
כל פיוצא בזה. 78

זה נשבע; שכל מי ששנים מחייבים אותו ממון - אחד 1
מחייבו שבועה. כיצד? פרוטה או שנה פרוטה יש לי בידך, 2
אין לך בדי כלום, ועד אחד מעיד שיש לו - הרי זה נשבע. 3
וכן בשבועת השומרים, אפלו הפקיד אצלו פרוטה או שנה 4
פרוטה, וטען שאבדה - נשבע. וכל פחות מפרוטה - אינו 5
ממון, ואין בית דין נזקקין לו. וכן כל הנשבעין ונוטלין - 6
נשבעין ונוטלין מפרוטה ומעלה. 7
ז. הורו רבותי: שהנשבעין ונוטלין אינן צריכין טענת שתי 8
כסף. ואני אומר: שצריך הנתבע שיכפר בשתי מעין, ואחר 9
כך ישבע התובע בתקנת חכמים ויטל. שהרי הנשבעין 10
בטענת ספק - צריך שיהיה ביניהם כפירת שתי מעין, ואחר 11
כך ישבע מספק. 12
ח. אין מודה במקצת חייב שבועה עד שתהיה הודיה ממין 13
הטענה. כיצד? כור חטים יש לי בידך, אין לך בדי אלא 14
לתה חטים - חייב. אבל אם אמר לו: אין לך בדי אלא כור 15
של שעורים - פטור; שהמין שטענו לא הודה לו בו, והמין 16
שהודה לו בו לא טענו. דינר זהב יש לי בידך פקדון, לא 17
הפקדת אצלי אלא דינר כסף; מעה כסף הפקדתי אצלך, 18
לא הפקדת אצלי אלא פרוטה - פטור; שטענו מין אחד, 19
והודה לו במין אחר. וכן אם אמר לו: עשרה דינרים 20
מצריות הפקדתי אצלך, לא הפקדת אצלי אלא עשרה 21
צוריות - פטור. וכן כל פיוצא בזה. 22
ט. מנורה גדולה יש לי בידך, אין לך בדי אלא מנורה 23
קטנה - הרי זה פטור. אבל אם טענו מנורה בת עשר 24
ליטרין, והודה לו במנורה בת חמש ליטרין - הרי זה מודה 25
במקצת, מפני שיכול לגררה ולהעמידה על חמש. וכן אם 26
טענו אזור גדול, ואמר לו: אין לך בדי אלא אזור קטן - 27
פטור. אבל אם טענו יריעה בת עשרים אמה, והודה לו 28
ביריעה בת עשר אמות - הרי זה נשבע, מפני שיכול 29
לחתכה ולהעמידה על עשר. וכן כל פיוצא בזה. 30
י. כור חטים יש לי בידך, אין לך בדי אלא כור שעורים 31
- פטור אף מדמי שעורים; שהרי אומר לו: אין לי בידך 32
שעורים, ונמצא זה דומה למי שאמר לחברו בבית דין: מנה 33
לך בדי, ואמר לו האחר: אין לי בידך - שאין בית דין 34
מחייבין אותו לתן לו כלום. ואם תפס התובע דמי השעורים 35
- אין מוציאין מידו. 36
יא. הטוען את חברו שני מיני, והודה באחד מהן - הרי 37
ההודיה ממין הטענה ונשבע. כיצד? כגון כור חטין וכור 38
שעורים יש לי בידך, אין לך בדי אלא כור חטין - חייב. 39
התחיל הטוען ואמר: כור חטין יש לי בידך, וקדם שישלים 40

(1) מבאר שאין מודה במקצת חייב שבועה עד שיטענו דבר שבמידה ושבמשקל ושבמניין, ודין משיב אבידה בהודאתו, ודין מודה במקצת והשאר אמר איני יודע, ודין מחוייב שבועה ואינו יכול להישבע וכל כיוצא בזה. (2) משנה שבועות מב: וגמרא שם מג. (3) שיתבע. (4) יגדיר היקף התביעה: המשקל, או המידה או המניין. (5) במשנה כתוב: "אין נשבעין אלא על דבר שבמידה ושבמשקל ושבמניין" ואפשר לפרש, שהכפירה בלבדה, שעליה נשבעים צריכה להיות מסויימת ולא ההודאה, אולם בברייתא שם כתוב: "לעולם אינו חייב אלא עד שיטענו בדבר שבמשקל ושבמניין ויודה לו בדבר שבמשקל ושבמניין." (6) ההודאה היא מסויימת והטענה לא. (7) הטענה מסויימת וההודאה לא. (8) כנראה נתת בי אימון מלא.

מתוך מהדורת וגשל

1 ב. בית מלא תבואה מסרתי לך, והלה אומר: לא מסרתי לי
2 אלא עשרה כורין; עשרה כורין מסרתי לך, איני יודע כמה
3 הם, שהרי לא מדרתם בפני, אלא מה שהנחת אתה נוטל
4 - פטור⁹.
5 ג. בית זה¹⁰ מלא עד היזיו¹¹ מסרתי לך, והלה אומר: עד
6 החלון - תיב¹². וכן כל פיוצא בזה.
7 ד. אין מודה במקצת¹³ חיב שבועה עד שיוזה בדרך
8 שאפשר לו לכפר בו. כיצד? מי שטען חברו ואמר: מאה
9 דינרין יש לי אצלך, חמשים שבשטר זה וחמשים בלא
10 שטר, אין לך בידי אלא חמשים שבשטר - אין זה מודה
11 במקצת; שהשטר לא תועיל בו בפירתו, והרי כל נכסיו
12 משועבדין בו, ואפלו פפר בו היה חיב לשלם. לפיכך נשבע
13 הסת¹⁴ על החמשים¹⁵.
14 ה. שטר¹⁶ שכתוב בו סלעים, ולא הזכיר מנין, מלוג אומר:

1 חמש סלעים שיש לי בידיך הם הפתובים בו, והלה אומר: 15
2 אין לך בידי אלא שלש והם הפתובים בשטר, אף על פי 16
3 שאין מחיבין אותו בשטר זה אלא בשתיים¹⁷, והרי הודה 17
4 בסלע שאפשר לכפר בה - הרי זה פטור¹⁸; מפני שהוא 18
5 כמשיב אבדה, ותקנת חכמים היא: שכל שישביב אבדה - 19
6 לא ישבע¹⁹, כמו שבארנו במקומו²⁰. וכן²¹ האומר לתברו: 20
7 אמר לי אבא שיש לי בידיך מנה, והלה אומר: אין לך בידי 21
8 אלא חמשים - הרי זה משיב אבדה²², ופטור²³ אף 22
9 משבועת הסת²⁴. ואין צריך לומר, אם הודה מעצמו ואמר: 23
10 מנה היה לאביך בידי, ונתתי לו חמשים דינרין, ונשאר לו 24
11 חמשים - שזה פטור אף משבועת הסת. אכל יודש שטען 25
12 ואמר: אני יודע בודאי שיש לאבי בידיך או ביד אביך מנה, 26
13 והוא אומר: אין לו בידי אלא חמשים, או אין לו ביד אבי 27
14 אלא חמשים - הרי זה מודה במקצת, וישבע²⁵. 28

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

9) משנה שם מב: "בית מלא (תבואה) ... והלה אומר איני יודע, אלא מה שהנחת אתה נוטל - פטור". במקרה זה שתיהן - הטענה וההודאה - אינן בדבר מסויים, ומכיוון שלמדנו למעלה (הלכה א) שאינו נשבע אלא כששתיהן מסויימות, שינה רבינו מלשון המשנה וכתב שתי בבות. ואולי הוא מפרש כך את המשנה עצמה ומחלקה לשתי בבות: א. טענה בלתי מסויימת. ב. הודעה בלתי מסויימת (ראה לחם משנה). 10) משנה שם. 11) חלק הקורה הבולט מחוץ לכותל הבית. 12) אף על פי שלא מסר בדיוק כמה כורים - הרי זה נקרא דבר מסויים. רבינו לשיטתו, שגם בפיקדון צריך שהנתבע ימסור ליד התובע ויאמר הילך ולפיכך כאן חייב אפילו בפיקדון מכיוון שלא אמר הילך. [בתוספות שם דיבור המתחיל זה פירשו, שהמדובר כשהפירות אינם בעין, ומשום כך אין כאן הילך. אנו צריכים לתירוץ זה לשיטת הרשב"א (ראה למעלה פרק ג הלכה א) שפיקדון אפילו לא אמר הילך דינו כהילך (לחם משנה). במשנתנו כתוב סתם: "זה אומר עד היזיו וזה אומר עד החלון חייב", ולא הזכירה שהמדובר באמר "בית זה": ומסתברים דברי רבינו, שהרי "בית סתם" דבר שאינו מסויים הוא, משום שישנם בתים גדולים ובתים קטנים]. 13) רי"ף בבא מציעא פרק א אות רמח. 14) מתקנת רב נחמן בלי נקיטת חפץ. 15) ברי"ף שם מנמק דין זה, משום שאין נשבעים על כפירות והודאות שעבוד קרקעות (ראה לקמן פרק ה הלכה ג). ורבינו הוסיף כאן נימוק "שהשטר לא תועיל בו כפירתו". ונראה, שכל נימוק בפני עצמו מספיק כדי לפטור משבועת מודה במקצת. [וכן כתב בלחם משנה. והוא מבאר שאין נשבעים על זה משום שמלוה בשטר הוא כגבוי, והרי זה כהילך. ודעתו שגם הפטור של שעבוד קרקעות הוא מטעם הילך, וקשה לקבל דבריו, שהרי בשבועות מב: ובכמה מקומות למדנו שאין נשבעים על הקרקעות מכלל ופרט וכלל ומנימוקו של רבינו יוצא, שאם הוציא התובע כתב ידו של הנתבע על חמישים וכתוב בו שהמלוה יהיה נאמן לומר לא נפרעתי והוא תובע עוד חמישים שהלווה בלי כתב - גם כן פטור, ואף על פי שאין נכסיו משועבדים, שהרי אינו יכול לכפור (ראה ש"ך חושן משפט סימן נא). וכתב במגיד משנה, שאם הוציא כתב ידו של הלווה שאין בו נאמנות או כשהלווהא היא בעדים ואם כן יכול הלווה לטעון פרעתי את החוב. אף על פי שהלווה אינו יכול לטעון לא לוויית, חייב המלוה שבועה, ונראה שהתכוון לומר אפילו אם טען: לא לוויית אלא חמישים, שאם טען פרעתי חמישים פשיטא שחייב (ראה שם). 16) ברייתא בבא מציעא ד. 17) אין משגיחים כלל בטענת המלוה שתובע חמש, מכיוון שלא דקדק לכתוב בשטר מניין מדויק, מסתבר שהכוונה לשתיים (מובן שיכול לתבוע עוד שלוש כמלוה על פה). 18) פסק כרבי עקיבא, שהלכה כמותו בכל מקום נגד דעת יחיד. 19) כשבעל האבידה טוען מצאת יותר ממה שאתה משיב לי. 20) בפרק י"ג מהלכות גזילה ואבידה הלכה כ. ונימוקו, שאם נחייבוהו להישבע יימנע מלהגביה מצאה, כדי שלא יטילו עליו שבועה. 21) משנה שבועות לח: 22) משום שהיה יכול לכפור הכל. כשתבעו המלוה עצמו אמרנו (בבבא מציעא ג). שאין אדם מעיז כל כך לשקר בפני בעל חוב, אבל בפני בנו - מעיז (כתובות יח:). 23) דין זה שנוי בברייתא (כתובות יח). רבי אליעזר בן יעקב אומר חייב וחכמים פוטרים. והרי"ף בשבועות פרק ו אות אלה קסב פסק כרבי אליעזר בן יעקב מפני שאמרו (עירובין סב:). משנת רבי אליעזר בן יעקב קב ונקי. ורבינו נטה כאן משיטתו כנראה מפני שסתם משנה היא כשיטת חכמים. [נאריכו בזה בעלי הכללים אם הלכה כרבי אליעזר בן יעקב גם נגד סתם משנה ואין כאן מקום להאריך בזה]. ובמגיד משנה מבאר, שהרי"ף התכוון לירוש שטוען ברי: אני יודע שאתה חייב לאבי מנה, ובכרי גם רבינו מודה (ראה הבבא האחרונה בהלכה זו). 24) בבבא הקודמת כתב רבינו: "הרי זה פטור", וסתם פטור האמור בדיני מודה במקצת משמעותו פטור משבועת התורה אבל נשבע היסת, וכאן פטור גם מהיסת. ובמגיד משנה מבאר נימוק האבדל: גבי סלעים אינו משיב אבידה ממש, שהרי המלוה טוען טענת ברי, ולפיכך מחייבים אותו היסת, אבל הירוש שהוא מסתמך על מה ששמע מאביו - הרי זו טענת שמא, ולא קשה לנתבע להעזי לכפור הכל - הרי זה משיב אבידה ממש ופטור לגמרי. ובכסף משנה מוסיף נופך ואומר שרבינו רמז זה באמרו גבי סלעים "כמשיב אבידה" וביורש כתב "משיב אבידה" בלי כ"ף (ולכאורה סברתו מופרכת מלשון המשנה שכתבה "כמשיב" גבי יורשים, אולם אין מכאן פירכא, משום שבתקופת המשנה טרם תוקנה שבועת היסת ומשום כך לא הבדילו בין "משיב" ל"כמשיב"). 25) בזה גם רבי אליעזר בן יעקב מודה (מגיד משנה, כמו שביארנו למעלה. ראה ש"ך חושן משפט סימן עה סעיף קטן פב).

1 ואינו יכול להשבע, ומשלם. מעשה באחד⁴², שחטף לשון
2 כסף מחברו בפני עד אחד, ואמר אחר כן: חטפתי ושלתי
3 חטפתי; ואמרו חכמים⁴³: הרי זה מחיב שבועה ואינו יכול
4 להשבע, ומשלם. וכן כל פיוצא בזה.
5 ט. מנה הליתיד⁴⁴, לא היו דברים מעולם, הביא עד אחד
6 שלוח ממונו בפניו, הואיל ואלו היו שנים היה מחזק בפרן
7 ומשלם, כמו שיתבאר⁴⁵. הרי זה נשבע על פי עד אחד;
8 שכל מקום ששנים מחזיקין אותו ממונו – אחד מחיבו
9 שבועה. חזר ואמר: פרעתי – משלם בלא שבועה⁴⁶, כמו
10 שבארנו⁴⁷.
11 י. מנה לי בידך⁴⁸, אין לך בנדי כלום, והעדים מעידין עליו
12 שצדין יש לו אצלו חמשים – פסקו כל הגאונים הלכה,
13 שישלם חמשים וישבע על השאר; שלא תהא הודנית פיו
14 גדולה מהעדאת עדים⁴⁹.

פרק חמישי

1 א. ואלו דברים שאין נשבעין עליהן מן התורה: הקרקעות
2 והעבדים והשטרות וההקדשות. אף על פי שהודה במקצת,
3 או שיש עליו עד אחד, או ששמר וטען טענת השומרין –
4 הרי זה פטור. שנאמר: כי יתן איש אל רעהו – פרט
5 להקדש; כסף או פלים – פרט לקרקעות ולעבדים שהקשו
6 לקרקעות; וכן יצאו שטרות, שאין גופן ממונו ככסף
7 וככלים, ואין אלא לראיה שבהן. ועל פלן נשבע שבועת
8 הסת, אם היתה שם טענת ודאי; חוץ מן ההקדשות, שאף
9 על פי שאינו חיב עליהם שבועה מן התורה, תקנו חכמים

1 מנה²⁶ לי בידך על משכון זה, אין לך בנדי עליו אלא
2 חמשים – הרי זה מודה במקצת²⁷, ואם אין המשכון שוה
3 אלא חמשים או פחות – הרי זה נשבע, ומשלם החמשים
4 שהודה בהן²⁸. היה המשכון שוה מאה או יותר, הואיל
5 והמלוה יכול לטען עליו עד כדי דמיו²⁹ – הרי המלוה
6 נשבע ונוטל³⁰ מדמי המשכון. היה שוה שמונים – נשבע
7 המלוה שאין לו פחות משמונים, ונוטל מן המשכון,
8 ונשבע הלוח מן התורה על העשרים שקפר בהן³¹. כפר
9 בכל ואמר: אין זה משכון אלא פקדון, ואין לו אצלי כלום
10 – נשבע המלוה שאין לו פחות משמונים³², ונשבע הלוח
11 הסת על העשרים³³.
12 ז. מנה לי בידך³⁴, והלה אומר: חמשים ודאי יש לך בנדי,
13 אבל החמשים איני יודע אם אני חיב בהן או לאו – הרי
14 זה מחיב שבועה, מפני שהודה במקצת, ואינו יכול להשבע
15 במקצת שקפר בו, שהרי אינו יודע, לפיכך משלם המנה
16 בלא שבועה³⁵. וכן כל פיוצא בזה. ויש לו להחרים³⁶ על
17 מי שטוען עלי דבר שאינו יודע בודאי שאני חיב בו³⁷.
18 ח. מנה³⁸ לי בידך, והרי עד אחד מעיד עליו, והנטען
19 אומר: כן הוא, אבל אתה חיב לי כנגד אותו מנה – הרי
20 זה מחיב שבועה ואינו יכול להשבע, ומשלם³⁹. ומפני מה
21 אינו יכול לשבע? שהרי הוא מודה במה שהעיד בו העד,
22 ואין הנשבע בהעדאת עד אחד נשבע עד שיכחיש את העד
23 ויכפר בעדותו וישבע על כפירתו. לפיכך: שטר שיש בו
24 עד אחד, וטען שפרעו⁴⁰; וכן בפרן⁴¹ שקא עליו עד אחד,
25 וטען שפרע או החזירתי לך הפקדון – הרי זה מחיב שבועה

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(26) במשנה שבועות מג. נשנו דינים דומים באבד המשכון ולווה תובע את ההפרש בין שווי ובין המלוה. ורבינו סובר שמשכון אינו כהילך, ומכאן מסתעפים כל הדינים שבהלכה זו. (27) בבא זו משמיעה דין כללי, שמשכון אינו כהילך, ובבבות הבאות יתבאר הדינים המפורטים הנובעים מדין כללי זה. והמדובר בהם כשתבעו מנה והודה בחמישים. (28) פשוט. (29) יכול לטעון שהלווה סכום עד כדי שווי של המשכון, משום שהוא מחזיק בו. (30) והלווה אינו יכול לפטור עצמו על ידי שבועת מודה במקצת. (31) ואין ביד המלוה משכון עליהם. (32) כמו בבבא הקודמת. (33) משום שהוא כופר הכל. למעלה פרק א הלכה ג למדנו, שכופר הכל פטור משבועת התורה וחכמים תיקנו שישבע היסח. (34) מימרא של רבא בבבא מציעא צח. (35) כלל זה מנוסח בגמרא: "מתוך שאינו יכול לישבע משלם" (ראה ההלכה הבאה). (36) מתקנת הגאונים. (37) והחרם הוא בלי הזכרת שמו של התובע. (38) מקור הדינים שבהלכה זו הוא בבבא בתרא לר. וידוע בגמרא ובפוסקים בשם: "נסכא דרב אבא". (39) המדובר כשהנתבע אינו יכול לטעון פרעתי, כגון שהוא תוך זמן פירעון או כשהעד מעיד שלא זוה ידו מיד התובע או הנתבע משעת ההלוואה עד עכשיו, אבל כשאין אחד משני המקרים האלו – נאמן הנתבע במיגו שהיה יכול לטעון פרעתי, שהרי אפילו לוה בפני שני עדים נאמן לטעון פרעתי שלא בעדים, כמו שנתבאר בפרק י"א מהלכות מלוה ולווה הלכה א. ואין לדמות מיגו זה למיגו שהיה יכול להכחיש את העד, משום ששבועה נגד עד אחד למדנו (בשבועות מ.) מן הכתוב (דברים יט, טו): "לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת" – אבל קם הוא לשבועה. ובקשר לזה אמרו בברייתא: "כל מקום ששנים מחייבים אותו ממונו – עד אחד מחייבו שבועה" ולפיכך אי אפשר לפטור בלי שבועה נגד העד, אבל בנידון שלפנינו, אין שני עדי הלוואה מחייבים אותו ממונו כשהוא טוען פרעתי ומשום כך אין על הנתבע חובת שבועה זו (מגיד משנה). ולמה לא האמין רב אבא את החוטף מכוח מיגו שיכול לטעון: החזירתי? משום שהגזול בעדים אינו נאמן לטעון החזירתי שלא בעדים. (40) ואילו היו שני עדים לא היה נאמן לומר פרעתי, כששטר מקיים ביד התובע. (41) כגון שטען לא לוויית ובה והעיד שלווה וחזר הלווה וטען: לוויית ופרעתי (ראה במגיד משנה וכסף משנה). (42) שם. (43) רב אבא שם והסכימו אחרים לדעתו ונקראה הלכה זו על שמו: "נסכא דרב אבא" (נסכא = לשון כסף מהותך). (44) כל הלכה זו באה לבאר דין כפרן שבהלכה הקודמת. (45) לקמן פרק ו הלכה א. (46) התובע אינו מחייב שבועה. (47) בפרק י"ד מהלכות מלוה ולווה הלכה י"א. (48) בבא מציעא ג. (49) אם הודאת פיו בחמישים מחייבת שבועה על החמישים שכפר, כל שכן שהעדאת עדים כזו מחייבת שבועה (שם, תני רבי חייא). (1) מביאר כל הדברים שאין נשבעים עליהם מן התורה, כגון קרקעות ועבדים ושטרות והקדשות, ודין טענו כלים עם אחד מהדברים שאין נשבעים עליהם, ושאין נשבעים על טענת חרש שוטה וקטן.

ט. אין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן, אחד הפא
בטענת עצמו או בטענת אביו; לפי שזה המקצת שהודה
בו לקטן אינו אלא כמשיב אבדה. וכן אם פטר בכל, וכא
עד אחד והעיד לקטן - אינו נשבע; שזה עד אחד, ואין
שם תובע, שתביעת קטן אינה תביעה גמורה. נמצאת
אומר: קטן שאמר לגדול: מנה לי בידך, או אבא היה לו
בידך, והלה אומר: אין לך בידך אלא חמשים, או אין לך
בידי כלום ועד אחד מעידו שיש לו - הרי זה פטור
משבועת התורה. אבל אם שמר לקטן וטען שאבד - הרי
זה נשבע שבועת השומרין, לפי שאינו נשבע מחמת טענה.
וכן אם הודה שהיה שתף לקטן או אפטרופוס עליו -
נעמידו בית דין אפטרופוס לקטן, וישבע השתף וכיוצא
בו בטענת שפא.

י. הורו רבותי: שאין נשבעין על טענת קטן שבועה של
תורה, אבל שבועת הסת - נשבעין. ואפלו היה קטן שאינו
חריף לענן משא ומתן - נשבעין הסת על טענתו. שלא
יהיה זה נוטל ממונו כשהוא קטן וילף לו בחנם. ולזה דעתי
נוטה, ותקון עולם הוא. נמצאת למד: שהקטן שטען על
הגדול, בין שהודה במקצת בין שכפר בכל, בין שהיה שם
עד בין שלא היה שם עד - הרי זה נשבע הסת. ואינו יכול
להפוך על הקטן, שאין משיבין את הקטן כלל, ואפלו חרם
סתם אינו מקבל, לפי שאינו יודע ענש השבועה.

יא. קטן שטענו הגדול: אם טענו בדבר שיש לו הניה
לקטן, כגון עסק משא ומתן, והודה הקטן - נפרעין מנכסיו.
ואם אין לו - ימתין עד שיהיה לו וישלם. ואם פטר הקטן
- ממתינין עד שיגדיל, וישבע הסת. ואם טענו בדבר שאין
לקטן הניה, כגון נזקין וחבלות, אף על פי שמודה ואף על
פי שיש לו ממה ושלם - פטור, ואפלו לאחר שהגדיל. ואם
היה התובע מן הנשבעין ונוטלין, כגון השכיר וכיוצא בו,
שיש הניה לקטן שישתפר לו שכיר - הרי זה נשבע ונוטל
מן הקטן. אבל חנוני שנשבע על פנקסו - אינו נשבע ונוטל
מן הקטן; שאין לקטן בזה הניה, שהרי חייב לתן לפועליו
ונשבעין ונוטלין ממנו, וזה החנוני הפסיד על נפשו שנתן
ממונו על פי קטן. וכן כל פיוצא בזה.

יב. החרש והשוטה - אין נזקקין להן לכל טענה, לא
לטענתן על אחרים ולא לטענת אחרים עליהן, לא לשבועה
קלה ואין צריך לומר שבועה חמורה או תשלומין. אבל
הסומא - הרי הוא ככריא לכל דבר בענינים אלו, ונשבע
כל מיני שבועות, ונשבעין על טענתו.

פרק ששי

א. בעלי דינים שבאו לבית דין, טען האחד ואמר: מנה יש
לי אצל זה, שהליתיו, או שהפקדתי אצלו, או שגזל ממני,
או שיש לי אצלו בשכרי, וכן כל פיוצא בזה, והשיב הנוטען
ואמר: איני חייב כלום, או אין לך בידך כלום, או שקר אתה

שישבע עליהם בעין של תורה, כדי שלא יזלזלו
בהקדשות.

ב. שתי שדות מכרת לי, לא מכרתי לך אלא אחת; שני
עבדים או שני שטרות יש לי בידך, אין לך בידך אלא שטר
אחד או עבד אחד - הרי זה נשבע הסת. וכן אם טען
ואמר: חצר זו או עבד זה או שטר זה שיש בידך שלי הוא
ואתה מכרתו לי, והנטען אומר: לא היו דברים מעולם, בין
שהביא הטוען עד אחד בין שלא הביא - הרי זה נשבע
הסת ונפטר. וכן החופר בשדה חבירו בורות שיחין ומערות
והפסידוה, והרי הוא חייב לשלם, בין שטענו שחפר, והוא
אומר: לא חפרתי, או שטענו שחפר שתי מערות, והוא
אומר: לא חפרתי אלא אחת, או שהיה שם עד אחד
שחפר, והוא אומר: לא חפרתי כלום - הרי זה נשבע הסת
על הכל.

ג. טענו בלים וקרקעות, בין שהודה בכל הקרקעות וכפר
בכל הכלים, בין שהודה בכל הכלים וכפר בכל הקרקעות,
בין שהודה במקצת הקרקעות וכפר במקצתן עם כל הכלים
- בכל אלו נשבע הסת. אבל אם הודה במקצת בלים וכפר
במקצתן עם כל הקרקעות - מתוך שהוא חייב שבועה על
מקצת הכלים שכפר בהן, נשבע אף על הקרקעות שטענו
עמהן, שהכל טענה אחת. וכן הדין בטענו בלים ועבדים
או בלים ושטרות, הכל דין אחד הוא.

ד. טענו ענבים העומדות לכצר ותבואה יבשה העומדת
להקצר, והודה במקצתן וכפר במקצתן - הרי זה נשבע
עליהם כשאר המטלטלין. והוא שאין צריכין לקרקע, שכל
העומד להבצר - הרי הוא ככצור לענן פפירה והודיה;
אבל אם היו צריכים לקרקע - הרי הן קרקע לכל דבר,
ואין נשבעין עליהן אלא הסת.

ה. הטוען על חבירו ואמר לו: שני חדשים שכנת בפחצרי,
ואתה חייב לי שכר שני חדשים, והוא אומר: לא שכנתי
אלא חדש אחד - הרי זה מודה במקצת, ואם היה שכר
החדש שכפר בו שנה שני כסף - נשבע; שאין הטענה כגוף
הקרקע, אלא בשכרה, שהוא מטלטלין.

ו. שטר מסרתי לך ועשרה דינרין היו לי בו ראיה, לא היו
דברים מעולם - ישבע הסת. הפך עליו - הרי זה נשבע
הסת שהיתה בו ראיה לעשרה דינרים ואבדו באבדת
השטר, ויטל. ואם אמר הנתבע: אמת מסרתי לי, ואבד -
הרי זה פטור אף משבועת הסת; שאפלו פשע בו ואבד -
פטור, כמו שבארנו בהלכות חובל.

ז. האומר לחבירו: שטר שיש לי בידך זכות יש לי בו, וזה
אומר: איני מוציא שטרי, או איני יודע אם יש לך בו ראיה
או לא - כופין אותו להוציאו.

ח. טען שאבד השטר - מחרימין אותו חרם סתם. טען זה,
שהוא יודע בנדאי שהשטר שיש לו בו זכות אצלו - הרי
זה נשבע הסת שאינו אצלו ושאבד ממנו. וכזה הורו רבותי.

1 טוען - אין זו תשובה נכונה; אלא אומרים בית דין לנטען:
2 השב על טענתו, ופרש התשובה כמו שפרש זה טענתו,
3 ואמר אם לוית ממנו אם לא לוית, הפקיד אצלך או לא
4 הפקיד, גזלתו או לא גזלתו, שכרתו או לא שכרתו, וכן שאר
5 הטענות. ומפני מה אין מקבלים ממנו תשובה זו? שמה
6 טועה הוא בדעתו, ויבוא להשבע על שקר. שהרי אפשר
7 שהללוהו כמו שטען, והחזיר זה את החוב לכנו או לאשתו,
8 או שנתן לו במתנה פנגד החוב, וידמה בדעתו שנטפסר מן
9 החוב. לפיכך אומרים לו: היאך תאמר איני חייב כלום, שמה
10 אתה מתחייב מן הדין לשלם ואין אתה יודע; אלא הודע
11 לדינין פרוש הדברים, והם יודיעוך אם אתה חייב או אין
12 אתה חייב. ואפלו היה חכם גדול, אומרים לו: אין לך הפסד
13 שתשיב על טענתו, ותודיענו כיצד אין אתה חייב לו, מפני
14 שלא היו דברים מעולם או מפני שהיו והחזרת לו, שהרי אנו
15 דנין במתוך שיכול לומר בכל מקום. וכן אם טען הטוען
16 ואמר: זה חייב לי מנה, או מנה יש לי אצלו - אומרים לו:
17 מאי זה פנים? הלוית אותו, או הפקדת אצלו, או הדיק
18 ממונו? אומר היאך נתחייב לך. שהרי אפשר שידמה לו
19 שהוא חייב לו, והוא אינו חייב. כגון שחשדו שגנבו, או
20 שאמר לו: שאתן לך מנה, וכיוצא בזה. הרי שטען עליו
21 שהללוהו מנה, והשיב זה ואמר לו: לא היו דברים מעולם,
22 ואחר כך הביא הטוען עדים שהללוהו בפניהם, וחסר הנטען
23 ואמר: כן היה ולויתי ופרעתי - אין מקבלין ממנו, אלא
24 החזק בפרן ומשלם. אבל אם השיב: איני חייב, או אין לך
25 בידי כלום, או שקר אתה טוען, וכן כל כיוצא בזה, והלך
26 התובע והביא עדים שהללוהו בפניהם, ואמר התובע: כן
27 היה, אבל החזרתי לו פקדונו או פרעתי חובו - לא החזק
28 בפרן, ונשבע הסת ונפטר.

29 ב. ראווה עדים שמנה לו מעות ולא ידעו מה הן, והתבעו
30 בדין ואמר לו: תן לי מעותי שהלויתיד, ואמר: מתנה נתת
31 לי או פרעון היו - הרי זה נאמן, ונשבע הסת ונפטר. אמר:
32 לא היו דברים מעולם, ואחר כך באו עדים שמנה לו
33 בפניהם - החזק בפרן. ולעולם אין אדם מחזק בפרן עד
34 שיכפר בבית דין ויבואו שני עדים ויכחישוהו במה שפטר.
35 ג. מנה הלויתיד, כפר בבית דין ואמר: לא היו דברים
36 מעולם, ובאו שני עדים שללו ממנו מנה ופרעו, והמלוה
37 אומר: לא נפרעתי - הרי זה חייב לשלם; שכל האומר
38 לא לויתי, ובאו עדים שללו - כאומר לא פרעתי דמי,
39 ונמצא הללו אומר לא פרעתי, והעדים מעידים אותו
40 שפרעו - הודאת בעל דין כמאה עדים דמי. ואין המלוה
41 חייב שבועה, שהרי החזק זה בפרן. וכן אם הוציא עליו
42 כתב ידו שהוא חייב לו, ואמר: לא היו דברים מעולם
43 וזה אינו כתב ידי, אם החזק כתב ידו בבית דין או
44 שבאו עדים שהוא כתב ידו - הרי זה החזק בפרן
45 ומשלם.

46 ד. מנה הלויתיד והוא לי בידיך, אמר לו הנטען: והלוא

פרעתיך בפני פלוני ופלוני, ובאו עדים ואמרו: לא היו
דברים מעולם - לא החזק בפרן; שאין העדים זוכרין אלא
דבר שהם עדים בו. לפיכך לא החזק בפרן, וישבע הללו
הסת ויפטר. כיוצא בו: תן לי מנה שהלויתיד ואתה עמדת
בצד עמוד זה, ואמר הנטען: לא עמדת בצד עמוד זה
מעולם, ובאו עדים שעמד - לא החזק בפרן; שאין אדם
משים דעתו לדברים שאין בהן ממש. וכן כל כיוצא בזה.
ה. תן לי מנה שהלויתיד והרי העדים, ואמר הנטען:
פרעתיך בפני פלוני ופלוני - אומרין ללוה: הביאם
והפטר. לא באו או שמתו או שהלכו למדינה אחרת
- ישבע הסת שפרעו. שאין אנו מצריכים אותו להביאן
אלא לברר דבריו ולהפטר אף משבועה; שהמלוה את
חברו בעדים - אינו צריך לפרעו בעדים, כמו שבארנו.
ו. אמר לו בפני עדים: מנה לי בידיך, אמר לו: הן, למחר
תבעו בדין והביא עדים, ואמר: משטה הייתי כך ואין לך
בידי כלום - פטור, ונשבע הסת שאין בידי כלום. ואפלו
אמר: לא היו דברים מעולם. שהרי לא אמר להם: אתם
עדי, ודבר שאינו עדות אין אדם זוכרו, ולפיכך אם אמר:
לא היו דברים מעולם - לא החזק בפרן.

ז. ולא עוד, אלא אפלו הטמין לו עדים אחורי הגדר, ואמר
לו: מנה לי בידיך, אמר לו: הן, רצונך שיעידו כך פלוני
ופלוני? אמר לו: לא, שמה תכפני בדין למחר ואין לי מה
אתן לך, ולמחר תבעו בדין באלו העדים, בין שטען ואמר:
משטה הייתי בו, בין שאמר: לא היו דברים מעולם - הרי
זה נשבע הסת ונפטר. שאין כאן עדות, עד שיאמר הללו:
אתם עדי, או יאמר המלוה בפני הללו וישתק הללו, אבל
בעדות הנה לא החזק בפרן. מעשה באחד, שהיו קורין
אותו קב רשו. פלומר, שיש עליו חובות הרבה. אמר: מי
הוא שאני חייב לו, אלא פלוני. ובא אותו פלוני והתבעו,
ואמר הוא: איני חייב לו כלום. ואמרו חקמים: ישבע הסת
ויפטר. וכן אחד היו אומרים עליו שהוא בעל ממון. בשעת
מיתתו אמר: אלו היה לי ממון, לא הייתי פורעו לפלוני
ולפלוני? ואחר מיתתו באו פלוני ופלוני לתבע. ואמרו
חקמים: אין להם כלום; שהאדם עשוי להראות עצמו
שאינו בעל ממון, ושללא הניח בפניו בעלי ממון. וכל כיוצא
בדברים אלו.

ח. אף על פי שהטמין עדים - אינה עדות, וכן המודה
מעצמו ועדים שומעין אותו, וכן האומר לחברו בפני
עדים: מנה לי בידיך, ואמר לו: הן - בכל הדברים וכיוצא
בהן, כשיבואו לבית דין, אומרין לנתבע: למה לא תתן
מה שיש לו אצלך? אמר: אין לו אצלי כלום - אומרים
לו: והלוא אתה אמרת בפני אלו כך וכך, או הוית
מעצמך! אם עמד ושלם - מוטב; ואם לא טען - אין
טוענין לו. אבל אם טען ואמר: משטה הייתי בו, או לא
היו דברים מעולם, או שלא להשביע את עצמי נתפונתי
- פטור ונשבע הסת, כמו שבארנו.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - כ"ז טבת-ד' שבט ה'תשע"ב

יום ראשון כ"ז טבת ה'תשע"ב

הלכות עדות

פרק חמשה עשר

א. כל עדות שתבוא הנאה לאדם ממנה - אינו מעיד בה; שזה הוא כמעיד על עצמו. לפיכך, בני העיר שבא מערער לערער עליהם במרחץ או ברחוב של עיר - אין אחד מבבלי העיר מעיד בדבר זה ולא דן, עד שישלך עצמו בקנן גמור, ואחר כך יעיד או ידן.

ב. בני העיר שנגנב ספר תורה שלהן, הואיל ולשמיעה הוא עשוי שאי אפשר לאדם לסלק עצמו ממנו - אין דנין בדיני אותה העיר, ואין מביאין ראיה מאנשי אותה העיר. וכן כל פיוצא בזה.

ג. האומר: תנו מנה לעניי עירי - אין דנין בדיני אותה העיר, ואין מביאין ראיה מאנשי אותה העיר. במה דברים אמורים? כשהיו העניים סמוכים עליהם, ופוסקין עליהן צדקה. אפלו אמרו שנים מאנשי אותה העיר: אנו נתן דבר הקצוב עלינו ונעיד - אין שומעין להם; שהנאה הוא להם שיתעשרו עניים אלו, הואיל והן סמוכין על בני העיר. וכן כל פיוצא בזה.

ד. קרקע שבין שני שתפין שבא מערער להוציאה מתחת יד השתף - אינו מעיד לשתפו עליה; אלא אם סלק עצמו ממנה, וקנו מידו שנתנה לשתף, ושם בא בעל חוב שלו וטרפה מיד השתף - משלם לו דמיה, ואחר כך מעיד לו עליה. וכן כל פיוצא בזה.

ה. העורר על השדה: אם יש בה פרות - אין הארים מעיד לו עליה, שהרי רוצה הארים להעמידה ביד בעליה, כדי שיטל חלקו בפרות; ואם אין בה פרות - מעיד. אבל השוכר, אם לקח השכירות בידו ואמר: כל מי שתתקיים שדה זו בידו יטל - הרי זה מעיד; ואם כבר נתן השכירות לבעל השדה - אינו מעיד. כיון שאם תצא השדה למערער - חייב לתן לו שכר כל השנים שישב בה, אינו מעיד. וכן כל פיוצא בזה.

ו. שמעון שלוח, והיה ראובן ערב, ובא יהודה לערער על שמעון הלוח והוציא קרקע מתחת ידו, אם יש לשמעון שדה אחרת כנגד החוב - הרי ראובן הערב יש לו להעיד על אותה קרקע שהיא של שמעון. שאין לו הנאה בזה; שאם לקחה יהודה - הרי שדה אחרת שיפרע ממנה בעל חובו. וכן לוקח ראשון מעיד ללוקח שני שלקח אחריו שזה השדה שלו. והוא שיש למוכר שדה בן חורין כנגד דמי שדה של לוקח ראשון. שאין ללוקח ראשון הנאה בעמידת זה השדה ביד לוקח שני; שאפלו נטרף - לוקח הראשון

על המוכר הוא חוזר, והרי יש לו שדה אחרת שינכה ממנה.

יום שני כ"ח טבת ה'תשע"ב

פרק ששה עשר

א. ראובן שגזל שדה או טלית משמעון, ובא יהודה וערער על ראובן ואמר: שדה זו או טלית זו שלי היא - אין שמעון יכול להעיד לראובן שאין זו השדה של יהודה ולא זו הטלית של יהודה; שהרי שמעון רוצה להעמיד שדה זו או טלית זו ביד ראובן, שהוא גזלה ממנו, כדי שיחזירו לו מיד הגזלן; שהרי אפשר שתהיה הראיה של שמעון, שמוציא בה מיד ראובן, אפשר שאינו יכול להוציא בה מיד יהודה. וכן אם מכר ראובן השדה הגזולה או הורישא ללוי, ובא יהודה לערער על לוי - אין שמעון מעיד שאינה של יהודה; שמא נחת רוח יש לו להוציאה מיד לוי.

ב. מכר הטלית הגזולה ללוי, ובא יהודה לערער, אם מת ראובן - שמעון מעיד עליה שאינה של יהודה; שהרי אין טלית זו חוזרת לשמעון לעולם, שפכר קנאה הלוקח בראש ושוני רשות, וכבר מת ראובן הגזלן ואין לו ממי יטל דמיה. אבל אם עדין ראובן קיים - אין שמעון מעיד אף על הטלית; שהנאה היא לו שלא תעמד ביד יהודה, כדי שיביא ראיה שראובן גזלה וישלם דמיה. וכן אם היתה הטלית ביד יורשי ראובן - אין שמעון מעיד עליה, מפני שסופה שאם תעמד ביד היורש לחזר לו. וכן כל פיוצא בזה.

ג. ראובן שמכר שדה לשמעון שלא באחריות, ובא יהודה לערער על שמעון ולהוציאה מתחת ידו - אין ראובן מעיד לו עליה. אף על פי שאין עליה אחריות - הרי הוא רוצה שתעמד ביד שמעון, כדי שיבוא בעל חוב של ראובן ויטרפנה בחובו, ולא יהיה לזה רשע ולא ישלם.

ד. ראובן שמכר פרה או טלית לשמעון, ובא יהודה לערער ולהוציא מיד שמעון - ראובן מעיד לו עליה שהיא של שמעון; שאפלו עמדה ביד שמעון - אין בעל חובו של ראובן טורף מן המטלטלין, ואפלו היו אפותיקי. במה דברים אמורים? כשהיה שמעון מודה שזו הפרה והטלית הם של ראובן המוכר בנדאי, והוא יודע שבאמת הן שלו; אבל אם לא הודה שמעון - אין ראובן מעיד לאבד זכות יהודה; שאם תצא מתחת ידי שמעון - יחזר שמעון ויחבב דמים, ויאמר לו: מכרת לי דבר שאינו שלך, שהרי באו עדים ואמרו שהן של יהודה. במה דברים אמורים שיעיד ראובן לאבד זכות יהודה וינעמד המטלטלין ביד שמעון? כשפאו עדים והעידו, שהם יודעים שראובן זה לא היתה לו קרקע מעולם; אבל אם לא באו עדים לכך - אף על הפרה והטלית אינו מעיד. ולמה אינו מעיד עליהן? שמא

ד. אחד המודה בפני עדים ואמר דרף הודא: זה יש לו
אצלי כף וכף, או שאמר: אתם עדי, או שאמר: היו עלי
עדים, בין שאמר הלנה, בין שאמר המלנה ושתק הלנה דרף
מאמין לדבריו - הרי אלו עדים. ואין צריך לומר אם קנו
מידו, או שאמר להם: כתבו עלי שטר שיש לזה אצלי כף
וכף. וכל פיוצא בדברים אלו - הרי הם הודא ומעידין על
פיו.

ה. תלמיד שאמר לו רבו: יודע אתה, שאם נותנין לי כל
ממון העולם - איני משקר. מנה יש לי אצל פלוני, ויש לי
עליו עד אחד, לך והצטרף עמו. אם נצטרף - הרי זה עד
שקר.

ו. אמר לו: בוא ועמד עם העד ולא תעיד, כדי שיראה
הלנה ויפחד, ויעלה על דעתו שאתם שני עדים ויודה
מעצמו - הרי זה אסור לעמד ולהראות שהוא עד, אף על
פי שאינו מעיד. ועל זה וכיוצא בו נאמר: מדבר שקר
תרחק.

ז. השוכר עדי שקר להעיד לחברו - פטור מדיני אדם,
וחיב בדיני שמים. וכן עד אחד שפכש עדותו ולא העיד -
פטור מדיני אדם, וחיב בדיני שמים.

יום רביעי א' שבט ה'תשע"ב

פרק שמונה עשר

א. מי שהעיד בשקר, ונודע בעדים שהעיד בשקר - זהו
שנארא עד זומם, ומצות עשה לעשות לו כמה שרצה
לעשות בעדותו לחברו. אם בעברה שחייבין עליה סקילה
העידו והזממו - נסקלין ללן; ואם בשרפה - נשרפין; וכן
שאר המיתות. ואם העידו במלקות - לוקה כל אחד מהן
כשאר מחייבי מלקות. ואומדין כחו ומלקין אותו. ואם
העידו לחיבו ממון - משלשין הממון ביניהן לפי מנן
העדים, כל אחד ואחד יתן חלק המגיע לו. ואין לוקין
במקום תשלומין.

ב. כמה דברים אמורים? בעדים שהזממו; אבל שתי פתות
המכחישות זו את זו ואין כאן עדות - אין עונשין את אחת
מהן, לפי שאין אנו יודעים מי היא הפת השקרנית. ומה
בין הכחשה להזמה? ההכחשה - בעדות עצמה. זאת
אומרת: היה הדבר הזה, וזאת אומרת: לא היה הדבר הזה,
או יבוא מפלל דבריה שלא היה. וההזמה - בעדים עצמן,
ואלו העדים שהזממו אינן יודעים אם נהיה הדבר או לא
היה. כיצד? עדים שבאו ואמרו: ראינו זה שהרג את הנפש,
או הלנה מנה לפלוני, ביום פלוני במקום פלוני; ואחר
שהעידו ונבדקו באו שנים אחרים ואמרו: ביום זה ובמקום
זה היינו עמכם ועם אלו כל היום, ולא היו דברים מעולם,
לא זה הרג את זה ולא זה הלנה את זה - הרי זו הכחשה.
וכן אם אמרו להם: היאך אתם מעידים כף? וזה ההורג או
הנהרג או הלנה או המלנה היה עמנו ביום זה במדינה
אחרת! - הרי זו עדות מכחשת; שזה פמי שאמר: לא הרג

הקנה אותם לבעל חובו אגב קרקע, וכתב דאקני, והקנה
לו מטלטלין אגב קרקע, שנמצא בעל חובו טורף אף הפרה
והטלית; לפיכך לא יעיד עליהן, שהרי רוצה להעמידן ביד
שמעון, כדי שיבוא בעל חובו ויטרפם. וכן כל פיוצא
בדברים אלו. ודברים אלו אינן תלוין אלא בדעת הדין
ועצם בינתו, שיכין עקר המשפטים, וידע דבר הגורם לדבר
אחר, ויעמיק לראות. אם ימצא שיש לזה העד צד הנאה
בעדות זו, אפלו בדרך רחוקה ונפלאה - הרי זה לא יעיד
בה. וכדרך שלא יעיד בדבר זה, שמא נוגע בעדותו הוא,
כף לא ידון באותו דבר. וכן שאר מיני פסולין: כשם
שפוסלין בעדים, כף פוסלין בדינים.

ה. ולפיכך אין סומכין בסנהדרין שנים הקרובים זה לזה,
בין בסנהדרי קטנה בין בסנהדרי גדולה. אבל אלו
שמוסיפין עד שבעה לעבר השנה, כמו שבארנו בהלכות
קדוש החדש, יראה לי, שאם היה בהן קרובים - אין בכך
כלום.

ו. כל הפשר לדון - פשר להעיד. ויש פשר להעיד, ואינו
פשר לדון. האוהב והשונא, והגר והמשחרר, וכן הדין
והפריס, והממזר, וסומא באחת מעיניו - פשרין להעיד,
ואינן פשרים לדון דיני נפשות, כמו שבארנו.

יום שליש כ"ט טבת ה'תשע"ב

פרק שבעה עשר

א. מי שהעידו לו אנשים רבים וגדולים בחכמה וביראה,
שהם אומרים שראו פלוני שעבר עברה פלונית או שלנה
מפלוני, אף על פי שהוא מאמין הדבר בלבו כאלו ראוהו -
לא יעיד, עד שיראה הדבר בעיניו, או יודה לו הלנה מפיו
ויאמר לו: היה עלי עד שפלוני הלנה לי מנה. שנאמר:
והוא עד או ראה או ידע; ואין לך עדות שמתקמת בראיה
או בדיעה אלא עדות ממון. וכל המעיד מפי אחרים - הרי
זה עד שקר, ועובר בלא תעשה, שנאמר: לא תענה ברעך
עד שקר.

ב. לפיכך מאמין אף על עדי הממון. וכיצד מאמין
עליהן? [מאמין עליהם] בפני הכל, ומודיעין אותן כח
עדות שקר, ובשעת המעיד בה בעולם הזה ובעולם הבא.
ואחר כך מוציאין את כל האדם לחוץ, ומשירין את הגדול
שבעדים, ואומר לו: אמר היאך אתה יודע שזה חיב לזה.
אם אמר: שהוא אמר לי חיב אני לו, או איש פלוני אמר
לי שהוא חיב לו - לא אמר כלום, עד שיאמר: בפנינו הודה
לו שהוא חיב לו. והיו מכניסין את העד השני ובדקין
אותו כף. נמצאו דבריהן מכוננין - נושאין ונותנין בדבר,
וגומרין הדין.

ג. המטמין עדים לחברו, והודה לו בינו לבין עצמו,
והעדים רואין ושומעין שהוא אומר לו: ודאי יש לך אצלי
כף וכף, אבל מתירא אני שמא תכפני בדין למחר - הרי זו
אינה עדות, עד שיוודה בפני עדים.

1 זה את זה, ולא זה הלזה את זה, שהרי עמנו היו ולא נהיה
2 דבר זה. וכן כל פיוצא בדברים אלו. אבל אם אמרו להם:
3 אנו אין אנו יודעים אם זה הרג זה ביום זה בירושלים כמו
4 שאתם אומרים או לא הרגו, ואנו מעידים שאתם עצמכם
5 הייתם עמנו ביום זה בכלל - הרי אלו זוממים, ונהרגין או
6 משלמין. הואיל והעדים שהזמום לא השגיחו על עצמה
7 של עדות כלל אם אמת היה או שקר.

8 ג. וזו שהאמינה תורה עדות האחרונים על העדים
9 הראשונים - גזרת הכתוב הוא. אפלו היו העדים הראשונים
10 מאה, ובאו שנים והזמום ואמרו להם: אנו מעידים, שאתם
11 המאה כלכם עמנו הייתם ביום פלוני במקום פלוני - הרי
12 אלו נענשין על פיהם. שהשנים כמאה, ומאה בשנים. וכן
13 בשתי פתי עדים המכחישות זו את זו - אין הולכין אחר
14 הרב, אלא דוחין את שתיקה.

15 ד. עדים זוממין אינן צריכין התראה. ועדים שהכחשו
16 ולבסוף הזמום - הרי אלו נהרגין או לוקין או משלמין;
17 מפני שהכחשה תחלת הזמה היא, אלא שעדין לא נגמרה.
18 ה. אין זוממין את העדים אלא בפניהם, ומכחישין את
19 העדים שלא בפניהם. ועדים שהזממו שלא בפניהם - הרי
20 הכחשו. לפיכך, אם מתו העדים שהזמום קדם שזממו אותם
21 בפניהם - אין כאן עדות, שהרי הכחישו זה את זה.

22 ו. עדי נפשות שהכחשו ולא הזממו, אפלו בא הנהרג
23 ברגליו - אינם לוקין; מפני שהוא לאו שנתן לאזהרת מיתת
24 בית דין, ואין לוקין עליו. אבל בית דין מפין אותו מפת
25 מרדות כפי מה שיראו.

26 ז. עדים זוממים צריכין הכרזה. והיאף היא ההכרזה
27 שלהן? כותבין ושולחין בכל עיר ועיר: פלוני ופלוני העידו
28 בכף וכף, והזממו, והרגנום, או לקו בפגינו, או ענשנו אותו
29 כף וכף דינרין. שנאמר: והנשארם ישמעו ויראו.

30 ח. חייב העדים זוממים לשלם במקום שחייבין לשלם -
31 קנס הוא, ולפיכך אין משלמין על פי עצמן. כיצד? הרי
32 שהעידו, ונתקרה עדותן בבית דין, ואחר כך אמרו שניהם:
33 עדות שקר העדנו, ואין לזה אצל זה כלום; או שאמרו:
34 העדנו על זה בכף וכף והזממו - אין משלמין על פיהן.
35 אבל אם אמרו: העדנו על זה, והזממו בבית דין של פלוני,
36 ונתחייבנו לתן לו כף וכף - הרי אלו משלמין; שזו הודאה
37 במזמן שנגמר דינו לתנו. ואם אמר האחד כף - משלם
38 חלקו.

יום חמישי ב' שבט ה'תשע"ב

פרק תשעה עשר

41 א. שנים שהעידו ואמרו: במזרח הבירה הרג זה את הנפש
42 בשעה פלונית, ובאו שנים ואמרו להן: במערב הבירה
43 הזאת הייתם עמנו בעת הזאת: אם יכול העומד במערב
44 לראות מה שבמזרח - אינן זוממין; ואם אינו יכול לראות
45 - הרי אלו זוממין. ואין אומרים: שמא מאור עיניהם של

46 ראשונים רב, ורואין מרחוק יתר מפל אדם. וכן אם העידו
47 שנים ואמרו: בבקר הרג זה את הנפש בירושלים, ובאו
48 שנים ואמרו להן: ביום זה בערב הייתם עמנו בלד: אם
49 יכול אדם להלך אפלו על הסוס מירושלים ללד מבקר עד
50 ערב - אינן זוממין; ואם לאו - הרי אלו זוממין. ואין
51 אומרים: שמא בר קל ביותר נודמן להן וקפלו את הדרך.
52 אלא בדבר המצוי הידוע לכל משערין לעולם, ומזמין
53 אותן.

54 ב. שנים שאמרו: באחד בשבת הרג זה את הנפש במקום
55 פלוני, ובאו שנים ואמרו: ביום זה עמנו הייתם במקום
56 אחר רחוק, אבל ביום שלאחר יום זה הרגו בודאי; אפלו
57 העידו האחרונים שקדם כמה ימים הרגו - הרי זה ההורג
58 עם עדי הראשונים נהרגין, שהרי הזממו. שבעת שהעידו
59 שהרג עדן לא נגמר דינו להרג. אבל באו שני עדים
60 בשלישי בשבת ואמרו: באחד בשבת נגמר דינו של פלוני
61 להריגה, ובאו שנים ואמרו: באחד בשבת עמנו הייתם
62 במקום פלוני הרחוק, אלא מערב שבת או בשני בשבת
63 נגמר דינו - אין עדים אלו שהזממו נהרגין, שהרי מפל
64 מקום בעת שהעידו עליו כבר נגמר דינו להריגה. וכן לענין
65 תשלומי קנס. כיצד? באו שנים בשלישי בשבת ואמרו:
66 באחד בשבת גנב וטבח ונגמר דינו, ובאו שנים ואמרו:
67 באחד בשבת עמנו הייתם במקום רחוק, אבל בערב שבת
68 נגמר דינו; אפלו אמרו: באחד בשבת גנב וטבח ומכר,
69 ובשני בשבת נגמר דינו - אין עדים אלו שהזממו משלמין,
70 שהרי מפל מקום בעת שהעידו עליו חייב היה לשלם. וכן
71 כל פיוצא בזה.

72 ג. אין עדי השטר נעשין זוממין עד שיאמרו בבית דין:
73 שטר זה בזמנו כתבנוהו ולא אחרונהו. אבל אם לא אמרו
74 כן, אף על פי שזמנו של שטר באחד בניסן בירושלים,
75 ובאו עדים והעידו שעדי השטר היו עמהם בכלל ביום זה
76 - השטר כשר והעדים כשרים; שאפשר שכתבוהו ואחרונהו,
77 וכשהיו בירושלים באחד באדר כתבו שטר זה שם, ואחר
78 זמנו וכתבו זמנו בניסן. אמרו: בזמנו כתבנוהו, והזממו: אם
79 יש שם עדים שיודעים היום שחתמו על השטר, או עדים
80 שראו זה השטר וחתימת ידם בו ביום פלוני, כינן שהזממו
81 - הרי נפסלו למפרע מיום שנודע שחתמו על השטר;
82 שהעדים החתומים על השטר - הרי הן כמי שנתקרה
83 עדותן בבית דין בעת החתימה. אבל אם אין עדים שראו
84 עדותן ולא ראו השטר מקדם - אין נפסלין אלא מעת
85 שהעידו בבית דין שזה כתב ידן ואמרו: בזמנו כתבנוהו;
86 שאפשר שביום זה שהעידו בבית דין, בו ביום חתמו על
87 השטר שיש לו כמה שנים, והם שקרו ואמרו: בזמנו כתבנו.

יום שישי ג' שבט ה'תשע"ב

פרק עשרים

88 א. אין עדים זוממין נהרגין ולא לוקין ולא משלמין עד

ממון. כיצד? העידו על כהן שהוא חלל, כגון שהעידו: 48
בפנינו נתגורשה אמו או נתלצה במקום פלוני ביום פלוני, 49
והומו - הרי הן לוקין. וכן אם העידו על אדם שהרג 50
בשגגה, והומו - לוקין, ואין גולין. העידו על שורו של 51
זה שהרג הנפש, והומו - הרי הן לוקין, ואין משלמין את 52
הכפר. העידו עליו שנמכר בעבד עברי, והומו - לוקין. 53
וארבעה דברים אלו מפי הקבלה הן. 54
ט. כן קבלו חכמים: ששנים שהרשיעו את הצדיק 55
והצדיקו את הרשע בעדותו, וכאז עדים אחרים והומו, 56
והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע - הרי עדים 57
הראשונים לוקים, אף על פי שלא הרשיעו הצדיק 58
להלקותו. אבל אם העידו עליו שאכל בשר בחלב או 59
שלבש שעטנ - הרי אלו לוקין משום שנאמר: ועשיתם לו 60
כאשר זמם. 61
י. שנים שהעידו על ראובן שנאף עם בת כהן, ונגמר דין 62
ראובן לחנק ודין הנאפת לשרפה, ואחר כך נמצאו זוממין 63
- הרי אלו נחנקין ולא נשרפין. ודבר זה מפי הקבלה. 64

יום שבת קודש ד' שבט ה'תשע"ב

פרק אחד ועשרים

א. עדים שהעידו שפלוני גרש אשתו ולא נתן לה כתובה, 66
והומו; והלא בין היום בין למחר, אם גרש, סופו לתן 67
כתובה - אומדין כמה רוצה אדם לתן בכתובה של זו, 68
שתמכר אותה בטובת הנאה, ומשלמין דמי טובת הנאה זו. 69
ומשערין באשה ובכתובה. שאם האשה היתה חולה או 70
זקנה, או שהיה שלום בינה לבין בעלה - אין דמי הכתובה 71
בשתמכר כמו דמיה אם היתה האשה בריאה וקטנה, אם 72
יש ביניהן קטטה; שזו קרובה מן הגרושין ורחוקה מן 73
המיתה. וכן אין טובת הנאה של כתובה המרבה לפי טובת 74
הנאה של כתובה המועטת; שאם היתה כתובה אלה וזו - 75
הרי היא נמכרת בטובת הנאה במאה, ואם היתה מאה - 76
אינה נמכרת בעשרה אלא בפחות. דברים אלו כפי מה 77
שישערו הדינים. 78
ב. העידו על זה שחייב לפלוני אלה וזו על מנת לתן מכאן 79
ועד שלשים יום, והלזה אומר: עד חמש שנים אחר 80
השלשים יום, ונמצאו זוממין - אומדין כמה רוצה אדם 81
לתן ויהיו בידו אלה וזו חמש שנים, ומשלמין פן ללזה. 82
וכן כל כיוצא בזה. 83
ג. העידו על שורו של זה שנזנח, ונמצאו זוממין - משלמין 84
חצי נזק. ואם אין השור שנה חצי נזק - משלמין דמי השור 85
בלבד; שאין משלם חצי נזק אלא מגופו. לפיכך, אם העידו 86
עליו שאכל פרות או שבר פלים בדרך הלוחו - משלמין 87
נזק שלם. וכן כל כיוצא בזה. 88
ד. העידו על פלוני שהפיל שן עבדו ואחר כך סמא את 89
עינו, והומו - משלמין לאדון דמי העבד ודמי עינו. העידו 90
שסמא את עינו ואחר כך הפיל את שנו, והומו, ונמצא 91
שסמא את עינו ואחר כך הפיל את שנו, והומו, ונמצא 92

שהיה שניהם ראויין לעדות, וזומו שניהם אחר שנגמר 1
הדין. אבל אם היום אחד מהן בלבד, או שהומו שניהם 2
קדם גמר דין, או אחר גמר דין ונמצא אחד מהן קרוב או 3
פסול - אין נענשין, אף על פי שהומו ונפסלו לכל עדות 4
שבתורה. 5
ב. נהרג זה שהעידו עליו ואחר כך הומו - אין נהרגין 6
מן הדין. שנאמר: כאשר זמם לעשות - ועדין לא עשה. 7
ודבר זה מפי הקבלה. אבל אם לקה זה שהעידו עליו - 8
לוקין. וכן אם יצא הממון מיד זה ליד זה בעדותו - חוזר 9
לבעליו, ומשלמין לו. 10
ג. היו העדים שלשה, אפלו מאה, אם העידו בבית דין זה 11
אחר זה, והעיד כל אחד מהן אחר חברו בתוך כדי דבור, 12
והומו מקצתו - אין נענשין עד שיומו פלן. אבל אם היה 13
הפסק בין זה לזה יתר מכדי דבור, שהוא כדי שאלת שלום 14
תלמיד לרב - הרי נחלקה העדות; והשנים שהומו - 15
נענשין, והשנים האחרים, שהיה בין דבריהן ודברי 16
הראשונים הפסק - אין נענשין. ואף על פי שבטלה העדות 17
בלה; מפני שהן בת אחת, הואיל ונפסלה מקצתה - נפסלה 18
כלה. 19
ד. העיד האחד ונחקרה עדותו, ואמר השני: אף אני 20
כמוהו, או שאמר: הן כיוצא בזה, והומו שניהן - הרי 21
שניהן נהרגין או לוקין או משלמין. שכל עד שאמר אחר 22
עדות חברו 'הן' - הרי זה כמי שנחקר והעיד כמו שהעיד 23
חברו. ואין לעדים זוממין שגגה, לפי שאין בה מעשה. 24
לפיכך אין צריכים התראה, כמו שבארנו. 25
ה. כשם שהשנים זוממין את המאה אם העידו המאה בבת 26
אחת, כך הן זוממין אותן אפלו היו חמשים בת וכאז שנים 27
אחר שנים. כיצד? פת שהעידה על ראובן שהרג את שמעון 28
בירושלים, וכאז שני עדים והומוהו, ובאת פת שניה והעידה 29
אותה עדות עצמה, שראובן הרג שמעון בירושלים, ועמדו 30
אותן השנים והומוהו גם זו הפת השניה, וכן השלישית, וכן 31
הרביעית, אפלו מאה - פלן הן נהרגין על פי אלו השנים. 32
ו. פת שהעידה על ראובן שהרג את שמעון בירושלים, 33
ובאה פת שניה והזמה את הפת ראשונה - יהרגו העדים 34
הזוממין, וינצל ראובן. באה פת שלישית והזמה את הפת 35
השניה - תהרג הפת השניה וראובן, ותנצל הפת ראשונה. 36
באה פת רביעית והזמה את הפת שלישית - תהרג הפת 37
השלישית והראשונה, וינצל ראובן והפת השניה. וכן אפלו 38
הן מאה פת, זו מזמה את זו - פת נכנסת וכת יוצאת. 39
ז. עדים שהעידו על איש טרפה שהרג, והומו - אין 40
נהרגין; שאפלו הרגוהו בידיהן - אין נהרגין, לפי שהוא 41
טרפה. וכן העדים שהיו טרפה, והעידו בדבר שחייבין עליו 42
מיתת בית דין, והומו - אין נהרגין; שאם יזמו זוממיהן 43
- אין זוממיהן נהרגין, שלא הזמו אלא טרפה. 44
ח. עדים שהעידו על אחד, והרשיעוהו רשע שאין בו לא 45
מלקות ולא מיתה ולא חיוב ממון, ואחר כך הומו - הרי 46
אלו לוקין, אף על פי שלא זממו להלקות זה ולא לחייבו 47

1 הדבר הפך, שהאדון הפיל את שנו ואחר כך סמא את עינו
2 - משלמין דמי עין לעבד. וכן כל כפיצא בזה.
3 ה. עדי קנוי וסתירה שהונומו - לוקין. בא עד אחד והעיד
4 שזנתה אחר קנוי וסתירה, ונמצא אותו העד זומם - משלם
5 כתבתה. היו שנים, והן עדי הקנוי והסתירה והטמאה,
6 ונמצאו זוממין - משלמין כנגד הפתה, ואין לוקין. ולמה
7 לא יתרגו, והרי העידו בטמאה? לפי שלא התרו בה.
8 ו. שנים שהעידו על זה שגנב וטבח או מכר, והונומו -
9 משלמין את הכל. העידו שנים שגנב, והעידו שנים אחרים
10 שטבח או מכר, והונומו אלו ואלו - הרי הראשונים משלמין
11 תשלומי כפל, ואחרונים משלמין שנים ושלשה. הונומו
12 האחרונים בלבד - הרי הגנב משלם תשלומי כפל, והעדים
13 האחרונים משלמין לגנב תשלומי ארבעה וחמשה. נמצא
14 אחד מן האחרונים זומם - בטלה עדות שניה. נמצא אחד
15 מן הראשונים זומם - בטלה כל העדות; שאם אין גנבה -
16 אין הטביחה או המכירה מחיבתו לשלם כלום.
17 ז. שנים שהעידו שאכל שדה זו שלש שנים, ונמצאו
18 זוממין - משלמין לבעל השדה דמי השדה. העידו שנים
19 שאכלה שנה ראשונה, ושנים שאכלה שנה שניה, ושנים
20 שאכלה שנה שלישית, והונומו כפל - משלשין ביניהן. שאף
21 על פי שערות החזקה שלש עדות הן - הרי הן בעדות
22 אחת להזמה. לפיכך, שלשה אחים, ואחד מצטרף עם כל
23 אחד ואחד, והעידו בשנה שנה - הרי אלו שלש עדות,
24 ותקנים בהן החזקה, והן בעדות אחת להזמה; שאם הונומו
25 כפל - הרי שלשה האחין משלמין חצי דמי השדה, וזה
26 שנוצטרף עם כל אחד מהן משלם חצי דמיה.
27 ח. שלש פתי עדים שנתקיים בעדותן ששור זה מועד,
28 ונמצאת בת ראשונה ושניה זוממין - כפל פטורין. נמצאו
29 שלשתן זוממין - כפל חבין לשלם הנזק; שאף על פי
30 שהוא תם, משלם חצי נזק. במה דברים אמורים? כשהיו
31 כפל רומזין זה את זה, או שבאו רצופין, או שהיו מכירין
32 בעל השור ולא הפירו השור; אבל אם אין שם אחת מאלו
33 - הרי בת ראשונה ושניה פטורין; שהרי הן אומרים: לא

34 באנו אלא לחיבו חצי נזק, ולא ידענו שתבוא בת אחרת
35 ויעשה מועד.
36 ט. וכן שנים שהעידו כבן סוחר ומורה עדות הראשונה,
37 ובאו שנים אחרים והעידו עליו עדות האחרונה שבה
38 יתרג, והונומו שתיהן - בת הראשונה לוקה ואינה נהרגת,
39 מפני שיכולים לומר: להלקותו באנו; אבל בת האחרונה
40 נהרגת, שעל פיהן בלבד הוא נהרג. היתה הפת האחרונה
41 ארבעה, שנים אומרים: בפנינו גנב, ושנים אומרים: בפנינו
42 אכל, והונומו - כפל נהרגין. העידו שנים שזה גנב נפש
43 מישראל ומכרו, והונומו - הרי אלו נהנקין. העידו שנים
44 שגנבו, והעידו שנים אחרים שמכרו, בין שהונומו עדי גנבה
45 בין שהונומו עדי מכירה - כל בת מהן שהונומה נהרגת;
46 שהגנבה היא תחלת חיובו של זה למיתה. העידו שנים
47 שמכרו לזה הישראל, והונומו, ולא היו שם עדים שגנבו -
48 הרי אלו פטורין; שאפילו לא הונומו לא היה זה נהרג, מפני
49 שיכול לומר: עבדי מכרתי. באו עדי גנבה אחר שהונומו
50 עדי מכירה, אפילו ראינו אותן רומזין זה את זה - אין
51 נהרגין.
52 י. מוציא שם רע על אשתו שהביא עדים שזנתה כשהיא
53 ארוסה, והביא אביה עדים והונומו - הרי עדי הבעל נהרגין.
54 חור הבעל והביא עדים והונומו עדי האב - הרי עדי האב
55 נהרגין, ומשלמין ממון לבעל. נהרגין - מפני שעדי הבעל
56 נגמר דינם להריגה בעדותן, ומשלמין קנס - מפני שנגמר
57 דין הבעל לשלם קנס בעדותן, ונמצאו חבין נפשות לזה
58 וממון לזה. וכן שנים שהעידו על זה שבא על נערה
59 המארסה, והונומו - נהרגין ואין משלמין; בא על בתו של
60 פלוני, והונומו - נהרגין, ומשלמין הקנס לאביה. פלוני רבע
61 השור, והונומו - נסקלין ואין משלמין; שורו של פלוני -
62 נסקלין, ומשלמין דמי השור לבעל השור. וכן כל כפיצא
63 בזה.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ז טבת'ד' שבט ה'תשע"ב

72 דיני מצוה זו בפרק ט' מבבא מצינא (שם).
73 המצוה הרמ"ב — האזהרה שהזהרנו מלמשכן
74 כלים שמשתמשים בהם בני אדם בהכנת
75 מזונותיהם, כגון כלי הטחינה וכלי הלישה וכלי
76 הבשול וכלי שחיטת בעלי החיים וזולתם ממה-
77 שכוללו שם דבר שעושים בו אכל נפש, והוא
78 אמרו יתעלה: "לא יתחבל רחים ורכב (החלק
79 העליון — ה"רוכב" — של הרחיים) כפי-נפש הוא

יום ראשון כ"ז טבת ה'תשע"ב

64 מצות לא תעשה רמא. רמב.
65 המצוה הרמ"א — האזהרה שהזהרנו מלמשכן
66 אלמנה בין עניה בין עשירה, והוא אמרו: "ולא
67 תחבל בגד אלמנה" (דברים כד, יז). ולשון המשנה
68 (בבא מציעא פרק ט משנה יג): "אלמנה בין שהיא
69 עניה בין שהיא עשירה אין ממשכנין אותה,
70 שנאמר: "ולא תחבל בגד אלמנה". וכבר נתבאר

יום שני כ"ח טבת ה'תשע"ב

מצות לא תעשה רלה.

המצוה הרל"ה — האזהרה שהזהרנו מלהלות ברבית, והוא אמרו יתעלה: "את-כסףך לא-תתן לו בנשך (בצורה כזו הנושכת גם ממון שלא היה בכלל החוב) ובמרבית (שהפירות מתרבים ומתווספת כמות שלא היתה בכלל החוב) לא-תתן אִכְלֶךָ" (ויקרא כה, לו). ושני לאוין אלו באו בענין אחד (ונאמרו) לחזוק (ליתר תוקף), שהמלוה ברבית יהיה עובר בשני לאוין. לא שהם שני ענינים (אף שבפשטות הכתובים מדובר בשני ענינים: 'נשך' — ריבית ממון ו'תרבית' — ריבית האוכל —), לפי שהנשך הוא הרבית והרבית הוא הנשך. ובגמרא בכא מצינא (ס:): אמרו: (אף שהמקובל להשתמש לגבי ממון במילת 'נשך' ובאוכל 'תרבית' בכל זאת) אי אתה מוצא נשך בלא תרבית ולא תרבית בלא נשך (כי במציאות הדברים שייכים בשני סוגי הריבית), ולמה חלקו הפתוב? לעבור עליו בשני לאוין. ושם אמרו "דאורייתא נשך ותרבית תדא מלתא ננהו (דבר אחד הם)". ועוד אמרו שם: השתא דכתבי, את-כסףך לא-תתן לו בנשך ובמרבית — קרי ביה (המילים 'נשך ומרבית' נקראים מלעיל ומלרע): את-כסףך לא-תתן לו בנשך ובמרבית, ובנשך ובמרבית לא-תתן אִכְלֶךָ", ויהיה כל-המלוה ברבית כסף או פרות עובר על שני לאוין, נוסף על שאר לאוין שבאו גם בן במלוה, לחזוק, לפי שפכר נכפל לאו זה בלשון אחר ואמר: "אל-תקח מאתו נשך ותרבית" (שם, לו) ונתבאר בגמרא בכא מצינא (סא.), שגם לאו זה למלוה הוא, אלא שכל-אלו לאוי יתירי, כמו שבארנו בכלל התשיעי, לפי שכלם בענין אחד נכפלו, והוא שהזהר המלוה מלהלות ברבית. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק ה' מבכא מצינא.

יום שלישי כ"ט טבת ה'תשע"ב

מצות לא תעשה רלו.

המצוה הרל"ו — האזהרה שהזהר גם הלוח מלהלות ברבית. לפי שאלו לא בא לאו ללוח

חבל" (שם, ו). ולשון המשנה (שם): "לא רחים ורכב בלכד, אלא כל-דבר שעושין בו אכל נפש, שנאמר: כִּי־נֶפֶשׁ הוּא חֵבֶל". ונשאר שנבאר לך באן אמרם: "וחיב משום שני כלים, שנאמר: "לא-יחבל רחים ורכב", שאפשר לחשוב על-פי זה שהן שתי מצות, וכל-שכן באמרם (בבא מצינא קטז): "וחיב על הרחים בפני עצמן ועל הרכב בפני עצמו". וענין דבר זה, שכל-המשכן כלי שעושין בו אכל נפש — הרי זה עובר על מצות לא-תעשה, כמו שנתבאר; ואם משכן כלים רבים שכל-אחד מהם עושין בו אכל נפש — חיב על כל-כלי וכלי, כגון שמשכן כלי טחינה וכלי אפיה וכלי לישא. וזה ממה-שאין צריך לבארו, לפי שהוא דומה למי שחבל בגד אלמנת ראובן ובגד אלמנת שמעון ובגד אלמנת לוי שהוא עובר על כל-בגד ובגד. אבל ענין הדבר במי שחבל שני כלים, שבשניהם יחד נעשה אכל נפש ואין אחד מהם מספיק לעשיית אכל נפש בלעדי האחר, האם נאמר כיון שאין האכל נעשה אלא בשניהם יחד הרי הם ככלי אחד ויהיה חיב משום כלי אחד; או כיון שהם שני כלים — חיב על כל-אחד ואחד לבדו. לפיכך בארו לנו שהוא חיב עליהם משום שני כלים, אף-על-פי שבשניהם יחד נעשית המלאכה כמו רחים ורכב, שאין טוחנים באחד מהם בלעדי האחר, שאם חבל רחים ורכב יהיה כמי שחבל ערבת הלישה וספין השחיטה שהם שני כלים שכל-אחד מהם מיחד למלאכתו, וזהו ענין אמרם: "וחיב משום שני כלים, לא שהן שתי מצות. וזה לשון ספרי (פרשת כי תצא) בענין זה שבארתי לך, אמרו: "מה רחים ורכב מיחדין שני כלים ומשמשין מלאכה אחת וחיבין על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו, כך כל-שני כלים שמשמשין מלאכה אחת חיב על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו". ענין הדבר ובאורו: אף-על-פי שמשמשין מלאכה אחת חיב על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו. ואם עבר ומשכן — מוציאים מידו ויושב לבעליו, ואם אבד או נשרף קדם שיחזירנו — לוקח. וכך הדין בבגד אלמנה וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק ט' מבכא מצינא.

מכשל: ערב ועדים אין עוברים אלא משום
לא-תשימון עליו נשך". והעובר על לאו זה
(המלוה בריבית) — אם היא רבית קצוצה (ריבית
ממש, שפסקו — "קצצו" — את שיעורה מראש.
לעומת "אבק ריבית") — מוציאים אותה מידו
ומחזירים לזה שממנו נלקחה הרבית.

יום חמישי ב' שבט ה'תשע"ב

מצות עשה קצח.

המצוה הקצ"ח — הצווי שנוצטונו לבקש רבית
מן הגוי ואז נלוהו, כדי שלא נעזור לו ולא נחנהו
אלא נזיקו, אפלו בהלוואה ברבית שנתנה עליו
כזה שהזהרנו מלעשותו עם ישראל, והוא אמרו
יתעלה: "לנכרי תשיך" (דברים כג, כא), לפי שבא
לנו הפרוש המקפל שזה צווי, לא רשות. והוא
אמרם בספרי (פרשת כי תצא שם): "לנכרי תשיך
— זו מצות עשה; ולאחיק לא תשיך — זו מצות
לא-תעשה". וגם למצוה זו יש תנאים (הגבלות)
מדברבנן, ששכר נתבארו במסכת (בבא) מציצא
(ע:).

יום שישי ג' שבט ה'תשע"ב

יום שבת קודש ד' שבט ה'תשע"ב

מצות עשה רמו.

המצוה הרמ"ו — הצווי שנוצטונו בדין טוען
ונטען, והוא אמרו יתעלה: "על-כל-דבר-פשע
וגו' אשר יאמר כי-הוא זה" (שמות כב, ח). ולשון
המכלתא (פרשת משפטים שם): "כי-הוא זה —
עד שיודה במקצת (חובו — חייב שבועה)". ובדין
זה נכלל כל-מה שיפול בין בני אדם מן הטענות
שיש להם זה על זה, שיש בהן הודאה והפחשה.
וכבר נתבארו משפטי דין זה בפרק ג' (מבבא)
קמא ובריש (בבא) מציצא ובפרק ח', וגם בפרק
ה' ופרק ו' ופרק ז' משבועות. ומענין זה שאלות
רבות מפזרות במקומות רבים בתלמוד.

מללות ברבית היה אפשר לסבר שיהא המלוה
עובר מפני שהוא חומס ואין הלוה עובר, כי הוא
רק הסכים להיות נחמס, והיה זה דומה לאונאה
שעובר המאנה, לא המתאנה. לפיכך בא הלאו גם
ללוה שלא ילוה ברבית, והוא אמרו יתעלה:
"לא-תשיך לאחיק נשך בסף נשך אכל" (דברים
כג, כ), וכא הפרוש: לא תנשך לאחיק. ובפרוש
אמרו בגמרא בבא מציצא (עה:): "לוה עובר
משום לא-תשיך ומשום ולפני עור לא תתן
מכשל" (ויקרא יט, יד), כמו שנקבא בשנזכיר אותה
מצוה (לא תעשה רצט).

יום רביעי א' שבט ה'תשע"ב

מצות לא תעשה רלז.

המצוה הרל"ז — האזהרה שהזהרנו מלהתעסק
בהלוואת הרבית בין הלוה והמלוה, שלא נערב
לאחד מהם, ולא נעיד להם. ולא נכתב ביניהם
שטר במה שהסכימו עליו מעניני הרבית, והוא
אמרו יתעלה: "לא-תשימון עליו נשך" (שמות כב,
כד). ולשון גמרא בבא מציצא (עה:): "ערב ועדים
אינם עוברים אלא משום: "לא-תשימון עליו
נשך", אף-על-פי שבא במתעסקים ביניהם —
הרי הוא כולל גם את-המלוה, ולפיכך יהיה
המלוה ברבית עובר על ששה לאוין: האחד —
לא-תהיה לו כנשה, והשני — את-פספף לא-תתן
לו בנשך, והשלישי — ובמרבית לא-תתן אכלך,
והרביעי — אל-תקח מאתו נשך, והחמישי —
לא-תשימון עליו נשך, והששי — ולפני עור
לא-תתן מכשל. ושם אמרו: "ואלו עוברים בלא-
תעשה: המלוה, והלוה, הערב, והעדים; וחכמים
אומרים: אף הסופר — עוברים על בל-תתן, ועל
בל-תקח ממנו, ועל לא-תהיה לו כנשה, ועל
לא-תשימון עליו נשך, ועל ולפני עור לא תתן
מכשל". ובגמרא: "אמר אביי: מלוה עובר בכלן,
לוה עובר משום לא-תשיך ולפני עור לא תתן

שמואל-ב יט א-יב

יט א וירגז המלך ויעל על-עלית השער ויבך וכה | אמר בלכתו בני אבשלום בני בני אבשלום מיריתן מותי אני תחתיד אבשלום בני בני: ב ויגד ליואב הנה המלך בכה ויתאבל על-אבשלום: ג ותהי התשעה ביום ההוא לאכל לכל-העם פישמע העם ביום ההוא לאמר נעצב המלך על-בנו: ד ויתגנב העם ביום ההוא לבוא העיר באשר יתגנב העם הנכלמים בנוסם במלחמה: ה והמלך לאט את-פניו ויזעק המלך קול גדול בני אבשלום אבשלום בני בני: ו ויבא יואב אל-המלך הבית ואמר הבשת היום את-פני כל-עבדיך הממלטים את-נפשך היום ואת נפש בניך ובנתיך ונפש נשיך ונפש פלגשיך: ז לאהבה את-שנאיך ולשנא את-אהביך כי | הגדת היום כי אין לך שרים ועבדים כי | ידעתי היום כי לא (לו קרי) אבשלום חי וכלנו היום מתים פישא ישר בעיניך: ח ועתה קום צא ודבר על-לב עבדיך כי ביהוה נשבעתי פישא יוצא אס-ילין איש אתה הלילה ורעה לך זאת מפל-הרעה אשר-באה עליך מנעריך עד-עתה: ט ויקם המלך וישב בשער ולכל-העם הגידו לאמר הנה המלך יושב בשער ויבא כל-העם לפני המלך וישראל גם איש לאהליו: י ויהי כל-העם נדון בכל-שבט ישראל לאמר המלך הצילנו | מן אבינו והוא מלטנו מן פלגשים ועתה ברח מן-הארץ מעל אבשלום: יא ואבשלום אשר משחנו עלינו מת במלחמה ועתה למה אתם מחרשים להשיב את-המלך: יב והמלך דוד שלח אל-צדוק ואל-אביתר הכהנים לאמר דברו אל-זקני יהודה לאמר למה תהיו אחרנים להשיב את-המלך אל-ביתו ודבר פלי-ישראל בא אל-המלך אל-ביתו:

רש"י

(א) בני בני. שמנה פעמים, אמרו רבותינו (סוטה י ב): שבעה דאסקיה משבעה מדורי גיהנם, וחד דאייתיה לעלמא דאתי: (ה) לאט את פניו. (תרגום): כריך ית אפוחי, כמשפט האבלים: לאט. כמו (מלכים-א יט ג): וילט פניו באדרתו; (שמואל-א כ א): הנה היא לוטה בשמלה: (ח) כי אינך יוצא. אם אינך יוצא: (ט) וישראל נס. אותם שהיו עם אבשלום: (י) כל העם נדון. מתווכחים זה עם זה: (יב) ודבר כל ישראל בא אל המלך. כל זה מדברי שליחותו:

מצודת ציון

(א) וירגז. ויחרד: עלית. מלשון עלה: וכה. וכן: (ה) לאט. עטף וכסה, כמו (מלכים-א יט ג): וילט פניו באדרתו: (ז) לו אבשלום. אם אבשלום, כמו (שופטים ח ט): לוא החייתם: (ט) ילין. מלשון לינה: (י) נדון. מלשון דין וויכוח: (יא) מחרשים. שותקים:

מצודת דוד

(א) בני אבשלום וגו'. אמרו רבותינו ד"ל (סוטה יב) שאמר שמונה פעמים בני, שבעה להעלותו משבעה מדורי גיהנם, והשמיני להביאו לגן עדן. ולפי פשוטו: כן דרך המייללים לכפול דבריהם, כמו (ירמיהו ד ט): מעי מעי אוחילה: מי יתן וגו'. הלואי והייתי אני מת במקומך: (ג) לאבל. נהפך לאבל: (ד) ויתגנב. לא באו לעיר ביד רמה ובשמחה כדרך המנצחים,

כי אם בהסתר כגנב, וכדרך ביאת הנסים מן המלחמה, הנכלמים לבוא בפרסום: (ה) לאט את פניו. דרך צער ואבל: (ו) הובשת היום. במעשיך ביישת את עבדיך אשר מלטו אותך ובניך וגו', והוא במה שהיה מתאבל על אבשלום: (ז) לאהבה. להיות אוהב את שונאיך להתאבל על מותו, וממילא שנואים לך אוהביך הממלטים נפשך, על כי רע בעיניך הריגתם אותו: כי הגדת היום. רצה לומר: באבלך זה, כאלו תגיד שאין לך שרים ועבדים, רצה לומר: שאינם חשובים לכולם, כמוהם כאין, ואין לך ביוש גדול מזה: כי ידעתי היום. בצערך זה, יודע אני שהיה ישר בעיניך שאבשלום ישאר חי, וכולנו נמות, כי הלא אי אפשר אשר שנינו נגבר במלחמה, כי אם האחד יפול, והואיל ואתה מיצר בנפילת בנך, יורה שהיה ישר בעיניך בהפכו, ונראה מזה שאין אנו חשובים בעיניך לכולם, ולכלימה תחשב לנו: (ח) על לב עבדיך. רצה לומר: דברים טובים המקובלים על הלב, בעבור נצחון המלחמה: כי אינך. תחסר מלת אם, ומשפטו: כי אם אינך יוצא, אזי נשבעתי אם ילין איש אתה הלילה, רצה לומר: לא ילין מי אתך, כי כולם ימאסו בך וילכו להם: ורעה לך. הדבר הזה יגרום לך רעה, יותר מכל הרעה וגו': (ט) הגידו. הרואים אותו יושב בשער: ויבא כל העם. בא לראות פניו: וישראל. אותם שהיו עם אבשלום: (י) כל העם נדון. היו מתווכחים זה עם זה, ולתוספת ביאור אמר שהויכוח היה בכל שבטי ישראל: ועתה. רצה לומר: עם היות ידי רב לו מול אויביו, עם כל זה ברח מעל אבשלום, וזה יורה לשלמותו, שלא נתן מקום לבנו לחטוא נגדו ביותר: (יא) מת במלחמה. ומזה נראה שעדיין דוד בהצלחתו עומד: (יב) למה תהיו אחרונים. רצה לומר: הלא סוף הדבר יהיה שגם אתם תחזירו אותו, ואם כן למה יקדימו ישראל ואתם אחריהם, הלא דבר ישראל כבר בא אל המלך לשוב אל ביתו, כמו שכתוב למעלה ויהי כל העם נדון וגו', ושלחו מיד אחריו ואף כי לא נזכר, וכן נאמר למטה שאמרו ישראל: ולא היה דברי ראשון וגו':

תהלים מ יג

מ. י כִּי אֶפְפוּ-עָלַי | רָעוֹת עַד-אֵין מִסְפָּר הַשִּׁיגוֹנִי עֲוֹנֹתִי וְלֹא-יִכְלָתִי לְרֹאוֹת עֲצָמוֹ מִשְׁעָרוֹת רִאשֵׁי
וְלִפִּי עֲזָבוֹנִי יָד רִצָּה יְהוָה לְהַצִּילָנִי יְהוָה לְעֹזְרֹתִי חֹשֶׁה: טו יִבְשׁוּ וַיַּחֲפְּרוּ | יַחַד מִבְּקָשִׁי נִפְשִׁי לְסִפּוֹתָהּ
יִסְגּוּ אַחֲרָיו וַיִּפְלְמוּ חִפְצֵי רַעְתִּי: טז יִשְׁמוּ עַל-עֵקֶב בְּשֹׁתָם הָאֹמְרִים לִי הָאֵח: ז יִשְׁמְחוּ |
בְּךָ כָּל-מִבְּקָשֶׁיךָ יֵאמְרוּ תָמִיד יִגְדֵּל יְהוָה אֱהִי תִשְׁוֶעְתָּךְ: יח וְאֲנִי | עָנִי וְאֲבִיוֹן אֲדֹנִי יַחֲשֹׁב לִי עֹזְרָתִי
וּמִפְּלִטִי אֶתָּה אֱלֹהֵי אֱלֹהֵי תַּאֲחָר:

רש"י

טריצ"ש בלע"ז, על עקב אנ"שי טריצ"ש: האומרים
לי האח. האומרים עלי בשבילי האח כשהצרה באה
מתהללים באידי, כל עני ואביון שבתהלים אינו אלא
כנגד ישראל: (יח) יחשב לי. יתן לי לב לחשוב
עניותי ואביונותי להושיעני: יחשב לי. פנישו"יט
בלע"ז:

מצודת ציון

(יג) אפפו. סבבו כמו אפפוני חבלי מות (לעיל יח): עצמו.
ענין ריבוי: (טו) לספותה. לכלותה כמו ספתה בהמות (ירמיה
כב): יסוגו אחור. יחזרו לאחור: (טז) ישומו. לשון שממון:
עקב. ענין שכר וגמול כמו עקב תשמעון (דברים ז): האח. הוא
ענין לשון שמחה: (יח) ואביון. הוא דל מעני כי תאב הוא
לכל דבר היות הכל נמנע מאתו: תאחר. מלשון איחור
והמתנה:

אל תאחר. להביא את התשובה:
אל תאחר. להביא את התשובה:

מצודת דוד

(יג) השיגוני. המקטריגים הנעשים מעונותי רדפו אחרי
והשיגוני: ולא יכלתי לראות. כי כהו עיני מהצרות: ולבי
עזבני. הלך ממני אומץ הלב: (יד) רצה. וכשתרצה אין מי
שימחה בידך: (טו) יבשו. כשיראו הצלתי: יסוגו אחור.
כאדם הבוש החוזר על עקבו: (טז) ישמו. יהיו שוממים
בעבור גמול שכר בשתם שמביישים אותי ואומרים עלי האח
ושמחים לצרתי: (יז) כן. בתשועתך: אוהבי. האוהבים
שיבוא להם התשובה על ידך יאמרו תמיד יגדל ה' ר"ל יבוא
להם התשובה ויהללו את ה': (יח) עני ואביון. אני מכניע את עצמי לפניך כעני ואביון וה' יחשב לי את ההכנעה הזאת לזכות:
אל תאחר. להביא את התשובה:

יהל אור

על כולא כו' ע"ש כמו זעקת סדום ועמורה כי רבה כמו
גדלה בבחי' עשיה והכל כדי שיהי' נפלאותיך ומחשבותיך
שהיא התורה יומשך אלינו כו' והמכוון רבות הם ז"ת
דאצילות שנמשכו בבחי' עשיה ממש שהרי שמים וארץ
גשמיים שרשן מזו"נ. וגם שמים זהו אש ומים שהם חו"ג
שהן בחי' לך ה' הגדולה והגבורה כו' נמצא השפיל א"ס
ב"ה ז"ת דאצילות שיהי' עולם חסד יבנה ממש. וכ"ז בשביל
אשר נפלאותיך ומחשבותיך הם ג"ר כח"ב יומשכו אח"כ
אלינו ממש ע"י התורה דמחו"ב נפקת. ילקוט ח"א בשלח
ע"פ עושה פלא סוף רמז ר"נ (ע"מ ע"ט ב' קי"א א' קי"ט
א' בחיי קמ"ג ב'):

(ז) בפלח הרמון ש"א פ"א פ"י כי רבות עשית קאי על ע"ס
דאצילות שתכלית אצילותן במספר עשר ולא תשע כדי
שיומשכו נפלאותיך ומחשבותיך אלינו שבישראל ג"כ יש
עשר בחי' ע"ש. וארז"ל מחשבתך של ישראל קודם לכל דבר.
יותר י"ל העשר בחי' הם ג' שריגים כהנים לויים וישראלים
ובכל א' ג'. כהנים כה"ג סגן כהן הדיוט. לויים גרשון קהת
ומררי. ישראלים יעקב ישראל ישורון. וכללותם הם עשר בחי'
כ"נ לפי דעתו:

יז ישישו וישמחו בך כו' יגדל הוי' כו'. ע' בבחי' פ' שלח
ע"פ ועתה יגדל נא כה. ועמ"ש מזה שם ע"פ הנ"ל:

(ה) בשל"ה דף י"ד ע"ב בשם הרמ"ע בפלח הרמון מחשבתך
של ישראל קדמה לכל דבר כטעם רבות עשית ה' אלקי
נפלאותיך ומחשבותיך אלינו עכ"ל. לפ"ז רבות עשית קאי על
בריאת העולם מאין ליש וכמ"ש מה רבו מעשיך ה' כולם
בחכמה עשית וכתוב שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה כו'
מרום אונים כו'. גם ע"ד ארך אפים ורב חסד כו' וכן ארז"ל
דור אנוש היו ניזונים בחסדו של הקב"ה אעפ"כ נפלאותיך
ומחשבותיך אלינו שתכלית המכוון מזה ה' שיקבלו ישראל
את התורה כו' וכמאד"ל פ"ט דשבת ע"פ ארץ יראה ושקטה
כו'. ואפ"ל פ"י רבות עשית עדמ"ש במדרש אסתר בסופו אתה
מוצא שמדות טובות של הקב"ה בהשפעה בפרוי ורביי הטוב
ברבוי החסד ברבוי כו' ע"ש ט' דברים והנראה שהם ט"ס
דא"א שלמעלה מהאצילות שהם בלי גבול כידוע ההפרש בין
רב חסד דא"א לחסד דז"א וזהו רבות עשית ועם היותן בחי'
שלמעלה מאתעדל"ת ומשם מקבל פרעה כמ"ש בת"א בד"ה
בשלח פרעה בענין כמה ארך אפים לפניו כו' אעפ"כ
נפלאותיך ומחשבותיך כמ"ש מה רב טובך אשר צפנת ליראך
דוקא וכן ורב שלום בניך כו':

(ו) בת"א פ' מקץ בד"ה ויהי מקץ פ"י רבות עשית מה
שנשתלשל עולמות העליונים וע"ס שנק' רבות (ע' זח"א
ויחי רמ"ז ע"פ רבות בנות מאי רבות גדולות עילאין ורברבין

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

רש"י

מתני ליה לחייה בר רב א"ר זכריה בן קפוטל. בפ"א ומחוי ליה רב בבי"ת עשה לו סימן שהוא קבוטל בבי"ת: ירמזו יקרוץ יורה. כולן לשון אחד הן אלא שזה נופל על העינים וזה נופל על האצבעות שנאמר (משלי ו) קורץ בעיניו מולל ברגליו מורה באצבעותיו: כפרק ראשון. צריך בו כוונה שנאמר בו (דברים ו) והיו הדברים האלה על לבבך: כס. שיש לך להשמיע מה שאתה מוציא מפיך: ולא כתפלה. שהתפלה בלחש שנאמר (ש"א א) וקולה לא ישמע כך מצאתי בשאלתות דרב אחאי גאון: כס. בדברי תורה: ולא בדברים אחרים. שיחת הילדים וקלות ראש: לא יוכל איש לדבר. אין לו רשות: מתני' אצבע צרדא. מפרש בגמ' והפג. טייל להפיג שינה מעיניך עמוד והפג אחת שחוק לנו פעם אחת על הרצפה להפיג שינתך ובגמרא מפרש מאי היא: ומעסיקין אותנו בהפיגותם ובטיליהם שלא יישן עד שמגיע זמן שחיתת תמיד של שחרית שהוא בהאיר המזרח: גמ' צרתה רדא. צרתה של זו אצבע תהי צרה לזו ומאי היא זו גודל באצבע הסמוכה לגודל היה מחברו לאגודל בחזקה ושומטה ומכה על כפו ונשמע הקול: כבוליה כי רב. בית המדרש: על חדת. דרך חידוש הראה לנו: אחוי קידה. נועץ גודליו בארץ ושוחה ונושק את הרצפה ועומד כך מפורש במס' סוכה (דף גג.).

דף יח עמ' א: שנינו במשנה: אָמַר רַבִּי זְכַרְיָה בֶּן קְבוּטָל וכו' פעמים הרבה קרית לפניו בדניאל. מַתְנֵי לִיָּה רַב חֲנַן בֶּר רַבָּא לְחַיִּיא בַר רַב קַמְיָה דְּרַב - רב חנן בר רבא לימד את משנתינו לחייה בר רב לפני רב בגירסא כזו, אָמַר רַבִּי זְכַרְיָה בֶּן קְבוּטָל - שאמר ששמו של אביו של רבי זכריה הוא קבוטל עם אות פ"א, וּמַחְוֵי לִיָּה רַב בִּידִיה - ורב ששמע את דבריו רימז לו באצבעותיו כמין צורת אות ב"ת, שהיה לו לקרוא שם אביו קְבוּטָל עם אות ב"ת. שואלת הגמרא: וְנִימָא לִיָּה מִימַר בפירוש שצריך לומר רבי זכריה בן קבוטל בבי"ת ולא בפ"א, ומדוע רק רמז לו באצבעותיו. משיבה הגמרא: קְרִיאַת שְׁמַע הָהוּא קָרִי רב באותו זמן, ולא היה יכול להפסיק ולכן רק רמז לו. מקשה הגמרא: וְכִי הָאֵי גֻּוּנָא לרמזו בלי לדבר, מִי שָׁרִי - האם מותר באמצע קריאת שמע, וְהָאֵמַר רַבִּי יִצְחָק בֶּר שְׁמוּאֵל בֶּר מִרְתָּא, הַקּוֹרֵא אֶת שְׁמַע לֹא יִרְמֹז בְּעֵינָיו וְלֹא יִקְרוֹץ בְּשִׁפְתוֹתָיו וְלֹא יוֹרֵה בְּאַצְבָּעוֹתָיו וּמוֹכַח שְׁבַשְׁעַת קְרִיאַת שְׁמַע אֲסוּר לַעֲשׂוֹת שׁוּם רִמְזָא אֲפִילוּ אִם אֵינוֹ מְדַבֵּר בִּפְנֵי. וְתִנָּא בְּרִייתָא, רַבִּי אֱלֶעָזָר חֲסִמָא אֹמְרִי, הַקּוֹרֵא אֶת שְׁמַע וּמִרְמֵז בְּעֵינָיו וּמִקְרֵץ בְּשִׁפְתוֹתָיו וּמִרְיָה בְּאַצְבָּעוֹ, עָלָיו הַכְּתוּב אֹמֵר (ישעיה מג כב) 'וְלֹא אֶתִי קְרִאתָ יַעֲקֹב', כלומר לא עשית כראוי וכהלכה בזה שקראת בדרך עראי. הרי שאסור לרמז באמצע קריאת שמע, ואם כן כיצד רמז רב לחנן בר רבא באמצע קריאת שמע. מתרצת הגמרא: לֹא קִשְׁיָא, הָא - מה שלמדנו שאסור לרמז באמצע קריאת שמע מדובר בְּכַפֶּרָא רָאשׁוֹן - בפרשה ראשונה של קריאת שמע, וצריך לכיין היטב בקריאתה, הָא - מה שרב רימז לחנן בר רבא היה בְּכַפֶּרָא שְׁנִי - בפרשת 'והיה אם שמוע', שבה מותר לרמז ואין צריך לכיין כל כך בקריאתה.

תְּנוּ רַבָּנִי, נאמר בפרשת שמע 'וְדַבַּרְתָּ בָּם', ודורשים 'בָּם' - בקריאת שמע צריך 'ודברת', שהקורא ישמיע לאזניו את מה שמוציא מפיו, וְלֹא בְּתַפְלָה שצריך לאומרה בלחש.

דרשה נוספת על הפסוק 'ודברת בם': 'וְדַבַּרְתָּ בָּם', 'בָּם' - בדברי תורה יֵשׁ לָךְ רִשּׁוֹת לְדַבֵּר ולעסוק, וְלֹא בְּדָבָרִים אֲחֵרִים, כגון שיחת הילדים ודברי קלות ראש. רַבִּי אֲחָא אֹמְרִי, 'וְדַבַּרְתָּ בָּם', עֲשֵׂה אוֹתָן - את לימוד התורה קִבֵּעַ, וְאַל תַּעֲשֶׂם עֲרָאִי.

דרשה נוספת: אָמַר רַבָּא, הַשָּׁח שִׁיחַת חוּלִין - שיחה של קלות ראש עוֹבֵר בְּעֲשֵׂה, שְׁנֵאֲמַר 'וְדַבַּרְתָּ בָּם', 'בָּם' אתה רשאי לדבר וְלֹא בְּדָבָרִים אֲחֵרִים. רַב אֲחָא בֶּר יַעֲקֹב אֹמְרִי, הַשָּׁח שִׁיחַת חוּלִין עוֹבֵר בְּלֹא, שְׁנֵאֲמַר (קהלת א ח) 'כָּל הַדְּבָרִים יִגְעִים לֹא יוֹכֵל אִישׁ לְדַבֵּר', כלומר, כל הדברים שהם יגעים כגון שיחת חולין אין רשות לאיש לדבר אותם.

משנה בקָשׁ - כאשר נטה הכהן גדול לְהִתְנַמֵּן, פָּרְחֵי כְּהוּנָה - כהנים בחורים שזקנם מתחיל לצמוח, מִפִּין לְפָנָיו בְּאַצְבָּע צֶרְדָּא - משמיעים קול באצבעותיהם להעירו בכדי שלא יראה קרי מתוך שינתו. וְאֹמְרִים לוֹ, אִישִׁי כְּהֵן גָּדוֹל, עֲמוּד וְהִפָּג אֶחָת עַל הָרִצְפָּה - עמוד וטייל על הרצפה ושחוק לפנינו פעם אחת, כדי להפיג ולהעביר את השינה, וּמַעֲסִיקִין אוֹתוֹ בְּטִיּוֹל זֶה עַד שִׁיגִיעַ זְמַן הַשְּׁחִיטָה של התמיד כשיאיר המזרח.

גמרא מבררת הגמרא: מַאי צֶרְדָּא - איזו אצבע נקראת צרדא, ומדוע נקראת כך. מבארת הגמרא: אָמַר רַב יְהוֹנָדָה, צֶרְתָּה דְּדָא - האצבע שהיא צרה לזו, מַאי הִיא - וכלפי מי אצבע זו חשובה צרה, גוּדְלָא, כלומר האצבע השניה שהיא סמוכה לאגודל והיא נקראת בשם אצבע, מכונה צרה של האגודל הסמוכה לה, והיא מחבר את האצבע לאגודל בחזקה ושומטה ומכה על כפו ונשמע הקול. מַחְוֵי רַב הוּנָא - רב הונא הראה בידו היאך עושים קול זה, וְאֶזְלַל קָלָא - והלך הקול ונשמע בְּכוּלֵי בֵּי רַב - בכל בית המדרש.

שנינו במשנה: וְאֹמְרִים לוֹ אִישִׁי כְּהֵן גָּדוֹל הִפָּג אֶחָת עַל הָרִצְפָּה וכו'. אָמַר רַב יִצְחָק, עַל חֲדָת - דבר חידוש בקשו מהכהן שיראה להם, וּמַאי הִיא הדבר חידוש, אָמְרִי לִיָּה אַחׁוּי קִידָה - אמרו לו שיקוד קידה לנעוץ את גודליו ברצפה ולהשתחוות ולגעת בראשו ברצפה בלי שגופו יגע בארץ ואז להתרומם. וזהו השחוק שבקשו ממנו שיראה לפניו, כדי שעל ידי הקושי שבקידה זו תפוג שינתו.

קָדִים אֲתִי סִיחָרָא תִּלְתָּא יוֹמִי – מקדים ובא מולד הלבנה שלשה ימים לפני ראש השנה של השנה הבאה. שכן אם השנה היא כסדרה חודש אחד מלא ואחד חסר, נמצא שמדי שני חדשים שהם חמשים ותשעה יום משתוה יום ראש חודש עם יום המולד, שכן בין מולד למולד ישנם כ"ט וחצי יום ותשצ"ג חלקי השעה, ובשני מולדות יחד יש חמשים ותשעה וכשעה ומחצה. ולפי חשבון זה ראש השנה ומולד תשרי מתקדם בארבעה ימים מימות השבוע מראש השנה ומולד תשרי שלפניו, וכגון שחל מולד תשרי בליל שבת ובאותו יום נקבע ראש השנה, מולד תשרי וראש חודש תשרי של השנה הבא יחול בליל יום רביעי. אבל אם נעשה תשעה חדשים מלאים ושלשה חסרים, יתוספו עוד שלשה ימים למנין ימי השנה, ויחול ראש השנה של השנה הבאה שלשה ימים לאחר מולד תשרי, שכן מולד תשרי יחול בליל רביעי, ואילו ראש השנה יקבע בליל שבת שלאחריו. ואין לעשות כן כדי שלא ירננו הבריות על חכמים שהם עושים ככל שירצו, וקובעים את החדשים מבלי להתחשב בזמן האמיתי של המולד.

מסיקה הגמרא את קשייתה: הלא מטעם זה גם אין לעשות שמונה חדשים מלאים, שהרי הַשְּׁתָּא נָמִי קָא קָדִים אֲתִי תְּרִי יוֹמִי – גם עתה יקדם המולד לראש השנה בשני ימים, מחמת תוספת שני הימים של שני החדשים המלאים היתירים, וגם בכך יבואו הבריות לרנן על חכמים. מתרצת הגמרא: בְּדָאֵמֶר רַב מִשְׁרָשָׁיָא להלן (ע"ב) לתרץ את מה ששינוי בברייתא שלפעמים חל ראש השנה באותו יום בשבוע שחל בו יום הנף העומר, שמדובר בַּגּוֹז שֶׁהֵיְתָה שְׁנָה זו מְעוּבֶרֶת, הָכָא נָמִי בדברי משנתנו שאפשר לעשות שמונה חדשים מלאים, מדובר בַּגּוֹז שֶׁהֵיְתָה שְׁנָה שְׁלִפְנִיָּה מְעוּבֶרֶת, וְחֹדֶשׁ אֲדֵר שְׁנוּסָף לְצוּרֶךְ עֵיבוּר הַשְּׁנָה בִּידֵינוּ לעשותו כל סוג חֹדֶשׁ שהוא, בין מלא של שלשים יום, ובין חסר של כ"ט יום. ואם עשינו את חודש העיבור של השנה שעברה חסר, נמצא שהקדמנו את ראש השנה של שנה זו שלאחריה יום אחד לפני המולד. ומעתה אף אם נעשה בשנה זו שמונה מלאים לא יתאחר ראש השנה הבא יומיים אחרי המולד, שכן דִּל יִרְחָא מִלֵּיא בְּהָדִי יִרְחָא חֲסִירָא – הסר חודש מלא אחד של שנה זו כנגד חודש חסר אחד של שנה שעברה. כלומר, כנגד איחור ראש השנה הבא ביום אחד מחמת החודש המלא השמיני, מקדים חודש העיבור החסר של השנה שעברה את ראש השנה הבא ביום אחד.

שוב מקשה הגמרא: וְאִכְּתִי חֵד יוֹמָא – והרי גם באופן זה עדיין מתאחר ראש השנה יום אחד אחרי המולד, שכן לולא החודש החסר

מהשנה שעברה היה מתאחר ראש השנה הבא ביומיים, ועתה הוא מתאחר ביום אחד, ועדיין יש לחשוש לרינון. מתרצת הגמרא: איחור של יום אחד לֹא אֲדַעְתִּיהוּ דְאִינְשִׁי – אין עולה על דעת בני אדם לתמוה עליו ולרנן מחמתו על חכמים, ועל כן אין לחשוש לו. הגמרא מביאה שיטה אחרת בביאור דברי המשנה 'לא נראה יתר על שמונה': עוֹלָא אָמַר, כוונת המשנה היא שלא נִרְאָה לְחַכְמִים לְהַסֵּר יִתֵּר עַל שְׁמוֹנָה – לעשות יותר משמונה חדשים חסרים בשנה, וְאִמְאִי מְעַמָּא קָאֵמֶר – ואמר זאת תנא המשנה כנתינת טעם לדברי הרישא, ולא כדין בפני עצמו. וכך הוא פירוש דבריו, מָה מְעַם אֵין פּוֹחֲתִים מְאֻרְבָּעָה חֲדָשִׁים הַמְעוּבָרִים בְּשָׁנָה, מְשוּם דְלֹא נִרְאָה לְחַכְמִים לְהַסֵּר יִתֵּר עַל שְׁמוֹנָה חֲדָשִׁים, מִהֲטַעַם הַמְּבֹאֵר בְּסוּמָךְ. מקשה הגמרא: מָאִי שְׁנָא תַּשְׁעָה דְלֹא עוֹשִׂים אוֹתָם חֲסִרִים, מְשוּם דָּאֵם בֵּין מִיִּתְרָא סִיחָרָא תִּלְתָּא יוֹמִי – נמשכת הלבנה הישנה של אלול שלשה ימים לאחר ראש השנה של השנה הבאה, שכן בשנה כסדרה חל ראש השנה ביום המולד כאמור, ועל ידי חיסור שלשה חדשים נוספים יוקדם ראש השנה בשלשה ימים. אם כן הַשְּׁתָּא נָמִי – גם עתה כשנעשה שמונה חסרים קָא מִיִּתְרָא תְּרִי יוֹמִי – תתמשך הלבנה הישנה יומיים לאחר ראש השנה מחמת חיסור שני החדשים הנוספים. מתרצת הגמרא: בְּדָאֵמֶר רַב מִשְׁרָשָׁיָא לתרץ את דברי הברייתא להלן, שהיא מדוברת בַּגּוֹז שֶׁהֵיְתָה שְׁנָה מְעוּבֶרֶת, הָכָא נָמִי יש להעמיד את דברי משנתנו בַּגּוֹז שֶׁהֵיְתָה שְׁנָה שְׁלִפְנִיָּה מְעוּבֶרֶת, ועשינו את חודש העיבור מלא, ונמצא שהתאחר ראש השנה של שנה זו יום אחד לאחר מולד תשרי. ומעתה אף אם נעשה בשנה זו שמונה חסרים לא תתמשך הלבנה הישנה יומיים לאחר ראש השנה הבא, שכן דִּל יִרְחָא חֲסִירָא בְּהָדִי יִרְחָא מִלֵּיא – הסר חודש חסר אחד של שנה זו כנגד חודש העיבור המלא של השנה שעברה. כלומר, הקדמת ראש השנה הבא מחמת החודש החסר השמיני של שנה זו, מתבטלת על ידי איחור ראש השנה הקודם מחמת חודש העיבור של השנה שעברה. שוב מקשה הגמרא: וְאִכְּתִי אִיכָא חֵד יוֹמָא – והרי גם באופן זה עדיין מתאחר המולד לאחר ראש השנה הבא ביום אחד, שכן לולא החודש המלא מהשנה שעברה היה מתאחר ביומיים, ועתה הוא מתאחר ביום אחד. מתרצת הגמרא: משום איחור המולד ביום אחד בלבד לא יבואו הבריות לרנן אחר חכמים, משום דְּכִבְרִי אִיתְחַזְּזוּי אִיתְחַזְּזוּי וְאִנְנוּ לֹאֻ אֲדַעְתִּין – יסברו שאכן נראה המולד לבית דין בראש השנה, אלא שלא עלה בדעתנו לשים לב ולראותו, ורק כאשר יתאחר המולד ביומיים יבואו לרנן על חכמים.

המשך ביאור למס' ערכין ליום שני עמ' א

שמשמע שאין להפסיק כלל ואפילו לא הפסקה מועטת. שינוי במשנה שנים עשר יום בַּשְּׁנָה מִכָּה בְּחִלְלִי וכו' לפני המזבח. מבררת הגמרא: מָאִי שְׁנָא הֵנִי – מה השתנה באלו הימים שמנגנים בהם בחליל מימים אחרים. מבארת הגמרא: הוּאֵיל וְיַחֲדִי גוֹמֵר בְּהֵן אֶת הַחֵלֶל – מכיון שגם היחיד אומר בהם הלל שלם, דָּאֵמֶר רַבִּי יוֹחֲנָן מְשוּם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָזָדָק, ישנם שְׁמוֹנָה עָשָׂר יָמִים בִּשְׁנָה שֶׁיַּחֲדִיד גוֹמֵר בְּהֵן אֶת הַחֵלֶל, ואלו הם, שְׁמוֹנָה יָמִי הַחֵג של סוכות, וְשְׁמוֹנָה יָמִי הַחֲנוּכָּה, וְיוֹם טוֹב הָרֵאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, וְיוֹם טוֹב (הָרֵאשׁוֹן) שֶׁל עֲצֵרֶת – חג השבועות. ובאלו הימים, מלבד ימי

החנוכה שאין בהם קרבן היום, מנגנים בחליל לפני המזבח. ובגולף – בחוצה לארץ, שנוהגים יום טוב שני של גלויות מספיקא דיומא, ישנם עָשָׂרִים וְאַחַד יָמִים שהיחיד גומר בהם את ההלל, ואלו הם, תַּשְׁעָה יָמִי הַחֵג של סוכות, וְשְׁמוֹנָה יָמִי הַחֲנוּכָּה, וְשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל פֶּסַח, וְשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל עֲצֵרֶת. מבררת הגמרא במה שונים אלו הימים שגומרים בהם את ההלל: מָאִי שְׁנָא בְּהֵן הַסּוּכוֹת דָּאִמְרִין הַלֵּל שְׁלֵם בְּכָל יוֹמָא מימות החג, וּמָאִי שְׁנָא בְּפֶסַח דְלֹא אִמְרִין הַלֵּל שְׁלֵם

ערכין. פרק שני – אין נערכין דף ט עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזולץ)

תוספות

קכג

קדים [אתי] סיהרא — חרתא שלשה ימים קודם ראש השנה. שהמולד ביום רביעי, וראש השנה בשבת, ומרגני עלמא בחר רבנן, למימר: כל מה דבעו עבדי. כדאמר רב משרשיא — לקמן, גבי עצרת: כגון שהיתה שנה מעוברת. הכא נמי, כגון שהיתה שנה שלפניה מעוברת. ועיבור שנה חדש — ובידינו לעשות חדש של תוספת השנה בין מלא ובין חסר. ואת עיבור של שנה של אשתקד עשינו חסר, ונמצא שהקדמנו תשרי שעבר לפני מולדו כמדת חסרון חדש אחד, לפיכך אנו יכולין לאחר תשרי זה כמדת מילוי חדש אחד, כדקאמר: דל ירחא מלא לבהדי חסירא. ואבתי חד יומא — ואף על גב דיומא ופלגא היא — חד יומא קרי ליה. והוא הדין נמי אם היתה זו מעוברת הוה מצי נמי לתרצוי, דנראה לעבר שמונה חדשים. והאי דנקט שנה שלפניה — משום דלא מיתוקמא מתניתין בשנה מעוברת, דקתני: אין פותחין מארבע חדשים מעוברין, דא בארבעה מעוברים סגי. ואי במעוברת — פשו להו תשעה חסירין, ובין לרב הונא בין לעולא אפילו שמונה חסירין ליכא לאוקמא אלא במעוברת, אבל תשעה — לא בפשוטה ולא במעוברת כדלקמן. לא אדעתיהו דאניש — אחד יומא לא תמדי, ולא מרגני. מיתרא סיהרא — עתיקא שלש יומי אחר ראש השנה. דסדר תולדות החדשים למולד הלבנה אחד מלא ואחד חסר כדפרישית, וכי עברת תלתא חסירין — טפי מקדמת ליה לראש השנה שלש יומי. שהיתה שנה שלפניה — של אשתקד מעוברת, וחדש העיבור שלשים יום, ולמנץ הלבנה לא הוי אלא עשרים ותשעה ופלגא, אשתבח דמאחרת לראש השנה פלגא יומא, והשתא לא קדים לראש השנה אלא יומא ופלגא. וכיון דלא הוו שנים שלימים — חד קא חשיב ליה. והיינו דקא פריך: ואבתי איכא חד יומא. איתחוו איתחוי — לבנה לבית דין, ואנן הוא דלא אדעתן למימסר נפשין ולמייחזיה, הילכך לא מרגני.

במאי

— משמע דלעולם לא אירע כן, והשתא אנו דוחים בו מולד הבא בגטר"ד וקבע ביום חמישי, ואיכא תרי יומי? וליכא לדחויי דהשתא לא איכפת לן מיהא, דמכמה דברים אין מנהג שוה למה שהיה בימי האמוראים, דביניהם לא הוי דוחין יום אחד מפני ערבה כאשר אנו דוחים. דהא ליתא, דהא רש"י פירש תירץ: דלכך לא דחו השתא יום שביעי לקיים מצות שופר, משום דאם כן זימנן דאשכחן דמקדים תרי יומי, דאירע המולד בחי"ח ונחמה גם למחר משום תרי שבי, ואי דחינו ליה גם ביום שביעי עד יום ראשון — אשתבח דמקדים תרי יומי. השתא נמי דייקנן? ותירץ רש"י: דלכך אין אנו תופסין גטר"ד להקדים תרי יומי, דלבני בבל מיכסי סיהרא שמונה עשרה מחזרתא (ושית מעתיקא) כדאיתא סוף פרק קמא דראש השנה (כב), ולא הוי מקדים תרי יומי, הואיל ולא לכל נראית באותו יום עד למחר. ואם תאמרו: אם כן, מאי קשיא ליה (תרי) נמי מקדים תרי יומי? הלא כשהמולד דאשתקד בתחילת ליל שבת האידנא ברביעי שמונה שעי, וליכא דקדמה תרי יומי ויש לומר: דמשמע ליה דהמולד דאשתקד היה ביום ששי שמונה עשרה או דלמא, דומיא דרישא דאין פותחין מארבעה חדשים מעוברין שמונה חסירין. דבכך תפרש לרב הונא. וכן מפרש לה לעולא בסמוך. ולא משכחת פירושו של עולא דשמונה חסירין עבדינן, רק בבחאי גוונא שמולד דאשתקד היה מיום שלפני הקיבו. הילכך משמע ליה לרב הונא דסיפא נמי מיידי בהכי, שהמולד דאשתקד קדם ליום הקיבו בששה שמונה עשרה, הילכך האידנא המולד ביום ארבעה שתי שעות, דכי נמי מיכסי שמונה עשר שעות תראה ביום רביעי. וניחא השתא להא, אמאי לא שני דאשתקד היה המולד בשביעי עשר שעות. דמשמע ליה דומיא דסיפא. דהמולד ביום שלפני הקיבו. ואם תאמרו: למאי דפרישין דלא תפסין למקדים סיהרא אם לא קדם שמונה עשרה שעה, מאי קאמר בתחילת הסוגיא: השתא קדים תרי יומי כי עבדינן שני מלאים יתירים על כסדרן? ומאי קאמר? הלא יכול להיות דבשני מלאים היה המולד לתשעה שעות, דכל אותו יום לא תראה לבני בבל! ויש לומר: דפריך מקדים תרי יומי איכא מיהא דאשתקד אירע המולד ביום שלפני הקיבו (וביום ששי שעה, דהאידנא יארע ביום הקיבו, דכי נמי תתכסה שמונה עשרה תראה אחר כך. רש"י). הכא נמי כגון שהיתה שנה שלפניה מעוברת — באותה שנה קיימנן, וזהו ליה למימר דהשנה מעוברת, ולכך עבדינן בשמונה מלאים. כי הכא נמי כגון שהיתה שנה שלפניה מעוברת — פירוש: שנה זו ששינו בה שמונה מלאים. ואם לא היה העיבור, אם אשתקד היה הקיבו והמולד בשבת — יהיה הקיבו השנה זו אם יהיו כסדרן ביום רביעי (שבו המולד), וכשמוסיפין מלאים יתאחר עוד יום אחד עד יום שביעי. ואבל בעיבור המולד אירע ביום חמישי עשרים ואחת שעות, ולא נראה עד יום ששי, הרי דלא מקדים רק חד יומא. מהך יומא לא אדעתא דאניש — משמע דעבדי השתא שמונה מלאים איכא דליכא מקדים רק מחד יומא. וקשה: האידנא דאנו דוחים גטר"ד משום דבשנה הבאה יהיה בשביעי שמונה עשרה, וקבע ביום שני ואיכא ששה ימים, ונעשה שני מלאים, ואבתי ליכא אלא חד יומא! וצריך לומר: דלא רצו לתקן אותם שסדרו לנו עיבורים וקביעות שוארכו בשום פעם השנה יותר משבעה מלאים. מאי טעמא שני חסירין דלא — דאם כן מיתרא סיהרא תלתא יומי. דבכסדרן יארע הקיבו ביום המולד ביום רביעי, ובשביל חסירין בצרי משתאם שלש יומי יומא ויובי ביום ראשון. תרי נמי מיתרא תרי יומי, ויהיה הקיבו ביום שני. כגון שהיתה שנה שלפניה מעוברת — ועיבור שנה שלשים, ונמצא הקיבו היה ראוי להיות ביום שני, ובשביל השמונה חסירין יתאחר עתה בשביל חדש העיבור שהוא משלשים יום, שני ימים יותר, ויהיה ביום רביעי, והמולד יהיה בחמישי עשרים ואחת שעות. והיינו הא דפריך: אבתי איכא חד יומא! ואי קשיא: תרי יומי נמי איכא, דשית שעי מיכסי ולא תראה עד יום ששי תשובה לרב: דמיידי דאשתקד היה המולד חמש שעי ביום שלפני הקיבו. וכי תשים חמש עשרים ואחת חמש מאות שמונים ותשע יהיה המולד ולפני תשע שעי מיום, ויכולה לראות ביום חמישי לבני ארץ ישראל, ואין זה מקדים רק חד יומא. אבל חאי, אם אשתקד היה המולד בתחלת השבת, שהשנה יהיה ביום חמישי עשרים ואחת שעות ולא תראה באותו יום — או לא נעשה שמונה חסירין, דאם כן מיתרא סיהרא שני יומי. ואם תאמרו: ונהי דלרב הונא, דסיפא קאמר: לא נראה לעבר יתר על שמונה, הא שמונה עבדינן, ולא משכחינן אלא בשנה מעוברת, והיכא דלא נראית כלל ביום חמישי עד יום ששי, אירשא דמתניתין אין פותחין מארבעה חדשים מעוברין — זקוק הוא לפרש כעולא, משום דאין מחסרין יתר משמונה — הא שמונה עבדינן, והיינו היכא דנראית ביום חמישי עצמו, דאשתקד קדם המולד לקיבו — אם כן הוי לצדדין? יש לומר: דתנא דמתניתין נחת לאורוי לן כל מה שיכולין אנו לשנות החדשים מכסדרן. תנא ברישא דשמונה חסירין עבדינן — אם אשתקד קדם המולד לקיבו, ובסיפא תנא דשמונה מלאים עבדינן — אם לא קדם אשתקד מולד ליום קיבו. ולמאי דפרישית לעיל, מיתוקמא רישא וסיפא בחד גוונא.

שני חסירים ליום הנה — ששה עשר בניסן. אחד מלא ואחד חסר — לאור עיבורו. פירוש: ליל שאחור עיבורו (דעיבורו) דהיינו ליום שלשים ואחד, דיום שלשים ואחד בניסן הוא באותו יום שאירע בו שבעה עשר בניסן שהוא יום שלשי לפסח. סוף סוף לאחרים ביום הנה לא משכחת לה כו' — כגון שהיתה שנה מעוברת ועיבורה שלשים, וכיון דעשינו עיבור

שנה משלשים יום — יש לנו לחסר חדש אחד מהשלמים של הקיץ, לכך אשכחן ביום הנה. מעשה ועשה רבי תשעה חסרים ונראה חדש בזמנו — מולד תשרי ביום קביעות השנה. והיה רבי תמיה. היאך עשינו תשעה חסרים ונראה חדש בזמנו? פירוש: רבי סבור דקביעות ומולד דאשתקד היה ביום שביעי, ועשה תשעה חסרים, והוקבע שנה ביום ראשון. ועל כן היה תמיה, לפי מה שסבור דאשתקד הקיבוע והמולד ביום שביעי — אם כן השנה לא היה בדין עד יום רביעי, דלא תראה הלכנה שלשה ימים אחר הקיבוע. אמר לפניו רבי שמעון בנא שמא שנה מעוברת היתה, ועיבור שנה שלשים, ואשתקד עשינו שנים מלאים. דל תלחא בהדי תלחא וקס ליה אדוכתיה. פירוש: שנה מעוברת היתה שנה זו שעשינו התשעה חסרים, ודאי אשתקד היה הקיבוע ביום שביעי, ועל ידי שעשינו שנה זו מעוברת ועיבור שנה שלשים — היה בדין שיתאחר השנה הקיבוע משל אשתקד ששה ימים, וקבע ביום רביעי, ועל ידי שעשה רבי של חסרים הוקבע השנה ביום ראשון. ואשתקד עשינו שנים מלאים, וקדים המולד לקיבוע דאשתקד שני ימים, ואירע המולד דאשתקד ליום שלשי, וכי שרית חמישי עשרים ואחת חמש מאות שמונים ותשע, והיה המולד השתא ביום ראשון, ולכך נראה עתה ביום הקיבוע. ולכאורה אשתקד קדים המולד מיום

במאי קמיפלגי? בעיבור שנה, דתניא: כמה עיבור שנה? שלשים, רבן שמעון בן גמליאל אומר: חודש. מיתבי: אין עצרת חלה אלא ביום הנה, ואין ראש השנה חלה אלא או ביום הנה או לאור עיבורו; בשלמא לעולא, דשמונה חסירין עבדינן, מעופרין לא עבדינן — משפחת לה שניהן חסר — ביום הנה, אחד מלא ואחד חסר לאור עיבורו, אלא לרב הונא דאמר: עבדינן מעופרין, הא זמנין דמשפחת לאור אור עיבורו! — אמר לך רב הונא: ולעולא מי ניהא? שמונה הוא דלא עבדינן, הא שבעה עבדינן, שבעה, זמנין דלא עבדינן בסיתוא ועבדינן בקייטא, והא הוה לאור אור עיבורו! אלא הא מני? אחרים היא; דתניא, אחרים אומרים: אין בין עצרת לעצרת ואין בין ראש השנה לראש השנה אלא ארבעה ימים בלבד, ואם היתה שנה מעוברת — חמשה. סוף סוף, אחרים ביום הנה לא משפחת לה! אמר רב משירשיא: כגון שהיתה שנה מעוברת, ועיבור שנה שלשים יום; דל ירחא לבדדי ירחא, דמשפחת לה ביום הנה. אמר ליה רב אדא בר אבהו לרבא: אחרים מנינא אתא לאשמועינן? — הא קא משמע לך, דלא בעינן מצוה לקדש על פי הראיה. מתקף לה רבינא: והאיכא יומא דשעי ויומא דחלתין שני? — ביון דליתיה בכל שתא, לא קא חשיב. ואף שמואל סבר לה כרב הונא, דאמר שמואל: אין שנת לבנה פחותה משלש מאות וחמשים ושתים יום, ולא יתירה על שלש מאות וחמשים וישישה יום, הא כיצד? שניהם מלאים — ששה, שניהם חסירין — שנים, אחד מלא ואחד חסר — ארבעה. מיתבי: "הריני נזיר בימות החמה" — מונה נזירות שלש מאות וישישים וחמשה ימים כמנין ימות החמה, "בימות הלכנה" — מונה נזירות שלש מאות וחמשים וארבעה ימים כמנין ימות הלכנה; ואם איתא, זמנין דמשפחת לה ששה! — בנדרים הלך אחר לשון בני אדם ורוב שנים. ואף רבי סבר לה כרב הונא, דתניא: מעשה ועשה רבי כרב הונא תשעה חסירים ונראה חודש בזמנו, והיה רבי תמיה ואומר: עשינו תשעה חסירין ונראה חודש בזמנו! אמר לפניו רבי שמעון בר רבי: שמא שנה מעוברת היתה, ועיבור

במאי קמיפלגי — רב הונא דמוקי למתניתין בתרתי מילי סבר לה כרבן שמעון בן גמליאל, דזמנין עשרים ותשעה חסירין שלשים. והכי מפרשא מתניתין: אין פוחתין מארבעה חסרים מעוברין, דלא עבדינן טפי משמונה חסירין, הא שמונה חסירין — עבדינן. ולא משכחת לה אלא במעוברת, ועיבורה שלשים, וכדעולא. ולא נראה לעבר יותר על שמונה — הא שמונה מליאן עבדינן. ובמעוברת ועיבורה עשרים ותשעה, וכדלעיל, דהיינו כרבן שמעון. ועולא סבר לה כתנא קמא דלעולם שלשים, הלכך לא מיתוקמא מתניתין אלא בחד טעמא, ולא נראה לחסר יותר משמונה קנתי, הא שמונה — עבדין, ובמעוברת ועיבורה שלשים. אבל לעבר — אפילו שמונה מליאן נמי לא עבדינן, קדימין סתירא שני יומי. דמערבית ועיבורה עשרים ותשעה ליכא לאוקומיה כרב הונא, דאין עיבור שנה בציר משלשים. אלא ביום הנה — באותו יום שאירע בו ששה עשר בניסן. לפי שבששה עשר בניסן אנו מתחילין למנות חמשים, ויום חמישי איקלע ביום ראשון להתחלת המנה, שבעה עשרים ותשעה היו סוף שבת שביעית, וביום חמישי מתחיל השבוע. ואין ראש השנה כו' או לאור עיבורו — לאור עיבורו של ניסן, ביום שאירע בו שלושים ואחד של ניסן. כגון, אם ניסן בראשון בשבת — הוא אור עיבורו שלשי בשבת. להכי קרי ליה "אור עיבורו" — שהוא לילה שבו מתעבר החדש, שבעה עשרים ואחד חדש יום שלשים ואחד, הוא חדש שעבר מעובר. שניהם חסירין — כסליו וסיון, וכיון דהוה ליה ארבעה חסירין בסתווא, וארבעה חסירין בקייטא — הוא ראש השנה ביום הנה. דהא האידנא עבדינן לעולם חדשי ימות החמה כסדרן, ויש לנו סימן קבוע: א"ת ב"ש ג"ר. לשלשי של פסח הוא ראש השנה, דהיינו לאור עיבורו. וכי עבר חד חסר טפי — מקדמת ליה לראש השנה חד יומא, דהיינו ליום הנה. אלא לרב הונא דאמר: מעוברין נמי עבדינן, דא כיון דעבדינן בימות החמה ארבעה מליאן — מאחרת לראש השנה חד יומא, דהוה ליה לאור אור עיבורו של ניסן ליום רביעי של פסח. הא שבעה עבדינן — אפילו לעולא. דהא דלא עבדינן שמונה מליאן — משום דקדים אתי סתווא תרי יומי, אבל שבעה, דלא קדים אלא חד יומא — עבדינן. והא זמנין ודלאו עבדינן בסתווא, ועבדינא לחדשי החורף כסדרן, ומעבריןא ליה בקייטא, ועבדינן ארבעה מלאים, והוה ליה נמי לאור אור עיבורו אלא — הא דקתני: לעולם לאור עיבורו ולא יותר — אחרים הוא, דלית להו מליאן חסירין, דלדידהו כל החדשים וכולהו כסדרן. אלא ארבעה ימים — אם אירע ראש השנה ביום ראשון, יבא לשנה הבאה ליום חמישי, דהיינו כולוהו כסדרן. ביום הנה לא משכחת לה — דהא בכסדרן מקלע לאור עיבורו. דל ירחא — דקייטא, ועבדי ליה חסר, לבדדי ירחא דעיבור דעבדת ליה מלא. דכי חיכי דעבדינן שבת ואור הראשון מליאן ביחד, עבדינן נמי ניסן ואייר חסירין יחד. דהא אמרינן: אם היתה שנה מעוברת — וכיון דעיבור שנה שלשים, אי לא עבדינן תרי חסירין בהדי הדדי — הוה ליה שיתא בין ראש השנה לראש השנה, דהא כי מוספת חד חדש מלא על יחד שנת — מאחרת ליה לראש השנה תרי יומי. הלכך הוה ליה בקייטא ארבע חסירין, ומיקלע ביום הנה. אחרים מנינא אתא לאשמועינן — בתמיה: כיון דכסדרן אתי להו, יחדש דאין בין זה לזה אלא ארבעה. והכי איבעי להו למימר: אין מעברין את החדש לצורך, וממילא ידענא דאין בין זה לזה אלא ארבעה! [הא קמשמע לך] — אי הוה אמרי: אין מעברין את החדש לצורך הוה אמניא: הני מילי בחדש שנראה בזמנו, אבל היכא דלא אתו סחדי ביום שלשים — על כרחך תעברוהו, משום דמצוה לקדש על פי עדים. קא משמע לך כו' — דהכי משמע, דהאי סימנא נקוט בדרך: ארבעה ימים בין זה לזה, ואפילו לא נראית הלכנה. והאיכא יומא דשעי — כלומר, נהי נמי דבחר מולדות הלכנה אזלי אחרים, מיהו זמנין דאיכא חמשה ימים בשנה פשוטה בין פסח לפסח. דהא איכא יומא דשעי, דלשלש שנים טפי חד יומא טופינא. דבין מולד זה למולד שנה הבאה איכא ארבעה ימים ושמונה שעות ושמונה מאות שבעים וששה חלקים, צא לשלש שנים, לכל שנה שמונה שעות — תמצא יום אחד. ויומא דחלתין שני — שהרי מן השמונה מאות שבעים וששה צא שמונה מאות ששים וארבעה מכל שמונה מאות שבעים וששה, תמצא יום שלשים שנה. שהרי אלף ושמונים חלקים בשעה, חשוב חמשה שמונה מאות ששים וארבעה שעות — הרי לשלשים שמונה מאות ששים וארבעה — עשרים וארבע שעות, שחן יום אחד. ואף שמואל סבר לה דרב הונא — דשמונה מליאן נמי עבדינן. שניהם מליאם — שניהם מן החסירין (שנים) כגון מרחשון ואייר, אם תעשה מליאם — נמצא שנה עודפת שני ימים על כסדרן, והרי היא שלש מאות חמשים וששה. שניהם חסירין — שנים מן המליאן, כגון כסליו וסיון, אם תעשה חסירין — נמצאת שנה חסירה שני ימים מכסדרן, והרי היא שלש מאות חמשים ושנים, וכסדרן שלש מאות חמשים וארבעה. אלמא עבדינן תמניא מליאן. הריני נזיר בימות החמה — (או) שאמר כמנין ימות החמה — מונה נזירות שלש מאות ששים וחמשה. ואף רבי סבר לה כרב הונא — דאמר: עבדינן שמונה מליאם. ונראה חדש — לבנה תשרי בזמנו, ביום קביעות ראש השנה. והיה רבי תמה — לפי שהיה לאחר הלכנה שלשה ימים, שהרי הקדימו הקביעות שלשה ימים.

העיבור המלא, דמעתה משפחת לה שיחול ראש השנה ביום
השבע שחל בו יום הנה.
הגמרא חזרת לפרש את גוף דברי אחרים: אמר ליה רב אדא בר
אבהה לרבא, וכי אחרים מנינא אתא לאשמועינן, הרי לא היה
להם לומר אלא שאין מעברים חודש שעל פי חשבון צריך להיות
חסר, ואפילו שיש צורך בדבר, וממילא נדע שבין עצרת לעצרת ובין
ראש השנה יש לעולם הפרש של ארבעה ימי שבוע. מתרצת הגמרא:
הא קא משמע לן אחרים, ולא בעינן למצוה לקדש על פי הראיה,
אלא יש לקדש את החודש על פי חשבון. שאם היו אמורים רק שאין
מעברים את החודש החסר אפילו לצורך, היינו מפרשים בדבריהם,
שכן הוא רק באופן שבאו עדים שראו את הלבנה ביום השלישם,
שאין מעברים אותו אפילו לצורך. אבל אם לא נראתה הלבנה ביום
השלישם, אין מקדשים את החודש הבא אלא למחר, ועושים חודש
זה מלא אפילו שעל פי חשבון עליו להיות חסר, שכן יש מצוה לקדש
על פי הראיה ולא על פי חשבון. על כן אמרו 'אין בין עצרת לעצרת
אלא ארבעה ימים', שמכך משמע שלעולם עושים חודש אחד מלא
ואחד חסר, אפילו אם לא נראתה הלבנה ביום השלישם, מקדשים
את יום השלישם בחודש הראוי להיות חסר.
הגמרא מביאה קושיא על דברי אחרים: מתקיף לה רבינא, איך
אמרו אחרים שיש בין עצרת לעצרת ארבעה ימים בלבד, והאיכא
יומא דשערי יומא דתלתין שני – והרי מדי שלש שנים ישנו יום אחד
שנוסף על ידי שמונה הישות שנוספות בכל שנה שלש מאות
חמישים וארבעה ימות השנה, ומדי שלשים שנה ישנו יום אחד שנוסף
על ידי תתע"ז חלקי השעה הנוספות בכל שנה לימות השנה. ומדוע
אמרו שאין ביניהן אלא ארבעה ימים בלבד.
מתרצת הגמרא: כיון דליתיה לימים נוספים אלו בכל שתא – ו-שנה,
לא קא תשיב אחרים ימים אלו, ולא אמרו 'אין בין עצרת לעצרת
אלא ארבעה ימים בלבד' אלא בשנה רגילה שאין בה את אותם
ימים.
הגמרא חזרת למחלוקת רב הונא ועולא שהובאה לעיל: ואף
שמואל סבר לה כרב הונא, שאפשר לעשות שמונה חדשים מלאים
בשנה. דאמר שמואל, אין שנת לבנה פחותה משלש מאות
וחמישים ושתים יום, ולא יתירה על שלש מאות וחמישים וששה
יום. הא ביצד, שני חדשים שבשנה כסדרה הם חסרים, אם היו
שניהם מלאין יש בשנה זו שמונה חדשים מלאים, ונמצא שיש בה
שלש מאות חמישים וששה יום. ושני חדשים שבשנה כסדרה הם
מלאים, אם היו שניהם חסירין יש בשנה זו שמונה חדשים חסרים,
ונמצא שהיא עולה למנין שלשים חמישים ושנים יום. ואם היו כל
חדשי השנה כסדרם אחד מלא ואחד חסר, יש בה שלשים מאות
חמישים וארבעה יום.
הגמרא מביאה קושיא על דברי שמואל ורב הונא מברייטא: מיתיבי,
הלא שנינו מברייטא, מי שאמר הריני נזיר כימות שנת החמה, הרי
הוא מונה נזירות שלש מאות וששים וחמשה ימים, כמנין ימות שנת
החמה. ואם אמר הריני נזיר כימות שנת הלכנה, הרי הוא מונה
נזירות שלש מאות וחמישים וארבעה ימים כמנין ימות שנת הלכנה.
ואם איתא שנת לבנה בת שמונה חדשים מלאים כדברי רב הונא,
ימנין דמשפחת לה שנה של שלש מאות חמישים וששה יום, ומדוע די
לו בנזירות של שלש מאות חמישים וארבעה יום. מתרצת הגמרא:
בגדרים הלך אחר לשון בני אדם ורוב שנים, וברוב השנים אין
מוסיפים על החדשים המעוברים, ויש בהן שלש מאות חמישים
וארבעה יום, ועל כן בלשון בני אדם זה הוא מנין הימים של שנת לבנה.
הגמרא מביאה תנא הסובר כרב הונא: ואף רבי סבר לה כרב הונא
שאפשר לעשות שמונה חדשים מלאים בשנה. דתניא, מעשה ונשה
רבי (כרב הונא) תשעה חדשים חסירים בשנה אחת, ובכל זאת
נראה חודש – ו-חדוד הלכנה של תשרי שלאחריה כזמנא – ביום
שנקבע בו ראש השנה. והיה רבי תמיה ואומר, איך יתכן ששנינו
תשעה חדשים חסירין ועדיין נראה חודש כזמנא, והרי לא היה בה
בשנה זו אלא שלש מאות חמישים ואחד יום בלבד, ואם כן היה לו
למולד תשרי להתאחר שלשה ימים לאחר ראש השנה. אמר לפניו
רבי שמעון בר רבי בנא, שפא שנה מעוברת היתה שנה זו,

התבאר לעיל, שלדעת רב הונא מבואר במשנה שעושים שמונה
מלאים חדשים בשנה, ולדעת עולא אף שמונה מלאים אין עושים,
ועל כן פירש את המשנה באופן אחר. הגמרא מפרשת את שורש
מחלוקתם: כמאי קמיפלגי רב הונא ועולא, כמנין ימי חודש אדר
ראשון שהוא הנוסף לעיבור שנה נחלקו. דתניא, כפא הם ימי
החודש שמוסיפים לעיבור שנה, שלשים יום. זו היא שיטת תנא
קמא. אבל רבן שמעון בן גמליאל אומר, עושים אותו כל סוג חודש
שהוא, בין חסר ובין מלא. וסובר רב הונא כרבן שמעון בן גמליאל
ועל כן העמיד את המשנה באופן שהיתה השנה שעברה מעוברת
והיה חודש העיבור חסר, שבאופן זה אפשר לעשות בשנה זו שמונה
מלאים, כמבואר לעיל. אבל עולא סובר כתנא קמא, ועל כן לא היה
יכול לפרש את המשנה באופן זה, שהרי לשיטתו חודש העיבור
לעולם מלא, ואם כן לעולם אין עושים שמונה מלאים, ולפיכך
הוכרח לפרש את המשנה באופן אחר.
הגמרא מקשה על דברי רב הונא מברייטא: מיתיבי, הלא שנינו
מברייטא, אין עצרת חלה אלא באותו יום שבוע שחל בו באותה
שנה יום הנה העומר והקרבנו שהוא ט"ז בניסן. ואין ראש השנה
חלה אלא אז ביום השבוע שחל בו יום הנה העומר שקדם לו, אז
לאור עיבורו של ניסן, היינו באותו יום השבוע שחל בו יום א' אייר.
בשלמא לעולא דאמר שמונה חדשים חסירין בשנה עברין אבל
שמונה מעוברין לא עברין, משפחת לה בשנה שעשו בה שמונה
חסרים וחיסרו חודש נוסף בימות הגשמים וחודש נוסף בימות החמה,
ועשו את שניהן וכסלו וסיון שדרכם בשנה כסדרה להיות מלאים
לחודש חסר, שיחול ראש השנה שלאחריה ביום השבוע שחל בו
יום הנה העומר. ובשנה כסדרה שהיו חדשיה אחד מלא ואחד חסר
והיה סיון מלא, יחול ראש השנה לאור עיבורו – ביום השבוע שחל
בו א' אייר. אבל לעולם אין חל ראש השנה ביום אחד מלבד שני
ימים אלו, שכן לשיטת עולא אין מוסיפים לעולם על החדשים
המלאים שבימות החמה, כדי שלא יהיו יותר משבעה מלאים. אלא
לרב הונא דאמר עברין גם שמונה חדשים מעוברין בשנה, הא
ימנין דמשפחת לה שיחול ראש השנה גם ביום שבוע שהוא לאור
אור עיבורו – הלילה שלאחר ליל עיבורו של ניסן שהוא א' אייר,
כלומר ביום שחל בו ב' אייר. שהרי כשעושים שמונה חדשים מלאים
ארבעה מתוכם הם מחדשי הקיץ, ונמצא שנוסף עוד יום על ימי
הקיץ, ומתאחר ראש השנה ביום נוסף. מתרצת הגמרא: אמר לך רב
הונא, וכי לעולא מי ניחא, הלא גם לשיטתו דווקא שמונה חדשים
מלאים הוא ולא עברין, הא שבעה מלאים עברין, והרי
כשעושים שבעה מלאים ימנין ולא עברין בסתמא – ו-בחורף את
החודש המלא הנוסף ועברין לו כזמנא – ו-בקיץ, והא באופן זה
הנה היום שחל בו ראש השנה ביום השבוע שהוא לאור אור עיבורו
של ניסן. אלא בהכרח הא מני ברייתא זו, כשיטת אחרים היא.
דתניא, אחרים אמורים, אין הפרש בחשבון ימי השבוע בין עצרת
של שנה זו לעצרת של השנה שלאחריה, וכן אין הפרש בין ראש
השנה זה לראש השנה שלאחריה, אלא ארבעה ימים בלבד, ואם
היתה שנה מעוברת יהיה ביניהם הפרש של חמשה ימים. שלעולם
עושים חודש אחד מלא ואחד חסר לסירוגין, ולא כדברי משנתנו
שעושים לפעמים גם ארבעה או חמשה מלאים ושבעה או שמונה
חסרים וכן להיפך. לפיכך לשיטתם מתרחק יום השבוע של עצרת
ושל ראש השנה משנה לשנה בארבעה ימים, ובשנה מעוברת שעשו
ששה חדשים ממנה מלאים ושבעה חסרים, מתרחק יום השבוע של
עצרת ושל ראש השנה ביום נוסף. אך לעולם לא יחול ראש השנה
לאור אור עיבורו של ניסן.
שוב מקשה הגמרא: הלא סוף סוף לאחרים גם ביום הנה לא
משפחת לה שיחול ראש השנה, שהרי לשיטתם לעולם ניסן וסיון
ואב מלאים ואייר ותמוז ואולול חסרים. ואם כן לעולם יחול ראש
השנה ביום השבוע שחל בו א' אייר, שהוא יום אחד לאחר יום
השבוע שחל בו יום הנה. מתרצת הגמרא: אמר רב משרשיא, גם לפי
אחרים ישנו אופן שיחול בו ראש השנה ביום הנה, כגון שהיתה שנה
זו מעוברת ועשו את חודש עיבור השנה שלשים יום. דל ירמא
לבהרי ירמא – חסר חודש אחד מלא מחדשי הקיץ כנגד חודש

1 וְחֹדֶשׁ עֵיבוֹר שָׁנָה הִיא מֵלֵא בִּן שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְכַמוּ כֵן אֵי שֶׁתִּקְדֹּ
2 עֲשִׂינוּ אֶת שְׁנֵיהֶם וְאֵת שְׁנֵי חֳדָשִׁים שֶׁבִּשְׁנָה כִסְדָּרָה הֵם חֲסִרִים, כִּגֹּן
3 מֵרַחֲשׁוֹן וְאִירָא מֵלֵא, דֵּל תִּלְתָּא לְבִהְרִי תִלְתָּא – הֵסֵר אֶת שְׁלֹשַׁת
4 הַחֳדָשִׁים הַחֲסִרִים שֶׁל שָׁנָה זֹאת כִּגֹּן שְׁלֹשַׁת הַחֳדָשִׁים הַמְּלֵאִים
5 הָאֲמוּרִים. כְּלוּמֹר, כִּגֹּן הַקְּדָמָה רֹאשׁ הַשָּׁנָה זֹאת בְּשִׁלְשָׁה יָמִים מִחֻמַּת
6 שְׁלֹשַׁת הַחֳדָשִׁים הַחֲסִרִים, הִרִי הוּא מֵתֹאחֵר בְּשִׁלְשָׁה יָמִים מִשּׁוּם
7 תּוֹסֶפֶת שְׁלֹשַׁת הַחֳדָשִׁים הַמְּלֵאִים וְשֶׁהָא חֹדֶשׁ עֵיבוֹר שָׁנָה זֹאת
8 וְהַחֲדָשִׁים הַמְּלֵאִים מֵהַשָּׁנָה הַקּוֹדֶמֶת, וְנִמְצָא שְׂרָאשׁ הַשָּׁנָה קָם לִיה
9 בְּדוּכְתִּיהָ – [בְּמִקְוִי] הָרָאִי בְּיוֹם מוֹלֵד תִּשְׂרִי.
10 אָמַר לִיה רַבִּי לְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּנֶי נֵר יִשְׂרָאֵל אַתָּה, שְׁהִינָךְ מֵאִיר
11 בְּדַבְרִיךָ אֶת עֵינֵי חֲכָמִים, אֲבָן בֶּן הָהָר, וְהִיתְהָה הַשָּׁנָה מֵעוּבֹרָתָהּ, וּבִשְׁנָה
12 שֶׁעֲבָרָה הִיא שְׁמוֹנָה חֳדָשִׁים מְלֵאִים. הִרִי לֵנוּ שְׁגָם רַבִּי סָבֵר כְּדַבְרֵי רַב
13 הוּנָא, שֶׁאִפְשָׁר לַעֲשׂוֹת שְׁמוֹנָה חֳדָשִׁים מְלֵאִים בִּשְׁנָה.

משנה

14 מִשְׁתַּנּוּ עוֹסֶקֶת בְּמִנְיָנִים וְשֹׂאֵר דִּינֵים הַנוֹגְעִים לְנִגְיָנָה וְכֻלְיָה בְּבֵית
15 הַמִּקְדָּשׁ.
16 אֵין פּוֹחֲתִין מַעֲשִׂיִּים וְאַחַת תְּקִיעוֹת בְּמִקְדָּשׁ – אֵין יוֹם שִׁיתְקַעוּ בוֹ
17 פָּחוֹת מֵעֶשְׂרִים וְאַחַת תְּקִיעוֹת בְּחֻצוֹת בְּמִקְדָּשׁ. וּבִמְבֹאֵר בְּסוּכָה
18 (נֶגַ) שְׁהִיו תּוֹקְעִים שְׁלוֹשׁ תְּקִיעוֹת בַּעַת פְּתִיחַת שַׁעֲרֵי הָעוֹזֶרָה, תִּשַׁע
19 תְּקִיעוֹת בְּשַׁעַת נִסּוּךְ נִסְכֵי קָרֶבֶת הַתְּמִיד שֶׁל שַׁחַר, וְתִשַׁע בְּשַׁעַת נִסְכֵי
20 הַתְּמִיד שֶׁל בֵּין הָעֶרְבִיִּים, הִרִי עֶשְׂרִים וְאַחַת, וְלֹא מוֹסִיפִין עַל
21 אֲרָבָעִים וְשִׁמְנָה – וְאֵין יוֹם שִׁישׁ בּוֹ יוֹתֵר מֵאַרְבָּעִים וְשְׁמוֹנָה תְּקִיעוֹת
22 בְּמִקְדָּשׁ. שְׁהִיו יָמִים שְׁהִיו מוֹסִיפִים עַל תְּקִיעוֹת הַקְּבוּעוֹת, וְהֵם, בְּיָמִים
23 שְׁהִיו מְקִרְבִּים קָרֶבֶת מוֹסֵף הִיו תּוֹקְעִים עוֹד תִּשַׁע תְּקִיעוֹת, וּבְעֶרֶב
24 שַׁבַּת עוֹד שֶׁשׁ תְּקִיעוֹת, וּבַחֹג הַסּוּכוֹת הִיו עוֹד שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה תְּקִיעוֹת.
25 וּבְעֶרֶב שַׁבַּת שֶׁבַח הַסּוּכוֹת הִיא מִנְיָן הַתְּקִיעוֹת מִגִּיעַ לְאַרְבָּעִים
26 וְשְׁמוֹנָה.

27 וְכֵן, כְּשֶׁהִיו הַלְוִיִּים שִׂרִים בְּכָל יוֹם עַל הַקָּרֶבֶת, וְהִיו שֶׁם מִנְּגִנִּים בְּנָבֶל
28 וְשֹׂאֵר מִנֵּי זֶמֶר, אֵין פּוֹחֲתִין מַעֲשִׂי נְבָלִים – לֹא יַפְחוּ מִשְׁנֵי מִנְּגִנִּים
29 בְּשְׁנֵי נְבָלִים, וְלֹא מוֹסִיפִין עַל שְׁשָׁה מִנְּגִנִּים בְּנָבֶל. וְכֵן אֵין פּוֹחֲתִין
30 מַעֲשִׂי חֲלִילִין בְּזֶמֶן שֶׁמִּנְּגִנִּים בְּחִלְלֵי בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, וְלֹא מוֹסִיפִין עַל
31 שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי חֲלִילִים, שִׁיכּוּלִים לְהוֹסִיף עַד שְׁנַיִם עֶשְׂרִי כְּמִנְיָן הַיָּמִים
32 שֶׁמִּנְּגִנִּים בְּחִלְלֵי לַפְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ.

33 וּבְשָׁנִים עֶשְׂרִי יוֹם בְּשָׁנָה הַחֲלִיל מִכָּה – [מִנְּגִן] לַפְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ – יִשְׁנֹם
34 שְׁנַיִם עֶשְׂרִי יָמִים בְּשָׁנָה שֶׁבָּהֶם מִנְּגִנִּים בְּחִלְלֵי לַפְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ בַּעַת שִׁירַת
35 הַהֶלֶל עַל הַקָּרֶבֶת. וְאֵלוֹ הֵם, בְּשִׁחֲטֵת קָרֶבֶת פֶּסַח רֹאשׁוֹן בְּאַרְבַּעַת
36 עֶשְׂרִי בְּנִסָּן הִיו קוֹרְאִים אֶת הַהֶלֶל בְּעוֹזֶרָה בְּשַׁעַת הַשְּׁחִיטָה וְהִיו
37 מִנְּגִנִּים בְּחִלְלִים בֵּין שֹׂאֵר כְּלֵי הַזֶּמֶר. וּבְשִׁחֲטֵת קָרֶבֶת פֶּסַח שְׁנִי,
38 בְּאַרְבַּעַת עֶשְׂרִי בָּאִיר, וּבְשַׁעַת הַשְּׁחִיטָה הִיו קוֹרְאִים אֶת הַהֶלֶל, וְכֵן
39 מוֹב רֹאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, וְכֵן מוֹב שֶׁל עֲצֶרֶת – [חֹג הַשְּׁבוּעוֹת],
40 וּבְשִׁמּוֹנֵת יְמֵי הָחֵג – [שֶׁל סוּכוֹת] הִרִי שְׁנַיִם עֶשְׂרִי יָמִים. וּבִשְׂאֵר יָמִים
41 בְּשַׁעַת שִׁירַת הַלְוִיִּים לֹא הִיו מִנְּגִנִּים בְּחִלְלִים אֶלָּא בְּנְבָלִים, מִצִּלְתֵּי
42 וּכְיִנּוּרוֹת.

43 הַמִּשְׁנָה שׁוֹנָה דִּינֵים נוֹסְפִים הַנוֹגְעִים לְנִגְיָנַת הַחֲלִיל בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ:
44 וְלֹא הָיָה מִכָּה – [מִנְּגִן] בְּאַבְנֵי – בְּחִלְלֵי שֶׁל נְחֹשֶׁת – הָעֲשׂוֹי
45 מִנְּחוֹשֶׁת, אֶלָּא בְּאַבְנֵי שֶׁל קָנָה – בְּחִלְלֵי הָעֲשׂוֹי מִעֵץ חֲלוּל, מִפְּנֵי
46 שֶׁקֻּלּוֹ שֶׁל חֲלִיל הָעֲשׂוֹי מִקְנָה עֶרֶב יוֹתֵר. וְלֹא הָיָה מִחֶלֶק – [מִסִּים
47 הַנִּיגֹן] אֶלָּא בְּאַבְנֵי יְחִידִי – שֶׁאֵף שְׁהִיו שֶׁם שְׁנֵי חֲלִילִים אוֹ יוֹתֵר,
48 הִיא אֶחָד מֵהֶם מֵאֲרִיךְ בְּמִקְצֵת יוֹתֵר מִן הָאַחֵרִים מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִחֶלֶק
49 יָפָה – שִׁסִּים בְּחִלְלֵי יְחִיד נָאָה יוֹתֵר מִשִּׁסִּימּוֹ כּוֹלֵם יָחִד.
50 וְעַבְדֵי כְּהֵנִים הִיו אֲלוֹ הַמִּנְּגִנִּים בְּכָל הַזֶּמֶר, אֲלוֹ דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר.
51 וְרַבִּי יוֹסִי אֹמֵר, הַמִּנְּגִנִּים הִיו מִשְׁפַּחַת בֵּית פְּגִרִים וּמִשְׁפַּחַת בֵּית
52 צִפְרִיא – כִּי נִקְרְאוּ שְׁמוֹת מִשְׁפַּחֹתֵיהֶם, וּמִשְׁפָּחִים הִיו – כִּי נִקְרָא
53 מִקְוֹם, וּמִשְׁפָּחִין לְכַהֲנָה – שֶׁהַכֹּהֲנִים נִשְׂאוּ אֶת בְּנוֹתֵיהֶם, מִפְּנֵי שְׁהִיו
54 יִשְׂרָאֵלִים מִיְּחֻסֵּיהֶם. וְרַבִּי חֲנִינָא בֶּן אֲנָשִׁינְגוֹס אֹמֵר, הַמִּנְּגִנִּים לְוִיִּם
55 הָיוּ, אֲבָל יִשְׂרָאֵלִים פְּסוּלִים לְנֶגֶן בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ.

גמרא

56 שְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה שֶׁמִּנְיָן הַתְּקִיעוֹת בְּכָל יוֹם אֵינוֹ פָּחוֹת מֵעֶשְׂרִים וְאַחַת

59 וְאֵינוֹ עוֹלָה עַל אַרְבָּעִים וְשְׁמוֹנָה. מִסִּיקָה מִכָּה הַגְּמָרָא: מִתְּנִיתִין דְּלֹא
60 בְּרַבִּי יְהוֹדָה – מִשְׁתַּנּוּ אֵינָה הוֹלֶכֶת כְּשִׁיטַּת רַבִּי יְהוֹדָה, דְּתִנְיָא, רַבִּי
61 יְהוֹדָה אֹמֵר [תְּפִיחָת] לֹא יַפְחוּת מִשְׁבַּע – הַיּוֹם שְׁבוּ הַתְּקִיעוֹת
62 הַמְּעוּטוֹת בְּיוֹתֵר לֹא יִהְיוּ פָּחוֹת מִשְׁבַּע, [וְתִפְסִיף] (ו) לֹא יוֹסִיף עַל
63 שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה – הַיּוֹם שְׁבוּ הַתְּקִיעוֹת הַרְבּוֹת בְּיוֹתֵר לֹא יִהְיוּ יוֹתֵר מִשֵּׁשׁ
64 עֶשְׂרֵה. שֶׁהַתְּקִיעָה הַתְּרוּעָה וְהַתְּקִיעָה שֶׁבְּכָל תְּקִיעָה, לְמִשְׁתַּנּוּ מוֹנִים
65 אוֹתָן כְּשֶׁלֶשׁ תְּקִיעוֹת, וְלְרַבִּי יְהוֹדָה מוֹנִים אוֹתָן בְּאַחַת.

66 מִבְּרַת הַגְּמָרָא: בְּמֵאִי קָמִיפְלִי רַבִּי יְהוֹדָה וּרְבִנָּה. מִבְּאֵרֶת הַגְּמָרָא:
67 רַבִּי יְהוֹדָה סָבֵר תְּקִיעָה, תְּרוּעָה וְתְּקִיעָה תְּרָא הִיא – שְׁלֹשָׁתָן אֵינָן
68 אֶלָּא תְּקִיעָה אַחַת, כְּלוּמֹר מִצְוָה אַחַת הֵן, וּמוֹנִים אוֹתָן בְּאַחַת. וְרַבִּנָּה
69 סָבֵר תְּקִיעָה לְחֹדֶר וְתְּרוּעָה לְחֹדֶר וְתְּקִיעָה לְחֹדֶר – כָּל אַחַת מִן
70 הַשְּׁלֹשׁ מִצְוֹת בְּפָנֵי עֲצֻמָּה הִיא וּמוֹנִים כָּל אַחַת לְחֹדֶר בְּחֻשְׁבּוֹן
71 הַתְּקִיעוֹת.

72 מִבְּרַת הַגְּמָרָא: מֵאִי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוֹדָה שְׁסוּבֵר שְׁהֵן מִצְוָה אַחַת.
73 מִבְּאֵרֶת הַגְּמָרָא: בְּתִיב (בְּמִדְבָר י ה) לִגְבֵי תְּקִיעַת הַחֻצוֹת בַּעַת
74 נִסְיַעַת הַמַּחֲנוֹת בְּמִדְבָר 'וְתִקְעֶתֶם תְּרוּעָה' וְנִסְעוּ הַמַּחֲנוֹת הַחֲנִים
75 קְדָמָה; וְכֵן בְּתִיב (שם י ו) 'וְתִקְעֶתֶם תְּרוּעָה שְׁנִית וְגו' תְּרוּעָה יִתְקַעוּ
76 לְמַעֲשֵׂיהֶם' (לְכָם), שֶׁמִּשְׁתַּמֵּשֶׁת הַתּוֹרָה בְּלִשׁוֹן תְּקִיעָה לִגְבֵי תְּרוּעָה.
77 וּמִכָּה שְׁקוֹרָאֵת לְתְּקִיעָה תְּרוּעָה וְלְתְּרוּעָה תְּקִיעָה, שְׁמַע מִיָּתָה,
78 תְּקִיעָה תְּרוּעָה וְתְּקִיעָה תְּרָא הִיא – מוֹכֵחַ מִכָּאֵן שֶׁתְּקִיעָה וְתְּרוּעָה
79 וְתְּקִיעָה הִיוּ הֵן דָּבָר אֶחָד וּמִצְוָה אַחַת הֵן.

80 שְׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא: וְרַבִּנָּה שְׂאִינִם לּוֹמְדִים שֶׁשְׁלֹשָׁתָן מִצְוֹת אַחַת הֵן,
81 כִּיכֵד יִסְבִּירוּ לִשְׁוֹן זֶה. מִבְּאֵרֶת הַגְּמָרָא: הָהוּא – הַדִּיק בְּלִשׁוֹן הַפִּסְקָה,
82 לְפִשְׁוֹתָהּ לְפָנֶיהָ וּפְשׁוּתָהּ לְאַחֲרֶיהָ הוּא דְּאֵתָא – הוּא בֹא לְלַמְדָּנוּ
83 שֶׁכֹּאשֶׁר תּוֹקְעִים תְּרוּעָה צָרִיךְ לְתַקֹּעַ תְּקִיעָה פְּשׁוּטָה לְפָנֶיהָ וְתְּקִיעָה
84 פְּשׁוּטָה לְאַחֲרֶיהָ. וְהַמְשַׁמְעוֹת הִיא, מִמָּה שֶׁנֶּאֱמַר 'וְתִקְעֶתֶם תְּרוּעָה'
85 הִרִי שְׁקוֹדֵם לְתְּרוּעָה תְּקִיעָה, וּמִמָּה שֶׁנֶּאֱמַר 'תְּרוּעָה יִתְקַעוּ' הִרִי
86 שֶׁלֹּאחֵר הַתְּרוּעָה תְּקִיעָה, אֲךָ כָּל אַחַת מֵהֶן מִצְוָה בְּפָנֵי עֲצֻמָּה הִיא.

87 מִבְּרַת הַגְּמָרָא: וְרַבִּנָּה מֵאִי טַעְמִיהוּ. מִבְּאֵרֶת הַגְּמָרָא: דְּבִתִּיב
88 (בְּמִדְבָר י ז), 'וְיִבְחָקְהִיל אֶת הַקָּהֵל תִּתְקַעוּ וְלֹא תְּרִיעוּ' – כֹּאשֶׁר
89 מִשְׁה רַבִּינוּ רֹצֵה לְדַבֵּר אֶת הָעַם שֶׁ לְהַקְהִילוֹ עַל יְדֵי תְּקִיעָה בְּלֹא
90 תְּרוּעָה, וְאֵי סִלְקָא דְּעֵתָא שֶׁתְּקִיעָה תְּרוּעָה וְתְּקִיעָה תְּרָא הִיא, אָמַר
91 רַבְּחִינָא עֲבִיד פְּלָגָא דְּמַצֻּחָה – הִיתָבִן שֶׁתְּרוּעָה הַתּוֹרָה לַעֲשׂוֹת חֲצִי
92 מִצְוָה, שֶׁאֵם שְׁלֹשָׁתָן מִצְוָה אַחַת הִרִי תְּקִיעָה בְּלֹא תְּרוּעָה הִיא מִצְוָה
93 חֲצוּיָה.

94 שְׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא: וְרַבִּי יְהוֹדָה שְׁסוּבֵר שֶׁשְׁלֹשָׁתָן מִצְוֹת אַחַת הֵן, מִזֶּה
95 יַעֲנֶה עַל הַיּוֹכָחָה זֶה. מִשִּׁיבָה הַגְּמָרָא: רַבִּי יְהוֹדָה יִסְבִּיר שֶׁסִּימָנָא
96 בְּעֵלְמָא הוּא – תְּקִיעָה זֶה לְהַקְהִיל אֶת הַקָּהֵל אֵינָה תְּקִיעָה שֶׁל מִצְוָה
97 כְּשֹׂאֵר תְּקִיעוֹת שֶׁבְּתוֹרָה, אֶלָּא לְסִמְנָא לַעֲם שִׁיבּוּאָה וּקְהִילוֹ.

98 מִבְּרַת הַגְּמָרָא: לְפִי הָאֲמוֹר בְּשִׁיטַּת רַבִּי יְהוֹדָה וּרְבִנָּה, בְּמֵאִי אֹלָא –
99 כְּשִׁיטַּת מִי הוֹלֵךְ הָא דְּאָמַר רַב פְּתָנָא, אֵין לִשְׁהוֹת וְלִהְפָּסֵק בֵּין
100 תְּקִיעָה לְתְּרוּעָה שְׂאֲחָרִיָּה, וּבֵין תְּרוּעָה לְתְּקִיעָה שְׂאֲחָרִיָּה וְלֹא
101 בְּלֹם, אֶלָּא יֵשׁ לַעֲשׂוֹת בְּבֵית אַחַת. מִבְּאֵרֶת הַגְּמָרָא: בְּמֵאִי – כְּמוֹ מִי,
102 בְּרַבִּי יְהוֹדָה שְׂאֹמֵר שֶׁשְׁלוֹשָׁתָן הַתְּקִיעוֹת מִצְוָה אַחַת הֵן, וְלִכְּן אֵין
103 לְהַפְסִיק בְּאַמְצַע מַעֲשֵׂה אֶחָד שֶׁל מִצְוָה.

104 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: פְּשִׁימָא – הִלָּא פְּשׁוּט וּבְרִיר הוּא שְׁהוֹלֵךְ רַב כְּהֵנָּה
105 בְּשִׁיטַּת רַבִּי יְהוֹדָה וְזֶה חִידוּשׁ יֵשׁ בְּכָר. מִיִּשְׁבַּת הַגְּמָרָא: מָהוּ דְּתִימָא
106 – שְׂמָא תֹאמֵר אֶלְמָלָא חִידוּשׁ הַגְּמָרָא שֶׁאִפְּלִי בְּרַבִּנָּה אֲתֵּיא –
107 הוֹלְכִים דְּבִרְיוֹ, שֶׁבֹאֲמַת סוּבֵר שֶׁכָּל תְּקִיעָה מִבֵּין הַשְּׁלֹשׁ מִצְוֹת בְּפָנֵי
108 עֲצֻמָּה הִיא, וְאֵם הַפְּסִיק הַפְּסָקָה מוּעֵטָא אֵין זֶה הַפְּסָק, וְזֶה שֶׁאֲמַר
109 'אֵין בֵּין תְּקִיעָה לְתְּרוּעָה' כּוֹנוֹתָהּ שֶׁלֹּא יִשְׁהָה יוֹתֵר מִדָּא [וְהִינוּ, יוֹתֵר
110 מִן הַזֶּמֶן שֶׁנִּמְשַׁכֵּת תְּקִיעָה כֵּן שֶׁשֶׁשׁ הַתְּקִיעוֹת] בֵּין תְּקִיעָה לְתְּרוּעָה,
111 וְכִּיפְּנִי מְדַרְבֵּי יוֹחֲנָן, דְּאָמַר, שְׁמַע תִּשַׁע תְּקִיעוֹת שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה
112 בְּתִשַׁע שְׁעוֹת בְּיוֹם, שֶׁהַפְּסִיק שַׁעַת בֵּין תְּקִיעָה לְתְּקִיעָה, יִצָּא יֵד
113 חוּבָה. אֲבָל לַעֲלוֹם סוּבֵר רַב כְּהֵנָּה כְּרַבֵּן הַפְּסָקָה מוּעֵטָא אֵינָה
114 הַפְּסָקָה. קָא מְשַׁמַּע לָן – בֹּאָה הַגְּמָרָא לְהַשְׁמִיעֵנוּ שֶׁאֵינוֹ סוּבֵר כְּרַבֵּן
115 אֶלָּא כְּרַבִּי יְהוֹדָה, וְכוֹנוֹת דְּבִרְיוֹ שֶׁאֵף הַפְּסָקָה מוּעֵטָא הִרִי הִיא הַפְּסָקָה.
116 שְׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא: וְאִימָא הֵכִי נָמִי – וְאוּלַי בֹּאֲמַת כִּי הִיא כּוֹנוֹתָהּ,
117 שֶׁאֵין לְהַפְסִיק הַפְּסָקָה מִרְבּוּבָה בְּלָבָד, וְסוּבֵר כְּרַבֵּן שֶׁשֶׁלֶשׁ מִצְוֹת הֵן.
118 מִיִּשְׁבַּת הַגְּמָרָא: אֵם בֶּן, מֵאִי – מִזֶּה הִיא הַלִּשׁוֹן 'וְלֹא בְּלֹם',
הַמֶּשֶׁךְ בְּעִמּוּד קֶכֶב

מיום שלישי שש שעות, דכי שדית חמשה עשרים ואחת חמש מאות שמונים ותשע
נראה המולד ביום (ראשון) עצמו. ויש לדקדק: כיון דאשתקד המולד היה ביום שלישי
איך עשה שמונה מלאים (ואי חד) ואיתאחר קיבוץ עד יום חמישי? והלא קדם המולד
שני ימים לקיבוץ, ולעיל אסקינן דלא עבדינן שמונה מלאים אלא כשאותה שנה

מעוברת, ומתארע כן דלא מקדים כי אם חד
יומא לקיבוץ. ואם לא לפירשו דיה הדר
אשתקד, שהמולד היה ביום שלישי אחר
שמונה עשרה שעות ולא נראית עד יום
רביעי, ולא קדם ראית המולד לקיבוץ רק חד
יומא. ואם כן קשה טובא: דכי שדינן חמישה
עשרים ואחת חמש מאות שמונים ותשע על
יום שלישי שמונה עשרה, יהיה השנה זו ביום
שני חמש עשרה שעות והקיבוץ היה ביום
אחד — ואיך נראה החודש בזמנו? גם לפי מה
דפירש לעיל, דמקדים לא הוי אם אינו קודם
שמונה עשרה שעות אחרונות שבוים, ויכול
לדיות דאשתקד המולד ביום שלישי לשש
שעות, ולבני בבל לא נראית עד יום רביעי —
אבתי דכי שדית חמשה עשרים ואחת חמש
מאות שמונים ותשע על שלישי שש שעות,
הוי המולד השתא ביום שני ושש שעות,
ואבתי לא הוי בזמנו? ושמן נראה חדש
בזמנו לא דווקא, דביום שאחר קיבוץ קרי
ליה "זמנו", דבשביל איחור יום אחד המולד
לקיבוץ — אין בכך כלום, דלאו אדעתיהו
דאינשי, הלכך כשהמולד חמורנו דקיבוץ
כמו בימא דקיבוץ. יש ספרים שגורסי: "בית
הפגרים" בסמ"ך, ויש שגורסי: "בית הפגרים"
במ"ם, וכן כתוב בתוספתא (פ"א) ופסוק
(ירמיה לא) "העמק הפגרים".

הפוחות — יא פוחות משבע — לרבי יהודה
דאמר ליבא תקיעות כי אם שבעה
— משום דתקיעה תרועה תקיעה חשיב תקיעה
אחת. והא דאמר בשבת פרק "במה מדליקין"
(להב.) שהיו תוקעין ערב שבת ששה תקיעות
כדי לבטל העם מן המלאכה — לא הוי אלא
תרתין אליבא דרבי יהודה, דקחשיב לתקיעה
תרועה תקיעה תקיעה אחת. אלא שש נקט
אליבא דרבנן, וחשיבין תקיעה תרועה תקיעה
בשלשה תקיעות. **אין** בין תקיעה לתרועה
ולא כלום — ומסיק דאיתא כרבי יהודה דקאמר
תקיעה תרועה תקיעה חזא תקיעה. והכי
לרבנן, דאסור להפסיק התקיעות. ומכאן נראה
לרבי דאסור להפסיק בין שבת לתקיעות,
דאם נפסקא לן ואין נבדיל גוה לילול ליל
בהדי הדדי, ולכן אנו עושים שברים ותרועה
בהדי הדדי בחד תקיעה מספק, ואסור להפסיק
ביניהן. ואם נאנס בתרועה ולא יכול לעשות
מפני קוצר רוחו או מפני שום אונס — יחזור
לשברים, והודה לו רבי. מכאן משמע דאסור
להפסיק בין תקיעה לתקיעה. והא דמקמי
בשבת (שם) שהיו מפסיקין ודאמרין התקיעה
הראשונה היתה כדי לבטל העם שבשדות,
שניה להבטיל העיר וחגיגותיה כו' — שאני
התם, כיון דתקנום כן כדי להיות כל אחת
ואחת סימן לדבר אחד — לאו הפסק קחשיב

ליה. **שמונה** עשר ימים — הא דלא חשיב ערב פסח, דאז הוה תשעה עשר —
משום דלא הוי אלא במקדש לא חשיב ליה.
שמונה עשר ימים שהיחיד גומר בזה את ההלל — פירשו: ובשאר ימים אין אומרים
אותו כלל. דליכא לפרושי: בשאר ימים אין גומרין אותו, אבל קורין אותו

לאומרו כלל בראש חודש ובפסח. וכן משמע בהך דמסכת תענית (בבב.) רב איקלע לבבל חיניהו דקרו הלילא בראש חודש, קסבר לאפסוקינהו, כיון דשמע דקמולג, אמר: מנהג
אבותיהם בידיהם — משמע שרב היה סבור שלא היו אומרים אותו כלל. ואם כן, דאי מה שאנו אומרים אותו — אינו אלא מנהג בעלמא, ואינו חובה כמו בשמונה עשר ימים. ומכל
מקום אומר רבינו תם דצריך לברך עליו, דכך משמע דק דסבר לאפסוקינהו (ורכין) שמברכין עליו. דאם לא כן, מיד שראה רב שלא ברכו לפניו — מיד היה יכול להבין שלא היה חובה,
אלא

ועיבור שנה שלשים — הרי לך אחד מלא, ואשתקד עשינו שניה מלאים מרחשון
ואייר — והרי לך שלשה מלאים יותר על כסדרן. הלכך, כי חסרה השתא לבהדיה
שלשה — קם ליה בדוכתיה. **נר ישראל** — שאתא מאיר עיני חכמים. **משנה** עשרים
ואחת תקיעות — וארבעים ושמונה תקיעות מפרש להו במסכת סוכה בפרק "החליל"

(ג.ג.) **משני נבלים** — לשני לויים. ולא
מוסיפין על ששה — לא אתפרש טעמא.
משני חלילין — חליל — *קמלימ"ש בלעז.
ולא מוסיפין על שנים עשר — אם הוי רוצין
הוי עושין שנים עשר, כנגד שנים עשר ימים
שהחליל מכה לפני המזבח. מכה — שהיו
נקבים בחליל, ומכה באצבעו על הנקב
להנעים את הקול. **בשחית פסח ראשון** —
בארבעה עשר בניגון, שהיו קורין ההלל
בעזרה בשעת שחיטה, כדאמרין ב"תמיד
נשחט" (פסחים סדא). **אבוב** — היינו חליל.
ובגמרא מפרש הכי, ולא היה מחלק —
מסיים, אלא באבוב יחיד, כשהיה מנגיע
לסיום הנעימה היה האחד מן החלילים
ממריק לאחר שתיקת האחר, שהיו חילוק
יפה יותר משיסימו שניהם כאחד. חילוק —
היינו סיום, שמחלק בין נעימה לנעימה.
ובשעת הקרבה היה שיר זה, והיו הלויים
משוררים כפה את ההלל באותן שנים עשר
ימים, והחלילים מחללים. ובשאר ימים היו
נבלים וצלצל וכינורות, והשיר היה אותו שיר
המפורש בראש השנה (לא.א.) אחד בשבת
— "לה' הארץ ומולודה" וכל המזמור, ובשני
— "גדול ה' ומהולל", וכן כולם. ועבדי כהנים
— אותם המכים בחליל. **בית הפגרים**
ובית צפריא — שם המשפחה. **מעמאום** —
שם המקום. **ומשיאין לכהונה** — כהנים היו
נושאין בנותיהם, ישראלים מיוחדים היו.
גמרא מתניתין — דקחשיב עשרים ואחת
תקיעות וארבעים ושמונה תקיעות, דלא
כרבי יהודה. דמתניתין קא חשיב לכל תקיעה
ולכל תרועה באנפי נפשה, ואין לך כל
תרועה שאין תקיעה פשוטה לפנייה ולאחריה.
ורבי יהודה לא קא חשיב תקיעה ותרועה
ותקיעה אלא חזא — הרי לך עשרים ואחת
דתנא רידן שבע לרבי יהודה, וארבעים
ושמונה דתנא רידן שש עשרה לרבי יהודה.
ותקיעתם תרועה — אלמא לתרועה קרי
"תקיעה", ולתקיעה "תרועה". **לפשוטה**
לפניה לאחריה — דמהכא נפקא פשוטה
לפניה, דכתיב "ותקיעתם" הדר "תרועה",
ופשוטה לאחריה — דכתיב (במדבר י)
"תרועה" וחדר "יתקע". ולעולם כל חזא
מצוה באנפי נפשה. **סימנא בעלמא** — לסימן
שיקחלו, ולא לשום מצוה. **ולא כלום** —
שלא ישאח ויפסיק בין פשוטה שלפניה
לתרועה, ובין לתרועה לפשוטה שלאחריה.
אלא בבת אחת סמוכות זו לזו. **כרבי יהודה**
— דאמר: חזא מצוה ניהו, ולא בעי אפסוקי.
אפילו כרבנן — והאי "אין בין" לאו דיעשה
סמוכות כל כך, אלא שלא ישאח ביניהם
יותר מדאי. **ולאפוקי מדרכי יוחנן** — דאמר

גבי ראש השנה: שמע תשע תקיעות שלש של מלכיות ושלש של זכרונות ושלש של
שופרות כחשה שעות, ששה שעה בל אחת ואחת — יצא. **ולא כלום** — משמע
כלל לא יפסיק. שמונה ימי חנוכה לא חשיב במתניתין, משום דליכא קרבן.

בדילוג. מדקאמר: ראש חודש איקרי מועד לימא — משמע דסובר דאין אומרין בראש חודש כלל. וכן הא דקאמר: מאי שנא בהך דאמרין ובפסח ולא אמרין — משמע דאין חובה
לאומרו כלל בראש חודש ובפסח. וכן משמע בהך דמסכת תענית (בבב.) רב איקלע לבבל חיניהו דקרו הלילא בראש חודש, קסבר לאפסוקינהו, כיון דשמע דקמולג, אמר: מנהג
אבותיהם בידיהם — משמע שרב היה סבור שלא היו אומרים אותו כלל. ואם כן, דאי מה שאנו אומרים אותו — אינו אלא מנהג בעלמא, ואינו חובה כמו בשמונה עשר ימים. ומכל
מקום אומר רבינו תם דצריך לברך עליו, דכך משמע דק דסבר לאפסוקינהו (ורכין) שמברכין עליו. דאם לא כן, מיד שראה רב שלא ברכו לפניו — מיד היה יכול להבין שלא היה חובה,
אלא

אלא מנהג. אלא שמע מינה שברכו. וכן משמע מהך דריש פרק שני דברכות (יד, ב).
דקאמר רבא: הילכתא שמונה עשר ימים שהיחיד גומר בן ההלל, בין פרק לפרק
— פוסק, באמצע הפרק — אינו פוסק. ימים שאין היחיד גומר בן ההלל — אפילו
באמצע הפרק פוסק. ואם אין מברכין עליו, מאי הפסקא איכא בדבר? ותו, מפני

רשות נמי יפסיק. ועד כאן לא איבעיא ליה

אלא מפני היראה ומפני הכבוד! ולא דמי

להאי דקאמר פרק "לולב וערבה" (סוכה

מד, ב) אמנהגא לא מברכין — הני מילי

טלטול דמנהג, כמו ערבה, אבל אקריאה

דמנהג מברכין שפיר. והוא דקאמר ההם

בפרק רביעי דתענית (כח, ב) תנא: יחיד לא

יתחיל, ואם התחיל גומר. פירוש: יחיד אין

צריך להתחיל, ואם התחיל גומר וברילו.

משמע דציבור חייבין — היינו ממנהג

בעלמא. וקצת קשה: רב דסבר לאפסוקיהו

— התניא הכא דציבור חייבין לקרותו, וגם

יחיד נמי גומר כשהתחיל ורבינו חננאל

פירש: יחיד לא יתחיל בברכה, ואם התחיל

בברכה גומר. ומכל מקום נקט (ורבינו

שמשון) ורבינו תם בידך, דטוב לברך ליחיד

נמי בתחילה. דנדי דודאי אין מחוייב לאמרו,

מכל מקום מאחר שמוקדק עצמו לכך — אין

זה ברכה לבטלה. כמו שהנשים מברכות על

נטילת לולב שאינו לבטלה, אף על פי

דפטורות, מכל מקום הם ראיות לטלה, ואין

זה ברכה לבטלה. פסק.

אמרו מלאכי השרת מפני מה אין ישראל

אומרים שירה לפניך בראש השנה

וביום הכיפורים — אבל לא קאמר: מפני מה

אין אנו אומרים שירה. משמע שמלאכי

השרת אומרים שירה. ולכן אומר רבינו

יצחק, דבראש השנה וביום הכיפורים אין

לדלג "זהויות ישרור וברוכים יפארו". ושיך

למשנה בעמוד הקודם) **אין** פותחין מעשרים

ואחת תקיעת במקדש בכל יום — ומפרש

בסוכה (נג, ב). שלשה לפתחת שערים, ותשע

לתמיד של שחר. שהיו הלויים אומרים שירה

בשעת נסכים, והיה בו שלשה פרקים, לכל

פרק תקעו ודריעו ותקעו.

ושיך למשנה בעמוד הקודם) **ולא** מוסיפין

על ששה — פירש רש"י: לא איתפריש טעמא

אין פותחין משני חלילים. ולא מוסיפין על

שנים עשר — כנגד שנים עשר יום שחליל

מכה.

ושיך למשנה בעמוד הקודם) **אין** פותחין

משנים עשר לויים העומדין על הדוכן

— בכל יום כשאומרים שירה. שנים לנבלים,

ותשעה כינורות, וצלצל — הרי שנים עשר.

והני חצוצרות כהנים תוקעים בהן ולא לויים.

והני תנן פרק בתרא דתמיד (ג, ב). ושני

כהנים עומדים על שלוחן החלבים, ושתי

חצוצרות בידם. ולא חש ההם למתני כינורים

וחלילים — לפי שלא היו בכהנים אלא

בלויים. וקצת קשה. דקתני ההם: והקיש בן

אראו בצילצלו ותירך, דהוא מינייהו נקט.

ועליהם אמר דוד נחושת ממורט — פירש

הקונטרס: על נחושת שמוציא בהם. מיהו

קשה, דהאי קרא בעלמא במלכים דכתיב: "נחושת ממורט", וברברי הימים (ב ד) כתיב: "נחושת מרוק". ומאי קאמר "ועליהם אמר דוד"? ונראה לרבינו יצחק, דהכי גרסינן:

ועליהם אמר קרא "נחושת ממורט נחושת" (ממורק) ומרוקן. **הרדוולים** — בסמ"ך גריס רש"י. ונראה לרבי: "הרדוולים" במ"ם. וכן יש בבראשית רבה: "ערדולין בעיר ומדינה

נחפכה". פירוש: "ערדולין" כמו "הרדוולין", והם מיני כלי זמר, מ"ם מתחלפת בנ"ו. "הרדוולים" זהו תרגום של עוגב. **מגריפה** היתה במקדש — פירש בקונטרס: שגורפין

בה הדשן. וקשה, דהא היתה כלי זמר! אלא נראה לפרש, דשני מיני מגריפות היו, אחת לדשן ואחת של שיר.

כל יומא? דהג - חלוקין בקרבנותיהן, דפסח - אין

חלוקין בקרבנותיהן. - **שבת** דחלוקה בקרבנותיה **לימא!**

- **לא איקרי "מועד"**. - **ראש חודש דאיקרי "מועד"**

לימא! - **לא איקדיש בעשיית מלאכה, דכתיב: "השיר**

יהיה לכם כליל התקדש חג", לילה המקודש לחג

מעון שירה, ושאיין מקודש לחג אין מעון שירה. -

ראש השנה ויום הכיפורים, דאיקרו "מועד" ואיקדיש

בעשיית מלאכה, לימא! - משום דרבי אבהו, דאמר

רבי אבהו, אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך

הוא: רבוננו של עולם, מפני מה אין ישראל אומרים

שירה לפניך בראש השנה וביום הכיפורים? אמר להן:

אפשר, מלך יושב על כסא הדין, וספרי חיים וספרי

מתים פתוחין לפניו, וישראל אומרים שירה לפניך? -

והא חנוכה דלא הכי ולא הכי, וקאמר: - משום ניפא.

- **פורים דאיכא ניפא לימא! אמר רבי יצחק: לפי שאין**

אומרים שירה על גס שבחוצה לארץ. מתקיף לה רב

נחמן בר יצחק: והרי יציאת מצרים, דגם שבחוצה

לארץ הוא, ואמרין הלל! - פדתניא: עד שלא נכנסו ישראל לארץ - הויכשרו כל הארצות

לומר שירה, משכנסו לארץ - לא הויכשרו כל ארצות לומר שירה. רב נחמן אמר: קרייתא

זו היא הלילא. רבא אמר: בשלמא התם, "הללו עבדי ה'" - ולא עבדי פרעה, הכא, הללו

עבדי ה' - ולא עבדי אחשורוש? אפתי עבדי אחשורוש אנן! ורב נחמן דאמר: קרייתא

זו היא הלילא, התניא: משכנסו לארץ - לא הויכשרו כל ארצות לומר שירה! - בין שגלו

חזרו להיתירן הראשון. "לא היה מכה באבוב של נחושת" וכו'. פתח בחליל ומסיים באבוב!

אמר רב פפא: היינו חליל היינו אבוב, ואמאי קרי ליה חליל? דחלי קליה. תנו רבנן: אבוב

היה במקדש, חלק היה, דק היה, של קנה היה, ומימות משה היה. צוה המלך וציפיהו זהב,

ולא היה קולו ערב, נטלו את צפוי ויהי קולו ערב כמות שהיה. צלצול היה במקדש, של

נחושת היה, והיה קולו ערב, ונפפם, ושלחו חכמים והביאו אומנין מאלפסגדראי של מצרים

ותקנוהו, ולא היה קולו ערב, נטלו את תיקונו, והיה קולו ערב כמות שהיה. מכתשת היתה

והביאו אומנין מאלפסגדראי של מצרים ותיקנוה, ולא היתה מפסגת את הבשמים. נתפגמה,

ותיקונה והיתה מפסגת כמו שהיתה. אלו שני כלים נשתירו ממקדש ראשון, ונתפגמו ולא

היה להם ארוכה, ועליהם אמר דוד: "נחושת ממורט", "נחושת ממורק", ועליהם הוא אומר:

"וכלי נחושת מצהב שנים חמדות מזהב". רב ושמואל, חד אמר: כל אחד ואחד שקול פשנים

של זהב, וחד אמר: שניהם שקולין כאחד של זהב. תני רב יוסף: שניהם שקולין כאחד של

זהב. תניא, רבי נתן אומר: שניים היו, שנאמר: שנים, אל תיקרי "שנים", אלא: "שניים".

תני רבן שמעון בן גמליאל: שילוח היה מקלח מים בכאסר, צוה המלך והרחיבוהו פרי

שיתרבו מימיו, ונתמעטו, וחרזו ומיעטוהו, והיה מקלח מים, לקיים מה שנאמר: "אל תהלל

חכם בחכמתו ואל תהלל גבור בגבורתו". וכן היה רבן שמעון בן גמליאל אומר: הרדולים

לא היה במקדש. מאי הרדולים? אמר אבוי: טבלא גורגדנא, מפני שקולו ערב ומערבב

את הנעימה. אמר רבא בר שילא אמר רב מתנה אמר שמואל: מגריפה היתה במקדש,

עשרה

ימי החג חלוקין בקרבנותיהם — דפרי החג מתמעטין והולכין. **ראש חדש איקרי**
מועד — דכתיב (איכה א): "קרא עלי מועד", ובפרק רביעי דמסכת תענית (כט, א).
תמוז דההוא שתא מלוי מליוה, דכתיב: "קרא עלי מועד". השיר — הלל. מקודש
— בעשיית מלאכה. קרייתא — קריאת המגילה. דחלי קליה — מתוק קולו לשמוע.

חלק — קלון. דק — *ויטיבש, גילדו דקה.

צלצל — שני כלים מנין זה על גבי זה, וקולם.

דקה, וקורין להן *צלצל. **מפסגת את**

הבשמים — שבה היו כותשין סממני הקטרת.

והיה קולה צלול, ומפסגת הבשמים יפה

ונתנת בהן ריח. כדאמרין בכריתות (ו, ב).

השוחק אומר "היטב הדק, היטב הדק היטב",

שהקול יפה לבשמים. שני כלים — צלצל

ומכתשת נחושת. ממורט — דק, שיכולין

לקפלו. ממורק — קלל, *צללוישט. **שניים**

— שני צלצלים ושני מכתשות. **ככאסר** —

פי המעיין שהוא נובע שם רחב כאסר. **אל**

יתהלל חכם — שחכמתו אינה אלא

מקלקלת, לפי שכלי מקדש ראשון על פי

הגבורה נעשו, דכתיב (דברי הימים א ח):

"הכל בכתב מיד ה' עלי השביל כל מלאכת

התבנית". הרדוולים **טבלא גורגדנא** — זוג

ועינבל, שקורים *4אשקליטא. **ומערבב את**

הנעימה — כשזדה קול זה מסיים. **מגריפה** —

שבה גורפין את דשן המזבח, *5וודיל, והוא

כעין כף.

עשרה

לומר שירה, משכנסו לארץ - לא הויכשרו כל ארצות לומר שירה. רב נחמן אמר: קרייתא

זו היא הלילא. רבא אמר: בשלמא התם, "הללו עבדי ה'" - ולא עבדי פרעה, הכא, הללו

עבדי ה' - ולא עבדי אחשורוש? אפתי עבדי אחשורוש אנן! ורב נחמן דאמר: קרייתא

זו היא הלילא, התניא: משכנסו לארץ - לא הויכשרו כל ארצות לומר שירה! - בין שגלו

חזרו להיתירן הראשון. "לא היה מכה באבוב של נחושת" וכו'. פתח בחליל ומסיים באבוב!

אמר רב פפא: היינו חליל היינו אבוב, ואמאי קרי ליה חליל? דחלי קליה. תנו רבנן: אבוב

היה במקדש, חלק היה, דק היה, של קנה היה, ומימות משה היה. צוה המלך וציפיהו זהב,

ולא היה קולו ערב, נטלו את צפוי ויהי קולו ערב כמות שהיה. צלצול היה במקדש, של

נחושת היה, והיה קולו ערב, ונפפם, ושלחו חכמים והביאו אומנין מאלפסגדראי של מצרים

ותקנוהו, ולא היה קולו ערב, נטלו את תיקונו, והיה קולו ערב כמות שהיה. מכתשת היתה

והביאו אומנין מאלפסגדראי של מצרים ותיקנוה, ולא היתה מפסגת את הבשמים. נתפגמה,

ותיקונה והיתה מפסגת כמו שהיתה. אלו שני כלים נשתירו ממקדש ראשון, ונתפגמו ולא

היה להם ארוכה, ועליהם אמר דוד: "נחושת ממורט", "נחושת ממורק", ועליהם הוא אומר:

"וכלי נחושת מצהב שנים חמדות מזהב". רב ושמואל, חד אמר: כל אחד ואחד שקול פשנים

של זהב, וחד אמר: שניהם שקולין כאחד של זהב. תני רב יוסף: שניהם שקולין כאחד של

זהב. תניא, רבי נתן אומר: שניים היו, שנאמר: שנים, אל תיקרי "שנים", אלא: "שניים".

תני רבן שמעון בן גמליאל: שילוח היה מקלח מים בכאסר, צוה המלך והרחיבוהו פרי

שיתרבו מימיו, ונתמעטו, וחרזו ומיעטוהו, והיה מקלח מים, לקיים מה שנאמר: "אל תהלל

חכם בחכמתו ואל תהלל גבור בגבורתו". וכן היה רבן שמעון בן גמליאל אומר: הרדולים

לא היה במקדש. מאי הרדולים? אמר אבוי: טבלא גורגדנא, מפני שקולו ערב ומערבב

את הנעימה. אמר רבא בר שילא אמר רב מתנה אמר שמואל: מגריפה היתה במקדש,

עשרה

עשרה

59 עבדי פְּרָעָה, שיש בכך הודאה ושבח שאין אנו עבדי פרעה, אבל
60 הָכָא – בפורים, אין אנו יכולים לומר את ההלל על הנס, שאם היינו
61 אומרים 'הֲלָלוּ עֲבָדֵי ה'', ובמשמעו 'ולא עבדי אֲחֵשְׁרוּשׁ', לא נכון
62 היה הדבר, שהרי אֲבָתִי עֲבָדִי אֲחֵשְׁרוּשׁ אֲנִי – עדיין עבדי
63 אחשורוש אנחנו, כלומר, הנס לא הוציאם לחירות, אלא רק נגאלו
64 ממינת לחיים.
65 שואלת הגמרא: וְלָרֵב נִתְּקַן דְּאָמַר שֶׁהִטְעַם שאין אומרים הלל
66 בפורים הוא לפי שקרִיבָתָהּ זוּ הִיא הַלֵּילָא, ובאמת אומרים הלל על
67 נס שבחוצה לארץ, הַתְּנִינָא, שֶׁמְשַׁנְכְּסוּ ישראל לְאַרְצָא הַחֹבְשֵׁרוֹ
68 כָּל אֲרָצוֹת לִזְמַר שִׁירָה על נס שאירע בהם. מתרצת הגמרא: זהו כל
69 זמן שישאל על אדמתם, אבל בִּיּוֹן שֶׁנָּטְלוּ מארץ ישראל לבבל חֲזָרוּ
70 לְהִתְיַדֵּן הָרָאשׁוֹן שאומרים הלל גם על ניסים שנעשו בשאר
71 הארצות, ונס פורים היה בגלות בבל, והיה צריך לומר בו הלל, ומה
72 שאין אומרים הוא מצד שקרִיבָתָהּ זוּ הִילולָה.
73 שנינו במשנה: הַמְּגִלָּה בַּחֲלִיל לֹא הָיָה מִכָּתוּב בְּאֵבוֹב שֶׁל נְחוֹשֶׁת וכו'.
74 תמדה הגמרא: פָּתַח הַתַּנָּא דְּבִרְיוּ בְּחִלְלִי, שאמר: אין פוחתין משני
75 חלילין וְסָמִימִים דְּבִרְיוּ בְּאֵבוֹב, שאומר: לא היה מכה באבוב.
76 מיישבת הגמרא: אָמַר רַב פָּפָא, הֵינּוּ חֲלִילֵי הֵינּוּ אֵבוֹב – חליל
77 ואבוב הם דבר אחד, וְאֵמַר רַבִּי לִיָּה הַתַּנָּא לֹאבוֹב חֲלִיל, משום
78 דְּחִלְיָא קָלִיָּה – שקולו מתוק וערב לשמיעה, ומלשון זו נקרא חליל.
79 הגמרא מביאה דברים שנאמרו לגבי כלי הנגינה במקדש: תָּנוּ רַבָּנָן,
80 אֵבוֹב הָיָה בְּמִקְדָּשׁ, חֶלֶק הָיָה, דִּק הָיָה בַּדְּפֻנוֹתָיו, וְשֶׁל קִנָּה הָיָה –
81 מעץ חלול. וְאוֹתוֹ חֲלִיל מִיָּמוֹת מֹשֶׁה רַבֵּינוּ הָיָה, והיה קול נגינתו
82 ערב. צִוָּה הַמֶּלֶךְ, וְצִיפּוֹתָיו [את החליל] וְהָבֵה, וְלֹא הָיָה קוֹלוֹ עָרֵב
83 כְּבַתְחִילָה, נָטְלוּ אֶת צִפּוּיוֹ, וְהָיָה קוֹלוֹ עָרֵב כְּמוֹת שֶׁהָיָה קוֹדֵם
84 שְׁצִיפּוֹהוּ.
85 וכן צִלְצוֹל [ומצלתיים] הָיָה בְּמִקְדָּשׁ, וְשֶׁל נְחוֹשֶׁת הָיָה, וְהָיָה קוֹלוֹ
86 עָרֵב. מעשה היה וְנִפְגָּם, וְשִׁלְחוּ חֲכָמִים, וְהִבְיִאוּ אוֹפְנִין מֵהָעִיר
87 אֶלְכֶּסְנִדְרֵיָא שֶׁל מִצְרַיִם, וְתִקְּנוּהוּ הָאוֹמֵנִים, וְלֹא הָיָה קוֹלוֹ עָרֵב
88 כְּבַתְחִילָה. נָטְלוּ אֶת תִּיקוֹנוֹ, וְהָיָה קוֹלוֹ עָרֵב כְּמוֹת שֶׁהָיָה.
89 וכן מִכְּתֻשֶׁת הָיְתָה בְּמִקְדָּשׁ, וְשֶׁל נְחוֹשֶׁת הָיְתָה, וְיָמִימוֹת מֹשֶׁה
90 הָיְתָה, וְהָיְתָה מִפְּטָמָתָא אֶת הַבְּשָׂמִים – היו כותשים בה את
91 הסממנים לקטורת, והיתה משמיעה בעבודתה קול צלול, ועל ידי
92 הקול היתה מפטמת ומשביחה את הבשמים ונותנת בהם ריח, שהקול
93 משביח את הבשמים. מעשה היה וְנִתְּפַנְמָה אותה מכתשת, וְהִבְיִאוּ
94 אוֹפְנִין מֵאֶלְכֶּסְנִדְרֵיָא שֶׁל מִצְרַיִם, וְתִקְּנוּהָ, וְלֹא הָיְתָה מִפְּטָמָתָא
95 כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה – שלא היתה נותנת קולה כְּבַתְחִילָה. נָטְלוּ אֶת תִּיקוֹנָהּ
96 וְהָיְתָה מִפְּטָמָתָא כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה.
97 ממשיכה הברייתא בענין הצלצל והמכתשת: אֵלּוּ שְׁנֵי הַכְּלִים,
98 נִשְׁתַּיִּידוּ מִמִּקְדָּשׁ רִאשׁוֹן – ממשכן העדות, וְנִתְּפַנְמוּ, וְלֹא הָיָה לָהֶם
99 אֲרוֹכָה – מרפא, וְעֵלִיָּהם – על כלי נחושת המשובחים כיוצא באלו
100 והצלצל והמכתשת] אָמַר רִדּוּ (מלכים א' ז מה), לגבי כלי המקדש
101 שעשה שלמה המלך, והיו כמו הכלים שנעשו בימי משה להמשיך
102 העדות, וְאֵת כָּל הַכְּלִים וגו' נִחְשֶׁת מִזְרָט' – כל הכלים נעשו
103 מנחושת דק מאוד. וכן נאמר (ד"ה ב' ד טז) לגבי אותם הכלים, וְאֵת
104 כָּל כְּלֵיהֶם עָשָׂה וגו' נִחְשֶׁת (ממורק) [מרוק] – כל הכלים נעשו
105 מנחושת מבהיק.
106 ובימי עזרא היו גם כן ככלים האלו, וְעֵלִיָּהֶם הוּא אוֹמַר (עזרא ח כז)
107 'כִּלְיָ נִחְשֶׁת מוֹצֵהָב טוֹבָה, שְׁנֵי חֲמוּדוֹת (מוהב) [בְּזֶהָב] – מראה
108 הנחושת צהוב, וחשובים הכלים כמו כלי זהב.
109 הגמרא מביאה מחלוקת רב ושמואל בביאור הכתוב 'שנים חמודות
110 כוהב': נחלקו רב ושמואל בפיור מה שנאמר בפסוק שהיו כלי
111 הנחושת 'שנים חמודות כוהב', חד אָמַר, כָּל אֶחָד וְאֶחָד מְכִיל
112 הנחושת היה משובח מאד, שהיה שְׁקוֹל כְּשֶׁל שְׁנֵי שְׁנֵי שְׁנֵי וְהָב
113 כמותו. וְחַד אָמַר, לא היו משובחים עד כדי כך, אלא פירוש הפסוק
114 הוּא, שְׁנֵיָהֶם – שני כלי נחושת שְׁקוֹלִין בְּאֶחָד שֶׁל וְהָב כמותם.
115 הגמרא מביאה ברייתא הסוברת כדעה זו: תִּנְיָ רַב יוֹסֵף בְּפִירוֹשׁ
116 הפסוק, שְׁנֵיָהֶם – שנים מכלי הנחושת, שְׁקוֹלִין בְּאֶחָד שֶׁל וְהָב.

1 כָּל יוֹמָא אלא רק ביום טוב ראשון. מבארת הגמרא: דְּהָג – ימי חג
2 הסוכות חֲלִיקוֹן בְּקִרְבְּנוֹתֵיהֶן זה מזה, שהפרים שמקריבים בקרבן
3 היום מתמעטים והולכים, ביום הראשון מקריבים ארבעה עשר פרים,
4 ביום השני שלשה עשר וכן הלאה, וכל יום נחשב כחג בפני עצמו,
5 ולכן אומרים בכל יום הלל שלם, אבל דְּפִסְחָא אֵין חֲלִיקוֹן
6 בְּקִרְבְּנוֹתֵיהֶן זה מזה, ולכן אומרים הלל שלם רק ביום טוב הראשון.
7 הגמרא דנה בשאר הימים שאין קוראים בהם את ההלל (והשלום).
8 שואלת הגמרא: אם קרבן המיוחד לאותו היום הוא הגורם לאמירת
9 ההלל, אזי שְׁפָתַי חֲלִיקוֹתָא בְּקִרְבְּנוֹתֵיהֶן משאר ימות השבוע, שיש בה
10 קרבן מוסף, לִימָא – יאמרו בה את ההלל. מיישבת הגמרא: לֹא
11 אִיקְרִי מוֹעֵד – אין שבת קריה 'מועד', ולכן אין אומרים בה הלל.
12 שואלת הגמרא: וְרִאשׁ חוֹדֶשׁ דְּאִיקְרִי 'מועד' כפי שכתוב באיכה (א
13 טו) 'קָרָא עָלַי מוֹעֵד', וכוונת הכתוב על ראש חודש, לִימָא. מיישבת
14 הגמרא: ראש חודש לֹא אִיקְרִישׁ בְּעֶשְׂרֵית מְלָאכָה – לא נתקדש
15 באיסור עשירת מלאכה, ורק ימים שנתקדשו באיסור מלאכה אומרים
16 בהם את ההלל, דְּכִתְבִּי (ישעיה ל כט) בנבואת ישעיה על הגאולה,
17 'הֲשִׁיר וְהָיָה לָכֶם לְיָמֵי הַתְּקַדְּשׁ הַזֶּה' – היום שבו תגאלו יהיה לכם
18 יום של שירה והלל כמו ב'ליל התקדש חג', שהוא ליל חג הפסח
19 שאומרים בו הלל. ומלשון 'התקדש' משמע שְׁלִילָה מִתְּקַדְּשׁ לְהָג –
20 שנתקדש באיסור עשירת מלאכה וכגון ליל פסח ראשון, מְעוֹן שִׁירָה
21 – צריך לומר בו את ההלל, וְלִילָה שְׁאֵין מְקוּדָּשׁ לְהָג באיסור
22 מלאכה, אֵין מְעוֹן שִׁירָה, ולכן אף שראש חודש נקרא 'מועד' אין
23 לומר בו הלל.
24 שואלת הגמרא: ובראש השנה ויום הכיפורים דגם אִיקְרִי מוֹעֵד
25 בתורה וגם אִיקְדוֹשׁ בְּעֶשְׂרֵית מְלָאכָה, לִימָא. מיישבת הגמרא: אין
26 אומרים בהם את ההלל משום דְּרַבִּי אֲבָהוּ, דְּאָמַר רַבִּי אֲבָהוּ, אֲמַר
27 מְלָאכִי הִשְׁרַת לִפְנֵי הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא, רַבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִפְּנֵי מַה
28 אֵין יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים שִׁירָה [ההלל] לִפְנֵי בְּרִאשׁ הַשָּׁנָה וּבְיוֹם
29 הַכִּיּוּרִים, אָמַר לְהָג הַקֹּב"ה, וְכִי אֲפָשֶׁר שְׁמִלֵךְ מַלְכֵי הַמּוֹלָכִים
30 הַקֹּב"ה יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא הַדִּין וְסִפְרֵי חַיִּים וְסִפְרֵי מָתִים פְּתוּחִין
31 לִפְנֵי, וְיִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים שִׁירָה לִפְנֵי, שאין אלו ימי הלל ושמוחה,
32 אלא ימי יראה ופחד, ואין ראוי לומר בהם הלל.
33 מקשה הגמרא על מה שהסיקה לעיל שאין אומרים את ההלל אלא
34 בימים הנקראים 'מועד' ואסורים במלאכה: וְהָא הַנּוֹכָח, דְּלֹא הָכִי –
35 שלא נקרא מועד בתורה, וְלֹא הָכִי – וגם לא התקדש באיסור
36 מלאכה, וְקָאָמַר – ואף על פי כן אומרים בו את ההלל. מיישבת
37 הגמרא: מה שאומרים בו את ההלל הוא מְשֻׁם נִסָּא – הלל והודאה
38 על הנס שנעשה בו, ואין זה מצד 'מועד' כמו בשאר המועדים.
39 שואלת הגמרא: פּוֹרִים דְּאִיכָא נִסָּא – שנעשה בו נס, לִימָא, אף
40 שאינו מועד, וכמו בחנוכה. מיישבת הגמרא: אָמַר רַבִּי יִצְחָק, אין
41 אומרים הלל בפורים, לִפְנֵי שְׁאֵין אוֹמְרִים שִׁירָה [ההלל] עַל נִסִּים
42 שְׁאִירַע בְּחֻצוֹת לְאַרְצָא, ונס פורים היה בחוץ לארץ.
43 מְתַקֵּף לָהּ רַב נַחֲמָן בְּרִי יִצְחָק, וְהָרִי יִצִּיאָת מִצְרַיִם, דָּנִם שְׁאִירַע
44 בְּחֻצָּה לְאַרְצָא הוּא, וְאֲמַרִינָן חֲלַל עַל נס זה. מתרצת הגמרא: שונה
45 יציאת מצרים משאר ניסים שאירעו בחוצה לארץ, בְּתַנְיָא, עַד
46 שֶׁלֹא נִכְנְסוּ – קודם שנכנסו יִשְׂרָאֵל לְאַרְצָא, הוֹכְשֵׁרוּ כָּל הָאֲרָצוֹת
47 לִזְמַר שִׁירָה על נס שאירע בהם, אבל מְשַׁנְכְּסוּ ישראל לְאַרְצָא, לֹא
48 הוֹכְשֵׁרוּ כָּל אֲרָצוֹת לִזְמַר שִׁירָה על נס שאירע בהם, אלא על ניסים
49 שאירעו בארץ ישראל לבלב, ולכן נס יציאת מצרים שקדם לכניסה
50 לארץ ישראל אומרים עליו הלל, ונס פורים שהיה לאחר שנכנסו
51 לארץ ישראל אין אומרים עליו הלל.
52 תירוצ נוסף: רַב נַחֲמָן אָמַר, אומרים הלל על נס שנעשה בחוץ
53 לארץ, ומה שאין אומרים הלל בפורים הוא משום שקרִיבָתָהּ של
54 המגילה שנאמרו בה כל פרטי הנס, זוּ הִיא חֲלִילָא – זוּ הִיא אמירת
55 ההלל וההודאה על הנס שאירע.
56 רבא מחלק חילוק אחר בין פסח לפורים אף ששניהם נעשו בחוץ
57 לארץ: רַבָּא אָמַר, בְּשִׁלְמָא הָתָם – בפסח, אפשר לומר הלל לפי
58 שאנו אומרים בהלל 'הֲלָלוּ עֲבָדֵי ה'' (תהילים קיג א), ובמשמעו 'ולא

וְעֶשְׂרֵה נִקְבִּים הָיוּ בָּהּ, כְּלוּמַר בִּקְטָה שְׁלֵה, וּבְכָל נֶקֶב הִיָּה נְעוּץ קִנְהָ,
וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִן הַקְּנִים הִיָּה מוֹצִיא עֶשְׂרֵה מִיָּדוֹ, שְׁהָיוּ בְּכָל
קִנְהָ עֶשְׂרֵה נִקְבִּים וְכָל נֶקֶב מִשְׁמִיעַ קוֹל אַחֵר, נִמְצְאָת בּוֹלָה מוֹצִיאָהּ
מֵאֶה מִיָּדוֹ וְזָמַר.

הַגְּמָרָא מְבִיאָה דַּעָה אַחֲרָת בְּמִנְיָן הַזֶּה שֶׁיֵּצֵאוּ מִזְּהַרְגִּירָפָה:
בְּמִתְנִיתָא תָּנָא לְגַבֵּי הַמְּגִירָפָה, הָיָא – אִירְכָה אִמָּה וְנִבְוָה – וְגוֹבְחָה
אִמָּה, וְנִקְתָּא – וְהִקְתָּ שְׁלֵה יוֹצֵא הַיָּמָנָה, וְעֶשְׂרֵה נִקְבִּים הָיוּ בָּהּ,
וּבְכָל נֶקֶב הִיָּה נְעוּץ קִנְהָ וְכָל אֶחָד מוֹצִיא מֵאֶה מִיָּדוֹ, שְׁבָכַל קִנְהָ
הָיוּ מֵאֶה נִקְבִּים וְכָל אֶחָד מֵהֶם מוֹצִיא קוֹל אַחֵר, נִמְצְאָת בּוֹלָה
מוֹצִיאָה אֶלֶף מִיָּדוֹ.

אָמַר רַב נַחֲמָן בְּרִי יִצְחָק, וְסִימְנִיָּה – אִם תְּבוּא לִיתָן סִימֵן בְּדַבְּרָא,
לְזֹכֶר מִיָּהוּ הַסּוֹבֵר שְׁהָיוּ בַּהּ מֵאֶה מִיָּדוֹ וּמִיָּהוּ הַסּוֹבֵר שְׁהָיוּ בַּהּ
אֶלֶף, מִתְנִיתָא נִזְמָא – דֶּרֶךְ הַמִּשְׁנִיּוֹת וְהַבְּרִיּוֹת לֹמַר עַל דֶּרֶךְ
הַהֲגוּמָה, וְיֵשׁ בְּכָךְ סִימֵן שֶׁהַמִּשְׁנָה הִיא הָאוֹמֶרֶת שְׁהָיוּ בְּמִגְרִיפָה אֶלֶף
מִיָּדוֹ, זֹמַר, שְׁזֵה בְּדֶרֶךְ הַהֲגוּמָה.

שְׁנִינָה בְּמִשְׁנָה: וְעֶבְרִי בְּהִנִּים הָיוּ כו', הַמִּנְגִּנִּים בְּכָל הַזֶּמֶר בְּמִקְדָּשׁ
לְשִׁית רַבִּי מֵאִיר, וְרַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר לֹא הָיוּ בָּהֶם עֲבָדִים אֲלָא יִשְׂרָאֵלִים
מִיּוֹחֲסִים הָיוּ, וְרַבִּי חֲנִינָא בֶן אֲנָשִׁיגוֹס אוֹמֵר שְׁלִים הָיוּ. מְבַרְרָת
הַגְּמָרָא: לִימָא בְּהָא קְמִיפְלָנִי, דְּמָאן דְּאָמַר – רַבִּי מֵאִיר שְׁאוֹמֵר
שְׁעָבְדִּים הָיוּ מִנְגִּנִּים בְּמִקְדָּשׁ קִסְבָּר שְׁעִיקָר מְצוֹת הַשִּׁירָה עַל קֶרֶן
צִיבּוֹר הָיָא בְּפָה, וְצִיבּוֹרָה לְהִיעֲשׂוֹת עַל יְדֵי הַלִּוִּים שְׁהָיוּ הִיא
עֲבוּדָתָם, וְהִנְיָגוֹן בְּכָל זֶמֶן הַשִּׁירָה לְכַסּוּמִי קָלָא הוּא דְּעִבְדִּיָּא –
לְהַנְעִים אֶת הַקּוֹל בְּנִיגֻנָּהוּ הוּא נַעֲשֶׂה, וְאִינוּ עֲבוּדָה, שְׁאִינוּ מַעֲיָקָר
מְצוֹת הַשִּׁירָה, וְלָכֵן יִכּוֹל לְהִיעֲשׂוֹת גַּם שְׁלֵה עַל יְדֵי לִוִּים וְאֵף עַל יְדֵי
עֲבָדִים. וְמָאן דְּאָמַר – רַבִּי חֲנִינָא בֶן אֲנָשִׁיגוֹס שְׁאוֹמֵר שְׁלִים הָיוּ
מִנְגִּנִּים בְּמִקְדָּשׁ, קִסְבָּר עִיקָר שִׁירָה בְּכָלִי – מַעֲיָקָר מְצוֹת הַשִּׁירָה
שִׁינְגָנוּ עִימָה בְּכָל זֶמֶר, וְכִמָּה הַשִּׁירָה, צִרִיכָה לְהִיעֲשׂוֹת עַל יְדֵי הַלִּוִּים.
מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְתִקְבְּרָא – וְכִי סָבוּר אַתָּה שְׁבוּזָה חוֹלְקִים, אִם כֵּן רַבִּי
יוֹסִי שְׁאִמַּר בְּמִשְׁנָה שִׁישְׂרָאֵלִים מִיּוֹחֲסִים הָיוּ מִנְגִּנִּים בְּמִקְדָּשׁ, מָאן
קִסְבָּר, אִי קִסְבָּר שְׁעִיקָר שִׁירָה בְּפָה עֲבָדִים סְנִיא – דִּי בְּכָךְ שִׁינְגָנוּ
עֲבָדִים. וְאִי קִסְבָּר שְׁעִיקָר שִׁירָה בְּכָלִי אִם כֵּן לִוִּים בְּעִינָן.

וְלָכֵן מְבִיאָת הַגְּמָרָא: לְעוֹלָם קִסְבָּר רַבִּי יוֹסִי, וְכֵן רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי
חֲנִינָא בֶן אֲנָשִׁיגוֹס, שְׁעִיקָר שִׁירָה בְּפָה וּמַעֲיָקָר הָדִין אִין צִרִיךְ לִוִּים
לְכָלִי זֶמֶר, וְהָבָא, בְּמַעְלִין מְדוּבָן לְיוֹחֲסִין וְלְמַעֲשָׂרוֹת קְמִיפְלָנִי.
וּמְבִארָת הַגְּמָרָא: מָאן דְּאָמַר עֲבָדִים הָיוּ, קִסְבָּר מַעְלִין מְדוּבָן
לֹא לְיוֹחֲסִין וְלֹא לְמַעֲשָׂרוֹת – הִרְוָה אָדָם שְׁמַנְגָן עַל הָדוּכָן עִם
הַלִּוִּים, אִין רְאִיָּה שְׁמִיחָס הוּא וְכִשֶּׁר לְכַהֲנָה, וְאִין רְאִיָּה שְׁלִי הוּא,
שְׁאִין לוֹ לְסַמּוֹךְ עַל כָּךְ לִיתָן לוֹ מַעֲשֵׁר רָאשׁוֹן. וְלָכֵן לֹא נִזְהָרוּ שְׁלֵה
לְהַעֲלוֹת לְשֵׁם יִשְׂרָאֵלִים אוֹ עֲבָדִים, כִּיּוֹן שְׁאִין חֲשַׁשׁ שִׁיחֲשָׁבוּ
שְׁמִיחָסִים אוֹ לִוִּים הֵם. וְמָאן דְּאָמַר לִוִּים הָיוּ, קִסְבָּר מַעְלִין מְדוּבָן
בִּין לְעֵנִי לְיוֹחֲסִין – שֶׁהַעֲמוּד עַל הָדוּכָן לִנְגָן בְּחֻזְקָת מִיחָס הוּא וְכִשֶּׁר
לְכַהֲנָה, וְכִי לְעֵנִי מַעֲשָׂרוֹת – וּדְאִי לִי הוּא וְאִפְשָׁר לִיתָן לוֹ מַעֲשֵׁר
רָאשׁוֹן, וְלָכֵן לֹא הָיוּ מַעֲלִים אֲלָא לִוִּים. וְלִמָּאן דְּאָמַר יִשְׂרָאֵלִים הָיוּ,
קִסְבָּר מַעְלִין מְדוּבָן לְיוֹחֲסִין, וְלָכֵן לֹא הָיוּ מַעֲלִים עֲבָדִים לִנְגָן, וְלֹא
לְמַעֲשָׂרוֹת, וְלָכֵן הָיוּ מַעֲלִים יִשְׂרָאֵלִים לִנְגָן.

הַגְּמָרָא מְמַשִּׁיכָה בְּעֵנִי הַשִּׁיר בְּמִקְדָּשׁ: תָּנוּ רַבֵּנָן, הַשִּׁיר שְׁשִׁירִים
בְּשַׁעַת נִסְיֹן הַנִּסְכִּים, מַעֲכָב אֶת הַקֶּרֶן – בְּלֹא הַשִּׁירָה אִין זֶה נִסְיֹן,
דְּבִרִי רַבִּי מֵאִיר, וְחֻכְמָם אוֹמְרִים הַשִּׁיר אִינוּ מַעֲכָב אֶת נִסְיֹן נִסְכֵי
הַקֶּרֶן.

מְבַרְרָת הַגְּמָרָא: מָאן מַעֲמִיָּה דְּרַבִּי מֵאִיר שְׁסוֹבֵר שֶׁהַשִּׁיר מַעֲכָב אֶת
הַקֶּרֶן. מְבִארָת הַגְּמָרָא: דְּאָמַר קְרָא (מְבַדָּר ח יט) בְּעֵנִי הַפֶּרֶשֶׁת
הַלִּוִּים לְעַבְדוֹת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וְאֶתְנָה אֶת הַלִּוִּים, הַזִּנְיָנִים וְהַחֲתָן
וְלִכְנִיּוֹ מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגו', וְלִכְפֹּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. הַזִּכּוֹר בְּפִסְקוֹ
אֶחָד, הַלִּוִּים, שֶׁתְּפַקִּידֵם בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ לִשְׁרָא, עִם הַכֹּהֵנִים הַבָּאִים
מִן הַקֶּרֶבֶת וְנַעֲשִׂית עַל יְדֵי הַכֹּהֲנִים. וְכֵן הַכְּתוּב לְהַקִּישׁ כִּפְרָה
לְשִׁירָה, מָה בְּפָרָה (וְדִהִינוּ זְרִיקָת דֶּם הַקֶּרֶן) מַעֲכָבָת, וּבְלַעֲדִיָּה אִין
עֶרֶךְ לְקֶרֶן, אֵף שִׁירָה (שְׁהִיא עֲבוּדָת הַלִּוִּים) מַעֲכָבָת, וּבְלֹא שִׁיר אִין
נִסְיֹן.

שְׁאוֹלָת הַגְּמָרָא: וְרַבֵּנָן – מַה יַּעֲנוּ עַל הַיָּקֵשׁ זֶה. מְבִארָת הַגְּמָרָא:
הֵהוּא – הַהִיקֵשׁ בֹּא לְאִידָךְ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר – לְדִין אַחֵר שְׁאוֹמֵר רַבִּי
אֶלְעָזָר, דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, הוֹקֵשָׁה כִּפְרָה לְשִׁירָה לְלַמְדָּנוּ מָה כְּפָרָה
בְּיוֹם, שְׁאִין הַקֶּרֶבֶת קֶרֶבִּים אֲלָא בְּיוֹם אֵף שִׁירָה בְּיוֹם – אִין שְׁרִים
עַל הַנִּסְכִּים אֲלָא כְּשִׁבָּאִים בְּיוֹם.

הַגְּמָרָא לְחֵלֶן מְבַרְרָת מַהוּ הַמְּקוֹר לְשִׁירָת הַלִּוִּים בְּמִקְדָּשׁ מִן הַתּוֹרָה:
אָמַר רַב יְהוֹדָה אָמַר שְׁמוּאֵל מִנְיָן לֹמְדִים לְעִיקָר מְצוֹת שִׁירָה שֶׁל
הַלִּוִּים בְּמִקְדָּשׁ מִן הַתּוֹרָה. וּמְבִארָא: שְׁנַאמַר (דְּבָרִים יח ז) וְכִי יָבֹא
הַלֵּוִי מֵאֶחָד שְׁעָרֶיךָ וְגו' וְשִׁירָת בְּשֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ, כְּכָל אֲחֵי הַלִּוִּים
הָעֹמְדִים שָׁם לְפָנֵי ה' אֱלֹהֵי שִׁירָתוֹ 'שִׁבְשֵׁם', כְּלוּמַר, שְׁמֻכִּירִים בּו
שֵׁם שְׁמִים, הָיוּ אוֹמְרִים זֶה שִׁירָה, שְׁאוֹמְרִים הַלִּוִּים בְּשִׁירָתָם מְזֻמְרִים
שְׁמֻכְרִים בָּהֶם שֵׁם שְׁמִים, וּמְכָאן לְשִׁירָת הַלִּוִּים בְּמִקְדָּשׁ.

שְׁאוֹלָת הַגְּמָרָא: וְאִימָא – וְשָׁמָּה נִאֵמַר שְׁאִין זֶה מְלֻמַּד עַל שִׁירָת
הַלִּוִּים אֲלָא עַל נְשִׂאוֹת כְּפָסִים שֶׁל הַכֹּהֲנִים, וְהִיא שִׁירָת בְּשֵׁם, שְׁגַם
בַּהּ מְזֻכָּר שֵׁם שְׁמִים. מִיִּישְׁבַת הַגְּמָרָא: אִי אִפְשָׁר לֹמַר כֵּן מְדְכָתִיב
(דְּבָרִים י ח) לְגַבֵּי הַפֶּרֶשֶׁת בְּנֵי לוי 'לְשִׁירָתוֹ, וְלִכְרֹךְ בְּשֵׁמוֹ' הִרִי
שִׁלְשֻׁרְתוֹ 'וְלִבְרָךְ' (וְדִהִינוּ בְּרַכַת כְּהִנָּס) הֵם שְׁנֵי דְבָרִים, מְכָלִל
דְּכָרְכַת בְּהִנָּס לֹא שִׁירָת הִיא אֲלָא 'שִׁירָת' הוּא דְבַר אַחֵר, וְכֵן
לְלַמַּד עַל שִׁירָת הַלִּוִּים.

רַב מִתְנָה אָמַר, מְהִכָּא לֹמְדִים לְשִׁירָת הַלִּוִּים. שְׁנַאמַר (דְּבָרִים כח
מז – מח) בְּפֶרֶשֶׁת הַקְּלָלוֹת, שְׁאוֹמֵר הַקֶּב"ה לְיִשְׂרָאֵל 'תַּחַת אֲשֶׁר לֹא
עָבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׁמְחָה וּבְטוֹב לֵבָב, אִיוֹז הִיא עֲבוּדָה
שְׁנַעֲשִׂית בְּשִׁמְחָה וּבְטוֹב לֵבָב, הָיוּ אוֹמְרִים זֶה שִׁירָה, שְׁאִין אָדָם שֶׁר
שִׁירָה אֲלָא מִתּוֹךְ שְׁמַחָה וְטוֹב לֵבָב.

שְׁאוֹלָת הַגְּמָרָא: וְאִימָא – וְשָׁמָּה נִאֵמַר, שְׁאִין הַפִּסְקוֹ עוֹסֵק בְּשִׁירָת
הַלִּוִּים אֲלָא בְּדְכָרִי תוֹרָה, וּמִשְׁמַעוֹת הַפִּסְקוֹ הִיא 'תַּחַת אֲשֶׁר לֹא
לְמֹדֶת תּוֹרָה'. וְלִימַד תּוֹרָה הוּא 'עֲבוּדָה שְׁבַשְׁמַחָה' דְּכָתִיב
(תְּהִלִּים יט ט) 'פְּקוּדֵי ה' יִשְׂרָאֵל, מִשְׁמָחִי לֵב', וְדִהִינוּ לִימַד תּוֹרָה.
מִיִּישְׁבַת הַגְּמָרָא: אִין הַפִּסְקוֹ הוֹלֵךְ עַל דְּבָרֵי תּוֹרָה, לְפִי שְׁדַבְּרֵי תּוֹרָה
'מִשְׁמָחִי לֵב' אִיקְרִי, 'טוֹב' לֹא אִיקְרִי, וּבְפִסְקוֹ נִאֵמַר 'וְטוֹב לֵבָב'.
שְׁאוֹלָת הַגְּמָרָא: וְאִימָא – וְאוֹלִי, אִין הַפִּסְקוֹ עוֹסֵק בְּשִׁירָה אֲלָא
בְּכִיבּוּרִים, וּמִשְׁמַעוֹת הַפִּסְקוֹ הִיא 'תַּחַת אֲשֶׁר לֹא הִבַּאת בִּיבּוּרִים',
וּבִיבּוּרִים הֵם 'עֲבוּדָה שְׁבַשְׁמַחָה' דְּכָתִיב (דְּבָרִים כו יא) בְּפֶרֶשֶׁת
הַבָּאָה הַבִּיבּוּרִים 'וְשִׁמְחָתָה בְּכָל הַטּוֹב'. מִיִּישְׁבַת הַגְּמָרָא: אִמְנָם
בִּיבּוּרִים 'טוֹב' אִיקְרִי אֲבָל 'טוֹב לֵבָב' כְּפִי שֶׁהוֹזָכַר בְּפִסְקוֹ, לֹא
אִיקְרִי.

הַגְּמָרָא מְבִיאָה עוֹד מְדַבְּרֵי רַב מִתְנָה בְּעֵנִי הַשִּׁירָה: אָמַר רַב מִתְנָה,
מִנְיָן לְכִיבּוּרִים שְׁמַעֲוִינָן שִׁירָה, שְׁהָיוּ שְׁנֵי בִיבּוּרִים (פ"ג מ"ד)
שְׁכַשְׁהוּ מַגִּיעִים נוֹשְׂאֵי הַבִּיבּוּרִים לְעוֹרָה הָיוּ הַלִּוִּים שְׁרִים הַמְּזֻמְרִים
'אֶרֶז־מִמָּה' ה' בִּי לִיתְנִי' (תְּהִלִּים ל). וּמְבִארָא: אֶתְנָא – הוּא נִלְמַד עַל
יְדֵי גִזְרָה שְׁוִוָה 'טוֹב' 'טוֹב' מְהִכָּא, שְׁלִגְבֵי בִיבּוּרִים נִאֵמַר 'וְשִׁמְחָתָה
בְּכָל הַטּוֹב', וְלִגְבֵי שִׁירָה נִאֵמַר 'בְּשִׁמְחָה וּבְטוֹב לֵבָב', לְלַמַּד
שְׁבִיבּוּרִים טַעֲוִנִים שִׁירָה.

מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: אִינִי – הָאֵם כֵּךְ הוּא שְׁשִׁירִים הַלִּוִּים בַּעַת הַבָּאָה
הַבִּיבּוּרִים, וְהָאֵם אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בְּרִי נַחֲמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, מִנְיָן
שְׁאִין אוֹמְרִים שִׁירָה אֲלָא עַל הַיָּין – בְּשַׁעַת נִסְיֹן הָיִין. וּמְבִארָא:
שְׁנַאמַר (שׁוֹפְטִים ט יג) 'וְהִנָּה אֲלֵהֶם הַנֶּפֶס, הַחֲדָלְתִּי אֶת תִּירוּשִׁי'
הַמִּשְׁמַח אֱלֹהִים וְאִנְשֵׁים' – הָאֵם אִפְסִיק לְתַת אֶת יְיָ שְׁמַשְׁמַח
אֱלֹהִים וְאִנְשֵׁים. וְטַעֲנוּ בִיאור, אִם אִנְשֵׁים מִשְׁמַח מוֹבֵן הַדְּבַר, אֲלָא
אֱלֹהִים בְּמָה הָיִין מִשְׁמַח. אֲלָא מְכָאן שְׁאִין אוֹמְרִים שִׁירָה אֲלָא עַל
הַיָּין, וְכֵן הָיִין 'מִשְׁמַח אֱלֹהִים', שִׁישׁ עֲמוּ שִׁירָה. וּמְכָאן קִשָּׁה: שְׁאֵם
אִין אוֹמְרִים שִׁירָה אֲלָא עַל הַיָּין, כִּיצַד אוֹמְרִים שִׁירָה עַל בִּיבּוּרִים.
שְׁהֵם פִּירוֹת מְשַׁבַּע הַמִּינִים וְלֹא יִין. מְתַרְצֵת הַגְּמָרָא: הַזִּכּוֹר בְּפִסְקוֹ
שְׁאוֹמְרִים שִׁירָה בְּזֶמֶן הַבָּאָה בִּיבּוּרִים אֵף לְרַבִּי יוֹנָתָן, בְּאוֹפֵן שְׁהִבִּיאָם
יִין, בְּדִתְנִי רַבִּי יוֹסִי, שְׁנַאמַר (דְּבָרִים כו ב) לְגַבֵּי בִיבּוּרִים 'וְלִקְחָתָה
מִרְאשִׁית כָּל פְּרִי הָאֲדָמָה', וּמִשְׁמַעוֹ 'פְּרִי' דּוּקָא, כְּמוֹת שְׁהוּא, אֶתְנָה
מְכִיא לְבִיבּוּרִים, וְאִי אֶתְנָה מְכִיא לְבִיבּוּרִים מִשְׁקֵין הִירְצָאִים מִן
הַפֶּרִי. אֲבָל אִם הִבִּיא עֲקָבִים לְעוֹרָה לְשֵׁם בִּיבּוּרִים וְרַבֵּן וְנַעֲשׂוּ

עשרה נקבים היו בה – ובכל נקב היה קנה אחד, ובכל קנה עיקר שירה בפה – קשה: בפרק "החליל" (סוכה נא,א) קאמר דאי נקבים, ובכל נקב של קנה הוציא מין זמר, נמצאת כולה מוציאה מאה מיני זמר. וסימניך – שלא תטעה מי אמר מאה מי אמר אלף. מתניתא גזומא – דרך משניות לשונות גזומא, כגון הך דאמר בשחטת חולין בפרק "גיד הנשה" (צ.ב.) רבי יוסי – דאמר: ישראלים מיוחדים היו, מאי קסבר?

אלא דכילי עלמא עיקר שירה בפה. בין למעשרות – דמחזיקין ליה בחזקת לוי. ואתנה את הלויים – ולויים משוררים הם. שבשם – שמזכירין בו שם שמים. אין אדם שיר שירה אלא מתוך שמחה וטוב לבב – דכתיב (ישעיהו סד): "הנה עבדי ירנו מטוב לב". ואימא ביכורים – והכי קאמר קרא: תחת אשר לא הבאת ביכורים. מנין לביכורים שטעונין שירה – שאומרים: "ארוממך ה' כי דליתני, כדתנן במסכת ביכורים (פרק ג משנה ד). טוב מוב – כתיב: הכא: "בכל הסוב", וכתיב בשירה (דברים כח): "בשמחה וטוב לבב". פרי – בביכורים (שם כו): "מרשית פרי". הביא ענבים – לעזרה לביכורים, ודרכן, מנין שיצא תלמוד לומר: "אשר תביא מארצך", מכל מקום. (ישור במשא) חזקה אמר מהכא – אשבחן שירת לויים מן התורה: "ישור במשא" – נשיאות קול בשיר. בלוזי" = שם חכם. שירה – צריך עבודת קרבן, שאינו נאמר אלא על הין של נטיב קרבן, כדכתיב (במדבר יא): "ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם". צהלו מים – יצהלו בשיר בית המקדש יותר ממצלת ים סוף. מיתרי לה מהכא – לעיקר שירה מן התורה.

על

עשרה נקבים היו בה, כל אחד ואחד מוציא עשרה מיני זמר, נמצאת כולה מוציאה מאה מיני זמר. כמתניתא תנא: היא אמה וגבוה אמה, וקתא יוצא הימנה ועשרה נקבים היו בה, כל אחד מוציא מאה מיני זמר, נמצאת כולה מוציאה אלף מיני זמר. אמר רב נחמן בר יצחק, וסימניך: מתניתא גזומא. "ועבדי כהנים היו" כו'. לימא בהא קמפלג, דמאן דאמר עבדים היו, קסבר: עיקר שירה בפה, וכלי לבסומי קלא הוא דעבדא, ומאן דאמר לויים היו, קסבר: עיקר שירה בכלי – לויים בעיני! לעולם קסבר: עיקר שירה בפה, והכא במעלין מדוכן ליוחסין ולמעשרות קמפלג; מאן דאמר עבדים היו, קסבר: אין מעלין מדוכן לא ליוחסין ולא למעשרות; מאן דאמר לויים היו, קסבר: מעלין מדוכן בין ליוחסין בין למעשרות; ולמאן דאמר ישראלים היו, קסבר: מעלין מדוכן ליוחסין ולא למעשרות. תנו רבנן: השיר מעבב את הקרבן, דברי רבי מאיר; והכמים אומרים: אינו מעבב. מאי מעמא דרבי מאיר? דאמר קרא: "ואתנה את הלויים נתנים לאהרן ולבניו מתוך בני ישראל... ולכפר על בני ישראל", מה כפרה מעבבת – אף שירה מעבבת. – ורבנן? והוא לאידך דרבי אלעזר, דאמר רבי אלעזר: מה כפרה ביום – אף שירה ביום. אמר רב יהודה אמר שמואל: מנין לעיקר שירה מן התורה? שנאמר: "ושרת בשם ה' אלהיו", איזהו שירות שבשם – הוי אומר: זה שירה. – ואימא: נשיאות כפים! – מדכתיב: "לשרתו ולכרד בשמו" – מפלל דכרפת כהנים לאו שירות היא. רב מתנה אמר, מהכא: "תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב", איזו היא עבודה שששמחה ובטוב לבב? הוי אומר: זה שירה. – ואימא: דברי תורה, דכתיב: "פקודי ה' ישרים משמחי לב!" – "משמחי לב" איקרי, "טוב" לא איקרי. – ואימא: בפזורים, דכתיב: "ושמחת בכל הטוב!" – "טוב" איקרי, "טוב לבב" לא איקרי. אמר רב מתנה: מנין לביכורים שטעונין שירה? אתיא "טוב" "טוב" מהכא. – איני? והא אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: מנין שאין אומרים שירה אלא על הין? שנאמר: "ותאמר להם הגפן החדלת את תירושי המשמח אלהים ואנשים", אם אנשים משמח, אלהים במה משמח? מכאן שאין אומרים שירה אלא על הין! – משכחת לה פדתני רבי יוסי: פרי אתה מביא ואי אתה מביא משקין; הביא ענבים ודרכן, מנין? תלמוד לומר: "תביא". חזקה אמר, מהכא: "וכנניהו שר הלויים ישור במשא כי מבין הוא", אל תיקרי "ישור", אלא "ישיר". בלוזי אמר רבי יוחנן, מהכא: "לעבוד עבדת עבודה", איזהו עבודה שצריכה עבודה? הוי אומר: זו שירה. רבי יצחק אמר, מהכא: "שאו זמרה ותנו תף פגור נעים עם נבל". רב נחמן בר יצחק אמר, מהכא: "הם ישאו קולם וירנו בגאון ה' צהלו מים". ותנא מיתרי לה מהכא: "ולבני קהת לא נתן כי עבודת הקדש עליהם ככתף ישאו", ממשמע שנאמר ככתף, איני יודע שישאו? מה תלמוד לומר "ישאו"? אין "ישאו" אלא לשון שירה, וכן הוא אומר: "שאו זמרה ותנו תף", ואומר: "ישאו קולם וירנו" גו'. חנניא בן אחי רבי יהושע אמר, מהכא: "משה ידבר והאלהים יענו בקול", על

לא דכילי עלמא עיקר שירה בפה – קשה: בפרק "החליל" (סוכה נא,א) קאמר דאי עיקר שירה בפה – אין שיר של קרבן נמי דחי שבת יום טוב לעשותו בכלי. ואם כן, מתניתין דקטני: שנים עשר ימים החליל מכה, מנין יש לומר: דודאי תנאי דמתניתין אית להו עיקר שירה בפה, אבל איכא תנא דרבי יוסי בר יהודה התם, דאמר דשיר בכלי (דקרבן) דחי שבת יום טוב, ואתי ירשא כוותיה. השיר מעבב הקרבן – קשה: דהא השיר בשעת ניסוך, והניסוך אין מעבבת הקרבן, דאדם מביא זבחו היום ונסכים מכאן עד ארבעה ימים (מנחות טו,ב)! ונראה לפרש: שיר מעבב את הקרבן – היינו ניסוך, שאם אין שירה אין ניסוך.

משמח לב איקרי טוב לא איקרי – ואם תאמר: והכתיב (משלי ד) "לקח טוב נתתי לכם", (תהלים קיט) "טוב לי תורת פיר", יש לומר, דהכי קאמר: משמח לב איקרי, טוב שסמך (ללב) לשמחה ומשמעותו לשון שמחה, אי נמי, טוב הסמוך ללב: – לא איקרי. ואם תאמר: דהא כתיב (רות ג): "ויישב לבו", ופירש רש"י: שיש במדרש וייטב לבו בתלמוד תורה, והכי נמי דרשין שבת (סג,ב) "וטיבך לכך" על תלמוד תורה: יש לומר: דלא כתיבי בדריא. ולפי זה לא הוי אתי שפיר הא דמקשה: "ואימא ביכורים", דהא טוב סמוך ללב לא איקרו יש לומר: דהכא נמי משני, דבעינן טוב הביכורים ללב, ומיזהר כיון דהיה יודע דבעינן טוב הסמוך ללב מעיקרא – שוב לא צריך להקשות עוד מביכורים. ולשון ראשון עיקר. מנין לביכורים שטעונין שירה – פירש רש"י: (דנא) שהיו טעונין שירה, וכדתנן במסכת ביכורים (פרק ג משנה ד): החליל (היה) מכה לפניהם (כו'). והא דפריך, איני, והא אמר רבי שמואל בר נחמני – ומקשה לרבי שמואל בר נחמני, אך יש תימה: אמאי לא מקשה ליה בהדיא מן המשנה? יש לומר: שהתלמוד לא הביא המשנה דורעים, וגם מילתיה דרבי שמואל בר נחמני לא אייתי ליה התלמוד אלא אנב גררא. הלכך לא פריך אלא הכי, ולרבי נראה: ששיר המשנה על ביכורים אינו עיקר השיר, כי אם לשמחה בעלמא, הלכך לא פריך מינה לרבי שמואל בר נחמני, ולא כפירוש רש"י. ויש תימה: דלא איירי המשנה בעיקר שיר כלל! ועוד הקשה רבי אלחנן: דהיי מוקי לה למשנת ביכורים הכא בהביא ענבים ודרכן? דהא בכל הביכורים מיירי בתאנים וחטין וכל שבעת המינים? ואין לפרש דהכי קאמר: שאם הביא ענבים בביכורים ודרכן לאחר כך, שלא תפקע מהם קדושת הביכורים, אף על גב דכתיב בקרא פרי. דהתם מוקי בחולין פתי "העור והרוטב" (קכ,ב). אין מביאין ביכורים משקה אלא היצא מן הזיתים ומן הענבים. אלמא שהמשקה מהם חשוב לביכורים: אלא דיש לפרש: הביא ענבים ודרכם – פירוש: הפרש ענבים ודרכם, מנין שכשרים לביכורים? תלמוד לומר: "תביא". והא דתניא: אין מביאין ביכורים משקה אלא היצא מן הזיתים ומן הענבים, דהא קרא כתיב שאומרים שיר על ביכורים, והכי כתב קרא בדיעבד? ונראה לפרש: דמיירי לכתחלה. והכי פירשו: הביא ענבים ודרכן, מנין שיביאם לכתחלה? תלמוד לומר: "תביא" דמשמע לכתחלה. ומשנת ביכורים נמי אתאי שפיר, דמיירי במשקין היצאין מזיתים וענבים, שאומרים עליהם שירה לכתחלה. ואיירי דתקנו עליהם שירה – תקנו נמי בכל הביכורים של שבעת המינים. ולא קשיא מידי מכל מה שהקשיתי לעיל. וצריך עיון בירושלמי. אל תיקרי ישור אלא ישיר – תימה, דכמה קראי איכא בדברי הדימים (א ט): "בני פלוגי משוררים" ויש לומר: דבעי לאשכוחי דשירה מן התורה, לכך דייק ליה מוך קרא דכתיב "ישור במשא" וכתיב "עבודת משא". אי נמי: מפיק מקראי שהיא עבודה וזר חייב עליה מיתה.

ערכין דף יא עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שלישי) קלג

1 ופירושו 'ענגנו בקול', שצויהו על עסקי קול, כלומר על השירה, לפי
2 שהיה משה משבט לוי.
3 רב אשי אמר מהבא לומדים לשירת הלויים, שנאמר (דברי הימים
4 ב' ח יג) כשהסתיימה בניית בית המקדש 'ויהי כאשר למחצצרים
5 ולמשוררים להשמיע קול אחד' – ויהיו המנגנים והמשוררים כולם
6 יחד בדבר זה, להשמיע את שיר השם.
7 רבי יוחנן אמר מהבא, שנאמר (במדבר יח ג) בצוות ה' את אהרן
8 הכהן שידיהו הכהנים אחראים על משמרת המקדש, ואף על שבת לוי
9 מוטל להשתתף בשמירת המקדש מזרים, ואומר עליהם 'אף אל כלי
10 הקדש ואל המזבח לא יקרב, ולא זמותר גם הם גם אתם' הקיש
11 הכתוב לוי לכהנים, מה אתם – הכהנים, שייכים בעבודת מזבח –
12 הקרבת הקרבנות, אף הם – הלויים, שייכים בעבודת מזבח, ולא
13 מצאנו עבודת המזבח בלויים אלא שירה על גבי הקרבן.
14 תנאי נמי הכי, כדברי רבי יוחנן, נאמר בפסוק (שם) 'ולא זמותר גם
15 הם גם אתם' [מה אתם בעבודת מזבח אף הם בעבודת מזבח],
16 שהוקשו ללויים לכהנים ללמדנו שגם הם בעבודת מזבח. [תנאי
17 אידך] על הפסוק הנ"ל, אתם – הכהנים בשללם – אם תעבדו
18 בעבודת הלויים, כגון כהן ששורר, וכן הם, הלויים בשללם – אם
19 יעבדו את עבודת הכהונה, כגון לוי שיקריב על המזבח, עונשכם
20 במיתה, אבל הם בשללם – הלויים שיעבדו בעבודת לויים שאינם
21 מופקדים עליה, כגון לוי שתפקידו לשורר שהגיף את דלתות ההיכל
22 או שוער שאמר שירה, אינן במיתה אלא באזהרה – באיסור לאו,
23 ועונשם מלקות.
24 אבוי חולק על ברייתא זו: אמר אבוי נקיטין – קבלה היא בידינו,
25 משורר – לוי שתפקידו לשיר, ששיער – שהגיף דלתות ההיכל, בשל
26 חבירו, לוי אחר, שמופקד על השערים, ענשו במיתה, שנאמר
27 (במדבר ג לח) לגבי מקום חניית משפחות הלויים סביב משכן העדות
28 'והחנים לפני המשכן קדמה לפני אהל מועד וגו' והדר הקרב
29 יומת'. ויש לברר: מאי 'דר' – מי הוא הדר שעליו נאמר שאם יקרב
30 ענשו במיתה, אילימא דר ממש – ישראל, הכתיב חדר וימנא
31 באותה פרשה (שם י) 'והדר הקרב יומת' ואין צורך לכותבו שוב.
32 אלא לאו, 'דר' דאותה עבודה – לוי שעבד עבודה שהוא רב בה, כגון
33 משורר ששיער, ועל זה נאמר שענשו במיתה.
34 מקשה הגמרא לאבוי: מיתבי, משורר ששיער ומשוער ששיער
35 אינן בעונש מיתה אלא באזהרה. מתרצת הגמרא: תנאי היא – יש
36 מחלוקת תנאים בדבר, אם לוי שעבד בעבודת לוי אחר במיתה או
37 באזהרה, ואבוי נקט כאחד מן התנאים. תנאי, מעשה ברכי יהושע
38 בר חנניה שהלך לסייע בהגפת דלתות אצל רבי יוחנן בן גודגדא
39 שהיה שוער, ושניהם לויים היו, אמר לו רבי יהושע, כני, חזור
40 לאחורך ואל תסייע, שאותה מן המשוררים ולא מן המשוערים.
41 מאי לאו כהא מיתבי רבי יוחנן ורבי יהושע, דמר – רבי יוחנן בן
42 גודגדא סבר מיתה היא – משורר שמגיף השערים לבדו עונשו
43 במיתה, ונדרו כה רבן שגם לא יסייע לשוער אחר בהגפת הדלתות
44 שמה יבוא להגיף לבד ויענש במיתה. ומר – רבי יהושע בר חנניה
45 שלא חשש לסייע, סבר הגפת השערים על ידי משורר לבדו אזהרה
46 היא ולא נדרו כה רבן, שגם אם יבוא להגיף לבד אין עונשו במיתה
47 אלא באזהרה לאו בלבד.
48 דוחה הגמרא את הראיה: [לא], דכילי עלמא סוברים שעבודת לוי
49 בשל חברו אזהרה היא – אסורה בלאו ואין ענשה במיתה,
50 ומחלוקתם היא. שמר סבר מסייע נדרו ביה רבן, אף על פי שמגיף
51 לבד אינו אלא באזהרה, ומר סבר לא נדרו ביה רבן.
52 שנינו לעיל (ע"א) שקרבנות ציבור טעונים שירה, ושנינו במשנה
53 (לעיל י) שהיתה השירה בזמן הקרבת קרבנות המוסף והתמיד,
54 ושניהם קרבנות חובה של ציבור: כעי רבי אבין, עולת נדבת ציבור
55 – עולת ציבור הבאה בנדבה, כגון קין המזבח, מעונה שירה או אינה
56 מעונה שירה. ומבאר את צדדי הספק: שנאמר בפסוק (במדבר י י)
57 'ותקעתם בנצצרות, על עלתיכם ועל זבחי שלמיכם', ומכאן לשירה
58 על הקרבנות. ויש לדקדק: 'עולותיכם' אמר רחמנא בלשון רבים,

59 ובא לרבות שאחת עולת חובה ואחת עולת נדבה אומרים עליהם
60 שירה. או דלמא אינו בא לרבות עולת נדבה, אלא 'עולותיכם'
61 דכיליהו ישראל קאמר רחמנא – נוקט לשון זו לפי שמדבר על
62 עולות ציבור של כל ישראל ולא בעולות היחיד.
63 הגמרא מנסה לפשוט הספק: תא שמי, שנאמר (דברי הימים ב' כט
64 כז) כשמלך חזקיהו ופתח את דלתות בית המקדש וצידיה לטהר
65 המקדש וכליו, והעמידו הלויים וכליהם על הדוכן, 'ויאמר חזקיהו
66 להעלות העולה [להמזבח] (על המזבח), ובעת החל העולה החל
67 שיר ה' והתנצצרות, על ידי כלי (שיר) דוד מלך ישראל, ומן
68 הלשון 'ויאמר חזקיהו', שנסב על הקרבת העולה והשיר שעמה,
69 משמע שהיה לו ספק בדבר זה ונמלך בבית דין כיצד לנהוג בשירה
70 זו. מבררת הגמרא: תא שירה שנמלך עליה מאי עבדתה – מה
71 עניינה, על איזה קרבן באה, אילימא – אם נאמר, שזוהי שירה
72 דעולת חובה של קרבן התמיד, למה לי אמלויכי – למה לו להימלך,
73 וכי לא ידע שאומרים שירה על עולת חובה. אלא לאו דעולת נדבה,
74 ונמלך חזקיהו אם אומרים שירה על עולת נדבה, ומכך שכתוב אחר
75 כך 'ובעת החל העולה החל שיר ה' הרי שהורו לו בית דין שיש לומר
76 שירה, ונפשוט מכאן שאומרים שירה על עולת נדבת ציבור.
77 דוחה הגמרא: אמר רב יוסף, לא – אין מדובר בשירה של עולת
78 נדבה, אלא בשירה של עולת ראש חודש של מוסף הדר, והיא עולת
79 חובה, וקא מיבעיא להו לחזקיהו חיש הוקבע ראש חודש בזמנו
80 דליקריב – האם קדשו בית דין את החודש בזמנו, דהיינו למזרת
81 עשרים ותשעה של חודש הקודש, ויש להקריב מוסף של ראש חודש
82 באותו היום, או לא, ונעשה חודש הקודש מעובר, ואין להביא קרבן
83 ראש חודש אלא למחרת. ואם כן אין ראייה לעולת נדבה.
84 מקשה הגמרא: אמר ליה אבוי לרב יוסף, ומי מצית אמרת הכי –
85 האם יכול אתה לומר כן שאותו יום ראש חודש היה, והכתיב (שם
86 כט יז) לגבי עבודת טיהור המקדש וכליו על פי הוראת חזקיהו 'כיום
87 ששה עשר לחודש הראשון וגו' כלו', את העבודות, ועל אותו היום
88 נאמר 'ויאמר חזקיהו להעלות העולה (על המזבח)' הרי שהיה זה
89 בששה עשר לחודש ניסן.
90 דוחה הגמרא באופן אחר: אלא אמר רמי בריה דרב ייבא, כבש
91 הקא עם העומר קמיבעיא להו לחזקיהו, שביום ששה עשר בניסן
92 מוסיפים עוד כבש לעולה שבא עם עומר התנופה, והסתפק חזקיהו
93 מי קבע ראש חודש בזמנו דליקריב – האם קידשו את חודש ניסן
94 בזמנו, והיום הוא כבר ששה עשר בניסן ויש להקריב הכבש לעולה,
95 או לא, ורק למחרת יחול ששה עשר בניסן. וכבש זה הוא עולת חובה
96 ואין לפשוט מכאן את הספק לגבי עולת נדבה.
97 מקשה הגמרא: מתקיף לה רב אובא, מדוע צריך היה חזקיהו
98 להימלך אם קידשו החודש בזמנו, וליחוי – ויראה, קרבן פסח הבא
99 בארבעה עשר בניסן היכי עבדי – באיזה יום נעשה, וכן מצא של
100 ליל הסדר היכי אכיל – באיזה יום נאכלה, שכבר אז היה להם
101 לדעת לא התקדש החודש בזמנו או לא.
102 ולכן דוחה הגמרא באופן אחר: אלא אמר רב אשי, מה שנמלך
103 חזקיהו אין זה משום שלא ידע אימתי התקדש החודש, שודאי היה
104 יודע שנקבע בזמנו, אלא מירי דהנה אשליחא דציבורא דמימליך
105 – כמו ששלח ציבור נוטל רשות קודם שיתפלל, ומפני כבוד הציבור,
106 כך גם חזקיהו נטל רשות מבית דין קודם שצידיה להקריב. וממשיכה
107 הגמרא: השתא דאתית להכי – עכשיו שבאת לתירוץ זה, ששאל
108 מפני כבוד הציבור ולא משום שלא היה יודע, אין צריך להעמיד
109 בכבש הבא עם העומר, שאפילו תימא שמדובר בעולת חובה של
110 תמיד, לא יקשה מדוע שאל אם טעון שירה, כיון ששאל את בית דין
111 מירי דהנה אשליחא דציבורא דמימליך ומפני כבוד הציבור, ולא
112 משום שלא היה יודע.
113 חוזרת הגמרא להביא ראייה אם אומרים שיר על עולת נדבה: תא
114 שמי, רבי יוסי אמר מנללן זכות ליום זכאי – מזמן הקב"ה
115 מאורעות טובים לישראל ליום שקרו בו כבר דברים טובים, כגון
116 שבניסן נגאלו ממצרים ובניסן עתידים להיגאל לעתיד לבא,

נאמר לעיל (יא). שאמירת השירה היתה בשעת נסכי הקרבן. מבררת
הגמרא: **אִיכְנִיָּא** לְהוּ נִסְכִּים הַבָּאִים בְּפִנֵּי עֶצְמָן, שלא ביום הקרבן,
כגון שהביאו קרבן ציבור ולא הביאו הנסכים אלא למחרת, מְעוּנִין
שִׁירָה – האם צריך לומר עליהם שירה בשעת הבאתם, או אִין
מְעוּנִין שִׁירָה, ומבארת הגמרא צדיד הספק: שאפשר לומר, בִּין
דְּאָמַר [רבי] שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן (לעיל יא), מִנֵּין
שְׁאִין אוֹמְרִים שִׁירָה אֵלָּא עַל הַיֵּין [וכו'], אם כן אִמְרִינֵן שירה על
הנסכים לבד, כִּין שהשירה עיקרה על יין הנסכים. או דְּלָמָּא, עַל
אִכְלָה וְשִׁתְיָה אִמְרִינֵן שירה, כלומר, דווקא בזמן של אכילה
ושתייה, שבאים הוֹבֵב וְהַנְּסִכִּים יחד, או אומרים שירה על הנסכים,
אבל אֲשִׁתִּיָּה לְחֻדָּה, דהיינו ניסוך היין לא אִמְרִינֵן.

מנסה הגמרא לפשוט הספק: **תָּא שְׁמַע** ששינינו בברייתא לעיל (יא):
רַבִּי יוֹסִי אָמַר מְגַלְגְּלִין זְבוֹת לַיּוֹם וְכַּאֲי וכו' וחובה ליום חייב,
ושנינו בהמשך הברייתא, שבשעה שנכנסו האויבים לבית המקדש
היו כהנים וליויים עומדים על דוכן ואומרים שירה. מבררת הגמרא:
הָאִי שִׁירָה מֵאִי עֲבִידְתִּיהּ – שירה זו מה עניינה, כלומר על איה
קרבן נאמרה, **אִילִיָּמָא** – אם נאמר שהיתה זו שירה דְּעוֹלַת חֻזְכָּה
של קרבן התמיד, וכי קרבן התמיד מִי הָיָה, והרי בְּשִׁבְעָה עֶשְׂרֵה
בְּתַמּוּזָא של אותה שנה בָּטַל הַתָּמִיד. וְאֵלָּא נאמר שהיתה זו שירה
דְּעוֹלַת נֶדֶבָה, וְהָאִי תִּנִּי רַב מִרְיָה דְּרַב כְּהֵנָּא בברייתא לעיל
(שם) דְּעוֹלַת נֶדֶבָה לֹא צִירְכָּא שירה. אֵלָּא לָא, היתה זו שירה
דְּנִסְכִּים שבאו בפני עצמם. ולפי זה תפשוט שנסכים הבאים בפני
עצמם טעונים שירה.

דוחה הגמרא: **אָמַר רַבָּא וְאִיתִימָא רַב אֲשִׁי, וְתַסְבְּרָא** – וכי סבור
אתה שהיתה זו שירה גמורה שאתה מוכיח מכך שאומרים שיר על
נסכים לבד, והרי שִׁירָה דְּיִימִיָּה – השירה של אותו יום, שהיה יום
ראשון, הוא המזמור 'לֵה' הָאָרֶץ וּמְלֹאָהָ' (תהילים כד), ואילו
הפסוק (תהילים צד כג) **וְיִשָּׁב עֲלֵיהֶם אֵת אוֹנֵם, בְּשִׁירָה דְּאִרְבָּעָה**
בְּשִׁבְעָא הוּא. אֵלָּא צריך לומר שֶׁאִילִיָּא בְּעִלְמָא הוּא דְּנִפְל לְהוּ
בְּפִימִיָּהוּ – קינה נפלה להם בפייהם, ולא היתה זו שירה, ולא נאמרה
לא על קרבן ולא על נסכים, ואין מכאן ראייה שאומרים שירה על
נסכים לבד.

מקשה הגמרא: וְהָאִי עוֹמְדִים עַל דּוּכְנָן קִתְּנִי בברייתא, ומשמע
שהיו עומדים לשם שירה גמורה, ובודאי שרו על הנסכים, וחוזרת
ההוכחה שאומרים שירה על הנסכים לבד.

דוחה הגמרא: לעולם עלו לדוכן משום שירה, ואף על פי כן, מה
שאמרו שירה לא היה זה משום קרבן או נסכים, אלא בְּדִירִישׁ לְקִישׁ,
דְּאָמַר רִישׁ לְקִישׁ אוֹמְרִים שִׁירָה שְׁלֵא עַל הַקֶּרֶבֶן, ומשום רשות,
ואם כן אין להוכיח שאומרים שירה על הנסכים לבד.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** שיש רשות לומר שירה גם שלא על הקרבן,
בְּנִסְכִּים נְמִי לִימָא שירה, שאין זה גרוע משירה שלא על הקרבן,
ותפשוט שאומרים שירה על נסכים. מיישבת הגמרא: לפי הצד שאין
חובה לומר שירה על נסכים, אין לומר כלל אף שיש רשות לומר
שירה שלא על הקרבן, שאם יאמרו, נִפְיָן מִיָּנִיה חוֹרְכָּא – עלול
לצאת מכך מכשול, שכשיראו שאומרים שירה על הנסכים לבד,
ומשום רשות ולא חובה, יבואו לומר שאף אמירת שירה על הנסכים
באים עם הקרבן רשות הוא ולא חובה.

הגמרא לחלץ דגה במה שנאמר לעיל בברייתא שחורבן בית ראשון
היה בשנה שמינית לשמיטה: **גּוֹפָא, רַבִּי יוֹסִי אָמַר מְגַלְגְּלִין זְבוֹת**
לַיּוֹם וְכַּאֲי וכו' וחובה ליום חייב וכו', וחרב הבית בְּרִאשׁוֹנָה במוצאי
שביעית, וכן בבית שני. מקשה הגמרא: בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית מִי מִשְׁכַּחַת
לָהּ – האם אפשר שחרב בית ראשון בשמינית, וְהַכְּתִיב (יחזקאל מ
א) בְּנִבּוֹאֵת יחזקאל על בנין הבית לעתיד לבוא, **בְּעֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ**
שָׁנָה לְגִלְתָּנּוּ, בְּרִאשׁ הַשָּׁנָה בְּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ, בְּאַרְבַּע עָשָׂר שָׁנָה
אַחֵר אֲשֶׁר הִכְתָּה הָעִיר. ופירושו, בשנת עשרים וחמש לגלות
יהויכין, שגלה על ידי נבוכדנצר אחת עשרה שנה קודם לחורבן בית
ראשון, גלה יחזקאל עמו. והיא היתה שנת ארבע עשרה לחורבן
ירושלים. ונאמר שהיה זה 'בראש השנה בעשור לחודש', והרי ראש

השנה הוא באחד לחודש תשרי, אלא אִיזוּ הָיָא שָׁנָה שְׁרָאשׁ הַשָּׁנָה
שלה בְּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ, הֵינִי אוֹמַר זֶה שַׁנַּת הַיּוֹבֵל, שראש השנה שלה
הוא ביום הכיפורים, כלומר, היובל ודיניו, ששחרור עבדים וחזרת
הקרקעות לבעליהם חלים בתקיעת שופר של יום הכיפורים. ואם כן,
שנת ארבע עשרה לחורבן הבית (עם שנת החורבן) היתה שנת יובל,
וְאִי סֵלְמָא דְּעָתָה שְׁכַחַת בְּשִׁבְעָה חֳרִיב – שבשנה ראשונה למנין
שביעית חרב הבית [דהיינו מוצאי שביעית], אי אפשר שהיתה נבואת
יחזקאל בשנת היובל וגם בשנת הארבע עשרה לחורבן, שהרי מִתְּחִלָּה
בְּשִׁבְעָה לְחֹד בְּשִׁבְעָה, תִּמְנִי – משנה ראשונה של מנין שביעית זה
עד שנה ראשונה של מנין שביעית שקדם לו ושהיו השנים בכללן
ישנן שמונה שנים, וְלִחֹד בְּשִׁבְעָה אַחֲרֵינָא, חָמֵשׁ עָשָׂר הָיוּיִין – ועד
שנה ראשונה למנין שביעית שקודם, ישנן חמש עשרה שנה. ולפי
חשבון זה, אם חורבן הבית היה במוצאי שביעית צריך היה היובל
להיות בשנת חמש עשרה לחורבן הבית, שהרי הוא בא במוצאי
שביעית, וכיון שאמר יחזקאל שהיה היובל בשנת ארבע עשרה
לחורבן הבית אי אפשר שחרב בשנה ראשונה לשמיטה אלא בשנה
לשמיטה, וכך מוצא אתה שבשנה הארבע עשרה לחורבן היתה שנת
היובל.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּינָא**, נבואת יחזקאל היתה בְּאַרְבַּע עָשָׂר
שָׁנָה 'אַחֲרֵי שָׁנָה' שְׁהוֹפְתָה הָעִיר, כלומר ארבע עשרה שנה אחרי
השנה שחרב הבית, שאין שנת החורבן מן החשבון, וכאשר תחשב
חמש עשרה שנה אחרונות משנת נבואת יחזקאל, שהיתה שנת יובל,
נמצא הבית חרב במוצאי שביעית.

מקשה הגמרא לרבינא: **אִי הָכִי** – אם כך שהיתה שנת נבואת
יחזקאל שנת חמש עשרה לחורבן הבית, לא תמצא נבואת יחזקאל
בְּעֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה לגלות יהויכין, אלא בשנת עֶשְׂרִים וְיָשׁ לגלות
הַיֵּין – היתה. דְּאָמַר מַר, גָּלוּ יִשְׂרָאֵל לְבָבֵל עִם יְהוֹיָכִן בְּשַׁנַּת שִׁבְעָה
לְכִיבוֹשׁ יְהוֹיָקִים על ידי נבוכדנצר, גָּלוּ בְּשִׁמְוֹנָה – ואותה גלות היתה
בשנת שמונה למלכות נבוכדנצר, שמלך שנה אחת לפני כיבוש
יהויקים. וְגָלוּ יִשְׂרָאֵל לְבָבֵל עִם צִדְקִיָּה בַּחֲרוֹבֵן הַבַּיִת בְּשַׁנַּת שְׁמוֹנָה
עָשָׂר לְכִיבוֹשׁ יְהוֹיָקִים, גָּלוּ בְּתִשְׁעָה עָשָׂרָה – ואותה גלות היתה
בשנת תשע עשרה למלכות נבוכדנצר. צא וחשב, מִשְׁבַּח וְעַד תִּתְּנִי
כִּרְיָ, חֹד כִּרְיָ – משנת שבע לכיבוש יהויקים, שאז גלה יהויכין, עד
שנת שמונה עשרה לכיבוש יהויקים, שאז חרב הבית, הרי אחת
עשרה שנה, וְחָמֵשׁ עָשָׂרָה – הוסף על זה חמש עשרה שנה שיש
לדברך מחורבן הבית עד נבואת יחזקאל (עם שנת החורבן ושנת
הנבואה), עֶשְׂרִים וְיָשִׁית הָיוּיִין – נמצא ששנת הנבואה היא שנת
עשרים ושש לגלות יהויכין (עם שנת הגלות), ומדוע אמר יחזקאל
'בעשרים וחמש שנה לגלותנו'. אלא ודאי יש לומר שחרב הבית
בשנה שניה לשמיטה, וחזרה הקושיא למקומה היאך אומרת
הברייתא לעיל שחורבן הבית היה במוצאי שביעית.

דוחה הגמרא: **אָמַר לֶךְ רַבִּינָא, וְלִדְרִידָה מִי נִיחָא** – ולדברך ששנת
החורבן כלולה בחשבון של ארבע עשרה שנה עד נבואת יחזקאל,
האם מיושב, מְכַדִּי – והרי במימרא נאמר שגָלוּ נְמִי בְּתִשְׁעָה עָשָׂרָה
שנה לכיבוש יהויקים, ובגלות זו היה החורבן, צא וחשב, מִשְׁבַּח וְעַד
תִּתְּנִי, תִּתְּנִי כִּרְיָ – משנת שבע לכיבוש יהויקים עד שנת תשע
עשרה, שנים עשרה שנה, וְאַרְבַּע כִּרְיָ – הוסף על כך ארבע עשרה
שנה שיש לשיטתך מהחורבן עד נבואת יחזקאל, כולל שנת החורבן
ושנת היובל, עֶשְׂרִים וְיָשִׁית הָיוּיִין – נמצא ששנת הנבואה היא שנת
העשרים ושש לגלות יהויכין, וקשים אף לדברך דברי יחזקאל
'בעשרים וחמש שנה לגלותנו'. אֵלָּא מֵאִי אִיתִי לֶךְ לְמִימַר – אלא
מה תאמר, שחשבון השנים של עשרים וחמש שנה לגלות יהויכין
הוא לְכַר מִשְׁתָּא דְּגָלוּ בָּהּ, חוץ לשנת הגלות עצמה, שאין שנת
הגלות מן החשבון, לְדִידִי נְמִי לְכַר מִשְׁתָּא דְּגָלוּ בָּהּ – אף לדברי,
שחמש עשרה שנה היו משנת החורבן עד נבואת יחזקאל מתיישב
החשבון ששנת הנבואה נמנית כשנת עשרים וחמש לגלות [שהיתה]
אחת עשרה שנה קודם החורבן, ולפי שאין שנת הגלות מן החשבון.
מקשה הגמרא: מְכַל מְקוֹם, תִּתְּנִי לְרַבִּינָא קִשְׁיָא – אף שמיושב

תוספות

ונסכים הבאים בפני עצמן — כגון שהביא היום קרבן ציבור ולא הביאו נוסכים עמו, והביאום למחר. דאמר מר (מנחות מדב.) "מנחתם ונסכיהם" בלילה, "מנחתם ונסכיהם" אפילו למחר. **אכילה ושתייה** — קרבן ונסכים. **והא תני רב מרי בריה דרב כהנא** — לעיל, דאין עולת נדבה טעונה שיר, שהרי אין זמנה קבוע. **ותסבירא** —

דלשם שירה אמרו באחד בשבת? **נפיק**

אִיכָּעוּיָא לְהוּ: נַסְכִּים תְּבָא

אוּ אֵין מְעוּנִין שִׁירָה? בִּי

אמַר רַבִּי יוֹנָתָן: מִנּוּן שֶׂשֶׁ

4 יוֹבֵל — ראש השנה שלה ביום הכפורים.
5 הַתּוֹקֵעֵן בית דין בשופר ונִטְרָם עֲבָדִים
6 לְבַתְּחִי, וְשָׂדֵת חֲתוּרָה לְבַעֲלֶיהָ, וְאֵן נָתַתְּ
7 מִן־הַלֵּל וְכֹת לְיוֹם זָכָאי וְכֹת
8 אֵלֶימָא דְעוֹלֵת חוֹבָה, מִי

בְּמַל הַתְּמִיד! וְאֵלָּא דַּעוֹלָם
בְּרִיחַ דְּרִב פִּהָנָא דְּלֵא אֶרֶץ
רַבָּא, וְאִיתִּמָּא רַב אִשִּׁי: וְהוּ
הָאֶרֶץ וּמִלֹּאָה", "וְיִשָּׁב עַ
דְּאֶרְעָה בְּשָׂבָא הוּא! אֵלָּא
לְהוּ בְּפִימִיּוּהוּ - וְהָא "עוֹמֵם
לְקִישׁ, דְּאָמַר רִישׁ לְקִישׁ: א
אִי חֲבִי, בְּנֻסְכִּים נְמִי לִימָא

לגלות יהויכין הוא! דאמר מר גלו — ישראל
עם יהויכין. בשבע — בשנה שביעית לכיבוש

[illegible]

28 רַבִּינָא: וְלִדְרֹךְ מִי נִיחָא?

29 גלגולתנו היה יובל? וסלקא דעתך דבבדי
30 ששתא דגלו קאמר. ולדידך — דבעית למימני
31 לשנת החורבן בהך ארבעה עשר. מי נידא?
32 מכברי גלו נמי בתשע עשרה — דסלקא
33 דעתיה דהאי מתרג' דשלש גלותו הוה, דהא
34 דתני גלו בשנת עשרה ובתשע עשרה הוה.
35 וכלי גלותו, וסבר דבשמונה ונסת אחר;

דבֿתשעֿה) עֿשר הוּה חורבֿן. וְכִי מִנִּית נִמִּי
 אַרְבִּיסֵר לְבִהְדִּי שֵׁנַת חוֹרְבֵן וְשֵׁנַת הַיּוֹבֵל —
 35 לְנִבְיכֶךָ נֶצֶר. דְּאָמַר מָר:

משכחת לה עשרין ושית בגלות יהויכין שהיהת בשנת שבע, ולבהדי שנת דגלו בה. **אלא מאי אית לך למימר** — האי דקאמר יחזקאל "בעשרים וחמש גלותוהו", **לבר משתא דגלו בה** — יהויכין ויחזקאל. **מכל מקום תשכרי לרבינא קשיא** — דהא דהאי בגלות האחרון היה החורבן. וכיון דאמר רבינא חמיסרי שנים עד היובל, ומגלות יהויכין ועד שנת חורבן שהוא בתשע עשרה הוו חד סרי, לבר משתא דגלו בה ולבר שנת החורבן, וחמיסרי — הא עשרין ושית. **מי סברת שלש גליות הוו** — הלתמוז הוא קא מתרין, דהאי דאמרן לעיל: גלו נמי בתישטרי — לאו מלת הוה, דרשמונה עשר לכיבוש יהויקים הוו יחזקאל וירושלים, שהיא תשעה עשר לנבוכדנצר. הלכך, משב ועד תשעה עשר לבר משתא דגלו בבה יהויכין ויחזקאל ולבר שנת החורבן, וחמש עשרה עם שנת החורבן ושנת היובל הרי עשרים וחמש. **דאמר מר** — בסדר עולם. ושיין לעמוד הבא **כיצד יהויקים** — ללא גלות הוא, דלא הגלה שום אדם, אלא כבשו לעבד תחתיו ועבדו שלש שנים, כדכתיב (מלכים ב כד): "ויהי לו יהויקים עבד שלש שנים". וישב וימרד בו שלש שנים, כדכתיב בדניאל בתחלתו: "בשנת שלש למלכות יהויקים (עלה) נבוכדנצר ירושלם", ותניא בסדר עולם: אפשר לומר כן? והלא לא מלך נבוכד נצר עד שנה רביעית ליהויקים, כדכתיב (בירמיהו כד): "הרבה אשר היה על ירמיהו על כל עם יהודה בשנה הרביעית ליהויקים היא השנה הראשונה לנבוכדנצר" אם כן מה תלמוד לומר — בשנת שלש למרדו, שהיא ששית לכיבושו והליכו לבבל. והמליך יהויכין תחתיו, ובתיב בסוף דברי הימים "ולתשובת השנה" וגו', אלמא בשנת שבע לכיבוש ראשון של יהויקים גלה יהויכין. ובתיב בסוף מלכים: "ויצא אליו יהויכין מלך יהודה" וגו', אלמא שביעית לכיבוש יהויקים היא שמינית למלכות נבוכד נצר, ויחזקאל.

הוה ליה בשיתא בשבוע – פירוש: דמנן ארבע מאות ועשרים שנים כלה בשית בשבוע, והחורבן היה בשנת עשרים ואחת. דהכי מוכחא סוגיא דלא חרב הבית בשניה עד שנת עשרים ואחת. ובית ראשון שעמד ארבע מאות ועשר שנים חרב בשנת עשר עצמו, הכי מוכח כל הסוגיא. נמצא בית חרב בתחילת יובל, כלומר בשנת יובל עצמה, דהחורבן בשנת ארבע מאות ועשר. רש"י.

הנך שנים דאגלינהו סנחריב – ולא גרסינן "תלת שנים", כי טובא הוה, שהרי מששה לחזקיהו עד שבעה עשר ליאשיהו שהחזיר ירמיהו, הוא קרוב למאה שנה. ועוד הקשה רש"י על זה הלשון, ושיבוש הוא.

אלא צא מהם שבע שביבשו ושבע שחילקו – וישאר שלשים ושש, ובאותה שנה חרבה העיר, דהיי מוצאי שביעית. ואי רבי יהודה אייתי שבסרי משבע עשרה יובלות הרי חמשים ושלש שנה הוה ליה בתלתא בשבוע. והוא הדין דמצי למיפרך לרבי יהודה: אם כן היכי משכחת קרא דיחזקאל היה בארבע עשרה לחורבן?

הנך שני דאגלינהו סנחריב עד דאתא ירמיהו ואהדרינהו לא קחשיב – והחזירם בשמונה עשרה ליאשיהו. ומנה ארבע עשרה ליאשיהו, דמלך שלשים ואחת, ועשרים ושנים ידיוקים וצדקיהו – הרי שלשים ושש שנה, ובשנת שלשים ושש חרבה. ואם תאמר: אם כן, מאי קאמר בברייתא: אם אתה אומר משכנסו מנו, נמצא בית חרב בתחילת יובל? הא ליתא. דכשגלו – פסקו מלמנות יובלות, וכשהחזירו – החזירו למנות ולקדש, וחו לא היה רק שלשים ושש שנה עד החורבן, ואומר רבי: דההיא ברייתא אתיא כרבנן, דאמרי דשנת חמשים אינו ממנין שמיטין. ולדידהו, כשגלו [ונח] נמי דלא מני יובלות – שמיטין מונין ומקדשין, והיו מונין יובלות לקדש בו שמיטין. דהכי איתא שילוח מכלותי: לא מני יובלות אלא לקדש שמיטין.

ואם כן, כשהחזירו ירמיהו לא התחילו למנות תחילת היובל אלא לאותו חשבון עצמו שהיו מונין, ולכן קאמר שאם מנו משכנסו בית חרב בשנת יובל. אבל לרבי יהודה דאמר: שנת חמשים עצמו ממנין השמיטין, ובשנים שגלו העשרת שבטים לא היו מונין שמיטין ולא יובלות כלל, ואם כן כשהחזירו ירמיהו ונהג יובל – הוצרכו לחזור ולהתחיל מניינם.

משמרתו

סנחריב, והיו באותו גלות עד שהחזיר ירמיהו, לא חשיב להו להנך שלש שנים, כך שמעתי. והרבה תשובות בדבר, דהיי: דכי מרלית תלת שני משכנסו חורבן בשנת ארבעים ותשע, והיא שביעית, ואנן בעינן מוצאי שביעית. ועוד, "ארבע עשרה שנה אחרי אשר הוכחה העיר" דליהו יובל לא משכחת לה. והא ליכא למימר לרבי יהודה לית ליה חך דרשא, דהא קרא כתיב. ולקמן לא משכחין שבע שחילקו אלא מהך דרשא דארבע עשרה אחרי אשר הוכחה העיר הוה יובל. ועוד קשיא לי: היכי לא מרלית אלא הנך תלת שני? והאמרין בפרק בתרא (ערכין לבא): משגלו שבת ראובן וגד בטלו היובלות עד שהחזיר ירמיהו ואף על גב דמתרצינן התם: מנו יובלות לקדש שמיטין – הני מלי רבנן, אבל לרבי יהודה מוקמינן התם דלא מנו יובלות כלל! ועוד, היאך יתכן ליטול שלש שנים לבדם? אם כשעלה סנחריב עליהם כבר מנו עשר שנים או שתים עשרה ליובל, ועלה עליהם שלש שנים, היאך יתכן להפסיק אותן שלש שנים לחזור ולמנינם הראשון, ולמנות לשם עשרה ארבע עשרה לקדש יובל שנת החמשים והשבי? בעל ברקח לא התחיל למנות ראשונה שנה שלישית בריעית. ומתוך הוויית אלו נראה בעיני: דהא "תלת" דכתב בספרים שיבוש הוא, ופירוש משובש היה וכתב בספרים. ורש"י גרסין: הנך שני דאגלינהו סנחריב עד דאתא ירמיהו אהדרינהו לא חשיב. ודוק נקט, דכל אותן השנים שהיו בגלות לא חשיב רבי יהודה במנין שמיטין ויובלות. וכדאמרין בפרק בתרא. אלא באותה שנה שחזר בימי יאשיהו התחילו למנות ליובל, וצא וחשוב מאותה שנה עד שנת הארבע מאות ועשר החורבן, ותמצא חשבונך סדור כמין חומר. דבשנת שלשים ושש ליובל חרב הבית, והיא מוצאי שביעית. ומשכחת ארבע עשרה שנה אחרי אשר הוכחה העיר הוה שנת היובל, שהרי חזרו בשנת שמונה עשרה ליאשיהו, דכתיב (במלכים ב כב) דבשנת שמונה עשרה ליאשיהו נמצא הספר בבית המקדש, ועל דברי הספר שלא המלך אל חלילה הנביא, ואמרין במגילה (ידב). היכי שבקיה לירמיהו ושדר לחולדה? ואמרין: ירמיה לא הוה התם, שהלך לחזיר עשרת השבטים. ומנלן דהדור – דכתיב "מה הציון הלך" וגו'. דהרי זה שפינה יאשיה את העבודה וזה באותה שנה היה. וכך מצאתי בסדר עולם: בשמונה עשרה ליאשיהו היה תחלת היובל, ויאשיהו מלך שלשים ואחת שנה. משמונה עשרה עד שלשים ואחת כמה הוה – ארבעים, וחד סרי ליהויקים והויכין, וחד סרי לצדקיהו, דכתיב (במלכים ב כז) – הרי שלשים ושש, ואז חרב הבית. ומיתוקמא שפיר כרבי יהודה. כך הבנתי מלבי וישרה בעיני, אבל לא שמעתי. ואחרי כן מצאתי ספר ישן מוגה שכתוב בו כן, והודעתיו לרבותי, וישרה בעיניהם. איבעית אימא לעולם אליבא דרבנן – אמרה רבי יוסי למילתיה. ודקא קשיא לך לעיל: הוה ליה בשיתא בשבוע. כי קתני וכן בשניה אשארא – אתשעה באב ומוצאי שבת. עליו מן הגולה – בימי עזרא. ידעיה חרים פשחור ואימר – שבמקדש ראשון היתה משמרת ידעיה קודם לחרים, ומשמרת חרים קודם לפשחור, ושל פשחור לאימר. חלקום לארבע ועשרים משמרות – ולא היו ידעין כיצד יסדרן, מי יעבוד אחר מי. בללום – שכתבו שם העשרים וארבעה משמרות בעשרים וארבעה פתקין. ונתנום בקלפי – וכוון ידיעה ברוח הקדש ועלתה איגרתו בידו, חזרו והכניסו ידו ונטל איגרתו, וכן עד שש פעמים. ובאותו סדר שעלו האיגרות בידו – כך עשו אחריה, אותן הכתובין באיגרת זו אחר זו.

והיינו דאמרין: שנה שניה כיבש יהויקים. ארבע מאה ועשרים – שלמן, לבד שנה שחרב בו. הוה ליה בשיתא בשבוע – כלו ארבע מאות ועשרים שנים, ובשביעית עצמה חרב. שנת חמשים עולה – לשנת יובל, והיא תחילת יובל הוא. הלכך, לרבי יהודה לא הוה בכל יובל אלא ארבעים ותשע שנים. אי כרבי יהודה – מוקמת לה לאה דרבי יוסי, בראשונה לא משכחת דחרב

בית ראשון במוצאי שביעית. שבעה עשר יובלות – נפקי מקראי, דכתיב (מלכים א ו): "ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה" וגו', דל ארבעים דמדבר – אשתכח דנכנסו לארץ קודם בנין הבית ארבע מאות וארבעים. ובית ראשון עמד ארבע מאות ועשר – הרי שמונה מאות וחמשים, הרי שבעה עשר יובלות של חמשים, ואי אתה יכול לומר משעה שנכנסו – לארץ מנו שמיטין ויובלות, דאם כן בית חרב בתחילת היובל, כלומר בשנת היובל עצמה. דהא ליכא למימר שלא חרב עד חמשים ואחת – דאם כן לא מיתוקמא שמעתין. דכי מרלית שבע שביבשו ושבע שחילקו – משכחת חורבן בשנת שלשים ושבע של יובל, והיינו שניה לשמיטה, ואנן בעינן במוצאי שביעית. הלכך אתפרש לך האי תחילת היובל – שנת היובל עצמה, ואי אתה מוצא שיהא יובל בארבע עשרה שנה אחרי אשר הוכחה העיר דכתיב ביחזקאל (סימן נט). צא מהן שבע שביבשו וכו' – ולא מנו שמיטין ויובלות עד לאחר ארבע עשרה. וואין אתה מוצא שנת היובל ארבע עשרה שנה אחרי אשר הוכחה העיר, וכדתרין רבינא לעיל, דכי מרלית ארבע עשרה מחמשים – פשו להו תלתין ושית, אשתכח דבשנת שלשים ושש חרב הבית, והיא מוצאי לשביעית, ושנת היובל בארבע עשרה שנה לבד משנת החורבן. ואי הך דרבי יוסי לעיל אליבא דרבי יהודה – אייתי שבסר שנין משבסר יובלי שדי אחי, כלומר שיינהו על היובלות, ודל ארבע עשרה מהנך שבסרי לשבע שביבשו ושבע שחילקו – פשו להו תלת, אשתכח דבתלתא בשבוע חורבן ומשני

הנך תלת שני דאגלינהו סנחריב עד דאתא ירמיה ואהדרינהו בו' – כלומר, הנך שלש שנים שצר סנחריב עליהן, דכתיב (במלכים ב יז): "ויעל מלך אשור (על כל) ובכלו הארץ ויעל שומרון ויצר עליה שלש שנים", ולא היה להם פנאי לחרוש ולחור, ולא מנו שמיטין ויובלות – לא קא חשיב להו. והאי דנקט "עד דאתא ירמיהו אהדרינהו" – לאו דווקא, דהא יותר מתשעים שנה היה מחזקיהו שהגלה אותן סנחריב עד שהחזיר ירמיהו בימי יאשיהו. אלא חזי קאמר: תלת שני דאגלינהו סנחריב, והרבה תשובות בדבר, דהיי: דכי מרלית תלת שני משכנסו חורבן בשנת ארבעים ותשע, והיא שביעית, ואנן בעינן מוצאי שביעית. ועוד, "ארבע עשרה שנה אחרי אשר הוכחה העיר" דליהו יובל לא משכחת לה. והא ליכא למימר לרבי יהודה לית ליה חך דרשא, דהא קרא כתיב. ולקמן לא משכחין שבע שחילקו אלא מהך דרשא דארבע עשרה אחרי אשר הוכחה העיר הוה יובל. ועוד קשיא לי: היכי לא מרלית אלא הנך תלת שני? והאמרין בפרק בתרא (ערכין לבא): משגלו שבת ראובן וגד בטלו היובלות עד שהחזיר ירמיהו ואף על גב דמתרצינן התם: מנו יובלות לקדש שמיטין – הני מלי רבנן, אבל לרבי יהודה מוקמינן התם דלא מנו יובלות כלל! ועוד, היאך יתכן ליטול שלש שנים לבדם? אם כשעלה סנחריב עליהם כבר מנו עשר שנים או שתים עשרה ליובל, ועלה עליהם שלש שנים, היאך יתכן להפסיק אותן שלש שנים לחזור ולמנינם הראשון, ולמנות לשם עשרה ארבע עשרה לקדש יובל שנת החמשים והשבי? בעל ברקח לא התחיל למנות ראשונה שנה שלישית בריעית. ומתוך הוויית אלו נראה בעיני: דהא "תלת" דכתב בספרים שיבוש הוא, ופירוש משובש היה וכתב בספרים. ורש"י גרסין: הנך שני דאגלינהו סנחריב עד דאתא ירמיהו אהדרינהו לא חשיב. ודוק נקט, דכל אותן השנים שהיו בגלות לא חשיב רבי יהודה במנין שמיטין ויובלות. וכדאמרין בפרק בתרא. אלא באותה שנה שחזר בימי יאשיהו התחילו למנות ליובל, וצא וחשוב מאותה שנה עד שנת הארבע מאות ועשר החורבן, ותמצא חשבונך סדור כמין חומר. דבשנת שלשים ושש ליובל חרב הבית, והיא מוצאי שביעית. ומשכחת ארבע עשרה שנה אחרי אשר הוכחה העיר הוה שנת היובל, שהרי חזרו בשנת שמונה עשרה ליאשיהו, דכתיב (במלכים ב כב) דבשנת שמונה עשרה ליאשיהו נמצא הספר בבית המקדש, ועל דברי הספר שלא המלך אל חלילה הנביא, ואמרין במגילה (ידב). היכי שבקיה לירמיהו ושדר לחולדה? ואמרין: ירמיה לא הוה התם, שהלך לחזיר עשרת השבטים. ומנלן דהדור – דכתיב "מה הציון הלך" וגו'. דהרי זה שפינה יאשיה את העבודה וזה באותה שנה היה. וכך מצאתי בסדר עולם: בשמונה עשרה ליאשיהו היה תחלת היובל, ויאשיהו מלך שלשים ואחת שנה. משמונה עשרה עד שלשים ואחת כמה הוה – ארבעים, וחד סרי ליהויקים והויכין, וחד סרי לצדקיהו, דכתיב (במלכים ב כז) – הרי שלשים ושש, ואז חרב הבית. ומיתוקמא שפיר כרבי יהודה. כך הבנתי מלבי וישרה בעיני, אבל לא שמעתי. ואחרי כן מצאתי ספר ישן מוגה שכתוב בו כן, והודעתיו לרבותי, וישרה בעיניהם. איבעית אימא לעולם אליבא דרבנן – אמרה רבי יוסי למילתיה. ודקא קשיא לך לעיל: הוה ליה בשיתא בשבוע. כי קתני וכן בשניה אשארא – אתשעה באב ומוצאי שבת. עליו מן הגולה – בימי עזרא. ידעיה חרים פשחור ואימר – שבמקדש ראשון היתה משמרת ידעיה קודם לחרים, ומשמרת חרים קודם לפשחור, ושל פשחור לאימר. חלקום לארבע ועשרים משמרות – ולא היו ידעין כיצד יסדרן, מי יעבוד אחר מי. בללום – שכתבו שם העשרים וארבעה משמרות בעשרים וארבעה פתקין. ונתנום בקלפי – וכוון ידיעה ברוח הקדש ועלתה איגרתו בידו, חזרו והכניסו ידו ונטל איגרתו, וכן עד שש פעמים. ובאותו סדר שעלו האיגרות בידו – כך עשו אחריה, אותן הכתובין באיגרת זו אחר זו.

ובשנה שנינה למלכותו עולה לארץ ישראל ויביש יהוקים לעבד,
הרי ששנה שביעית לכיבוש יהוקים היא שנה שמינית למלכות
נבוכדנצר, והשנה השמונה עשרה לכיבוש יהוקים היא השנה
התשע עשרה למלכות נבוכדנצר.
שנינו בברייתא לעיל (יא): וכן בשנינה, שחורבן בית שני גם הוא היה
במוצאי שביעית. מקשה הגמרא: ושנינה במוצאי שביעית מי
משפחת לה – האם מוצא אתה שחורבן בית שני היה במוצאי
שביעית, מברי – והרי בית שני כפה שנים קם (עמוד) ארבע מאה
ועשרים שנים שלמות, מלבד שנת החורבן, וחרב בשנת הארבע
מאות עשרים ואחת. ומנין השמיטין והיובלות החלו למנות מתחילה
משדוקם בית שני. צא וחשוב, בארבע מאה שנה ישנם תמניא ויבלי
– שמונה יובלות, שבכל חמישים שנים יש יובל, ולאחר היובל
האחרון נותרו עוד עשרים שנה, שמתוכם, ארבעים תרי שבוע –
ארבע עשרה שנים שהן שני מנינים של שמיטה, פשו להו שית –
נותרו עוד שש שנים שהיה הבית עומד לאחר השמיטה הוה ליה
בשיתא בשבוע – הרי בשיתא לשבוע של שמיטה הושלמו ארבע
מאות ועשרים שנה לבנין הבית, ונמצא שחרב הבית בשנה
שלאחריה דיינו בשביעית, ולא במוצאי שביעית.
מתרצת הגמרא: הא מני, רבי יהודה היא, דאמר, שנת חמישים
עולה לכאן ולכאן – שנת החמישים, היא גם שנת היובל למנין
הקודם והיא גם השנה הראשונה למנין היובל הבא ולמנין שביעית
הבא, ולפי חשבון זה, בכל ארבעים ותשע שנים יש מנין יובל שלם.
ואם כן, כנגד כל מנין יובל שחישבנו בשיתא רבנן, לרבי יהודה יש
עוד שנה לחשבון היובל הבא, אייתי תמניא מתמניא ויבלי – הבא
שמונה שנים משמונה יובלות, שלרבנן שנת הארבע מאות היא שנת
היובל השמיני, ולרבי יהודה, היא שנה שמינית במנין היובל התשיעי,
והני שית הוי ארביסר – הוסף על שמונה שנים אלו שש השנים
מעשרים השנים הנוספות (שהרי ארבע עשרה השנים האחרות
שמתוכן כבר חישבנו לעיל שהן שתי שמיטות), הרי ארבע עשרה,
שהן שתי שמיטות מכוונות, נמצאת השלמות מנין ארבע מאות
ועשרים לבנין הבית בשנת שמיטה, אישתכח דבמוצאי שביעית
קרב שהרי חרב בשנה שלאחריה.
מקשה הגמרא: אי בשיתא רבי יהודה הולכת הברייתא של רבי יוסי,
אם כן חורבן הבית בראשונה לא משפחת לה במוצאי שביעית.
דתניא, שבעה עשר יובלות מנו ישראל משנבנסו לארץ ועד
שיצאו לגלות בבל, שנאמר לגבי בנין בית ראשון בידי שלמה המלך
(מלכים א' ו א) ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני
ישראל מארץ מצרים וגו' וכן הבית לה', נבנה בית ראשון בשנת
ארבע מאות ושמונים ליציאת מצרים, הורד מתוכם ארבעים שנה
משיצאו ממצרים עד שנכנסו לארץ, הרי ארבע מאות וארבעים,
הוסף עליהם ארבע מאות ועשר שנים שהיה הבית עומד, הרי שמונה
מאות וחמישים משנבנסו לארץ ועד שגלו בחורבן הבית, ובמספר
שנים זה יש שבעה עשר יובלות של חמישים שנה. ממשכיבה
הברייתא: ואי אתה יכול לומר שמעשה שנבנסו לארץ מנו מנין
שמיטין ויובלות, שאם אתה אומר כן, נמצא בית חרב בתחילת
יובל – בשנת היובל עצמה. ואי אפשר לומר שהיה החורבן בשנת
היובל, שאם כן אי אתה מוצא שהיה היובל ארבע עשרה שנה
לאחר מכן כפי שאמר יחזקאל (יחזקאל מ א) בראש השנה בעשור
לחדש, בארבע עשרה שנה אחר אשר הובתה העיר. אלא ודאי
צא מהם – הורד מן המנין, שבע שנים שביבשו את הארץ, ושבע
שנים שחילקו הארץ לנחלות, שלא מנו בהן שמיטין ויובלות.

וכאשר תוריד משנת החמישים ולפי החשבון הנ"ל ארבע עשרה,
נמצא שחרב הבית בשנת שלשים ושש למנין היובל, שהיא מוצאי
שביעית, ואתה מוצא שנבואת יחזקאל היתה בשנת היובל בארבע
עשרה שנה אחר אשר הובתה העיר, ובלא שנת החורבן. מסיימת
הגמרא קשייתת: וחשבון זה מתיישב לשיטת רבנן שהיתה שנת יובל
בכל חמישים שנה, ואי הברייתא הולכת בשיטת רבי יהודה שהיה
היובל בא בכל ארבעים ותשע שנה, אייתי שבעים משפכרי ויבלי
– הבא שבע עשרה שנים משבעה עשר יובלות שלשיטת רבנן, שרי
אהני – ותן אותם על היובלות, כלומר, הוסף אותם על החשבון.
שנת החורבן, היא שנת שמונה מאות וחמישים לכניסה לארץ, ולפי
חשבון חלוקת השנים לחמישים, היא שנת החמישים למנין היובל,
הוסף על החשבון שבע עשרה שנה לשיטת רבי יהודה (ושנת היובל
האחרון מן החשבון, שהרי היא עולה לכאן ולכאן) והפחת ארבע
עשרה שכיבשו וחילקו, נמצא חורבן הבית בשנת שלש במנין היובל
הבא, הוה ליה בתלתא בשבוע – והיא שנה שלישית למנין
השמיטה, ולא במוצאי שביעית.
מתרצת הגמרא: הן שני דאגלינהו סנהריב עד דאתא ירמיה
אהרינהו, לא קתשיב להו – אלו השנים שהגלה סנהריב את
עשרת השבטים עד שהחזירם ירמיה אינן עולות לחשבון, כיון שבטל
מנין שמיטין ויובלות משגלו מקצת השבטים לשיטת רבי יהודה,
ומשבו החלו למנות מתחילה, ואותה שנה ששבו היתה שנת
השמונה עשרה ליאשיהו מלך יהודה, ומלך יאשיהו שלשים ואחת
שנים. צא וחשב, משנת שמונה עשרה שבה החלו למנות עד שנת
שלשים ואחת, ארבע עשרה שנים, ולאחרי מלך יהוקים אחת
עשרה שנה, ולאחרי מלך יהויכין שלשה חדשים ובאותה שנה החל
צדקיהו למלוך, ומלך אחת עשרה שנה עד חורבן הבית, הרי,
משהחלו למנות עד חורבן הבית שלשים ושש שנים, ומתיישב
החשבון שחרב הבית במוצאי שביעית בשנת שלשים ושש למנין
היובל, וארבע עשרה שנה לאחר מכן היה היובל.
תירץ נוסף ליישב דברי הברייתא של רבי יוסי כשיטת רבנן: איבעית
אימא, לעולם רבנן, ומה שהוקשה שלשיטתם, נמצא שחרב בית שני
בשיטת לשמיטה, יש לומר כי בברייתא 'וכן בשנינה' אינו
עולה על כך שחרב במוצאי שביעית אלא אשארא – על שאר
הדברים שנאמרו בחורבן בית ראשון, שחרב ביום ראשון בשבת
ובתשעה באב.
מוכיחה הגמרא: הכי נמי מסתברא שמה ששנינו 'וכן בשנינה' אינו
עולה על כל המאורעות שאירעו בחורבן בית ראשון, דאי לא תימא
הכי, יקשה מה ששנינו שבזמן החורבן היתה משמרתו של יהויריב,
וכי משמרתו של יהויריב בשנינה מי הוא – האם היתה, והתניא,
ארבע משמרות עלו עם עזרא מן הגולה, ואלו הן, ידעיה וחרים,
פשוה ואמר, עמדו נביאים שפיניהם וחלקום לעשרים וארבע
משמרות – חלקו ארבע משמרות אלו שעלו מבבל לעשרים וארבע,
כמנין המשמרות שהיו בבית ראשון. ולא היו חכמים יודעים כיצד
לסדרם כעת, מי יעבד אחרי מי. כתבו השמות של כל ראש משמרת
שמינו לאחר שחלקום, עשרים וארבעה שמות על עשרים וארבעה
פתקים, בללום ונתנום בקלפי, ומשמרת שיעלה שמה ראשונה היא
הצריכה לעבוד בשבוע הראשון, ומי שלאחריה בשבוע שלאחרי וכן
הלאה. בא אחד מבני משמרת ידעיה ונמל פתקים מן הקלפי, ועלה
בידו בתחילה חלקו וחלק חביריו, שש, שכונ ברוח הקודש שיעלה
בידו פתק אשר שמו רשום עליו, ואחר כך הוציא עוד חמשה פתקים,
ועל כולם היה רשום שמות חביריו ממשמרת ידעיה שבתחילה,

ואחר כך בא אחד ממשמרת הרים ונטל מן הקלפי חלקו וחלקו חבריו וכן אימרו.
והתקינו נביאים שביניהם, שאפילו יהויריב שהיה ראש המשמרות
בבית ראשון, כלומר שהיה ראשון לכולם עולה אחר כך מן הגולה,
לא ידעה ידעיה ממקומו, אלא ידעיה עיקר ויהויריב מפל לו,
שהמשמרות של ידעיה באים תחילה, ונחלקים לחמש משמרות,
ובמקום המשמרת השישית והאחרונה יעבוד יהויריב. ואם כן לא
עלה יהויריב מן הגולה, ואי אפשר שדברי הברייתא 'וכן בשניה'
עולים על כך שהיה החורבן בזמן משמרת יהויריב, אלא ודאי מה
שנאמר 'וכן בשניה' עולה אשאר, ולא על כך שחרב במוצאי
שביעית ושהיה בזמן משמרת יהויריב.

תירוצ נוסף ליישב דברי הברייתא אף כדעת חכמים: רב אשי אמר,
לעולם מה שנאמר 'וכן בשניה' עולה גם על כך שחרב במוצאי
שביעית, ואפשר להעמידה כשיטת רבנן. ומה שהוקשה לעיל
שלשיטתם חרב הבית בשביעית וכפי החשבון של ארבע מאות
ועשרים לחלק לחמשים, יש לומר הנה שית שני – אלו שש השנים
משהחלו לבנות בית שני עד דבליק עזרא ומקדש – עד שעלה
עזרא מבבל וקידש את ארץ ישראל למנות שמיטין ויובלות לא קא
חשיב להו – אינן מן החשבון, שהחלו למנות רק בשנה שביעית לבנין
הבית. ואם כן, הורד מחשבון ארבע מאות ועשרים שעמד הבית שש
שנים, הרי ארבע מאות וארבע עשרה, שהם שמונה יובלות ושתי
שמיטות, וחרב הבית בשנה שלאחריה, נמצא הבית חרב במוצאי
שביעית.

הגמרא מביאה מקור לכך שעלה עזרא רק שש שנים לאחר שנבנה
הבית: דבתיב (עזרא ד כד), אחרי ששלחו שונאי ישראל לכוּרש
שיאסור את בניית בית המקדש, 'בארי, בטיילת עבדת בית אלהא
די בירושלים, והות בטלא עד שנת תרתין למלכות דריוש מלך פרס'
– ומאז בטלה עבודת בית האלהים שבירושלים, והיתה בטלה עד
שנה שניה למלכות דריוש מלך פרס. הרי שהחלו לבנות את בית
המקדש השני בשנה השניה לדריוש. ודבתיב (שם ו טו) 'ושיצא
ביתא דנא, עד יום תלתא לירח אדר, דהיא שנת שית למלכות
דריוש מלכא' – ונשלם בנין בית זה עד יום שלשי בחודש אדר
בשנה השישית למלכות דריוש מלך פרס, הרי שנבנה הבית במשך
ארבע שנים ונשלם בשנה החמישית לתחילת בנייתו. ותנא, באותו
זמן – בשלש לחודש אדר לשנה הבאה, שהיא השנה השישית
לתחילת בנין הבית, עלה עזרא מבבל וגלותו עמו, והגיע לירושלים
בחודש אב, דבתיב (עזרא ז ח) אחר שעלה עזרא 'ויבא ירושלים
בחוֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי הַיָּשָׁנָה הַשְּׁבִיעִית לְמַלְכוּת', הרי שבשנה השישית
לתחילת הבניה שב עזרא מן הגלות, ובתשרי שלאחריו, בשנה
השביעית לבנין הבית, החל למנות שמיטין ויובלות.

הגמרא מבררת את דברי הברייתא לעיל (יב): ששבע שנים כיבשו את
הארץ ושבע שנים חילקה: גופא, שנינו בברייתא, 'שבעה עשר
יובלות מנו ישראל משנכנסו לארץ ועד שיצאו לגלות. ואי אתה
יכול לומר משנכנסו לארץ מנו שמיטין ויובלות, שאם אתה אומר
משנכנסו מנו, הרי חרב בשנת שמונה מאות וחמישים לכניסתם
לארץ, ולפי חשבון של חמישים שנים בכל יובל נמצא בית חרב
בתחלת יובל. ואם תאמר שחרב בשנת יובל, אי אתה מוצא מה
שנאמר ביחזקאל (מ א) 'בראש השנה בעשור לחדש, בארבע עשרה
שנה אחר אשר הובתה העיר' וכו', שהיתה הנבואה בשנת היובל,
והיה זה ארבע עשרה שנה אחר חורבן הבית, ואם היה היובל בשנת
החורבן אי אפשר שהיה יובל בזמן נבואת יחזקאל ארבע עשרה שנים
לאחר מכן, אלא הורד מהן שבע שנים שכיבשו את הארץ ושבע
שחילקו, שכלל ארבע עשרה שנים אלו לא מנו שמיטין ויובלות,
ועולה החשבון שהיה היובל ארבע עשרה שנה לאחר החורבן.
מבררת הגמרא: שבע שביבשו מנלן – מדיכן לנו ששבע שנים
כיבשו את הארץ. מבארת הגמרא: דקאמר בלב ליהושע, בזמן

שסיימו לכבוש את ארץ ישראל והחלו לחלק את הנחלות, 'בן
ארבעים שנה [אנכי] בשלח [אותי] משה עבד ה' [אותי] מקדש
ברנע לרגל את הארץ [וגו'] ועתה [הנה] אנכי היום בן חמש
ושמונים [שנה]' (יהושע יד ז-י) הרי שהיה כלב בן ארבעים שנה בזמן
שילוח המרגלים וכן שמונים בזמן חלוקת הנחלות, מכאן שמשנשלחו
המרגלים לתור את הארץ עד סיום כיבוש הארץ עברו ארבעים
וחמש שנים. ואמר מר בשנה ראשונה ליציאת בני ישראל ממצרים
עשה משה את המשכן, ובשנה שניה ליציאת מצרים הוקם המשכן
ושלח משה מרגלים לתור את הארץ. צא וחשב, בשנה שניה
ליציאת מצרים היה כלב בן ארבעים, כי עבדו ירדן – כאשר עברו
בני ישראל את הירדן לארץ ישראל בלב בן כמה הוי – כלב בן
כמה היה, בן תמנן נבי תרתין – בן שמונים פחות שתיים, שהרי היו
במדבר ארבעים שנה, ובשנה שניה נשלחו המרגלים, ומאז עד
שנכנסו לארץ, שלושים ושמונה שנים בלא שנת השילוח, כי קא
מפליג נחלות – וכאשר חילק יהושע את הנחלות קאמר כלב 'בן
חמש ושמונים שנה אנכי' ומשבעים ושמונה עד שמונים וחמש, יש
שבע שנים, אישתכח דשבע שנים ביבשו את הארץ.

מבררת הגמרא: ושבע שנים שחילקו את הארץ לנחלות, מנלן.
מבארת הגמרא: איבעית אמא, מכך דשבע שנים ביבשו, מן הסתם
שגם שבע שנים חילקו, והוא מסביר. ואיבעית אימא, מדלא
משפחת להו – מכך שאין אתה מוצא שהיתה נבואת יחזקאל בשנת
היובל ארבע עשרה שנה אחר אשר הובתה העיר אלא אם כן
תפחית מחשבון השנים ארבע עשרה שנים, ושבע שנים כיבשו,
ומכאן ששבע שנים חילקו.

משנה

משנתינו ממיסכה לעסוק במנינים שהיו במקדש: אין פוחתין – בכל
זמן לא יהיו פחות מששה מלאים המבוקרין ו-כבשים שנבדקו שאין
בהם מום [כלשפת המלאים – המקום שהיו משמרים בו הכבשים,
כדי לשבת ולמים טובים של ראש השנה – ושיעור זה הוא בכדי
שיספיק לשבת הסמוכה לשני ימים טובים של ראש השנה, שהיו שני
קרבנות תמיד קרבים בכל יום, אחד בבוקר ואחד בערב, ולשלש
הימים היו צריכים לבדוק קודם יום טוב ששה כבשים, שניים לכל יום.
ואם רוצים מוסיפין טלאים מבוקרים עד עולם – כמה שירצו. אין
פוחתין משתי הצוצורות בזמן התקיעות במקדש, ואין פוחתין
מתשעה כנודות בשעת השירה במקדש ואם רוצים מוסיפין
חצוצרות וכינורות עד עולם. והצלצל לבד – לא היה אלא אחד.

גמרא

שנינו במשנה שלא פחתו מששה כבשים מבוקרים בכל זמן בלשכת
הטלאים, וסבר המקשה שהוא משום שמא יארע שיבא ראש השנה
קודם שבת ולא יוכלו ביום טוב לילך ולבדוק הכבשים ויצטרכו להכין
קודם יום טוב ששה כבשים, ולכן תיקנו שלעולם יהיו בכל זמן ששה
כבשים בלשכה. מקשה הגמרא: אם חוששים לימים אלו והרי בימים
אלו תמידין ומוסיפין מוצא הוי – סך התמידים והמוספים בימים
אלו הוא יותר מששה כבשים.
מתרצה הגמרא: תנא בעלמא קאי – התנא עוסק בשאר ימים,
כלומר, יש סיבה ליתן ששה כבשים מבוקרים גם בשאר ימים, ולא
מטעם מקרה שחל ראש השנה סמוך לשבת, ואמתידין לחנניה קאי
– דבריו הולכים מצד תמידים לבד בלא מוספים, ומא – ומהו שנקט
הלשון 'כדי לשבת ולמים טובים', סימנא בעלמא – לסימן הוא,
שתדע שלעולם צריכים ששה כבשים מבוקרים בלשכה כמו שלימים
אלו יחד צריכים ששה תמידים, ועל ידי כך לא תטעה בגריסא לומר
שאין פוחתים מארבעה או מחמשה. והכי קאמר – וכך כוונתו, אין
פוחתין מששה מלאים

וכן חרים וכן פשחור וכן אימר - ויהויריב שוב לא עלה. רב אשי אמר - לעולם
"וכן בשניה" אמוצאי שביעית קאי, ורבנן היא. ודקא קשיא לך לעיל דבשביעית חרוב
— לא קשיא, דשית שני קמאי מבנין הבית עד דסליק עזרא וקידש ארץ ישראל לא
מנו שמיטין ויובלות. דל שית שנין משני הבית - משכחת שנת ארבע מאות ועשרים
בשביעית. כיצד? ארבע מאה (ושית שנין) —

תמניא יובלי, וארבע סרי שני - תרי שבועי, 1
ובשנת ארבע מאות עשרים ואחת, שהיה 2
מוצאי שביעית, חרב. ומגלן דעד שית שני 3
לא סליק עזרא דכתיב בארין במילת וגו' — 4
אלמא בשנת שנים לדירוש התחיל הבנין. 5
וכתיב ושיצא ביתא וגו' — אלמא בשנת 6
שש נשלם, הרי חמש שנים. ובאותו זמן לשנה 7
הבאה, שהיא שנה ששית לבנין, עלה עזרא 8
ובא לירושלים בחדש אב. ועד תשרי שהוא 9
שבע לבנין לא התחיל למנות. בר תמנן נבי 10
תרתי — דמשילוח מרגלים עד שנכנסו לארץ 11
אינו אלא שלשים ושמונה, לבד משנת 12
השילוח, דהא בשניה ליציאת מצרים 13
נשתלחו. מללא משכחת ארבע עשרה שנה 14
אחרי אשר הוכתה העיר — דליהוי יובל, אי 15
לא מדלית ארבע עשרה לכיבוש ולחילוק. 16
משנה מתשעה כנורות — לא אתפרש 17
טעמא. והצלצל לבדו — צלצל אחד היה שם 18
ולא יותר, וטעמא מפרש בגמרא. גמרא קא 19
סלקא דעתין כדי לשבת ולשני ימים טובים 20
דווקא קאמר, דלהכי בעינן ששה, שאם יבאו 21
יחד שבת ושני ימים טובים של ראש השנה, 22
ולא יוכלו לבקר — יהו להם אילים מוומנים. 23
בעלמא קאי — דבכל ימות השנה נמי בעינן 24
ששה. ולאו משום שבת וראש השנה, אלא 25
משום דבן בג בג, וכדמפרש בסמוך. סימנא 26
בעלמא — שלא תטעה בגירסא, שלא תשנה 27
ארבעה או חמשה, משום הכי נקט חק 28
שלשה ימים דבעו ששה תמידין. ארבעה 29
ימים קודם שחיטה — ומשום הכי בעינן 30
ששה לעולם, דבשעת חיוורן נתנו שם ששה 31
מבוקרין

של ראש השנה, ומוסיפין עד עולם. אין פוחתין משתי חצוצרות, מתשעה כנורות, ומוסיפין עד
עולם, והצלצל לכה. גמרא תמידין ומוסיפין טובא הווי' — תנא בעלמא קאי ואתמידין לחודיה
קאי, ומאי "כדי לשבת ולמים טובים" — סימנא בעלמא, והכי קאמר: אין פוחתין מששה מלאים

נבי חר, ומנא להתלמוד הא דשבע כיבשו ושבע חילקו? ואמר רבי דלא בא הכתוב לסתום אלא לפרש, דמה לנו לשנות כלב אם לא להודיענו בודאי ששבע כיבשו ושבע
חילקו.

מאי כדי לשבת סימנא בעלמא — הכא מפרש מעיקרא ד"כדי לשבת" סימנא בעלמא. אבל במנחות פרק "התכלת" (מטב) לא אמר הכי עד דבמסקנא דקאמר התם, אמר
רבינא: לרב אשי הני ששה — שבעה הוו, דהא איכא צפרא דחד בשבתא, דווקא נקט לשבת. והכי פירושו: אם היו שני ימים ראש השנה, ביום חמישי ויום שני —
ביום הראשון יבקר התמיד שהוא ארבעה ימים קודם שחיתו של חמישי בשבת, ושל יום שני שהוא שני לראש השנה יבקר ביום שני שהוא ארבעה ימים קודם שחיתו,
וכן של שבת מבקר ביום שלישי. ופרקי: שבעה הוו. דהא איכא צפרא דחד בשבתא, שגם הוא טעון ביקור ארבעה ימים קודם שחיתו. ואם כן היאך יפחתו משבעה?
ומוסיפין עד עולם עד כמה אמר רב הונא ואמרי לה כו' — ואמר רבי: דהא דאי פשיטא שיוכלו להוסיף עד העולם. אלא בעי עד כמה יהא הידור מצוה ואין צריך לחפש
יותר אחר כהנים. אמר רב הונא: עד מאה ועשרים. דהא אשכחן בקרא (דברי הימים ב ה) שחפשו אחרי מאה ועשרים כהנים לתקוע בחצוצרות ולא יותר. אי נמי,
דהא פשיטא דאין מוסיפין עד העולם, שאם יוסיפו יותר עירוב קלא. אמר רב הונא: עד מאה ועשרים כהנים יכול להוסיף, דהא אשכחנא בקרא דלא חישינן לעירוב קלא.

ושלל לעמוד הקודם) משמרתו של יהויריב בשניה מי הוא? — הקשה רבינו אלחנן: 1
דהא אמרינן בבא קמא (קא): נתן הכסף לידעיה ואת האשם ליהויריב, אלמא 2
שהיה בבית שני? ויש לומר: דהא מתנינן מיתניא סמוך לבית ראשון. אי נמי, לא 3
יהויריב דווקא, אלא המשמר תחת יהויריב. שאפילו משמרתו של יהויריב עולה 4
— פירש רש"י: ששוב לא עלה. והווי' תימה, 5
דמנא ליה ששוב לא עלה? דהא משמע 6
שיכול לעלות, מרקאמר "שאפילו משמרתו 7
של יהויריב עולה!" ועוד הקשה רבינו אלחנן: 8
דהרבה עלו, ואין פשוט לנו שלא עלה? ואמר 9
רבי: דמכל מקום יכול להיות שעלה יהויריב. 10
והכא קא פריך הכי: משמרתו של יהויריב 11
בשניה מי הוא? כי עשרים וארבעה היו אלו 12
נגד המשמרות שלא עלו, שהלוקות לארבע 13
ועשרים משמרות, ושימשו תחתיהם. 14

הנך שית עד דסליק עזרא וקידש לא קחשיב 15
— צריך עיון: למאי דפירשתי דכי נמי 16
גלו השבטים מנו נמי ויבלות כדי לקדש 17
השמיטין, אם כן בגלות דבכל קודם דסליק 18
עזרא נמי היו מונקין, ואמאי התחילו למנות כי 19
סליק עזרא? ויש לומר: דלא דמי, דדאי בעוד 20
ישראל על אדמתם, כי נמי אין יובל נוהג — 21
שמיטה נוהג בהרישה וזריעה, והיו מקדשין. 22
אבל בגלות לא היו מקדשין כלל שביעית. 23
וצריך עיון: דכי נמי היו בגולה היו צריכין 24
לקדש שביעית מפני שמיטת כספים שנוהגת 25
בין בארץ בין בחוצה לארץ. ואם הוא כך 26
דשביעית אינו תלוי ביובל, כי נמי ישראל 27
בגלות ואינו כלל על אדמתו — למה לא ימנו 28
שמיטין כגון מקצת ישראל על אדמתו? ואף 29
על גב דאין כל יושביה עליה — מונקין 30
שביעית, אף על גב שאין מונקין יובל. 31

אותו זמן לשנה הבאה — שהוא שלש 32
(ועשרים) באדר, עלה עזרא מבבל. 33
ועלה ירושלים בחדש החמישי, שאיחר 34
במהלך הדרך מחדש אדר עד חדרש אב. 35

כלב כמה היו בר תמנן נבי תרתין — 36
והקשה רבינו אלחנן: ודא מנן לנו 37
שבשנה שניה דווקא היה כלב כן ארבעים 38
שנה, דאז הוה כי עבר ישראל את הירדן בר 39
תמנן נבי תרין? שמא התחיל שנת הארבעים 40
ואחד שלו, ובשילוח מרגלים היה בסוף 41
הארבעים. שהרי שנות כלב לא מצינו, 42
וכשעברו ישראל את הירדן הוה בר תמנן 43

נבי חר, ומנא להתלמוד הא דשבע כיבשו ושבע חילקו? ואמר רבי דלא בא הכתוב לסתום אלא לפרש, דמה לנו לשנות כלב אם לא להודיענו בודאי ששבע כיבשו ושבע
חילקו.

מאי כדי לשבת סימנא בעלמא — הכא מפרש מעיקרא ד"כדי לשבת" סימנא בעלמא. אבל במנחות פרק "התכלת" (מטב) לא אמר הכי עד דבמסקנא דקאמר התם, אמר
רבינא: לרב אשי הני ששה — שבעה הוו, דהא איכא צפרא דחד בשבתא, דווקא נקט לשבת. והכי פירושו: אם היו שני ימים ראש השנה, ביום חמישי ויום שני —
ביום הראשון יבקר התמיד שהוא ארבעה ימים קודם שחיתו של חמישי בשבת, ושל יום שני שהוא שני לראש השנה יבקר ביום שני שהוא ארבעה ימים קודם שחיתו,
וכן של שבת מבקר ביום שלישי. ופרקי: שבעה הוו. דהא איכא צפרא דחד בשבתא, שגם הוא טעון ביקור ארבעה ימים קודם שחיתו. ואם כן היאך יפחתו משבעה?
ומוסיפין עד עולם עד כמה אמר רב הונא ואמרי לה כו' — ואמר רבי: דהא דאי פשיטא שיוכלו להוסיף עד העולם. אלא בעי עד כמה יהא הידור מצוה ואין צריך לחפש
יותר אחר כהנים. אמר רב הונא: עד מאה ועשרים. דהא אשכחן בקרא (דברי הימים ב ה) שחפשו אחרי מאה ועשרים כהנים לתקוע בחצוצרות ולא יותר. אי נמי,
דהא פשיטא דאין מוסיפין עד העולם, שאם יוסיפו יותר עירוב קלא. אמר רב הונא: עד מאה ועשרים כהנים יכול להוסיף, דהא אשכחנא בקרא דלא חישינן לעירוב קלא.

אין קטן נכנס בעזרה מנהני מילי, אמר רבי יוחנן ודאמר קרא ויעמוד ישוע בני
ואחיו קדמיאל – והקשה רבינו אלחנן: היכי לפינן דקטן נכנס לעזרה לשיר
בשעה שהלויים עומדים לדוכן? ואמר רבינו יצחק: דרבי ליה מיתורא דקרא, כתיב:
"בניהם ואחיהם הלויים", וכתיב: "ישוע בניו קדמיאל ובניו בני יהודה בני (מורד)
(נחנרד) בניהם", למה לזי והלא הוכיר כל
אחד בניו אלא שמע מינה דלהכי כתיב, דהוה מיתור, ומשמע קטנים.

הדרן עלך אין נערכין

יש בערכין. ושייך לדף יד, א מה בין שדה
מקנה לשדה אחוזה כו' – והוא הדין
דהוה מצי למימר דילוק אחר בין שדה
אחוזה לשדה מקנה, שבשדה אחוזה אם
הקדישו וגאלו אחר – מתחלק לכהנים
ביוכל, ובשדה מקנה אם הקדישו וגאלו אחר
– חזור לבעלים ביוכל. ולא נחת לפרוש
אלא דילוק דשייך כשהוא עצמו פורדה.

מחצירים בחצוצרות", "מתשעה פנורות וכו' וצלצל לבד". מנא הני מילי? אמר רב אסי, דאמר
קרא: "ואסף במצלתים להשמיע". – מצלתים תרי הוו! – כיון דחדא עבדידתא עבדי, וחד
גברא עבדי בהו – קרי להו חד. משנה אין פוחתין משנים עשר לזים עומדין על הדוכן,
ומוסיפין עד עולם. אין הקטן נכנס לעזרה לעבודה אלא בשעה שהלויים אומרים בשיר. ולא
היו אומרים בגבל ובכנור אלא בפה, כדי ליתן תבל בנעימה. רבי אליעזר בן יעקב אומר:
אין עולין למגן ואין עולין לדוכן, אלא בארץ היו עומדין וראשיהו בין רגלי הלויים, וצערי הלויים
היו נקראין. גמרא הני כנגד מי? אמר רב פפא: כנגד תשעה פנורות [ושגין] נבלים וצלצל
אחד, שגאמר: "הוא ובניו ואחיו שנים עשר". "אין הקטן נכנס לעזרה לעבודה אלא בשעה
שהלויים כו'. מנא הני מילי? אמר רבי יוחנן, דאמר קרא: "ועמוד ישוע בניו ואחיו קדמיאל
ובניו בני יהודה פאחד לנצח על המלאכה ה' עבודת בית ה' וגו'". לא היו אומרים לא בגבל
ולא בכנור אלא בפה כו'. למימרא, דגבל לחד ובנור לחד; לימא מתניתין דלא פרבי יהודה?
דתניא, רבי יהודה אומר: פנור של מקדש – של שבעת נימין היה, שגאמר: "שבוע שמחות
פניו", אל תקרי "שבוע" אלא: "שבוע", ושל ימות המשיח – שמונה, שגאמר: "למנצח על
השמינית", על נימא שמינית; של עולם הבא – עשר, שגאמר: "עלי עשור ועלי נבל עלי הגיזן
בכנור", ואומר: "הודו לה' בכנור בגבל עשור וזרו לו שירי לו שיר חדש"! – אפילו תימא רבי
יהודה; לעולם הבא, אידי דנפיש נימין ידיה נפיש קליה פי נבל, קרי ליה נבל. "רבי אליעזר
בן יעקב אומר: אין עולין מן המגן" כו'. תנא: וסועדי הלויים היו נקראין, ותנא דידן? כיון דהני
קטין קליהו והני עב קליהו, הני מקטטי והני לא מקטטי, קרי להו "צערי".

הדרן עלך אין נערכין

יש בערכין להקל ולהחמיר, ובשדה אחוזה להקל ולהחמיר, ובשור המועד שהמית העבד להקל
ולהחמיר, באונס ובמפתח ובמציא שם רע להקל ולהחמיר. יש בערכין להקל ולהחמיר,
ביצד? אחד שהעריך את הנאה שבישראל ואת הכעור שבישראל – נותן חמשים סלע, ואם
אמר "הרי דמיו עלי" – נותן את שווי. גמרא יש בערכין להקל וכו' ולהחמיר, ביצד? אחד
שהעריך כו'. בישראל – אין, בגוים – לא; לימא מתניתין דלא פרבי מאיר, דתנן: גוי – רבי מאיר
אומר: נערך אבל לא מעריך? – אפילו תימא רבי מאיר, הוא הדין דאפילו גוי נמי, אלא
מלתא

ונבל עשוי כמפוח של נפחים, ומוציא קול על ידי רוח. וסועדי – עוזרי. לויים – עבו קליהו, קטנים – קטין קליהו, דק קולם. מקטטי – כלומר, מקטנין ועושים קולם
דק דק ויפה, ומצערין הלויים שאין יכולים לבסס קולם כמותן.

הדרן עלך אין נערכין

מבוקרין ארבעה ימים קודם לכן, ונטלו יום ראשון שנים לתמידים, ונתנו שנים
תחתיהם ויבקרם. ביום שני נטלו שנים מן הארבעה הנותרים ונתנו שנים תחתיהם,
ויום שלישי נטלו שנים הנותרים מן הראשונים ונתנו שנים תחתיהן, וכן לעולם,
נטלים שנים ונותנים שנים. ואותן שנתבקר ונתנו שם יום ראשון – ראויים ליום

רביעי, ואותן שניתנו בשני – ראויין בחמישי –
וכן חזרין חלילה לעולם. ונמצאו כל
התמידין הנשחטין מבוקרין ארבעה ימים
קודם שחטו; עם יום הבקור ויום השחיטה.
כך שמעת, וקשיא לי: הא לא דמי לארבעה
ימים דפסח, דביקורו בעשור ושחיתו
בארבעה עשר – הרי ארבעה ימים לבד מיום
השחיטה! ולכך נראה בעיני דשמונה ניתנו
שם ביום חינוך, וששה דקטני במתניתין הכי
משמע: אין פוחתים מששה, כלומר שאפילו
כשנטלו השנים שבכל יום – נשתירו שם
ששה מבוקרין. ולאחר כך, קודם הלילה
יבקר שנים ויתנו שם. והנך, הואיל וליתנהו
אבתי בשעת נטילת השנים – לא קחשיב
להו. לישנא אחרינא: סימנא בעלמא, דכי
היכי דכי מקלעי שבת וראש השנה גבי הדדי
מבקר ההוא דשלישי בשבת בערב שבת,
דא לא מצו היום לילך ולבקש טלה ולבקר.
השתא הוי ארבעה ימים קודם שחטו – הכי
נמי לעולם בעינן ארבעה ימים קודם שחטו.
דיקא נמי – דסימנא בעלמא הוא, ולא
משום טעמא דשבת וראש השנה קא בעי
להו. מדלא קתני "לשבת ולשני ימים" כו',
דהוי משמע לצורך שבת וראש השנה,
מדקתני "כדי" – שמע מינה: כפי חשבון
הראוי לשבת ולראש השנה, דהיינו ששה,
וסימנא בעלמא הוא. מנהני מילי – דצלצל
לבד, ותו לא. ואסף – שם הלוי. עבדידתא חד
עבדי – דאין אחד מועיל בלא חברו, שוך
שתי חתיכות רחבות של מתכת ומכין זו על
זו. וקורין "צינב"ש. משנה אין לוי קטן
נכנס לעזרה – לשום עבודה, כגון לכבד את
העזרה ולהגות את הדלתות. אלא בשעה
שהלויים עומדים על הדוכן בשיר, אז נכנסים
לזים קטנים לשורר עמון. ולא היו – אותן
קטנים. אומרים בגבל וכנור אלא בפה ליתן
תבל בנעימה – ליתן תבלן בנעימות הלויים.
לפי שקול הלויים הקטנים דק, ומתבל את קול
הלויים הגדולים. [ואין עולין למגן] – דלא
מנו אותן לזים למגן שנים עשר לזים הצריכין
לדוכן. ולא עולין – על האצטבא המוכנת
לדוכן, אלא בארץ היו עומדין. וצוערי הלויים
– שמצערין את הלויים, כדמפרש בגמרא.
גמרא בגבל עשור – של עשר נימין.
ולעולם הבא משמע, מדכתיב "שיר חדש"
לשון זכר. דשירות העולם הזה לשון נקבה,
כדאמר במכילתא: כשם שנקבה זו יולדת –
כך תשועות הללו סופן לילד צרות. אבל שיר
של עולם הבא – לשון זכר, שאינו יולד.
מדמפיק רבי יהודה כנור בגבל עשור, אלמא
כנור היינו נבל. דנפיש קליה כי נבל –
כלומר, מקטטי – כלומר, מקטנין ועושים קולם

מלאת

משנה להקל. נאה שבישראל – שזה מאה מנה, אין נותן אלא חמשים סלע. להחמיר – שהמעריך הכעור שבישראל, אפילו אינו שוה אלא חמשה סלעים – נותן חמשים
סלעים מן עשרים עד בן ששים. בשדה אחוזה – במקדש שדה אחוזה. שהעריך – שאמר: "ערך פלוני עלי". גמרא בני לא – שאם אמר ישראל "ערך גוי פלוני
עלי" – לא אמר כלום, דגוי אינו נערך. נערך אבל לא מעריך – טעמא מפרש בפרק קמא (ערכין הב).

גמרא

59 שנינו במשנה שלא היו פוחתים משנים עשר ליום על הדוכן. מבררת
60 הגמרא: הני – אלו שנים עשר המשווררים, כְּנָנְד מִי הוּא, כלומר מה
61 הטעם שהיו שנים עשר. מבארת הגמרא: אָמַר רַב פֶּפְאָה, היו שנים
62 עשר ליום משווררים בפה כְּנָנְד שנים עשר המנגנים, שהיו תַּשְׁעָה
63 כְּנֹדוֹת [ושני] בָּבְלִים וְצִלְצֵל אַחַד הרי שנים עשר.
64 הגמרא מביאה ראיה מן הכתובים שהיה מנין הליום המשווררים על
65 הדוכן שנים עשר: שְׁנָאֻמַּר (דברי הימים א' כה ט) כאשר חילק דוד
66 את הליום המשווררים לעשרים וארבע משמרות והטיל גורלות
67 לדעת איזו משמרת תשמש ראשונה ואיזו תשמש שניה וכן הלאה,
68 וַיֵּצֵא הַגּוֹרֵל הָרִאשׁוֹן לְאַסָּף, לְיוֹסֵף גְּדֻלְהוּ הַשֵּׁנִי, הוּא [ואַחֲרָיו וּבְנָיו]
69 (ובניו ואחיו) שְׁנֵים עָשָׂר, הרי שיש במשמרת שנים עשר ליום.
70 שנינו במשנה: אִין חֲקִינְן נִכְנֵס לְעֹזְרָה לְעֹבְדָה אֵלָא בְּשַׁעָה שְׁהִלִּים
71 כו' אומרים בשיר. מבררת הגמרא: מָנָא הֵנִי מִלִּי – מהיכן למדנו
72 שקטנים היו שרים עם הליום. מבארת הגמרא: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמַר
73 קָרָא (עזרא ג ט) כאשר החלו בעבודת המקדש השני וַיַּעֲמֹד יוֹשֻׁעַ,
74 בְּנֵיו וְאֶחָיו, קְרָמִיאל וּבְנָיו בְּנֵי יְהוּדָה בְּאֶחָד, לְנֹצֵחַ עַל [עִשָּׂה]
75 הַמִּלְאָכָה (ה' עבודת בית ה') [בְּבֵית הָאֱלֹהִים] וגו' בְּנֵי חֲנִיד, בְּנֵיהֶם
76 וְאַחֲרֵיהֶם הָלִיִּם, וכבר הוזכר בפסוק שהיו עומדים עם בניהם ולמה
77 שב ואומר בסופו 'בניהם ואחיהם הליום', אלא בא ללמדנו שאף
78 בניהם הקטנים היו שרים עמהם, ומכאן שליום קטנים ראויים לשירה
79 בפה.
80 שנינו במשנה: שהליום הקטנים לא היו אומרים השירה, לא בְּנָבֵל
81 וְלֹא בְּכֹנֵד אֵלָא בְּפָה כו'. שואלת הגמרא: לְמִימָרָא – האם ניתן
82 לדייק מן הלשון 'לא בנבל ולא בכינור' דְּנָבֵל לְחוּד וְכֹנֵד לְחוּד,
83 כלומר, שהם שני כלים נפרדים, לְמִאָּה מִתְנַתִּין דְּלֹא כְּרַבִּי יְהוּדָה,
84 דִּתְנִינָא, רַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר, כְּנֹד שֶׁל מְקֻדָּשׁ, שֶׁל שְׁבַעַת נִימִין הָיָה
85 – שבעה מיתרים היו בו, שְׁנָאֻמַּר (תהילים טו יא) 'תודיעני ארח חיים
86 שֹׁבַע שְׁמִחוֹת אֵת פִּנְיָךְ אֶל תִּיקְרִי שׁוֹבַע' אֵלָא 'שְׁבַע', דהיינו
87 'שבע שמחות' שבכינור, וכינור שֶׁל מִזְמוֹת הַמִּשִּׁיחַ שְׁמוֹנָה נִימִין יְהִיו
88 בו שְׁנָאֻמַּר (שם יב א) 'לְנֹצֵחַ עַל הַשְּׁמִינִית', ופירושו 'עַל נִימָא
89 שְׁמִינִית', דהיינו כינור עם שמונה נימים, ובכינור שֶׁל עוֹלָם הָבָא
90 עוֹשֵׂר נִימִין ג' בו, שְׁנָאֻמַּר (שם צב ד) 'עַל עוֹשֵׂר וְעַל נָבֵל עַלִּי
91 הַיָּיִן כְּכֹנֵד', וְאָמַר (שם לג ב-ג) 'הוֹדוּ לַה' כְּכֹנֵד בְּנָבֵל עוֹשֵׂר
92 וְאִמְרוּ לוֹ, שִׁירֵנו לֹא שִׁיר חֲדָשׁ, 'נבל עשור' פירושו, נבל של עשרה
93 נימים, ועולה על עולם הבא לפי שנאמר 'שיר חדש' בלשון זכר,
94 ששירות של העולם הזה בלשון נקבה, ושל עולם הבא בלשון זכר.
95 ומכך שלומד רבי יהודה על הכינור שלעתידי לבא מן המילים 'נבל
96 עשור' מוכח שסובר שכינור ונבל אחד הם. מתרצת הגמרא: אֲפִילוּ
97 תִּימָא רַבִּי יְהוּדָה, אפשר שאין רבי יהודה סובר שכינור ונבל אחד
98 הם, ומה שלומד מ'נבל' לכינור הוא משום שכוונת הפסוק לכינור,
99 שמשום שכינור שלעולם הָבָא, אִיִּדִי דְּנִפְיִשִׁי נִימִין דִּידֵיהּ – מחמת
100 שמרובים מיתריו נִפְיִשׁ כְּלִיָּה בִּי נָבֵל – גדול קולו כנבל ולכן קָרִי
101 לִיָּה – קורא לו הכתוב 'נבל'.
102 שנינו במשנה: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אֹמֵר אִין הַלִּיִם הַקְטָנִים עוֹלִין
103 מִן הַמִּנְיָן כו' רצוערי ליום היו נקראים. תָּנָא בברייתא לגבי הליום
104 הקטנים, [וְסוֹפְרֵי] – עוזרי הַלִּיִם הָיוּ נִקְרָאִין, לפי שהיו עוזרים
105 לליום הגדולים בשירתם. ומבארת הגמרא את שינוי הלשון בִּין
106 המשנה לברייתא: וְתָנָא דִּידָן – התנא במשנתנו, בִּין דִּהֵנִי, קָטִין
107 קְלִיָּהוּ – אלו הקטנים, קולם דק, וְהֵנִי, עַבְד קְלִיָּהוּ – אלו הגדולים,
108 קולם עבה, הֵנִי מְקַטְטִי – ואלו הקטנים גם מקטנים קולם, כלומר,
109 עושים אותו דק ויפה, וְהֵנִי לֹא מְקַטְטִי – ואלו הגדולים, אינם יכולים
110 לעשות קולם דק, לכן קָרִי לְהוּ צִעְרִי, שמצערם הליום הגדולים
111 בשירתם, לפי שאין יכולים לעשות קולם יפה ומשובח כמותם.
112

הדרן עלך אין נערכין

פרק שלישי - יש בערכין

המשך בעמוד כא

המבוקרים בלשכת המלאים, אֲרַבְעָה יָמִים קוֹדֵם שְׁחִיטָה, כלומר,
שניתנו שם כבשים שנבדקו שאין בהם מום, והמתינו שם ארבעה
ימים קודם השחיטה, ומשום כך היו שם ששה כבשים בכל זמן.
שבשעת חינוך המזבח הניחו בלשכה שמונה כבשים שנתבקר
ארבעה ימים קודם לכן, ובאותו היום נטלו שנים לתמיד בבוקר
ובערב, ובקרו שנים אחרים ונתנום במקומם, נותרו ששה מבוקרים
[ארבעה ימים] ושנים חדשים, ביום השני נטלו שנים ונתנו שנים,
נותרו ארבעה מבוקרים וארבעה חדשים, ובשלישי נותרו שנים
מבוקרים וששה חדשים, וברביעי נותרו שמונה חדשים, וביום
החמישי, השנים שניתנו ביום הראשון כבר ראויים לשחיטה, שעברו
ארבעה ימים מן הבדיקה, נטלום ונתנו שנים תחתיהם, וכן הלאה.
נמצא שבכל זמן יש ששה כבשים מבוקרים בלשכת הטלאים. ומִנֵּי –
וכדעת מי שנויה משנתנו, בֶּן בֶּג בֶּג הִיא, דִּתְנִינָא, בֶּן בֶּג אֹמֵר,
מִנֵּי לְתִמִּיד שְׁמַעוֹן בִּיקוֹר אֲרַבְעָה יָמִים קוֹדֵם שְׁחִיטָה, תִּלְמוּד
לוֹמַר (במדבר כח ב) לגבי קרבן התמיד 'תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי
בְּמוֹעֲדוֹ, וְלִהְיוֹן (שם יב ו) לגבי קרבן פסח שנצטוו לקחתו בעשרה
בניסן, הוּא אֹמֵר וְהָיָה לָכֵם לְמִשְׁמַרְתָּ עַד אֲרַבְעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ
(הראשון) הַזֶּה, וְשָׁחֲטוּ אֹתוֹ, שיש לבקרו ממזמים ולשמרו מעשרה
בניסן עד ארבעה עשר בניסן, שאז נשחט. מֶה לְהֵלֵן בקרבן פסח מַעֲוֹן
בִּיקוֹר אֲרַבְעָה יָמִים קוֹדֵם שְׁחִיטָה, אֵיךְ כָּאֵן בקרבן התמיד מַעֲוֹן
בִּיקוֹר אֲרַבְעָה יָמִים קוֹדֵם שְׁחִיטָה.
מביאה הגמרא ראיה לכך שמה שהזכיר התנא שבת וימים טובים
אינו אלא לסימן: דִּיקָא נָמִי, דְּקָתְנִי במשנה, שצריכים ששה כבשים
'בְּרִי לְשִׁבְתָּ וְלִימִים טוֹבִים', ולשון 'כדי' משמעו כפי השיעור הנצרך
לשבת ושני ימים טובים, וְלֹא קָתְנִי 'לְשִׁבְתָּ' שהיה במשמע שהם
ממש לצורך שבת וימים טובים, שְׁמַע מִיָּהָ שאין זה אלא לסימן,
שכמו שלשבת ושני ימים טובים צריכים ששה כך בכל זמן צריכים
ששה, ומטעם דבריו של בן בג בג.
שנינו במשנה: אין פוחתין מִשְׁתֵּי חֲצוּצוֹת וכו' ומוֹסִיפִין וכו' עד
עולם. מבררת הגמרא: וְעַד כְּפָה חֲצוּצוֹת מוֹסִיפִים. מבארת
הגמרא: אָמַר רַב הוֹנָא, וְאָמַר לֵה אָמַר רַב וְבָדִי אָמַר רַב הוֹנָא,
עַד מֵאָה וְעֶשְׂרִים, שְׁנָאֻמַּר (דברי הימים ב' ה יב) לגבי שירת הליום
במקדש 'וְעִמָּהֶם כְּהֹנִים לְמֵאָה וְעֶשְׂרִים, מְחַצְרִים בְּחֲצוּצוֹת'.
שנינו במשנה שאין פוחתים מתשעה כְּנֹדוֹת וכו' וְצִלְצֵל לְבָד.
מבררת הגמרא: מָנָא הֵנִי מִלִּי שֶׁהַצִּלְצֵל הִיָּה יָחִיד. מבארת הגמרא:
אָמַר רַב אֲסִי דְאָמַר קָרָא (דברי הימים א' טז ה) 'וְאַסָּף בְּמַצְלֵתִים
(להשמיע) [מִשְׁמַעִין]', הרי שהיה אחד מנגן במצלתים.
מקשה הגמרא: מַצְלֵתִים תָּרִי הוּא – בלשון הכתוב נאמר 'מצלתים'
בלשון רבים, ומדוע כתב התנא 'צלצל' שהוא לשון יחיד. מתרצת
הגמרא: בִּין דִּתְרָא עֲבִידָתָא עֲבָדִי – שעבודה אחת הוא עושה,
שאף שהוא עשוי שתי חתיכות אין האחת מועילה בלא חברתה,
שמכות זו על זו וכך הקול יוצא, וְתָד נִבְרָא עֲבִיד בָּהוּ – ואדם אחד
עובד בהם, קָרִי לְהוּ התנא תָד – לשון כלי אחד, דהיינו צלצל.

משנה

המשנה ממשיכה בענייני מניינים שהיו במקדש: אִין שוֹחֲתִין מִשְׁנִים
עוֹשֵׂר לְיוֹם עוֹמְדִין עַל הַדּוּכָן בזמן השיר על הקרבן, ומוֹסִיפִין במנין
הליום על הדוכן עַד עוֹלָם – בלא שיעור.
אִין חֲקִינְן נִכְנֵס לְעֹזְרָה לְעֹבְדָה – בשביל לעבוד עבודה, כגון, לכבד
את העזרה או להגיף דלתות, אֵלָא בְּשַׁעָה שְׁהִלִּים אֹמְרִים בְּשִׁיר,
שאו היו נכנסים ליום קטנים ומשווררים עמהם. וְלֹא הָיוּ אֹמְרִים
בְּנָבֵל וּבְכֹנֵד – לא היו הליום הקטנים משתתפים בשירה על ידי ניגון
בנבל וכינור אֵלָא בשירה בְּפָה, בְּרִי לִיתָן תְּבַל בְּנַעֲיָה – כדי ליתן
שבלין בשירת הליום הגדולים, לפי שקולם של הקטנים דק וערב. רַבִּי
אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אֹמֵר אִין עוֹלִין הַלִּיִם הַקְטָנִים לְמִנְיָן שנים עשר
הליום שצריכים לעמוד על הדוכן, וְאִין הֵם עוֹלִין לְדוּכָן, כלומר
הגדולים העומדים על האיצטבא בשעת השירה, אֵלָא בְּאֶרְץ הָיוּ
עוֹמְדִין וְרִאשִׁיהֶן בִּין רִגְלֵי הַלִּיִם, וְצִעְרֵי הַלִּיִם הָיוּ נִקְרָאִין, לפי
שהיו מצערים את הליום הגדולים בשירתם.

מלתא אנב אורחיה קמשמע לן – לימדנו דין בדרך אגב, בדרך
יהודה אמר רב, דאמר רב יהודה אמר רב, אסור לאדם שיאמר
במה נאה פגעני זה, שנאמר (דברים ז) 'לא תחנם', שפירושו לא
תתן להם חן. ולפיכך שנה התנא 'נאה שבישראל', ולא 'נאה' סתם,
להשמיע שאין להזכיר נוי על עובד כוכבים.

מקשה הגמרא: ולייתי – שישנה התנא את הנאה שבישראל ואת
הפער שפגענינו, וכיון ששינו 'בעור שבישראל', משמע שסוברת
משנתנו שעובד כוכבים אינו נערך, ולא כרבי מאיר.

מתרצת הגמרא: לא שנה כך התנא כי פחד אומה קמיירי – דרכו
לעסוק בעם אחד, בתרי אומי לא מיירי – אין דרכו לעסוק בשתי
אומות, וכיון שהוצרך לנקוט בישראל ללמד את דינו של רב, נקט
בכל דבריו 'ישראל'.

הגמרא מקשה על זה: ולא – וכי אין המשנה עוסקת בשתי אומות,
והא קתני להלן (יד:), שהאונס ומפתה נערה, משלם חמישים סלעים
לאביה, בין אם היתה הגדולה שפכהונה – ממשפחה חשובה
שבכהונה, ובין אם אנס או פיתה את הקטנה – ממשפחה שפלה
שבישראל, ומוכח שהמשנה עוסקת בשתי אומות, ששנתה כהנים
וישראלים.

מתרצת הגמרא: התיס חד אומה הוא – כהנים וישראלים הם אומה
אחת, אלא מקדיש הוא דקדיש ביהנים מפי – שהכהנים קדושים
יותר, ואין להוכיח שהתנא שונה שתי אומות.

הגמרא דוחה בעוד אופן את ההוכחה שעובד כוכבים אינו נערך:
ואיבעית אימא – אם תרצה תיישב, שהתנא לא בא למעט עובד
כוכבים אלא איירי דקא בעי למתני סיפא – אגב שרצה לשנות
בסיפא דין שדה אחוזה, דבישראל הוא דמשפחת לה – אפשר
שימצא דין זה, אבל בעובד בוכבים לא משפחת לה, דלאו בני
אחוזה ניהו – כי אין להם ירושה בארץ ישראל, משום הכי קתני
לה גם ברישא דווקא בישראל.

משנה

המקדיש שדה אחוזתו שירשה מאבותיו, נתנה התורה שיעור קבוע
בפדיונה מהקדש, שנותן הפודה חמישים שקל כסף לקרקע הראויה
לזריעת כור שעורים, ואם המקדיש עצמו פודה, מוסיף עוד חומש.
ואם הקדיש שדה שקנאה מאחר, אין פדיונה כשל שדה אחוזה,
והחילוקים יבוארו בסוגייתנו. ואם פדאה אדם אחר, אם היא שדה
אחוזה, בשנת היובל ניתנת לכהנים, ואם היא שדה מקנה, חוזרת
ביוכל לבעליה הראשונים שמכרה לזה שהקדישה.

המשנה ממשיכה בדינים שנאמרו להקל ולהחמיר: בפדיון שדה
אחוזה פעמים הדין להקל ופעמים להחמיר, ביצה, אחר – (בין
המקדיש קרקע בחולת המחוץ – סביבות העיר, שאינה משובחת,
בגלל דריסת רגלי בני העיר, ואחר – (ובין המקדיש בפרידות
סבסטי – (שם מקום) שמעולים הם מאד, נותן הפודה אותם מחזיר
קבוע, לקרקע הראויה לזרע חומר שעורים – לזרוע בה כור שעורים,
בחמישים שקל כסף, ולא לפי שווי השדה. נמצא דין זה מיקל
בפרידות סבסטי ומחמיר בחולת המחוץ.

ובשדה מקנה אין שיעור קצוב לפדיונה מהקדש אלא נותן את
שווי.

רבי אליעזר אומר, אחר שדה מקנה ואחר שדה אחוזה דינם שוה
ליפדות בחמישים שקל, מה חילוק יש בין שדה אחוזה לשדה
מקנה, שבשדה אחוזה כשהבעלים פודה הוא נותן חומש נוסף על
החמישים שקל, ובשדה מקנה אינו נותן חומש, וטעם הדבר יתבאר
בגמרא.

גמרא

רב הונא מבאר שהפדיון הקצוב לשדה אחוזה הוא לקרקע בלבד
בלא האילנות: אמר רב הונא, הקדיש שדה מליאה אילנות,
בשהוא פודה, פודה תחלה את האילנות בשווי, וחוזר ופודה את
הקרקע לפי בית זרע חומר שעורים בחמישים שקל כסף.

מבארת הגמרא: אלא קסבר – מוכח שסבר רב הונא, שכשאר
מקדיש, פועל פה הוא מקדיש, ודאי שהקדיש אילנות בפני עצמם
וקרקע בפני עצמה, שלא יפדו האילנות אגב הקרקע בחמישים שקל
כסף.

איתיביה – (הקשה) רב נחמן לרב הונא ממשנתנו, אחר המקדיש
שדה אחוזה בחולת המחוץ, ואחר המקדיש בפרידות סבסטי,
נותן בפדיונה לכל בית זרע חומר שעורים בחמישים שקל כסף,
ופרידות הם כרמים נטועים, ומוכח שגם שדה מליאה אילנות נפדית
בחמישים שקל, ולא כרב הונא.

רב הונא מתרץ: אמר ליה רב הונא לרב נחמן, 'פרידות סבסטי'
ששינו, שדה הראויה לפרידות סבסטי קאמינא, אבל אינה
נטועה, ולכן לא שנינו שפודה את האילנות לבדם.

רב נחמן מוסיף להקשות: איתיביה – הקשה עליו רב נחמן מברייתא,
בפדיון שדה אחוזה נאמר (ויקרא כו טז) 'והיה ערכך לפי זרע זרע
חומר שעורים בחמישים שקל כסף', קצבה התורה השיעור לפי 'בית
זרע', ואם כך, אין ידוע לי דין זה אלא בבית זרע – הראויה לזריעה,
שדה גפנים ושדה קנים ושדה אילנות, שאינן ראויות לזריעה כשהן
נטועות, מנין, תלמוד לומר (שם) 'אם משדה אחוזה', שדה מכל
מקום, ואף קרקע נטועה נקראת שדה. מוכח שאף שדה מליאה
אילנות נפדית בחמישים שקל, ולא כרב הונא.

רב הונא מתרץ: אמר ליה רב הונא לרב נחמן, הקא נמי – אף כאן
פודה תחילה אילנות בשווים, וחוזר ופודה את הקרקע בחמישים
שקל, ודרשת הברייתא לא נאמרה אלא על הקרקע שאינה נפדית
בשוויה.

רב נחמן מוסיף להקשות: איתיביה – הקשה עליו רב נחמן מברייתא,
הקדיש שלשה אילנות, ממטע עשרה לבית סאה – המפוזרים
בשיעור שעשרה אילנות המפוזרים כך תופסים בית סאה, שכך היא
קרקע הנצרכת ליניקת האילנות, הרי זה הקדיש גם את הקרקע
שבין האילנות, וגם את האילנות הקטנים שביניהם, כיון שבאופן
זה נחשבים לשדה אילן, ודעתו להקדיש את כל השדה. ובשהוא
פודה אותם, פודה לפי זרע חומר שעורים בחמישים שקל כסף.
אבל היו מפוזרים פחות מיהו, שעשרה אילנות כמותם היו תופסים
פחות מבית סאה, אז אם פיזורים היה יתר על כן, שעשרה אילנות
היו תופסים יותר מבית סאה, אז שמפוזרים בשיעור 'ממטע עשרה
לבית סאה', אלא שהקדישין בזה אחר זה, הרי זה לא הקדיש לא
את הקרקע ולא את האילנות שביניהם, אלא את האילנות בלבד,
וכשהוא פודה, פודה בשווים, לפי שכשאינם נטועים כסדר נטיעת
אילנות, אינם נחשבים 'שדה אילן' ואין הקרקע נקנית עמדם, וכן
הקדישין בזה אחר זה, כי רק שלשה אילנות יחד נחשבים כ'שדה
אילן', והקרקע נקנית עמדם.

מוסיפה הברייתא: ולא עוד – לא רק כשהקרקע אינה קדושה נפדים
האילנות בשווים, אלא אפילו הקדיש תחילה אילנותיו שאינם
נטועים כמטע עשרה לבית סאה, ואחר כך הקדיש את הקרקע
שלחם, בשהוא פודה, פודה קודם את האילנות בשווי, וחוזר
ופודה קרקע לפי בית זרע חומר שעורים בחמישים שקל כסף, ואין
פודה האילנות אגב הקרקע, לפי שלא הקדישם יחד, לכן גם אין
נפדים יחד.

ומתחילת הברייתא קשה לרב הונא, ששינוי שכשקדיש אילנות עם
קרקע, פודה האילנות עם הקרקע בחמישים שקל, ואינו פודה קודם
את האילנות לבדם.

רב נחמן מוסיף שרב הונא אינו יכול לתרץ כפי שתרץ לעיל: וכי
תימא – ואם תרצה לומר, הקא נמי – אף כאן פודה תחילה
האילנות בשווים וחוזר ופודה את הקרקע, והברייתא דירבה רק על
פדיון הקרקע, אי אפשר לומר כן, דהא מדיסיפא – הרי מהמפורש
בסיפא שפודה את האילנות וחוזר ופודה את הקרקע, מכלל
הדין שלא פירשה בה הברייתא שכך הדין, לא – אין הדין שפודה
וחוזר ופודה.

הגמרא מיישבת שיש תנא אחר שרב הונא כמותו. מתרצת הגמרא:

בגוי לא משכחת — משום דלאו בני אחוזה נינהו. ואף על גב דאמרין (קדושין יזב);
גוי יורש אביו דבר תורה, מכל מקום לא היה להם אחוזה בארץ. ודין זה לא
שייך כי אם בארץ ישראל, דמצוה היא התלויה בארץ, וגוי אין לו נחלה בארץ.
הקדוש שלשה אילנות ממטע עשרה לבית סאה — והנך אילנות בנטיעות איירי,
דאילו גדולים — בשלשה ואילנותו לבית
סאה סגי.

פחות מכאן או יתר על כן לא הקדש את
הקרקעות — ממטע עשרה לבית
סאה מגיע לכל אילן ואילן מאתים וחמשים
אמות. ותימא: דבפרק "המוכר (את) הספינה"
(בבא בתרא פבא) תניא: הקונה שלשה
אילנות והם מארבע אמות עד שש עשרה —
קנה תחתיהן וביניהן וצידיהן כמלא אורה
וסלו. אלמא לא חשיבין להו כרצופין כשאין
בין זה לזה כי אם שמונה אמות על שמונה
אמות בריבוע, דהיינו ששים וארבע אמות
לכל אחד, ואית ליה קרקע בהכי. והכא
אמרין דפחות ממאתים וחמשים אמות לא
הקדש הקרקע ואומר רבנו יצחק: דיש
חילוק בין מוכר למקדש, במוכר לא בעינן
כולי האי. מיהו, תימא: דהכא אמרין דיתר
על כן אין לו קרקע, וגבי מוכר אמרין: עד
שש עשרה אמות על שש עשרה אמות,
דהיינו מאתים וחמשים ושש, ולא חשיבין להו
כמפוזרים יותר מדאי, ויש להו קרקעו וצריך
לומר: דהני שש עשרה אמות דגבי מכירה
מיירי בעיגולא, והריבוע יתר על העיגול
רביע, נמצא דגבי מכירה לא בעינן כולי האי
כמו מקדש. והקשה רבינו שמואל בבבא
בתרא מהא דתניא בתוספתא דאין חילוק בין
מוכר למקדש לדין זה לקנות קרקעו ותיריך:
דתנאי תא. מיהו, תימא: דרבי שמעון אית
ליה התם דשמונה אמות בין זה לזה לא
חשיב יותר מדאי, אף לענין הקדש. ובריייתא
דהכא במטע עשרה לבית סאה מוקי לה
הכא בסמוך כרבי שמעון! ויש לומר: דלא
מוקי כרבי שמעון כי אם מדין דמקדש בעין
רעה מקדש, אבל מדין שמעון נטעת
האילנות — לא הוי כרבי שמעון.
איבעיא

מילתא אנב אורחיה קא משמע לן — דלא תנא "את הנאה שבגוים" לפי שאסור
להוכיר שם גוי על גוי, כדבר יהודה, דכתיב (דברים ז): "לא תחנם" — לא תתן להם
חן. והא קתני — גבי אונס ומפתה. את הקמנה שבישראל ואת הגדולה שבכונה
— אלמא בתרתי אומי קא מיירי בגוי לא משכחת לה — דין שדה אחוזה, שיהא

פודהו בחמשים שקל כסף, אלא בשויה, דלא
בני אחוזה בארץ ישראל נינהו. **משנה אחד**
המקדש שדה בחולת המחוז — סביבות עיר,
שאניה חשובה כל כך מפני מדרס הרגלים.
חולת — סביבות, כמה מחול הכרם (כלאים
פ"ד מ"א). (לישנא אחרינא) מחוז — עיר.
לישנא אחרינא: מחוז — שם מקום שלא היו
שדותיו חשובין. **פרידסות כסבטי** — כרמים
של אותו מקום, ומעולים הם מאד. **נותן** —
מי שפודה אותם, בין בעלים בין אדם אחר,
בבית זרע חומר שעורים חמשים שקל כסף.
אם תחלת היובל היה. ואם לא — מגרע לפי
השנים שעברו סלע ופונדיון לשנה, כדכתיב
קרא. **אחד שדה אחוזה כו'** — דכולהו
מיפריק בחמשים שקלים. **שדה אחוזה** — אם
בעלים פדין אותה מוסיפין חומש על
החמשים, כדכתיב (ויקרא כז): "ואם גאל
גאל את השדה המקדש" וגו'. ובשדה מקנה
אין נותן חומש — כדמפרש בגמרא. **גמרא**
בעין יפה מקדש — אילנות לבד וקרקע לבד,
ולא שיפדה אילנות אגב קרקע. **פרידסות** —
היינו כרמים נטועים. וקתני: חמשים שקל,
אלמא נפדין אילנות אגב קרקע. **ראויה** —
ואינה נטועה. **אין לי** — נפדה בחמשים
שקלים אלא בית זרע שראוי לזריעה. **פודה**
— האילנות בשויה, חוזר ופודה קרקע.
ו"שדה מכל מקום" דקאמר לא קאי אלא
הקדש שלשה אילנות — נטועין
ומפוזרין כסדרן. ממטע עשרה לבית סאה —
שאם היו עשרה מפוזרין כדרך אלו היו
מחזיקין בית סאה — זו היא דין נטיעת
אילנות, וכל קרקע שביניהם צריך להם.
לפיכך אם הקדישו — הרי זה הקדש קרקע
שביניהם, וכל אילנות קטנים שביניהם. **פחות**
מיכן — אם נטועין פחות ממטע עשרה
לבית סאה, או ביותר מיכן — אין זה סדר
נטיעת אילנות, ולא הקדש אלא אילנות.
ובשניהו פדין — פודה בשויה. זה אחד זה —
לא קנה הקדש קרקע, שאין קנין קרקע אלא
לשלשה אילנות, כדאמר בבבא בתרא
ופא.א. **ולא עוד** — ולא אלו בלבד נפדין
בשויה, שאין עמזן הקדש קרקע כלל. **אלא**
אפילו הקדש האילנות — שאינן נטועים
כסדר. **ואחר כך הקדש קרקע** — דאיכא
למימר ליפרקו אגב ארעייהו, אפילו הכי,
הואיל ולא קדשו יחד — פודה אילנות
בשויה, והקרקע נפדין בית זרע חמשים
שקלים. **תיובתא לרב הונא** — מרשא.
דהיכא דהקדישן יחד נפדין אגב קרקע.
הקדש **את כולה** — כל אשר בתוכה. **רבי**
שמעון אומר לא הקדש — אילנות שבה.
אלא חרוב המורכב וסדן השקמה — שהם
זקנים וגדולים מאד, וייתכן משדה הקדש
טפי משאר אילנות. והכי מפרש בבבא בתרא
ועא.ב. **סדן והשקמה** — דדרך שקמין לקיץ
אותם כדי שיגדלו בעובי, וקודם שנקצץ קרי
ליה "בתולת שקמה", ולאחר קציצה קרי ליה
"סדן השקמה", הכי תניא במסכת נדה (חב).

ליזיל בתר פדיון — והואיל ובשעת פדיון יש קרקע עם האילנות. ליפרקו אנב ארעייהו — ואף על גב דבשעת הקדש הקדישן בפני עצמם. והקרישה ואחר כך מת אביו —
אף על גב דבשעת הקדש הואי שדה מקנה, והואיל ולאחר שמת אביו הוי שדה אחוזה. מנין שתהא לפניו כשדה אחוזה — ונפריה בחמשים שקלים, ולא בשויה.
תלמוד

רב פפא מבאר שבפדיית אילנות מההקדש אין דיני שדה אחוזה:
הקדיש אילנות ללא קרקע, פודה אותם מהקדש בשווייה ולא
בחמישים שקל כשדה אחוזה, מאי טעמא, לפי שבענין פדיית שדה
אחוזה, 'בית זרע' אמר רחמנא, שנאמר (שם כו טז) 'זרע חמר
שערים בחמישים שקל כסף, ומשמע שדווקא קרקע שזורעים בה,
ולא אילנות, שהם נפרדים בשווייהם.
לא גאלן את האילנות מההקדש, ומכרן גובר לאחר, אין יוצאין
לכהנים ביובל כשאר שדה אחוזה, לפי שבענין יציאת שדה אחוזה
לכהנים ביובל, 'והיה השדה' אמר רחמנא, שנאמר (שם כו כא)
'והיה השדה בצאתו ביובל קדש לה' בשדה החרם לכהן תהיה
אחוזתו, ו'שדה' משמע דווקא שדה ולא אילנות.
רב פפא מבאר דין פדיית אילנות מן הלוקח: מבר אילנות לחבירו,
אין נגאלין – אין יכול לפרותן מהלוקח בפחות משתי שנים מומן
מכירתם, מאי טעמא, מפני שבדין זה שאין המוכר יכול לגאול בתוך
שתי שנים, 'במספר שני תבואות ימכר לך' (שם כה טז) אמר רחמנא,
וכיון שתלה הכתוב דין זה בעשיית תבואות, משמע שהוא בכל דבר
השייך בעשיית תבואה, והני בני תבואות נינהו – ואף האילנות
שהרי מוציאם פירות.
לא גאלן מן הלוקח, ונשארו בידו עד היובל, אין חוזרת לפעלים
ביובל ככל השדות, מאי טעמא, לפי שבענין חזרת שדות ביובל,
'ושב לאחוזתו' אמר רחמנא, שנאמר (שם כה כח) 'והיה ממכרו ביד
הקנה אתו עד שנת היובל ויצא ביובל ושב לאחוזתו', ומשמע שדווקא
אחוזה (דהיינו קרקע) חוזרת ביובל ולא אילנות שאינם אחוזה לפי
שאינם מתקיימים לעולם.
אמר מר – הובאו לעיל דברי רב פפא, הקדיש אילנות פודה
בשווייה, ולא לפי חשבון בית זרע חומר שעורים בחמישים שקל.
מקשה הגמרא: אמאי פודה בשווייה, וליקדשו האילנות אנב
ארעייהו – אגב הקרקע שעומדים עליה, ובשעת פדיון ליפרקיה
אנב ארעייהו – יפדס אגב הקרקע בחמישים שקל, וכי תימא – ואם
תרצה לומר, שרק אילנות אקדיש, אבל ארעא – את הקרקע לא
אקדיש, והאמר – והרי אמרו חכמי נהרדעי, מאן דמוכר ליה דקלא
לתבירה – המוכר דקל לחבירו, קני ליה – הלוקח לקרקע משיפולא
ועד תהומא – מפני הקרקע שבשולי האילן עד לעומק התהום,
דהיינו כל הקרקע, הרי שכל הקונה אילן קונה אף את הקרקע, וחזרה
הקושיא למקומה, שיפרו האילנות אגב הקרקע בחמישים שקל ולא
בשווייה כדברי רב פפא.
מתרצת הגמרא: לאו מי איתמר עלה – האם לא שנינו על זה,
שהוא רק באופן שבא הלוקח מחמת טענה, שטוען שבשעת הקנין
כתב לו בשטר, שמקנה לו אף את הקרקע שתחת האילן, אבל בלא
זה, אף נהרדעי מודים שאין מוכר לו קרקע.
שנינו במשנה: המקדיש שדה מקנה לרבנן נותן שווייה, אבל לרבי
אליעזר אחד מקנה ואחד שדה אחוזה, נותן על זרע חומר
שעורים חמישים שקל כסף.
הגמרא מביאה ברייתא המבארת את מחלוקתם: תנו רבנן בברייתא,
נאמר בפדיית שדה מקנה, 'וחשב לו הפהן את מקסת הערפך עד שנת
היובל' (ויקרא כו כג), ומבארת הברייתא: 'במקסת' – במנין דמי
השדה, מה בא ללמוד – מה בא ללמד, הרי סברא היא שהשדה
נפדית בשווייה, אלא לפי שנאמר בשדה אחוזה שנפדית לפי 'זרע
חומר שעורים בחמישים שקל כסף' (שם כו טז), יכול אף שדה
מקנה בן, שתיפדה זרע חומר שעורים בחמישים שקל כסף, תלמוד
לומר – מלמדנו הכתוב 'מקסת', ששדה מקנה אינה כן אלא נפדית
בשווייה דמיה.
רבי אליעזר אומר, נאמר כאן בשדה מקנה (שם כו כג) 'וחשב לו
הפהן את מקסת הערפך עד שנת היובל', ונאמר להלן בשדה אחוזה
(שם כו יח) 'וחשב לו הפהן את הקסף על פי השנים הנותרות עד שנת
היובל', מה להלן בשדה אחוזה פדייתה בדבר קצוב, דהיינו חמישים
שקל, אף כאן בשדה מקנה, פדייתה בדבר קצוב – חמישים שקל
כסף לכל זרע חומר שעורים.
שנינו במשנה שלרבי אליעזר בשדה מקנה אין הבעלים מוסיפים
המשך בעמוד קנא

תלמוד לומר (ויקרא כו כב) 'ואם את שדה מקנתו אשר לא משדה
אחוזתו יקדיש לה', למדנו מתיבות 'אשר לא משדה אחוזתו', ששדה
מקנה היא רק שדה שאינה שדה אחוזה בשעת ההקדש, יצתה זו
שירשה קודם שהקדישה, שבשעת הקדש היא שדה אחוזה, ואינה
נפדית כשדה מקנה בשויה אלא בחמישים שקל כשדה אחוזה, אבל
אם הקדישה ואחר כך מת אביו, שבשעת ההקדש היתה שדה מקנה,
דינה כשדה מקנה.
הגמרא מוכיחה מהברייתא שלרבי שמעון שעת הפדיון קובעת.
מדיוקת הגמרא: [ואילו לרבי יהודה ולרבי שמעון שחלקו על רבי
מאיר, אפילו אם הקדישה ואחר כך מת אב, שבשעת הקדש היתה
שדה מקנה, מכל מקום שדה אחוזה הוּא] – (היא), מאי טעמא, אי
משום שלמדו זאת מקרא – מן הפסוק, הרי הקרא לכדרי מאיר
הוא דאמא – מהפסוק ניתן ללמוד רק כרבי מאיר ששדה אחוזה היא
כל שהיתה שדה אחוזה בשעת הקדש, אבל אין מוכח שאף
כשנעשתה שדה אחוזה אחרי שהקדישה דינה כשדה אחוזה, אלא
לא – ודאי טעמו של רבי שמעון משום דאילו בטר – שהולך אחר
שעת הפדיון, ואז כבר מת אביו, ולכן דינה כשדה אחוזה. וכיון
שאמרה הברייתא לעיל (ע"א) שכשלא הוקדשו האילנות עם
הקרקע, אף שבשעת הפדיון שניהם קדושים, נפרדים כל אחד בפני
עצמו, אם כן אינה כרבי שמעון, וחזרה הקושיא על רב הונא
למקומה.
הגמרא דוחה את הראיה מהברייתא: אמר רב נחמן בר יצחק, אין
טעמם משום שהלכו אחר שעת הפדיון, אלא רבי יהודה ורבי
שמעון קרא אשכחו ודרשו – מצאו לדרוש מן הפסוק אף כדבריהם,
כי אם בן שהפסוק מלמד רק כדברי רבי מאיר שכשהקדישה לאחר
שמת אביו דינה כשדה אחוזה, לכתוב רחמנא 'אם את שדה מקנתו
אשר לא אחוזתו', ללא המלה 'משדה', מאי 'משדה', ללמוד שרק
שדה שאינה ראויה להיות כלל שדה אחוזה דינה כשדה מקנה, כי
'משדה' משמע שאף במקצת אינה שדה אחוזה, אבל אם
כשהקדישה אפשר שתהיה עוד שדה אחוזה אם ימות אביו קודם
היובל, דינה כשדה אחוזה.
הגמרא מבארת ששדה שאינה ראויה לזריעה, אף על פי שהיא שדה
אחוזה פעמים אין דינה כן: אמר רב פפא, הקדיש מרשין – אדמת
סלעים, פודין בשווייה ולא בחמישים שקל, מאי טעמא, מפני שבענין
פדיית שדה אחוזה, 'בית זרע' אמר רחמנא, שנאמר (ויקרא כו טז)
'זרע חמר שערים בחמישים שקל כסף, ומשמע שזה דווקא בקרקע
הראויה לזריעה, והני – סלעים אלו, לא בני זריעה נינהו.
לא גאלן המקדיש מן ההקדש, ומכרם הגובר לאחר, יוצאין הטרשין
לכהנים ביובל כשדה אחוזה, מאי טעמא, מפני שבענין יציאת שדה
אחוזה לכהנים ביובל, 'שדה' אמר רחמנא, שנאמר (שם כו כא)
'והיה השדה בצאתו ביובל וגו' לכהן תהיה אחוזתו, ומשמע שזה אף
בשדה כל דהו – כלשהו, ואף בטרשין, כיון שהיא קרויה שדה.
המוכר שדה אחוזה לחבירו, רשאי לפרותה בעל כרחו של לוקח,
ומשלם לפי מספר השנים שנותרו עד היובל. אולם למדו חז"ל (להלן
כט:): מהפסוק (ויקרא כה יד-טז) 'וכי תמכרו ממכר לעמיתך וגו'
במספר שני תבואות ימכר לך, שאין המוכר יכול לגאול עד שתי שנים
אחר המכירה. רב פפא מבאר דין הטרשין לענין מכר: מבר מרשין
לחבירו, נגאלין מן הלוקח, אף כשעברו פחות משתי שנים
מהמכירה, ולא כשדה אחוזה, מאי טעמא, מפני שבדין זה שאין
המוכר יכול לגאול בתוך שתי שנים, 'במספר שני תבואות ימכר לך'
(שם כה טז) אמר רחמנא, ומשמע שזה רק בשדות הראויים
לתבואה, והאי לאו בני תבואה נינהו – וטרשין אלו אינם בני
תבואה.
לא גאלן המוכר מן הלוקח, חוזרת השדה לפעלים ביובל כשאר
שדה אחוזה, מאי טעמא, מפני שבענין שיבת קרקעות לבעלים
ביובל, 'ושב לאחוזתו' (שם כה כח) אמר רחמנא, שנאמר (ויקרא כה
כח) 'והיה ממכרו ביד הקנה אתו עד שנת היובל ויצא ביובל ושב
לאחוזתו', ומשמע שזה בכל מה שנקרא אחוזה, והאי נמי – וגם
טרשין אלו, אחוזה היא.

אם נאמר שאין האונס משלם בושת ופגם, אזי אילו באו עליה שנים, אחד בא עליה שלא בדרך, ולאחריו בא עליה אחד בדרך, באונס או בפיתוי, והוא חייב בקנס, ואמרו ויתמדה האנשים, כיצד יתכן שגם אם בעל נערה פגומה שנבעלה כבר ובשתה מועטת, משלם חמשים סלעים, וגם אם בעל נערה שלמה שלא נבעלה מעולם ובשתה מרובה, משלם חמשים סלעים, אלא על כרחך שמשלם גם תשלומי בושת, ובהם יש חילוק בין פגומה לשלימה, שמשלם לכל אחת כפי בושתה.

אביי שב ודוחה: אמר ליה אבבי, אי הכי, גבי שור שהמית עבד נמי, ואמרו האנשים, היתכן שגם כשהרג עבד בריא ששוה הרבה משלם שלשים סלעים, וגם כשהרג עבד מוכה שחין שהוא פגום ושוה מעט משלם שלשים סלעים, ומכל מקום לא חילקה תורה בתשלומיהם, אף כאן אפשר שלא חילקה התורה בין נערה פגומה לנערה שלימה. אביי מתריץ באופן אחר: אלא אמר אבבי, בושת ופגם נלמדים ממה שאמר קרא לגבי אונס (דברים כב כט) ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף ולו תהיה לאשה תחת אשר עינה, הוצרך הפסוק לפרש שהחמשים כסף הוא בעבור שעינה אותה בבעילתה, מכלל דאביא – משמע שיש גם בושת ופגם, שחיובם אינו משום עיני, אלא על מה שבייש ועל מה שפגם.

רבא מתריץ בעוד אופן: רבא אמר, בושת ופגם נלמדים ממה דאמר קרא (שם) ונתן האיש השוכב עמה וגו' לאבי הנערה חמשים כסף, ודיה אפשר לכתוב ונתן לאבי הנערה חמשים כסף, משמע מתיבות 'האיש השוכב עמה', שרק על הנאת שכיבה קנסתו התורה חמשים כסף, מכלל – ומשמע דאביא מילתא אחריית – שיש עוד חיובים שאינם עובר הנאת השכיבה, ומאי ניהו – ואילו הם, תשלומי בושת ופגם.

משנה

אדם הנושא נערה, וטוען שלא מצא לה בתולים לפי שזינתה תחתיו בעת שהיתה מאורסת לו, והתברר שהיה שקר בפיו, קנסה אותו התורה שישלם לאבי הנערה מאה סלעים, וכן אסור לו לגרשה כל ימיו, שנאמר (דברים כב יג–יט) כי יקח איש אשה ובא אליה ושנאה, ושם לה עלילת דברים והוצא עליה שם רע ואמר את האשה הזאת לקחתי ואקרב אליה ולא מצאתי לה בתולים וגו', ולקחו וקני העיר והוא את האיש ויסרו אותו, וענשו אותו מאה כסף ונתנו לאבי הנערה פי הוציא שם רע על בתולת ישראל ולו תהיה לאשה לא יוכל לשלחה כל ימיו.

משנתנו מביאה דין נוסף שיש בו אפשרות לקולא ולחומרא: יש במוציא שם רע צד להקל וצד להחמיר. ביצר, אחד שהוציא – בין שהוציא שם רע על גדולה שבכהונה, ובין שהוציא שם רע על קטנה במעלה שבשיראל, נותן מאה סלע, שלא חילקה התורה במעלת היחוס של האשה, אלא קנסה תמיד את המוציא שם רע במאה סלעים. מוסיפה המשנה ואומרת: נמצא שהאומר דבר רע בפיו, כמו אדם זה שאמר שלא מצא בתולים לאשתו, חמור מן העושה מעשה – מהאונס נערה בתולה, שהמוציא שם רע נקנס במאה סלעים, ואילו האונס אינו חייב אלא חמשים סלעים. ומוכיחה זאת המשנה: שכן מציינו שלא נתחתם גזר דין על אבותינו במדבר שלא להכנס לארץ ישראל, אלא על לשון הרע שאמרו עליה, שנאמר, בענין חטא המרגלים שנענשו ישראל שלא להכנס לארץ ישראל (במדבר יד כב) וינסו אותי זה עשר פעמים וגו' ולא שמעו בקולי, ומשמע שלא נחתם דינם אלא משום חטא זה.

גמרא

שנינו במשנה: 'מצא האומר בפיו חמור מן העושה מעשה'. מקשה הגמרא: ממי? – מנין שהאומר בפיו חמור, דלמא – שמא חומרת עונשו של המוציא שם רע אינה מחמת הלשון הרע בלבד, אלא משום דקא גרים לה קטלא – שעל ידי הלשון הרע היה עשוי לגרום לה מיתה, שהרי אם היו מקבלים את דבריו, שזינתה בעודה מאורסת

לו, היתה חייבת מיתה, דכתיב (דברים כב כ–כא) ואם אמת היה הדבר וגו' הנה לא נמצאו בתולים לנערה, והוציאו את הנערה וגו' אל פתח בית אביה וסקלוה אנשי עירה באבנים ומתה. מתרצת הגמרא: אמר רבא, אמר קרא (שם כב יט) וענשו אותו מאה כסף ונתנו לאבי הנערה פי הוציא שם רע על בתולת ישראל, הרי פירשה התורה שעונש מאה כסף הוא על שם רע שהוציא, ולא על כך שרצה לגרום לה מיתה.

שנינו במשנה: וכן מציינו שלא נתחתם גזר דין וכו' על אבותינו במדבר אלא על לשון הרע, שנאמר לגבי חטא המרגלים (במדבר יד כב) וינסו אותי זה עשר פעמים ולא שמעו בקולי.

מקשה הגמרא: ממי? – מנין לנו שהטעם שנחתם גזר דינם של ישראל שלא להכנס לארץ הוא מחמת חומרתו של חטא לשון הרע, דלמא דאבתי לא מלא סאתן – שמא הטעם שלא נענשו עד חטא זה היה מחמת שעדיין לא התמלאה מדת עוונותיהם, ובחטא זה התמלאה המדה והיו ראויים לעונש זה. ומוכיחה הגמרא שכך היא ההנחה, דאמר רב המנונא, אין הקדוש ברוך הוא נפרע מן האדם, להענישו על חטאיו, עד שתתמלא סאתו בעוונות הרבה, שנאמר (איוב כ כב) כמלאות ספקו יצר לו, כלומר, כשימלא אדם את כל רצונו בעוונות, אז תבוא עליו הצרה. ואף כאן יתכן שבחטא זה של לשון הרע התמלאה סאתם, ואין ראייה מהפסוק שחטא לשון הרע חמור יותר משאר החטאים. מתרצת הגמרא: אמר ריש לקיש, יש ללמוד זאת מכך דאמר קרא, (במדבר יד כב) וינסו אותי זה עשר פעמים, ולשון זה מיותר ובא ללמד שעל חטא זה לבדו נתחתם גזר דין, ולא משום צירופם של חטאים אחרים.

הגמרא מביאה ברייתא בענין חומר עון לשון הרע: תניא, אמר רבי אלעזר בן פרטא, בוא וראה כמה גדול כח של עון לשון הרע, מנין – ומנין יש ללמוד זאת, ממרגלים ששלח משה רבינו ואמרו לשון הרע על ארץ ישראל, ונענשו. וכך יש ללמוד, ומה המוציא שם רע על עצים ואבנים, כמרגלים שאמרו על ארץ ישראל שיש בה 'ערים גדולות ובצורות בשמים' (דברים א כח) ושהיא 'ארץ אכלת יושביה' (במדבר יג לב). כך הוא עונשם, שמתו במגיפה (שם יד לו), המוציא שם רע על חבירו, על אחת כמה וכמה שעונשו גדול.

מקשה הגמרא: ממי? – מנין שעונשם של המרגלים היה מחמת שדיברו לשון הרע על ארץ ישראל, והיינו על עצים ואבנים, דלמא – שמא עונשם היה משום דרבי חנינא בר פפא, דאמר רבי חנינא בר פפא, דבר גדול דברו מרגלים באותה שעה שהוציאו את דיבת ארץ ישראל, דכתיב (שם יג לא) והאנשים אשר עלו עמו אמרו לא נוכל לעלות אל העם כי חזק הוא ממנו, ותיבת 'ממנו' יכולה להתפרש בשני פנים, אל תיכרי – אל תפרש 'כי חזק הוא ממנו' – מאיתנו, כלומר שהכנענים חזקים מעם ישראל, אלא 'כי חזק הוא ממנו', בלשון שמדברים על משהו נסתר, וכונתם היתה על הקדוש ברוך הוא, בבירור בעל הפית עצמו אין יכול להוציא בליו משם, כלומר אפילו אם הקב"ה היה מפקיד שם כלים, לא היה בכוחו להוציאם משם. ואם כן נמצא שחטא המרגלים היה חמור יותר מסתם לשון הרע, שהרי כפרו בהקב"ה. מתרצת הגמרא: אלא אמר רבא אמר ריש לקיש, אמר קרא (שם יד לו) וימיתו האנשים מוציא דבת הארץ רעה במגפה לפני ה', הרי שפירש הפסוק שעונשם היה על דבת הארץ שהוציאו, ולא על שכפרו בהקב"ה.

הגמרא מבארת עתה את הפסוק שהובא במשנה וינסו אותי זה עשר פעמים ולא שמעו בקולי: תניא בברייתא, אמר רבי יהודה, עשר נסיונות ניסו אבותינו להקדוש ברוך הוא, שהסתפקו בכוחו ולא בטחו בו, אלא ניסו אותו אם ישיעם, שנים פים, ושנים פמים, שנים פמו, שנים בשליו, אחת בעל ואחת במדבר פארן.

מבארת הגמרא את פרטי הנסיונות: 'שנים פים', והיינו בים סוף, אחת בירידה – קודם שנקרע להם הים ויורו לתוכו, ואחת בצליה – לאחר שנקרע להם הים ועברו בו ובאו לעלות ממנו. בירידה, דכתיב (שמות יד יא) וישאו בני ישראל את עיניהם והנה מצרים נסע אחריהם וייראו מאד ויצעקו בני ישראל אל ה', ואמרו אל משה

ושיך לעמוד הקודם) הוון להו שני כתובין הבאין כאחד - ואם תאמר: מה ענין זה
לשני כתובין הבאין כאחד? כיון דגבי שדה מקנה איכא גזרה שוה למילף
חומש משרה אחוזה, וגבי מקדיש בית ליכא גזרה שוה ושמוא האב דכתיב "והעריך"
גבי מקדיש בית, כמאן דכתיב "וחשב". או שמא יש לומר: "וחשב" אין זו גזרה שוה
גמורה, אף על גב דקרי ליה הספר גזרה שוה.
דחי נמי אשכחן פסוק קמא דבבא קמא (מא). ו
גבי נאמר שדה למעלה ואומר שדה למטה,
קרי ליה התם גזרה שוה. ואומר רבינו יצחק
דאין גזרה שוה גמורה. או שמא יש לומר:
משום דכתיב "קדש" גבי מקדיש שדה
אחוזה, וכתיב נמי "קדש" (וגבי מקדיש בית
ו"קדש" "קדש" גזרה שוה גמורה היא,
משום דכתיב "קרי ליה שני כתובין הבאים
כאחד. ושיך לעמוד הקודם) **בושת** הכל
לפי המבייש והמתבייש - ופגם מפרש
בכתובות (מ.ב): אומדים כמה אדם רוצה
ליתן בשפחה בתולה יותר מבעולה, להשיאה
לעברו שעשה לו קורת רוח.

אילו באו עליה שנים אחד כדרכה ואחד
שלא כדרכה - פירש רש"י: אחד בא
עליה תחילה שלא כדרכה, ואחד בא עליה
כדרכה, דאכתי היא בתולה ויש
לה קנס. ויאמרו: זה שבעל פגומה, דליכא
בושת כולי האי - ידיב חמשים סלעים,
ואילו בעל בתולה שלימה דעלמא - לא
ידיב נמי אלא חמשים. ורש"י פירש בפרק "בן
סורר ומורה" (סנהדרין עג.ב) גבי האי דאמר:
לא משלם עד גמר ביאה, ופירש רש"י שם:
שהוא מוציא בתולים. משמע דבעינן השרת
בתולים להתחייב קנס. ואינו כן, דהא איתא
בפרק קמא דקדושין (ט.ב): באו עליה עשרה
בני אדם ועדיין היא בתולה. פירוש: כגון
שבאו עליה שלא כדרכה, רבי אומר: אומר
אני הראשון בסקילה, וכולהו בחנק. ואמר
רבי יירא עלה: מודה רבי לענין קנס וכולהו
משלמי לפיכך פירש רבינו יצחק: יאמרו בעל
פגומה חמשים וחובים - אותו שבעל אחריו
כדרכה, ובעל שלימה חמשים וחובים -
אותו שבעל ראשון שלא כדרכה. דאזיח
שלימה. מיהו, לכל הפירושים צריך לומר
דאותו שבעל שלא כדרכה היה ראשון.
ובספרים כתוב "אותו שבעל כדרכה",
ולפירוש רבינו יצחק קצת קשה, דהוה מצי
למימר: "באו עליה שנים אחד כדרכה".
כשם שאנו עולין מצד זה (אמרו) כך
מצרים עולין מצד אחר - יש לתמוה:
איך היו ישראל באותו הדור כל כך מקטני
אמנה, שסברו שכך יעשה הקדוש ברוך הוא
נסים למצרים להעבירם מארצם לארץ
ישראל? ואומר בי שם אביו רבי שמואל,
ישראל לא עברו הים לרחבו מצד לו, לזה,
שאם כן היו ממחרים ללכת אל ארץ ישראל.
אלא רצוה אחת עברו בים לאורך הים, עד
שפנו למדבר לצד אחר, כי לא היו יכולין
ללכת מכל צד אם לא יעברו הים. ומצרים
היו להם מימים ומשמאלם, לפיכך עברו

אילו באו עליה שנים אחד שלא כדרכה - תחילה, ואחר כך בא עליה זה כדרכה,
דאכתי הואי בתולה ואית לה קנס, ויאמרו: זה שבעל פגומה, דליכא בושת כולי האי
- ידיב חמשים סלעים, ואילו בעל בתולה שלימה - לא ידיב נמי אלא חמשים?
אבל השתא גבי בושת איכא חילוק, ידיב דמי בושת לשלימה טפי מפגומה. מוכח
שחין - דהוי פגום, דומיא דנבעלה שלא

כדרכה. **תחת אשר עינה** - וירשה דקרא: "ונתן
האיש השוכב עמה לאבי הנערה
חמשים כסף" וגו' (דברים כב), דמשמע: הני
חמשים כסף יתן בשביל קנס העניו.
ומדאיצטרך למכתב הכי - מכלל דמחייב
מילי אחריינא, כגון בושת ופגם, דלאו קנסא
דעניו ניהו, דבלאו עניו נמי איכא בושת.
ופגם - היינו נוק, ששורה פחות מבתולה.
משנה נמצא האומר בפיו חמור - דנותן
מאה סלע, והערשה מעשה דאנוס בתולה -
לא ידיב אלא חמשים. נזר דין - שלא ליכנס
לארץ. זה עשר פעמים - גבי מרגלים כתיב,
דמשמע: על זה נתחתם. **גמרא ממאי** -
דאומר בפיו חמור? דמשמע דמשום לשון
הרע בלבד קא ידיב? דלמא משום הכי
חמיר האי לשון הרע - דגרים לה ביה קטלא?
על שם רע - משום לשון הרע בלבד.
במלאת ספקו יצר לו - כשתמלא סאתו
בעונות הרבה - או יצר לו, תבא עליו צרה.
על זה נתחתם - ולא משום צירוף דאחרוני.
בעל הבית - הקדוש ברוך הוא. על דבת
הארץ - שהוציא, קאמר דמותו. **סמרים** -
מורדים. שנותן לו רבו סתנה - פרנסה
לדגים. אחד ומחצה - בדפרעה כתיב
(שמות יד): "שש מאות רכב", ובסיסרא כתיב
(שופטים ד): "תשע מאות רכב", אל

על זה נתחתם גזר דין. **תניא**, אמר רבי אלעזר בן פרטא: בוא וראה כמה גדול כח של לשון
הרע, מנול? **ממרגלים**, ומה המוציא שם רע על עצים ואבנים קד, המוציא שם רע על חבירו
על אחת כמה וכמה! - **ממאי?** דלמא משום דרבי חנינא בר פפא, דאמר רבי חנינא בר פפא:
דבר גדול דברו מרגלים באותה שעה, דכתיב: "כי חזק הוא ממנו", אל תיקרי "כי חזק הוא
ממנו", אלא: "ממנו" - כביכול, בעל הבית אין יכול להוציא כליו משם! אלא אמר רבא אמר
רש"י לקיש, אמר קרא: "וימותו האנשים מוצאי דבת הארץ רעה" - על דבת הארץ שהוציא.
תניא: אמר רבי יהודה, עשר נסיונות ניסו אבותינו להקדוש ברוך הוא: שנים בים, ושנים
במים, שנים במו, שנים בשליו, אחת בעגל, ואחת במדבר פארן. שנים בים - אחת בירידה
ואחת בעליה. בירידה - דכתיב: "המקלי אין קברים במצרים". בעליה - בדרך הניא, דאמר
רב הונא: ישראל שבאותו הדור מקטני אמנה היו; כדרכה בר מרי. דאמר רבא בר מרי, מאי
דכתיב: "וימרו על ים בים סוף ויושיעם למען שמו"? מלמד שהיו ישראל ממרים באותה
שעה, ואומרים: בשם שאנו עולים מצד זה, כך מצרים עולים מצד אחר. אמר לו הקדוש
ברוך הוא לשר של ים: פלוט אותם ליבשה! אמר לפניו: רבוננו של עולם, כלום יש עבד
שנותן לו רבו מתנה וחוזר ונוטלה הימנו? אמר לו: אני נותן לך אחד ומחצה שבהם. אמר
לפניו: רבוננו של עולם, כלום יש עבד שתובע את רבו? אמר לו: נחל קישון יהיה ערב. מיד
פלמן ליבשה, דכתיב: "וירא ישראל את מצרים מת על" וגו'. שנים במים - במקרה ובפרדים.
במרה - דכתיב: "ויבואו מרתה ולא יכלו לשותות", וכתיב: "וילן העם על משה"; בפרדים -
דכתיב: "ויהנו בפרדים ואין מים לשותות", וכתיב: "וירב העם עם משה". שנים בפון - דכתיב:

הים רצוה אחת עד שפנו למדבר מצד אחר. וזה כשם שאנו עולין מצד זה ובאנו למדבר - כך מצרים עולין מצד אחר מן המדבר וירדפו אחריו וישיגו, כי סבורים שלא
יעברו המצריים בים, אלא יבאו מצד אחר. ובהכי ניהא הא דכתיב (במדבר לו): "ויסעו ממרה וגו' ויתנו על ים סוף", ואם עברו רחב הים עד עבר הים מצד אחר - היאך
פגעו עוד בים, וכי חזרו לאחוריהם? אלא שמע מינה: לאחר שנשעו באורך הים ויצאו כמו כן לאורך הים לדרום מצרים, שמצרים כמו כן לאורך דרומית של ארץ ישראל
קרוב לסוף דרומית לצד מערב. ונולס מפסיק בין מצרים ובין ארץ ישראל, והים מצד דרומית של ארץ מצרים ממזרח למערב. ונסע לחוף הים מצפון הים שהוא דרומית
של מצרים. ואחר כך יצאו לאחר שהלכו בחצי גזרן עגולה, ויצאו בצד צפוני שלהם, שהיא דרומית של ארץ אדום ומזרחית של ארץ מצרים. ואחר כך הלכו קצת ימים עד
מרה, ואחר כך היו עדיין אצל הים. וכשהוצרכו ליכנס לארץ ישראל לא הוצרכו לעבור הים, אלא סיבבו ארץ אדום וארץ מואב, שהוא בדרומית של ארץ ישראל ומזרחית
של ארץ מצרים. **אחר** ומחצה שבהם - במצרים כתיב (שמות יד): "שש מאות רכב בחור", ובסיסרא כתיב (שופטים ד): "תשע מאות רכב". ואף על גב דכתיב (שמות יד)
"כל רכב מצרים" - לא קא חשיב אלא השרים, של ארץ מצרים היה נתלה אחר השנה מאות רכב, ומלכים של סיסרא היו תלים אחר התשע מאות רכב ברול, ואם חיל
אנשים כמו יותר מבה - אינו חושש.

1 ושייך לעמוד הקדום אל תקרי ממנו אלא ממנו — פירושו: אל תקרי "ממנו" רפי,
2 אלא "ממנו" דגש. ואינו כן, שכל "ממנו". שבתורה דגושין, ואינו מחליף כלל
3 זה בזה: וכן מציעו בסיפרי: "ולא נס ליהודי" אין כתיב כאן, אלא: ולא נס ליהודי.
4 **התאוו** תאווה — פירש רש"י: התאוו יותר, משמע שלא פסק להם השליח. רש"י.

5 והרב רבינו יוסף קרא פירש: שפסק להם

6 השליח ראשון, והאספסוף אשר בקרבן התאוו
7 תאווה, לפי שלא היה להם שליח וירד להם
8 שליח שני. ואמר ריש לקיש מאי דכתיב זאת
9 תהיה תורת המצורע תורת מוציא שם רע —
10 "אמר" גרסינן, ולא גרסינן "ואמר", דהא ריש
11 לקיש לא אמר כלל לעיל.

12 **לישנא** תליתאי — פירש רש"י: לשון שלישי
13 של רביל מגלה סוד. ואני מצאתי
14 כתוב: לישנא תליתאי — שהקיפה הקדוש
15 ברוך הוא אחת של עצם ואחת של בשר,
16 והוא שלישי בתוכם.

17 ומכאן שייך לעמוד הבאן כל מילתא
18 דמיתאמרא באפי תלתא לית בה
19 משום לישנא בישא — פירושו: כגון כהאי
20 גוגא ד"נורא בי פלוגי", דאיכא למישמע דלא
21 אמרה משום לישנא בישא. אבל אם הוא
22 אמר דבר קטנור על חבירו — אפילו היה
23 אומרה בפניו אית ביה משום לישנא בישא.

24 **אבנא** מכפר על הרחור הרחור הלב — אחיכא
25 דאיתא. ואבנא הוא כמו חגור של
26 שש ארוכה מואד. ואיתא נמי במדרש שוהיה
27 הכהן מקיפו סביביו שתי פעמים כנגד לב של
28 אדם.

ובחזקתו

1 **"אל תצאו"** ויצאו, **"אל תותירו"** ויתירו. שנים - בשליו
2 ראשון, ובשליו שני; בשליו ראשון - **"בשבתכם על**
3 **סיר הבשר"**; בשליו שני - **"והאספסוף אשר בקרבן"**.
4 **בעגל** - כדאיתיה. במדבר פארן - כדאיתיה. אמר רבי
5 יוחנן משום רבי יוסי בן יזמרא, מאי דכתיב: **"מה יתן**
6 **לך ומה יסיר לך לשון רמיה"**? אמר לו הקדוש ברוך
7 הוא ללשון: כל אבריו של אדם זקופים ואתה מושל,
8 כל אבריו של אדם מבחוץ ואתה מבפנים, ולא עוד,
9 אלא שהקפתי לך שתי חומות, אחת של עצם ואחת
10 של בשר, מה יתן לך ומה יסיר לך לשון רמיה? אמר
11 רבי יוחנן משום רבי יוסי בן יזמרא: כל המספר לשון
12 הרע - כאילו כפר בעיקר, שנאמר: **"אשר אמרו ללשוננו**
13 **נגביר שפתינו אתנו מי אדון לנו"**. ואמר רבי יוסי בן
14 יזמרא: כל המספר לשון הרע - נגעים באים עליו,
15 שנאמר: **"מלשני בפתר רעהו אותו אצמית"**, וכתיב
16 התם: **"לצמיתת"**, ומתרגמינן: לחלוטין, ותנן: אין בין
17 מצורע מוסגר למצורע מוהלט אלא פרעה ופרמיה. אמר
18 ריש לקיש, מאי דכתיב: **"ואת תהיה תורת המצורע"**?

19 זאת תהיה תורתו של מוציא שם רע. ואמר ריש לקיש,
20 מאי דכתיב: **"אם ישך הנחש בלא לחש ואין יתרון לבעל הלשון"**? לעתיד לבא מתקבצות
21 כל החיות ונאות אצל נחש, ואומרות: ארי דורס ואוכל, ואב טורף ואוכל, אתה - מה
22 הנאה יש לך? אומר להם: וכי מה יתרון לבעל הלשון? ואמר ריש לקיש: כל המספר לשון
23 הרע - מגדיל עונות עד לשמים, שנאמר: **"שתו בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ"**. אמר
24 רב חסדא אמר מר עוקבא: כל המספר לשון הרע - ראוי לסקולו באבן, כתיב הכא: **"אותו**
25 **אצמית"**, וכתיב התם: **"צמתו בבור חי וידו אבן ב"**. ואמר רב חסדא אמר מר עוקבא: כל המספר לשון הרע - אמר הקדוש

26 ברוך הוא: אין אני והוא יכולין לדור בעולם, שנאמר: **"מלשני בפתר רעהו אותו אצמית גבה עינים ורחב לבב אותו לא אוכל"**,
27 אל תיקרי "אותו לא אוכל" אלא: "אתו לא אוכל". ואיכא דמתני לה על גפי הרוח. אמר רב חסדא אמר מר עוקבא: כל
28 המספר לשון הרע - אומר הקדוש ברוך הוא לגיהנם: אני עליו מלמעלה ואתה עליו מלמטה נדננו, שנאמר: **"חצי גבור שנונים**
29 **עם גחלי רתמים"**, אין חץ אלא לשון, שנאמר: **"חץ שחוט לשונם מרמה דבר"**, ואין גבור אלא הקדוש ברוך הוא, שנאמר: **"ה'**
30 **בגבור יצא"**, גחלי רתמים היינו גיהנם. אמר רבי חמא ברבי חנינא: מה תקנתו של מספרי לשון הרע? אם תלמיד חכם הוא -
31 יעסוק בתורה, שנאמר: **"מרפא לשון עץ חיים"**, ואין לשון אלא לשון הרע, שנאמר: **"חץ שחוט לשונם"**, ואין עץ אלא תורה,
32 שנאמר: **"עץ חיים היא למחזיקים בה"**, ואם עם הארץ הוא - ישפיל דעתו, שנאמר: **"וסלף בה שבר רוח"**. רבי אחא ברבי
33 חנינא אומר: סיפר - אין לו תקנה, שפכר ברתו דוד ברוח הקדש, שנאמר: **"יכרת ה' כל שפתי חלקות לשון מדברת גדולות"**,
34 אלא מה תקנתו שלא יבא לידי לשון הרע? אם תלמיד חכם הוא - יעסוק בתורה, ואם עם הארץ הוא - ישפיל דעתו, שנאמר:
35 **"וסלף בה שבר רוח"**. תנא דבי רבי ישמעאל: כל המספר לשון הרע - מגדיל עונות כנגד שלש עבירות, עבודה זרה וגילוי עריות
36 ושפיכות דמים; כתיב הכא: **"לשון מדברת גדולות"**, וכתיב בעבודה זרה: **"אנא חטא העם הזה חטאה גדולה"**, בגילוי עריות כתיב:
37 **"ואיד אעשה הרעה הגדלה הזאת"**, בשפיכות דמים כתיב: **"גדול עוני מזנא"**. - **"גדולות"**, אימא תרתי! - הי מנייהו מפקא?
38 במערבא אמרי: לשון תליתאי קטיל תליתאי, הורג למספר ולמקבלו ולאומרו. אמר רבי חמא ברבי חנינא, מאי דכתיב: **"מות**
39 **ותיים ביד לשון"**, וכי יש יד ללשון? לומר לך: מה יד ממותה, אף לשון ממותה. אי מה יד אינה ממותה אלא בסמוך לה, אף
40 לשון אינה ממותה אלא בסמוך לה? תלמוד לומר: **"חץ שחוט לשונם"**. אי מה חץ עד ארבעים וחמשים אמה, אף לשון עד
41 ארבעים וחמשים אמה? תלמוד לומר: **"שתו בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ"**. וכי מאחר דכתיב **"שתו בשמים פיהם"**, חץ
42 שחוט לשונם למה לי? - הא קמשמע לן, דקטיל בחץ, וכי מאחר דכתיב: **"חץ שחוט לשונם"**, **"מות ותיים ביד לשון"** למה
43 לי? - לכדרכא, דאמר רבא: דבעי חיים - בלישניה, דבעי מיתה - בלישניה. היכי דמי לישנא בישא? רבא אמר: כגון דאמר
44 **"איכא נורא בי פלגיא"**. אמר ליה אביי: מאי קא עבדי? גלוי מילתא בעלמא הוא! אלא דמפיק בלישנא בישא, דאמר: **"היכא**
45 **משתבח נורא אלא בי פלגיא"**. אמר רבה: כל מילתא דמיתאמרא באפי מרה - לית בה משום לישנא בישא. אמר ליה: כל
46 שפן, חוצפא ולישנא בישא! אמר ליה: אנא ברבי יוסי סבירא לי, דאמר רבי יוסי: מימי לא אמרתי דבר וחזרתי לאחורי. אמר

שומר משה רבינו לישראל אל תצאו ללקוט את המן בשבת, שנאמר (שמות טז כה) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲכָלְהוּ הַיּוֹם כִּי שַׁבַּת הַיּוֹם לַה' הַיּוֹם לֹא תִמְצָאֻהוּ בַשָּׂדֶה, ולא שמעו בקולו וַיֵּצְאוּ, שנאמר (שם טז כז) וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יֵצְאוּ מִן הָעֵם לִלְקֹט וְלֹא מָצְאוּ. וכן אמר להם משה רבינו אל תוֹתִירוּ מהמן, שנאמר (שם טז יט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם אִישׁ אֶל יוֹתֵר מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר, ולא שמעו בקולו, שנאמר בפסוק הבא וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל מֹשֶׁה וַיּוֹתִירוּ אֲנָשִׁים מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר וַיָּרֶם תוֹלְעִים וַיִּבְאֹשׁ וַיִּקְצַץ עֲלֵהֶם מֹשֶׁה.

ממשיכה הגמרא ומבארת: 'שנים בשליו', [בשליו] ראשון ובשליו שני – בשתי הפעמים שנתן להם ה' את השליו. בשליו ראשון – קודם שניתן להם השליו בפעם הראשונה, שנאמר (שם טז ג) וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִי יִתֵּן מוֹתֵנּוּ בְיָד ה' בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשִׁבְתֵּנוּ עַל סֵד הַבְּשָׂר בְּאֲכָלְנוּ לֶחֶם לְשֹׁבַע כִּי הוֹצֵאתֶם אֹתָנוּ אֶל הַמִּדְבָּר הַזֶּה לְהָמִית אֶת כָּל הַקָּהָל הַזֶּה בְּרָעַב, ואז הוריד להם ה' את המן, ויחד עמו היה עולה השליו, שנאמר (שם טז ג) וַיְהִי כְעֶרֶב וַתַּעַל הַשֶּׁלִּי וַתִּכַּס אֶת הַמִּזְבֵּחַ וּבִבְקָר הִתְהַר שִׁכְבַּת הַשֶּׁלִּי לְמַחֲנֶה. ובשליו שני – קודם שירד השליו בפעם השנייה, שאף שהיה להם שליו התאוו שיהיה להם יותר בשר, שנאמר (במדבר יא ד) וְהִתְאִסְפָּה אֲשֶׁר בִּבְרָכּוֹ הַתְּאֻוִּי תֵאָדָה וַיִּשְׁבוּ וַיִּבְכוּ גַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ מִי יֵאֲכָלְנוּ בְּבָרֶךְ. ואז נתן להם ה' את השליו בפעם השנייה, שנאמר (שם יא לא) יוֹרֵחַ נֹסֵעַ מֵאֵת ה' וַיִּגַּע שְׁלֹמִים מִן הַיָּם וַיִּשֶׁשׁ עַל הַמִּחֲנֶה.

ממשיכה הגמרא ומבארת: 'בענל' בדאיתיה – כמפורש בפסוקים, שכשעלה משה להוריד את לוחות הברית היה נראה לישראל שהוא מאחר מלבוא, ועשו את העגל ואמרו 'אלה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים' (שמות לב ד). 'במדבר פארה' בדאיתיה – כמפורש בפסוקים, שכאשר חזרו המרגלים מארץ ישראל הוציאו את דיבת הארץ רעה, ובכו עמדם גם בני ישראל ולא רצו לעלות לארץ, ואמר ה' עליהם וַיִּנָּסוּ אֹתִי זֶה עֲשׂוּ פַעֲמַי וְלֹא שָׁמְעוּ בְקוֹלִי' (במדבר יד כב).

הגמרא מביאה כמה דרשות בענין חומר עון לשון הרע: אומר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן זמרא, מאי דכתיב – מה הוא פירוש הפסוק (תהלים קכ ג) 'מה יתן לך ומה יסוף לך לשון רמיה', כך אומר לו הקדוש ברוך הוא ללשון, כל אבריו של האדם וקופים – עומדים, ואילו אתה מוטל – שוכב בתוך הדפה, וכל אבריו של אדם נראים מבחוץ, ואתה מכפנים, ולא עוד, אלא שהקשתי לך שתי חומות לשמירה, שלא יהיה הדיבור קל, חומה אחת של עצם, הן השניים המקיפות את הלשון, וחומה אחת של בשר, הן השפתים, ואם כן מה יתן לך הקדוש ברוך הוא ומה יסוף לך, לשון רמיה – עוד שמירה שלא תספיר לשון הרע.

אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן זמרא, כל המספר לשון הרע, הרי הוא כאלו כפר בעיקר – בקדוש ברוך הוא, שנאמר (שם יב ה) 'אשר אמרו להלשון נגביר שפתינו אתנו מי אדון לנו, והיינו שאותם המגבירים את לשונם ושפתם לדבר לשון הרע, כאילו אומרים 'מי אדון לנו', שאין הקדוש ברוך הוא אדון עליהם. ועוד אמר רבי יוסי בן זמרא, כל המספר לשון הרע, עונשו הוא שננעים באים עליו, שנאמר (שם קא ה) 'מלשני בפתר רעהו אותו אצמית', והיינו שהאומר לשון הרע על רעהו בסתר, עונשו הוא שיצמיחו אותו. והביאור של הצמחה הוא כמו דכתיב תתם, לגבי מכירת בית בעיר מוקפת חומה (ויקרא כה ל) וְקָם הַבֵּית אֲשֶׁר בְּעִיר אֲשֶׁר לֹא חֲמָה לְצִמְיֻתָּהּ לִקְנָה אֹתוֹ לְדֹרֹתָיו לֹא יֵצֵא בִּיבֹל, זאת התיבה לצמיחות' מתרגמינן – תירגם אונקלוס 'לחלוטין', ותנן במשנה (מגילה ח) 'אין בין מצורע מוסגר למצורע מוחלט אלא פריעה ופריעה', הרי שמצורע טמא קרוי 'מוחלט', שהוא התרגום של הצמחה, והוא פירוש הפסוק שהאומר לשון הרע 'אותו אצמית', שיהיה מצורע טמא.

הגמרא מביאה מקור נוסף לכך שהמדבר לשון הרע נגעים באים עליו: אומר ריש לקיש, מאי דכתיב – מה יש לדרוש מהפסוק (ויקרא יב ב) 'ואת תהיה תורת המצורע', הרי זה כאילו נאמר ואת תהיה

תורתו של מוציא שם רע, שמחמת שדיבר לשון הרע והוציא שם רע על הבריות, לקה בצרעת.

ואמר ריש לקיש, מאי דכתיב (קהלת יא) 'אם ישך הנחש בלוא לחש ואין יתרון לבשל הלשון', לעתיד לבא מתקצצות כל החיות ונכרות אצל נחש, ואומרות לו, ארי דורס ואוכל, ואב מורף ואוכל, ויש להם הנאה, ואילו אתה, מה הנאה יש לך במה שאתה מכיש את הבריות וממית אותם, והרי אינך אוכל את בשרם. אומר להם הנחש, וכי מה יתרון – מה תועלת יש לבשל הלשון – לאדם המדבר לשון הרע, והרי גם הוא אינו נהנה בכך שהוא מטיל דופי בבריות.

ואמר ריש לקיש, כל המספר לשון הרע, מגדיל עונות עד לשמים, שנאמר (תהלים עג ט) 'שתו בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ'. אומר רב חסדא, אומר מר עוקבא, כל המספר לשון הרע ראוי לסקולו באבן, כתיב תתם, לגבי המספר לשון הרע (תהלים קא ה) 'אותו אצמית', וכפי שהתבאר לעיל, פסוק זה עוסק במדבר לשון הרע. ובכתיב תתם, במגילת איכה (ג ג) 'צמתו כבוד חיי וידי אבן ב', והיינו שאותו שמצמיחים אותו, והוא המספר לשון הרע, ראוי לידות (להשלך) בו אבנים.

ואמר רב חסדא, אומר מר עוקבא, כל המספר לשון הרע, אומר הקדוש ברוך הוא עליו, אין אני והוא יכולין לדור בעולם, שנאמר (תהלים קא ה) 'מלשני בפתר רעהו אותו אצמית נבה עינים ורחב לבב אתו לא אוכל, אל תיקרי אותו לא אוכל, אלא יאתו לא אוכל', שאין הקדוש ברוך הוא יכול לדור איתו בעולם. מביאה הגמרא לשון אחרת בדרשת פסוק זה: ואיבא דמתני לה – ויש ששונים מימרא זו על נפי הרוח – בעלי גאווה, שהרי באותו פסוק נאמר 'נבה עינים ורחב לבב אתו לא אוכל', וגבה עינים היינו בעל גאווה שענינו רמות, ועליו אומר הקדוש ברוך הוא שאינו יכול לדור איתו בעולם.

אמר רב חסדא, אומר מר עוקבא, כל המספר לשון הרע, אומר הקדוש ברוך הוא [לשון של] גיהנם, אני עליו מלמעלה, ואתה עליו מלמטה, נדוננו – נדון אותו ביחד, להענישו, שנאמר (שם קב ד) 'חצי גבור שנונים עם גחלי רתמים', אין 'חין' האומר בפסוק אלא לשון הרע, שנאמר (ירמיה ז ט) חין שחוט לשונם מרמה דבר בפיו שלום את רעהו וידבר ובקרבו ישים ארבו, ואין 'גבור' האומר בפסוק אלא הקדוש ברוך הוא שנאמר (ישעיה מב יג) 'ה' בגבור יצא, ו'גחלי רתמים' היינו גיהנם.

אמר רבי חסדא חנינא, מה תקנתו של מספר לשון הרע, אם תלמיד חכם הוא, יעסוק בתורה, שנאמר (משלי טו ד) 'מרפא לשון עץ חיים', ואין 'לשון' אלא לשון הרע, שנאמר 'חין שחוט לשונם מרמה דבר', ואין 'עץ חיים' אלא תורה, שנאמר (שם ג יח) 'עץ חיים הוא למחיוקים בה', הרי שלמוד תורה הוא 'מרפא' ללשון הרע. ואם עם הארץ הוא, ישפיל את דעתו, ולא תגאה, שנאמר בהמשך אותו פסוק 'מרפא לשון עץ חיים וסוף בה שבר ברוח', כלומר, מי שסילף והטעה את לשונו בכך שהוא מדבר לשון הרע, וחסר לסלקה שלא תהא בו עוד, ישבור את רוחו. רבי אחא ברבי חנינא חולק ואומר, אם כבר סיפר האדם לשון הרע, אין לו תקנה, שכתב ברתו דוד ברוך הקדוש, שנאמר בתהלים (יב ד) 'יכרת ה' כל שפתי חלקות לשון מדברת גללות', ולא יתוקן בכך שיעסוק בתורה או ישפיל את דעתו. אלא כך יש לדרוש, מה תקנתו של אדם שלא יבא לידי לשון הרע, אם תלמיד חכם הוא יעסוק בתורה, ואם עם הארץ הוא ישפיל את דעתו, שנאמר 'מרפא לשון עץ חיים וסוף בה שבר ברוח'.

תנא דבי רבי ישמעאל – שנו ברייתא זו בבית מדרשו של רבי ישמעאל, כל המספר לשון הרע, מגדיל עונות – גורם לעונות גדולים כנגד שלש עבירות חמורות, שהן עבדות בוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים. ויש ללמוד זאת מהפסוקים, כתיב תתם לגבי לשון הרע (תהלים שם) 'לשון מדברת גללות', וכתיב בעבדות בוכבים, כשחטאו ישראל בעגל אמר משה רבינו לפני הקדוש ברוך

המשך ביאור למס' ערכין ליום שני עמ' ב

הגמרא מביאה ברייתא הדורשת דרשה אחרת מן הכתוב: **תִּנְיָא, רַבִּי**
נֶתָן אוֹמֵר (לגבי כלי הנחשת) **שְׁנַיִים** [-כפולים] הָיוּ – מכל כלי היו
 שנים, שני צלצלים, שתי מכתשות, **שְׁנֵאֱמֵר 'שְׁנַיִם'**. **אֵל תִּקְרִי שְׁנַיִם,**
 וכפשוטו, שני כלים, ואחד מכל כלי, **אֵלָא 'שְׁנַיִם'** – דהיינו שנים
 מכל אחד.
 תִּנְיָ בברייתא, **רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן זְמַרְיָא** אומר, מעיין השילוח הָיָה
 מְקַלֵּחַ מִים בְּכַאִיפָּר – רוחב פי המעיין היה כאיסר (מין מטבע).
 מעשה היה וצוֹחַ הַמֶּלֶךְ וְהַרְחִיבוּהוּ כְּרִי שִׁיתַּרְבּוּ מִיָּמָיו. ולא זו
 בלבד שלא רבו מימיו, אלא שנתמטטו מימיו ממה שהיו בתחילה,
 וְחֹרֵזוּ וּמִיַּעֲמֻהוּ, וְהָיָה מְקַלֵּחַ מִים כבתחילה.
 מסיקה הברייתא: ומאורעות אלו, שבאו לתקן ונמצאו מקלקלים, היו
 בשביל לְקַיֵּים מַה שְׁנֵאֱמֵר (ירמיה ט כב-כג) **אֵל יִתְהַלֵּל חֶכֶם**

המשך ביאור למס' ערכין ליום שלישי עמ' ב

וּמְגַלְגִּים חוֹבָה לְיוֹם תִּיבִי – ליום שכבר קרו בו דברים רעים, כגון
 תשעה באב, שבכו בו העדה בשבוע המרגלים מתור את הארץ
 והוציאו דיבתה רעה, ובו חרב בית המקדש. **אָמְרוּ** חכמים, **בְּשִׁתְּרִב**
הַבֵּית בְּרֵאשׁוֹנָה, אוֹתוֹ הָיוּ תִשְׁעָה בָּאֵב הָיָה, וּמוֹצָאֵי שַׁבַּת הָיָה
 – יום ראשון, וּמוֹצָאֵי שַׁבִּיעִית הָיָה – שנה שמינית, ובאותו הזמן
 מִשְׁמַרְתּוֹ שֶׁל יְהוֹרִיב הָיָה, וְהָיוּ בְּהִנָּם וְלָיוּם עוֹמְדִים עַל דּוֹכָנָן
 וְאוֹמְרִים שִׁירָה. וְמָה שִׁירָה אָמְרוּ, התחילו לומר הפסוק **וַיֵּשֶׁב**
עֲלֵיהֶם אֵת אוֹנֶם וּבִרְעֻתָם יִצְמִיתֵם (תהילים צד כג) **לֹא הִסְפִּיקוּ**
 להמשיך הפסוק ולומר **'יִצְמִיתֵם ה'** **אֱלֹהֵינוּ** עַד שֶׁבָּאוּ גוֹיִם
 וּבִכְשׁוֹם. וְכֵן בְּשִׁנָּה – וכן בחורבן בית שני, ביום תשעה באב היה,
 ביום ראשון בשבת, ובשמינית היה. מבררת הגמרא: **הָאֵי שִׁירָה**
 ששרו כשנכנסו האויבים, **מָאִי עֲבִידְתִּיהָ** – מה ענינה, כלומר, על
 איזה קרבן נאמרה, **אֵלֵימָא** – אם נאמר שזוהי שירה דְּעוֹלַת חוֹבָה
 של קרבן התמיד, מִי הָוָא – האם היתה עולת חובה קרבה בתשעה
 באב באותה שנה, והרי כבר בְּשִׁבְעָה עֶשְׂרֵי בְּתַמּוּז בְּטַל הַתִּמְדִּי,
 ומשום שלא היו להם כבשים להקריב מחמת המצור, **אֵלָא לָאו**
דְּעוֹלַת נִדְבָה, והיו אומרים שירה עליה. תפשוט מכאן שאומרים
 שירה על עולת נדבת ציבור.
 מקשה הגמרא: **וְתִסְבְּרָא** – וכי סבור אתה לומר ששרו על עולת
 נדבה, **מָאִי שְׁנָא** אם נעמיד שהיתה זו שירה דְּעוֹלַת חוֹבָה של קרבן
 התמיד, **לָאוּ הָוָא** – שאומר אתה שלא היתה מחמת המצור, וּמָאִי
שְׁנָא דְּעוֹלַת נִדְבָה, דְּהָוָא – שאומר אתה שהיתה להם, והרי לא
 היו כבשים מצויים, בין לחובה בין לנדבה.
 מתרצת הגמרא: **הָא לֹא קִשְׂיָא, בִּן בְּקָר אֶקְרָא בְּעֻלְמָא הוּא**
דְּאִיתְרַמָּא לָהּ – מקרה היה שנודמן להם בן בקר, ולקרבן התמיד
 אי אפשר היה להקריבו, שאין קרב אלא כבש, ולעולת נדבה אפשר
 היה להקריבו, ואפשר להוכיח שיש שירה על עולת נדבת ציבור.
 חוזרת ומקשה הגמרא: **אָמֵר רַבָּא וְאִיתְיָמָא רַב אֲשִׁי, וְתִסְבְּרָא** –
 וכי סבור אתה לומר שהיתה זו שירה גמורה על הקרבן שמכך אתה
 מוכיח שעולת נדבה טעונה שירה, והרי שִׁירָה דְּיוֹמָיָה – השיר של
 אותו יום, שיום ראשון היה, הוא המזמור **'לָהּ הָאָרִיץ וּמְלוֹאָה'**

בְּחֻכְמָתוֹ, וְאֵל יִתְהַלֵּל גִּבּוֹר בְּגִבּוֹרָתוֹ וגו' כי אם בָּזָאת יִתְהַלֵּל
 הַמֶּלֶךְ הַשֶּׁפֶל וְיִדְעֵה אוֹתִי, כלומר, שלא יתהלל החכם בחכמתו,
 לפי שחכמתו אינה מועילה אלא מקלקלת, שכלי המקדש בבית
 ראשון על פי דבר ה' נעשו, ואי אפשר להוסיף עליהם.
 ממשיכה הברייתא: **וְכֵן הָיָה רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן זְמַרְיָא אוֹמֵר, הִרְדּוּלִים**
(לֹא) הָיָה בְּמִקְדָּשׁ. מבררת הגמרא: **מָאִי הִרְדּוּלִים.** מבארת הגמרא:
אָמֵר אֲבִי, טַבְלָא גִירְגָנָא – זוג ועינבל (-פעמון). וממשיכה
 הברייתא: **וְטַעַם הַדִּבְרֵי הוּא מִפְּנֵי שְׁקוּלָו שֶׁל הַהִרְדּוּלִים עָרַב,**
וּמִעֲרָבָא אֵת הַנְּעִימָה, שהיה קולו ממשיך לאחר סיום הנעימה.
 הגמרא ממשיכה בענין כלי המקדש: **אָמֵר רַבָּא בְּרַ שִׁילָא אָמֵר רַב**
מִתְנָה אָמֵר שְׁמוּאֵל, מְגִירָפָה (-מעין כף) הָיָה בְּמִקְדָּשׁ שְׁבָה הָיוּ
 גורפים את הדשן מהמזבח,

(תהילים כד), ואילו הפסוק **וַיֵּשֶׁב עֲלֵיהֶם אֵת אוֹנֶם בְּשִׁיר דָּאֶרְבָּעָה**
בְּשַׁבָּת הוּא נמצא, במזמור **'אֵל נְקֻמוֹת ה'** (שם צד). **אֵלָא** ודאי לא
 היתה זו שירה אלא **אֵילִיָּא בְּעֻלְמָא הוּא דִּנְפֵל לָהּ בְּפֻּמִּיָּהּ** –
 קינה נפלה בפיהם, ואין מכאן ראיה לשירה על עולת נדבה.
 מקשה הגמרא: **וְהָאֵ – והרי היו הלויים עוֹמְדִין עַל דּוֹכָנָן** בשעת
 אמירת המזמור **קִתְּנִי** בברייתא, ומשמע שעלו בשביל לשיר, ובודאי
 עלו משום קרבן ולא משום קינה, ואם כן תפשוט שאומרים שירה על
 עולת נדבה של ציבור. דוחה הגמרא: נכון הוא שעלו לדוכן משום
 שירה, אבל אין מכך ראיה לשירה על עולת נדבה, וּבְדִרְיָשׁ לְקִישׁ
דְּאָמֵר, אוֹמֵר שִׁירָה שְׁלָא עַל הַקֶּרֶבֶן, כלומר, מה ששרו לא היה זה
על הקרבן כלל, כיון שאפשר לומר שירה בכל זמן, ומשום רשות.
 שואלת הגמרא: **אֵי הָכִי – אם כן, שאומרים שירה אף שלא על קרבן**
כלל, בְּעוֹלַת נִדְבָה נְמִי לִימָא שִׁירָה, שאין זה גרוע משירה שלא על
 הקרבן, ותפשוט מכך שאומרים שירה על עולת נדבה. מתרצת
 הגמרא: אין אומרים שירה על עולת נדבה משום שאם יאמרו נְפִיק
 מִיָּנָה חוֹרְבָא – ייצא מכך מכשול, שטעם דברי ריש לקיש הוא משום
 שאומרים שירה גם ברשות ולא רק בחובה, וכשיראו שאומרים שירה
 על עולת נדבה ויתלו שהוא משום רשות יבואו לומר שאמירת שירה
 על עולת חובה היא גם ברשות ולא חובה, ולכן אין אומרים שירה כלל
 על עולת נדבה.
 מבררת הגמרא: **מָאִי הָיָה עֲלָהּ, האם אומרים שירה על עולת נדבה**
או לא. פושטת הגמרא: **תָּא שְׁמַע, דְּתִנְיָ רַב מְרִי בְּרִיָּה דְּרַב בְּהִנָּא,**
נאמר (במדבר י) לגבי שירה 'עַל עוֹלוֹתֵיכֶם וְעַל זִבְחֵי שְׁלֵמִיכֶם,'
מקיש שלמים לעולה לענין שירה, מָה עוֹלָה היא לעולם קוֹדֵשׁ
קִדְּשִׁים אִף שְׁלָמִים שנאמר בהם שירה הם רק של קוֹדֵשׁ קִדְּשִׁים,
 דהיינו כבשים הקרבים בחג השבועות, שנאמר בהם (ויקרא כג ב)
'קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָּהּ לַפֶּה' ללמדנו שהם קדשי קדשים. והקיש עולה
 לשלמים לומר **וְמָה שְׁלָמִים** שנאמרו כאן **קָבוֹעַ לָהֶם זְמַן,** שכבשי
 עצרת זמן שלהם הוא בחג השבועות. **אִף עוֹלָה דּוּקָא שְׁקָבוֹעַ לָהּ**
זְמַן, שבאה בחובה, אבל בנדבה שאין קבוע לה זמן אין אומרים עליה
 שירה.

עשרה. לא כך הוא אלא שתי גלויות היו, וכך פירוש השמועה, וְלוֹ
בְּשֵׁנָה שָׁבַע לְכִיבוֹשׁ יְהוּדִיקִים, שְׁהִיא שֵׁנָה שְׁמוֹנָה לְמַלּוּכַת נְבוּכַדְנֶצַּר,
נֶצַח, שְׁמֶלֶךְ שֵׁנָה אֶחָד קוֹדֵם שִׁכְיָשׁ אֶת יְהוּדִיקִים, וְלוֹ בְּשֵׁנָה שְׁמוֹנָה
עֶשְׂרֵה לְכִיבוֹשׁ יְהוּדִיקִים, שְׁהִיא שֵׁנָה תִּשְׁעֵה עֶשְׂרֵה לְמַלּוּכַת נְבוּכַדְנֶצַּר.
וְהִיא חוֹרֵבן הַבֵּית בְּשֵׁנָה שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה לְכִיבוֹשׁ יְהוּדִיקִים שְׁהִיא
עֶשֶׂר שָׁנִים מַגְלוֹת יְהוּדִיקִים וְבלא שֵׁנָה הַגְלוֹת עֲצֻמָּה, הוֹסֵף עַל כֵּךְ
חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנִים שִׁמְהַחֲרוֹבָן עַד הַנְּבוּאָה, הָרִי עֶשְׂרִים וְחֲמֵשׁ שָׁנָה
מַגְלוֹת יְהוּדִיקִים עַד נְבוּאָת יִחְזָקְאֵל. וּבִדְאָמָר מֶר בְּשָׁנָה רִאשׁוֹנָה
לְמַלּוּכָתוֹ, בִּפְיֵשׁ נְבוּכַדְנֶצַּר אֶת הָעִיר נִינְוָה,

לדברי רבינא חשבון השנים בדברי יחזקאל, בכל אופן, מה ששינוי
שגלו בתשע עשרה לכיבוש יהויקים קשה לדבריו, שהרי גלות
יהויכין היתה בשנת שבע לכיבוש יהויקים, ומאותה שנה עד שנת
החורבן שהיתה בתשע עשרה לכיבוש, אף בלא שנת הגלות עצמה
ובלא שנת החורבן, אחת עשרה שנה, הוסיף על כך חמש עשרה
שנה, שלדברי רבינא היו מהחורבן עד נבואת יחזקאל, הרי עשרים
ושש.

מתרצת הגמרא: מִי סְבָרָת שְׁלֹשׁ גְּלוּיֹת הָיוּ – האם סבור אתה
ששלוש גלויות היו, בשבע לכיבוש יהויקים, בשמונה עשרה ובתשע

המשך ביאור למס' ערכין ליום שישי עמ' ב

נזק, לִימָא – האם נאמר שמתניתין דלא כרבי עקיבא, דתנן
במשנה (ב"ק לג), רבי עקיבא אומר, אף שור תם שחבל באדם וגם
האדם חבל בשור, וניזוק האדם יותר ממה שניזוק השור, מְשַׁלֵּם בַּעַל
השור בַּמּוֹתָר – את ההפרש שניזוק האדם יותר ממה שהזיק את
השור, נִזְק שְׁלֹב, הרי שסבר רבי עקיבא שאף שור תם שהזיק את
האדם משלם נזק שלם, ולא כמשנתנו.
מתרצת הגמרא: אֲפִילוּ תִימָא – יכול אתה לומר שמשנתנו כרבי
עקיבא, ולא רק מועד אלא הוא הדין דאֲפִילוּ תִם נִמִי משלם נזק
שלם, וְאִידִי דְקָא בְּעִי לְמַתְנָא סִיפָא – אלא מפני שרצה התנא
לשנות בהמשך דין שור שהמית עֶבֶד או הַמֵּית בֶּן חוֹרִין, דְּכַמּוּעָד
הוּא דְּמִשְׁכַּחַת לָהּ – שדווקא במועד אתה מוצא דין זה, אבל בְּתֵם
לֹא מִשְׁכַּחַת לָהּ – אין שייך דין זה, שאין חיוב תשלומים לשור תם
ההורג אדם, מִשּׁוֹם הֵכִי קִתְּנִי מוּעָד – משום כן הזכיר התנא
בתחילת המשנה 'שור המועד'.

משנה

המשנה ממשיכה בדינים שנאמרו להקל ולהחמיר: בְּאוֹנִים וּבְמַפְתָּה,
פעמים שהדין להקל על האונס והמפתה, ופעמים להחמיר עליו.
בִּיצֵר, אֶחָד וּבִין שְׁאֵנִים וּפִיתָה אֶת נַעֲרָה מִמִּשְׁפַּחַת גְּדוּלָּה
שֶׁבְּכַהֲנָה שִׁמְחַת חֲשִׁיבוּתָה בּוֹשֶׁתָה מְרוּבָה, וּבִין שֶׁאֵנִים וּפִיתָה אֶת
נַעֲרָה מִמִּשְׁפַּחַת הַקָּטָנָה וּפִיתָה אֶת נַעֲרָה מִמִּשְׁפַּחַת גְּדוּלָּה
כֹּל כֵּךְ, נוֹתֵן חֲמִשִּׁים סָלָעִים קֵנֶס לֵאמֹר הִנֵּה עֲרָה. נִמְצָא דִין זֶה מִיִּקְל
בְּגִדּוּלָה שֶׁבְּכַהֲנָה וּמִחֲמִיר בִּקְטָנָה שֶׁבִּישְׂרָאֵל.
וְשִׁיעוֹר הַבּוֹשֶׁת וְהַפֶּגֶם שֶׁצִּירָךְ לִשְׁלֹם בְּנוֹסָף לְחִמִּישִׁים סָלָעִים, הֵבֵל
לְפִי הַמִּכְשִׁיחַ וְהַמִּתְבַּיֵּשׁ, שֶׁבִּשְׂאֵדָם בִּינוּיָם מִבִּישׁ, הַבֶּשֶׁת יוֹתֵר גְּדוּלָּה
מִכִּשְׂאֵדָם חֲשׁוֹב אוֹ פְּשׁוּט מִבִּישׁ, וְכֵן אִם הַמִּתְבַּיֵּשׁ הוּא אָדָם חֲשׁוֹב,
בִּשְׁתוֹ גְּדוּלָּה מֵאֲשֶׁר כִּשְׂהוּא אָדָם פְּשׁוּט.

גמרא

הגמרא מבררת מה מקור תשלומי הבושת והפגם. מקשה הגמרא:
אֲמַאי – מדוע חייב לשלם גם בושת ופגם, אִימָא – נאמר שחֲמִישִׁים
סָלָעִים אֲמַר רַחֲמָנָא שְׁחִיבֵי הָאוֹנֵס וְהַמִּפְתָּה לָתֵת, מִכָּל מִילֵי – עבור
כל חיובי, ואינו חייב עוד בבושת ופגם.
מתרצת הגמרא: אֲמַר רַב וְעִירָא, אִם כֵּן יֵאמְרוּ וְיִתְמָדוּ הָאֲנָשִׁים,
כִּיצַד יִתְּנוּ שֶׁגַם אִם בָּעַל בֵּית מַלְכִּים מִשְׁלֵם חֲמִישִׁים סָלָעִים, וְגַם אִם
בָּעַל בֵּית הַדְּיוֹטוֹת מִשְׁלֵם חֲמִישִׁים סָלָעִים, אֲלֵא עַל כִּרְחָךְ שִׁישׁ עֲלִי
עוֹד תִּשְׁלֹמוּ בּוֹשֶׁת וּבִדָּם יֵשׁ חִילּוּק בֵּין בֵּית מַלְכִּים לְבֵית הַדְּיוֹטוֹת,
שְׁנוֹתָן לְכָל אֶחָת כְּפִי בּוֹשֶׁתָה.
אֲבִי דִּוְחָה: אֲמַר לִיה אֲבִי, אִי הֵכִי, נָפִי שוֹר שֶׁהִמִּית עֶבֶד נָמִי,
יֵאמְרוּ הָאֲנָשִׁים, כִּיצַד יִתְּנוּ שֶׁגַם כִּשְׁהָרַג הַשּׁוֹר עֶבֶד נִזְקֵי מְרִגְלִית
שֶׁעֲבֹדְתוֹ חֲשׁוּבָה, מִשְׁלֵם בַּעַל הַשּׁוֹר שְׁלֹשִׁים סָלָעִים, וְגַם כִּשְׁהָרַג
עֶבֶד עוֹשֶׂה מַחֲטָא שֶׁאֵין עֲבֹדְתוֹ חֲשׁוּבָה כֹּל כֵּךְ, מִשְׁלֵם
שְׁלֹשִׁים סָלָעִים, וּמִכָּל מִקוֹם לֹא חִילְקָה הַתּוֹרָה בֵּינֵיהֶם, וְאִם כֵּן אִף
כֵּאֵן אֲפֻשֶׁר שֶׁאֲמַרְתָּ תּוֹרָה חֲמִישִׁים סָלָעִים בֵּין בֵּית מַלְכִּים וּבֵין בֵּית
הַדְּיוֹטוֹת, וְנִמְנָן שֶׁמִּשְׁלֵם אִף בּוֹשֶׁת וּפָגֶם.
רַב זְעִירָא שֶׁבַּ מִתְרַץ תִּירוּץ אַחֵר: אֲלֵא אֲמַר רַב וְעִירָא,

חומש. הגמרא מסתפקת בשיטת רבנן: אִיבְעִינָא לָהּ – נסתפקו בני
השיבה, רַבְּנִין שֶׁלֹא לָמְדוּ גְזִירָה שׁוֹה זֶה לְגַבִּי פְדִיית שְׁדָה מִקְנָה
מִהַהֲקֵדֶשׁ, הָאֵם אֵית לָהּ גְזִירָה שְׁוֹתָ – לָמְדוּ גְזִירָה שׁוֹה זֶה
מִרְבּוֹתֵיהֶם, וּמִפְּקִין לִיה – אֵלֹא שֶׁלָּמְדוּהָ לְעֵנִין חוֹמֶשׁ, שֶׁכֵּמוֹ בְּשִׁדָּה
אֶחָדָה כְּשֶׁהִמְקִידִישׁ עֲצֻמוֹ פּוֹדֶה צִירָךְ לְהוֹסִיף חוֹמֶשׁ, אִף בְּשִׁדָּה מִקְנָה
כֵּן, אוֹ דְלָמָּה לִית לָהּ גְזִירָה שְׁוֹתָ – אוֹ שֶׁמָּא אֵין סוֹבְרִים כָּלִל גְזִירָה
שׁוֹה זֶה, וְלִית לָהּ לְחוֹמֶשׁ – וְאֵינִים סוֹבְרִים שִׁישׁ חוֹמֶשׁ בְּשִׁדָּה מִקְנָה.
רַבָּא פּוֹשֵׁט אֶת הַסֵּפֶק: אֲמַר רַבָּא, מִסְתַּבְּרָא לִית לָהּ – מִסְתַּבֵּר
שֶׁרַבְנָן לֹא לָמְדוּ גְזִירָה שְׁוֹתָ זֶה כָּלִל, שֶׁהִרִי מְדַגְלִי רַחֲמָנָא – מִשְׁגִּילָה
הַכְּתוּב דִּין חוֹמֶשׁ בְּשֵׁנִי מִקּוֹמוֹת, לְנָפִי שְׁדָה אֶחָדָה וְלְנָפִי מִקְדִּישׁ
בֵּיתוֹ, הָיוּ לִיה שְׁנֵי כְּתוּבִין הֶבְאִין בְּאֶחָד – הִרִי יֵשׁ כֵּאֵן שְׁנֵי כְּתוּבִים
הַמְלַמְּדִים אֶת אוֹתוֹ דִּין, וְכֹל שְׁנֵי כְּתוּבִין הֶבְאִין בְּאֶחָד, אֵין מְלַמְּדִין
דִּין זֶה לְמִקּוֹם אַחֵר. וְגַם לְמָאן דְּאֲמַר שְׁנֵי כְּתוּבִים הֶבְאִים כֹּאחֵד
מְלַמְּדִין, כֵּאֵן אֵין לְלַמּוֹד חוֹמֶשׁ מִשְׁדָּה אֶחָדָה, שֶׁהִרִי מְדַגְלִי רַחֲמָנָא
– מִמָּה שִׁגִּילָה הַכְּתוּב דִּין חוֹמֶשׁ בְּפִדְיוֹן מַעֲשֶׂר שְׁנִי, וְכֵן בְּפִדְיוֹן
בְּהֶמָּה שֶׁהוֹרָה שְׁדוּקְדָּשָׁה לְקָרֵבן וּנְפֵל בָּהּ מוֹם, וּבְפִדְיוֹן בְּהֶמָּה
מִמָּאָה שְׁדוּקְדָּשָׁה לְבֶדֶק הַבֵּית, הָיוּ לִיה מוֹכָא – הִרִי יֵשׁ הֶרֶבָה
כְּתוּבִים הֶבְאִים כֹּאחֵד, וְאֵין מְלַמְּדִין.

הגמרא מביאה ראיה לרבא: תִּנְיָא בְּנִיּוֹתֵיהּ דְּרַבָּא – שְׁנִינוּ בְּבֵרִייתָא
כְּדִבְרֵי רַבָּא שֶׁאֵין חוֹמֶשׁ בְּשִׁדָּה מִקְנָה, וְלֹא מִפְּעֻמֵּיהּ – אֲבָל לֹא
מִהֲטַעַם שֶׁבִּיאָר, תִּנְיָא בְּבֵרִייתָא, נִאֲמַר בְּעֵנִין פְדִיית שְׁדָה מִקְנָה
(ויקרא כז ב) וְחָשַׁב לוֹ הִכָּהֵן אֶת מִקְשַׁת הָעֶרְכָךְ, וּמִהַלְשׁוֹן 'בְּמִכְבֶּסֶת
הָעֶרְכָךְ', לָמְדוּ שֶׁהִקְיָשׁוּ הַכְּתוּב לְעֶרְכִין – לְמַעֲרִיךְ אֶת עֲצֻמוֹ אוֹ
אֶת חֲבִירוֹ, כְּדִי תִתְלַמֵּד פְדִיית שְׁדָה מִקְנָה מִעֶרְכִין, מָה עֶרְכִין אֵין
מוֹסִיף חוֹמֶשׁ אֵלֹא נוֹתֵן אֶת הָעֶרֶךְ הַקָּצוּב בְּתוֹרָה וְלֹא יוֹתֵר, אִף שְׁדָה
מִקְנָה אֵין מוֹסִיף חוֹמֶשׁ. מוֹכַח כְּדִבְרֵי רַבָּא שֶׁאֵין חוֹמֶשׁ בְּשִׁדָּה מִקְנָה,
אֲבָל לֹא כְּטַעַם שֶׁאֵין לְמִדֵּים 'גְזִירָה שְׁוֹת' מִשּׁוֹם שִׁישׁ כֵּאֵן שְׁנֵי
כְּתוּבִים הֶבְאִים כֹּאחֵד, אֲלֵא מִשּׁוֹם שֶׁהוֹקֵשׁ לְעֶרְכִין.

משנה

המשנה ממשיכה בדינים שנאמרו להקל ולהחמיר: בְּשׁוֹר הַמוּעָד
שֶׁהִמִּית אֶת הָעֶבֶד, פעמים שהדין להקל על בעל השור, ופעמים
להחמיר עליו. בִּיצֵר, אֶחָד וּבִין שְׁהִמִּית הַשּׁוֹר אֶת הַנָּאָה
שֶׁבְּעֶבְרִים, וּבִין שֶׁהִמִּית אֶת הַקָּעוֹר שֶׁבְּעֶבְרִים, נוֹתֵן בַּעַל הַשּׁוֹר
לְאִדּוֹן הָעֶבֶד שְׁלֹשִׁים סָלָעִים, וְלֹא לְפִי שׁוֹי הָעֶבֶד. נִמְצָא דִין זֶה מִיִּקְל
בְּנֵאֻה שֶׁבְּעֶבְדִים וּמִחֲמִיר בְּכַעֲרוֹ שֶׁבְּעֶבְדִים.
הַמֵּית הַשּׁוֹר אָדָם בֶּן חוֹרִין, נוֹתֵן בַּעַל הַשּׁוֹר לְיוֹרְשֵׁי הַנְּהֲרָג,
תְּשֻׁלוּמִים בְּשִׁיעוֹר שְׁוִיּוֹ שֶׁל הַנִּזְק.
הֵבֵל הַשּׁוֹר פָּגָה וְנָזָה, דִּהְיוּ בֵין בַּעֲבַד וּבִין בֶּבֶן חוֹרִין, וְהַיּוֹקֵם, נוֹתֵן
בַּעַל הַשּׁוֹר לְנִיזֵק נִזְק שְׁלֹם.

גמרא

הגמרא מבררת כשיטת איזה תנא שנויה משנתנו. מדייקת הגמרא:
מִמָּה שֶׁנִּקְטָה הַמִּשְׁנָה 'בְּשׁוֹר הַמוּעָד', מִשְׁמַע שֶׁכֵּל דִּינֵי הַמִּשְׁנָה וְאִף
הַסִּיפָא שֶׁשׁוֹר שֶׁחָבַל בָּאָדָם מִשְׁלֵם נִזְק שְׁלֹם, אִם הִיא זֶה בְּשׁוֹר מוּעָד,
אֵין וְכֵן, אֲבָל אִם הִיא זֶה בְּשׁוֹר תֵּם, לֹא, וְאֵין מִשְׁלֵם אֲלֵא חֲצִי

המבלי אין קברים במצרים לקחתנו למות במדבר, הרי שלא
האמינו בה' שיצילם מיד מצרים. ופעליה גם כן ניסו את ה', בדרך
הונא, דאמר רב הונא, ישראל שבאותו הדור, מקטני אמה היו
– אמונתם בה' היתה קטנה, והראיה לכך, בדרך בר מרי, דאמר
רבה בר מרי, מאי דכתיב – מה פירוש הפסוק (תהלים קז ט) –
'אבותינו במצרים לא השכילו נפלאותיה לא זכרו את רב חסדיך
וימרו על ים בים סוף, וישעו למען שמו', ופסוק זה מלמד שהיו
ישראל מקרים – מורדים באותה שעה ואומרים, בשם שאנו
עולים מים סוף מצד זה של הים, כך מצרים עולים מצד אחר. ואף
שאמר להם הקדוש ברוך הוא (שמות יד יג) 'כי אשר ראיתם את
מצרים היום לא תסיפו לראתם עוד עד עולם', לא האמינו בו. אמר
לו הקדוש ברוך הוא לש' של ים, פלוג אותם – את המצריים
לכשה, כדי שיראו ישראל שמתו. אמר לפניו שר של ים, רבוננו של
עולם, כלום יש עבד שנחת לו רבו מתנה וחוזר ונוטלה הימנו,
וכיון שנחת לי את המצריים להיות מאכל לדגים, אל תתלטם ממני.
אמר לו הקדוש ברוך הוא, אני נתן לך בני אדם אחרים בשיעור של
אחד ומחצה שבהם, כלומר כפול אחד וחצי משיעור המצריים
שתפלטו עתה מהים. אמר לפניו שר של ים, רבוננו של עולם, כלום

יש עבד שתובע את רבו, והרי אין זו דרך ארץ, ולא אוכל לבקש
זאת. אמר לו הקדוש ברוך הוא, נחל קישון יהיה ערב בדבר. מיד
פלגן הים לכשה, דכתיב (שם יד ל) 'וירא ישראל את מצרים מת
על וגו' שפת הים. ופרע לו הקדוש ברוך הוא בזמן דבורה הנביאה
וברק בן אבינועם, שנלחמו בסיסרא שר צבא כנען, והיו לו תשע
מאות רכב ברזל (שופטים ד יג), שהם כפול אחד ומחצה משש מאות
רכביו של פרעה, וכל אותם תשע מאות רכבי ברזל של סיסרא גרפם.
נחל קישון והשליכם לים, שנאמר (שופטים ה כא) 'נחל קישון גרפם'.
ממשיכה הגמרא ומבארת את הנסיונות: 'שנים במים', והיינו במרה
וברפידים. במרה ניסו את ה', דכתיב (שמות טו כג) 'ויבאו מרתה
ולא יכלו לשות מים ממרה כי מרים הם', ודכתיב בפסוק שאחריו
(וילין) 'וילין' העם על משה, הרי שלא האמינו בה' שיספק להם
את צרכיהם, והתלוננו על משה. ברפידים ניסו את ה', דכתיב (שם
יז א) 'ויחננו ברפידים ואין מים לשות העם', ודכתיב בפסוק שאחריו
(שם יז ב) 'וירב העם עם משה ויאמרו תנו לנו מים ונשתה ויאמר
להם משה מה תריבון עמדי מזה תנסון את ה'.'
ממשיכה הגמרא ומבארת: 'שנים במין', דכתיב

המשך ביאור למס' ערכין ליום שבת קודש עמ' ב

הוא (שמות לב לא) 'אנא חטא העם הזה חטאה גדולה. ובגילוי
עריזות כתיב שאמר יוסף לאשת פוטיפר (בראשית לט ט) 'ואיך
אעשה הרעה הגדולה הזאת'. וכן בשפיכות דמים כתיב שאמר קין
לה' אחרי שהרג את הבל (בראשית ד יג) 'גדול עוני מנשא', הרי
ששלוש העבירות החמורות הללו מכונות בפסוק בלשון גדולה. וכן
נאמר לגבי לשון הרע 'לשון מדברת גדולות'.
שואלת הגמרא: הרי לגבי לשון הרע נאמר לשון 'גדולות', ומיעוט
רבים שנים, ואם כן אימא תרתי – נאמר שחטא זה שקול רק כנגד
שנים מהעבירות החמורות, ומנין שהוא שקול כנגד שלשתן. משיבה
הגמרא: 'הי מניניהו מפקת – איזה מהשלש תוציא מהכלל, והרי
בשלושתן נאמרה לשון 'גדולה', ואין סברא למעט אחת מהן, לכן
אמרה הברייאא שלשון הרע שקול כנגד שלש עבירות החמורות.
במערבא אמרי – בארץ ישראל היו אומרים, 'לשון תליתאי' – לשון
שלישית, זו לשונו של הרכיל, שהיא שלישית בין אדם לחבירו לגלות
לו סוד, קטיל תליתאי – לשון זו הורגת שלשה אנשים, הורג
למספרו ולמקבלו ולאומרו עלי, לפי שמחמת הלשון הרע יתקוטט
המקבל עם אותו שאמר לו עליו לשון הרע, ויהרגו זה את זה, וגואלי
הדם הורגים את הרכיל שאמר את הלשון הרע, שעל ידו באה
ההריגה הזו.

אמר רבי חמא ברבי חנינא, מאי דכתיב – מה פירוש הפסוק (משלי
יח כא) 'מות וחיים ביד לשון', וכי יש יד ללשון. אלא בא הפסוק
לומר לה', מה יד מיתתה – יכולה להמית, אף לשון מיתתה. אי –
ואם תאמר שהלשון והיד דומות לגמרי, ומה יד אינה מיתתה אלא
את מי שעומד בקמח לה, עד מקום שאגרפו מגיע, אף לשון אינה
מיתתה אלא את הנמצא בקמח לה. תלמוד לומר (ירמיה ט ז) 'חין
שחוט לשונם', וכמו שחץ הורג גם את הרחוק, אף לשון הרע יכולה
להרוג את הרחוק ממנה. אי – ואם תרצה לומר, מה חין הורג רק עד
ארבעים וחמשים אמה, ולא יותר, אף לשון הרע אינה הורגת אלא
עד ארבעים וחמשים אמה. תלמוד לומר (תהלים עג ט) 'שתו
בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ', שאף אם המספר לשון הרע
רחוק מאותו שמספר עליו כמרחק שמים מארץ, עדיין יכול הוא
להזיקו.

הגמרא מבארת עתה את הצורך בדרשות שלשת הפסוקים הללו.
שואלת הגמרא: וכי מאחר דכתיב 'שתו בשמים פיהם ולשונם'
תהלך בארץ, שמשמע שעל ידי לשון הרע אפשר להזיק אף מי
שנמצא במרחק גדול, אם כן הפסוק 'חין שחוט לשונם' למה לי –
מה הוא מוסיף ללמדנו. משיבה הגמרא: הא קמשמע לן – דבר זה

בא הפסוק להשמיענו בכך שדימה לשון הרע לחץ, דקטיל בחין –
שהיא הורגת את אותו שמדברים עליו כחץ ההורג את האדם.
ממשיכה הגמרא ומבארת: וכי מאחר דכתיב גם הפסוק 'חין שחוט
לשונם', ויודעים אנו גם שלשון הרע פוגעת במי שנמצא במרחק
גדול, וגם שהורגת כחץ, אם כן הפסוק 'מות וחיים ביד לשון' למה
לי – מה הוא בא ללמדנו. משיבה הגמרא: פסוק זה נצרך לכדרכא,
דאמר רבא, דבקי חיי בלישניה – הרוצה חיים, ישיגם בלשונו על
ידי שיעסוק בתורה, ודבקי מית בלישניה – והרוצה מיתה, ישיגה
בלשונו על ידי שיעסוק בדברי שטות ונבלה.
הגמרא מבררת עתה איזה דיבור נחשב לשון הרע. מבררת הגמרא:
היכי דמי לישנא בישא – איזה דיבור של גנאי נחשב כלשון הרע,
ואסור לאומרו. מבארת הגמרא: (רבא אמר) [רבא רבה] כגון
דאמר 'איבא נורא בי פלגיא' – תמיד דולקת אש בבית פלוני,
שמשמע שעשיר הוא ובכל שעה מצויה אש בביתו לבשל תבשילים.
מקשה הגמרא: אמר ליה אבי לרבה, מאי קא עבדי – מה עשה
בכך אותו אדם, ומדוע נחשב הדבר לשון הרע, והרי פלוגי מילתא
בעלמא הוא – אין זה אלא גילוי הדבר, שכן אינו אומר כך בדרך
לשון הרע, אלא מגלה לאותם המבקשים אש שילכו לבית פלוני.
מתרצת הגמרא: אלא מדובר באופן דמפיק בלישנא בישא –
שמוציא את הדברים מפיו בדרך של אמירת לשון הרע, דאמר,
היבא משתכח נורא – וכי היכן ניתן למצוא אש תמיד, אלא בי
פלגיא – אלא בביתו של אדם פלוני, [דאיבא בשרא וכו'] – שיש
שם תמיד תבשילי בשר ודגים, ואינו מהנה מהם לאחרים, כשאומר
הדברים בלשון זו משמע גנות על אותו פלוני.
הגמרא מביאה אופן שאין איסור לשון הרע: אמר רבה, כל מילתא
דמיתאמרא באפי מרה – כל דבר שנאמר בפני האדם שעליו
מדובר, לית בה משום לישנא בישא – אין בו איסור לשון הרע.
מקשה הגמרא: אמר ליה [אביי], כל שבין שיש בזה איסור, שהרי
יש כאן גם חוצפא, שמעיו פניו לומר דבר גנאי על חבירו בפניו, וגם
משום לישנא בישא, שהרי אמר עליו דבר גנאי. מתרצת הגמרא:
אמר ליה רבה לאביי, אנא ברבי יוסי בבירא לי – אני סובר כרבי
יוסי, דאמר רבי יוסי, מימי לא אמרתי דבר על אדם, והורתי
לאחורי לבדוק אם אותו אדם נמצא שם ושומע את הדברים, כיון
שכל דבר שאמרתי על אדם, הייתי אומר את אף בפניו.
הגמרא מביאה דין נוסף בהלכות לשון הרע:
אמר

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך - הלכות שבת

- 1 יג ואם עבר והתחיל לברך אחר שהגיע זמן הקידוש אפילו התחיל לברך משחשכה לא יזכיר של שבת בברכת
- 2 המזון דכיון שמברך על הסעודה שנמר בחול מבעוד יום האיד יזכיר בה של שבת אבל אם משך סעודתו
- 3 עד תוך הלילה¹⁸² אף על פי שאינו רשאי צריך להזכיר של שבת בברכת המזון^{751ב2} אף על פי שעדיין לא קידש
- 4 שפכר חלה עליו קדושת שבת מאליה.
- 5 (ואין צריך לומר שאם פירס מפה וקידש וגמר סעודתו שצריך להזכיר של שבת בברכת המזון אפילו אם החמיר
- 6 ופירס מפה וקידש מבעוד יום קודם שהגיע זמן הקידוש⁷⁶ וגם מברך ברכת המזון מבעוד יום דכיון שקידש חלה
- 7 עליו קדושת שבת):

חלק ב סימן רעא דיני קידוש שעל היין סעיף יג

הלכתא רבתא

- לא] עד תוך הלילה - על ידי שאכל כזית לאחר החשיכה⁷³.
לב] בברכת המזון - ובסעודת יו"ט שחל בערב שבת אומר בברכת המזון 'רצה' ואחר כך 'יעלה ויבוא'⁷⁴.

צינונים והוספות

- עליו חיוב ההזכרה באכילת כזית משחשכה, . . וי"א שאפילו לא אכל כזית משחשיכה צריך להזכיר כיון שבשעה שמברך כבר קידש היום של שבת . . ונוהגין כסברא הראשונה.
(76) סימן רסז ס"ג: כשם שאמרו לענין תפלה כך אמרו לענין קידוש היום שיכול לקדש ולאכול מפלג המנחה ולמעלה אפילו אם לא התפלל ערבית עדיין ובאכילה זו שמבעוד יום יוצא ידי חובת סעודה אחת מג' סעודות שחייב לאכול בשבת (כיון שכבר קיבל עליו תוספת שבת נעשה אצלו כשבת עצמו לכל דבר) ויש מחמירים שימשיך סעודתו בלילה עצמה שיאכל כזית לפחות אחר צאת הכוכבים . . וטוב לחוש לדבריהם.
(73) ודי בשיעור כזית כדי לחייבו באמירת 'רצה', וראה הערה על סעיף יב שיש להסתפק אם יכול לצאת בזה ידי חובת אחת משלוש סעודות (על ידי שיקדש מיד) - כיון שכבר אכל כביצה קודם החשיכה, או שצריך שיאכל כעת כביצה (שהוא שיעור סעודת שבת לכתחילה המבואר בסי' רצא ס"א), ובשער הציון ס"ק מג הביא שצריך שיאכל כביצה.
(74) כמבואר על סימן קפח סי"ז, ובס' המנהגים ע' 53.
(75) סימן קפח סי"ז: אם נמשכה סעודתו בערב שבת . . תוך הלילה, צריך להזכיר של שבת . . אם אכל כזית משחשיכה, אע"פ שבתחלת הסעודה היה פטור מלהזכיר - לפי שמ"מ חל

שולחן ערוך - הלכות שבת

- 1 יח ואם אירע שאחד לא תיקן עדיין מאכלו לשבת כשהצבור
 - 2 רוצים לומר ברכו יש להם להמתין עליו (ממדת חסידות)
 - 3 ואם הוא סמוך לבין השמשות אל ימתינו:
 - 4 יט אבל אם רוב הקהל לא היו בבית הכנסת אינם נמשכים
 - 5 אחר המיעוט ועיר שיש בה בתי כנסיות הרבה אין הקהל
 - 6 המתפללין באחד מהם נמשכים אחר המתפללים באחרים אע"פ
 - 7 שהמה המיעוט נגד האחרים (ויחיד שלא היה בבית הכנסת
 - 8 שקבלו בה שבת אע"פ שהוא רגיל להתפלל תמיד באותו בית
 - 9 הכנסת אם רוב העיר לא קבלו עדיין שבת אפשר להתירו
 - 10 במלאכה):
 - 11 כ אדם שבא לעיר וכבר קבלו אנשי העיר שבת עליהם אע"פ
 - 12 שעדיין היום גדול חל עליו השבת ג"כ ואם היה עליו שום
 - 13 חפץ מוקצה או מעות לא יטלטלנו בידי להסירו ממנו אלא
 - 14 יעשה כמו שניחבאר בסי' רס"ו במי ששכח כיסו עליו בשבת
 - 15 וע"ש:
 - 16 כא מי שטעה ביום המעונן וסובר שהוא חשכה ממש והתפלל
 - 17 ערבית של שבת ואח"כ נודע לו שעוד היום גדול אע"פ
- שכשהתפלל היה מפלג המנחה ולמעלה שהוא זמן הראוי לתוספת שבת צריך הוא לחזור ולהתפלל ערבית כיון שהוא לא נתכוין בתפלתו מפני קבלת תוספת שבת אלא מפני שהוא לילה והרי התפלל בטעות ומותר לו לעשות מלאכה קודם קבלת שבת בתפלה השנייה לפי שקבלה הראשונה היתה בטעות ואינה חשובה כלום:
- כב במה דברים אמורים ביחידים אבל צבור שטעו ביום המעונן והתפללו ערבית של שבת בעוד היום גדול אינם צריכים לחזור ולהתפלל אם כשהתפללו היה מפלג המנחה ולמעלה לפי שאין מטריחין על הצבור וכיון שאינם צריכים לחזור ולהתפלל חל עליהם קבלת השבת שבתפלה הראשונה ואסורים במלאכה ומכל מקום אם יש מיעוט שלא קיבלו עדיין שבת אינן נמשכים אחר הרוב כיון שקבלת הרוב היתה בטעות ויש חולקין על זה ואומרים שאף אם כל הצבור קבלו בטעות מותרים כולם במלאכה אע"פ שאינם צריכים לחזור ולהתפלל לפי שאין מטריחין עליהם אבל קבלתם אינה כלום כיון שהיא בטעות ויש לסמוך על דבריהם אם צריכים לכך:

1 כג מי ששהה להתפלל מנחה בערב שבת עד שקבלו הקהל
2 שבת דהיינו שאמרו ברכו לא יתפלל מנחה באותה בית
3 הכנסת בשעה שהקהל מתפללין ערבית שמאחר שהקהל קדשו
4 היום אין לו לעשותו חול אצלם אלא ילך חוץ לבית הכנסת
5 ויתפלל שם מנחה של חול והוא שלא ענה עמהם אחר ברכו
6 אבל אם ענה הרי קבל עליו שבת ואסור לו להתפלל מנחה של
7 חול אלא יתפלל ערבית שתים כדין טעה ולא התפלל מנחה
8 בערב שבת שנתבאר בסימן ק"ח:

9 כד ואם בא לבית הכנסת סמוך לברכו יתחיל להתפלל מנחה

10 של חול ואע"פ שמיד בעודו מתפלל מנחה יאמרו הצבור ברכו
11 ויקבלו שבת אין לו לחוש במה שהוא מתפלל אצלם תפלה של
12 חול כיון שהתחיל בהיתר ואע"פ שכל דבר שצריך להתחיל
13 בהיתר צריך להקדים כל כך בענין שיוכל לגמור קודם שתגיע
14 שעת האיסור אבל אם ידוע שימשוך תוך שעת האיסור הרי זה
15 כמתחיל באיסור כמו שנתבאר בסימן רל"ה מכל מקום כאן אין
16 להקפיד כל כך לפי שאיסור זה שלא להתפלל תפלה של חול
17 אצל צבור המתפלל של שבת אינו אלא חומרא בעלמא:

חלק ב סימן רסג מי ומי המדליקין ואם טעו ביום המעונן טעפים יחכד

תורה אור

1 תוכן הפרק: ההבדל בין אופן עבודת יוסף ושל יהודה,
2 ומי גדול ממי
3 והנה זהו ג"כ ענין יוסף ויהודה, שהוא ג"כ בחינת
4 ומדרגת שמים וארץ ובחינת צומח ודומם בו.
5 [וביאור הקשר בין יוסף לשמים (צומח) ויהודה לארץ
6 (דומם):]

7 כי יוסף לשון תוספת ורכוי, שמתוסף והולך
8 בהגדלה והנבחה למעלה, והוא ענין בחינת צומח.
9 ובפרט בחינת הארז שגדל והולך למעלה מעלה
10 ברום המעלות, וכמ"ש צדיק בתמר יפרח כארז
11 בלבנון ישגה.
12 הובא לעיל, שארז הוא שלימות מין הצומח
13 (שהצמיחה שבו היא יותר משאר כל הצמחים).
14 ויוסף הוא בחי' ארז, כי ידוע שיוסף הוא בחינת
15 צדיק (כפי שנקרא "יוסף הצדיק"), וכתוב "צדיק גר"
16 כארז בלבנון ישגה", הרי שיוסף (בחינת צדיק) נמשל
17 ל"ארז" גבוה ("בלבנון ישגה").

18 [ובמאמר המוסגר מוסיף ביאור בכך שדוקא אצל יוסף
19 מצינו ענין השלימות ד"צמיחה" וגדלות - "כארז בלבנון":]

20 (והיינו בחינת זעיר אנפין ראצילות שנק' צומח
21 לגבי המלכות שנק' דומם.
22 הובא לעיל שהמידות העליונות שבעולם האצילות
23 ("זעיר אנפין") נק' "שמים" לגבי מידת המלכות שנק'
24 "ארץ", אשר ההבדל בין בחינות שמים וארץ הוא
25 כההבדל בין צומח לדומם. ונמצא שהמידות הן בחינת
26 צומח, והמלכות - דומם.

27 כמ"ש כמ"א באריכות שהמדות יש בהם צמיחה
28 וגידול אבל האותיות הן בחינת דומם בו, ובמדות
29 יש בחינת קטנות וגדלות.

30 המדות הן בחינת "צומח" שבנפש, כי המדות
31 "צומחות" מקטנות לגדלות, וכפי שרואים בחוש
32 שמדותיו של אדם אינן נשואות במצב קבוע, אלא הן
33 הולכות וגדלות, שבתחילה יש לאדם התפעלות קטנה
34 באיזה דבר, וככל שמכיר את טיב הדבר יותר
35 ההתפעלות שלו מתלהבת יותר עד שנעשית שלהבת
36 עזה.

37 משא"כ המלכות - בחינת דיבור וכמ"ש "באשר
38 דבר מלך שלטון" (המלך שולט על אנשי מדינתו ע"י
39 דיבורו) - היא בחינת "דומם", שהרי באותיות לא
40 שייך גדר גידול וצמיחה, שכל ענינן של אותיות הוא
41 שהן "כלים" המכילים רעיון שכלי או ביטוי של רגש
42 הלב וכיו"ב, אבל אין לאותיות מצד עצמן שום "אור",
43 ובמילא הרי הן כמו דומם שאין בו "צמיחה" [וכפי
44 שנתבאר לעיל, שמלכות אין לה אור משלה וכל אורה
45 ושפעה היא מקבלת מן הספירות שלמעלה ממנה].

46 וזהו בחינת עץ ארז ואזוב, שהאזוב הוא בחינת
47 הקטנות והארז בחינת הגדלות בו, וז"ש כארז
48 בלבנון ישגה בו.

49 זהו סוד הענין שמצינו בטהרת מצורע וכן בפרה
50 אדומה שלוקחים עץ ארז ואזוב - שהם שני הקצוות
51 שבמין הצומח, דאזוב הוא תכלית הקטנות ועץ ארז
52 תכלית הגדלות (שעל זה נאמר, כנ"ל, "כארז בלבנון
53 ישגה").

54 ויוסף בפרט הוא בחינת יסוד שעולה עד הדעת
55 ודעת עולה עד הכתר בו. וכשמבריא מעלה מעלה
56 נקרא ארז בלבנון בו).

57 והקשר במיוחד בין בחינת יוסף ל"ארז בלבנון
58 ישגה":

59 ידוע דמדריגת יוסף היא מידת היסוד, שלכן נקרא

1 "יוסף הצדיק", כי "צדיק יסוד עולם" (צדיק הוא מידת
2 היסוד).
3 והנה מבואר בספרי הקבלה שסדר "עמידת"
4 הספירות העליונות הוא בשלשה "קוין" - קו הימין,
5 קו השמאל וקו האמצעי: חכמה חסד נצח הם בקו
6 הימין; בינה גבורה הוד - בקו השמאל; דעת תפארת
7 ויסוד - בקו האמצעי.
8 וכל ה"ספירות" שבאותו קו קשורות זו"ז,
9 ולדוגמה - נצח הוא ענף של החסד, והחסד מקבל מן
10 החכמה. ונמצא שהיסוד מקבל (על ידי התפארת) מן
11 הדעת.
12 ועוד זאת מבואר בספרי הקבלה, אשר קו האמצעי
13 "עולה עד הכתר", פירוש, "כתר" מורה על האור
14 האלקי שלמעלה מגדר עשר ספירות (כמו כתר גשמי
15 המונח על הראש, שהוא מקיף את המוח), ואור בלתי
16 מוגבל זה מתגלה בקו האמצעי דוקא.
17 [ועל דרך שמצינו ג"כ בנפש האדם, שכת
18 ההולדה, שבו בא לידי ביטוי עצם נפשו של אדם
19 (שלמעלה מכל פרטי כוחות נפשו), מתגלה דרך
20 ה"יסוד" שבו, ונמשך ג"כ ע"י הדעת כמחז"ל אין
21 קישוי אלא לדעת].
22 ונמצא שעיקר "גדלות" המידות הוא בקו האמצעי,
23 שביכולתו "לעלות" עד הכתר (שלמעלה מכל
24 הספירות).

25 וזהו שנאמר ביוסף (מידת היסוד) דוקא, "צדיק גר"
26 כארז בלבנון ישגה" - כי "לבנון" מורה על אור עליון
27 "שאינו יכול להתלבש כלל בעשר ספירות ומאיר רק
28 בבחינת מקיף", וזוהי תכלית ענין הצמיחה דבחינת
29 המידות (ענין ה"ארז" ש"גדל בגובה מאד"), מה
30 שמידת היסוד "עולה" וישגה כארז עד בחינת "לבנון",
31 כתר.
32 [לאחרי מאמר מוסגר זה בביאור מדריגת יוסף, חוזר
33 לבאר ענינו של "יהודה":]
34 ויהודה הוא בחינת "ארץ", מלכות דאצילות, שהיא
35 בחינת הדומם דאצילות [כנ"ל, שהמלכות נק'
36 דומם].
37 ולכן יהודה, לשון הודאה וכמול, שהדומם יש בו
38 בחינת הכמול ביותר כנ"ל:
39 אחד הפירושים ב"הודאה" הוא - שמבטל את
40 דעתו ומודה לאחרים (כמו מודים חכמים לרבי מאיר),
41 שענין הביטול היא היא מעלת הדומם כנ"ל.
42 והנה בסדר ההשתלשלות עתה יוסף הוא למעלה
43 מיהודה, שהרי המלכות מקבלת שפעה וחיותה מן
44 ה"זעיר אנפין", ולכן יוסף היה המלך במצרים
45 שהוא בחינת צומח, בחינת גידול וחתנשאות, והוא
46 היה המשכיר והמשפיע לכולם, ויהודה הוא
47 המקבל.

ד"ה יוגש אליו יהודה פרק ג

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

שערי אורה

1 (טז) וזהו רני ושמחי בת ציון כו' רני תחלה ואח"כ שמחי
2 כו' דהנה מבואר למעלה דהרננ' הוא ברמשא
3 דוקא דמדת לילה קודם למדת יום וכבריינו ש"ע כו' וכמו
4 השיר של המלאכים שתכלה ותכסוף נפשם בתשוקה נפלאה
5 בלילה דוקא מצד הריחוק וצמצום והעדר האור כו' שאז
6 התשוקה מתגברת יותר כו' וזהו ענין פסוד"ז שלפני ק"ש
7 וברכותיה שאנו אומרי' שירות ותשבחות להודות ולהלל לה'
8 כמו הללו את ה' מן השמים כו' ונק' פסוד"ז דוקא שהוא עלי'
9 והתכללות ע"י שיר וזמרה לצאת מן הצמצום וחשך המסתיר
10 ולהאיר את החשך כמו בהלו נרו כו' שזהו עיקר ענין ההילול
11 כידוע ולכן צריך להאריך בפסוד"ז יותר להאיר את החשך
12 כדי שתוכל הנשמה לבוא למס"נ באחד בק"ש וביותר בש"ע
13 להמשיך בח"י ברכאין שלזה גזרו או' דיסדר אדם שבחו

14 ש"מ ואח"כ יתפלל וכו' ושמחי בק"ש בשמע ישראל ש"ע"ז
15 אמרו עבדו את ה' בשמחה דוקא לפי שק"ש כוללת כל רמ"ח
16 מ"ע כידוע והוא שמחה ש"מ דוקא שהרי א' והיו הדברים
17 האלה אשר אנכי מצוך היום כו' וידוע פי' אנכי מי שאנכי
18 שהוא מהו"ע א"ס ב"ה ממש דלמת"ב כלל והיינו למעלה
19 מבחי' מקור להשפעה לעולמות כנ"ל שהוא למעלה מבחי'
20 חשך ואור העלם וגלוי יום ולילה ואין שום העלאת מ"ן מגיע
21 לשם כלל רק שמחה ש"מ לכד כנ"ל ודוקא במצות ק"ש
22 במס"נ באחד לצאת י"ח באמרו ואהבת כו' וע"כ אמר רני
23 תחלה ואח"כ שמחי והוא ענין עבדו את ה' בשמחה הנ"ל
24 (אך ביוצר אור הוא מדת יום שמדבר במלאכים עליונים
25 שאו' קדוש וברוך ביום דוקא וזהו שמתחיל יוצר אור כו'
26 וכידוע בענין יוצר משרתים ואשר משרתיו כו' וד"ל):

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרס"ו – [הנחת כ"ק אדמו"ר מהר"ש]

1 (ה) ומעתה צ"ל מ"ש משה שיעשו הארון והכלי תחלה
2 ואח"כ המשכן דלכאור' נהפוך הוא וצ"ל כוונת
3 משה. והענין הוא דהנה יש פלוגתא בגמ' אם שמי' קדמו
4 אם ארץ קדמה ובאמת בסדר הבריאה שמי' קדמו אבל
5 עיקר המכוון הוא בחי' ארץ דוקא שבמחשבה קדמה ארץ
6 לשמי' שהיא עיקר המכון כמ"ש ואדם עלי' בראתי, וכמ"כ
7 יובן כאן שבציוי הקב"ה למשה ה' תחלה המשכן ואח"כ
8 הארון וכליו אבל במחשבה הארון קדם לזה אמר משה

9 שיעשה הארון תחלה לפי שקדם במחשבה אף שיצא
10 בדיבור אחרון והוא כמשל חותם המתהפך או ע"ד
11 משארו"ל נכנס ראשון יצא אחרון וכמשל צמיחת התבואה
12 שעיקר היא התבואה ואעפ"כ צומחין הקש והתבן תחלה.
13 (ו) דוגמא לפלוגתא זו מצינו פלוגתא אם שמי' קדמו אם
14 אור קדם כי הנה כתי' בראשית ברא שמי'
15 והארץ ואח"כ יהי אור וי"א להיפוך ע"ד מ"ש עוטה אור
16 כשלמה נוטה שמי' כיריעה בתחלה אור ואח"כ שמי', וד"ל.

ראה קדאתי בשם

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

1 **ובזה** יובן מה שנאמר בנח איש צדיק תמים, כי צדיק נק'
2 המקיים תומ"צ, ואפי' לפי' הזהר מאן דנטר ברית כו'
3 קאי ג"כ על כללות המצות כי נטירת הברית היא כח מכל
4 האברים דהרי מוליד בדומה וזהו רמ"ח מ"ע, וא"א להוליד
5 בלא הילוך הדם והדם הוא הנפש הוא מל"ת, והצדיק צ"ל
6 תמים, כמ"ש בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו בל עמו, וזהו לא
7 נק' כלל בשם עובד כי צ"ל תוכו כברו כמו שהוא בחיצוניות
8 כן יהי' בפנימיות, כמו בספינה אם יעשה נקב קטן יבוא בו
9 מים עד שיטבע כמ"כ אם אין תוכו כברו יכול ליטבע דהיינו
10 שיאבד החיות, כי עיקר החיות הוא חיות רוחני כמ"ש כי

11 חלק הוי', חלק אלקה, ואם מקשר עליו ריבוי הטרדות דמים
12 רבים הרי מאבד חיותו וזהו כמו נטבע, וזהו מה שנח אע"פ
13 שהי' צדיק הי' צריך להתיבה בכדי להגן מן המים רבים.
14 **ובזה** יובן מ"ש עשה לך תיבת עצי גופר וחד מ"ד שהוא
15 מבליגה וחד מ"ד שהוא גולמיש, ובגמ' ע"פ צדיק
16 כתמר יפרח כארו בלבנון איפליגו ג"כ מהו ארו ופירש"י
17 ג"כ כעל עצי גופר, נמצא שעצי גופר וארו הוא א', כי ארו
18 בלבנון קאי על מעשה המצות ששרשם מלובן עליון ועי"ז
19 כתמר יפרח כמארו"ל מה התמר אין לו אלא לב אחד כך
20 ישראל לבן לאביהם שבשמים.

ד"ה עשה לך תבת עצי גופר

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

1 **ובכללות יותר** יש עוד בחינת כתר לפני אדם קדמון, הוא
2 **בחינת הרצון הפשוט שבאור אין סוף לפני הצמצום**
3 הראשון, שהרי אדם קדמון הוא לאחר הצמצום. וכמו
4 **שכתוב בעין חיים**²² בתיאור של הצמצום הראשון שזה
5 התחיל **כשעלה ברצונו הפשוט להאציל ולברוא בו**, עוד
6 לפני הצמצום.
7 בשורות דלהלן מבאר הרבי נ"ע, כי הרצון של ה' שונה
8 מהרצון שלנו, שהרי הרצון שלנו הוא רק דחף לאיזה דבר,

9 ואילו אצל הקב"ה הרי בתוך הרצון של הקב"ה כלול כל
10 מה שנתהווה מהרצון. ואחרי שנתהווה העולם מהכתר, הרי
11 הכתר סובב ומקיף את כל מה שנתהווה ממנו.
12 ובלשונו של הרבי נ"ע: **דכל זה הוא בבחינת כתר בכל**
13 **מדינה ומדינה שכולל בעצמו כל מה שעלה בבחינת רצון**
14 **זה כל מה שנתהווה אחר כך כבר טמון ברצון, ובשנתהווה**
15 **בפועל מה שנעלם וכלול בהרצון ובא בבחינת גילוי הרי הוא**
16 **- הכתר בבחינת סובב ומקיף לכל מה שנתהווה בו, כלומר**

היושר (שרש האור הפנימי), ועיגולי אדם קדמון היינו
 בחינת הרצון הכללי, שהוא האור המקיף שבאדם קדמון,
 מגיעים עד תחתית עולם העשיה שהוא העולם הנמוך ביותר.
 וכן הוא למעלה יותר גם ברצון הפשוט שלפני הצמצום שגם
 בן כולל בתחלה הכל ואחר כך סובב ומקיף שזהו בחינת
 העיגול הגדול שלפני חקן - העיגול הגדול הוא האור אין
 סוף והקו הוא האור הנמשך בעולמות, והעיגול הוא שסובב
 ומקיף כל ההשתלשלות שמחקו בו' שהוא האור הפנימי.
 וכל העיגולים שרשן הוא מהעיגול הגדול בו' כנודע.
 העיגולים זה הרצונות, הכתרים. ולכל הרצונות הפרטיים
 לעולמות הפרטיים יש שרש ברצון הכללי של כל סדר
 ההשתלשלות. וממילא יש השפעה ישירה בין כל העיגולים.
 כלומר: היינו יכולים לחשוב שהעיגול (הכתר) של עולם
 הבריאה שרשו רק בסוף העולם שמעליו - היינו המלכות
 של עולם האצילות (וכפי הידוע שהמלכות של עולם
 האצילות נעשית כתר של עולם הבריאה), מבאר הרבי נ"ע
 שאין זה כך, אלא יש שרש לרצון של עולם הבריאה כבר
 ברצון הכללי שהוא העיגול הגדול, ולא רק בעולם שמעליו.
 חג השבועות, תנע"ב, לפרט קטן

גם לפני ההתהוות בפועל טמון ברצון (בכתר) כל מה
 שיתהווה אחר כך, וגם לאחר ההתהוות בפועל הרי הכתר
 מקיף וסובב לכל מה שנתהווה.
 וכמו כתר דאצילות כולל כל העשר ספירות דאצילות -
 כשיש את הרצון לברוא את עולם האצילות יש ברצון
 בהעלם את כל עולם האצילות, ואחר כך כשהתממש הרצון
 וכשנאצל האצילות הרי בחינת הכתר סובב ומקיף את
 האצילות וכידוע בלשון הקבלה דעיגולי אריך שהוא הכתר
 של האצילות סובבים עד בחינת מלכות דאצילות בו', -
 בחינת מלכות דאצילות היא סוף דרגת האצילות והיא
 מוקפת בכתר.
 וכן למעלה יותר בחינת אדם קדמון שהוא הכתר הכללי של
 כל העולמות הוא בחינת אור כללי שכולל הכל קודם
 שנתהוו כל פרטי הנבראים שיהיו עד סוף כל הדורות הכל
 טמון ברצון הכללי של א"ק, ואחר שנתהוו העולמות בפועל
 הרי הוא בבחינת סובב ומקיף עליהם דעיגולי אדם קדמון
 מגיעים עד תחתית העשיה בו', - כלומר באדם קדמון יש ב'
 בחינות, בחינת העיגולים (שרש האור המקיף) ובחינת

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים ה'תרפ"ו

אומות העולם אומרים שזו השפלה לפניו ית' להשגיח על הארץ, ולכן השתחוו לשמש ולירח,
 כי השפע עובר דרכם. דורו של אחאב לא רצו להיות בביטול, ורק קרו ליה אלקא דאלקיא,
 והשתחוו לבעל ולאשרה.

וירח להיות כי דרך בם הולך השפע להצמיח דברים
 הגשמיים, והגם כי בדורו של אחאב ידעו גם בן
 שפעתם של השמש וירח וכל צבא השמים אינם מצד
 עצמם כי אם מאלקות השופע דרך בם, מפל מקום להיות
 כי כל השפעה שבקדשה הוא על ידי הבטול דוקא, והם
 לא רצו להיות בבחינת הבטול, לזאת קראו להקדוש ברוך
 הוא רק בשם אלקא דאלקיא, והשתחוו לבעל ולאשרה
 שהם לעצמם זה דשמשא וסהרא דגממת השתחוותם
 ועבודתם של עובדי כוכבים ומזלות לפי שמתשבים אותם
 למציאות דבר מה,

ולזהבין זה הענין הוא, דהנה אמות העולם אומרים "רם
 על כל גוים הוי' על השמים כבודו", אבל
 שישגיח בעולמים השפלים כמו הארץ וכל אשר בה הרי
 היא השפלה לפניו יתברך, ולכן אומרים עובד ה' את
 הארץ מלהשגיח עליה ביד המזלות הם הכוכבים
 וגלגליהם, אמנם להיות כי הגלגל חמה שנהו ענין חמה
 בסבובה פנ"ל, הנה עליה נאמר "ממגד תבואת שמש
 וממגד גרש ירחים" שפועלים הצמיחה, וכמו שאנו רואים
 שיש דברים הגדלים מקר הלבנה כמו הירקות וכדומה,
 ויש תבואות הגדלים מחם החמה, ולכן השתחוו לשמש

שבת חנוכה, תרפ"ו

1 סוכה היא "מקיף", אלא שזה מקיף הפועל בפנימיות,
 2 וכמשל כריכתו של התינוק, הנוגע לחיזוק אבריו גם
 3 בתקופת היותו לאיש.
 4 זהו "כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא
 5 אותם מארץ מצרים", ומשווה את ההושבה בסוכה
 6 ליציאה ממצרים, כשם שביציאת מצרים שהיתה בדרך
 7 גילוי מלמעלה, כלומר שלא בסדר והדרגה של סדר
 8 פנימי, הנה בדיבור "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ
 9 מצרים" ניתן הכוח לנשמות ישראל שיוכלו לצאת
 10 מהמצרים וגבולים בכח עצמם, כך עם ה"בסוכות
 11 הושבתי" ניתן הכוח שתוכל להיות ישיבה בסוכה,
 12 התיישבות במקיף ואשר המקיף יפעל וישפיע בפנימי.
 13 למרות שסוכה היא מקיף, אלא כיוון שזה מקיף
 14 השייך לפנימי, לכן יש בכך ענינים של סדר פנימי: (א)
 15 צריך להיות צל, כשיש צל סימן שיש סיכוך. (ב) צל הסוכה
 16 מעורב באור, כלומר קיים חמתה וצילתה, ועל צילתה
 17 להיות יותר מחמתה. (ג) לצל מוכרח להיות שני הפכיים,
 18 לכסות על השמש, ולאפשר זרימת מי הגשם. בהיעדר
 19 אחד מתנאים אלה הסוכה פסולה. (ד) הצל צריך לנבוע
 20 מהסכך ולא מהקירות.
 21 בדרך כלל צריך להיות לסוכה ארבעה תנאים:
 22 מחיצות, סיכוך, ידיעה ודירת עראי.
 23 סוכה היא מקיף, אבל מקיף של ידיעה, "למען ידעו",
 24 ועל הידיעה להיות ב"דורותיכם", דור ודור, שורה שורה.
 25 על הידיעה להיות בכל הדרגות, כלומר, בשכל, מדות
 26 ומחשבה ודיבור. לכן שיעור גובה הסוכה הוא עד עשרים
 27 אמה שבהם אדם יודע שהוא יושב בסוכה.
 28 טעמו של דבר לשיעור גובה הסוכה עד עשרים אמה:
 29 דעת היא התחברות, העבודה היא הרי שכוחות הנפש
 30 האלקית יבררו ויזככו את כוחות הנפש הטבעית. כוחות
 31 הנפש הטבעית גבוהים בשרשם הרי ששיעור גובה
 32 הסוכה הוא עשרים, פעמיים עשר, כפי שמוסבר ענינם

33 בחסידות בארוכה.
 34 ברכת הסוכה היא "לישב בסוכה". המצוה היא
 35 שתהיה בהתיישבות, שהמקיף יפעל וישפיע בפנימי, אך
 36 יש לדעת שזה עדיין מקיף, אין זה עדיין פנימי, ועיקר
 37 עבודת האדם הוא - פנימי. לכן סוכה בכלל היא דירת
 38 עראי.
 39 במצות סוכה משמשת דירת עראי אחד מתנאי
 40 הסוכה, לכן כאשר אביי¹ שואל את רבא אם עשה
 41 מחיצות של ברזל וסיכוך על גבו, הכי נמי דלא להוי סוכה,
 42 הסביר לו רבא שהתנאי העיקרי הוא דירת עראי, שכן
 43 עיקר העבודה הוא פנימיות דוקא.
 44 בעצם ענינה של סוכה שני תנאים עיקריים: מחיצות
 45 וסיכוך, ששניהם מוכרחים להיות, מחיצות בלי סיכוך
 46 אינן סוכה, סיכוך בלי מחיצות אינו סוכה, מן ההכרח
 47 שיהיו שניהם - מחיצות וסיכוך.
 48 למרות שסוכה היא מצוה של מקיף, הרי הכוונה בכך
 49 היא שהמקיף יכנס ויפעל בפנימי, ולכן בכל עניני הסוכה
 50 יש סדר פנימי, ובתחילה עושים את הדפנות ולאחר מכן
 51 את הסיכוך.
 52 מחיצות הן הבדלה, הן מבדילות את הפנימי, הטוב,
 53 מהחוץ. מחיצות הן התחלת העבודה, כמבואר בארוכה
 54 בד"ה ויאמר משה אל תיראו, חג השבועות תרצ"ב.
 55 בבנין הסוכה המחיצות הן התחלת הבנין, יש לתחום
 56 הגבלות, על כל אחד לתחום הגבלות מסוימות לעצמו,
 57 הגבלות וסייגים גם בהנוגע למעשה המצוות בקיומן
 58 בפועל ממש, הן בהנוגע לקביעות עתים לתורה והן
 59 בהנוגע לשינוי מדותיו, ואלה הם דפנות הסוכה.
 60 גם בבנין דפנות הסוכה ישנו סדר פנימי. בנין הדפנות
 61 הוא מלמטה למעלה ועל ארבע הדפנות מניחים סכך.
 62 באם ישנו הפסק מן הארץ להתחלת הדפנות - הסוכה
 63 פסולה.

שמיני עצרת, תרצ"ג

(1) סוכה ב, א.

רשימת כבוד קדושת אדמו"ר הריי"צ - תרנ"ב

1 ביום הששי למסעם, ויום שני בשבוע ה', באו אל עיר אחת, קרובה אל העיר בראדי, ותעמוד
 2 העגלה אשר בה ישב הבעש"ט הקדוש אצל אחד הבתים. ויעמדו כל העגלות. וירד הבעש"ט מן העגלה
 3 ויכנס אל הבית, וילכו גם התלמידים ורמ"ש ואשתו אחריו.
 4 בעל הבית הכניס את האורחים הבאים לאחד החדרים הגדולים אשר לו, ואת הבעש"ט הקדוש
 5 הכניס לחדר לבד.

- 1 ויהי כאשר נחו מעמל הדרך, ויאמר הבעש"ט הקדוש כי ילכו עמו לראות את העיר.
- 2 כשיצאו הבעש"ט הקדוש, תלמידיו ורמ"ש ואשתו את פני הבית, וילכו ברחוב העיר, ויראו קבוצות
- 3 ילדים משחקים בחול.
- 4 ויגש הבעש"ט הקדוש אל קבוצת הילדים, ושאל את אחד מהם: מה שמך? ויען הילד ויאמר:
- 5 שמי ברוך משה.
- 6 וישאל הבעש"ט הקדוש את הילד השני: מה שמך? ויען הילד ויאמר: שמי ברוך משה.
- 7 וישאל הבעש"ט הקדוש את השלישי: מה שמך? ויען הילד ויאמר: שמי ברוך משה.
- 8 וישאל הבעש"ט הקדוש את הרביעי: מה שמך? ויען הילד ויאמר: שמי ברוך משה.
- 9 וישאל הבעש"ט הקדוש את החמישי: מה שמך? ויען הילד ויאמר: שמי משה מרדכי.
- 10 וישאל הבעש"ט הקדוש את הששי: מה שמך? ויען הילד ויאמר: שמי ברוך אלי'.
- 11 וילדה אחת היתה בין הילדים קראה בקול – טרם שאלו אותה – שמי ברכה לאה.
- 12 ויהי הדבר לפלא בעיני תלמידי הבעש"ט הקדוש ובעיני רמ"ש ואשתו, אבל איש לא הרהיב עוז
- 13 לשאול מה זה.
- 14 שחוק קל רחף על שפתי הבעש"ט הקדוש, ופני קדשו מאירים.

אגרות קודש

בי"ח טבת תרצ"ו

ידידנו הנכבד ונעלה וו"ח אי"א

מוה"ר רפאל נחמן הכהן שי

1 שלום וברכה,

2 במענה על מכתבו . . . שמחתי לשמוע מקביעות לימודו
3 דא"ח ברבים בביהכ"נ חב"ד בנוה שלום, יפרוש גיני בשלום
4 הלומדים שי' ויגיד להם ברכתי כי יעזרם השי"ת בגו"ר ויוסיף
5 אומץ בעבודתו זו לקרב אל הלימוד בדרכי נועם באהבה
6 וקירוב הדעת וכמ"ש במ"א בארוכה אשר ע"ז צריכים להניח
7 כחות גדולים ולכל לראש על גזע החסידים אשר בקרב מוחם

- 8 ולבם שוכן ההוא רוחא קדישא דאבותיהם ואבות אבותיהם
- 9 וצריכים רק לעוררו, ובהתעוררות טובה בעזה"י מתעוררים.
- 10 ובדבר התלמיד הלומד דא"ח ואינו רואה בו ההתפעלות
- 11 הדרושה, הסיבה היא העדר ההסברה וההטעמה בנחיצות
- 12 והכרח העבודה, וכשיתמלא זה והוא בזמן ההתועדות, - אין
- 13 א פארבריינגען - אז בעזרתו ית' תבוא ההתפעלות הדרושה
- 14 להיות קיום המצות בחיות פנימי והשי"ת יהי בעזרו בגו"ר.
- 15 בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
- 16 מזכיר: יחזקאל פייגין

אג"ק מוהרי"צ כרך ג

פרשת בא

י וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פְּרַעֲהָ כִּי־אֲנִי הַכַּבְדֹּתִי אֶת־לִבּוֹ וְאֶת־לֵב עֲבָדָיו לְמַעַן שְׁתִּי אֶתְנִי אֵלָה בְּקִרְבּוֹ: ^בוְלְמַעַן תִּסְפֹּר בְּאֹזְנִי בִנְיָד וּבִן־בְּנָדָךְ אֶת אֲשֶׁר הִתְעַלְלֹתִי בְּמִצְרַיִם וְאֶת־אֶתְנִי אֲשֶׁר־שָׁמַתִּי בָם וַיִּדְעֻתָם כִּי־אֲנִי יְהוָה: ^גוַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־פְּרַעֲהָ וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִיִּים עַד־מָתִי מֵאַנְתָּ לַעֲנֹת מִפְּנֵי שְׁלַח עַמִּי וַיַּעֲבֹדֵנִי: ^דכִּי אִם־מָאֵן אַתָּה לְשַׁלַּח אֶת־עַמִּי הַנִּגְזֵי מִכָּא מִחַר אֲרֶבָה בְּגִבְלֶךָ: ^הוְכִסְפָּה אֶת־עֵין הָאָרֶץ וְלֹא יֻכַּל לָרֹאֵת אֶת־הָאָרֶץ וְאָכַל אֶת־יִתְרוֹ הַפְּלִטָה הַנִּשְׁאָרֶת לָכֶם מִן־הַבָּרָד וְאָכַל אֶת־כָּל־הָעֵץ הַצֹּמַח לָכֶם מִן־הַשָּׂדֶה: ^ווּמָלְאוּ בְּתִיד וּבְתִי כָל־עֲבָדֶיךָ וּבְתִי כָל־מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא־רָאוּ אֲבֹתֶיךָ וְאֲבֹת אֲבֹתֶיךָ מִיּוֹם הָיוּתָם עַל־הָאֲדָמָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה וַיִּפֶּן וַיֵּצֵא מֵעַם פְּרַעֲהָ: ^זוַיֹּאמְרוּ עֲבָדֵי פְרַעֲהָ אֵלָיו עַד־מָתִי יִהְיֶה זֶה לָנוּ לְמוֹקֵשׁ שְׁלַח אֶת־הָאֲנָשִׁים וַיַּעֲבְדוּ אֶת־יְהוָה וְאֱלֹהֵיהֶם הִטְרַם תִּדְעַ כִּי אֲבָדָה מִצְרַיִם: ^חוַיֹּשִׁיב אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן אֶל־פְּרַעֲהָ וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם לָכוּ עֲבְדוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִי וּמִי הַהִלְכִים: ^טוַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּנַעֲרֵינוּ וּבְזֻקְנֵינוּ גִלְדָּה בְּכַנִּינוּ וּבְכַנּוּתֵנוּ בְּצִאֲנֵנוּ וּבְכִקְרָנֵנוּ גִלְדָּה כִּי חֲגִי־יְהוָה לָנוּ: ^יוַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם יְהִי כֵן יְהוָה עִמָּכֶם כַּאֲשֶׁר אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם וְאֶת־טַפְכֶּם רְאוּ כִּי רָעָה נִגַּד פְּנִיכֶם: ^{יא}לֹא כֵן לָכוּ גֵאֵ הַגִּבְרִים וַעֲבְדוּ אֶת־יְהוָה כִּי אַתָּה אַתָּם מְבַקְשִׁים וַיַּגִּישׁ אֲתָם מֵאֵת פְּנֵי פְרַעֲהָ: ^{יב}

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קודש ב עמ' שלב)

לכו גא הגברים ועבדו את ה' (י, יא)

זוהי 'שיטת פרעה'. אך 'שיטת משה' (ואתפשטותיה בכל דרא ודרא) היא, אשר בנערינו, בשנים או בחקמה, ובזקנינו גלד, בכנינו ובכננותינו - ודוקא על ידי זה חג ה' לנו. וכדאיתא בזהר על הפסוק "נודע בשערים בעלה": 'בעלה' דא קודשא בריך הוא, 'דאיהו אתידע'. לכל חד וחד לפום שיעורא דיליה, לפום מה דמשער בליביה. והינו, שכלם צריכים לדעת את ה', כל אחד לפי שעורו.

שני י וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נִטָּה יָדְךָ עַל־אָרֶץ מִצְרַיִם בְּאֲרֶבָה וַיַּעַל עַל־אָרֶץ מִצְרַיִם וַיֹּאכַל אֶת־כָּל־עֵשֶׂב הָאָרֶץ אֶת־כָּל־אֲשֶׁר הַשְּׂאִיר הַבָּרָד: ^בוַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־מַטְּהוֹ עַל־אָרֶץ מִצְרַיִם וַיְהוָה נָהָג רוּחַ־קָדִים בָּאָרֶץ כָּל־הַיּוֹם הַהוּא וְכָל־הַלֵּילָה הַבֹּקֶר הָיָה רוּחַ הַקָּדִים נֹשֵׂא אֶת־הָאֲרֶבָה: ^גוַיַּעַל הָאֲרֶבָה עַל כָּל־אָרֶץ מִצְרַיִם וַיָּנַח בְּכָל גְּבוּל מִצְרַיִם כִּבְדָּ מְאֹד לִפְנֵי לֹא־הָיָה כֵן אֲרֶבָה כְּמֹהוּ וְאַחֲרָיו לֹא יִהְיֶה־כֵּן: ^דוַיָּכֶם אֶת־עֵין כָּל־הָאָרֶץ וַתַּחֲשֹׁךְ הָאָרֶץ וַיֹּאכַל אֶת־כָּל־עֵשֶׂב הָאָרֶץ וְאֶת כָּל־פְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר הוֹתִיר הַבָּרָד וְלֹא־נֹתַר כָּל־יֵרֶק בָּעֵץ וּבְעֵשֶׂב הַשָּׂדֶה בְּכָל־אָרֶץ מִצְרַיִם: ^הוַיִּמְהַר פְּרַעֲהָ לִקְרֹא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר חַטָּאתִי לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְלָכֶם: ^ווְעַתָּה שְׂאֵה נָא חַטָּאתִי אֵךְ הַפֶּעַם וְהַעֲתִירוּ לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם וַיִּסַּר מֵעַלִּי רַק אֶת־הַמּוֹת הַזֶּה: ^זוַיֵּצֵא מֵעַם פְּרַעֲהָ וַיַּעֲתֵר אֶל־יְהוָה: ^חוַיַּהֲפֹךְ יְהוָה רוּחַ־יָם חֹזֶק מְאֹד וַיִּשְׂא אֶת־הָאֲרֶבָה וַיִּתְקַעְהוּ יָמָה סוּף לֹא נִשְׂאֵר אֲרֶבָה אֶחָד בְּכָל גְּבוּל מִצְרַיִם: ^טוַיִּחַזַּק יְהוָה אֶת־לֵב פְּרַעֲהָ וְלֹא שְׁלַח אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ^יוַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נִטָּה יָדְךָ עַל־הַשָּׁמַיִם וַיְהִי חֹשֶׁךְ אֶת־אֶפְלַה בְּכָל־אָרֶץ מִצְרַיִם שְׁלֹשֶׁת יָמִים: ^{יא}לֹא־רָאוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו וְלֹא־קָמוּ אִישׁ מִתַּחַתָּיו שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה אֹר בְּמוֹשְׁבָתָם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יא עמ' 2)

ולא היו רוצים לצאת, ומתו בשלשלת ימי אפלה (רש"י, י, כב) ואלו בגאולה העתידה, שהיא אחרי מתן תורה, יגאלו גם אותם הרשעים שלא נגאלו ממצרים, שהרי אז הקב"ה "אוהז בידיו ממש איש איש". תלקטו לאחד אחד בני ישראל" (רש"י נצבים ל, ג). ובקשון ספר התנאים: כל יהודי "בדאי סופו לעשות תשובה". כי לא ירח ממנו נדח". זהו "אלו היה שם לא היה נגאל" - מה שאין כן בגאולה העתידה סופו לעשות תשובה ואף הוא יגאל.

שלישי כד ויקרא פרעה אל־משה ויאמר לכו עבדו

ישראל: ^ה ויִרְדּוּ כָל־עַבְדֵיךָ אֵלֶּה אֵלֵי וְהִשְׁתַּחֲוִי לִי
לֵאמֹר צֵא אִתָּהּ וְכֹל־הָעָם אֲשֶׁר־בְּרַגְלֶיךָ וְאַחֲרֶיכֶן
אֵצָא וַיֵּצֵא מֵעַם־פְּרָעָה בַּחֲרִי־אָף: ^ס וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה לֹא־יִשְׁמַע אֵלֵיכֶם פְּרָעָה לִמְעַן רַבּוֹת
מוֹפְתֵי בָאָרֶץ מִצְרַיִם: וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עָשׂוּ אֶת־כָּל־
הַמּוֹפְתִים הָאֵלֶּה לִפְנֵי פְרָעָה וַיַּחֲזֹק יְהוָה אֶת־לֵב
פְּרָעָה וְלֹא־שָׁלַח אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרְצוֹ: ^ס
יב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַל־אַהֲרֹן בָּאָרֶץ
מִצְרַיִם לֵאמֹר: ^ז הַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֲדָשִׁים
רֹאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחֲדָשֵׁי הַשָּׁנָה: ^ח דַּבְּרוּ אֶל־כָּל־
עַדַת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בַּעֲשֹׂר לְחֲדָשׁ הַזֶּה וַיִּקְחוּ לָהֶם
אִישׁ שֶׁהָ לְבֵית־אָבִת שֶׁהָ לְפִית: ^ט וְאִם־יִמְעַט
הַפִּית מִהַיּוֹת מִשֶּׁהָ וְלָקַח הוּא וּשְׁכֵנוֹ הַקָּרֹב
אֶל־בֵּיתוֹ בַּמִּכְסֹת נִפְשֹׁת אִישׁ לְפִי אָכְלוּ תִכְסּוּ
עַל־הַשֶּׁה: ^י שֶׁהָ תָמִים זָכַר בֶּן־שָׁנָה יִהְיֶה לָכֶם
מִן־הַכֹּבָשִׁים וּמִן־הָעֹזִים תִּקְחוּ: ^{יא} וְהָיָה לָכֶם
לְמִשְׁמֶרֶת עַד אֲרֻבָּעָה עָשָׂר יוֹם לְחֲדָשׁ הַזֶּה
וּשְׁחַטּוּ אוֹתוֹ כָּל קָהָל עַדַת־יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעֶרְבִים:
וְלָקַחוּ מִן־הֶדֶם וְנָתְנוּ עַל־שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת וְעַל־
הַמִּשְׁקוֹף עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר־יֹאכְלוּ אוֹתוֹ בָּהֶם:
^{יב} וְיֹאכְלוּ אֶת־הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה צִלִּי־אֵשׁ וּמִצּוֹת
עַל־מִרְרִים יֹאכְלֻהוּ: ^{יג} אֶל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ זָאֵ וּבָשָׂל
מִבָּשָׂל בָּמִים כִּי אִם־צִלִּי־אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל־כְּרַעְיוֹ
וְעַל־קִרְבּוֹ: ^{יד} וְלֹא־תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וְהִנֵּתֶר
מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרְפוּ: ^{טו} וְכָכָה תֹאכְלוּ אוֹתוֹ
מִתְנִיכֶם חֲגֻרִים גַּעֲלִיכֶם בְּרַגְלֵיכֶם וּמִקְלָכֶם בִּידֵיכֶם
וְאִכְלֹתֶם אוֹתוֹ בַּחֲפֹזֹן פֶּסַח הוּא לַיהוָה: ^{טז} וְעַבְדֵּי
בָּאָרֶץ־מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הַזֶּה וְהַפִּיתִי כָל־בְּכוֹר בָּאָרֶץ
מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד־בְּהֵמָה וּבְכָל־אֱלֹהֵי מִצְרַיִם
אֲעִשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי יְהוָה: ^{יז} וְהָיָה הַדָּם לָכֶם לָאֵת
עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר אַתֶּם שָׁם וְרֵאִיתִי אֶת־הַדָּם
וּפִסַּחְתִּי עֲלֵכֶם וְלֹא־יִהְיֶה בְכֶם נֶגֶף לְמִשְׁחִית
בְּהַכְּתִי בָאָרֶץ מִצְרַיִם: ^{יח} וְהָיָה הַיּוֹם הַזֶּה לָכֶם
לְזִכְרוֹן וְחִגְתֶּם אוֹתוֹ חֵג לַיהוָה לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת
עוֹלָם תִּחְגְּלוּ: ^{יט} שִׁבְעַת יָמִים מִצּוֹת תֹּאכְלוּ אֶת־

אֶת־יְהוָה רַק צֵאנְכֶם וּבְקִרְכֶם יֵצֵג גַּם־טַפְכֶם יִלְךְ
עִמָּכֶם: ^כ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה גַם־אִתָּה תִתֵּן בְּיָדִנוּ זִבְחִים
וְעֹלֹת וְעִשְׂיָנוּ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ: ^{כא} וְגַם־מִקְנֵנוּ יִלְךְ
עִמָּנוּ לֹא תִשָּׂאֵל פְּרִסָּה כִּי מִמֶּנּוּ נִקָּח לַעֲבֹד
אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאַנְחֵנוּ לֹא־נִדְעַ מִה־נַּעֲבֹד אֶת־
יְהוָה עַד־בֹּאֵנוּ שָׁמָּה: ^{כב} וַיַּחֲזֹק יְהוָה אֶת־לֵב פְּרָעָה
וְלֹא אָבָה לְשַׁלְּחָם: ^{כג} וַיֹּאמְרוּ לוֹ פְּרָעָה לָךְ מַעֲלִי
הַשְּׁמֹר לָךְ אֶל־תִּסָּף רְאוֹת פָּנֶי כִּי בְיוֹם רֵאִיתְךָ פָּנֶי
תָמוּת: ^{כד} וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בֵּן דְּבַרְתָּ לֹא־אֶסַּף עוֹד
רְאוֹת פָּנֶיךָ: **פ יא** וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עוֹד
נֵגַע אַחֵר אָבִיא עַל־פְּרָעָה וְעַל־מִצְרַיִם אַחֲרֵי־כֵן
יִשְׁלַח אֶתְכֶם מִזֶּה פְּשִׁלְחוּ כָלָה גֵרֶשׁ וְגֵרֶשׁ אֶתְכֶם
מִזֶּה: ^{יב} דְּבַרְנָא בְּאֻזְנֵי הָעָם וַיִּשְׁאָלוּ אִישׁ מֵאֵת
רַעְהוּ וְאִשָּׁה מֵאֵת רַעְיָתָהּ כָּל־כֶּסֶף וְכָלִי זָהָב:
^{יג} וַיִּתֵּן יְהוָה אֶת־חֵן הָעָם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם גַּם הָאִישׁ
מֹשֶׁה גָּדֹל מְאֹד בָּאָרֶץ מִצְרַיִם בְּעֵינֵי עַבְדֵי־פְּרָעָה
וּבְעֵינֵי הָעָם: **ס**

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כא עמ' 15)

דבר בא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו . . כלי כסף וכלי

זהב (יא, ב)

יש לשאל: הרי בני ישראל ותרו על בנות מצרים, כמאמר
רז"ל (ברכות ט, ב) "אמרו לו, ולואי שנצא בעצמנו. משל לאדם
שקהה חבוש בבית האסורים, והיו אומרים לו בני אדם, מוציאין
אותך מחר . . ונותנין לך ממון הרבה, ואומר להם . . הוציאוני
היום ואיני מבקש כלום". מדוע, אם כן, לא ותר הקב"ה עליה.
ויש לומר, דהנה התכלית של גלות מצרים הייתה כדי להוציא
ולתעלות את נציצות הקדשה שהיו במצרים, כולל גם נציצות
הקדשה שהיו בכסף ובזהב של בנות מצרים. מוכן אפוא, שמדבר
בענין עקרי שאין לוותר עליו.

רביעי: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר יְהוָה פְּחַצַּת חֲלִילָה
אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרַיִם: ^ה וּמָת פֶּל־בְּכוֹר בָּאָרֶץ
מִצְרַיִם מִבְּכוֹר פְּרָעָה הַיֹּשֵׁב עַל־כִּסְאוֹ עַד בְּכוֹר
הַשְּׁפָחָה אֲשֶׁר אַחֲרֵי הָרָחִים וְכָל בְּכוֹר בְּהֵמָה:
וְהָיְתָה צַעֲקָה גְדֹלָה בְּכָל־אָרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר
כָּמְהוּ לֹא נִהְיְתָה וְכָמְהוּ לֹא תִסָּף: ^ו וְלָכֵל אֲנִי
יִשְׂרָאֵל לֹא יִחַר־פֶּלֶל לְשֹׁנוּ לְמֵאִישׁ וְעַד־בְּהֵמָה
לִמְעַן תִּדְעוּן אֲשֶׁר יִפְלָה יְהוָה בֵּין מִצְרַיִם וּבֵין

יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנִגְפוֹ אֶת־מִצְרַיִם וְאֶת־בְּתִינוּ
הַצִּיל וַיְקַדֵּה הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ: כח וַיֵּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בֶּן
עֲשׂוֹ: ט

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוטי שיחות ב עמ' 666)

מִשְׁכּוֹ וקָחוּ לָכֶם צֹאן . . וְשִׁחֲטוּ הַפֶּסַח (יב, כא)
מִשְׁכּוֹ יִדְיָכֶם מַעֲבֹדָה זָרָה . . וְשִׁחֲטוּ לֵאלֹהֵיהֶם שֶׁל מִצְרַיִם
(מְכִילֵתָא)

עֲבֹדָה זָרָה - הֵינּוּ עֲבֹדָה שֶׁהִיא זָרָה לַיהוָה, שֶׁנִּבְרָא אֵף וְרַק
לְשֵׁמֶשׁ אֶת קוֹנוֹ. שִׁחֲטוּ לֵאלֹהֵיהֶם שֶׁל מִצְרַיִם – שֶׁל כָּל הַסְּבִיכָה,
שֶׁהִיא מִגְבֵּלֶת וּמִדּוּדָה בְּמִצְרַיִם וּגְבוּלִים שֶׁל הַחֹמֶר וְהַנֶּשֶׁם. וַיֵּשׁ
לַעֲשׂוֹת זֹאת בְּבִחִינַת פֶּסַח וְדִלּוּג, לֹא רַק בַּעֲלִיָּה מִדִּרְגָּה לְדִרְגָּה;
צְרִיכִים לְהַפְּךָ אֶת הַחֲשׂוֹף שֶׁל הַגּוֹף וְהַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית לְאוֹר
וְלִקְדֻשָּׁה.

שִׁשִּׁי כט וַיְהִי | בַּחֲצִי הַלַּיְלָה וַיְהוֹהֶה הַפָּה כָּל־כְּבוֹד
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר פְּרֹעֶה הֵיטֵב עַל־כִּסְאוֹ עַד
בְּכוֹר הַשָּׂבִי אֲשֶׁר בְּבֵית הַבּוֹר וְכָל בְּכוֹר בְּהֵמָה:
ז וַיָּקָם פְּרֹעֶה לַיְלָה הוּא וְכָל־עַבְדָּיו וְכָל־מִצְרַיִם
וַתְּהִי צַעֲקָה גְדֹלָה בְּמִצְרַיִם כִּי־אֵין בֵּית אֲשֶׁר
אֵין־שָׁם מֵת: לא וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לַיְלָה וַיֹּאמְרוּ
קוּמוּ צֵאוּ מִתּוֹךְ עַמִּי גַם־אַתֶּם גַּם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וַלְכוּ עִבְדוּ אֶת־יְהוָה כִּדְבָרְכֶם: לב גַּם־צֹאנְכֶם גַּם־
בְּקֹרְכֶם קָחוּ כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם וְלָכוּ וּבְרַכְתֶּם גַּם־
אֹתִי: לד וַתַּחֲזֹק מִצְרַיִם עַל־הָעָם לְמַהֵר לְשַׁלְּחָם
מִן־הָאָרֶץ כִּי אָמְרוּ פֶּלְנוּ מֵתִים: לה וַיֵּשֶׂא הָעָם
אֶת־בָּצֵקוֹ טָרֶם יִחַמֵּן מִשְׁאֲרֵתם צָרָת בְּשִׁמְלָתָם
עַל־שִׁבְכָם: לו וּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כְּדִבַּר מֹשֶׁה
וַיִּשְׂאֲלוּ מִמִּצְרַיִם כְּלֵי־כֶסֶף וְכָלִי זָהָב וּשְׁמָלֹת:
לז וַיְהִי־נָתַן אֶת־חֵן הָעָם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם וַיִּשְׂאֲלוּם
וַיִּנְצְלוּ אֶת־מִצְרַיִם: פ ז וַיִּסְעוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
מִרַעֲמֶסֶס סִבְתָּה כְּשֶׁשֹּׁמְאוֹת אֵלֶּף רִגְלֵי הַגְּבָרִים
לְבָד מִפָּה: מז וגַם־עֶרֶב רַב עָלָה אִתָּם וְצֹאן וּבָקָר
מִקְנֵה כְּבֹד מֵאֹד: מח וַיֹּאפּוּ אֶת־הַבָּצֵק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ
מִמִּצְרַיִם עֹגַת מִצּוֹת כִּי לֹא חִמֵּן כִּי־גִרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם
וְלֹא יָכֹלוּ לְהַתְמַהֵּמֶה וגַם־צִדָּה לֹא־עָשׂוּ לָהֶם:
מט וּמוֹשֵׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יֵשְׁבוּ בְּמִצְרַיִם שְׁלֹשִׁים
שָׁנָה וָאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה: מא וַיְהִי מִקֵּץ שְׁלֹשִׁים

בְּיוֹם הָרִאשׁוֹן תִּשְׁבִּיתוּ שְׂאֵר מִבְּתִיכֶם כִּי |
כָּל־אֹכֵל חֵמֶץ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם
הָרִאשׁוֹן עַד־יוֹם הַשְּׁבִיעִי: נ וּבְיוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא־
קֹדֶשׁ וּבְיוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם
כָּל־מְלֹאכָה לֹא־יַעֲשֶׂה בָהֶם אֶךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל
לְכָל־נֶפֶשׁ הוּא לִבְדּוֹ יַעֲשֶׂה לָכֶם: נז וּשְׁמַרְתֶּם
אֶת־הַמִּצּוֹת כִּי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצֵאתִי אֶת־
צְבָאוֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה
לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם: נח כִּרְאשׁוֹן בְּאַרְבַּעַת עָשָׂר
יוֹם לַחֹדֶשׁ בְּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מִצַּת עַד יוֹם הָאֶחָד
וְעֹשִׂרִים לַחֹדֶשׁ בְּעֶרֶב: נט שְׁבַעַת יָמִים שְׂאֵר לֹא
יִמָּצֵא בְּבִתְיֶכֶם כִּי | כָּל־אֹכֵל מִחֻמָּצַת וְנִכְרְתָה
הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מֵעַדְתּוֹ יִשְׂרָאֵל בֶּגֶר וּבְאֹזְרָה הָאָרֶץ:
ס כָּל־מִחֻמָּצַת לֹא תֹאכְלוּ כָּל־מוֹשְׁבֵיכֶם תֹּאכְלוּ
מִצּוֹת: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קודש כד עמ' קח)

רִאשׁוֹ עַל כְּרַעְיוֹ וְעַל קִרְבּוֹ (יב, ט)
לְפָנֵינוּ שֶׁלִּשְׁה סוּגִים שֶׁל 'עֲבֹדָה זָרָה', שִׁשִּׁי 'לְשֹׁרֶף' וְלִכְבֹּט
לְגַמְרִי. רִאשׁוֹ – הַשֶּׁקֶל הַמִּגְבֵּל הוֹפֵךְ לְסִמְכוֹת עֲלִיוֹנָה. כְּרַעְיוֹ –
תַּאֲוֹת הַשְּׁלִטוֹן וְהַכָּחַ מִבִּיָּאָה אֶת הָאָדָם לְרַמֵּס בְּרִגְלָיו אֶת כָּל
הַסּוֹכֵב אוֹתוֹ. קִרְבּוֹ – מְזוֹנוֹ שֶׁל אָדָם וּפְרִנְסָתוֹ הוֹפְכִים לְאֵלִיל
וְכָל הָאֻמָּצִים כְּשֵׁרִים כְּדִי לְהַשִּׁיגֵם.

חֲמִישִׁי כא וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ
אֱלֹהֵם מִשְׁכּוֹ וקָחוּ לָכֶם צֹאן לְמִשְׁפַּחְתֵּיכֶם וְשִׁחֲטוּ
הַפֶּסַח: כב וְלִקְחֹתֶם אֲגֻדַּת אֹזֹב וּטְבַלְתֶּם בָּדָם
אֲשֶׁר־בָּסֶף וְהִנַּעְתֶּם אֶל־הַמִּשְׁקוֹף וְאֶל־שְׁתֵּי
הַמְּזוּזוֹת מִן־הַדָּם אֲשֶׁר בָּסֶף וְאַתֶּם לֹא תִצְאוּ אִישׁ
מִפֶּתַח־בֵּיתוֹ עַד־בֹּקֶר: כג וְעֶבֶר יְהוֹהֶה לְנֹגֶף אֶת־
מִצְרַיִם וְרָאָה אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּשְׁקוֹף וְעַל שְׁתֵּי
הַמְּזוּזוֹת וּפֶסַח יְהוֹהֶה עַל־הַפֶּתַח וְלֹא יִתֵּן הַמַּשְׁחִית
לָבֹא אֶל־בְּתִיכֶם לְנֹגֶף: כד וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַדָּבָר
הַזֶּה לְחֻק־לֶךְ וּלְכִנּוּי עַד־עוֹלָם: כה וְהָיָה כִּי־תָבֹאוּ
אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יִתֵּן יְהוָה לָכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבַּר
וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַעֲבֹדָה הַזֹּאת: כו וְהָיָה כִּי־יֹאמְרוּ
אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם מָה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם: כז וְאָמַרְתֶּם
זִכַּר־פֶּסַח הוּא לַיהוָה אֲשֶׁר פָּסַח עַל־בְּתֵי בְנֵי־

לִבְנֵיךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּעָבוּר זֶה עָשָׂה יְהוָה לִי
בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם: ^א וְהָיָה לָךְ לְאוֹת עַל־יָדְךָ וְלִזְכָּרוֹן
בֵּין עֵינֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת יְהוָה בְּפִיךָ בֵּין
חֻזְקָה הוֹצֵאתִי יְהוָה מִמִּצְרַיִם: ^ב וְשִׁמְרַת אֶת־הַחֻקָּה
הַזֹּאת לְמוֹעֵדָה מִיָּמִים יְמִימָה: ^ג וְהָיָה כִּי־יִבְרָא
יְהוָה אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לָךְ וְלֹאֲבֹתֶיךָ
וְנָתַתָּה לָּךְ: ^ד וְהָעִבְרִית כָּל־פֶּטֶר־רִחִם לִיהוָה
וְכָל־פֶּטֶר ^ה שֹׁגֵר בְּהֶמָּה אֲשֶׁר יִהְיֶה לָּךְ הַזִּכְרִים
לִיהוָה: ^ו וְכָל־פֶּטֶר חֲמֹל תִּפְדֶּה בִּשְׂהָ וְאִם־לֹא
תִּפְדֶּה וְעִרְפָּתוֹ וְכָל בְּכוֹר אָדָם בְּבִנְיָד תִּפְדֶּה:
^ז וְהָיָה כִּי־יִשְׁאָלְךָ בְּנֶךָ מָחָר לֵאמֹר מַה־זֹּאת
וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם
מִבֵּית עֲבָדִים: ^ח וְיָהִי כִּי־הִקְשָׁה פְּרַעַה לְשַׁלְּחָנוּ
וַיַּהֲרֹג יְהוָה כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר אָדָם
וְעַד־בְּכוֹר בְּהֶמָּה עַל־כֵּן אֲנִי זֹכֵר לִיהוָה כָּל־פֶּטֶר
רִחִם הַזִּכְרִים וְכָל־בְּכוֹר בְּנִי אֶפְדֶּה: ^ט וְהָיָה לְאוֹת
עַל־יָדְכָה וְלִטּוֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ כִּי בְחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ
יְהוָה מִמִּצְרַיִם: ססס

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קודש ד עמ' רסז)

הַיּוֹם אַתֶּם יוֹצֵאִים בַּחֹדֶשׁ הָאֶבִּיב (יג, ד)

בתקופת החורף נראה באלו העולם חדל מלצמח ולהתקדם,
ולפסח, בחודש האביב, האילנות מלבילים והשדות צטופים ירק.
כך מתגלה לעין כל, שימות החורף היו ימים של אגירת כחות
לקראת לבלוב ופריוחת האביב. ואף בחג הפסח בן: בגלות
מצרים שקעו ישראל במ"ט שְׁעֵרֵי טִמְאָה, אך במשך זמן מועט,
חמשים יום, זכו לקבל התורה מפי הקב"ה בכבודו ובעצמו! כך
התגלה לעין כל, שימות הגלות היו ימים של זכוּת וזכוּת לקבלת
התורה.

מפס"ד ד וְהָיָה כִּי־יִשְׁאָלְךָ בְּנֶךָ מָחָר לֵאמֹר מַה־זֹּאת
וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם
מִבֵּית עֲבָדִים: ^א וְיָהִי כִּי־הִקְשָׁה פְּרַעַה לְשַׁלְּחָנוּ
וַיַּהֲרֹג יְהוָה כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר אָדָם
וְעַד־בְּכוֹר בְּהֶמָּה עַל־כֵּן אֲנִי זֹכֵר לִיהוָה כָּל־פֶּטֶר
רִחִם הַזִּכְרִים וְכָל־בְּכוֹר בְּנִי אֶפְדֶּה: ^ב וְהָיָה לְאוֹת
עַל־יָדְכָה וְלִטּוֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ כִּי בְחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ
יְהוָה מִמִּצְרַיִם: ססס

ק"ה פסוקים, ימנ"ה סימן.

שָׁנָה וָאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיְהִי בַּעֲצֹם הַיּוֹם הַזֶּה יֵצְאוּ
כָל־צִבְאוֹת יְהוָה מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: ^א לֵיל שְׁמֵרִים הוּא
לִיהוָה לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם הוּא־הַלֵּילָה הַזֶּה
לִיהוָה שְׁמֵרִים לְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדֹרֹתָם: ^ב פ
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן זֹאת חֻקַּת הַפֶּסַח
כָּל־בֶּן־נֹכַח לֹא־יֹאכַל בּוֹ: ^ג וְכָל־עֶבֶד אִישׁ מִקְנֹת־
כֶּסֶף וּמִלֵּתָה אֹתוֹ אִזּוֹ יֹאכַל בּוֹ: ^ד מִה תוֹשֵׁב וְשֹׁכֵר
לֹא־יֹאכַל בּוֹ: ^ה מִבֵּית אֶחָד יֹאכַל לֹא־תוֹצִיא מִן־
הַבַּיִת מִן־הַבָּשָׂר חוּצָה וְעֵצִים לֹא תִשְׁבְּרוּ בּוֹ: ^ו כָּל־
עֶדְת יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ אֹתוֹ: ^ז וְכִי־יָגוּר אֹתְךָ גֵּר וְעָשָׂה
פֶּסַח לִיהוָה הַמּוֹל לוֹ כָּל־זָכָר וְאִזּוֹ יִקְרַב לַעֲשֹׂתוֹ
וְהָיָה בְּאֹזֶרֶת הָאָרֶץ וְכָל־עֶרֶל לֹא־יֹאכַל בּוֹ: ^ח מִט תּוֹרָה
אַחַת יִהְיֶה לְאֹזֶרֶת וְלִגֵּר הֵגֵר בְּתוֹכְכֶם: ^ט וַיַּעֲשׂוּ
כָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־
אַהֲרֹן כֵּן עָשׂוּ: ^א וַיְהִי בַּעֲצֹם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצִיא
יְהוָה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־צִבְאוֹתָם: ^ב פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קודש כ עמ' שסא)

המול לו כל זכר ואז יקרב לעשותו (יב, מח)

מילת בניו הקטנים . . מעבדת אותו (רמב"ם הלכות קרבן פסח ה,

ה)

מכאן יש ללמד הוראה על גדל החשיבות של חנוכה: אבא
שלא מלא את חובתו כלפי בנו ולא הכניסו לברית, פוגע לא רק
בטובת בנו, אלא גם בטובתו שלו עצמו. שכן, הוא מנוע
מלהקריב קרבן פסח והוא מפסיד אף את הברכה הנובעת מקיום
מצוה זו – פגעי העולם פוסחים עליו ולא מדיקים לו.

שביעי יג א וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ^א קִדְשִׁי לִי
כָל־בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל־רִחִם בְּבִנְיָ יִשְׂרָאֵל בְּאָדָם
וּבְבְהֶמָּה לִי הוּא: ^ב וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־ה'עַם זָכוֹר
אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יֵצְאוּ מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים
כִּי בְחֹזֶק יָד הוֹצִיא יְהוָה אֶתְכֶם מִזֶּה וְלֹא יֹאכַל
חֶמֶץ: ^ג הַיּוֹם אַתֶּם יוֹצֵאִים בַּחֹדֶשׁ הָאֶבִּיב: ^ד וְהָיָה
כִּי־יִבְרָא יְהוָה אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחֲתִי וְהָאֱמֹרִי
וְהַחִוִּי וְהַיְבוֹסִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לֹאֲבֹתֶיךָ לָתֵת לָךְ אֶרֶץ
זֶבֶת חֶלֶב וְדִבְשָׁה וְעַבְדְּתָה אֶת־הָעִבְרִית הַזֹּאת בַּחֹדֶשׁ
הַזֶּה: ^ה שְׁבַעַת יָמִים תֹּאכַל מִצָּת וּבִיּוֹם הַשְּׁבִיעִי חֵג
לִיהוָה: ^ו מִצּוֹת יֹאכַל אֶת שְׁבַעַת הַיָּמִים וְלֹא־יִרְאֶה
לָךְ חֶמֶץ וְלֹא־יִרְאֶה לָּךְ שָׂאֵר בְּכָל־גִּבְלֶךָ: ^ז וְהַגִּדְתָּ

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

עִזְחִיִּים הִיא לַמַּחְזִיקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיהָ מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיהָ דְרָכֵי־נֶגַעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שְׁלוֹם. אַרְךְ יָמִים בַּיּוֹמָהּ, בְּשִׂמְלָהּ עֶשֶׂר וְכָבוֹד. יִי חֲפִץ לְמַעַן צְדָקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֱמֶת וְצָדִק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפיו המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליוזר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר חוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת בא לקריאה בציבור ולשמו"ת בירמיה פרק מו

מִן הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא לֵבּוֹא נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל לְהָבוֹת אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם: יִהְיֶה הַגִּידוֹ בְּמִצְרַיִם וְהַשְׁמִיעוֹ בְּמִגְדּוֹל וְהַשְׁמִיעוֹ בְּנֶף וּבְתַחֲפֻנְחָם אִמּוֹ הַתִּיצֵב וְהִכֵּן לֵךְ כִּי־אֵכְלָה חֶרֶב סָבִיבָי: טו מְדוּעַ נִסְחַף אֲבִירָיִךְ לֹא עָמַד כִּי יְהוָה הִדְפוֹ: טז הִרְבָּה כּוֹשֵׁל גַּם־נָפַל אִישׁ אֶל־רַעְיָהוּ וַיֹּאמְרוּ קוּמָה | וְנִשְׁבָּה אֶל־עַמָּנוּ וְאֶל־אֶרֶץ מוֹלֶדְתֵּנוּ מִפְּנֵי חֶרֶב הַיּוֹנָה: יז קִרְאוּ שֵׁם פִּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם שְׁאוֹן הַעֲבִיר הַמוֹעֵד: יח חִי־אֲנִי נֹאֵם־הַמֶּלֶךְ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ כִּי כְתוּב בְּהָרִים וּכְכֹרֶמֶל בָּיִם יָבוֹא: יט כָּלִי גוֹלָה עָשִׂי לֵךְ יוֹשֶׁבֶת בְּתַמְצָרִים כִּי־נָפַל לְשִׁמָּה תִהְיֶה וְנִצַּתָּה מֵאֵין יוֹשֵׁב: כ עֲגִלָּה יִפֹּה־פִיָּה מִצְרַיִם קֶרֶן מִצְפּוֹן בָּא בָּא: כא גַּם־שִׁכְרִיָּה בְּקִרְבָּהּ כְּעֲגָלִי מִרְפָּק כִּי־גַם־הִמָּה הִפְּנוּ נָסוּ יַחֲדָיו לֹא עָמְדוּ כִּי יוֹם אִידָם בָּא עֲלֵיהֶם עַת פְּקֻדָּתָם: כב קוֹלָה בְּנַחֲשׁ יֵלֵךְ כִּי־בַחֲלִיל יֵלְכוּ וּבְקִרְדָּמוֹת בָּאוּ לָהּ כְּחֻטְבֵי עֲצִים: כג כָּרְתוּ יַעְרָהּ נֹאֵם־יְהוָה כִּי לֹא יִחָקֵר כִּי רַבּוֹ מֵאֲרָבָה וְאֵין לָהֶם מִסְפָּר: כד הִבִּישָׁה בְּתַמְצָרִים נִתְּנָה בְּיַד עַם־צָפוֹן: כה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי פּוֹקֵד אֶל־אֱמֹן מִנָּא וְעַל־פִּרְעֹה וְעַל־מִצְרַיִם וְעַל־אֱלֹהֵיהֶם וְעַל־מַלְכֵיהֶם וְעַל פִּרְעֹה וְעַל הַבְּטָחִים בּוֹ: כו וְנִתְּנִים בְּיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם וּבְיַד נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל וּבְיַד

קסה

עבדיו ואַחֲרֵיכֵן תִּשְׁכַּן כִּימִיָּקָדֶם נֶאֱמַר יְהוָה: כֹּה אָמַרְתִּי אֶל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב וְאֶל־תַּחַת
יִשְׂרָאֵל כִּי הִנְנִי מוֹשְׁעֶךָ מִרְחֹק וְאֶת־זֶרְעֶךָ מֵאֶרֶץ שָׁבִים וְשָׁב יַעֲקֹב וְשָׁקֵט וְשָׁנָן וְאִין
מִחֲרִיד: כֹּה אָמַרְתִּי אֶל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב נֶאֱמַר יְהוָה כִּי אֶתְּךָ אֲנִי כִּי אֶעֱשֶׂה כָלָה
בְּכָל־הַגּוֹיִם | אֲשֶׁר הִדְחִיתִךָ שָׁמָּה וְאֶתְךָ לֹא־אֶעֱשֶׂה כָלָה וְיִסְרְתִּיךָ לְמַשְׁפָּט וְנִקְּה
לֹא אֲנַקֶּךָ:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוֹר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל
הַנְּאֻמָּן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכֵּל דְּבָרָיו אֱמֶת וְצֶדֶק: נֶאֻמָּן, אַתָּה
הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֻמָּנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מְדַבְּרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא יֵשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל
מֶלֶךְ נֶאֻמָּן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנְּאֻמָּן בְּכָל דְּבָרָיו:
רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ.
בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׁמַחְנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְתֵּינוּ הַנְּבִיא עַבְדְּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בְּמַהֲרָה
יָבוֹא וַיַּגֵּל לִפְנֵינוּ, עַל כֶּסֶּאֱלֹהִים לֹא יֵשֵׁב זֶר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ.
כִּי בִשְׁם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁפַּעְתָּ לּוֹ, שְׁלֵא יִכְפֹּה גֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מֶגֶן דָּוִד:
עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּה לָנוּ יְיָ
אֱלֹהֵינוּ לְקֹדֶשׁה וּלְמִנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרֶךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ
אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

אגרות קודש

ב"ה, ה' שבט, תשי"ט

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו אודות יום ההולדת שלו.

בודאי הפריש אז (או אם לא עשה זה ביום ההולדת יעשה זה סמוך ליום קבלת מכתבי זה) לצדקה
לפני תפלת הבקר והמנחה, מכספו הוא וכן למד שיעור נוסף על סדרי לימוד הישיבה במקום שלבו חפץ,
וכן יבקש שילמדו עמדתו באותו היום כנ"ל בספר תניא קדישא, ויקבל החלטות טובות בנוגע להנהגתו כל
השנה הבאה היא שנת היותו מופלא לאיש וסיומה והחזרתם שלה - הגעתו לעול תורה ולעול מצות, ויהי
רצון שיצליח בכל האמור ויבשר טוב בזה.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

לוח זמנים לשבוע פרשת בא בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
			ש	א	ש	א								
באר שבע (ח)	6:33	6:35	8:40	8:39	9:12	9:11	10:05	10:05	17:09	17:15	17:35	17:40	16:54	17:50
חיפה (ח)	6:34	6:37	8:40	8:40	9:12	9:12	10:05	10:05	17:06	17:11	17:31	17:37	16:40	17:47
ירושלים (ח)	6:30	6:33	8:38	8:38	9:10	9:09	10:03	10:03	17:09	17:14	17:34	17:39	16:33	17:47
תל אביב (ח)	6:35	6:38	8:41	8:40	9:13	9:12	10:06	10:06	17:07	17:13	17:33	17:38	16:52	17:49
אוסטריה וינה (ח)	7:24	7:31	9:15	9:12	9:46	9:44	10:32	10:33	16:41	16:51	17:14	17:22	16:31	17:36
אוסטרליה מלבורן (ק)	6:25	6:18	9:21	9:25	9:52	9:57	11:05	11:09	20:44	20:40	21:13	21:08	20:23	21:21
אוקראינה אודסה (ח)	7:23	7:29	9:15	9:12	9:47	9:45	10:34	10:33	16:48	16:57	17:19	17:27	16:37	17:31
אוקראינה דונייצק (ח)	6:59	7:05	8:49	8:46	9:21	9:18	10:07	10:06	16:16	16:25	16:48	16:57	16:05	17:01
אוק. דנייפרופטרובסק (ח)	7:12	7:18	9:01	8:58	9:33	9:30	10:19	10:18	16:25	16:34	16:57	17:06	16:14	17:10
אוק. ז'יטומיר (ח)	7:44	7:51	9:29	9:27	10:02	9:59	10:47	10:45	16:43	16:53	17:17	17:26	16:33	17:30
אוקראינה קייב (ח)	7:36	7:43	9:22	9:19	9:54	9:51	10:39	10:38	16:36	16:46	17:10	17:19	16:26	17:23
איטליה מילאנו (ח)	7:46	7:52	9:39	9:37	10:11	10:09	10:59	10:58	17:18	17:26	17:49	17:56	17:07	18:10
אקוואדור קיטו (ח)	6:15	6:14	8:48	8:49	9:17	9:19	10:20	10:22	18:37	18:38	18:59	19:00	18:20	19:04
ארגנטינה ב. איירס (ח)	6:07	6:01	8:58	9:02	9:31	9:34	10:42	10:45	20:09	20:05	20:36	20:32	19:48	20:45
ארגנטינה ברילוצ'ה (ח)	6:39	6:32	9:41	9:46	10:12	10:16	11:27	11:30	21:20	21:15	21:50	21:45	20:58	21:49
ארה"ב בולטימור (ח)	7:15	7:19	9:14	9:13	9:46	9:45	10:37	10:37	17:17	17:24	17:45	17:52	17:05	17:56
ארה"ב ברוקלין נ.י. (ח)	7:06	7:11	9:05	9:04	9:37	9:36	10:27	10:27	17:05	17:12	17:33	17:40	16:53	17:51
ארה"ב ג'רסי (ח)	7:07	7:12	9:05	9:04	9:38	9:36	10:28	10:27	17:04	17:11	17:32	17:39	16:52	17:51
ארה"ב דטרויט (ח)	7:46	7:51	9:44	9:42	10:15	10:14	11:05	11:04	17:37	17:45	18:06	18:13	17:25	18:25
ארה"ב הווסטן (ח)	7:11	7:13	9:19	9:18	9:51	9:50	10:45	10:45	17:53	17:58	18:18	18:23	17:39	18:33
ארה"ב לוס אנג'לס (ח)	6:49	6:52	8:55	8:54	9:26	9:25	10:19	10:19	17:17	17:23	17:43	17:49	17:04	17:58
ארה"ב מיאמי (ח)	7:04	7:06	9:15	9:14	9:47	9:47	10:42	10:42	17:59	18:04	18:23	18:27	17:45	18:37
ארה"ב ניו הייבן (ח)	7:05	7:09	9:02	9:00	9:34	9:33	10:24	10:23	16:57	17:04	17:26	17:33	16:45	17:46
ארה"ב שיקאגו (ח)	7:02	7:07	9:01	9:00	9:33	9:31	10:22	10:22	16:57	17:05	17:26	17:33	16:46	17:44
בוליביה לה פאס (ח)	6:09	6:06	8:54	8:56	9:23	9:25	10:30	10:32	19:22	19:21	19:45	19:44	19:03	19:48
בלגיה אנטוורפן (ח)	8:24	8:31	10:08	10:05	10:41	10:38	11:25	11:23	17:16	17:27	17:51	18:01	17:07	18:18
בלגיה בריסל (ח)	8:22	8:29	10:08	10:05	10:39	10:37	11:24	11:23	17:19	17:30	17:54	18:03	17:10	18:19
בלרוס ליובאוויטש (ח)	7:50	7:59	9:30	9:26	10:01	9:58	10:43	10:41	16:16	16:28	16:54	17:05	16:08	17:09
ברזיל ס.פאולו (ק)	6:37	6:33	9:22	9:25	9:53	9:56	11:01	11:04	20:03	20:01	20:27	20:25	19:43	20:32
ברזיל ריו דה ז'נירו (ק)	6:24	6:20	9:09	9:12	9:40	9:43	10:48	10:50	19:48	19:46	20:12	20:10	19:29	20:17
בריטניה לונדון (ח)	7:41	7:49	9:27	9:24	9:58	9:55	10:43	10:41	16:35	16:46	17:10	17:20	16:26	17:36
בריטניה מנצ'סטר (ח)	8:06	8:06	9:40	9:36	10:11	10:08	10:54	10:53	16:35	16:46	17:12	17:22	16:26	17:40
גרמניה ברלין (ח)	7:52	8:00	9:35	9:32	10:07	10:04	10:51	10:49	16:36	16:47	17:12	17:22	16:27	17:26
גרמניה פרנקפורט (ח)	8:01	8:08	9:49	9:46	10:20	10:18	11:06	11:04	17:06	17:16	17:40	17:49	16:56	17:53
דרום אפריקה יוהנסבורג (ח)	5:32	5:27	8:21	8:24	8:51	8:54	10:09	10:10	19:11	19:09	19:36	19:34	18:52	19:38
הודו בומביי (ח)	7:12	7:12	9:27	9:27	9:59	10:00	10:56	10:57	18:28	18:31	18:51	18:54	18:13	18:58
הודו פונה (ח)	7:05	7:06	9:22	9:23	9:54	9:54	10:51	10:52	18:26	18:29	18:49	18:52	18:11	18:56
הונגריה בודפשט (ח)	7:13	7:19	9:03	9:01	9:35	9:33	10:22	10:21	16:32	16:41	17:04	17:12	16:21	17:16
טורקיה איסטנבול (ח)	7:21	7:21	9:14	9:12	9:46	9:45	10:36	10:35	17:11	17:18	17:39	17:46	16:59	17:50
יוון אתונה (ח)	7:34	7:34	9:31	9:30	10:03	10:02	10:54	10:54	17:39	17:46	18:06	18:13	17:27	18:17

לוח זמנים לשבוע פרשת בא בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

מדינה ועיר	זריחה	סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש
מולדובה קישינב (ח)	7:39	7:33	9:23	9:21	9:56	9:53	10:42	10:41	16:53	17:02	17:25	16:43	17:37
מקסיקו מ. סיטי (ח)	7:05	7:05	9:25	9:25	9:55	9:55	10:53	10:53	18:31	18:34	18:54	18:16	19:01
ניו זילנד קרייטצ'רץ' (ק)	6:14	6:22	9:23	9:27	9:55	10:00	11:10	11:14	21:07	21:01	21:38	20:45	21:36
נפאל קטמנדו (ח)	6:48	6:47	8:59	8:59	9:30	9:30	10:25	10:25	17:42	17:47	18:06	17:28	18:15
סינגפור סינגפור (ח)	7:12	7:13	9:39	9:41	10:12	10:13	11:13	11:15	19:20	19:22	19:42	19:03	19:47
פולין ורשא (ח)	7:27	7:19	9:04	9:01	9:35	9:32	10:19	10:18	16:08	16:19	16:44	15:59	16:57
פרו לימה (ח)	5:56	5:59	8:33	8:35	9:06	9:08	10:10	10:12	18:43	18:43	19:06	18:25	19:09
צרפת לאון (ח)	8:09	8:04	9:57	9:55	10:29	10:27	11:17	11:16	17:35	17:44	18:06	17:24	18:27
צרפת פריז (ח)	8:29	8:23	10:12	10:10	10:44	10:41	11:30	11:29	17:35	17:45	18:08	17:25	18:31
קולומביה בוגוטה (ח)	6:02	6:03	8:33	8:34	9:03	9:04	10:05	10:06	18:13	18:15	18:35	17:57	18:41
קנדה טורונטו (ח)	7:40	7:35	9:31	9:29	10:02	10:01	10:51	10:51	17:19	17:26	17:48	17:07	18:08
קנדה מונטריאול (ח)	7:22	7:17	9:10	9:08	9:42	9:40	10:30	10:29	16:49	16:58	17:20	16:38	17:41
קפריסין לרנקה (ח)	6:49	6:46	8:48	8:47	9:21	9:20	10:13	10:13	17:04	17:10	17:31	16:51	17:40
רוסיה מוסקבה (ח)	9:35	9:26	11:06	11:01	11:36	11:32	12:18	12:16	17:47	17:59	18:26	17:39	18:54
רוסיה רוסטוב נא דונו (ח)	8:56	8:50	10:40	10:38	11:12	11:10	11:59	11:58	18:10	18:18	18:41	17:59	18:54
שווייץ ציריך (ח)	7:58	7:52	9:45	9:42	10:16	10:14	11:03	11:02	17:16	17:25	17:48	17:06	18:09
תאילנד בנגקוק (ח)	6:43	6:43	9:02	9:02	9:34	9:35	10:33	10:33	18:15	18:18	18:38	18:00	18:45

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

יש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהג הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [= לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

פָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותציעדנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפח פלאיב ואורב ולסמים וחיית רעות בדרך ומפל'פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו **מוראל**

אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס: www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00305
22/01/2012

P.P.
שולם
1949
תל אביב